UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Facultatea de Litere

Departamentul Limba Română,
Lingvistică Generală şi Limbi Clasice

PROBLEME ACTUALE DE LINGVISTICĂ

Materialele simpozionului ştiinţific cu participare internaţională
Chişinău, 15-16 mai 2015

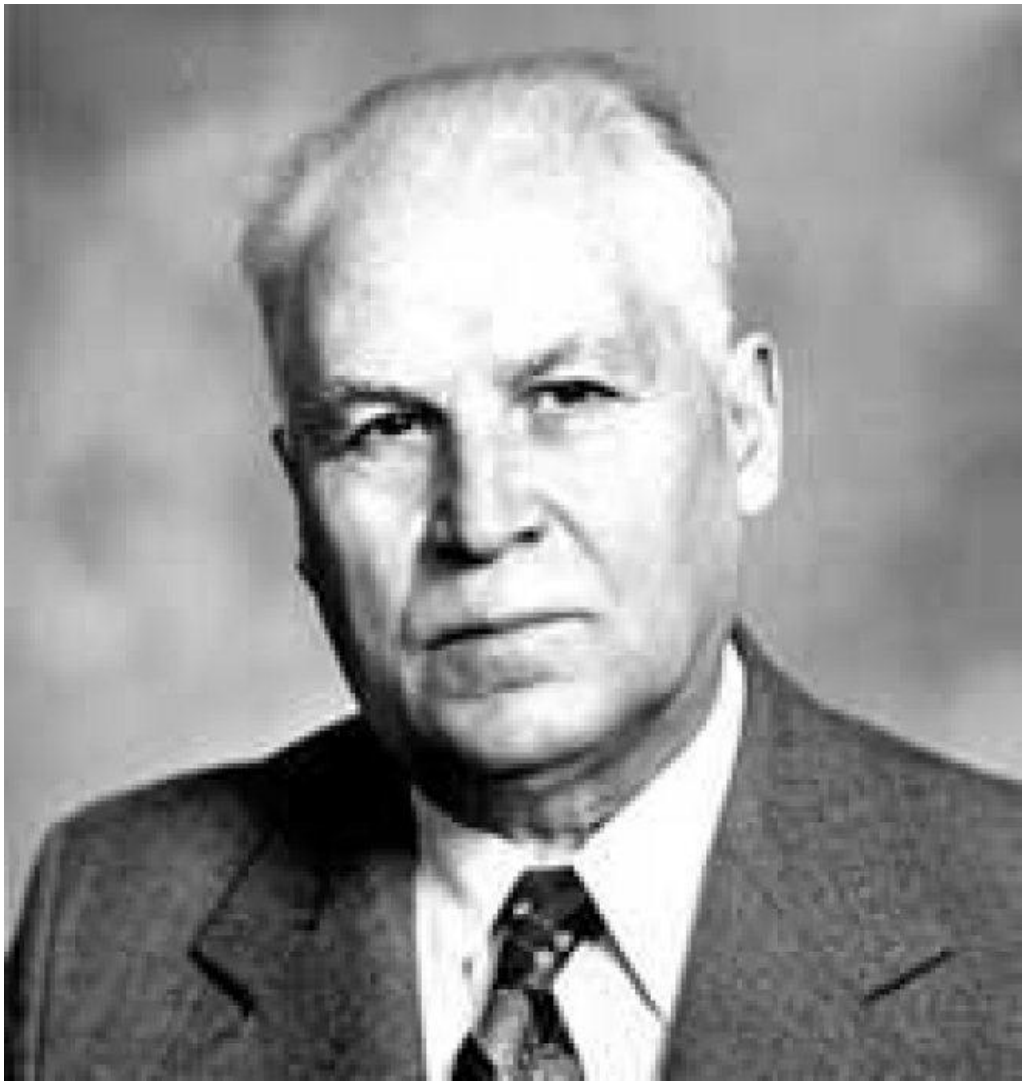
In memoriam
Acad. NICOLAE CORLĂTEANU
100 de ani de la naştere

Chişinău, 2015

CZU

COMITETUL ŞTIINŢIFIC
M.cor.AŞM Anatol CIOBANU (Chişinău)
Prof.dr.hab. Ion DUMBRĂVEANU (Chişinău)
Prof.dr.hab. Klaus BOCHMANN (Lepzig)
Prof.dr. Stelian DUMISTRĂCEL (Iaşi)
Prof.dr. Onufrie VINŢELER (Cluj-Napoca)
Prof.dr. Gheorghe MOLDOVANU (Suceava)
Prof.dr. Ana BORBELY (Budapesta)
Dr.hab. Anatol EREMIA (Chişinău)
Prof.dr.hab. Ion MANOLE (Chişinău)
Prof.dr.hab. Ludmila ZBANŢ (Chişinău)
Prof.dr.hab. Gheorghe POPA (Bălţi)
Dr.conf.cercet. Maria COSNICEANU (Chişinău)
Dr.conf. Constantin-Ioan MLADIN (Skopje)

COMITETUL DE ORGANIZARE
Dr.hab.prof. Irina CONDREA, preşedinte
Dr.conf. Claudia CEMÂRTAN
Dr.conf. Alexandra GHERASIM
Dr.hab.conf. Gheorghe COLŢUN
Sr.conf. Viorica MOLEA
Dr.lect. Marin BUTUC
Lect. sup. Elena BANARI

Academicvianul
Nicolae CORLĂTEANU

(1915-2015)

EVOCĂRI

ACADEMICIANUL NICOLAE CORLĂTEANU – FONDATORUL ŞI PROMOTORUL LIMBII ROMÂNE ÎN BASARABIA POSTBELICĂ

Anatol CIOBANU
Universitatea de Stat din Moldova

În prezenta comunicare se face o încercare mai mult personală despre acad. N. Corlăteanu, care mi-a fost dascăl universitar, apoi coleg şi prieten. Se accentuează perioadele de activitate ştiinţifico-didactică, începând cu primii ani postbelici, când teroarea lingvistică şi politică trona în Basarabia reocupată de sovietici; războiul direct dintre grupul retrograd adus din Balta şi Tiraspol, pe de o parte, şi grupul intelectualilor basarabeni, pe de altă parte. Se vorbeşte despre tipul de prezentare a prelegerilor universitare (efectelor), despre şcoala lingvistică a savantului N. Corlăteanu, despre regimul strict personal al profesorului şi academicianului amintit.

În comunicare va fi vorba şi de alte lucruri, unele inedite chiar, referitoare la personalitatea al cărei centenar îl marcăm.

Perioada de activitate

Seneca zicea "Vivere militare est", a trăi înseamnă a lupta. O luptă a fost şi drumul pe care l-a parcurs acad. N. Corlăteanu (14 mai 1915 – 21 octombrie 2005). Provenit din familie ţărănească, a terminat cu success liceul "Alexandru Donici" din Chişinău, în faţa unei comisii ce funcţiona în fosta sală de festivităţi a blocului Universităţii de Stat actuale (astăzi M. Kogălniceanu 65). În 1934 se înscrie la universitatea din Cernăuţi. Aici absolveşte concomitent 3 facultăţi: de limbă şi literatură română, de filozofie şi de drept, în anul 1939.

Imediat după război, munceşte la Baza Academiei de Ştiinţe a URSS (cu sediul la Chişinău), iar din 1961, la Academia de Ştiinşe a Moldovei ca şef de secţie a Institutului de Limbă şi Literatură, ca adjunct al directorului şi ca director (1961 - 1969).

Anume în această perioadă (1945 - 1970) se dă bătălia de bază între forţele negre socialiste în frunte cu Ivan Dimitrievici Ceban, biolog din Tiraspol, şi forţele progresiste în frunte cu unii intelectuali cu studii româneşti şi scriitori din Basarabia: A. Lupan, Em. Bucov, G. Meniuc, N. Costenco, A. Cosmescu. Îi avem în vedere pe criticii literari R. Portnoi, V. Coroban, I. Moscalencu, E. Russev, Gh. Bogaci şi mulţi alţii. Se cerea:

1. Reforma din ortografii aduse din Balta şi Tiraspol;
2. Unitatea lingvistică a basarabenilor cu cea de peste Prut;

3. Editarea urgentă a scriitorilor clasici, deşi transliterate la Chişinău cu alfabet rusesc, impropriu limbilor romanice.

Nota 1.Unii lingvişti din fostul Leningrad vorbeau cu ironie despre cele două limbi "moldovenească şi română". De pildă, profesorul Kasatkin a spus în cadrul unei conferinţe: "Это одно и тоже вино в двух бутылках с разными этикетками".

Nota 2. În acelaşi spirit au scris un fundamental studiu pentru „Вопросы языкознания" doi savanţi foarte cunoscuţi de la universitatea „M.V. Lomonosov", R. Budagov şi S. Bernştein. Articolul s-a rătăcit vreo 25 de ani în arhivele Comitetului Central al PCUS din Moldova, fiind descoperit abia în 1988 şi publicat în revista „Nistru", nr.11 (a se vedea culegerea „Povară sau tezaur sfânt", Chişinău 1989, pag. 353 - 361).

Autorii scriu: „S-au irosit multe forţe şi mult timp pentru a demonstra teza eronată cum că moldovenii şi românii vorbesc limbi înrudite, dar diferite" (pag. 356). De notat că acelaşi lucru l-a spus în 1956 romanistul italian Carlo Tagliavini.

4. Se cerea revizuită şi punctuaţia, cu mulţimea de virgule ca în limba rusă. În acest sens, A. Lupan scria: „De atâtea virgule şi de atâtea reguli, te apucă oful, nici nu-i chip de scris" (vezi poezia „Sireaca limbă", publicată încă în 1961).

5. N. Corlăteanu a iniţiat ideea de cultivare a limbii. S-a început cultivarea limbii scrise şi a vorbirii, debarasarea lor de calcuri ruseşti, revenirea la modele tradiţionale cu împrumuturi romanice. Se făceau conferinţe de cultivarea limbii, adunări în şcolile de învăţământ superior, se ţineau lecţii la radio şi televiziuni.

Toate acestea nu plăceau celor din CC al PCUS din Moldova şi Ivan Ivanovici Bodiul a făcut tot posibilul să-l elibereze din funcţia de director al Institutului de Limbă şi Literatură pe doctorul habilitat, profesorul universitar, membru al Academiei de Ştiinţe Nicolae Corlăteanu. O soartă similară au avut-o N. Testemiţanu, Eugen Russev şi alţi admiratori ai lui N. Corlăteanu.

Cu toate acestea, N. Corlăteanu n-a făcut niciodată apologia teoriei de două limbi romanice: moldovenească şi română. Era nevoit să scrie şi să spună „limba moldovenească", dar exemple aducea din scriitorii români clasici, astfel încât studenţii înţelegeau că este vorba despre una şi aceeaşi limbă: română.

Perioada a doua de activitate a acad. N. Corlăteanu (anii 1970 - 1988) a fost ceva mai uşoară. S-a ridicat o pleiadă de scriitori progresişti (Gr. Vieru ş.a.); călătoriile moldo-române se înteţesc, cartea românească pătrunde prin Moscova, Cernăuţi, Odesa şi alte oraşe, citindu-se cu mare nesaţ.

Perioada a treia a activităţii acad. N. Corlăteanu e şi mai fecundă, ea durând între anii 1988 – 2005, soldându-se cu vreo 60 de materiale de sinteză şi multe cărţi reeditate cu noi comentarii, cu refaceri preţioase.

Tipuri de prezentare a prelegerilor universitare

Sub aspectul prezentării lecţiilor deosebim două tipuri de lectori. Din primul tip fac parte profesorii care vorbesc liber, de parcă ar şti textele pe dinafară (tipul: cocoşul închide ochii când vrea să cânte, pentru că el ştie cum s-o facă). Am asistat la prelegerile lui R. Budagov la romanistică, el prezentându-se în faţa studenţilor doar cu câteva fişe. Era ud leoarcă şi se odihnea mai mult timp în fotoliu. Un alt exemplu clasic este Antoine Meillet (1866 - 1938), chiar închidea ochii când preda cursul de lingvistică indo-europeană comparativ-istorică.

Al doilea tip de profesori universitari constă în obişnuinţa de a-şi pregăti textele scrise de acasă ale prelegerilor, rămânând în auditoriu doar să le citească *mot à mot*, indicând chiar alineatele şi locurile ce urmează a fi memorizate în mod expres de către studenţi. Acest fel de prezentare, deşi plictisitor, trezind dreptul de a-i face şi pe studenţi să vină la examen cu fiţuici gata întocmite a priori şi motivând că şi profesorul citeşte! Este curioasă practica lingvistului rus şi sovietic de rezonanţă mare A. A. Reformaţki, care la examenul său permitea studenţilor să vină cu manualul editat chiar de el însuşi şi să-şi aleagă tema preferată. Firește că este o practică *sui generis,* pe care o respingea corpul profesoral-didactic de la Universitatea de Stat „ M. V. Lomonosov”.

Dar în ce constă rezonanţa tipului al doilea de mod al predării? Această metodă le dă posibilitatea unor profesori să publice volume peste volume: monografii, manuale, cursuri speciale, culegeri de articole etc. Să amintim în acest plan că magul lingvisticii Eugen Coşeriu şi-a publicat lucrările în vreo 44 de volume, academicianul rus V. V. Vinogradov a atins circa 40 de volume, profesorul Dumitru Irimia - peste 15 volume.

Acad. N. Corlăteanu a scos la lumină volume preţioase privind fonetica şi fonologia limbii române, lexicologia şi lexicografia, morfologia (rămasă în manuscris), latina vulgară (ed. rusă, 1974 şi ed. română, 2007); peste 600 de lucrări publicate, abordând 10 direcţii de bază ale lingvisticii, între care numim: istoria limbii literare, sociolingvistica, lexicul, lexicologia şi lexicografia, istoria filologiei, cultivarea limbii, scriitorul şi limba lui, latina vulgară şi romanistica, fonetica şi fonologia, gramatica (morfosintaxa).

Dintre cărţile editate mai reţinem:

1. *Studii asupra sistemei lexicale moldoveneşti din anii 1870 – 1890* (Chişinău, 1969 – disertaţie de doctor habilitat, susţinută la Institutul de Lingvistică al AŞ din fosta Uniune Sovietică);
2. *Cuvântul în vâltoarea vieţii* (Chişinău, 1980);
3. *Limba noastră: s-o cunoaştem şi s-o învăţăm fiecare* (Chişinău 1981);
4. *Creaţia lui Ion Creangă în şcoală* (Chişinău 1984);
5. *Scriitorul în faţa limbii literare* (Chişinău 1985);
6. *Lumea cu toate ale ei...* (Chişinău 1988);

7. *Cronicarii moldoveni C. Stamati, C. Negruzzi* (Chişinău 1988, în colaborare);

8. *Răspântii* (Chişinău 1995);

9. *Nandrişii*.Povestea unui neam basarabean (Chişinău 1998);

10. *Încadrarea lingvistică în realităţile europene* (Chişinău 2001);

11. *Neologismul în opera eminesciană: creaţia poetică: proza literară antumă; Eminescu – jurnalist* (Chişinău 2004).

Deci *summa summorum* constituie vreo 20 de volume mai mari şi mai mici scrise şi publicate de Nicolae Corlăteanu. Centenarul a coordonat în calitate de conducător ştiinţific vreo 10 teze de doctor (candidat în ştiinţe filologice) şi a promovat ca recenzent mai mult de 30 de teze susţinute la Chişinău şi în alte centre universitare de la noi.

Dintre discipolii cei mai fideli ai lui N. Corlăteanu pot fi numiţi Anatol Eremia, Maria Cosniceanu, Anatol Ciobanu, Ludmila Rădăuţeanu, Gheorghe Gugir, Tudor Cotelnic, Badura Folocenky, Irina Condrea, M. Bîrcă, V. Melnic, Gh. Colţun, M. Graur.

Ca lector universitar a muncit de la deschiderea Catedrei de Limbă şi Literatură în anul 1946 până în 2000, urcând treptele de lector, lector superior, docent (conferenţiar) până la profesor universitar, în 1969, după susţinerea tezei de doctor habilitat (1965).

Paralel mai preda cursul de Contemporană la Institutul Pedagogic „I. Creangă" din Chişinău.

Regimul strict personal al profesorului N. Corlăteanu

La prima vedere s-ar părea că acad. N. Corlăteanu se conducea de principiul împăratului latin Octavianus Augustus care i-ar fi sfătuit pe generalii săi să se grăbească încet (*Festina lente*) în a lua decizii supreme. Pentru N. Corlăteanu opinia aceasta avea un anume sens: negrăbindu-se, domnia sa le reuşea pe toate a le face la timpul promis, nemţeşte, fapt care îi mira pe subalterni.

El mai reuşea zilnic, la ora fixă, să ia masa ce-l aştepta acasă, zicând: „Plouă sau ninge, drumul nu stă pe loc". Şi, la prima ocazie, se îndrepta acasă, pe jos, unde soţia Ana Alexeevna îl aştepta cu masa întinsă şi cu mâncări preferate.

Dar Odiseea nu se termina aici. După ce servea prânzul, 15 – 30 de minute făcea, în mod obligatoriu, siesta (odihna, somnul) după prânz. Această practică o folosea şi B. P. Hasdeu.

Trezindu-se, N. Corlăteanu se simţea mai înviorat, şi iar pornea, tot pe jos, la serviciu.

Amintiri strict personale despre dascălul şi conducătorul meu ştiinţific

M-a observat şi m-a atras în cercetare încă din anii de studenţie la universitate. Mi-a făcut permis la folosirea fondurilor Bibliotecii Ştiinţifice de la AŞM. Mă invita să spicuiesc greşeli de tot felul privind normele de limbă în ziarul

„Ţăranul sovietic”. Mi-a propus o temă de cercetare cu privire la gradele de comparaţie sub aspect morfosintactic şi stilistic. La absolvirea universităţii m-a luat ca aspirant (doctorand) pe 3 ani staţionar cu tema „Modul conjunctiv în sintagmele predicative” (susţinută în termen, 15 iunie 1960).

Fiind aspirant, m-a obligat (în calitate de conducător ştiinţific) să susţin supra plan 2 examene, unul la limba latină (pe care o făceam cu fostul meu profesor Leonid Pancratiev la domiciliu) şi altul la limba germană, pe care o făceam contra plată, tot la domiciliu cu domnul Ban, absolvent al unei instituţii comerciale din Viena. La toate cele 5 probe (3 conform normei şi 2 supra plan) adresându-mi şi întrebări la materia concretă.

O dată m-am pomenit într-o situaţie: N. Corlăteanu, un mare amator de fotbal, trebuind să plece la o conferinţă peste hotare, mi-a oferit mie abonamentul cu vorba de a-i povesti amănunte despre jocul dintre germani şi moldoveni (echipa „Burevestnik”). Eu m-am prezentat la stadion, dar am rezistat numai la prima repriză, apoi am plecat la bibliotecă să-mi caut de ale mele, fapt care a trezit chiar o confuzie la conducătorul meu.

Când am vorbit de cultivarea limbii la Şcoala Pedagogică (secţia staţionar şi cea fără frecvenţă), erau de faţă profesorii din Chişinău: Corlăteanu, Ciobanu, Mocreac, Osadcenco şi, firește, era şi câte cineva din CC al PCUS şi alte persoane care nu se văd, dar permanent sunt la curent cu toate. Era anul 1965. Nişte învăţători l-au întrebat pe N. Corlăteanu când se va reveni la alfabetul latin. În loc de un răspuns plauzibil, Corlăteanu a început să-l citeze pe francezul Antoine Meillet despre alfabetul utilizat în slava veche.

Când eram la hotel i-am spus despre gafa comisă, la care profesorul N. Corlăteanu mi-a răspuns: „Ştii ce păţeşte gura ce nu tace! Tu nu ştii multe de 1940, 1949 şi până în prezent. La urşii albi n-ar fi logic să ne grăbim”. Am înţeles totul!

În perioadele de vacanţă de vară acad. N. Corlăteanu m-a lăsat stăpân în apartamentul familiei, căci plecau *in corpore* la mare. Erau perioadele cele mai fericite pentru un holtei ca mine, căci mi se dădeau cheile şi de la cabinetul plin de carte românească din care mă adăpam liber.

N. Corlăteanu era foarte exigent. În anul trei cerea să cunoaştem profund gramatica. În grupa noastră formată din 19 băieţi şi 6 fete era şi un sportiv de performanţă. La examen primise un 2. Activul grupei academice s-a apropiat de examinator, rugându-l să-l atesteze pe studentul cu pricină, căci e băiat bun. La care am primit un răspuns pur academic. Iată-l: „De e bun, poate, dar carte nu ştie. Să vină la toamnă.”

Dar nici toamna nu a putut susţine fără a mai fi întors. În sfârşit, a obţinut cu greu nota 3. Exemple similare au mai avut loc şi în alte grupe. Acesta era stilul profesorului N. Corlăteanu.

ACAD. NICOLAE CORLĂTEANU, ÎN APRECIEREA GENERAŢIILOR DE FILOLOGI

Anatol EREMIA
Institutul de Filologie al AŞM

Acad. Nicolae Corlăteanu, la cei 100 de ani de la naştere, dar şi la răstimpurile de secole ce vor urma, rămâne a fi una dintre proeminentele figuri în istoria ştiinţei şi culturii naţionale, aceasta în pofida vicisitudinilor şi intemperiilor sociale ce se perindă, în pofida răsturnărilor de situaţii şi valori din zilele noastre.

Destinul vieţii sale nu i-a fost tocmai prielnic. A pătimit mult şi a îndurat destule nevoi şi greutăţi, dar pe toate le-a înfruntat cu izbândă. La începutul carierei sale, pentru dânsul nu s-a găsit un loc de muncă la Chişinău, fiind nevoit să se angajeze ca învăţător la Şcoala feroviară din îndepărtatul orăşel Ocniţa. La începutul războiului s-a refugiat cu familia în oraşul Balaşov, a predat germana în două şcoli din localitate. Curând însă este mobilizat în armată şi trimis la munci agricole într-un kolhoz, apoi ca muncitor de rând într-o uzină militară din Nijni Taghil. Întâmplarea a făcut ca foştii săi colegi de liceu şi universitate să afle şi să înţeleagă situaţia în care se afla prietenul lor, ca mai târziu să obţină, prin demersuri oficiale, eliberarea din armată şi angajarea sa la un Institut de cercetări ştiinţifice, evacuat pe atunci din Chişinău la Buguruslan.

În 1944, revenit la Chişinău, activează la Institutul de Economie, Istorie, Limbă şi Literatură, unde a desfăşurat o amplă activitate ca specialist în lingvistică, devinind apoi profesor universitar şi şef de catedră la USM, iar mai târziu – şef de sector şi director al Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Acad. Nicolae Corlăteanu şi-a consacrat plenar viaţa ştiinţei şi profesiei de pedagog, făurind opere de pionerat şi de valoare ştiinţifică incotestabilă. Savantul a lăsat urmaşilor săi o bogată moştenire lingvistică şi o adevărată comoară cultural-spirituală. Aproape că nu e domeniu sau direcţie de cercetare în lingvistică care să fi rămas în afara preocupărilor savantului. Diapazonul tematicii abordate este cât se poate de cuprinzător: istoria limbii şi gramatica istorică, lexicologia şi lexicografia, fonetica şi fonologia, morfologia şi sintaxa, romanistica şi limbile neoromanice, derivatologia, sociolingvistica, cultivarea limbii, istoria filologiei. A semnat şi lucrări în domeniul ştiinţei literare şi folcloristicii, precum şi eseuri publicistice şi de bibliografie ştiinţifică. A publicat peste 800 de lucrări ştiinţifice şi de popularizare a ştiinţei filologice, inclusiv 30 de monografii, broşuri, manuale, dicţionare, îndrumări metodice.

Remarcabile sunt iniţiativele şi activităţile sale din acele timpuri: a fost unul din fondatorii actualei Biblioteci a Academiei de Ştiinţe, completând-o cu stocuri de cărţi şi reviste aduse din România, donaţii ale instituţiilor academice şi universitare din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Galaţi; la renumita Conferinţa ştiinţifică unională de lingvistică, oganizată la Chişinău în 1952, a lansat chemarea "dacă până acum unii dintre noi au căutat să scoată în vileag ceea ce ne îndepărtează şi ne desparte de români în plan lingvistic şi cultural, acum trebuie cu toţii să găsim şi să prezentăm veridic ceea ce ne apropie şi ne uneşte"; a optat pentru editarea clasicilor literaturii române şi studierea lor în procesul de învăţământ; a susţinut inaugurarea aleii scritorilor clasici din parcul public din Chişinău; a iniţiat reforma ortografiei, apropiind scierea şi rostirea limbii „moldoveneşti" de pe atunci de normele ortografice ale limbii române literare.

Investigaţiile acad. Nicolae Corlăteanu în problema etnogenezei poporului şi a istoriei formării limbii române conţin un vast volum de informaţii de ordin lingvistic, istoric, etnologic, antropologic etc. Diverse sunt sursele informative explorate: operele istoricilor şi scriitorilor antici, textele şi inscripţiile de limbă latină clasică, mărturiile scrise ale cronicarilor din evul mediu, documentele istorice şi actele cancelariilor domneşti.

Sunt de menţionat şi de apreciat opiniile acad. Nicolae Corlăteanu în multe probleme de lingvistică. Formarea şi dezvoltarea limbii române literare e una dintre problemele capitale ale ştiinţei lingvistice, cercetate de savant în profunzime şi sub multiple aspecte. Un rol de prim ordin în procesul de constituire şi statornicire a limbii române literare a fost atribuit de savant operelor scriitorilor clasici şi contemporani. Sunt de menţionat ediţiile de carte şi studiile, elaborate de unul singur sau în colaborare cu colegii şi discipolii săi: *Capitole din istoria limbii literare* (1980), *Schiţe de istorie a limbii literare* (1980), *Româna literară în Republica Moldova: istorie şi actualitate* (1995).

Problemele istoriei limbii române, căile de dezvoltare şi procesele evolutive, ce ţin de sistemul şi structura limbii, sunt tratate la cel mai înalt nivel în monografiile şi studiile apărute în diferite perioade de vreme: *Începutul scrisului în limba română* (1947), *Originea fondului lexical de bază* (1955), *Rolul factorilor sociali în dezvoltarea limbii* (1968), *Etape ale dezvoltării limbii* (1988), *Scrisul românesc: începuturile lui* (2000) etc.

Studiul despre latina vulgară, editat în ruseşte la Moscova în 1974 – *Issledovanie narodnoi latâni i eio otnoşenii s romanskimi iazâkami*, şi reeditat apoi în româneşte la Chişinău, în colaborare cu doctorul conferenţiar Lidia Colesnic, a fost înalt apreciat de specialişti şi rămâne până astăzi o operă de unicat în domeniu.

Nicolae Corlăteanu a fondat şi susţinut editarea serialului de broşuri *Cultivarea limbii.* Articolele publicate elucidau probleme de lingvistică şi cultură generală, de scriere şi rostire literară, de utilizare corectă a cuvintelor şi expre-

siilor, îndemnau vorbitorii de rând să însuşească normele limbii, participând astfel la salvarea şi propăşirea graiului matern. Aceleaşi probleme erau discutate şi propagate în cadrul emisiunilor de radio şi televiziune *(Cultivarea vorbirii, Grai matern, În lumea cuvintelor*), în permanentele rubrici din reviste şi ziare, fondate şi susţinute de lingvist.

E bine cunoscută opinia savantului în problema raporturilor etnolingvistice şi etnoculturale, în urma cărora limbile trebuie să se îmbogăţească una pe alta, mai ales la nivel terminologic, respingând supremaţia funcţională a unor limbi faţă de altele, referindu-se în special la rolul limbii ruse în funcţionarea şi dezvoltarea limbilor popoarelor mici din fosta URSS. A fost combătut în acest sens şi bilingvismul unilateral din republica noastră, arătându-i-se rolul nefast şi daunele pe care le-a adus limbii române şi culturii naţionale.

Referitor la împrumuturile din alte limbi, Nicolae Corlăteanu remarcă: „Trebuie să conştientizăm că ceea ce e al nostru, e al nostru, iar ce am luat de la alţii, am acceptat pentru că s-a produs cu asentimentul nostru şi pentru că de multe ori el venea tot de la latini, prin filieră când grecească, când slavă" (1, p. 36).

Părtaşii „moldovenismului" adesea învinuiau oamenii de cultură şi, mai cu seamă, lingviştii că românizează „limba moldovenească". De fapt, sublinia Nicolae Corlăteanu, aici nu e vorba de românizare a limbii, nu se poate româniza ceea ce este demult român şi românesc, ci e vorba mai degrabă de *reromanizare,* iar „a reromaniza înseamnă a romaniza din nou, a pune în circulaţie mijloacele lexicale de origine latino-romanică pentru a crea posibilitatea de redare şi în limba noastră a noţiunilor noi, reclamate de dezvoltarea contemporană socială, economică, culturală etc., înseamnă a introduce termeni ştiinţifici, tehnici ce corespund stadiului actual european şi mondial. Reromanizarea înseamnă, în acelaşi timp, consolidarea caracterului romanic al limbii române" (1, p. 37).

Problemele limbii române, precum şi cele de lingvistică generală şi romanică au constituit obiectul multor studii şi articole publicate în culegeri şi reviste ştiinţifice apărute peste hotarele republicii. Variată este tematica rapoartelor şi comunicărilor prezentate în cadrul a numeroase congrese şi simpozioane, organizate în principalele centre ştiinţifice din Rusia, România, Bulgaria, Italia, Cehia, Letonia, Lituania, Georgia etc.

Vin să întregească activitatea ştiinţifică a savantului lingvist studiile monografice din ultimii ani. Prestigioasa lucrare *Încadrarea lingvistică în realităţile europene* tratează probleme de mare actualitate pentru limba română de azi, şi anume înnoirea, îmbogăţirea şi desăvârşirea vocabularului general şi, îndeosebi, a terminologiei diferitor discipline ştiinţifice, tehnice, dar şi literare propriu-zise. „În procesul de prefacere a societăţii, de trecere de la un stadiu social-economic la altul, de dobândire a unor cunoştinţe noi, privitoare la natura omului (microcosmos) şi la cea a lumii inconjurătoare (macrocosm) orice limbă modernă este chemată ca, prin mijloace expresive adecvate, să răspundă

acestei necesităţi" – subliniază autorul. Aceasta pentru că procesele de integrare europeană privesc atât structura, cât şi suprastructura societăţii, referindu-se nu numai la baza economică, ci şi la cea socială, politico-juridică, ştiinţifică, tehnică, avându-şi fiecare specificul şi diversele sale forme de manifestare [2, p. 5].

În monografia *Neologismul in opera eminesciană* este scoasă în evidenţă contribuţia lui M. Eminescu la constituirea, dezvoltarea şi perfecţionarea limbii literare româneşti. Marele scriitor este considerat drept novator de prim rang nu numai în literatură, în creaţia poetică românească, ci şi în materie de limbă română, prin atenţia sa sporită faţă de mijloacele lingvistice de exprimare a ideilor şi sentimentelor, prin modul de utilizare a cuvintelor şi expresiilor autohtone, alături de cele cu caracter neologic, prin procedeele inovatoare de adoptare şi adaptare la sistemul limbii noastre a noilor cuvinte şi termeni. În această lucrare se analizează procesul general istoric de formare a limbii literare româneşti şi se caracterizează în special originalitatea modului eminescian de a contribui la îmbogăţirea şi actualizarea vocabularului românesc prin intermediul neologismelor cu referire concretă la creaţia poetică, proza literară şi publicistica eminesciană [3].

Prin studiile sale, prin manualele şi materialele didactice pentru învăţământul preuniversitar, prin cursurile sale universitare de lexicologie, fonetică, istoria limbii literare, prin toată activitatea sa ştiinţifică şi pedagogică, aşa cum menţionează dr. prof. Nicolae Mătcaş, „ N. Corlăteanu s-a aflat totdeauna la catedra creşterii spirituale a neamului românesc, necăjit şi oropsit, pe care l-a vrut dezrobit întâi de toate prin lumina cărţii" [4, p. 76].

Profunde sentimente pentru omagiatul nostru împărtăşesc şi astăzi prietenii şi cunoscuţii săi, foştii săi colegi şi elevi:

Anatol Ciobanu, membru corespondent al A.Ş.M., profesor universitar – „Mii de profesori de limbă şi literatură română, sute de ziarişti, lucrători de la edituri, radio şi televiziune, actori de teatru, funcţionari de stat etc., cu mândrie şi deosebită recunoştinţă, îşi amintesc de bunul lor profesor universitar N. Corlăteanu".

Gheorghe Rusnac, acad. al A.Ş.M., ex-rector al Universităţii de Stat din Moldova – „Acad. N. Corlăteanu este patriarhul filologiei noastre, un înaintemergător al gândirii didactice de la noi".

Vasile Melnic, doctor în filologie – „Trecut prin cumplite vremi şi mari frământări sociale, N. Corlăteanu a rămas fidel adevărului ştiinţific despre limbă şi istorie, păstrând cu sfinţenie şi propovăduind conştiinţa de neam şi ţară".

Alexandru Negriş, scriitor, ziarist – „Figură de prim rang în ştiinţa noastră lingvistică, acad. N. Corlăteanu a desfăşurat o prodigioasă activitate de-a lungul mai multor decenii în cadrul Academiei de Ştiinţe şi al Universităţii de Stat din Moldova, de al cărui nume sunt legate cele mai frumoase amintiri ale foştilor discipoli, printre ei fiind şi subsemnatul, care i-au ascultat prelegerile lingvistice şi i-au studiat lucrările ştiinţifice".

Leonid Cemârtan, doctor habilitat în studiul artelor – „Prin lucrările sale Nicolae Corlăteanu şi-a creat un merit incontestabil ca istoric al limbilor romanice, de la epoca latină şi până astăzi, rămânând totodată un emoţionant model şi îndemn pentru generaţiile mai tinere de lingvişti şi de cercetători în orice domeniu de creaţie intelectuală".

Nicolae Matcaş, doctor în filologie, profesor universitar, din textul unei dedicaţii la o carte – „Mult stimatului meu profesor N. Corlăteanu, patriarh al filologiei moldave, care ne-a fost şi simbol, şi flamură de recunoştinţă".

Vasile Pavel, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, dintr-un text similar – „Dlui prof. acad. N. Corlăteanu, cu preţuire şi afecţiune, cu credinţă în forţa graiului românesc".

Ion Ciocanu, doctor habilitat în filologie, critic literar, scriitor, publicist – „Eruditul lingvist m-a fascinat – pe mine ca şi pe mii şi mii de discipoli ai săi – prin vorbirea curată, aleasă, exemplară, prin arta oratorică demonstrată de la catedră şi în cadrul simpozioanelor… Profesorul Nicolae Corlăteanu a fost unul dintre puţinii dascăli universitari care au corectat, îmbogăţit, diversificat şi plasticizat în mare măsură vocabularul şi limbajul tineretului studios pe parcursul multor decenii".

Alte calificative, cuvinte alese, fraze şi expresii înălţătoare, pline de semnificaţii, adresate profesorului academician N. Corlăteanu: „un vechi coleg-doncist şi un încercat prieten" (E. Russev, 1981), „distins coleg" (M. Guboglu, Bucureşti, 1982), „toată preţuirea şi deosebita simpatie pentru N. Corlăteanu" (Constantin Maneca, Bucureşti, 1961), „ilustru elev al profesorului Gr. Nandriş" (Vl. Trebici, Bucureşti, 1994), „dragul şi adoratul meu profesor" (M. Dolgan, 1998), „eternă recunoştinţă omului care m-a lansat pe orbita ştiinţei" (A. Ciobanu, 1987), „domn al filologiei române şi cultivator al graiului matern" (A. Eremia, 1974), „cel mai ales dintre profesorii mei" (I. Melniciuc, 1972), „profesorul meu de totdeauna" (M. Purice, 1974), „scumpul meu profesor şi îndrumător" (M. Cosniceanu, 1986), „primul meu învăţător din şcoala medie de la Ocniţa" (V. Sorbală, 1972), „dascălul filologilor moldoveni" (H. Corbu, 1976), „stimatul şi iubitul meu profesor" (V. Gaţac, Moscova, 1997), „învăţătorul învăţătorilor" (Gh. Colţun, 1999), „înţeleptul patriarh al ştiinţei lingvistice din Basarabia" (Ion Hadârcă, 1999), „făuritorul cadrelor pedagogice şi îndrumătorul lor" (Ion Ciornîi, 1980) etc.

Sunt de menţionat şi spusele unui vechi prieten al profesorului, Onufrie Vinţeler din Cluj: „Nicolae Corlăteanu a consemnat importante realizări de-a lungul mai multor decenii de muncă. Pe măsura erudiţiei şi talentului său şi-a adus pregnant contribuţia la îmbogăţirea patrimoniului culturii şi spiritualităţii româneşti ".

Să luăm aminte şi la mărturisirile savantului: „Doresc ca toţi cei care îmi urmează calea nu numai să mă ajungă în cele înfăptuite de mine, ci să şi mă

întreacă, să îmbogăţească comoara moştenită de la străbuni, dovedind în acest mod că suntem demni urmaşi ai strămoşilor noştri, căci noi şi cei care ne vor urma suntem chemaţi să continuăm şi să îndreptăţim existenţa neamului nostru pe acest pământ“[5, p. 20].

Savant cu renume, pedagog de vocaţie, patriarh al lingvisticii româneşti, domn al graiului matern, patriot credincios al neamului, cărturar de talie enciclopedică, intelectual de aleasă cultură, om de o rară punctualitate şi acurateţă, blajin şi tihnit, înzestrat cu darul făcătorului de bine şi al iertătorului faţă de cei greşiţi – sunt cuvinte de preţuire şi profundă iubire faţă de acad. prof. Nicolae Corlăteanu, onorat şi venerat astăzi de colegii, prietenii şi discipolii săi din toate timpurile.

Bibliografie

1. CORLĂTEANU, N. *Testament. Cred in izbanda limbii române*. Chişinău: 2010.
2. CORLĂTEANU, N. Î*ncadrarea lingvistică în realităţile europene.* Chişinău: 2001.
3. CORLĂTEANU, N. *Neologismul în opera eminesciană. Creaţia poetică. Proza literară antumă. Eminescu-jurnalistul.* Chişinău: 2004.
4. MĂTCAŞ, N. *Suflet în sufletul neamului.* În: „Limba română” (Chişinău), 1995, nr. 3, p. 76.
5. CORLĂTEANU, N. *Răspântii.* Chişinău: 1995.

NICOLAE CORLĂTEANU OMUL ŞI SAVANTUL

Onufrie VINŢELER
Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca, România

Viaţa şi activitatea ilustrului lingvist Nicolae Corlăteanu m-a interesat demult. Prima întâlnire cu Nicolae Corlăşeanu am avut-o în anul universitar 1957-1958, în Cluj, unde sosise împreună cu A. Borşci într-o vizită oficială la Universitatea „Babeş”. M-am întâlnit cu domnia sa şi cu S. Berejan la o conferinţă, care a avut loc la Universitatea din Moscova. Mare i-a fost bucuria, când şi-a susşinut teza de doctor habilitat, la Moscova. Şi eu mă aflam acolo şi am participat la eveniment. Ne-am mai întâlnit în Cluj, m-a vizitat şi acasă. Întâlnirile noastre au fost momente de bucurie, de informări reciproce. Am scris despre Domnia sa, am luat parte la sărbătorirea Sa cu ocazia împlinirii venerabilei vârste de 90 de ani, moment organizat de Academia din Chişinău. Era considerat atunci, pe bună dreptate, patriarhul lingvisticii româneşti.

Academicianul Nicolae Corlăteanu la 80 de ani

S-au scurs câteva decenii de la întâlnirile pe care le-am avut cu cel ce avea să devină marele lingvist român, academicianul Nicolae Corlăteanu. Prima întâlnire a avut loc în anul universitar 1957-1958 când în cadrul unei delegaţii a descins în urbea noastră, făcând o vizită la Universitatea clujeană şi la Institutul de lingvistică. A doua întâlnire am avut-o în 1956, la Moscova, participând la susţinerea tezei sale de doctor în cadrul Institutului de lingvistică a Academiei de Ştiinţe URSS. A fost plăcut surprins că la încheierea formalităţilor s-a apropiat de el şi un român şi l-a felicitat din inimă, în limba sa maternă, cu ocazia susţinerii valoroasei teze. Era într-un oraş străin, lume puţină – câţiva cercetători, câţiva studenţi care urmau cursurile de limba română – nu aşa cum suntem obişnuiţi astăzi, cu mare fast. A treia întâlnire am avut-o cu ocazia celui de-al XII-lea Congres Internaţional de lingvistică şi filologie romanică de la Bucureşti, unde ne-am întreţinut în câteva pauze.

Nicolae Corlăteanu a văzut lumina zilei la 14 mai 1915, în satul Caracui, raionul Hânceşti, Republica Moldova. În1926 termină şcoala şi se înscrie la Liceul „Al.Donici" din Chişinău, pe care îl absolvă cu bacalaureatul în 1934. În acelaşi an devine student al Facultăţii de Litere şi Filologie a renumitei Universităţi din Cernăuţi. În 1940 termină studiile universitare cu „magna cum laude". Teza de licenţă se intitulează: **Relaţiile lingvistice dintre Codicele Voroneţian şi Lucrul apostolicesc al lui Coresi** (1563). În calitate de conducători ştiinţifici s-au aflat eminenţii profesori Alecu Procopovici şi Leca Morariu. Studiind unele probleme de filolofie, cu precădere cele de textologie din Faptele apostolilor (Praxiul), incluse în **Codicele Voroneţian şi Apostolul lui Coresi**, tipărit la Braşov în 1563, N. Corlăţeanu a ajuns la concluzia că cele două tipărituri (texte), au la bază, fiecare un alt text original slav. Pe aceeaşi linie fusese abordată problema şi de N. Drăganu, C. Lacea şi alţii. Păreri contrare au avut S. Puşcariu. Lucrarea amintită (mai târziu) în România în SCL, 1960, nr.3 şi LR, 1963, nr.3, fiind adeseori citată de către filologii români de specialitate şi chiar recenzată. A se vedea în acest sens „Mitropolia Olteniei", 1961, nr. 3-4, unde I. Iliescu, printre altele sublinia „autorul aduce o contribuţie nouă şi însemnată pentru istoria literaturii noastre vechi".

În diploma de licenţă a lui N. Corlăteanu sunt specificate trei specialităţi: I. Limba română, II. Slavistică, III. Istoria română, fapt ce dovedeşte că încă din timpul studenţiei el urmărea un larg diapazon de probleme. Amintim cu această ocazie că paralel cu Facultatea de Litere şi Filozofie, N. Corlăteanu termină în 1939 şi Facultatea de Drept cu aprecierea „cum laude".

N. Corlăteanu a avut marele noroc pentru că în acea perioadă la Universitatea din Cernăuţi, la Facultatea de Litere şi Filosofie, îşi desfăşurau activitatea didactică şi ştiinţifică numeroşi literaţi de valoare inestimabilă. Din acea perioadă reţinem doar câteva nume care au contribuit la formarea lui N. Corlăţea-

nu, Al. Popovici la limba română, devenind ulterior profesor la Universitatea clujeană şi director al Muzeului Limbii Române; Leca Morariu – la literatură română şi folclor; Grigore Nandriş – la slavistică; R. Sbierea – la latină, Christea Geagea – la dialectele române sud-dunărene, I.I. Nistor – la istoria românilor şi mulţi alţii.

La nouă ani după terminarea studiilor universitare Nicolae Corlăţeanu devine doctor (candidat) în ştiinţe filologice la Universitea din Kiev, iar în 1965 – doctor habitat în ştiinţe filologice, la Institutul de lingvistică al Academiei de Ştiinţe URSS din Moscova. Un fenomen interesant: un lingvist român, cu excepţionali specialişti în România, a fost obligat, datorită împrejurărilor, să-şi susţină tezele de doctorat, prima, în Ucraina, a doua, în Rusia.

După terminarea studiilor universitare, Nicolae Corlăteanu cunoaşte şi urcă toate treptele ierarhice ştiinţifice şi universitare. Atfel, în anul şcolar 1941-1942 funcţionează ca profesor de limba şi literatura română la Şcoala feroviară de pe lângă Staţia Ocniţa, judeţul oroca. În 1943 devine colaborator ştiinţific la Institutul de istorie, limbă şi literatură din Chişinău, unde prin trecerea timpului, îndeplineşte funcţiile de cercetător principal, şef de secţie, director adjunct şi director. Paralel cu activitatea de la Institut, după înfiinţarea în 1946 a Universităţii din Chişinău, N. Corlăteanu urcă toate treptele universitare: lector, conferenţiar, profesor, şef de catedră. Din 1968 este academician al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, Om de ştiinţă emerit, a fost membru al Uniunii scriitorilor din fosta URSS.

Numărul elevilor şi îndeosebi cel al studenţilor şi doctoranzilor depăşeşte cifra de cinci mii. Elevilor, studenţilor şi în general publicului larg, prin lecţii şi conferinţe Nicolae Corlăteanu s-a străduit să le insufle şi să le menţină trează conştiinţa de neam, apartenenţa la o entitate naţională, inclusă în romanitate – atât cea proximă, cât şi cea istorică – în condiţiile unei izolări aproape totatle de matca românească.

Zestrea ştiinţifică a academicianului N. Corlăteanu este foarte bogată şi variată tematic. Astfel, începând cu **Abecedar pentru adulţi**, elaborat în colaborare cu fostul său coleg şi prieten Eugeniu Russev, care a cunoscut un tiraj de aproape o jumătate de milion de exemplare în cele patru ediţii (1942-1962), şi terminând cu lucrări monografice de referinţă, N. Corlăteanu se înscrie printre cei mai productivi lingvişti ai timpului nostru. Activitatea sa ştiinţifică se răsfrânge pe o perioadă de peste cinci decenii. Lista lucrărilor sale ştiinţifice cuprinde cărţi, broşuri, articole, recenziii, colaborări la diferite lucrări colective şi depăşeşte cifra de 550, numeroase lucrări de prestigiu sunt apreciate şi în afara graniţelor Republicii Moldova. N. Corlăteanu s-a afirmat în fonetică şi fonologie, morfologie li limmba lierară etc., într-un cuvânt în toate compartimentele limbii române Spaţiul nu ne permite să enumerăm toate lucrările lui. Vom aminti doar câteva, considerate chiar de autor a fi cele mai reprezentative: **Sis-**

temul lexical moldovenesc (1870-1890). Contribuţia lui I. Creangă şi a altor scriitori în valorificarea stilistică a vocabularului, 1964, pe baza acestei lucrări i s-a acordat lui N. Corlăţeanu titlul de doctor, în 1965. Reproducem din ea doar un citat spre a înţelege rolul lui I. Creangă în dezvoltarea limbii literare: „Caracteristica principală a scrierilor marelui povestitor o constituie folosirea abundentă a limbii vorbite ca pe unul din aspectele funcţionale ale limbii literare. Un interes aparte îl reprezintă problema corelaţiei dintre limba comună naţională, literară şi limba operelor literare." Asupra problemelor enunţate aici N. Corlăteanu va mai reveni de multe ori. Într-un interviu publicat anul acesta în „Limba română" de la Chişinău el relata: „Denumirea unei limbi nu putea fi decretată, ea rezultă din conceptul şi definiţia de limbă literară – forma superioară a oricărei limbi naţionale..." „...atribuirea denumirii de limbă română pentru naţiunea de limbă literară în Republica Moldova nu ştirbesc cu nimic autoritatea nici demnitatea nimănui. Ea are însă avantajul că prin această recunoaştere avem tot dreptul de a folosi întreaga moştenire clasică literară şi lingvistică de pe întreg spaţiul est-romanic, se creează posibilitatea de a pătrunde mai lesne şi mai adânc în contextul general european, în care limba română nu este în nici un chip pusă la îndoială."

O contribuţie de seamă în analiza lexicului limbii literare prezintă lucrarea **Limba moldovenească literară contemporană, Lexicologia**, apărută în Chişinău în 1969, ediţia a II-a în 1982, iar ediţia a II-a în colaborare cu I. Melniciuc, 1992. În această lucrare autorul scoate în relief principalele trăsături stilistice ale lexicului, relevă conexiunile semantice dintre cuvinte şi schimbările mai importante care au loc în lexic. Un loc aparte în lucrarea amintită are în vedere problemele privitoare la etimologie, de altfel, foarte complicate, precum şi cele privitoare la rolul stilistic al elementelor lexicale.

De o înaltă probitate ştiinţifică s-a dovedit a fi monografia dedicată latinei populare: **Issledovania narodnoj latyni i sootnosenie s romanskimi jazikami** (Latina populară şi raporturile ei cu limbile romanice), apărută la Moscova în 1974, cu această lucrare autorul se reatestă ca remarcabil romanist, reliefând cu lux de amănunte evoluţia limbilor romanice, trăsăturile specifice ale acestora, cele comune şi individuale. Lucrarea amintită a fost utilizată timp de două decenii de specialiştii latinişti de pe întreg teritoriul fostei Unieuni Sovietice. Din datele pe care le deţinem ea continuă să fie folosită şi în prezent în afara graniţelor Republicii Moldova, fapt ce bucură orice specialist român.

O altă monografie este: **Fonetica limbii modoveneşti literare contemporane**, apărută în 1978, ediţia a II-a în colaborare cu V. Zagaevschi, în 1993, considerată de specialişti ca foarte utilă şi elaborată după cele mai avansate principii ştiinţifice din domeniul foneticii şi fonologiei.

N. Corlăteanu a iniţiat, a redactat şi a colaborat la numeroase lucrări colective. Amintim în acest sens monografiile: **Ortografia limbii moldoveneşti**,

1957, ediţia a II-a în 1967; **Dicţionar ortografic al limbii moldoveneşti**, 1965, ediţia a II-a în 1978, cu această ocazie N. Corlăţeanu specifica: „În deceniul al şaselea s-a întreprins cunoscuta reformă a ortografiei, care a descătuşat spiritele creatoare ale intelectualităţii noastre. Au fost înlăturate piedicile artificiale care limitau posibilităţile de exprimare...” Alte monografii, se intitulează: **Studii de limbă moldovenească**, 1963; **Capitole din istoria limbii literare moldoveneşti**, 1971; **Cuvântul în vâltoarea vieţii**, 1980; **Limba noastră**, 1981; **Scriitorul în faţa limbii literare**, 1985; **Aspecte ale dezvoltării vocabularului mmoldovenesc contemporan**, 1988 şi multe altele. N. Corlăţeanu este iniţiatorul şi susţinătorul cu numeroase conferinţe a emisiunilor de la radio şi televiziune ca **Limba noastră, Grai matern** etc.

Nu mai puţin importante sunt contribuţiile lui N. Corlăteanu în elaborarea de manuale, programe, crestomaţii pentru şcolile de cultură generală, precum şi pentru învăţământul superior. Cf. **Curs de limbă moldovenească literară contemporană**, vol. I-II, 1956-1959, un aport deosebit şi-a adus în elaborarea de dicţionare: **Dicţionar rus-moldovenesc, Dicţionar rus-român**, 1954, 1967 (în colab. cu E. Russev), care sunt încă utilizate până în zilele noastre de către rusiştii şi traducătorii români.

Cu toate că era ferm convins de existenţa doar a unei singure limbi române, pe ambele maluri ale Prutului, la fel ca şi mulţi alţii, a fost obligat de împrejurările vitrege să acorde în teorie, un sprijin politicii oficiale de preconizare a două limbi, de aceea întâlnim la N. Corlăteanu termenul de limbă „limbă moldovenească”. Însă prin funcţiile pe care le-a deţinut, el nu a făcut presiuni asupra subalternilor, fapt pentru care, în ultimii ani, gândirea lingvistică din Republica Moldova s-a eliberat destul de uşor de dogmele politice impuse timp de câteva decenii. Este interesant faptul că specialiştii din străinătate care au utilizat sau recenzat lucrările acad. N. Corlăteanu le-au considerat contribuţii ale limbii române.

Privitor la perioada de stagnare a limbii şi culturii româneşti de dincolo de Prut, N. Corlăţeanu îşi aminteşte nu fără durere că „în procesul de înfiinţare tot mai accentuată a limbii şi culturii ruse în graiul nostru matern – ţinut într-o aproape deplină izolare de matca românească – pierdea tot mai mult terenul mai ales în ceea ce priveşte aplicarea lui în practica vieţii de toate zilele. În acea vreme în instituţiile oficiale ale republicii se vorbeea exclusiv limba rusă. În reţeaua de comerţ, transport, telecomunicaţii de asemenea, în şcolile medii şi mai ales în cele superioare cam toate disciplinele se predau în ruseşte. Până şi disertaţiile la limba, literatura, folclorul nostru trebuiau scrise şi susţinute numai în limba rusă.”

Fără îndoială, contribuţiile lui N. Corlăteanu, chiar şi când a fost nevoit să accepte unii termeni oficiali, sunt inestimabile pentru cultivarea limbii române în Basarabia. Ajuns la vârsta senectutei, la cea a concluziilor, el relata: „am fă-

cut ceea ce se putea face într-un regim, care ameninţa în orice moment, în orice clipă fiinţa nu numai a unui individ izolat, ci şi a unui popor întreg. Pe acele vremuri se cerea nu numai reticenţă diplomatică, ci şi recurgerea la limba lui Esop, pentru ca lucrurile, trecute oarecum sub tăcare, să fie înţelese de cel pe care îl priveau direct."

Evocând succint personalitatea academicianului N. Corlăteanu pentru tot ce a creat în vederea cultivării limbii române în condiţii deosebit de grele, cu ocazia împlinirii frumoasei vârste de opt decenii, împlinesc un act de veneraţie din partea tuturora care îi datorează cultul pentru o frumoasă şi corectă limbă română. N. Corlăteanu poate privi cu deplină satisfacţie bilanţul activităţii sale ştiinţifice care consemnează importane realizări de-a lungul mai multor decenii de muncă. Pe măsura erudiţiei, talentului şi a condiţiilor avute şi-a adus contribuţia la îmbogăţirea patrimoniului românesc de spiritualitate. Îi dorim ani mulţi, sănătate şi fericire.

Apărut în „Tribuna", nr. 18 (4-10 mai 1995), pag. 8

Academicianul Nicolae Corlăteanu – nonagenar

Colocviul Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului a fost fixat în aşa fel încât să corespundă cu aniversarea a nouă decenii de la naşterea reputatului lingvist român de dincolo de Prut, acad. N. Corlăteanu. În acest sens Facultatea de Litere a Universităţii de Stat din Moldova a organizat o Conferinţă Ştiinţifică Naţională pe probleme actuale de lingvistică, unde s-au ţinut o sută de comunicări în 13 secţii. Secţiile au reprezentat domeniile care s-au aflat în atenţia lui N. Corlăteanu pe parcursul a şapte decenii. Acestea sunt: Vocabular şi frazeologie; Fonetică; Dialectologie; Istoria limbii române literare; Morfologie; Sintaxă; Stilistică şi cultivarea limbii; Semantică şi terminologie; Împrumutul lingvistic; Lingvistică contrastivă; Lingvistică generală; Sociolingvistică; şi Didactică. Referenţii au fost cu precădere din cadrul Universităţii de Stat din Chişinău, al Universităţii din Bălţi şi de la Academia Republicii Moldova, care au relevat contribuţiile academicianului N. Corlăteanu în domeniile lingvistice respective.

Academia de Ştiinţe a Moldovei a organizat în acelaşi scop o şedinţă jubiliară la care a fost omagiată viaţa şi activitatea acad. N. Corlăteanu. Cu această ocazie au luat cuvântul Gheorghe Duca – preşedintele Academiei, acad. Al. Roşca, acad. Silviu Berejan, acad. Haralambie Corbu, membru corespondent, Anatol Ciobanu, Alexandru Bantoş şi mai pe la început şi subsemnatul. În aceeaşi şedinţă au fost citite numeroase mesaje din partea unor instituţii şi din partea unor persoane particulare. Amintim pe cele din partea Uniunii Scriitorilor din Moldova, din partea Institutului de Lingvistică din Moscova şi a Institutului de literatură universală din Moscova, din partea Institutului de Lingvistică din Bucureşti. A luat parte ministrul Educaţiei, Tineretului şi Sportului, a fost un re-

prezentant al primului ministru Tarlev şi mulţi alţii. Toţi au relevat contribuţiile academicianului în domeniul lingvisticii. Într-adevăr contribuţia lui este vastă, esete un colos care a reuşit, în condiţii grele, să rezolve probleme dificile.

Despre viaţa şi activitatea lui N. Corlăteanu am mai scris, inclusiv în cartea apărută zilele acestea la Editura Eikon, Portrete şi cărţi, cf. p. 120-133, de aceea cred că este mai interesant să reproduc nişte fragmente din alocuţiunea scrisă cu ocazia omagierii, şi anume; „După vremea faptelor, a căutărilor şi a efortului creator, vine în viaţa omului o vreme a liniştii, a retrospecţiei şi a spovedanieie: port în sufletul meu experienţa amăruie a peste şaptezeci de ani de muncă ştiinţifică şi pedagogică şi voi să mă adresez – foştilor elevi şi studenţi, celor care cunosc lucrările şi activitatea mea, tineretului studios, tuturor oamenilor de bună credinţă – cu vorbele înţeleptului strămoş Marcus Tullius Cicero: Ego plus quam feci, facere non possum, adică: „Mai mult decât am făcut, n-am putut să fac". Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, constrâns fiind de regimul sovietic, am vorbit şi am scris despre „limba moldovenească", deşi aveam în inimă (o ştiu mulţi dintre voi) şi Ţara, şi limba şi istoria întregului neam românesc. Eram, dragii mei, „supt de vremi", sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copiii nedoriţi ai unei realităţi istorice vitrege şi nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr. „Le doresc învăţăceilor mei, cărora m-am străduit să le menţin treză conştiinţa de neam şi care muncesc acum în aşezămintele ştiinţifice, de învăţământ, de cultură, în justiţie, şi în instituţiile statului, să contribuie permanent la extinderea şi consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim şi vor folosi generaţiile viitoare, limba lucrărilor ştiinţifice limba din documentele administrative etc. Este, precum susţine Academia de Ştiinţe a Moldovei, una singură şi se numeşte **Limba română**..." Cred că în condiţiile actuale se impune, mai mult ca oricând în istoria Basarabiei, concilierea (inclusiv a partidelor politice) în problema denumirii limbii. La o vârstă înaintată, N. Corlăteanu nu a renunţat la lupta pentru apărarea limbii române în Moldova. Îi dorim cu această ocazie multă sănătate şi tărie în lupta pe care a dus-o întreaga viaţă. De sub mâna lui au ieşit sute şi mii de discipoli, mulţi academicieni, profesori, scriitori, oameni de cultură.

Articol apărut în „Adevărul de Cluj" din 22 iunie 2005

A mai căzut o stea

În popor se spune că fiecare om îşi are steaua lui, care la naştere se ridică încet pe firmament şi începe să lumineze. Aşa a apărut pe această lume Nicolae Corlăteanu, la 14 mai 1915, într-un sat din Basarabia, numit Caracoi. În mai 2005, când natura se deştepase, când totul înverzise şi înflorise, la Chişinău au fost organizate două foruri ştiinţifice de prim rang din Republica Moldova, care l-au omagiat pe acad. Nicolae Corlăteanu cu prilejul împlinirii venerabilei vâr-

ste de nouă decenii. Astfel, la 12 mai 2005, Universitatea de Stat a organizat o Conferinţă Ştiinţifică Naţională cu tema: Probleme actuale de lingvistică, care s-au desfăşurat în localul Facultăţii de Litere. În cadrul celor 13 secţiuni au fost prezentate peste 50 de comunicări de către cadre didactice şi cercetători din Republica Moldova, din România, din Ucraina, Bielorusia, Federaţia Rusă, Franţa, Grecia, etc.

La data de 14 mai 2005 a avut loc o prestigioasă adunare în Aula Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova, la care au participat reputaţi academicieni şi profesori de la Universitatea de Stat. Lucrările au fost deschise şi conduse de acad. Al. Roşca. Adunarea a audiat cuvântul acad. Nicolae Corlăţeanu adresat participanţilor, au fost prezentate telegrame de felicitare din partea unor instituţii de cercetare din ţară şi străinătate: de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, de la Institutul de Lingvistică din Moscova, de la catedra de Filologie Română şi Clasică a Universităţii din Cernăuţi, din partea guvernului Republicii Moldova şi a Ministerului Educaţiei etc. Pentru evocarea meritelor deosebite ale jubiliarului au luat cuvântul: acad. Gheorghe Duca, preşedintele Academiei, membru corespondent Gh. Rusnac, rectorul Universităţii de Stat din Moldova, acad. Al. Roşca, acad. Silviu Berejan, acad. Haralambie Corbu, membru corespondent Anatol Ciobanu, prof. dr. Anatol Eremia şi şi subsemnatul.

A trecut primăvara, a venit vara cu lunile sale de cireşar, când apar primele fructe coapte, iar în viaţa oamenilor de ştiinţă încolţesc primele roade ale cercetărilor, ale investigaţiilor. La omul de ştiinţă, când intră în luna lui cuptor, începe arderea profundă, se înfierbântă, se topeşte materia cenuşie, se compun şi se descompun aliaje, se emană valori inestimabile ce se transformă în luna lui gustar pe care le savurează toţi cei interesaţi. Aproximativ aşa se petrec lucrurile şi în viaţa omului, aşa s-au petrecut şi în viaţa lui Nicolae Corlăteanu, care în condiţii deosebit de grele a ars pentru limba şi cultura română în Basarabia timp de peste şase decenii, o viaţă de om. Pe lângă sutele de lucrări publicate (cărţi, articole, studii, cronici, recenzii, etc.) a lăsat în urma sa numeroşi discipoli care îi continuă ideile. Nicolae Corlăteanu a fost prezent cu comunicări ştiinţifice la numeroase manifestări: congrese, simpozioane, conferinţe naţionale şi internaţionale, unde a vorbit duios despre dulcea noastră limbă română. Amintesc doar câteva dintre localităţile unde Domnia Sa a ţinut comunicări: Alma-Ata, Ashabad, Bălţi, Bucureşti, Cernăuţi, Cluj, Iaşi, Chişinău, Kiev, Leningrad, Sofia, Tallin, şi lista poate continua.

N. Corlăteanu nu a făcut vâlvă în jurul activităţii sale, însă este clar că limba română devenise pentru el un destin. Nu întâmplător, în ajunul sărbătoririi la vârsta de 90 de ani a publicat un interesant Testament din care spicuiesc câteva fraze: „Am recunoscut în anii din urmă, că eu fiind constrâns de regimul sovietic, am vorbit şi am scris despre „limba moldovenească”, deşi aveam în inimă (o

ştiau mulţi dintre voi) şi ţara şi limba, şi istoria întregului neam românesc. Eram, dragii mei, „supt de vremi", sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copiii nedoriţi ai unei realităţi istorice vitrege şi nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr. „Le doresc învăţăceilor mei, cărora m-am străduit să le menţin trează conştiinţa de neam şi care muncesc acum în aşezămintele ştiinţifice, de învăţământ, de cultură, în justiţie, şi în instituţiile statului, să contribuie permanent la extinderea şi consolidarea adevărului că limba noastră literară este una singură şi se numeşte Limba română." „**Limba română este numele corect şi adevărat al limbii noastre** şi ea trebuie să ne unească, să devină izvor de bucurii pentru contemporani şi pentru cei ce vor veni după noi."

A trecut vara, a venit toamna, au început să se scuture frunzele, odată cu ele pică sau se usucă şi unii arbori. Astfel, la 21 octombrie 2005, s-a stins din viaţă N. Corlăteanu, cel care a ars pentru limba română, care a luminat un popor întreg. Pentru toţi este o pierdere ireparabilă. L-am cunoscut când era în puterea vârstei, la Moscova, când şi-a susţinut teza de doctor habilitat, l-am audiat la Congresul Internaţional de romanistică de la Bucureşti şi cu alte ocazii şi am văzut în el un om modest, un om dispus să împărtăşească tuturor cunoştinţele sale acumulate de decenii.

Doresc să închei cu două strofe dintr-o poezie a lui D. Matcovschi dedicată lui Ioan Alexandru: „Poeţii cei mai buni pe care / îi are neamul românesc / împovăraţi de har, de mare / dumnezeiesc../../Mor, în cuvinte. Mor, în rime. / Fără cămin. / În România, Unde-i bine / să fii străin /" Ce bine este în România!

Articol apărut în „Adevărul de Cluj" din 14 martie 2006

Bărbaţii de altădată

de O. Vinţeler

Mă gândesc mereu şi nu o dată
La oamenii de altădată
Au fost bărbaţi cu fruntea lată
Şi cu mintea răsfirată.

Îmi amintesc de unii zi de zi şi an de an
Printre care se numără şi Nicolae Corlătean
L-am cunoscut ca om cuminte
Care din tinereţe s-a facut slugă la cuvinte.

Dar şi la texte sacre, texte mari
Stând de strajă limbii române

Să nu fie furată de tâlhari.
Am fost la Chişinău când era nonagenar
Când i-a propus la centenar.

Dar a plecat aşa pe şest
Nu în Apus şi nici în Est
El a rămas să doarmă în a sa Moldovă
Să-i fie somnul blând precum i-a fost şi a sa slovă.

Eu am venit aici din a noastră Românie
Ca să cinstim un faimos lingvist român
Un mare om de omenie.

GRAMATICĂ, FONETICĂ, DIALECTOLOGIE

CONJUNCTIVUL, EXPONENT AL DIVERSELOR TIPURI ALE MODALITĂŢII

Emilia OGLINDĂ
Universitatea de Stat din Moldova

The multifunctional character of conjunctive denotes its ability to externalize an impressive series of modal meanings, which „can update through its forms, all the arrangements laid down" (P.Gherasim).

In various types of utterances, the said module is used as alethea, deontic, desideratum, epistemological and axiological disjunct.The expressive potentialities of the conjunctive are externalised depending on context, disjunct they associate, meaning of the verb in question.

We can distinguish numerous emotional values (indignation, astonishment, curiosity, maliciousness, horror, despondency, etc.) which this module externalizes, although it is able to mark and non-emotional ways, even amodal. As a way of unreality and uncertainty opposes the indicative, but in some environments (for example, interrogative utterances) can replace him to play a certain action.

Keywords: *modality, disjunct, alethea, deontic, desideratum, epistemological, axiological.*

Un interes deosebit prezintă particularităţile semantico-funcţionale ale conjunctivului, căruia unii lingvişti îi atribuie variate semnificaţii, pe când alţii îi contestă orice valoare modală, considerându-l drept un „instrument al subordonării". Modul menţionat „situează acţiunea verbală *sub semnul incertitudinii*", exprimând acţiuni realizabile, *posibile*, dar *nesigure*, şi se opune indicativului, „mod al *realităţii*, al *certitudinii-realitate*" [Irimia: 1997, 242].

Conjunctivul comportă două valori de bază: una modală, predominantă în propoziţii independente, şi alta – apreciată ca amodală de către mulţi specialişti în materie, care se atestă în cadrul unor subordonate. Indicativul dezvăluie conţinutul celor relatate, independent de raporturile cu realitatea, iar conjunctivul reliefează conţinutul abstract al gândirii, ceea ce este conceput în gândire, fără a fi afirmat sau negat. După cum susţine prof. D. Irimia, „impus de anumite verbe (de mod, aspect, impersonale) sau de funcţia sintactică a propoziţiei pe care o introduce, conjunctivul este (sau poate fi considerat) *amodal*" [Irimia: 1997, 244].

În legătură cu cele semnalate, este de observat că indicativul şi conjunctivul ar putea fi întrebuinţate în componenţa unor subordonate, de exemplu a completivelor, fiind regentate de aceleaşi verbe, chiar dacă între enunţurile respective există unele deosebiri de ordin semantic: „Însă nu cred *să fie* Pascalopol aşa *lipsit* de gust” [Călinescu: 2000, 39] / „Însă nu cred că Pascalopol *este lipsit* de gust”.

În articolul de faţă, intenţionăm să relevăm unele particularităţi ale conjunctivului ca exponent al diferitelor tipuri ale modalităţii. Graţie caracterului său polifuncţional, acest mod „poate actualiza, prin formele sale, toate modalităţile stabilite” [Gherasim: 1997, 164], fiind utilizat, în variate enunţuri, ca modalizator alethic, deontic, deziderativ, epistemic, axiologic.

Asemenea altor moduri verbale, modul analizat redă „un conţinut modal fundamental”, însă poate dezvălui „şi alte conţinuturi modale, prin asocierea formei modale cu diverşi modalizatori” [Dimitriu: 1999, 541], bunăoară adverbele modale, semiauxiliarele de mod, contextul etc. Din acest punct de vedere, sunt cercetate raporturile conjunctivului cu alte moduri [Frâncu: 2000].

Studiile elaborate din ultimele decenii [Borchin: 2010, 96 – 117; Gherasim: 1997] conţin descrierea unor câmpuri şi microcâmpuri ale modalităţilor indicate *supra*. De exemplu, cercetătoarea M. Borchin examinează performanţele expresive ale conjunctivului, delimitând două ipostaze ale acestuia: ca modalizator „slab”, în „condiţii de dependenţă sintactică” şi ca modalizator „tare”, „distribuit în condiţii de independenţă sintactică” [Borchin: 2007, 73 – 86]. După cum afirmă aceeaşi autoare, în construcţiile cu modalizatori verbali şi adverbiali, semnificaţia modală a conjunctivului este estompată [Borchin: 2007, 77], opinie ce o împărtăşesc şi autorii „Gramaticii limbii române” (2005). Astfel, în sintagmele predicative sensul modal se datorează întregului grup (regent) + (verb la conjunctiv) [Guţu Romalo, 2005, p. 391].

Conjunctivul se circumscrie câmpului modalităţilor *alethice* ce include sensurile: necesar/ non-necesar, posibil/imposibil, iminent, capacitate/incapacitate, nesiguranţă ş.a. Sunt concludente exemplele:

/*necesar*/, /*non-necesar*/: „… *ar trebui să mă duc* singur în Bucureşti, *s-aduc* consultul de doctori” [Eftimiu: 1989, 102]; „…*n-avea rost să-mi pierd vremea* cu el…” [Preda: 1990, 29];

/*obligativitate*/: „Un tânăr *trebuia să*-l *apere*!” [Eftimiu: 1989, 37];

/*posibil*/, /*imposibil*/: „Când *să vin* s-o iau?” [Druţă: 1964, 21]; „*Cum să mă duc*, mamă, dacă n-am învăţat?!” [Preda: 1995, 11];

/*capacitate*/, /*incapacitate*/: „Ce boli *ştii să* mai *tămăduieşti*, părinte?” [Sadoveanu: 1981, 309]; „… un omuleţ care *nu ştie* nici măcar *să danseze* ca lumea” [Rebreanu: 1992, 215];

/*iminent*/: „Îi va veni şi lui acea zi, *nu putea să nu-i vie*!” [Eftimiu: 1989, 130];

/*nesiguranţă*/: „Ce *să facă* în această curte pustie?” [Călinescu: 2000, 128].

Conjunctivul independent în enunţurile interogative, anticipat uneori de adverbul *mai*, denotă semnificaţia de imposibilitate şi nu este înlocuit, de regulă, prin alte moduri verbale: „… purta barbă şi straie călugăreşti şi *mai să nu-l cunoască* nimeni" [Eftimiu: 1989, 152]; „Cum *să mă alunge*, taică? se miră nevasta" [Rebreanu: 1992, 239]. Atunci când exprimă necesitatea sau ordinul de a realiza acţiunea, modul în cauză se pretează substituirii prin imperativ: „*Să fii* tare cu sufletul" [Călinescu: 2000, 334] / *Fii* tare cu sufletul. În sintagmele predicative verbul *a trebui* se îmbină cu modul conjunctiv şi nu comută cu infinitivul, spre deosebire de semiauxiliarele *a putea, a izbuti, a reuşi, a ajunge, a şti* ş.a. : „Costică abia *reuşi să prindă* în aer preţioasa şi speriata povară" [Busuioc: 1981, 355] / Costică abia *reuşi a prinde*.

Câmpul modalităţilor *deontice* vizează „gradul de obligativitate sau de permisivitate a situaţiilor descrise într-o propoziţie, în raport cu un corp de norme preexistente; valorile sale principale sunt *obligatoriu* şi *permis*" [Guţu Romalo: 2005, 695]. Acest câmp cuprinde sensurile: obligatoriu, permis / interzis, recomandabil / nerecomandabil, convenienţă, emfază modală ş.a.:

/*obligatoriu*/: „*Trebuie să*-i *vorbesc* numaidecât! Cu orice preţ!" [Busuioc: 1981, 300];

/*permis*/, /*interzis*/: „*Să stea* toată vara, la culesul viilor" [Eftimiu: 1989, 139]; ... li se permitea *să scrie mesaje* scurte..." [Dabija: 2011, 229]; „*Să nu mergeţi* departe că acuşi se întunecă!" [Rebreanu: 1972, 89]; „*Să nu vă jucaţi* cu românul necăjit, că nu e de jucat, stimată doamnă" [Eftimiu: 1989, 118];

/*recomandabil*/, /*nerecomandabil*/: „*Să fim calmi*, mamă-soacră, recomandă Stănică" [Călinescu: 2000, 331]; „*Să nu* mă *aştepţi*, Rusandă, că nu ştiu deam să mă întorc" [Druţă: 1964, 29].

La exteriorizarea modalităţilor *deontice*, conjunctivul independent ce marchează obligativitatea, permisiunea, interdicţia poate fi înlocuit prin imperativ atunci când verbul predicat este utilizat la pers. a II-a singular sau plural. Fiind folosit la alte forme personale cu sensul de emfază modală, convenienţă, o asemenea operaţie nu e realizabilă: **„***Să fie* cum zici tu, Costache…" [Călinescu: 2000, 284]; „Cum, mamă, o fată de categoria Otiliei *să intre* în familia noastră? E-ngrozitor!" [Călinescu: 2000, 117].

Câmpul modalităţilor *dezideratives* dezvăluie variate semnificaţii modale, ce reliefează „gradul subiectiv de necesitate sau acceptabilitate a unei acţiuni" [Guţu Romalo: 2005, 695]. În legătură cu acest aspect, în literatura de specialitate este abordată categoria comunicativ-pragmatică a *optativităţii*, dotată cu un spectru larg de valori modale. Raporturile *optativ* vs *dezideratiy*, *optativ* vs *hortativ*, *optativ* vs *directiv*, actualizate în funcţie de componenta intenţională şi de voinţa locutorului, pun în evidenţă complexitatea categoriei în discuţie [Корди, 1990, 171]. Sunt de notat exemplele:

/*intenţie*/: „Ne-am cam înfierbântat, dar hai *să facem pace*!” [Busuioc: 1981, 182]; „*Am vrut să-i răspund* că asta n-o să se întâmple” [Preda: 1990, 29];

/*intenţie*/ + /*condiţie*/: „… eu te trec clasa, *numai să vii* la examen” [Preda: 1995, 11];

/*deziderativ***/, /***non-deziderativ***/**: „*Binecuvântat să fii,* frate Gherasime …” [Sadoveanu: 1981, 205]; „Numai Ana *să se dea pe brazdă*…” [Rebreanu: 1992, 100]; „*Să nu pleci,* dragul meu…” [Eftimiu: 1989, 115].

Situată la confluenţa dintre imaginar, ireal şi real, modalitatea *conativă* realizează legătura dintre modalităţile optativă, deziderativă, deontică, epistemică, fiind întemeiată pe conceptul *potenţialitate*. Atât limba română, cât şi alte idiomuri dispun de variate mijloace pentru a marca încercarea, intenţia, finalitatea. Interdependenţa semnificaţiilor menţionate sugerează necesitatea de a studia corelaţia „încercare – rezultatul obţinut” [Милютина: 2006, 3-6].

O trăsătură distinctivă a modalităţii conative rezidă în faptul că subiectul situaţiei în cauză manifestă intenţia, dorinţa de a îndeplini acţiunea pentru a atinge un anumit scop, fără ca să ştie cum să obţină rezultatul dorit. Domeniul modalităţii conative cuprinde, alături de *potenţial*, sensurile *optativ* şi *deziderativ*, preconizându-se posibilitatea de a opta pentru una dintr-o multitudine de soluţii alternative. Situaţiile conative scot la iveală interferenţa câtorva câmpuri funcţional-semantice interdependente în care valoarea invariantă este cea optativă (voluntativă) [Милютина: 2006, 13] ş.a.

De exemplu: „*Încercă să* şi-o *amintească* la ore, în clasă, prin şcoală” [Dabija: 2011, 115]; „Aşa că din râpă celelalte ţigănci *îndrăzneau să ridice* numai capetele spre drum” [Sadoveanu, 1981, 108]; „Ana *dădu să intre* şi ea…” [Rebreanu: 1992, 247].

La nivelul frazei, diverse verbe modale, asociate modurilor concurente – conjunctiv, condiţional-optativ, indicativ ş.a. – sunt capabile să redea valoarea conativă, impregnată de nuanţe de înţeles suplimentare: deziderativă, optativă, cauzativă ş.a. O deosebită expresivitate comportă verbele ce exprimă insistenţa**:** *a insista, a se obstina, a se încăpăţâna, a se îndărătnici, a se necăji, a se chinui, a se trudi, a se căzni*, *a ţinti* ş.a Sunt peremptorii exemplele:

„Ori, dacă se îndărătniceşte *să întârzie*, tu pleacă şi lasă-l” [Sadoveanu, 1981, 154]; „Erau plini de datorii, cu palatele ipotecate şi se încăpăţânau *să ducă un trai* fastuos…” [Eftimiu: 1989, 86]; „Băiatul o simţi chiar că se căzneşte *să nu râdă*” [Preda, 1995, 29]; „Un fuior de fum albăstrui se opinteşte *să se înalţe* dintre crengile pomilor…” [Rebreanu: 1992, 11].

Sunt de menţionat variate sintagme adjectivale, impregnate de sens conativ, deziderativ / optativ, intenţional, conativ ş.a., ce conţin adjectivele şi participiile: *dornic, doritor, poftitor, nerăbdător, înclinat, dispus, hotărât, grăbit* ş.a.: „Alexandru Milea era nerăbdător *să cunoască* întreaga poveste a Dragomirnei…” [Eftimiu: 1989, 160].

În comparaţie cu modalitatea deontică, ce înfăţişează „spaţiul angajării în activitate”, modalitatea *epistemică* desemnează „spaţiul cunoaşterii” (imaginarul, reflecţia) [Guţu Romalo: 2005, 258–260], înglobând multiple semnificaţii: cert/incert, probabil, ipotetic, exclus ş.a. În calitate de modalizator *epistemic*, conjunctivul este folosit atât în poziţie independentă, cât şi dependentă, ceea ce denotă exemplele:

/*cert*/: „Cum *să nu* te *invidiez*, Victore?” [Rebreanu: 1957, 46] / Te invidiez, desigur; „*Cum să nu reuşim*? E posibil oare să nu reuşim?” [Dabija: 2011, 114]; „Sigur**,** *cum să nu-mi amintesc*…” [Busuioc: 1989, 262];

/*incert*/: „Da copila asta a lui badea Mihalache s-a ridicat mărişoară. Oare câţi ani *să aibă*?” [Druţă:1964, 41];

/*probabil*/: „*Să fi uitat* bădiţa de dânsul?” [Druţă: 1964, 15]; „Rău *trebuie să fi trăit* tu în cei şapte ani de acasă...” [Preda:1990, 28]; „*Nu este exclus să trăieşti* o sută de ani!” [Călinescu: 2000, 135];

/*aparent*/: **„**Asta e, *părea să spună*, nu ne măritǎm cu cine vrem…”[Preda:1990,31]; „Dostoevski *are aerul să spună* că aceste întrebări sunt naive” [Preda: 1990, 30];

/*ipotetic*/: „Omul îmbrăcat în zale *trebuie să fie ascuns* în vreun tufiş” [Eftimiu: 1989, 11] / … *se va fi ascunzând*; „*Se poate să fie* iar băut”, se gândi mezinul…” [Sadoveanu: 1981, 341]**;**

/*exclus*/: „Nici *să nu te apropii* de ei…”; „*Era exclus* ca el *să fi îndeplinit* această misiune”;

/*dubiul*/ **:** *„S*-o *arunce*? *Să*-i *coase* de ciudă altuia?”[Druţă: 1964, 29]; ”Tita *şovăia să răspundă*.” [Preda: 1995, 15].

Modalitatea *axiologică* comportă valorile: favorabil/nefavorabil; apreciere modală pozitivă/, /apreciere modală negativă ş.a., fiind exteriorizată atât la nivelul propoziţiei, cât şi la nivelul frazei cu ajutorul conjunctivului şi al altor moduri verbale. Se atestă o serie impunătoare de sintagme impersonale V1(a fi) + Adv., asociate cu verbe la conjunctiv, apte a reda semnificaţiile semnalate. Sunt de notat exemplele:

/*apreciere modală pozitivă*/: „Ar fi bine *să-ţi păstrezi* energia pentru încercări mai grele, colega!” [Busuioc: 1981, 185]; „E frumos ca Otilia *să*-şi *fi consumat* aici tinereţea” [Călinescu: 2000, 192]; „E tânăr şi ar fi păcat să… *să nu-l menajăm*…” [Busuioc: 1981, 221];

/*apreciere modală negativă*/: „Era şi ruşinos, şi primejdios ca altcineva *să ştie* cât venit are el …” [Călinescu: 2000, 264]: „ … glumă e asta, *să lipseşti* atâta vreme de acasă?” [Călinescu: 2000, 339]; „De ce *să vândă*? *Să risipească* averea? Ar fi o dobitocie” [Călinescu: 2000, 154**].**

Cele relatate *supra* ne permit să remarcăm capacitatea conjunctivului de a desemna, alături de echivalentele sale funcţionale, modalităţile de bază: *alethice, deontice, dezideratives, epistemice, axiologice* etc. Modul examinat exprimă

o multitudine de semnificaţii modale, actualizate în funcţie de performanţele sale combinatorice, de context şi alţi factori. Sunt de remarcat numeroase valori afective (indignarea, mirarea, curiozitatea, maliţiozitatea, oroarea, disperarea ş.a.) pe care acest mod le exteriorizează, deşi este capabil să marcheze şi sensuri nonafective, chiar amodale. Ca mod al irealităţii şi al incertitudinii, se opune indicativului, însă în unele ambianţe (de exemplu, în enunţurile interogative) îl poate înlocui pentru a reda o acţiune certă. Credem că această serie impunătoare de semnificaţii modale ar putea fi continuată, ceea ce va demonstra incontestabil prestanţa conjunctivului ca exponent al diferitelor tipuri de modalităţi.

Bibliografie

1. BORCHIN, M. Valorile modale ale conjunctivului. În: Analele Universităţii de Vest. Timişoara, 2007, XLV, p. 75 – 92.
2. BORCHIN, M. Conjunctivul în enunţuri performative. În : Analele Universităţii de Vest. Timişoara, Seria Ştiinţe filologice, 2010, XLVIII, p. 96 – 117.
3. DIMITRIU, C. Tratat de gramatică a limbii române. Vol.1. Morfologia. Iaşi, 1999, ISBN 973-611-091-5.
4. FRÂNCU, C. Conjunctivul românesc şi raporturile lui cu alte moduri, Iaşi: Casa Editorială Demiurg, 2000, ISBN 973-8076-10-2.
5. GHERASIM, P. Semiotica modalităţilor. Iaşi : Editura Demiurg, 1997, ISBN: 973-98104-8-9.
6. GUŢU ROMALO, V.(coordonator). Gramatica limbii române. Vol.1. Cuvântul. Bucureşti, 2005.
7. IRIMIA, D. Gramatica limbii române. Morfologie. Sintaxă. Iaşi: Polirom, 1997, ISBN 973-9248-71-3
8. КОРДИ, Е. Оптативность. În: Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / Бондарко А.В., Беляева Е.И. и др. Ленинград, 1990, с. 170 – 185, ISBN 5-02-028005-4.
9. МИЛЮТИНА, М.Г. Семантика конативности и потенциальная модальность: комплекс «попытка – результат» и его выражение в современном русском языке. Автореферат докторской диссертации. Екатеринбург, 2006, 42 с.

Surse beletristice

1. BUSUIOC, A. Scrieri alese. Chişinău: Literatura artistică, 1981.
2. CĂLINESCU, G. Enigma Otiliei. Bucureşti, 2000.
3. DABIJA, N. Tema pentru acasă. Roman. Chişinău:Editura pentru Literatură şi Artă, 2011.
4. DRUŢĂ, I. Piept la piept. Chişinău, 1964.
5. EFTIMIU, V. Romane, Bucureşti: Editura Cartea românească, 1989.

6. PREDA, M. Moromeţii. Vol. 1, Bucureşti: Editua 100 + 1 GRAMMAR, 1995.
7. PREDA, M. Cel mai iubit dintre pământeni.Vol. 1. Chişinău, 1990.
8. REBREANU, L. Răscoala. Bucureşti, 1957.
9. REBREANU, L. Pădurea spânzuraţilor. Bucureşti: Editura Minerva, 1972.
10. REBREANU, L. Ion. Chişinău: Hyperion, 1992.
11. SADOVEANU, M. Fraţii Jderi. Vol. 1, Bucureşti: Editura Minerva, 1981.

FRAZE CU PROPOZIŢII SUBORDONATE SINCRETICE ŞI CONTRIBUŢIA UNOR FACTORI EXTRAGRAMATICALI LA IDENTIFICAREA LOR

Vasile BAJUREANU
Liceul Teoretic „L.Damian" or. Rîşcani

Principiile logic, semantic şi gramatical în sintaxă în general şi în sintaxa frazei în special ne conduc spre ideea că, într-adevăr, trebuie să existe o concordanţă între conţinutul propoziţiei şi forma (structura) ei gramaticală. La delimitarea virtualelor nuanţe circumstanţiale, jonctivele nu sînt relevante, deoarece cumulează multiple valori şi interpretări semantice.

Menţionăm că uneori valoarea principală, dominantă a unităţii de limbă poate fi distinsă de nuanţele secundare, alteori diversele valori au aceeaşi greutate. Cercetînd şi analizînd mai multe fraze din operele diferiţilor autori clasici şi contemporani, aplicînd analiza transformaţională, ne-am permis a numi acest fenomen sintactic cu termenul de „sincretism", căruia îi propunem următoarea definiţie: Posibilitatea unei unităţi sintactice în cadrul uneia şi aceleiaşi unităţi comunicative superioare (propoziţie sau frază) de a întruni mai multe valori semantice, manifestîndu-se atît la nivelul propoziţiei, cît şi la cel al frazei, se numeşte sincretism sintactic.

În continuare, prin exemple concrete din autori diferiţi, vom încerca să demonstrăm existenţa acestui fenomen în limba română.

Fraza 1, *Nici copilul nu plînge,(1)*
Cînd de pîine se frige.(2)
(Gr. Vieru, „Rugăciunea de foc.", p 320)

Avem în faţa noastră o frază, care, la prima vedere, ar părea destul de simplă: propoziţia (1) e principală şi regentă, pentru propoziţia (2) introdusă prin jonctivul cînd, deci raportul temporal între ele pare a fi evident şi explicit.

Aşadar, vom încerca să supunem AT această frază pentru a ne convinge că nu orice subordonată poate fi încadrată în statutul pretins de gramaticile tradiţionale.

T(1) *Nici copilul nu plînge, cînd de pîine se frige* – raport temporal.

T(2) *Nici copilul nu plînge, fiindcă de pîine se frige* – raport cauzal.

T(3) *Nici copilul nu plînge, dacă de pîine se frige* – raport condiţional.

T(4) *Nici copilul, care de pîine se frige, nu plînge* – raport atributiv.

Raportul atributiv aici pare a fi deplin justificat din motivul că fraza are caracter generalizator. Raportul condiţional de asemenea poate fi acceptat, deoarece situaţia exprimată în propoziţia (2) posedă preponderent caracter ipotetic decît concret, deşi verbele din ambele propoziţii sunt utilizate la modul indicativ timpul prezent. Raporturile cauzal şi temportul pot concura cu cele atributiv şi condiţional numai în cazul dacă răspunsul primit la întrebarea logică ar satisface mesajul informaţional-comunicativ. Pentru demonstraţie: Cînd copilul nu plînge? Răspuns – cînd se frige; şi altă situaţie va fi dacă la aceeaşi întrebare vom obţine următorul răspuns: cînd de pîine se frige sau din ce cauză copilul nu plînge? Răspuns – fiindcă de pîine se frige. Trebuie menţionat aici că suma de valori pe care le poate întruni această subordonată se datorează nu verbului predicat a se frige în corelaţie opoziţională cu verbul a nu plînge, ci complementului indirect în funcţie de actualizatorul semantic din propoziţia (2) de pîine. Anume semnificaţia lexicală şi funcţia agent indirect al acţiunii verbului a se frige a şi constituit baza logică, presupoziţia de a considera această subordonată condiţional-atributivă.

Dominanta semantică în exprimarea condiţionalităţii în cazul nostru serveşte complementul indirect din propoziţia subordonată a frazei substantivul cu prepoziţie de pîine.

Analiza acestei fraze demonstrează că toate elementele din propoziţia subordonată contribuie, iar unele chiar prevalează, la identificarea justă a acesteia, referindu-ne la întregul ei conţinut, fapt ce deocamdată nu e acceptat în unanimitate de mulţi lingvişti. Sorin Stati, bunăoară, în lucrarea „Elemente de analiză sintactică.” Bucureşti, 1972, p.149, susţine că „propoziţia subordonată circumstanţială depinde numai de o singură parte de propoziţie din regentă, şi anume, de predicat.(2)

După opinia lui S. Stati, absurdă şi eronată ar deveni şi analiza enunţului nostru. A se compara: Nici copilul nu plînge (cînd?) cînd se frige. Observăm că între aceste două segmente ale frazei se stabileşte raport temporal-concesiv, care schimbă radical mesajul informativ al frazei cum ar fi: copilul nu reacţionează la acţiuni termice puternice din motive fiziologice.

Aşadar semantica lexicală, competenţa lingvistică, logica naturală, simţul limbii – toţi aceşti factori extragramaticali îi facilitează cercetătorului să se pronunţe cît mai judicios asupra virtualelor funcţii sintactice ale cutărui sau cutărui component al propoziţiei şi al frazei.

Analizînd fraza de mai sus, s-a observat că subordonata cînd de pîine se frige se pretează în rezultatul AT la patru transforme, deci ne vom permite a numi asemena unităţi sintactice cu propoziţii subordonate tetravalente.

Propunem încă o frază, care contrazice opinia lui S. Stati: „Au făcut focul într-o groapă adîncă, ca să nu se vadă para focului.” (Z. Stancu)

În continuare vom încerca să supunem AT o frază a cărei subordonată se pretează la trei transforme făcînd parte din setul de subordonate trivalente.

Fraza (2) *Părinţii tatei, cu toată răzăşia lor erau oameni sărmani, aveau o casă de copii, care, cum se ridicau, îşi găseau singuri rost în lume*. Avem o frază compusă din patru propoziţii în care (4) este intercalată în (3) *cum se ridicau*, care se pretează la următoarele transforme:

T(1) *Părinţii tatei, cu toată răzăşia lor, erau oameni sărmani, aveau o casă de copii, care îşi găseau singuri rost în lume, cînd se ridicau* → raport temporal.

T(2) ... *care îşi găseau singuri rost în lume, dacă se ridicau* → raport condiţional.

T(3) ... *care îşi găseau singuri rost în lume, deoarece se ridicau* → raport cauzal.

În felul acesta am obţinut prin înlocuirea jonctivului cum fraze în care subordonata cum se ridicau poate intra în trei raporturi logico-semantice cu regenta ei: temporal, condiţional şi cauzal (n.a.: aici verbul a se ridica e cu sens de a creşte, a se maturiza).

Raportul condiţional se exclude din start, deoarece n-ar avea nici un rezon să punem întrebarea logică: În ce condiţii îşi găseau copiii rost în lume? şi să acceptăm cîtuţi de puţin eventualul răspuns: dacă se ridicau. Desigur că nu e acceptabil, deoarece „creşterea,” „maturizarea” e un proces, care se derulează în condiţii absolut obiective cum ar fi timpul şi spaţiul.

Altfel spus, noi creştem, ne dezvoltăm datorită scurgerii timpului şi, dacă ne vom referi la fraza dată, putem urmări un întreg proces de evoluţie ce cuprinde o porţiune mică de timp care întruneşte în sine o cauză după care urmează un efect.

Aşadar, în baza celor expuse mai sus, putem conchide că subordonata cum se ridicau (copiii) însumează două valori semantice: temporală şi cauzală. Dacă n-ar fi existat această cauză „creşterea,” nu s-ar fi produs efectul – găsirea rostului în lume a copiilor (şi încă singuri). Deci subordonata (4) trebuie calificată temporal-cauzală, deoarece prevalează totuşi timpul.

În final vom examina o frază cu o propoziţie subordonată bivalentă, încercînd să stabilim valoarea dominantă a acesteia.

Fraza(3) *De vreo jumătate de an (1), de cum i-a căzut singurul fecior la război(2), moş Andrei nici nu dă bineşe(1), nici nu răspunde altora* (3). (I. Druţă, S.1,310)

Propoziţiile principale: *De vreo jumătate de an moş Andrei nici nu dă bineţe(1), nici nu răspunde altora(*3). Subordonata *de cum i-a căzut singurul fecior la război* (2) poate avea două valori – temporală şi cauzală. Temporală, deoarece, la prima vedere, subordonata ar trebui să întregească sensul complementului circumstanţial respectiv (De vreo jumătate de an), dar pentru că acest complement are un conţinut temporal bine definit, indicînd o cantitate precisă de timp, nuanţa temporală aproape e insesizabilă, rămînîndu-ne să stabilim doar cauza efectului din propoziţiile regente (1) şi (2). Pentru o argumentare mai plauzibilă, vom încerca să omitem din cadrul frazei propoziţia subordonată (2) cu scopul de a verifica situaţia şi întrebarea logică pe care o „solicită" propoziţiile principale:

De vreo jumătate de an moş Andrei nici nu dă bineţe, nici nu răspunde altora...

Deci ce întrebare va pune interlocutorul: **de cînd?** Sau **de ce? Din ce cauză?** Desigur, dacă ţinem cont de postulatele că omul nu face raţionamente contradictorii, tautologice şi lipsite de sens sau dacă presupoziţiile nu se supun negării, ar pune (interlocutorul) una din ultimele întrebări, deoarece la întrebarea **cînd?** răspunsul îl găsim în propoziţia (1), *de vreo jumătate de an*, şi odată ce vom pune una din ultimele întrebări, vom obţine răspunsul cuvenit: *deoarece i-a căzut singurul fecior la război*, şi subordonata e o veritabilă *cauzală.*

ADAPTAREA ÎMPRUMUTURILOR DIN ALTE LIMBI LA TIPURILE ACCENTUALE DE BAZĂ DIN LIMBA ROMÂNĂ

Vladimir ZAGAEVSCHI
Universitatea de Stat din Moldova

În limba română accentul cade pe una din ultimele trei silabe. Prin urmare, româna este o limbă cu accent limitat, ca şi italiana ca limbă modernă, ca şi limbile clasice: latina, elina, sanscrita. Cuvintele moştenite din latină îşi păstrează accentul originar (de ex.: bărbát, cásă, lácrimă). Prin cercetări s-a constatat că oxitonele şi paroxitonele înregistrează în limba română o frecvenşă maximă (56,8% şi resp.: 37,7%). De aceea împrumuturile din alte limbi se adaptează, mai devreme sau mai târziu, fie la oxitone, fie la paroxitone (de ex.:, tc. cioráp, ágă; ung. oráş, gázdă; engl. hokéi ş. a.). Până la adaptare, însă, împrumuturile circulă, de regulă, în două variante (de ex.: vólei/voléi).

Dicţionarele normative ar trebui să le înregistreze pe ambele, după cum şi procedează uneori, cu condiţia să plaseze până la bară varianta evoluată prin adaptare (de ex.: credít/crédit; managér/mánager).

***Cuvinte-cheie*:** *accent, oxiton, paroxiton, moştenit, împrumutat, adaptat, variante accentuale*

Academicianul Nicolae Corlăteanu, supranumit, pe bună dreptate, profesor al profesorilor, patriarh al lingvisticii româneşti din spaşiul interriveran pruto-nistrean, a fost un lingvist de larg profil, un lingvist total, de tip haşdeian, care a abordat cu o impecabilă erudiţie, competeţă şi o capacitate de muncă demnă de invidiat probleme importante de ordin teoretic, metodic şi practic din diferite domenii ale limbii române: lexicologie, semantică şi lexicografie, gramatică şi istoria limbii literare, fonetică, fonologie şi istoria scrisului românesc, stilistică şi cultivarea limbii etc., îmbinînd concomitent, în modul cel mai fericit, munca de cercetare în cadrul Academiei de Ştiinţe a Moldovei cu cea de predare în calitate de profesor la Universitatea de Stat din Chişinău, chiar din primii ani ai înfiinţării lor în 1946.

În anii de restrişte, academicianul Nicolae Corlăteanu a fost cu ,,limba moldovenească" pe buze, când nu se putea spune altfel, şi cu limba română în inimă, în cuget şi-n simşiri. Testamentul ***„Las vouă moştenire..."*** *îl încheie optimist:* ***„Eu cred, cred sincer în izbînda limbii române şi a neamului românesc!"***

Limba română este considerată drept limbă cu accent liber [Corlăteanu, 1978, p. 166]. În realitate, însă, ea este o limbă cu accent limitat, ca şi italiana ca limbă modernă şi înrudită, ca şi limbile clasice: sanscrita, elina, latina [Zagaevschi, 1988, p. 50-51; Corlăteanu, Zagaevschi, 1993, p. 176-177; vezi şi: Kiraly, p. 66], ultima fiind limba-mamă de la care ar fi putut moşteni, în parte, accentul limitat şi româna, şi italiana.

În limba română, de altfel ca şi în italiană [vezi: Dicşionar italian-român, p. XIII], accentul cade pe ultimele trei silabe de la sfârşitul cuvântului, vorba fiind de cuvinte oxitone, paroxitone şi proparoxitone. În limba română cuvintele proparoxitone nu sunt atât de numeroase şi, în bună parte, sunt moştenite din limba latină, accentul pe silaba a treia de la sfârşit fiind, de asemenea, moştenit. Câteva exemple: *álbie, fúnie, iépure, lácrimă, límpede, língură, mătură, négură, pásăre, pátrie, păcură, pépene, piéptene, sálcie, scándură, túlbure, únghie, vólbură* ş.a. Mai târziu, la cuvintele paroxitone din limba română s-au mai alăturat şi o serie de cuvinte din diferite domenii de origine slavă. Câteva exemple: *băştină, cándelă, drójdie, evanghélie, lebădă, lóznişă, mlăştină, pácoste, págubă, pájişte, pívnişă, prăpástie, priméjdie, sábie, sánie, spovedánie, stároste, súliţă, trâmbiţă, vecérnie* ş.a.

Într-o serie de alte cuvinte, puţine la număr, toate de origine slavă (sârbă, bulgară, polonă, rusă, ucraineană), accentul poate să cadă şi pe silaba a patra de la finală: *bívoliţă, bújeniţă, chícheriţă* (Molophagus ovinus), Dâmboviţa (râu în România), *férfeniţă, gărgăriţă, Ialomiţa* (râu în România), *ialoviţă* (vacă mare şi grasă), *lápoviţă, lúbeniţă* (harbuz), *prépeliţă, răzmeriţă* (răscoală), *şlíboviţă* (şuică, palincă), la care se mai alătură formele unor numerale cardinale: *unsprezece, doisprezece, treisprezece, paisprezece, cincisprezece, şaisprezece, optsprezece,* în afară de numerele *şaptesprezece* şi *nouăsprezece,* la care accentul cade pe silaba a cincea de la sfârşit.

Conform rezultatelor unei cercetări statistice (după *Dicţionarul moldovenesc-rus*, Moscova, 1961, care include 37.928 de cuvinte), cuvintele oxitone în limba română sunt cele mai numeroase (21.552 cuvinte, ceea ce constituie 56,8%), după care urmează cuvintele paroxitone (14.312 cuvinte, adică 37,7%). Cantitatea cuvintelor proparoxitone este mult mai redusă şi constituie doar 2.012 cuvinte, adică 5,1%. Celelalte cuvinte, cu accentul pe silaba a patra de la sfârşit, alcătuiesc un procent redus (52 cuvinte, adică 0,14%) [Corlăteanu, 1978, p. 174].

Em. Vasiliu face o cercetare statistică asemănătoare pe bază de 4.780 de radicale, excerptate selectiv (în fond cuvinte uzuale) din *Dicţionarul enciclopedic ilustrat al limbii române* (Bucureşti, 1931) de L.-A. Candrea. Rezultatele sunt următoarele: cuvinte oxitone – 3.511; cuvinte paroxitone – 1.256; cuvinte proparoxitone – 13. [Vasiliu, p. 65].

De menţionat că la nivelul unor părţi de vorbire cuvintele paroxitone concurează cu cele oxitone. Astfel, la substantive şi adverbe paroxitonele sunt mai numeroase decât oxitonele, iar la verbe (luate la infinitiv) şi la adjective situaţia e inversă: oxitonele întrec numeric cu mult paroxitonele. [Corlăteanu, 1978, p. 174].

După cum vedem, datele statistice ne vorbesc de faptul că, sub aspect morfonologic, accentul în limba română este limitat şi că acest accent ne orientează spre *două tipuri accentuale de bază:* ***oxitonele şi paroxitonele.***

Aşadar, dacă admitem că „*nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este stăpâna noastră”* (M. Eminescu), atunci împrumuturile din alte limbi, în funcţie de locul accentului în limba donatoare, se vor încadra automat sau, cu timpul, prin ajustări la sistemul morfologic ori derivativ al limbii române, se vor adapta la unul din aceste două tipuri accentuale de bază.

Limba română a împrumutat, în diferite perioade, multe cuvinte din turcă şi franceză, limbi cu accent oxiton. Împrumuturile din turcă rămân a fi în limba română oxitone: *acarét, baltág, beşlíu, bulúc, bostán, buzdugán, calabalâc, caldarâm, capác, cântár, cerdác, cioráp, cusúr, dovleác, duláp, dulghér, duşmán, fudúl, hambár, hatâr, maidán, marafét, meteréz, murdár, perváz, piláf, serdár, taifás, tamán, taván,* ş.a., inclusiv cele terminate în *á*: *abá, agá, ba-*

lamá, basmá, cafeá, cazmá, ciulamá, duşumeá, halvá, musacá, muşamá, pará, salteá, sarmá, şandramá, tavá, telemeá, trufandá ş.a. Unele din acestea din urmă, fiind feminine în limba română, s-au adaptat uşor la desinenţa substantivelor de tipul *cásă*, devenind paroxitone, prin mutarea accentului peste o silabă spre începutul cuvântului: *ágă, cálfă, cánge, ciórbă, dulámă, mahálă*, (regional), *ócă, páşă, pastrámă, távă,* sau prin adăugarea desinenşei neaccentuate -*uă*: *basmáuă, cazmáuă, sacáuă, taváuă* (regional), forme bine cunoscute în graiurile teritoriale, iar la forma hotărâtă (N. A., sg) corespund şi normelor literare: *basmáua, cazmáua, mahaláua, muşamáua, ocáua, sacáua ş.a.* Avem în limba română şi împrumuturi de origine tătară (ramificaţie turcică), tot oxitone: *lipcán, mârzác.*

Împrumuturile din franceză care au intrat în limba română, începând cu secolul al XVIII-lea şi, mai ales, la începutul secolului al XIX-lea, prin filiera rusă, şi care şin de domeniul vieţii militare şi administrative (cum ar fi: *administráţie, artilérie, asociáţie, autorizáţie, cancelárie, cavalérie, comísie, glórie, indústrie, infantérie, náţie* ş.a.), poartă accentul pe antepenultima silabă. Tot sub influenşa limbii ruse, numele de ţări terminate în -ia au până azi un accent proparoxiton *(Albánia, Ánglia, Bélgia, Elvéţia, Itália, Norvégia, Spánia, Suédia, Túrcia*). [Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, p. 580-584].

Împrumuturile din limba franceză de dată mai recentă se repartizează la tipul oxiton de accentuare: *avertisként, bacalaureát, buchiníst, carnivór, delincvént, exhaustív, impás, ostíl, preponderént, sentiként, tablóu* ş.a., iar prin adaptare la sistemul sonor, morfologic şi derivativ al limbii române o bună parte din cuvinte devin paroxitone: *ascensiúne, autonomíe, brânşă, caroseríe, demagogíe, exclusivitáte, explicábil, formidábil, garnitúră, genéză, intemperíe, panorámă, refórmă, savoáre, tavérnă, táxă, vanilínă* ş.a.

Împrumuturile din limba maghiară, unde accentul cade pe prima silabă a cuvîntului, în română s-au adaptat la accentul celor două tipuri cu frecvenşă înaltă – oxitone şi paroxitone: *aldămáş, dăráb, dorobánţ, belşúg, beteág, hapsấn, hotár, imáş, husár, lăcáş, oráş, pârcăláb, răváş, săláş, şirág, tâlhár, uriáş, vicleán, vizitíu* ş.a. sau: *bárdă, cătână, díjmă, gázdă, háită, lábă, márfă, píldă, seámă, sóbă, tálpă, vámă* ş.a. [vezi: Kiraly, p. 63-80].

Din engleză ne-au venit o serie de termeni, mai ales din domeniul sportului, care păstrează accentul anglo-saxon pe prima silabă a cuvîntului: *báschet, báschetbol, fíniş, fótbal, hóchei, ténis, vólei, vóleibol* ş.a. Asemenea termeni îşi păstrează locul accentului din limba de origine, întrucât ei ne-au venit pe cale cărturărească, ţin de un domeniu special şi nu au o circulaţie largă în limbajul care ţine de masa vorbitorilor. Cu toate acestea, unele din ele, în stilul colocvial, sunt concurate de variante adaptate la tipul accentual oxiton: *badmintón, hochéi, voléi, voleiból,* ş.a., dar şi din alte domenii decât cel al sportului: *bodiguárd, buldóg, picníc* ş.a.

În ultima vreme, în limba română au intrat mai multe anglicisme din diferite domenii, mai ales din domeniul economiei, dar care, deocamdată, îşi păstrează accentul pe prima silabă: *búsiness* [biznis], *búsinessman* [biznisman], *kíller, mánagement* [ménegiment], *rácket* [răchit] ş.a. Dar apar şi variante acomodate la accentul oxiton românesc: *biznesmán, managemént,* cu acentul pe ultima silabă. („Uzul dictează norma”).

Mioara Avram numeşte doi factori care ar împiedica sau, cel puşin, ar încetini adaptarea anglicismelor recente la normele limbii române: (1) influenţa engleză actuală se produce prin oameni culţi; (2) aceste împrumuturi sunt menţinute în forma lor strident străină prin funcţionarea lucrărilor normative la nivelul limbii literare (dicţionare, îndreptare) [Avram, p. 10]. Aşadar, concluzionează exegeta, „fără frâna lucrărilor normative şi a cunoscătorilor limbii engleze anglicismele recente s-ar adapta la limba română la fel de uşor ca şi împrumuturile din alte straturi etimologice şi ca anglicismele mai vechi. De ex.: *budíncă* (< engl. *pudding)* [Avram, p. 11].

În acelaşi timp, există cazuri, şi nu puţine, cînd în limbă circulă câte două variante accentuale, care se află într-o permanentă concurenţă. De exemplu: *cumúl* şi *cúmul*, *credít* şi *crédit*, *diplómă* şi *díplomă*, *epócă* şi *épocă*, *furíe* şi *fúrie*, *stándard* şi *standárd, regízor* şi *regizór* ş.a. Dicţionarele normative, inclusiv *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic* (DOOM), înregistrează drept normă literară varianta care poartă accentul pe silaba mai îndepărtată de sfîrşitul cuvântului *(crédit, díplomă, épocă* ş.a.), pe cînd existenţa în limba română a celor două tipuri accentuale de bază, cu o frecvenţă zdrobitoare, susţinute de activitatea fenomenului **adaptare**, vin să susţină tocmai cealaltă variantă, cu accentul pe silaba mai apropiată de sfârşitul cuvântului: varianta oxitonă (dacă cuvântul se termină în consoană) şi varianta paroxitonă (dacă cuvântul se termină în vocală). La acest argument, care nu poate fi neglijat, dar nici combătut, trebuie să ţinem cont şi de proveniența acestor cuvinte. *Dicţionarul explicativ* (DEX), *Dicţionarul limbii române moderne* (DLRM) ş.a. le înregistrează ca fiind de origine franceză. De aceea va trebui să acceptăm varianta oxitonă (*credít, cumúl* ş.a.) şi, printr-o acomodare morfologică la desinenţa substantivelor feminine româneşti de tipul *arómă*, varianta paroxitonă (*diplómă, epócă* ş.a.), nu proparoxitonă (*diplomă, épocă* etc.)

Ca o regulă de compromis s-ar putea admite variantele accentuale, la care DOOM, de fapt, şi recurge uneori: *anátemă/anatémă, áripă/arípă, áustru/aústru, hátman/hatmán, íntim/intím, loghiótat/loghiotát, pícnic/picníc* ş.a., cu condiţia totuşi că varianta de bază (până la bară) să fie cea cu accentul mai aproape de sfârşitul cuvântului. De exemplu: *credít/crédit, cumúl/cúmul, dilpómă/díplomă, epócă/épocă, furíe/fúrie* ş.a. Dar nu invers, aşa cum sunt prezentate în DOOM. În unele cazuri DOOM aşa şi procedează*: adícă/ádică,*

anşárş/ánşărş, arinişte/arínişte, bantú/bántu, calcár/cálcar, cobált/cóbalt, despót/déspot, faximíl/faxímil, marchér/márcher, suburbie/subúrbie.

Înregistrarea variantelor accentuale ar putea fi motivată şi prin faptul că ele cunosc o circulaţie în spaţiu, în diferite zone regionale, în limbajul diferitor pături sociale, scriitorii le folosesc în scopuri stilistice, iar poeşii – şi din necesităşi de versificaşie (de ex.: *arípă* şi *áripă, antíc* şi *ántic*) ş.a.

Vorbind despre variante ale normelor literare şi referindu-se, de asemenea, la unele accentuări duble (*dúşman – duşmán, bólnav – bolnáv* ş.a); acad. Nicolae Corlăteanu susţinea că, admiţând o formă anumită ca obligatorie, norma literară nu le poate exclude nici pe altele [Corlăteanu, 1978, p. 31]. E ceea ce spunea şi L. V. Şcerba: „Deseori norma admite două moduri de expresie considerându-le pe ambele corecte. Dicţionarul normativ ar demonstra maximum de neatenţie, dacă ar neglija una din ele…”, căci, spune el mai departe: „…sinonimia (inclusiv a variantelor accentuale – n.n. Vl. Z.) constituie o bogăţie a limbii, care-i permite vorbitorului şi celui care scrie posibilităţi mari pentru o mai subtilă nuanţare a gândurilor” [Şcerba, 1974, p. 277].

Bibliografie

1. Avram M. *Anglicismele în limba română actuală*. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1997. – 32 p.
2. Corlăteanu N. *Fonetica limbii moldoveneşti literare contemporane.* – Chişinău: Lumina, 1978. – p. 159-181.
3. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. *Fonetica.* – Chişinău: Lumina, 1993. – p. 159-197.
4. Berejan S., Ciobanu A., Dârul A. et alii. *Curs de gramatică istorică a limbii române*. – Chişinău: Lumina, 1991. – p. 32-41.
5. *Dicţionarul explicativ al limbii române (*DEX). – Bucureşti: EA R.S.R, 1975.
6. *Dicţionar italian - român* (DIR). – Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1963.
7. *Dicţionarul limbii române moderne* (DLRM). – Bucureşti: EA R.P.R, 1958.
8. *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române.* – Bucureşti: EA R.S.R., 1989.
9. Dimitrescu Fl., Pamfil V. et alii. *Istoria limbii române.* – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978. – p. 98-115.
10. Király Francisc. *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor româneşti de origine maghiară.* – Timişoara: Editura Făclia, 1990. – p. 24-103.
11. Puşcariu Sextil. *Limba română. Vol. II. Rostirea.* – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1994. – p. 95-107, 121-125.
12. Rosetti Al., Cazacu B., Onu L. *Istoria limbii române literare. Vol. I. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea.* – Ediţia a doua, revăzută şi adăugită. – Bucureşti: Editura Minerva, 1971. – p. 577-584.

13. Şčerba L. V. *Jazykovaja sistema i rečevaja dejatel'nost'.* – Leningrad, 1974.
14. Vasiliu Em. *Fonologia limbii române.* Bucureşti: Editura Ştiinşifică, 1965. – p. 58-67.
15. Zagaevschi Vl. *Culorile accentului.* – Chişinău: Ştiinţa, 1988. – p. 184.

UNELE ASPECTE FILOLOGICE ALE LETOPISEŢULUI ŢĂRII MOLDOVEI AL LUI ION NECULCE

Estelle VARIOT
Aix Marseille Université, CAER (France)

Ion Neculce is one of the reprezentatives chronicler from OldMoldova. The author of The Moldavian Chronicle (Letopiseţului Ţării Moldovei) who wrote during the reign of Dimitrie Cantemir, and who continued Miron Costin's work, allows us to have a better view of the language used in this area by native inhabitants. The philological approach gives us the opportunity, thanks to the selection of some extracts, to descover the most distinctive outlinesof the language that was spoken at this time, and to make a connection with modern Romanian.

Keywords: *Romanian philology; Ancient Moldova; Ion Neculce; chronicler; cultural heritage; Dimitrie Cantemir*

Pentru majoritatea lingviştilor, legatura dintre limbaj şi gândire este strânsă, iar problematica generală ar fi de a determina care din acestea este anterioara şi care este consecinţa celei dintâi, în afară de cazurile în care avem a face cu onomatopee, de pildă. La origine, este clar că ne lipsesc unele elemente fundamentale, inerente evoluţiei către homo sapiens, care a permis apariţia unui limbaj diferit, în urma unor modificări ale creierului şi ale articulaţiilor capului. Este evident, de asemenea, că nu ştim întru totul cum s-a dezvoltat limbajul şi cum s-a diferenţiat în funcţie de continente, de regiuni, de etnii şi de triburi, ceea ce ne obligă să fim foarte prudenţi în privinţa unor aspecte şi, în acelaşi timp, foarte interesaţi să descoperim numeroase informaţii referitoare la limbaj şi la limbile care au derivat din acesta. Ideea generală este că sunt limbi care au circulat pe cale scrisă şi/sau pe cale orală şi că unele s-au pierdut total sau în parte de-a lungul timpului, fie prin stingerea tuturor locutorilor, fie prin impunerea altor limbi asupra celor ale autohtonilor. Aceste mecanisme au fost accelerate, în cazul războaielor, dar, din când în când, limba exprimă voinţa, prin unele detalii de pronunţare sau prin unele forme, de a păstra totuşi o parte a acestui patrimoniu.

Limba păstrează memoria poporului chiar dacă acesta a putut să uite moştenirea lui. Contactele dintre populaţii au generat o serie de consecinţe, din punct de vedere cultural şi lingvistic, între altele. Cu timpul, unele limbi s-au despărţit şi altele, care n-aveau nimic comun, au interferat, ceea ce implică, progresiv, o uitare a elementelor comune şi, paralel, o voinţă de a analiza diferenţele şi convergenţele şi să se propună unele modalităţi de a ajuta cea mai mare parte a populaţiilor să înţeleagă vorbele celorlalţi, în scris şi/sau în oral. Acestea sunt actele de naştere ale lingvisticii ca, de altfel, şi ale traducerii. Date fiind unele trăsături comune ale structurii comunităţilor umane, se poate vedea că, în general, populaţia este repartizată în grupuri : persoanele care au autoritate comunică cu celelalte puteri şi fac războaie, cele care le sfătuiesc, care sunt în legătura cu divinităţile şi care pot interpreta semnele lor, şi restul populaţiei. Progresiv, necesitatea de a cunoaşte celelalte popoare şi limbile lor respective a crescut şi este şansa noastră că avem acces la o parte a patrimoniului nostru comun, prin intermediul stadiilor anterioare ale limbii, precum şi al păstrării unor manuscrise vechi, chiar parcelare. Situaţia diferă în ambele părţi ale Imperiului Roman (cel occidental şi oriental), mai ales în provinciile dunărene, şi implică un acces specific şi mai uşor la unele surse occidentale, pe când, în restul Orientului, a trebuit să se aştepte căderea Constantinopolui. Folosirea alfabetului chirilic, în provinciile istorice româneşti (Valahia, Moldova şi Ardeal), a provocat, ulterior, şi necesitatea de a reafirma latinitatea limbii române, în pofida unei influenţe reale slave sau străine, în Moldova, în epoca Cantemireştilor şi, apoi, în Ardeal, în timpul Şcolii Ardelene.

Prin urmare, putem să considerăm pe bună dreptate, că textele vechi, în cea mai mare parte, religioase sau istorice (cronici), conţin adevărate tezaure inestimabile, din punct de vedere lingvistic şi cultural, în afară de faptul că, în cazul cronicilor, este vorba, deseori, de contemporani ai faptelor. Precizăm totuşi, de la început, că ne vom concentra în acest studiu asupra elementelor filologice, ca să evidenţiem rolul jucat de textele vechi româneşti în revelarea patrimonului lingvistic al limbilor romanice.

În cadrul acestei scurte intervenţii, am ales unele fragmente ale *Letopiseţului Ţării Moldovei* precedat de *O samă de cuvinte,* al lui Ion Neculce (de la Dabija-Vodă pînă la Constantin Mavrocordat). Ion Neculce este un cărturar român care s-a născut în 1672 şi s-a stins din viaţă în 1745, ceea ce evidenţiază faptul că a avut o activitate susţinută între secolele al XVII-lea şi XVIII-lea, o perioadă foarte bogată, date fiind influenţele sporite ale Rusiei, ale Poloniei şi ale Turciei, precum şi ale Greciei, cu unele tulburări majore interne în Moldova, care s-au petrecut în timpul domniilor lui Dimitrie Cantemir şi ale predecesorilor săi. Originile lui familiale greceşti şi înrudirea sa prin ramura paternă cu

Vasile Lupu, ca, de altfel, şi căsătoria sa cu o descendentă a Cantacuzinilor (se ştiu puţine lucruri despre mama sa) vor suscita mai multe întrebări în ceea ce priveşte limba folosită de Ion Neculce, care se perinda între Valahia şi Moldova. Graţie legăturilor sale de rudenie cu puterea şi datorită carierei administrative şi juridice (a fost judecător în 1741), învăţatul moldovean a urcat treptele scării sociale şi a ocupat posturi care îl vor ajuta să scrie cronica Moldovei din 1733 pînă în anul 1743.

Pentru **primul fragment** [Neculce : 2012, 2][1], dispunem de grafia manuscrisă a letopiseţului (online) pe care o vom compara cu ediţia critică a lui Gabriel Ştrempel din 1982, care cuprinde transliterarea normalizată a românei chirilice, scrise de autorul moldovean. Cât priveşte celelalte fragmente, avem doar pentru moment ediţia critică menţionată *supra*.

În **întîiul fragment**, este de remarcat că, în **grafia originală** cu caractere tipărite şi cursive, apar unele trăsături specifice limbii române vechi : evoluţia consoanei latine -d- + -e-/-i- care devine -dz- în româna veche – cu o slovă distinsă ь – şi -z- in româna contemporană. Prezenţa, de asemenea, a vocalei -u finale care pune în evidenţa problema interpretării acestui -u final, în anumite cazuri şi a evoluţiei normalizării.Pe lângă acestea, semnalăm unele accente deasupra unor vocale, care lipsesc în varianta transliterată, adăugarea destul de frecventă în partea de sus a unor vocale sau a unor consoane uitate sau omise şi prezenţa consoanei chirilice fita transliterată cu -f- în fiecare dată (« fi »).Observăm, de asemenea, că ortografia unor cuvinte a evoluat de-a lungul timpului, de exemplu, în cazul verbului auxiliar (a) fi la plural (persoană a III-a) : grafia originală foloseşte slova -ь- care corespunde lui -ă- : în textele mai recente, normalizarea a incitat să-l înlocuiască cu -u-,iar apoi cu -î-. De asemenea, prezenţa aceleiaşi - în grafia chirilică transcrisă -ă- a devenit -e- în româna modernă literară.Punerea în evidenţă a acestor fapte ne obligă să subliniem importanţa comparaţiei ambelor grafii din perspectivă filologică şi să percepem detaliile evoluţiilor fonologice. Din punct de vedere **fonologic**, observăm alternanţe fonetice : -a-/-ea- « samă » ; evoluţia grafiei la persoana a III-a, a verbului auxiliar « (a)fi » -ă-/-î- « sănt » ; -e-/-i- « ceti », în loc de « citi » ; dublarea vocalei -i- înaintea numelor« domniĭa » ; « domnii » ; « Dabijii », conjuncţii « Decii ». Cât priveşte **morfologia**, sunt de semnalat : evoluţia tratamentului genitivului masculin singular propriu, în declinarea nu-

[1]« O sámă de cuvinte ce sînt auzite din om în om, de oámeni vechi şi bătrîni, şi în létopisăţu nu sînt scrise, ce s-au scris aicea, după domniĭa lui Ştefăniţă-vodă, înaintea domniii Dabijii-vodă. Decii cine va ceti şi le va créde, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine ; cine precum îi va fi voia, aşĭa va face. » [https://tiparituriromanesti.wordpress.com/2012/10/23/ion-neculce-o-sama-de-cuvinte-si-letopisetul-tarii-moldovei-sec-xviii/; transliterarea folosită este disponibilă în NECULCE, Ion. *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Bucureşti, editura Minerva, 1982, 161].

melui în româna veche şi cu adăugarea elementului proclitic -lui invariabil în româna contemporană, pe de o parte, şi declinarea numelui propriu, pe de altă parte, (« domniĭa lui Ştefăniţă-vodă, înaintea domniii Dabijii-vodă »). Amintim, de asemenea, unele forme vechi « aicea » [alternanţa -e-/-i- şi adăugarea particulei finale -a care insistă asupra caracterului urgent sau presant (a se vedea şi « atuncea »] ; « aşĭa » [tendinţă prin care se intercalează -ĭ-, ceea ce duce la pronunţarea silabei finale]. În domeniul **sintaxei**, relevăm, prin acest fragment, tendinţa de a construi subordonate complexe şi subordonate cu o punctuaţie neaparentă în original (ca şi în majoritatea textelor vechi). Observăm şi forma nearticulată « cuvinte » urmată de subordonata relativă introdusă prin « ce ». Trăsăturile specifice legate de **originea cuvintelor** demonstrează : preponderenţa elementului latin : « o », din lat. « una » ; « de », din lat. « de » urmat în ambele cazuri de acuzativ ; « cuvinte », din lat. « conventum », cu sensul de : adunare, întrunire ; înţelegere după DEX ; în română « vorbă », ce exemplifică o evoluţie semantică de la sensul propriu la figurat ; « ce », din lat. « quid » ; « sînt » (« sunt » în româna modernă, din lat. « sunt » (latin : sum, es, esse, fui, futurum] ; « auzite », participiul verbului « auzi », din lat.« audio, - is, -ire » ; « din », din lat. « de » + « in » ; « om » (Ac.) şi « oámeni » (Ac.), din lat.« homo, hominis » ; « vechi » (Ac.), din lat. pop. « veclus »; « şi », din lat. « sic » [cu sensul de « aşa »], evoluţie semantică şi gramaticală în română, unde devine o conjuncţie de coordonare] ; « bătrîni » (Ac.), din lat. « veteranus, veterani [Ac. veteranum] », având înţelesul de « persoană în vârstă, care a încheiat stagiul militar » [de asemenea, evoluţie semantică, fiindcă în română, bătrîni este într-un fel sinonim cu « vechi »] ; « nu », din lat.« non » ; « scrise » participiul verbului « (a) scrie », din lat.« scribo, -es, -ere » ; « s-au », din lat. « se » + forma derivată din verbul « (a) avea » [habeo, -es, -ere] ; « aicea », din lat. « ad-hicce » + particula « -a » ; « după », din lat. « de post » ; « domniĭa » (Ac.), din lat. « dominus » + -ie] + « -a » (forma articulată] ; « lui » (G.), formă nevariabilă care se trage din deicticul lat. « ille, illa, illud » înaintea formei « Ştefăniţă-vodă » ; « înaintea », din lat. « in » + « ab » + « ante » + particula adverbială « -a » (element al insistenţei, al caracterului urgent al unei acţiuni) ; « Decii », din lat. « de » + « aici », cu dublarea vocalei (posibilă contaminare cu elementele precedente « domniĭa » ; « cine », din lat.« quis » (« quem » la acuzativ în latină) ; « va » forma care se trage din latină « volet » (« volo, volere ») folosită în construcţia viitorului ; « le » (Ac.), formă pronominală feminină de plural, care se trage, din lat. « illas » (la singular, « ille, illa, illud ») ; « créde », din lat. « credo, credere » ; « bine », din lat. « bene » ; « precum », din lat. « per » + « quomodo » ; « aşĭa », din lat. « eccum-sic » (cu un fenomen de palatalizare/detalizare propriu subdialectului moldovenesc) ; « face », persoană a III-a a verbului « (a) face », din lat. « faceo, facere ». Alte elemente sunt prezente, la un nivel

mult mai rar : elementul unguresc : « sámă » (N.) din « seamă », care provine din magh.« szam » ce înseamnă în română « cont ; recensământ » ; cel slav : « létopisăţu » (Ac.) din sl. « létopĭsĭcĭ », « vodă » din slavonă « (voje)voda »,« ceti » din sl. « četiti », « voia » (Ac.) din sl. « voija » ; grecesc : « Ştefăniţă », din greacă « stephanos » (probabil, în română, prin intermediul slavului) + sufixul diminutiv « -iţă » folosit pentru nume şi adjective. Observăm şi unele cuvinte de origine necunoscută, cu o posibilă influenţă bulgară « iară ».

Al **doilea fragment** (Neculce, 1982, 642)[2](precum şi următoarele) este o parte integrantă a letopiseţului lui Ion Neculce pe care îl avem la dispoziţie pentru moment numai în varianta transliterată. Ne arată progresul alianţelor în această regiune. Fragmentul de faţă ni s-a părut foarte interesant de analizat, deoarece înregistrează unele forme mai deosebite, din punct de vedere fonologic mai ales. De pildă, apar, în forma transliterată pe care am avut-o la dispoziţie, particularităţi **fonetice** : consoana -h- în loc de -f- : « hi », « hie », care marchează o disjuncţie în etapa de transcriere sau o nouă etapă, mai ales la nivel regional şi dialectal. Fragmentul evidenţiează şi existenţa unor contacte între popoare foarte diferite şi mai ales a unor conflicte importante între acestea, în nordul Europei ca şi cum în partea centrală a ei, cu alianţe şi influenţe străine care au dus la modificarea unor graniţe, dar nu a sufletului poporului. De asemenea, notăm formele vechi cu -dz-, în loc de -z- pentru cuvintele moştenite din latină, care conţin -d- urmat de -e- sau -i- : « dzic » (prezent de două ori şi scris în mod identic), în loc de « zic », « dzicînd », în loc de « zicînd » ; alternanţă -ş- / -s- în cuvîntul « (să să) aşedeze », în loc de « (să se) asedieze » ; -gi-/-j- : « giuruit ». Cît priveşte vocalele, subliniem alternanţele -ă-/ -e- : « să să […] », în loc de « să se » ; -a- / -ea- : « margă », în loc de « meargă » (de două ori în fragmentul selecţionat) ; căderea sau omiterea unor vocale finale (cu o posibilă rectificare drept în sus cuvintelor respective : « să-ş », în loc de « să-şi », « temîndu-s<ă> », în loc de« temîndu-să », « prim<ă>vară », în loc de « primăvară » ; -o-/ -u- : « poroncă », în loc de « poruncă » ; -e-/ -i- « Neculai », în loc de « Nicolae ». În sfera **morfologiei**,

[2] « Dzic unii c-ar hi sfătuit, Şfedul şi voevoda Chiovschii să să aşédeze Hotinul, ca să le hie lésne de acolo să margă la Chiov : că tot nădăjduia, Şfedul că va mai putea să-ş dea palme cu Moscalul. Iar unii dzic că ar fi sfătuit Neculai-vodă, temîndu-s<ă> că nu a putea şedea în Iaşi de Dumitraşco-vodă, dar alţii că Neculai-vodă au giuruit încă împărăţiei 100 de pungi bani, ca să nu facă Hotinul. Ce adevăr ne se şti. Ştiu că de prim<ă>vară au luat şi Ţinutul Hotinului, de l-au făcut olat cetăţii, iar la anul au luat şi Cernăuţii să-i facă olat, dzicînd că tot de Hotin au fost. Iar lui Stenislav i-au venit poroncă să margă iar la Udriiu, şi s-au întors. În NECULCE, Ion. *Letopiseţului Ţării Moldovei*, Bucureşti, Editura Minerva, ediţie critică şi studiul introductiv de Gabriel Ştrempel,. 1982, p. 642.

relevăm diferite trăsături deja prezente la Miron Costin, care etalează norma în această epocă : folosirea pluralului de indicativ prezent la persoana a III-a, în loc de forma de singular : « au giuruit », în loc de « a giuruit » ; « au luat », în loc de « a luat » « de l-au făcut », în loc de « de l-a făcut », « i-au venit », în loc de « i-a venit », « s-au întors », în loc de « s-a întors ». Observăm chiar în această epocă prezenţa formei articulate pentru toponime : « Cernăuţii », tot în vigoare în anumite cazuri şi în zilele noastre. În domeniul **sintaxei**, se înregistrează inversiunea unor propoziţii (subordonată relativă cu principala) ca efect de stil : « ce adevăr nu se ştie » ; prezenţa numelui propriu la dativ la începutul frazei, când stă pe lângă forma pasivă a verbului « Iar lui Stenislav i-au venit poroncă ». Aceste construcţii lasă cititorul să înţeleagă că există urme de îndoială asupra a ceea ce s-a petrecut şi, prin urmare, Neculce emite unele rezerve şi, pe de altă parte, domnitorii sunt sub stăpînirea unor puteri exterioare nereperate sau reale, ceea ce poate trăda o formă de cenzură. Se pare că ar fi trebuit folosită forma « că nu va putea », în loc de « că nu a putea » (viitorul, în loc de infinitivul scurt). Analiza **originii cuvintelor** din acest fragment demonstrează unele aspecte deosebite. Elementul latin este tot foarte important : « Dzic » din verbul « (a) dzice » > « (a) zice » se trage din lat. « dico, dicere » (« dicunt » la persoana III-a din plural) ; « unii » din lat. « unus, una, unum » (« uni » la plural nominativ, la persoana III-a) ; c-ar : din lat. « quod » + formă derivată din verbul « habeo, habere » ; « hi » din verbul « (a) fi » provine din lat. « sum, es, esse, fui, futurus sum » ; « şi » din lat. « sic » (după cum s-a amintit mai sus, proces de evoluţie semantică în română faţă de latină) ; « să », din lat. « si » ; « să », o variaţie a formei « se », din lat. « se » ; « aşédeze » din verbul « asedia » care se trage, din lat. « assediare » ;« ca », din lat. « quam » ; « le » forma de dativ plural, din lat.« illarum » ; « de », din lat. « de » ; « acolo », din lat.« eccum-illoc » ; « margă » forma conjunctivă a verbului « (a) merge », din lat. « mergere » ; « la », din lat. « illac » ; « tot », din lat. « totus, tota, totum » ; « va » din verbul « (a) vrea, vrere » se trage, din lat.« volo, volere » ; « mai », din lat. « magis » ; « putea », din lat. « puteo, putere » ; « -ş », din lat.« sibi » ; « să-ş dea » din verbul « (a) da, dare » (conjunctiv) se trage, din lat. « do, dare » ; « palme » (Ac.), din lat. « palma, palmae [Ac.Palmam] » ; « cu », din lat. « cum » ; « temîndu-s<ă> » gerunziul verbului « (a) (se) teme », din lat.« temeo, temere » ; « şedea », din lat.« sedeo, sedere » ; « în », din lat.« in » ; « alţii » forma de plural articulată a « altului », din lat. « altus, alta, altum » (la plural, « alti ») ; « au giuruit » perfectul compus al verbulului « (a) jurui » din magh. « gyŭrŭzni » (însemnînd în rom. « (a) logodni ») ; « încă », din lat. « unquam » ; « împărăţiei » formă de dativ a numelui « împărăţie », din lat. « imperator » « împărat » + -ie ; « nu », din lat.« non » ; « să nu facă » conjunctivul verbului « (a) face », din lat. « facio, facere » ; « Ce », din lat.

« quod » ; « adevăr », din lat. « ad » + « de + « verum » ; « ştie » şi « Ştiu » forme ale verbului « (a) şti » (respectiv persoană a III-a şi întîia a prezentului indicativ), din lat. « scio, scire » ; « prim<ă>vară » din lat. « primavera » ; « au luat » perfectul compus a verbului « (a) lua », din lat. « levo, levare » ; « ţinutul » (Ac.) formă articulată a participiul substantivat « ţinut », din lat. « ţine » + -ut ; « cetăţii », formă genitivală a numelui « cetate », din lat. « civitas, civitatis, civitatem (în română, forma NAc se trage din forma latină de acuzativ) » ; « anul » (Ac.), formă articulată a numelui « an », din lat.« annus, anni [Ac. annum] » ; « fost » participiul verbului « (a) fi », din lat. « sum, es, essere, fui, futurus sum » ; « lui » forma genitivală proclitică înaintea numelor proprii, din lat. « ille, illa, illud » (« illius » ; « i-au venit » formă de dativ a pronumelui « i- », din lat. « is, ea, id » + perfectul compus al verbului « (a) veni », din lat. « veni, venire » ; « s-au întors » perfectul compus al verbului « (a) (se) întoarce », din lat. « intorquere ». Originea slavă este şi ea prezentă : « sfătuit » din « sfat » + -ui, din sl. « sŭvětŭ » ;« Şfedul » (N.) v. şvedul < pol. « Szwed »< nem. « Schwede » (însemnînd în ro. « suedez ») ;« voievodă » (N.) v. « voievod » < vsl. « voievoda », după « voĭ » şi « voliti » ; « Chiovschii » (G.), din sl « kĭev » + sufixul slav -ĭsc ; « nădăjduia » din verbul « nădăjdui » se trage din sl. « nadežda » ; « Moscalul » (Ac.) forma articulată din rus., ukr., sbcr. « Moskal » ; « vodă » abreviere pentru « voievod » (a se vedea mai sus) ; « poroncă » (N.) derivat regresiv al verbului « (a) poronci » din sl. « porončiti ». Avem, de asemenea, şi unele cuvinte din bulgară : « lésne » din bg. « lesno », la care se adaugă câteva cuvinte a căror origine este necunoscută : « iar » ; « dar » ; « 100 » (grafia arabă) în litere « o sută » : etimologie necunoscută ; « pungi » (Ac.) pluralul formei « pungă » ; « bani » (Ac.) pluralul formei « ban » (unitate monetară) ; « olat » (Ac.).

În cel de-al treilea fragment(Neculce, 1982, 645)[3]sunt evidenţiate legăturile dintre populaţiile Europei, ale căror graniţe s-a schimbat, cu timpul. Din punct de vedere **fonetic**, observăm tot alternanţa -dz-/-z- (faţă de româna modernă) : « vădzînd », -gi-/-j- : « agiutoriu » ; -c-/-g- : Petreburc (româna modernă : Petersburg). Cât priveşte vocalele, avem : dublarea lui -i : « Angriia », « Olandriia », « Mazoveţschii » ; -ao-/-uă- : « doao », din lat.

[3]« Deci s-au lăsat Angriia şi Olandriia a-i mai da agiutoriu, şi începus-a bate Franţojul pre Neamţu. Deci Neamţul vădzînd aşea, stătut-au şi alţi mediaturi între dînşii şi le-au făcut pacé, împărţind ţara Şpaniei în doao drept. şi pre undé le-au venit hotarăle, răsipit-au cetăţi şi tîrguri, de le-au stricat şi au făcut pace.

41. Pré atuncea au trecut şi un sol mare de la léşi la Poartă, anumé voevoda Mazoveţschii, de au aşădzat cu turcii céle amestecături multe. şi întorcîndu-s<ă> dela Poartă, au mărs la Avgust-craiul, şi apoi l-au trimis craiul şi la Petreburc, la împăratul Moscului. » (p. 645).

« duus, dua, duum » ; -ă-/-e- : « hotarăle », forma de plural a cuvîntului « hotar », din magh. « hatar » ; « aşădzat » ; -ă-/-i- : « răsipit », participiul verbului « (a) risipi », din bg. « razsjipia » scr. « rasipati » ; -ea-/-e- : « atuncea » ; -ea-/-a- : « aşea » ; omiterea vocalei finale : -e- « începus-a » ; -ă- adăugată în ediţia critică : « întorcîndu-s<ă> ».Cât priveşte **morfologia**, în afară de faptul menţionat mai sus, respectiv folosirea formei de plural la perfectul compus, la persoana III-a, în loc de forma de singular, ca normă a epocii (« au trecut », « de au aşădzat ») ; « pre », în loc de « pe » (forma folosită în zilele noastre la nivel regional, mai cu seamă ». Un alt aspect interesant este utilizarea formei de infinitiv scurt, în loc de cconjunctiv (mai frecvent în româna modernă) « începus-a bate », « a-i mai da ». Analiza **etimologiei** cuvintelor folosite în acest fragment demonstrează aceeaşi unitate lingvistică, cu un element latin preponderent şi cu alte elemente provenite de la populaţiile cu care românii au intrat în contact : în afară de cuvintele semnalate deja în fragmentele precedente, menţionăm : « Deci », din lat. « de » + « ad-hicce » ; « s-au lăsat » perfectul compus al verbului « (a) lăsa », din lat. « laxare » ; « a-i mai da » infinitivul scurt întreg al verbului « (a) da », din lat. « do, das, dare » ; « agiutoriu », din lat. « ajutor, -oris, adjutorium » ; « începus-a bate » : mai mult ca perfectul verbului « (a) începe », din lat. « incipere » + infinitivul scurt întreg al verbului « (a) bate », din lat.« battuo, battuere » ; « pre » din lat ; « per » ; « stătut-au », din lat. « sto, stas, stare » ; « mediaturi » (N.), din lat. « medio, mediare » + -ură ; « între », din lat. « inter » ; « dînşii », din lat.« de » + « ipse, ipsa, ipsum » ; « pace » (Ac.), din lat. « pax, pacis [Ac. pacem] » ; « Ţara » (Ac.), din lat. « terra, terrae [terram] » ; « au stricat »perfectul compus al verbului « (a) strica » ; « au trecut » (perfectul compus al verbului « (a) trece », din lat. « extricare » ; « anume », din lat. « ad » + « numen, numinis » ; « céle », în loc de « acele », din lat. « ecce- ille, illa, illud » ; « amestecături » (Ac., « amestecătură la singular), din lat.*ammixtico, -care > rom. « amestecare » > « amesteca » + -ătură ;« multe » (la singular, « mult »), din lat.« multus, -ta, tum » ; « au trimis », din lat. « trimittere » ; « apoi », din lat. « ad » + « post » ; o influenţă slavă : tîrguri, forma de plural a cuvîntului « tîrg », "din sl. trŭgŭ ; « sol » din sl. « sŭlŭ » ;« craiul » (Ac.), din sl. « kralĭ ». Unele nume proprii sunt prezente : « Angriia » (N., în româna modernă, « Anglia ») din ngr. « Anglia », sîrb. « Anglija » ; « Olandriia » (N.), din olandeză « Holland », prin contaminare, forma învechită cu « -driia » (evoluţie din -l- + -i- la -r- + -i-), sau influenţă din latina savantă : « Holandia » sau « Olandia » (o greşeală sau un -r- epentetic sau analogic) sau Olandiia ; « Franţojul » (N., în zilele noastre, « franţuz » (alternanţă, -u-/-o- şi -j-/-z-) ; « Neamţul » (Ac.), din sl. « nĕmĭcĭ » ; « Şpaniei » variantă a « Spaniei » (G.,din Spanie [N.Ac.]), din lat. « Hispania » ; « léşi » (Ac.), din ucr. « leh » ; « Poartă » (Ac.), din lat. « poarta,

portae [Ac. portam] » ; « turcii » (Ac.), din turc. « tŭrk » ; « Avgust », din lat. « Avgustus » ; « Petreburc » din nemţ. « Petersburg » ; « Moscului » (forma de genitiv a numelui « Mosc », în româna modernă, « Moscova », din sl. « Moskva ».

În concluzie, putem afirma că moştenirea lingvistică, culturală şi spirituală, transmisă de către Roma, constituie o urmă indelebilă care ne arată că trecutul face parte integrantă din prezent, ca, de altfel, şi din viitor. De asemenea, ne oferă informaţii lămuritoare asupra contextului în care s-a scris opera respectivă, mai exact *Letopiseţul* lui Neculce, şi asupra importanţei sale din perspectivă filologică. Considerăm că această analiză a unor fragmente ale cronicii lui Neculce contribuie la evidenţierea rolului filologiei în lingvistică, la care se adaugă necesitatea de a preciza fiecare aspect care poate ajuta la înţelegerea evoluţiei limbii şi a mijloacelor de îmbogăţire a acesteia.

Bibliografie

1. Foletul novel, tradus de Ioan Romanul sau Ion Frăncul, [Ţara Românească], 1693-1704, în Emil Vîrtosu (ed.) 1942: 1-172.
2. *Operă colectivă. Dicţionarul explicativ al limbii române*. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România,*1984.*
3. *Operă colectivă*. *Dicţionarul limbii române moderne*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România. 1958.
4. COSTIN, Miron. *Letopiseţul ţării Moldovei*, Bucureşti, editura Minerva,1975.
5. GAFFIOT, F. *Dictionnaire latin-français,* Paris, Hachette, 1984. [reproduction de l'édition de 1934].
6. NECULCE, Ion. *Letopiseţului Ţării Moldovei*, Bucureşti,Editura Minerva, ediţie critică şi studiul introductiv de Gabriel Ştrempel,1982
7. VARIOT, Estelle. *Un moment significatif de l'influence française sur la langue roumaine : le dictionnaire de Teodor STAMATI (Iassy, 1851)*, Villeneuve d'Ascq, « Presses Universitaires du Septentrion », 3 tomes, 1997, 1494 p. (domaine : lexicologie).
8. ŞAINEANU, Lazăr, *Istoria Filologiei române*, Studii critice, deuxième édition, Bucureşti, 1895.
9. https://gawrylyta.files.wordpress.com/2011/10/letopisetul-tarii-moldovei-neculce-ion.pdf(accesat 15/02/2015;ora : 11.40)
10. https://tiparituriromanesti.wordpress.com/2012/10/23/ion-neculce-o-sama-de-cuvinte-si-letopisetul-tarii-moldovei-sec-xviii/ (accesat 15/02/2015 ;ora : 15) [primul fragment manuscris]

PARTICULARITĂŢI ACUSTICE ŞI GRAFICE ALE STRUCTURILOR MONOFONEMATICE CONSONANTICE COMPUSE CA UNITĂŢI FONETICO-FONOLOGICE (ÎN BAZA MATERIALULUI LIMBII ENGLEZE)

Alexei CHIRDEACHIN
Universitatea Liberă Internaţională din Moldova

Abstract: *Phoneme as a language unit manifests itself through sound at the auditive level and through grapheme as a graphic sign at the visual one. To specify the phonetic nature and phonemic status of sounds (especially of those composed) are needed subjective (non-experimental) and objective (experimental) research. In this context, the paper examines the acoustic and graphic aspects of compound consonantal monophonemic units in English as compared to their counterparts in Romanian.*

Keywords: *Phoneme, sound, graphics, graphicsign, compound monophonemic unit, experimental research.*

Fonemul ca unitate de limbă se manifestă prin sunet la nivel auditiv şi prin grafem ca semn grafic la cel vizual. Pentru a preciza natura fonetică şi statutul fonematic al sunetelor (mai ales al celor compuse) este nevoie de cercetări de ordin subiectiv (neexperimental) şi obiectiv (experimental). În această ordine de idei, în lucrare se examinează aspectele acustic şi grafic al unităţilor monofonematice compuse în limba engleză în comparaţie cu corelatele acestora din limba română.

Sistemul fonetic al limbii engleze, precum şi al celei române, poate fi învăţat la subdiviziunile lui: cel al vocalismului, ce include monoftongi (vocale simple), diftongi şi triftongi (vocale compuse); şi cel al consonantismului (din care fac parte unităţile monofonematice consonantice compuse, în continuare UMCC). În plan acustic, în limbile engleză şi română UMCC /ʧ, ʤ/ pot fi caracterizate ca non-vocalice (consonantice), compacte, continue (parţial), stridente. Însă consoanele în cauză din limba română nu se caracterizează ca încordate, orale, pe când echivalentele lor din cea engleză nu sunt acute, întrerupte, diezate, diezat-bemolate.

În urma cercetărilor experimentale asupra UMCC /ʧ/ din engleză în baza cuvintelor *bea**ch**, brea**ch**, **ch**alk, **ch**ar, **ch**arm*, care după învelişul sonor corespund cuvintelor româneşti *bi**c**i, bri**c**i, **c**ioc, **c**ea, **c**e-am*, efectuate de noi în Laboratorul de Fonetică Experimentală al Universităţii Naţionale "T. Şevčenko" din Kiev (Ucraina), în anul 2005, cu participarea a doi subiecţi, cu aplicarea metodelor de oscilografiere, spectrografiere şi analiza dinamicii duratei prin

suprimarea consecutivă a secvenţelor sonore, am obţinut următoarele date obiective:**Valorile medii ale parametrilor pe subiecţi:m** frecvenţa – 4486,25 Hz; durata – 0,126588 sec.; tonul de bază (general, minim, maxim): nedeterminat; intensitatea – 43,08 dB; formanţii: **a)** F_1: 1635,79 Hz; **b)** F_2: 2744,58 Hz; **c)** F_3: 3355,04 Hz; **d)** F_4: 4127,49 Hz; **e)** F_5: 2323,47 Hz.**Valorile medii generale ale parametrilor** sunt următoarele: frecvenţa – 4486,25 Hz; durata – 0,183463 sec.; tonul de bază:**a)** general: 489,5 Hz; **b)** minim: 479,85 Hz; **c)** maxim: 497,73 Hz; intensitatea – 41,10 dB; formanţii: **a)** F_1: 1607,79 Hz; **b)** F_2: 2620,19 Hz; **c)** F_3: 3358,62 Hz; **d)** F_4: 4063,99 Hz; **e)** F_5: 4294,21 Hz.**Diapazoanele valorilor parametrilor** sunt următoarele: **1)**Frecvenţa: **a)** extrema minimă: 4240,59 Hz; **b)** extrema maximă: 4731,91 Hz; **c)** diapazonul cuprins: 491,32 Hz; **2)**Durata: **a)** extrema minimă: 0,076554 sec.; **b)** extrema maximă: 0,358442 sec.; **c)** diapazonul cuprins: 0,281888 sec.; **3)**Tonul de bază: **a)**general: extrema minimă – 489,02 Hz; extrema maximă – 489,97 Hz; diapazonul cuprins – 0,95 Hz; **b)**minim: extrema minimă – 475,86 Hz; extrema maximă – 483,84 Hz; diapazonul cuprins – 7,98 Hz; **c)**maxim: extrema minimă – 496,70 Hz; extrema maximă – 498,75 Hz; diapazonul cuprins – 2,05 Hz; **4)**Intensitatea: **a)** extrema minimă: 35,68 dB; **b)** extrema maximă: 44,99 dB; **c)** diapazonul cuprins: 9,31 dB; **5)**Formanţii: **a)** F_1: extrema minimă – 1436,36 Hz; extrema maximă – 1921,62 Hz; diapazonul cuprins – 485,26 Hz; **b)** F_2: extrema minimă – 2350,18 Hz; extrema maximă – 2849,50 Hz; diapazonul cuprins – 499,32 Hz; **c)** F_3: extrema minimă – 3038,83 Hz; extrema maximă – 3636,35 Hz; diapazonul cuprins – 597,52 Hz; **d)** F_4: extrema minimă – 3592,73 Hz; extrema maximă – 4392,72 Hz; diapazonul cuprins – 799,99 Hz; **e)** F_5: extrema minimă – 0 Hz; extrema maximă – 4925,86 Hz; diapazonul cuprins – 4925,86 Hz.

După cum observăm, parametrii acustici ai UMCC /ʧ/ din limba engleză sunt condiţionaţi de poziţia ei în cuvânt şi de sunetele vecine (precedente şi următoare). Cea mai mică valoare a diapozonului cuprins (diferenţa dintre extrema minimă şi cea maximă) se atestă la nivelul duratei, iar cea mai mare – la nivelul celui de-al 5-lea formant. În toate cazurile energia sonoră este concentrată în zona frecvenţelor înalte şi caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele oclusiv şi africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia şi implozia unei consoane oclusive. În urma audierii secvenţei sonore observăm absenţa elementului fricativ pur, cel oclusiv nu se aude clar în niciun caz, pe când în celelalte cazuri acesta ori că se aude neclar (cuvintele ***ch****alk* şi ***ch****arm*, subiectul I) sau nu se aude deloc (cuvântul *bea****ch***, subiectul II; cuvântul *brea****ch***, ambii subiecţi), ori un sunet intermediar între /t/ şi /ʧ/ (cuvântul *bea****ch***, subiectul I; cuvântul ***ch****alk*, subiectul II; cuvântul ***ch****ar*,

ambii subiecţi). Aceasta vorbeşte despre caracterul monofonematic şi indivizibil al africatei în cauză cu statut de sunet consonantic compus.

În procesul studiului comparat al UMCC /ʧ/ în română şi engleză la nivel acustic, în baza cuvintelor româneşti *bi**c**i, bri**c**i, **c**ioc, **c**ea, **c**e-am* şi a corespondentelor engleze ale acestora în ce priveşte învelişul sonor *beach, breach, chalk, char, charm*, am evidenţiat şi stabilit că în cazul extremei minime şi al celei maxime valorile tuturor parametrilor, cu excepţia intensităţii (ambele extreme) şi a formanţilor trei şi patru (extrema minimă), sunt mai mari în engleză decât în română. Diapazonul cuprins (diferenţa dintre valorile extremei minime şi ale celei maxime) la nivelul duratei şi al formanţilor 3-5 în engleză este mai mare decât în română, în cazul celorlalţi parametri – invers. În toate cazurile, atât în română cât şi în engleză energia sonoră este concentrată în zona frecvenţelor înalte şi caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele oclusiv şi africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia şi implozia unei consoane oclusive. La audierea secvenţelor de 0,024 sec. atât în română cât şi în engleză s-a auzit /t/ (rom.: cuvântul *bi**c**i*, subiectul I), nu s-a auzit nici un sunet clar (rom.: cuvintele *bi**c**i* şi *c**e**a*, subiectul II; eng.: cuvântul *bea**ch***, subiectul II; cuvântul *brea**ch***, ambii subiecţi), s-a auzit un sunet neclar asemănător cu /t/ (rom.: cuvântul *bri**c**i* şi *c**e**-am*, ambii subiecţi; cuvintele *c**i**oc* şi *c**e**a*, subiectul I; eng.: cuvintele ***ch**alk* şi ***ch**arm*, subiectul I) sau unul intermediar între /t/ şi /ʧ/ (rom.: cuvântul *c**i**oc*, subiectul I; eng.: cuvântul *bea**ch***, subiectul I, cuvântul ***ch**alk* şi ***ch**arm*, subiectul II; cuvântul ***ch**ar*, ambii subiecţi). La audierea celorlalte secvenţe s-a auzit /ʧ/ (cu excepţia celei de 0,069 sec. de la început în cazul cuvintelor *bi**c**i* şi *c**e**-am* din română, subiecţii I şi, respectiv, II, şi al cuvântului *brea**ch*** din engleză, subiectul II) care în unele cazuri în română (cuvintele *bi**c**i* şi *bri**c**i*, subiectul I; cuvântul *c**e**-am*, subiectul II) la ultimă secvenţă (0,203 sec. şi mai puţin de la sfârşit) a fost urmat de /^{h}/. Elementul fricativ nu s-a depistat nicăieri, ce confirmă caracterul monofonematic al africatei /ʧ/ atât în română, cât şi în engleză. În afară de aceasta, observăm că, în general, faza africată propriu-zisă în engleză cuprinde **o porţiune mai mare decât în română**, ceea ce este condiţionat de caracterul pur prepalatal al articulării sunetului în cauză în română şi cel prepalatal palato-alveolar – în engleză.

În procesul cercetărilor experimentale asupra UMCC /ʤ/ din limba engleză în cuvintele *drud**g**e* şi ***g**ip* (la experiment au participat 2 subiecţi), efectuate în laboratorul menţionat mai înainte, prin aplicarea metodelor de oscilografiere, spectrografiere şi analiza dinamicii duratei prin suprimarea consecutivă a secvenţelor sonore (inclusiv analiza sonorităţii), am depistat următoarele date obiective:**Valorile medii ale parametrilor pe subiecţi:** frecvenţa – 2040,44 Hz; durata – 0,162729 sec.; tonul de bază: **a)** general: 161,75 Hz; **b)** minim: 152,34

Hz; **c)** maxim: 167,00 Hz; intensitatea – 43,86 dB; formanţii: **a)** F_1: 1103,12 Hz; **b)** F_2: 2452,84 Hz; **c)** F_3: 3367,08 Hz; **d)** F_4: 4158,36 Hz; **e)** F_5: 4852,83 Hz.**Valorile medii generale ale parametrilor:** frecvenţa – 1020,22 Hz; durata – 0,213480 sec.; tonul de bază: **a)** general: 200,86 Hz; **b)** minim: 193,39 Hz; **c)** maxim: 205,76 Hz; intensitatea – 41,27 dB; formanţii: **a)** F_1: 1401,57 Hz; **b)** F_2: 2625,95 Hz; **c)** F_3: 4318,00 Hz; **d)** F_4: 4306,32 Hz; **e)** F_5: 4736,50 Hz.

Diapazoanele valorilor parametrilor sunt următoarele: **1)**Frecvenţa: **a)** extrema minimă: 0 Hz; **b)** extrema maximă: 4080,88 Hz; **c)** diapazonul cuprins: 4080,88 Hz; **2)**Durata: **a)** extrema minimă: 0,072565 sec.; **b)** extrema maximă: 0,315113 sec.; **c)** diapazonul cuprins: 0,245448 sec.; **3)**Tonul de bază: **a)**general: extrema minimă – 102,74 Hz; extrema maximă – 363,70 Hz; diapazonul cuprins – 260,96 Hz; **b)**minim: extrema minimă – 95,10 Hz; extrema maximă – 364,84 Hz; diapazonul cuprins – 269,74 Hz; **c)**maxim: extrema minimă – 111,11 Hz; extrema maximă – 364,94 Hz; diapazonul cuprins – 253,83 Hz; **4)**Intensitatea: **a)** extrema minimă: 34,14 dB; **b)** extrema maximă: 45,26 dB; **c)** diapazonul cuprins: 11,12 dB; **5)**Formanţii: **a)** F_1: extrema minimă – 1013,67 Hz; extrema maximă – 1891,94 Hz; diapazonul cuprins: 878,27 Hz; **b)** F_2: extrema minimă: 2171,65 Hz; extrema maximă: 2905,99 Hz; diapazonul cuprins: 734,34 Hz; **c)** F_3: extrema minimă: 3149,28 Hz; extrema maximă: 3656,08 Hz; diapazonul cuprins: 506,80 Hz; **d)** F_4: extrema minimă: 4156,99 Hz; extrema maximă: 4570,11 Hz; diapazonul cuprins: 413,12 Hz; **e)** F_5: extrema minimă: 4582,63 Hz; extrema maximă: 4892,61 Hz; diapazonul cuprins: 309,98 Hz.

După cum observăm, parametrii acustici ai UMCC /ʤ/ în limba engleză sunt condiţionaţi de poziţia acesteia în cuvânt şi de influenţa sunetelor învecinate (precedente şi următoare). Cea mai mică valoare a diapazonului cuprins (diferenţa dintre extrema minimă şi cea maximă) se atestă la nivelul duratei, iar cea mai mare – la nivelul frecvenţei. În toate cazurile energia sonoră este concentrată în zona frecvenţelor înalte şi caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele oclusiv şi africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia şi implozia unei consoane oclusive. La audierea secvenţei sonore constatăm absenţa elementului fricativ propriu-zis, cel oclusiv se aude numai în cazul cuvântului ***g****ip* (ambii subiecţi) pe porţiunea secvenţelor de 0,069 sec. (subiectul I) şi 0,104 (subiectul II) sec. de la început (în cazul celei de 0,024 sec. la subiectul II nu se aude niciun sunet clar, la nivelul celorlalte secvenţe la ambii subiecţi se aude africata). În cazul cuvântului *drud****g****e* (de asemenea ambii subiecţi) la nivelul secvenţei de 0,024 sec. de la început nu se aude nici un sunet clar, pe când pe parcursul celorlalte secvenţe de asemenea se aude africata la ambii subiecţi. Aceasta confirmă caracterul monofonematic al africatei. În cuvântul *drud****g****e* sonoritatea nu se atestă, fiind auditiv condiţionată de vocală precedentă. În ce priveşte cuvântul ***g****ip*, la subiectul I sonoritatea cuprinde diapazonul de sec-

venţe de la 0,069 sec. de la început până la sfârşit, la subiectul II – de la 0,069 sec. de la început până la 0,288 sec. de la sfârşit, înăbuşindu-se parţial la începutul şi sfârşitul valorilor diapazonului cuprins (la 0,024 sec. de la început nu se aude niciun sunet clar la ambii subiecţi). Aceasta vorbeşte despre faptul că, în general, în poziţia iniţială în cuvânt africata /ʤ/ din engleză are o sonoritate mai puternică şi cuprinde o secvenţă mai lungă decât în cea finală.

În procesul studiului comparat al UMCC /ʤ/ în limbile română şi engleză la nivel acustic, în baza cuvintelor româneşti *dra**g**i* şi ***g**ip* şi a corespondentelor engleze ale acestora în ce priveşte învelişul sonor *drud**g**e* şi ***g**ip*, am observat că în cadrul extremei minime la nivelul frecvenţei şi al duratei valorile parametrilor acustici ai UMCC /ʤ/ din engleză este mai mică decât în cazul sunetului respectiv din română. Diferenţa dintre valorile parametrilor la nivelul tonului de bază (general, minim şi maxim) nu se atestă (este egală cu zero). La nivelul intensităţii şi al tuturor formanţilor valoarea parametrilor africatei /ʤ/ din engleză este mai mare decât cea a parametrilor respectivi ai sunetului dat din română. La extrema maximă, la nivelul tuturor parametrilor, cu excepţia frecvenţei, duratei, intensităţii şi a celui de-al 5-lea formant, valorile parametrilor UMCC /ʤ/ în engleză sunt mai mari decât în română. La nivelul frecvenţei, intensităţii şi al celui de-al 5-lea formant, diferenţa dintre parametri nu se atestă (este egală cu zero). Valoarea duratei africatei /ʤ/ în engleză este mai mică decât în română. Datele privind diapazonul cuprins în cadrul fiecărui parametru denotă că la nivelul tuturor parametrilor, cu excepţia frecvenţei şi a celui de-al 5-lea formant, el este mai mare în engleză decât în română. La nivelul frecvenţei diapazonul este acelaşi, iar în cazul celui de-al 5-lea formant e mai mic în engleză decât în română. Prin aceasta se confirmă concluzia de mai sus că la nivelul formanţilor 1-4 în cazul ambelor perechi de cuvinte, tendinţa africatei engleze /ʤ/ spre ascendenţă în comparaţie cu corelatul ei din română este stabilă, permanentă, pe când în cazul celorlalţi parametri – în funcţie de poziţia semioclusivei date în cuvânt şi de sunetele care o precedă şi urmează. De asemenea se confirmă faptul că diferenţa minimă dintre valorile parametrilor o atestăm la nivelul frecvenţei (0 Hz), iar cea maximă, în cazul dat, o atestăm la primul formant.

Cele menţionate până aici permit să concluzionăm că în general parametrii acustici ai UMCC /ʤ/ în limba engleză au tendinţa de a cuprinde un diapazon **mai mare** decât în cea română. Această tendinţă este stabilă la nivelul formanţilor 1-4, şi relativă – la nivelul celorlalţi parametri. În toate cazurile, atât în română, cât şi în engleză, energia sonoră este concentrată în zona frecvenţelor înalte şi caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita

dintre elementele oclusiv şi africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia şi implozia unei consoane oclusive. În baza audierii secvenţelor sonore observăm că atât în română, cât şi în engleză elementul fricativ propriu-zis nu a fost atestat, cel oclusiv a fost depistat numai în engleză, la ambii subiecţi în cuvântul *drud**g**e* şi la subiectul I – în ***g**ip*. În rest, şi în română, şi în engleză s-a auzit africata respectivă. Aceasta confirmă caracterul monofonematic şi indivizibil al africatei /ʤ/ în limbile română şi engleză ca sunete unitare consonantice complexe. În ce priveşte sonoritatea africatei date, în temeiul materialului examinat conchidem că în limba română diapazonul minim îl constituie aşanumitul diapazon zero (situaţia în care sonoritatea africatei este condiţionată de vocala precedentă, ceea ce şi observăm în cuvântul *dra**g**i* la ambii subiecţi), cel maxim – de la 0,069 sec. până la sfârşit (cuvântul ***g**ip*, subiectul I). În engleză, diapazonul minim de sonoritate îl constituie valoarea de 0,024 sec. de la început (cuvântul *drud**g**e*, ambii subiecţi), cea maximă – de la valoarea dată până la sfârşit (cuvântul ***g**ip*, subiectul I). În poziţia iniţială în cuvânt sonoritatea africatei /ʤ/ în română are tendinţa de a se condiţiona de vocala precedentă, nefiind aferentă consoanei în cauză, iar în engleză – să cuprindă numai partea iniţială a fazei oclusive. În cea finală în română sonoritatea cuprinde doar o parte a duratei totale, având tendinţa de a se înăbuşi la începutul şi la sfârşitul diapazonului pe care îl cuprinde, pe când în engleză – de a se plasa spre sfârşit, cuprinzând astfel cea de-a doua parte a porţiunii, cuprinsă de durata totală. De asemenea observăm că, la fel ca şi în cazul UMCC /ʧ/, şi în UMCC /ʤ/ faza africată cuprinde o porţiune mai mare a duratei totale decât în română, ceea ce este condiţionat de caracterul prepalatal al articulării sunetului dat în română, şi cel prepalatal palato-alveolar – în engleză. În afară de aceasta, mai observăm că, în general, în engleză sonoritatea UMCC /ʤ/ este mai puternică decât în română, ceea ce se explică prin faptul că în engleză consoana în cauză se pronunţă cu mai multă energie şi încordare a organelor de vorbire decât în română.

După cum s-a menţionat deja, cea mai mică unitate lineară a limbii este **fonemul**, căruia la nivel scris îi corespunde **grafemul**. Ortografia engleză este bazată pe principiul **etimologic**, pe când cea română – pe cel **fonetic**.

În limba engleză, UMCC /ʧ/ este reprezentată ortografic prin următoarele grafeme: **1)c** (inclusiv varianta dublată **cc**): ***c**ello, con**c**erto, **c**i**c**erone, capri**cc**io, Bocca**cc**io* etc. **2)ch:*ch**afe, **ch**aff, **ch**ain,**ch**ap, **ch**air, **ch**alk, **ch**amber, **ch**ampion, **ch**ance, **ch**ange, **ch**annel, **ch**ar, **ch**eap, **ch**eese, **ch**ess, **ch**ild, **ch**ip, **ch**oice, **ch**oose, **ch**op, **ch**ocolate, **ch**ose, **ch**ow, **ch**um; ur**ch**in, pin**ch**er, ba**ch**elor, bree**ch**es, ex**ch**ange, wret**ch**ed; bea**ch**, ben**ch**, squel**ch**, bran**ch**, bun**ch**, atta**ch**, bot**ch**, bit**ch**, bewit**ch**, coa**ch**, crun**ch**, deta**ch**, enri**ch**, impea**ch**, in**ch**, laun**ch**, lun**ch**, lyn**ch**, Mar**ch**, mat**ch**, pat**ch**, fet**ch**, clut**ch**, sandwi**ch**, sat**ch**el,*

*sear**ch**, stret**ch**, wat**ch**, pit**ch*** etc. **3)t:***furni**t**ure,pas**t**ure, fu**t**ure, na**t**ure, pic**t**ure, righ**t**eous**, *ques**t**ion, combus**t**ion* (în unele cazuri în engleza americană se pronunţă /ʧ/ unde în cea britanică se rosteşte /t/: *about**y**ou* /ə´bau**ʧ**ju:/). **4)tsch:** *put**sch***. **5)cz:** ***Cz**ech, **cz**erny*. **6)cs:** ***cs**ardas*.UMCC /ʧ/ din limba română este redată în ortografie prin grafema ***c*** înainte de ***e, i***: ***c**ea, **c**eai, **c**eaun, **c**eată, **c**el, **c**er, pa**c**e, du**c**e, re**c**e, ta**c**e, **c**ine, **c**iob, **c**iot, **c**iur, **c**iudat, pri**c**ină, mă**c**iucă, **c**inci, bi**c**i, bri**c**i, de**c**i, ze**c**i, zi**c**i* etc. Deci, UMCC/ʧ/ în română se redă printr-un **singur** grafem, iar cea engleză – prin **şase**. Şi dacă în română există o regulă strictă de folosire a grafemului, în engleză nu poate fi reglementat care grafem şi în ce cazuri trebuie să fie folosit, fapt condiţionat de principiul etimologic al ortografiei ei. Grafemele ***tsch, cz*** şi ***cs*** sunt împrumutate din limbile germană, polonă şi maghiară odată cu cuvintele respective (în română, dacă ortografia numelor proprii rămâne neschimbată, de exemplu, *München, Zürich, Shakespeare, Shaw* etc., cele comune se redau conform regulilor ortografice ale limbii române, de exemplu: *pu**c**i* (rom.) – *put**sch*** (eng.), ***c**eh* (rom.) – ***Cz**ech* (eng.), ***c**eardaş* (rom.) – ***cs**ardas* (eng.) etc. Grafemul ***c*** înainte de ***e, i*** în engleză, spre deosebire de română, de asemenea este împrumutat din italiană odată cu cuvintele respective (în cazuri în care este redat sunetul /ʧ/). Varianta dublată ***cc*** în engleză redă sunetul /ʧ/ în împrumuturi din italiană (inclusiv nume proprii), pe când în română se citeşte ca o secvenţă a două sunete diferite, limita silabică trecând între cele două litere din îmbinare, de exemplu: *a a**cc**epta* /a**k**ʧep´ta/, *a**cc**es* /a**k´**ʧes/, *a su**cc**eda* /su**k**ʧe´da/, *su**cc**es* /su**k´**ʧes/, *su**cc**esiune* /su**k**ʧesi´une/ etc.

O atenţie deosebită merită faptul că dintre grafemele compuse engleze menţionate nici una, în afară de ***tsch***, ocurenţa căreia se atestă în împrumuturi din germană, nu este organizată astfel încât primul component al grafemului să redea elementul oclusiv, iar al doilea – cel fricativ (în germană, după cum s-a menţionat deja, africata /ʧ/ redată prin grafema ***tsch***, a apărut graţie contopirii elementelor oclusiv şi fricativ).

În limba engleză, UMCC /ʤ/ are următoarele modalităţi de redare în ortografie: **1)g**: **a)**înainte de ***e, i*** (inclusiv varianta dublată ***gg***): ***g**em, **g**ene, **g**iant, **g**elatine, **g**eneral, **g**enerate, **g**enial, **g**enius, **g**erm, **g**esture, **g**ipsy, **g**ist, chan**g**es, ur**g**ent, ima**g**ery, bul**g**ing, di**g**est, exa**gg**erate, suffra**g**ette, souffra**g**ist, sie**g**e, lar**g**e, enga**g**e, for**g**e, hu**g**e, a**g**e, obli**g**e, plun**g**e, voya**g**e, ima**g**e, shorta**g**e, bad**g**e, ra**g**e, pa**g**e, pi**g**eon, ed**g**e, jud**g**ement, lod**g**ing, exa**gg**erate, su**gg**est* etc.; **b)**înainte de ***y***: ***g**ymnastic, bul**g**y, philolo**g**y, psycholo**g**y* etc. **2)j**: ***j**abber, **J**ack, **j**acket, **j**am, **j**ar, **j**aw, **j**ay, **j**oin, **j**ail, **J**ane, **j**eep, **j**erk, **j**ingle, **j**est, **j**ob, **j**oke, **j**ournal, **j**oy, **j**ug, **j**uice, **J**une, **J**uly, **j**ump, **j**ury, **j**ust, **j**et, re**j**ect, ab**j**ure, a**j**ar, ad**j**acent, de**j**ect, dis**j**oint, en**j**oy, mis**j**udge, un**j**ust, sub**j**oin, ra**j**ah, ma**j**or* etc.; **3)d**: *gran**d**eur, sol**d**ier, proce-*

d**ure, superse**d**ure, ver**d**ure, ver**d**urous* (eng. amer.: *e**d**ucation* /ˌedʒuːˈkeiʃn/, *a**d**ulation* /ˌədʒəˈleiʃn/) etc.; **4)ch**: *spina**ch**, Greenwi**ch**, Harwi**ch**, Norwi**ch**, Woolwi**ch etc. UMCC /dʒ/ în limba română se redă prin grafemul ***g*** înainte de ***e, i***: ***g**eam, a **g**eme, **g**er, **g**est, **g**estiune, a su**g**era, a con**g**ela, a dre**g**e, a mer**g**e, a cur**g**e, a frân**g**e, a fri**g**e, a spar**g**e, re**g**e, **g**intă, **g**iratoriu, **g**iulgiu, ma**g**iun, spar**g**i, fa**g**i, dra**g**i* etc. La fel ca şi /ʧ/, UMCC /dʒ/ se redă în română printr-un **singur** grafem, pe când în engleză are o gamă largă de modalităţi de redare în ortografie. Totuşi, spre deosebire de cazul celei dintâi, ele sunt de origine engleză şi s-au format în decursul dezvoltării limbii engleze, cu unele excepţii de la originea general latină.

Pornind din cele examinate, conchidem că sistemul de modalităţi de redare în ortografie a UMCC constituie o gamă largă de fenomene complexe. Dacă în limba română toate UMCC au câte o **singură** reprezentare ortografică supunându-se regulilor fixe de întrebuinţare, în cea engleză UMCC /ʧ/ are **şase** grafeme prin care se redă, iar africata /dʒ/ **patru** grafeme, a căror întrebuinţare nu se supune unor anumite reguli fixe, ceea se explică prin caracterul fonetic al ortografiei române şi etimologic al celei engleze.

Ca rezultat al analizei fonemelor /ʧ,dʒ/, în comparaţie cu corelatele acestora din cea română din limba engleză, sub aspectele acustic şi grafic, observăm că constituie un tablou unic şi coerent al manifestării fonemelor în plan oral şi în cel scris.

Bibliografie:

1. Avram A. Cercetări asupra sonorităţii în limba română. Bucureşti: Editura Academiei RPR, 1961, 168 p.
2. Babâră N. Varietatea fonologică şi variaţiile fonetice ale vocalismului şi consonantismului englez (în baza materialelor experimentale)//Conferinţa Ştiinţifică Internaţională „Învăţământul Superior şi Cercetarea – Piloni ai Societăţii Bazate pe Cunoaştere”, 28 septembrie 2006. Rezumatele comunicărilor. Ştiinţe socioumanistice. Vol. I. Chişinău: CEP USM, 2006, p. 13-14.
3. Chiţoran D. English Phonetics and Phonology. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978, 384 p.
4. Chiţoran D., Pârlog H. Ghid de pronunţie a limbii engleze. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989. – 206 p.
5. Corlăteanu N. Fonetica limbii moldoveneşti literare contemporane. Chişinău: Lumina, 1978, 232 p.
6. Corlăteanu N., ZagaevschiVl. Fonetica. Chişinău: Lumina, 1993, 272 p.
7. Gogin G. Ortoepia. Chişinău: Ştiinţa, 2001, 288 p.
8. Jones D. An Outline of English Phonetics. Cambridge: W. Heffer&Sons LTD, 1969, 380 p.

LITERARIZAREA UNOR ELEMENTE POPULARE ÎN OPERA LUI GEORGE COŞBUC

Angela BOICENCO-ARSENI
Universitatea de Stat din Moldova

Sunt suflet din sufletul neamului meu
Şi-i cânt bucuria şi-amarul...
(G. Coşbuc)

George Coşbuc was a Romanian poet, translator and journalist, best remembered for his verses describing, praising an eulogizing rural life, its many travails also its occasions for joy.

Poet used the territorial dialects as the most important sources of the enrichment with new and varied expression means. This fact is recognized, accepted and discussed it the speciality studies.

Keywords: *regionalism, emphasize, expression, language.*

G. Coşbuc (1866-1918) este unul dintre cei mai iubiţi poeţi ai neamului românesc.

El s-a impus în conştiinţa noastră ca ”poet al şărănimii”, evocând cu multă duioşie şi într-o maniera absolut specifică felul de a fi al ţăranului român cu trăirile sale profunde şi revolta împotriva nedreptăţii.

Calea parcursă de George Coşbuc în desăvârşirea creaţiei sale artistice cunoaşte câteva etape diferite, marcate nu numai de tematica pe care o urmăreşte autorul, ci şi de vocabularul pe care îl întrebuinţează. Desigur, este vorba peste tot de o concordanţă desăvârşită între conţinut şi formă, realizată, adesea, prin reveniri asupra textului, prin republicări etc.

Primele sale încercări literare se rezumă la o serie de traduceri din limbile clasice şi din germană.

Se vede bine că poetul nu-şi găsise, înca, drumul lui atât de caracteristic şi influenţele înaintaşilor sunt mai mult decât vizibile atât în construcţia frazei, cât şi în folosirea unor fonetisme ori forme proprii epocii. Reţinem, însă, faptul că, sub raportul vocabularului, tânărul poet nu este tributar latinismului, cum ne-am fi aşteptat. Sublinierea are o deosebită valoare dacă nu uităm că George Coşbuc este primul poet, în sensul adevărat al cuvântului, provenit din Transilvania.

În toată activitatea de tinereţe, Cosbuc nu recurge decât la un singur latinism, *fine*, în loc de *sfirsit,* care, de fapt, era foarte răspândit pretutindeni, în a doua jumătate a secolului al 19-lea, nu numai în Transilvania :

„Nici seclul lui Zapolia
Nu te-a răpus pe tine,
Nici oarbele partide
Şi intrigi fără *fine...” [1,p.39]*

Un asemenea „împrumut” se explică, fără îndoială, atât prin influenţa directă exercitată de profesorii din şcoală, într-o vreme în care poetul nu-şi formase, încă, o concepţie proprie în privinţa limbii, cât şi prin lecturile din scriitorii reprezentativi ai epocii.

Dar, cu excepţia unor asemenea” abateri”, foarte puţine, de altfel, poetul foloseşte, în prima sa perioadă de creaţie, un vocabular literar, dovedindu-se familiarizat cu operele scriitorilor din Muntenia şi Moldova. [7,p.45]

Pentru asemenea subiecte nu-i nevoie, după cum se ştie, de un vocabular special. Şi iubirea, şi tendinţa moralizatoare sunt realităţi pe care nu le întâlnim doar într-o singura epoă, pe planul vocabularului, aceasta însemnă că vor fi evitate elementele particulare şi se va da preferinţă celor cu caracter general. Sentimentele omeneşti, care nu se schimbă de la o perioadă la alta, se exprimă în cuvinte simple şi, în general, puţine, cunoscute de toată lumea.

La un scriitor cu pregătirea şi orientarea lui Coşbuc vor lipsi, de asemenea, şi neologismele. Întregul său vocabular de acum este cel al limbii populare, trecut prin optica omului cu şcoală. Cu alte cuvinte, ne vom aştepta la particularităţi fonetice, morfologice proprii unei anumite regiuni, în cazul poetului nostru, celei a Năsăudului.

Iată un singur exemplu caracteristic de folosire a vocabularului, în aceasta primă perioadă din activitatea poetului:

„Vino cu mine ! Tânăr sunt eu,
Tu eşti frumoasa, floare de nalbă !
Din stele roşii face-ţi-voi salbă,
Brâu îţi voi face din curcubeu... „
[2, p.2]

Datorită orientării sigure către literatura şi limba populara a ziarului lui Slavici *Tribuna,* dar, poate, şi din cauza unor motive personale, Coşbuc părăseşte, aici, domeniul traducerilor şi se dedică poeziei originale.

Nostalgia Năsăudului îl determină să versifice basmele auzite pe Valea Someşului ori pe Sălauţa şi constatăm ca, o dată cu această schimbare, în orientarea lui apar elemente noi în vocabular, intrucât cel cunoscut până acum nu i se mai părea satisfăcător. Inspirându-se din literatura populară şi adresându-se, în primul rând, unor cititori din mediul rural, Coşbuc păstrează, de multe ori, în prelucrările de acum, elementul regional cu ajutorul căruia subliniază proveniența dintr-un anumit mediu al eroilor săi din această vreme. La toate acestea mai trebuie adăugat un fapt. Elementele la care ne referim nu aveau numai un caracter regional oarecare; ele erau proprii vorbirii de acasă a poetului, ceea ce înseamnă că îl ajutau la crearea unei anumite atmosfere de intimitate. Prin ele, Coşbuc comunica direct cu flăcăii şi fetele de acasă cu care nu se mai putea

vedea, ca în vremea când era încă la Hordou ori la Năsaud. În felul acesta, poetul se simţea mai aproape de şezătorile pe care le părăsise ori de clăcile în care ar fi auzit unele dintre poveştile pe care le-a versificat si, apoi, le-a publicat în ziarul lui Slavici.

Cu toate că regionalismul este relativ răspândit, în aceasta parte a poeziei lui Coşbuc, el nu se găseşte concentrat în câteva versuri dintr-o poezie dată, ci e distribuit destul de rar, ceea ce face sa găsim numai cu mare greutate un exemplu concludent, ca în cazul poeziilor din prima tinereţe. L-am descoperit totuşi în bucata *Atque nos*, în care elementul regional se îmbină, în mod fericit, cu cel mitologic şi folcloric:

„Văd pe Sfânta Luni în codru, păzind tainicele *bercuri*
Cu izvor de apă vie, văd apoi pe Sfânta Miercuri
Povestind cu şapte stele ; adunând neguri şi ploi
1. Şi-mpărţind viscole-n lume-eu zăresc pe Sfânta Joi.
2. Aici vad pc *Sfânta* Vineri, lingă muntele de *glajă,*
3. Culegând flori de *boscoane,* ierbi de farmec pentru vrajă ... [3,p.5]

Numărul elementelor regionale, pe care poetul le folosea, era mai mare, se înţelege, în activitatea de dinainte de 1890, în special, în versurile cu inspiraţie populara din perioada *Tribunei,* din care menşionăm: *capău (măsură de lemn), bărbănoc (varietate de sachiu), beteag (schilod), de-abrust (dintr-odată, pe neaşteptate), căpeneag (haină lungă şi largă), a se ciudi (a se mira), drumul ţarii (sosea naţionala), fain (fin), fetie (virginitate), găzdac (chiabur), găzdoaie, glajă (sticlă de vin), bercuri (dumbravă, pădure) mejdă (hotar), minteni (îndată), modru (chip, fel), slatină (izvor de apă sărată), staul (grajd),ol (ulei),vinars (rachiu) ,zadie (catrinşă), păcurar (păstor), a se purta (a se grăbi), sălbui(sălbatic), stavă(bergbelie), năfrămuşă(diminutiv).*

Anii de la *Tribuna* au fost consideraţi drept cei mai roditori din toata activitatea poetului. Coşbuc însuşi declara acest lucru, undeva. Începând cu 1887 şi, mai ales, cu 1888, cînd personalitatea scriitorului, se poate spune, era definitiv conturată, elementul regional se împuţinează tot mai mult până dispare cu totul. Poezia *Crăiasa zânelor***,** a cărei inspiraţie folclorică este în afară de orice îndoială, nu mai conţine niciun singur element regional şi putem spune că marchează începutul celei de-a treia etape, în activitatea poetului. Suntem în anul 1888. Un an mai târziu apare *Nunta Zamfirei* şi, apoi, una după alta, poeziile care vor alcătui, la 1893, volumul *Balade şi idile***.** În continuare, poetul merge mai departe şi, cu acelaşi vocabular lipsit de regionalism, de arhaism şi de neologism, compune bucăţile cuprinse în *Fire de tort***,** volum apărut în 1896, dată cu care, de fapt, putem încheia această a treia etapa, cea mai importanta din întreaga activitate a poetului, întrucât acum apar cele mai multe dintre capodoperele sale.

Să ne oprim, pentru exemplificare, numai la prima strofă din *Doina:*

„Copilo, tu eşti gata
De-a pururea să plângi!
Şi când eşti trista, Doino,
Tu inima ne-o frângi. [4,p.5]

Între timp, Coşbuc se stabileşte la Bucureşti. Aceasta însemna, printre altele, că intră în contact direct cu o serie de scriitori reprezentativi, printre care Caragiale şi Vlahuţă, că aderă la principiile unei limbi literare unice, nu fără o serie de rezerve pe care le va formula abia la 1906, în cele trei articole publicate în *Viaţa literară.*

Tematica din *Balade şi idile***,** ca şi cea din *Fire de tort*, este dominată de iubire şi, ca atare, se poate dispensa de regionalisme şi de arhaisme. Pe de altă parte, nu trebuie să uităm că poetul atinge, tocmai în această perioadă, maturitatea artistică. Toate aceste împrejurări fac ca, în poezia sa de acum, sa avem limba literara cea mai realizată din întreaga lui activitate.

Nu se poate spune, se înţelege, ca n-ar exista şi unele neologisme în limba pe care o întrebuinţează poetul acum. Ele se întâlnesc, dar sunt cu atâta economie distribuite în text, încât cititorul neavizat va trece peste ele aproape fără sa le observe. Poetul n-a uitat nicio clipă că publicul lui nu este format din „cei zece mii de deasupra", ci de masa mare a cititorilor cu care se solidarizează, în toate ocaziile, şi al cărei purtător de cuvânt este în întreaga sa operă.

Semnalăm faptul ca, în această vreme, Coşbuc ia atitudine, în câteva rânduri, împotriva filfizonilor şi a celor care încearcă sa se îndepărteze, într-o formă sau alta, de mulţimea anonimă care este totuşi făuritoarea istoriei.

Introducerea câtorva neologisme, în text, se face, în aceste împrejurări, cu oarecare ostentaţie şi sublinierea lor ne indică, cum nu se poate mai bine, dispreţul total al poetului pentru lumea respectivă, ca în *Cântecul* ce urmează:

4. „Ah, cât eşti de frumoasă, doamnă,
5. Când stăm de vorba amândoi,
6. Dar mai ales când spui *blazată*
7. Că viaţa asta e noroi...
8. Şi-atunci când râzi *aristocratic*
9. Cu veşnicul tău *mon-ami*,
10. Ah nu-nţelegi, „*sublimă*" doamnă,
11. Cu ce *plaisir* te-aş pălmui [5,p.8]

Mai numeroase sunt regionalismele : *bârnă, bozgoane (farmece), chiezaş (girant), cioareci (pantaloni ţărăneşti, din pănură), gang (coridor), găleată, , godac, grindei, grumaz, a lălăi (a cînta fără cuvinte, a zice la, la, la), a năimi (a angaja, a tocmi),a podi (a duşămi), ponor, stavă, (herghelie), stăvar (herghelegiu), teleagă, veselos ş.a.*

Cunoaşterea profundă a limbii noastre i-a permis poetului să introducă numeroase cuvinte necunoscute limbii literare de dinaintea lui sub toate aspectele. Criticii şi istoricii literari s-au grăbit să facă din el un „creator" de cuvinte, dând termenului subliniat caracter absolut. Dar, aşa cum a arătat George Călinescu, vorbind despre Eminescu, de o asemenea creaţie nu poate fi vorba. Poetul se va înscrie în rândul marilor creatori din a doua jumătate a secolului al XlX-lea printr-o magistrală întrebuinţare a limbii poporului, prin asociaţii îndrăzneţe şi noi, la care nimeni nu s-a gândit înaintea lui, printr-o stăpânire a formei care continuă să ridice semne de întrebare pentru toţi mânuitorii de condei şi pentru toţi cititorii de literatură.

El este magistral prin „dezgroparea" a numeroase cuvinte din textele vechi ori din graiuri şi nu prin plăsmuirea de cuvinte noi, inexistente până la el. Într-o limbă ca a noastră, în care formarea cuvintelor se bazează, în primul rând, pe derivarea cu sufixe şi cu prefixe, şi nu pe compunerea propriu-zisă, ca în limbile germană, rusă, maghiară, nici" nu poate fi vorba de o „creare" în sensul dat cuvântului de criticii şi istoricii literari la care ne-am referit".[6,p.275]

Stăpân pe toate secretele limbii naţionale, Coşbuc a ştiut să facă diferenţierea necesară între operele pe care ni le-a lăsat în funcţie de conţinutul lor deosebit, şi să pună în lumină elementul fundamental cu ajutorul cuvântului propriu, în fiecare caz în parte.

De la o temă la alta, poezia sa îmbracă alte aspecte şi cititorul are certitudinea că se găseşte în faţa unui mare poet care, întocmai ca Eminescu mai înainte, îşi adună materialul lingvistic nu numai din toate regiunile locuite de români, ci şi din toate epocile istorice. În felul acesta, scriitorul nu este numai un mare clasic al literaturii noastre, ci şi poetul cel mai popular dintre câţi avem până în momentul de faţă, acela care a intrat mai adânc în conştiinţa maselor de pretutindeni.

În valea superioară a Someşului Mare, pe la Năsăud şi împrejurimi, nu există ţăran cu care să nu poţi închega o discuţie plecând de la poezia lui Coşbuc. Lucrul acesta constituie, fără îndoială, proba cea mai evidentă nu numai a caracterului profund popular al acestei poezii, ci şi a desăvârşitei îmbinări dintre conţinut şi formă. [6,p.277]

Coşbuc a găsit, pentru majoritatea împrejurărilor la care s-a referit în opera sa," cuvântul ce exprimă adevărul", cuvântul care merge direct la inima cititorului, permiţându-i acestuia să înţeleagă precis situaţia de la care a plecat scriitorul, în momentul creaţiei sale, şi încercând aceeaşi emoţie artistică pe care a trăit-o poetul însuşi. George Coşbuc a reuşit să comunice, în toate cazurile, „cu forţa proprie artistului adevărat, ideile şi mai ales sentimentele care i-au pus condeiul în mână". [6,p.278]

Bibliografie

1. Coşbuc G., Opere alese, vol. I. Bucureşti: Editura Minerva, 1977.
2. Coşbuc G. Fire de tort. Poezii. Bucureşti-Chişinău: Editura Litera Internaşional, 1996.
3. Coşbuc G. Poezii vol I. Bucureşti: Editura Cartea românească. Colecşia „Mari scriitori români", 1982.
4. Coşbuc G. Poezii. Bucureşti: EdituraMinerva. Seria „Patrimoniu", 1985.
5. Gheţie, I. Istoria limbii române literare. Bucureşti: Editura Ştiinşifică şi Enciclopedică, 1978.
6. Istrate, G. Limba română literară. Studii şi articole. Bucureşti: Editura, Minerva, 1970.
7. Ivanescu, I. Istoria limbii române : Iaşi Editura Junimea, 1980.

PERSPECTIVE LINGUISTIQUE, HISTORIQUE ET SOCIALE DE CERTAINES VARIÉTÉS GÉOGRAPHIQUES DU FRANÇAIS CLASSIQUE EN FRANCE

Ludmila STARODEDOVA, Sonia DOLAPTCHY
Université Izmail, Ukraine

This article analyses some dialects of the South and the North of France, explores the disagreements between them and indicates their influence on the general territorial differences of the modern French vocabulary.

***Key words**: geographical diversity, dialectal regions, territorial differences, argothology.*

Les variétés géographiques du français de France, renvoyant à un concept trop souvent mal défini, considérées comme de marges de la langue et prises en charge vaille que vaille dans les meilleurs dictionnaires, sont sous-présentées ou mal représentées dans la réflection linguistique contemporaine et dans la lexicographie française. Le français pris en considération dans l'enseignement, les grammaires, les travaux de recherche en linguistique est le plus souvent une image de synthèse monochrome, dont la variation géographique est pratiquement exclue. Or il est d'expérience banale de constater, et pas seulement dans des situations de discours informelles, qu'un certain nombre de paramètres linguistiques - phonétiques, phonologiques, morphosyntaxiques et lexicaux - varient selon le lieu, et il est aujourd'hui impensable de décrire une langue sans prendre en compte la variation - sociale, géographique etc.

Le sujet général de ce travail-1à porte sur différenciations territoriales du français moderne, qui sont présentées là comme la comparaison de la langue d'oc et celle d'oil. On étudie les différents liens linguistiques, qui nous permet former l'image générale du français moderne et examiner les tendences de différentes variations.

Ayant soumis à l'analyse les deux domaines dialectaux - la Normandie comme la région avec la prédominance de la langue d'oil et les régions avec la prédominance de la langue d'oc - Hérault, Aude, Ariège, Tarn-et-Garonne, Aveyron, nous nous sommes aperçu que la première différenciation d'importance s'est faite entre les parlers du nord et les parlers du sud, entre la langue d'oil et la langue d'oc, du fait d'une forte immigration franque dans le nord du pays, proche des régions à majorité germanique, tandis que l'occupation wisigothe, dans le sud, n'avait pas été suffisante pour germaniser le pays. Le sud garda donc une unité linguistique romane, tandis que le nord connaissait plus de trois siècles de bilinguisme ; il semble que le nord cessa de comprendre le latin près d'un siècle avant le sud. Cette différence entre les parlers d'oc et d'oil s'est creusée du fait que le Nord et le Midi ont chacun donné naissance, au Moyen Age, à une langue de culture supradialectale et déjà en partie officielle.

L'essentiel nous semble être la méthode mise au pointe et la typologie des diatopismes lexicaux qu'on peut esquisser :

- quant à l'extension géographique : faits observables à grande ou très grandes échelle ou concernant une aire plus ou moins restreinte. Comme exemple prenons - **le mot -adieu-** : méridionalisme de très large extension, couvrant une grande partie des domaines francoprovençal et d'oc, avec un débordement dans les Charentes ; calque de l'usage dialectal correspondant, ou emprunt à l'usage français méridional dans les zones où cet emploi ne peut reposer sur le substrat dialectal.

Le mot -arquer-: est un emploi argotique/populaire, aujourd'hui familier, releve dans certaines collectes de regionalismes. L'usage de ce mot connote sur les plans diastratique et diaphasique possède donc aussi, probablement, une coloration diatopique.

- quant au statut: faits relevant d'une norme supra-régionale; faits en cours de dérégionalisation ou partiellement dérégionalises (c'est le cas de nombreux termes de gastronomie).

Le mot -*anchoiade*- :- Le terme commence à se dérégionaliser par la voie du commerce de grande distribution et du tourisme, ce qui lui a valu d'être récemment pris en compte par la lexicographie générale.

- quant à l'origine et à l'histoire du mot: si l'emprunt au substrat est un fait établi ou probable, il est loin de fonctionner comme un automatisme qui dispenserait de toute enquête historique et étymologique, et l'on a plus souvent

affaire, par exemple,à des archaïsmes du français, à des adaptations ou innovations sémantiques régionales par le jeu de la restriction, de l'extension, de l'analogie, de mots du moyen français.

Le mot -*déjeuner*-: archaïsme; maintien dans plusieurs normes régionales d'un emploi qui fut général en français jusqu'à la fin du 18 siècles.

Le mot -*dînner*-*: archaïsme; maintien dans plusieurs régions de France d'un emploi général en français jusqu'à la Révolution.*

Le mot -souper-: *archaïsme maintenu dans plusieurs régions de France.*

Le mot -*fada*- : considéré comme typiquement provençal, fada est cependant en usage dans une aire plus vaste. Emprunt, non adapté, à l'occitan, que FEW rattache à latin FATUUS, étymon sous lequel on doit distinguer deux types de suffixes: des formes très anciennes suffixées sur ancien provençal -fat- avec suffixe -ACEU, que le français a jadis empruntées, et d'autres suffixes plus tardifs, qui ont adopté la terminaison du participe passé du verbe qui, lui, se trouve sous FATA, étymon privilégie la tradition populaire.

- quant à l'usage : mots de grande vitalité ou vieillissant dans l'aire ou ils sont observés; termes fonctionnant comme hypéronymes régionaux; mots si familiers qu'ils sont rares à l'écrit.

Le mot -barrer- : barrer comme verbe transitif - "fermer (une porte, une fenêtre) à l'aide d'une barre", est donné de nos jours comme «vieux ou dialectal» «vieux ou régional».

- quant à la prise en compte par la lexicographie : l'absence ou la quasi-absence de prise en compte par la lexicographie générale et même par la lexicographie régionale.

En conclusion on dirait notre recherche représentant image générale de la dialectologie française. On compare les dialectes du Nord et du Sud. Par exemple, prenons le mot - adieu « formule de salutation », avec ce sens il est repandu dans la langue d'oc et là est attesté depuis 1756, au contraire on emploie ce mot dans la langue d'oil (dans l'expression - adieu je t'ai vu) avec un autre sens - desappointement d'une espérance trompée, et là on l' atteste seulement en 1852. D'autre exemple - les dialectes - déjeuner, dînner, souper - sont répandus dans tout le territoire de la France, mais on les rencontre aussi dans la langue d'oc et celle d'oil, mais on les atteste depuis siècles et avec différents sens. Prenons, par exemple**,** « anchoiade », « barrer », « bille », « bourg », « galette », « fada», « espérer», « mamette », ces dialectes sont employées dans ces deux langues régionales, mais chaque mot a son propre sens et son aire d'extention, on les atteste aussi depuis différentes époques (avant ou après Révolution, au Moyen Age, par exemple). Il est intéressant, que dans chaque région il y a des mots liés à la cuisine, ils ont les mêmes noms, mais les différentes recettes de la préparation. Aussi il existe des mots propres de la région concrète - ammarer (Normandie), arquer (Normandie),

barjaquer (Languedoc), barouler, debarouler (Languedoc), pigne (Normandie), mais on rencontre leur utilisation non seulement dans la région donnée, mais aussi dans autre région avec l'utilisation restreinte.

II faut noter aussi, que tout comme la langue nationale le dialecte local est au service de toutes couches d'un peuple habitant un territoire determiné. Le dialecte local possède des traits particuliers quant au système grammatical, au vocabulaire, à la prononciation qui le distingue de la langue nationale.

Bibliographie

1. Веденина Л.Г. Французский язык в историческом и географическом пространстве. М.: Просвещение, 1988.
2. Волкова З.Н. История французского языка. - Тверь, 1992.
3. Шигаревская Н.А. История французского языка (на французском языке). 2-е изд. М., 1984.
4. Brunot F. Histoire de la langue française dès origines à 1900. P., 1933.
5. Cohen M. Histoire d'une langue: le français. 4-ème éd. P., Editions sociales, 1973.
6. Marchello-Nizia Ch., J. Picoche. Histoire de la langue française. P., Nathan, 1994.
7. Perret M. Introduction à l'histoire de la langue française. P., SEDES, 1998.

PRAGMATICĂ, STILISTICĂ ŞI CULTIVAREA LIMBII

LEXICUL ORAL NEOLOGIC. TERMENI LA MODĂ

Viorica MOLEA
Universitatea de Stat din Moldova

A distinct particularity of the actual oral vocabulary are the new elements introduced into Romanian language through the integrative processes, the modern technologies evolution and through the facilitation of all levels of human interconnection. Many borrowings come through an oral way, that means that they are spread in the oral speech firstly, and then come into the cultural register through mass media, especially, which is a good vehicle of transportation and spreading of the new acquisitions.

Nowadays phenomena of interpenetration of the basic vocabulary with the neological vocabulary are widely discussed. The discussions regard either the idea of Romanian language pollution or the natural enrichment of it or, at least, the idea of tolerance of this "invasion". We notice both an upgrading of the oral colloquial language and an insignificant popularization of literary language through an increasingly infiltration of the elements of orality in it.

Keywords: *vocabulary, neological, oral, fashionable, technologic, borrowing.*

O particularitate distinctă a lexicului oral actual o constituie elementele noi intrate în limba română datorită proceselor integratoare, evoluţiei tehnologiilor moderne şi facilitării interconexiunilor umane la toate nivelurile. Fenomenul globalizării, devenit, în virtutea accesului liber, masiv la internet, un atribut indispensabil al contemporaneităşii, precum şi migraşia tot mai frecventă, schimbul de valori materiale, culturale, politice, sociale etc., contribuie la o răspândire rapidă şi intensă a foarte mulţi termeni, cuvinte din limbile cu o influenţă accentuată în prezent. Acest lucru se întâmplă pe fondul apropierii nemaiîntâlnite dintre diverse culturi, tradiţii, rase de oameni, convingeri religioase, stiluri de viaşă etc., omenirea devenind, astfel, un tot unitar, un câmp comun de manifestare, de degajare, de afirmare, dar şi de receptare, de control al tuturor valorilor şi nonvalorilor umane.

Faptul că în ultimele decenii se atestă o migraţie fără precedent a românilor de dincolo şi de dincoace de Prut a pus amprenta asupra limbii literare contemporane şi a contribuit la o diversificare impresionantă a limbii, a vocabularului, în primul rând, cu elemente neologice dintre cele mai neaşteptate şi neconforme cu logica procesului de îmbogăţire a limbii pe calea împru-

mutului direct din alte limbi. Este vorba, evident, în primul rând, de anglicisme, care au în prezent o răspândire cvasigenerală în aproape toate limbile literare, dar şi de alte împrumuturi, din italiană, franceză, germană, portugheză. Dacă pe la mijlocul secolului XIX şi mai târziu se împrumuta masiv din limba franceză, ale cărei elemente lexicale se integrau firesc în limba română, astăzi nu mai putem vorbi de un anume confort verbal şi sistemic la împrumuturile din engleză, de exemplu, întrucât acestea „dau buzna" în limba noastră fără a menaja rigorile gazdei. Este o grabă şi o precipitare aproape „indecentă" în pătrunderea anglicismelor în limba română, aceasta explicând faptul de ce foarte multe astfel de elemente apar mai întâi în limba vorbită, fiind adoptate destul de rapid de varianta literară a limbii române, căci, după cum remarcă distinsul savant E. Coşeriu, „limbajul ca vorbire este producere lingvistică, întrucât noul lingvistic apare întotdeauna şi în mod necesar în vorbire." [Coşeriu: 2009, 145]

Aşadar, este evident că numeroase împrumuturi vin pe cale orală, adică sunt răspândite în limba vorbită mai întâi, ca apoi să pătrundă şi în registrul cult, prin intermediul mass-mediei, îndeosebi, un vehicul perfect de transportare şi răspândire a noilor achiziţii. Acest lucru îl atestă labilitatea, eterogenitatea formelor, precum şi a sensurilor elementelor nou intrate în limbă, care, până a fi adaptate şi incluse în dicţionar, circulă cu multiple ortografii şi sensuri. Aceste împrumuturi din engleză sunt înregistrate atât ca termeni literari, cât şi ca elemente colocviale, populare, care mai au marca stilistică „la modă" sau de „urbanisme". Nu vom vorbi de termenii împrumutaţi în diverse domenii (economie, politică, drept, muzică etc), ci vom aborda categoria împrumuturilor care ţin de limbajul popular sau substandard, adică elementele verbale care circulă în limbajul necizelat, spontan şi afectiv al vorbitorilor, de obicei, tineri, cu o deschidere mai mare faţă de orice element neuzitat, proaspăt şi cărora aceştia le acordă o oarecare lejeritate, nonşalanşă sau diverse note stilistice apropiate elementelor de argou. Unele dintre acestea chiar devin argotice, mai ales cele care ţin de limbajul tehnologic sau de limbajul modei. „Tinerii se ştie, au un apetit al noului, al modernului mult mai accentuat decât persoanele în vârstă. De aceea limbajul lor este „presărat'' cu neologisme sau cuvinte din alte limbi mai mult sau mai puţin adaptate la graiul nostru", afirmă I. Ţanu-Pohrib [Ţanu-Pohrib: 2010]. Trebuie să precizăm că anglicismele sunt folosite de tineri, mai ales, pe reţelile de socializare, acolo unde, dacă te integrezi, nu prea vei înţelege mare lucru, întrucât formele cuvintelor noi capătă aspecte de nerecunoscut prin abrevierile folosite, prin combinaţiile hazardate dintre elemente româneşti şi englezeşti. De exemplu, pe blogul unei tinere întâlnim câteva mostre de asemenea utilizări sau „creaţii": „Astfel, astăzi trebuie să fii „cool" iar pentru aceasta trebuie să-ţi schimbi „look-ul". Des-întâlnitul „bună-ziua" devine „heloo" şi aşa mai departe." [ANCA]

După cum spuneam, această preluare masivă a cuvintelor străine (de origine engleză, în special) are variate cauze atât obiective, cât şi subiective. Cele obiective, pe care le-am înşirat mai sus, sunt un proces firesc al istoriei contemporane, recunoscut de savanşi drept globalizare, internaţionalizare pe toate planurile, inclusiv pe cel al limbajului. Cauzele subiective sunt multiple, unele derivând din cele obiective. Una dintre acestea ar fi efortul exagerat al unora de a se evidenţia prin elemente de limbaj ieşite din uzul obişnuit, banalizat, în concepţia multora, sau pentru a epata interlocutorii cu un altfel de înveliş sonor, cum sunt exotismele, a acorda exprimării note afective, atitudinale unice, sau, pur şi simplu, a-şi etala un aer de „aristocratism modern" prin utilizarea unor cuvinte recent intrate în limbă, accentuându-şi, astfel, nişte veleităţi închipuite. „Frecvenţa cuvintelor neologice preluate ca atare (mai ales din engleză) inclusiv cu pronunşie specifică, dar adesea „românizată", susţine I.-C. Pîrvu, ilustrează tendinţa de neofilie datorată nu numai snobismului şi semidoctismului, ci şi acţiunii de mascare a ceva (probabil, incultura, incompetenşa) şi chiar de înşelare a cititorului „neiniţiat"." [Pîrvu: 2005, 635-636] Aceste elemente neologice sunt în prezent atât de multe şi continuă să parvină, încât dicţionarele nu reuşesc să le includă, să ţină pasul cu ele, acestea rămânând adesea în afara lor, funcţionând „ilegal" în limbajul familiar cu cele mai diverse forme şi sensuri: „Deşi DOOM1, observă L. Silaghi, pune la dispoziţia celor interesaţi de o exprimare cât mai îngrijită (scriere, pronunţie, încadrare morfologică) o selecţie a celor mai uzuale achiziţii în română din categoriile anglicismelor şi americanismelor, precizându-le categoria gramaticală, forma şi pronunţia corectă, trebuie totuşi menţionat faptul că acest instrument lingvistic nu reuşeşte nici pe departe să ţină pasul cu numărul mare de anglicisme care pătrund în limba română din diverse domenii de specialitate şi din diferite registre ale limbii engleze şi ale englezei americane." [Silaghi]

În limbajul popular, familiar sunt utilizaţi o serie de termeni din mai multe sfere de activitate cu diverse conotaţii, de obicei, peiorative, ironice. Fiind înzestraţi cu atare valori, aceşti termeni obţin o expresivitate inerentă, implicită, având această calitate doar în limba română, în varianta substandard. M.L. Rus subliniază că „în această categorie intră şi anglicismele întâlnite în varianta colocvială: *boss, high-life* (folosite aproape exclusiv peiorativ), *speech* (cu conotaşie peiorativă în varianta *spici*), afirmând că „cei mai folosiţi termeni în limbajul familiar din perioada actuală sunt: *OK, full* şi *party* (anglicisme utilizate nu numai de tineri, ci şi de presa actuală)." [Rus...] Iată, bunăoară, câteva pasaje din presa actuală românească, în care elementele neologice devenite colocviale sunt utilizate cu anumite valori pragmatice, stilistice, pertinente pentru presa de opinie, de regulă (editoriale, pamflete, reportaje etc.): *Ponta: "Astăzi voi propune ca Iohannis să fie ministru de Interne. Aştept* ***OK-ul*** *de la*

Antonescu". Iohannis, pentru Gândul: "Nu accept dacă nu sunt şi vicepremier" (titlu, gandul.info, Clarice Dinu, Cristian Andrei, 18.02.14); *Mişcarea Occupy Wall Street a sfârşit prin a fi* ***cea mai cool*** *şi* ***hipstereascâ*** *revoltă împotriva sistemului, din istoria recentă. A schimbat ceva? Nu. Absolut nimic*. (Andrei Luca Popescu Dragă hipstere, bine te-ai trezit!, gandul.info, 16.09.13); *De la PCRM se trag moldoveniştii europenişti în varianta* ***„soft",*** *al căror reprezentant de frunte este liderul PD, Marian Lupu*. (Nicolae Negru Moldoveniştii şi integrarea europeană, ziarulnational.md, 11.11.13); *Putin în persoană se comportă ca* ***un dealer*** *politic agresiv, speriindu-ne, luându-ne în râs, prorocind că europenii vor vărsa vinurile moldoveneşti în şanţuri. Ar putea să ne amuze, dacă Rusia nu ar fi atât de mare şi fioroasă.* (N. Negru Moscova pierde Transnistria, ziarulnational.md, 15.11.13); *Când ştii că mai mulţi lideri ai ţărilor membre ale Parteneriatului Estic au plecat la Moscova aproape* ***supermani*** *şi au revenit* ***killeri*** *ai visului european...* (S. Ştefârţă A patra republică... Baltică, ziarulnational.md, 29.11.13)

O bună parte a elementelor neologice colocviale sunt întrebuinţate în aşa-numitul „limbajul modei", A. Stoichiţoiu Ichim propunând şi o abreviere acestei denumiri: LM, pe care îl şi defineşte: „În etapa actuală de dezvoltare a limbii române, LM (limbajul modei) reprezintă o variantă stilistică hibridă, care asociază trăsături proprii limbajelor de specialitate (profesionale) şi jargonului. [Stoichişoiu Ichim: 2007, 581]. Cercetătoarea vine cu reflecţii preţioase despre originea şi utilizarea actuală a acestora, relevând că „mulţimii neologismelor de origine franceză asimilate de LM de-a lungul ultimelor două secole, i se adaugă – îndeosebi după 1990 – numeroase împrumuturi din engleza britanică sau americană, care şi-au păstrat integral sau parţial caracterul străin, justificând astfel calificarea LM drept jargon." [Stoichiţoiu Ichim: 2007, 581]

Remarcăm faptul că anume de aici a fost preluată expresia „termeni la modă" referitoare la vocabularul recent împrumutat şi „popularizat" sau utilizat masiv în limbajul familiar, colocvial, conform ipotezei doamnei A. Stoichiţoiu Ichim, care declară: „Interesul publicului larg şi, îndeosebi, al tinerilor pentru domeniul modei duce – printr-o preluare mimetică a anglicismelor – la o masivă creştere a frecvenţei lor în uz, ceea ce ne îndreptăţeşte să vorbim despre *termeni „la modă"* (subl. ne aparţine) [Stoichiţoiu Ichim: 2007, 581]

Deşi există numeroase voci care condamnă preluarea, adesea nejustificată, a anglicismelor în limba română scrisă şi vorbită, totuşi acestea acaparează tot mai mult spaţiu în vocabularul nostru, astfel încât s-a inventat şi un termen pentru acest fenomen, devenit oarecum consacrat: „romgleză". Acesta face trimitere la faptul că limba engleză s-a infiltrat atât de mult în fiinţa limbii române, integrându-se în ea, în special în vorbire, încât am putea vorbi de o altă limbă.

Fenomenele actuale ale întrepătrunderii lexicului de fond cu cel neologic în limbă sunt discutate pe larg, inducându-se fie ideea de poluare a limbii române, fie de îmbogăţire firească a ei, fie, cel puţin, de tolerare a acestei „invazii engleze". O tânără cercetătoare, L. Silaghi, observă existenşă acestei dualităţi privind fenomenul respectiv: „În ultimii ani, spune ea, am asistat la îndelungi dispute lingvistice care au împărţit vorbitorii de limbă română în două tabere, în funcţie de cauza susţinută, *puriştii* şi *cosmopoliţii*." (subl. noastră) [Silaghi] Totuşi, consideră autoarea, „conflictele dintre cele două tabere nu vor reuşi nici să stăvilească numărul mare de anglicisme intrate în limbă şi nici să ţină loc de norme prescriptive de utilizare a acestor cuvinte, astfel că noţiunea de "poluare a limbii", adesea utilizată de purişti, nu este justificată tocmai datorită acestei interacţiuni cu alte limbi de circulaţie internaţională, interacţiune care conferă vitalitate limbii române." [Silaghi], sugerând că pătrunderea în număr mare a anglicismelor în limba română este un proces firesc, datorită evoluşiilor istorice, care nu reprezintă un caz izolat, local, ci este parte a unor schimbări, transformări pe plan internaşional, deci inevitabil. Cu toate acestea, credem noi, n-ar trebui să ne lăsăm „luaşi de val", să cedăm în faşa tăvălugului schimbărilor fără a opune o minimă rezistenţă, întrucât toate lucrurile în lume se dezvoltă prin luptă, fenomenele obţinând, astfel, un echilibru firesc. Tot aşa, spunem noi, se întâmplă şi în limbă. Trebuie păstrate elementele sănătoase, durabile ale fondului vechi, de bază al limbii, dar, în acelaşi timp, trebuie integrate şi elementele dictate de situaţia curentă, de istoria recentă, de evoluşiile pe plan internaşional. Altceva este tendinţa în limbă, care a fost şi rămâne motorul schimbărilor, al inovaşiilor lingvistice. Aceasta n-ar trebui să fie confundată cu starea de fapt a limbii, care, deocamdată, este una stabilă, încadrându-se în limitele normei. Iar pentru a menţine această stare de lucruri este nevoie de mult discernământ, în special, de la cei care au obligaţia s-o facă, adică de la cei care răspândesc, prin scris, elemente verbale nou-apărute. Astfel, la straja acestora trebuie să stea, în primul rând, filologul, care devine un catalizator al funcţionării perfecte a limbii. „... Specialiştii în domeniile în discuţie, declară L. Silaghi, să aibă capacitatea de a face diferenţa între necesitatea utilizării unui anglicism, de tipul celor care fac parte din domenii specializate şi pretenţiile neîntemeiate de a utiliza cuvinte la modă, lipsite de orice temei lingvistic." [Silaghi]

Pe de altă parte, se întâmplă şi un fenomen relativ nou în limbă. Cuvintele din registrul livresc sunt transferate mult mai rapid ca altă dată în cel popular în virtutea accesului generalizat al populaţiei la informaţia de factură sobră, academică (prin mass-media, prin reşeaua internet etc.), termenii livreşti devenind, de asemenea, accesibili prin dicţionarul online, observându-se, astfel, un proces de întrepătrundere a registrelor, de amestec al stilurilor oficial cu popular sau, altfel spus, al registrului standard cu substandard. Acest proces

a început să fie observat mult mai înainte, dovadă fiind şi afirmaţiile mai multor lingvişti. Bunăoară, Sklearevscaia G. relata asemenea evidenţe pe la mijlocul anilor 80: „…în prezent, declara autoarea, se produce o interferenţă fericită a celor mai variate stiluri. Astfel, lexicul neolgic, savant sau livresc pătrunde masiv în lexicul popular, ceea ce serveşte drept „dovadă a anulării opoziţiei stilistice dintre domeniul livresc şi popular al limbii." [Скляревская, p. 157, Apud: Bahnaru: 2009]

Astăzi putem vorbi, după cum spuneam, de o neîntreruptă colaborare dintre vorbit şi scris, de o întrepătrundere fără precedent a stilurilor, a registrelor lingvistice, în special, în spaţiul virtual, de aceea putem vorbi şi despre o altă abordare a limbii, în general, şi a vocabularului neologic, în special. Sunt multe elemente de vocabular frecvente atât în registrul scris, oficial al limbii, cât şi în registrul popular, substandard. Utilizarea acestora este determinată doar de context: cu sens denotativ în limbajul sobru şi cu sens conotativ, în cel popular. În acelaşi spaţiu virtual întâlnim, chiar şi în varianta scrisă, forme ale neologismelor ortografiate eronat, după ureche, sensuri unilaterale sau folosirea unui singur sens din mai multe ş.a. De exemplu, A. Stoichiţoiu Ichim îl prezintă astfel pe adjectivul de origine engleză *cool*, devenit un fel de clişeu, cum spune Domnia sa: „Adjectivul/adverbul *cool* (absent din MDN şi DCR 2, dar inclus în DOOM 2: 182, cu menţiunea „familiar") reprezintă un exemplu tipic pentru categoria împrumuturilor „de lux" devenite, prin utilizare abuzivă, adevărate clişee verbale. Dintre cele opt sensuri din engleză ale termenului, româna actuală l-a preluat pe cel mai puţin precis, marcat în OALD: 323 ca informal (…)". [Stoichiţoiu Ichim: 2007, 590] Astfel, din această cauză, putem vorbi de o clasă nouă a utilizatorilor elementelor neologice: internauţii. Aceştia, putem spune, au creat pe „paginile" spaţiului virtual o nouă limbă, care se bazează pe trunchiul limbii române, „umplut" cu entităţi verbale asemănătoare, în pronunţie, cu aceasta, cu inserţia unor elemente din engleză, dar absolut diferită în scris. Invenţiile grafice atestate nu se aseamănă cu niciun alt mod de scriere cunoscut până în prezent. Un exemplu elocvent îl prezintă următoarea secvenţă de text: „***NE1***" (internet), „***2day***" (today), „***l8er***" (later), „***22ro****r*" (tuturor), ***„2≠" /*** „***2ne***" (bine) „Primeşte un telefon. Ai chef de un trip ***2night***?" sau „el poate ***sa t iubi p u dak u nu!!!!!!!!!!!!!!!asta*** este deci ***lololol*** NU(depinde)"; ***„looooool ce glumeatza eshti***! hahahhahahaha, tzin-o tot asha". [ANCA]. Observăm aici o formă mixtă de scriere, alcătuită din cifre şi litere sau ortografii străine, atât din limba anglo-americană, cât şi din limba română, preferată formei tradiţionale, probabil, pentru rapiditate, dar şi pentru o diversificare, o încercare de delimitare de spaţiul depăşit, banal al foii de hârtie. Totodată, credem, şi tinereţea îşi spune cuvântul, pe care o ştie toată lumea revoluţionară, nonconformistă, cu tendinşa spre postmodern, iar acest tip de scriere a oralităţii este specific exclusiv tinerilor. „Acest mod de a vorbi, foarte greu acceptat de

societate, susţine autoarea modelelor de text, le oferă elevilor un sentiment de emancipare, de independenţă şi mai ales de nonconformism, un aspect caracteristic al vârstei juvenile." [ANCA] Pe de altă parte, internauţii şi-au creat şi aşazisul sistem ortografic şi punctuaţional, care, de fapt, este un „asistem" lingvistic, lipsit de orice articulaşii ale normei, atât în limba de origine a acestora, cât şi în împrumuturile masive aleatorii utilizate în textele orale scrise. Este un fenomen relativ nou, dar observat şi analizat deja de lingvişti de seamă, cum ar fi, spre exemplu, R. Zafiu, care îl descrie în felul următor: „Tonul nonşalant e în acord cu tratamentul neologismelor, adaptate fonetic şi grafic fără multe scrupule; ... tendinţele sunt într-un fel contradictorii: pe de o parte, se preferă formele „vorbite", pe de alta, se refac cele „culte". [Zafiu: 2001, 159]

Neologismele din domeniul tehnologic sunt adesea modificate, create din nou, cu mijloace de compunere ale limbii române, fiind înzestrate şi cu alte sensuri decât în varianta împrumutată originară. Aceeaşi bloggeriţă ne propune câteva exemple de acest tip: „***a*** *downloada* (a bea, a mânca), *a-şi downloada sufletul* (a se descărca), *a se upgrada* (a se înnoi), *a se reseta* (a cădea, a leşina), *a da eject* (a goni, a respinge), *a-şi formata mintea* (a se gândi din nou) etc." [ANCA] Deşi sunt sensuri surprinzătoare, pe alocuri chiar originale, aceste formaţii nou-create pe reţelele de socializare, evident, nu sunt acceptate şi nici justificate de normele limbii literare, dar ele circulă nestingherite în acest spaţiu intim virtual al tinerilor, trecând, fără nicio reţinere, de la vorbit la scris şi invers în comunicarea obişnuită cotidiană a acestora. Pentru a se ralia cu cea mai activă parte a societăţii – tinerii –, mass-media împrumută din exprimarea acestora multe aspecte ale vorbirii, în special, elementele neologice recalificate, inclusiv pe cele ce ţin de comunicarea pe internet. Astfel se poate ajunge mai rapid şi mai eficient la modul de percepţie a lumii cititorilor din această categorie, înregimentându-i mai uşor în orice tip de interese mediatice. De exemplu: *Încercarea de* ***rebranduire*** *este la fel de străvezie ca şi sinceritatea cu care regretă tot ce a făcut alături de Dan Voiculescu şi Victor Ponta ...* (Dan Cristian Turturică Alianţa stranie dintre Traian Băsescu şi Crin Antonescu, romanialibera.ro, 10.02.14); *Cum* ***să te brănduieşti*** *cu succes* (titlu, Andreea Cipca unica.ro, 26.03.14) sau *Fata a protestat, a zis că nu-i e chiar aşa de dor, că preferă dovezile pecuniare ale afecţiunii materne, deoarece aspiră la un smartphone şi la alte* ***smart-chestii*** *fără de care nu e destul de* ***cool*** *la şcoală.* (Simona Catrina Copilul-făcăleţ. Cum se răzbună mami pe tati, adevarul.ro, 21.07.14). Desprindem foarte uşor, din aceste fragmente, scopuri pragmatice distincte ale utilizării termenilor neologici, în cazul dat, „la modă", folosite de tineri îndeosebi: *rebranduire, să te brănduieşti, smart-chestii, cool*, care fac o legătură familiară, informală cu cititorul, inducându-i ideea de solidaritate, de amiciţie cu acesta, dar şi de descătuşare, decomplexare în relaţia cu tinerii clienţi ai publicaşiei.

Reţinem, aşadar, faptul că multe din elementele neologice ajung în limbă pe cale orală în contextul schimbărilor produse în lume (migraţia masivă, internetul, globalizarea etc.), precum şi datorită accesului tuturor la instruire, la informare, care facilitează însuşirea termenilor noi, adesea preluaţi din limbajul neutru, standard. În acelaşi timp, relevăm atât o înnobilare a limbii colocviale, orale, cât şi o uşoară vulgarizare a limbii literare prin infiltrarea tot mai frecventă a elementelor de oralitate în aceasta.

Bibliografie

1. ANCA Limbajul tinerilor on fashion, 4 .12. 2007. [Accesat: 20.08.13] Disponibil: http://lumealuifleanca.blogspot.com/2007/12/limbajul-tinerilor-on-fashion.html
2. BAHNARU, V. Elemente de semasiologie română. Chişinău: Editura Ştiinţa, 2009, ISBN: 978-9975-67-641-0.
3. COŞERIU, E. Omul şi limbajul său. Iaşi, Editura Universităţii A.I. Cuza, 2009, ISBN: 978-973-703-386-4.
4. PÎRVU, I.-C. „Reforma" clişeului jurnalistic. În: *Limba Română: Structură şi funcţionare.* Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2005, p. 633-641.
5. RUS, M. L. Un fapt lingvistic de actualitate: influenţa engleză asupra limbii române. Universitatea „Petru Maior", Târgu-Mureş, România. [Accesat: 17.10.13] Disponibil: http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari/LauraRus.pdf
6. SILAGHI, L. Anglicismele în discursul jurnalistic. [Accesat: 19.08.13] Disponibil: http://culturasicomunicare.com/pdf/2009/Silaghi%20%20Anglicismele%20in%20discursul%20jurnalistic.pdf
7. ŢANU-POHRIB, I. Limbajul tinerilor – argou/jargon. Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2010. [Accesat: 18.08.13.] Disponibil: http://bibliotecascolara.ro/Tanu_Iuliana/Limbajul_tinerilor-argou_jargon.pdf
8. STOICHIŢOIU ICHIM, A. Anglicisme „la modă" în limbajul modei. În: *Limba română. Stadiul actual al cercetării.* Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2007, p. 581-598.
9. ZAFIU, R. Diversitate stilistică în româna actuală. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2001. 327 p, ISBN: 973-575-579-3.

CULTIVAREA VORBIRII – PREOCUPARE CONTINUĂ ÎN FORMAREA INIŢIALĂ A SPECIALISTULUI MEDICAL

Ludmila BOTNARCIUC,
Colegiul Naţional de Medicină şi Farmacie „Raisa Pacalo”

The effectiveness of medical act depends on several parameters: verbal communication among health professionals, among them and patients / patients with their relatives. The verbal oral and in written form communication in healthcare is paramount, because it is necessary to be informed and to inform, diagnose and advise, promote current healthcare policy, educate future generations on healthy lifestyle and how to perform common pathologies prevention.

A medical specialist achieves the maximum efficiency in practice only if he speaks correctly, in a mild polite way, accessible, practical, fluently, flexible, understandable to the patient. These features of verbal expression can be acquired and manifested, if they are trained / practiced pedagogical guided during the initial training of future medical specialist. The medical teacher of healthcare education draws up and proposes to medical students ways, techniques, processes, tools and effective means to train verbal communicative competences and skills specific to the medical field.

The cultivation of speaking is performed systemically and systematically in partnership with medical students - future medical specialists. For this purpose teaching techniques and both explicit and implicit training methods of professional functional vocabulary and correct verbal expression are practiced.

Keywords: *medical language, verbal communication, guided pedagogical training, initial professional training, verbal communicative skills, didactic tools, explicit and implicit methods, professional functional vocabulary.*

Actualitatea subiectului – probleme şi soluţii. Eficienţa actului medical depinde de mai mulţi parametri: comunicarea verbală între specialiştii medicali, între aceştia şi pacienţii/bolnavii cu rudele lor. Comunicarea verbală orală şi în scris în domeniul medical este primordială, deoarece este nevoie de a te informa şi a informa, a diagnostica şi a consilia, a promova politica actuală de sănătate, a educa generaţiile de oameni privind modul sănătos de viaţă şi a realiza profilaxia patologiilor frecvente.

Un specialist medical obţine maximă eficienţă în activitatea practică doar dacă se exprimă corect, cult, accesibil, concret, fluent, flexibil, înţeles de către colegii săi şi de pacienţi. Aceste caracteristici ale exprimării verbale pot fi achiziţionate şi manifestate, dacă ele sunt antrenate/exersate pedagogic ghidat în cursul formării profesionale iniţiale a viitorului specialist medical. Cadrul didactic din învăţământul medical actual elaborează şi propune mediciniştilor modali-

tăţi, tehnici, procedee, instrumente şi mijloace eficiente pentru antrenarea competenţelor şi abilităţilor verbal-comunicative, specifice domeniului medical.

Disciplina *Comunicare şi psihologie medicală,* care a început să fie implementată în formarea iniţială a medicinişti1or din colegiile de medicină, formează o bază de cunoştinţe şi abilităţi comunicative iniţiale, care necesită în continuare dezvoltare la disciplinele medicale, pînă a se obţine formarea certă a competenţelor comunicative veritabile în domeniul profesional medical. Fiecare disciplină medicală antrenează abilităţile specifice, formînd la finalul studiilor profesionale competenţe verbal-comunicative necesare domeniului medical.

Cultivarea vorbirii se realizează sistemic şi sistematic, în parteneriat cu medicinişti1. În acest scop sunt practicate tehnici didactice şi metode explicite şi implicite de antrenare a unui vocabular profesional funcţional şi a exprimării verbale corecte.

Varietatea disciplinelor din practica medicală actuală, integrarea şi interpătrunderea domeniilor adiacente şi interconexe, interdisciplinaritatea, abundenţa de neologisme şi internaţionalisme, furnizate de descoperiri multiple şi tehnologii de ultimă oră – toate acestea vin ca o avalanşă asupra specialistului medical, producând dificultăţi în asimilarea eficientă a terminologiei medicale. În scopul formării unui vocabular funcţional, vast, calitativ şi cantitativ suficient pentru a presta servicii medicale performante, este necesar de a forma medicinistului, viitorului asistent medical, în cursul instruirii iniţiale, a unui repertoriu verbal comun cu medicul. Studiile noastre scot în evidenţă dificultăţi concrete în înţelegerea şi utilizarea adecvată a terminologiei medicale actuale. În scopul facilitării asimilării vocabularului special medical şi a celui specializat pe discipline, noi am elaborat un portofoliu de instrumente didactice în ajutorul medicinişti1or.

Activităţile de cultivare a limbajului medical cuprind o varietate de acţiuni didactice şi extradidactice, de la lucrul asupra vocabularului până la jocul de roluri în situaţii profesionale tipizate, de la formarea competenţelor de instrumentalizare a limbajului profesional medical până la utilizarea lui cultă, fluentă, diversificată, personalizată, flexibilă şi adecvată situaţional.

Începând cu studierea sistemului terminologic medical, continuăm cu aplicarea tehnicilor de antrenare a vocabularului de specialitate prin metode explicite şi implicite:

- explicarea regulilor de accentuare corectă a unor termeni speciali cu exerciţii de antrenare a pronunţiei;
- aplicarea procedeelor de formare a termenilor medicali;
- exerciţii de formare şi explicare a termenilor în baza elementelor de compunere antepuse şi postpuse;
- formarea familiilor de termeni;
- elaborarea seriilor terminologice;
- explicarea fenomenelor limbajului medical;

- definirea analitică a noţiunilor medicale în baza modelelor;
- aplicrea modelelor de analiză structurală a termenilor compuşi;
- studierea sinonimelor, antonimelor, paronimelor, eponimelor, neologismelor, a metaforei medicale în context şi prin exemple elocvente;
- studierea articolelor de cultivare a limbajului medical;
- alcătuirea / soluţionarea integramelor tematice;
- audiovizualizarea situaţiilor de comunicare profesională cu analiza lor;
- completarea unui vocabular de clişee verbale specifice domeniului medical;
- completarea documentelor/formularelor din practica medicală;
- cultivarea exprimării corecte în cursul comunicării situative, conforme cu necesităţile situaţiei de comunicare profesională;
- studierea dicţionarelor, glosarelor de greşeli ale limbajului medical;
- studierea nomenclatoarelor, inventarelor, care prezintă informaţii terminologice structurate şi ordonate.

Discutarea problemelor corectitudinii limbajului medical în articolele de cultivare, la subiectul concret, pe categorii şi fenomene lingvistice şi de limbaj este un procedeu adecvat pentru medici şi personalul medical, permite discuţii şi ilustrarea ştiinţifică, exemplificări din diverse domenii şi discipline specializate. Articolele conţin şi informaţii istorice, care sporesc informativitatea şi fortifică asimilarea valorizată. Sunt discutate/analizate frecvent exemplele:

A evalua – a evolua
A inerva – a enerva
Alienare – alienaţie
A fi examinat (de medic) – a fi consultat sau a consulta
A ilumina – a lumina, a deştepta
Boală – maladie – afecţiune
Consultaţie – consultare
Conduită – comportament
Clinica maladiei – tabloul clinic al maladiei
Familial – familiar
Infectare – infestare, a infecta – a infesta
Manifestare – manifestaţie
Minut – minută
Pato- şi -patie
Pacient – bolnav
Spital clinic – clinică
Simptom – semn – sindrom
Temporar – temporal

Are loc explicarea/discutarea cu exemplificare a fenomenelor caracteristice limbajului medical, a metaforei medicale, a eponimelor, a paronimiei, a elipsei

lexicale, a abrevierilor medicale, a cuvintelor polisemantice şi a accentuării incorecte/nerecomandabile.

Se ştie că accentul facilitează precizarea mesajului, contribuind la individualizarea cuvântului şi plasarea lui adecvată în context, concretizează sensul cuvintelor, în special al omografelor din dublete, delimitează rostirea corectă de cea incorectă, cea cultă, elevată de cea uzuală, populară sau regională. În practica didactică se exersează abilitatea de a aplica corect accentul în pronunţarea termenilor medicali, conştientizînd semnificaţia termenului. *De exemplu:*

infím – extrem de mic, minuscul
infírm – invalid, handicapat
imóbil – casă, bloc de apartamente, clădire
imobíl – nemişcat, neclintit

Exemplificarea variantelor corecte vis-a-vis de cele incorecte facilitează memorizarea.

Incorect nerecomandabil	**Corect recomandabil**
alergólog	alergológ
andrólog	andrológ
aúlă – aúle	áulă – áule
catéter	catetér, catetére
colaps	cólaps, cólapsuri
diplómă	díplomă
erizípel	erizipél
extensor	extensór
forcéps	fórceps, fórcepsuri
glándulă	glandúlă, glandúle
malaríe	malárie
néutru	neútru
spátulă	spatúlă
sudámină	sudamínă
urticaríe, uriticaríe, urticărie	urticárie

Varietatea de exerciţii speciale, practicate frecvent şi diversificat fortifică vocabularul medicinistului**.**

Exerciţiu pentru autoantrenare

Instrucţiune: denumeşte tipul de tratament după model, utilizînd dicţionarul

12. Tratament cu lipitori – hirudoterapia

13. Tratament cu nămol – fangoterapia
14. Tratament cu soare –
15. Tratament cu apă –
16. Tratament cu vitamine –
17. Tratament cu îngheț/frig –
18. Tratament cu oxigen –
19. Tratament cu ozon –

În procesul complex de formare a limbajului profesional medical, de asimilare a vocabularului, ne ghidăm de o serie de principii.

Principii de studiere conştientizată a terminologiei medicale:

- Principiul abordării sistemice a terminologiei medicale
- Principiul interdisciplinarităţii şi pluridisciplinarităţii ştiinţifice
- Principiul studierii situative a particularităţilor terminologiei medicale
- Principiul unităţii temporale a însuşirii auditive, verbale, vizuale şi scrise a termenilor
- Principiul dezvoltării/formării abilităţilor prin informare
- Principiul instruirii prin acţiune
- Principiul interdisciplinarităţii pedagogice
- Principiul învăţării sistematice şi continue
- Principiul concentricităţii
- Principiul analogiei
- Principiul însuşirii în comunicare şi prin comunicare
- Principiul necesităţii şi oportunităţii practice

Concluzii. Activităţile de cultivare a vorbirii, în general în societatea noastră, sunt încă actuale şi necesare, deoarece exprimarea unei părţi a concetăţenilor noştri este defectuoasă şi chiar incultă. În domeniile profesionale este imperios necesară formarea unui limbaj profesional corect şi cult, pentru a putea presta serviciile specilaizate pentru care a fost instruit absolventul. În domeniul medical nu poţi activa eficient fără a utiliza adecvat limbajul profesional – un sistem complex, specific profesiunilor medicale, cu un vocabular deosebit de vast şi concret specializat. Iată de ce în cursul formării profesionale în domenul medical sunt necesare activităţi speciale şi repetate în vederea asimilării vocabularului, dar şi pentru a instrumentaliza cu abilitate limbajul medical.

Bibliografie

1. Avram M., *Cuvintele limbii române între corect şi incorect*, Editura Cartier, Chişinău, 2001.
2. Mincu E., Lupu L., *Mic dicţionar de elemente terminologice. Ghid terminologic*, Centrul Editorial-Poligrafic "Medicina", Chişinău, 2009.

3. Pruteanu M., *Aplicarea procedeelor eficiente de predare/învăţare a limbajelor specializate.* În: Terminologie şi limbaje specializate /Centrul Naţional de Terminologie, Chişinău, 2001.
4. Rusu, V., *Dicţionar medical*, ediţia IV-a, Editura Medicală, Bucureşti, 2010.

CÂTEVA OBSERVAŢII REFERITOARE LA CORECTITUDINEA LIMBII

Maria ONOFRAŞ
Institutul de Filologie al AŞM

Omul este numai pe jumătate el însuşi,
cealaltă jumătate este exprimarea lui.
(Ralf Waldo Emerson)

The language of a people is cultivated by those who use it in written or oral expression, because it is the most important means of communication between people and the main output, of dissemination and preservation of cultural values - science. Understanding by literary expressing the same thing with the correct expression, it is understood that those who speak Romanian language have a sacred duty to cultivate it primarily by observing the rules in force - spelling, orthoepic, morphological, syntactic and lexical. In order to be complied, theses rules should be known, which is not always easy for everyone. Growing language is a very complex and complicated action that can not be achieved through the efforts of all speakers conjugate.

Keywords: *cultivation of language, expression, fair, rules.*

Limba unui popor este cultivată de cei care o folosesc în scris sau în exprimarea orală, deoarece este cel mai important mijloc de comunicare între oameni şi principalul instrument de realizare, de difuzare şi de conservare a valorilor cultural - ştiinţifice. Înţelegând prin exprimarea literară acelaşi lucru cu exprimarea corectă, este de la sine înţeles că toţi cei care vorbim limba română avem datoria sacră de a o cultiva în primul rând prin respectarea normelor în vigoare - ortografice, ortoepice, morfologice, sintactice şi lexicale. Aceste reguli, pentru a fi respectate, trebuie să fie cunoscute, lucru care nu este întotdeauna simplu pentru toţi. Cultivarea limbii devine o acţiune complexă şi complicată, care nu poate fi realizată decât prin eforturile conjugate ale lingviştilor, ale scriitorilor, ale oamenilor de ştiinţă şi de artă, ale ziariştilor şi publiciştilor, ale crainicilor şi reporterilor Radioteleviziunii. Este de datoria lor să aibă în grijă permanentă corectitudinea exprimării – aceasta fiind calea cea mai

sigură de educare lingvistică a cititorului, menţionează dr. Ion Melniciuc. Astăzi, într-un război al uzului limbii, problema respectării normelor limbii literare în comunicare ar constitui mărul discordiei între cei pentru care vorbirea unui individ nu poate fi considerată „greşită" câtă vreme ea reuşeşte să transmită mesajul dorit către un interlocutor, indiferent de forma şi consistenţa lingvistică a acesteia, şi cei pentru care regula constituie în sine un aspect important, iar încălcarea ei, fără deosebire de compartiment lingvistic, un păcat… de moarte, oricând, în orice context. Poate, de aceea, credem că n-am exagera dacă am pune în discuţie unele recomandări şi explicaţii date de Gramatică, în speranţa că se vor găsi destui care să ţină cont de ele. „Cultivarea limbii, susţine prof. universitar Ion Melniciuc, are început, dar n-are sfârşit. Oricât neam perfecţiona vorbirea, loc pentru mai bine va exista oricând …, deoarece limba este un perpetuum mobile. (1. Gr. Canţâru, Ion Melniciuc, 2006)

Este bine cunoscut cât preţ se pune pe scrierea corectă. O evidentă manifestare de snobism lingvistic sunt etichetele şi anunţurile spicuite de prin magazinele noastre: *ciai, crupă de hrişcă, checx, chipsî, sardina în uleu, salam Ecstra, complect de ziamă, scrumbrie, crenvruşti, stend, confecţionarea cheelor, domofon, ciafă de porc crud, hrustal* etc.

O altă încălcare a normelor limbii literare constă în modul de exprimare a superlativului absolut de superioritate al adjectivului/adverbului. În mod normal, superlativul absolut de superioritate se formează de la gradul pozitiv al adjectivului/adverbului + adv. **foarte** (în limba literară) sau adverbele **tare, mult, prea** (în limba populară). În vorbire s-a recurs la un alt determinativ pentru formarea superlativului absolut, şi anume, *foarte + super.* Adverbul ***super,*** împreună cu ***foarte*** formează un pleonasm atunci când apar juxtapuse într-o sintagmă cu valoare de superlativ - *foarte super (*mai recent – *cel mai super magazin, trăsături individuale foarte super).* Îmbinarea dată cu sensul de „superior, excelent, extra" a devenit, în ultimul timp, un clişeu insuportabil prin frecvenţă, prin mimetismul cu care, la tot pasul, indiferent de context, e rostit de oameni cu diferite nivele de instruire, inclusiv la radio şi TV. Să ne fi sărăcit oare imaginaţia, încât să fim nevoiţi a apela la asemenea sintagme? Dintr-un interviu: *Cum a fost la odihnă? Foarte super. Cum a fost apa mării? Foarte super. Condiţiile la hotel? Foarte super* etc. Intervievatul nu avea alte cuvinte pentru a-şi exprima super satisfacţia.

După cum ştim, există unele adjective care, prin natura lor, au o valoare absolută şi nu au grade de comparaţie, de ex., *extrem, imens, colosal, uriaş formidabil* etc. Este o caracteristică învăţată la şcoală, dar ignorată de mulţi vorbitori. Ei tratează aceste cuvinte ca pe un adjectiv /adverb obişnuit, la gradul pozitiv, adăugându-i, în mod greşit, adverbe, prepoziţii etc. cu care „construiesc" diferite forme de comparativ sau superlativ, de ex., ***cel mai exclusiv*** *ceai,* ***cel mai extrem*** *punct cardinal,* ***cea mai intensă*** *culoare.* Alte adjective, de lar-

gă circulaţie, fiind împrumuturi latino-romanice ce reprezintă la origine vechi comparative sau superlative, nu mai pot primi categoria comparaţiei tocmai datorită conţinutului lor lexical, ele devenind, prin frecvenţă, nişte expresii pleonastice. [2.Gramatica uzuală: 2000, 92-93]. Deci, sunt inadmisibile construcţiile tip ***cel mai grandios*** *show din Republica Moldova,* ***cele mai celebre*** *staruri,* ***cea mai majoritară fracţie*** (a socialiştilor, desigur), *cea mai prestigioasă lucrare* etc.

Cunoaştem că în orice limbă există cuvinte care au aceeaşi formă – atât scrisă, cât şi orală – dar au un conţinut semantic diferit. Acestea sunt omonimele şi prezintă o atenţie deosebită prin faptul că se pot confunda cu multă uşurinţă. Nu demult TV naţională ne-a oferit un concert…unde prezentatorul ne anunţă că… *orchestra de instrumente cu corzi…va interpreta*…sau adesea auzim *corzile vocale*… Forma corectă de plural a acestui cuvânt este, evident, **coarde**: *coarde vocale, orchestra cu coarde.* Trebuie doar să învăţăm a citi dicţionarele. Iar dicţionarele ne spun:

coardă I, **coarde** f. 1) Fir de metal sau din intestinele unor animale, întins pe anumite instrumente, care produce sunete prin vibrare; strună. *Orchestră cu coarde.* 2) Ţesut conjunctiv, membranos, rezistent, care leagă muşchii de oase; tendon. *Coarde vocale.*

coardă II, **corzi** f. 1) Grindă de susţinere a tavanului într-o casă ţărănească. 2) pl. Cele trei frânghii întinse pe laturile ringului de box. [3. Dicţionar explicativ uzual : 1999], de unde şi expresia din jargonul boxerilor *a arunca în corzi.*

Multitudinea de variante îi induce în eroare pe vorbitori, le permite să nu ţină cont de regulile şi legităţile limbii şi, până la urmă, să aibă un limbaj infect. De aceea, de cele mai multe ori, la alegerea unei forme gramaticale, nu ne vom baza doar pe uz, pentru că nu suntem în stare să numărăm câţi vorbitori utilizează o formă şi câţi alta, ci, aşa cum zicea Ion Heliade Rădulescu, selecţia normelor unice ale românei culte trebuie să se facă în baza a patru criterii fundamentale: criteriul latinităţii formelor, cel al uzului sau al circulaţiei acestor forme, al regularităţii gramaticale şi cel al eufoniei. Peste toate trebuie să domnească însă logica limbii, structura şi tendinţele ei interne, pe care nici un „legiuitor" nu le poate ignora. [4. Citat după Gr. Cantemir, 2011, p. 135]

Ne propunem să analizăm şi câteva tendinţe manifestate în dinamica unităţilor frazeologice din limba română actuală, utilizând exemple recente din mass-media audiovizuală. De exemplu: *a fi lăsat în voia sorţii, a fi cu cinci roţi la căruţă, găina bătrână face ciorba bună, nu tăiaţi creanga pe care staţi* etc. Modificările frecvent întâlnite în interviurile realizate de unii reporteri nu sunt variante lexicalizate, consacrate, iar formele pe care le iau anumite unităţi frazeologice se datorează mai multor fapte: cunoaşterea precară a unor formaţii lexicale şi nesiguranţa vorbitorului în utilizarea lor, substituţia unui component cu un sinonim, scurtarea unităţii, intercalarea unor componente noi care pot sta

la baza obţinerii unor sintagme cu efecte stilistice nedorite. Ivite din vechi timpuri, a căror etimologie a fost uitată, nu însă şi sensul valabil, aceste expresii frazeologice se caracterizează prin **invariabilitate**, manifestând „imunitate" faţă de orice reglementare practicată cu dezinvoltură în ultima vreme. Deci trebuie spus *în voia* ***soartei*** *, găina bătrână face* ***zeama*** *bună, a fi cu cinci* ***roate*** *la căruţă, a(-şi) tăia* ***craca de sub picioare*** etc. [5. Zamşa, 2009, p. 6] Faptul că unele dicţionare ale limbii române înregistrează aceste expresii greşit se explică prin rămânerea în urmă a lexicografilor faţă de capitolul istoria limbii.

Ni se pare deosebit de importantă şi problema sensurilor. Din păcate, folosirea inadecvată a unor cuvinte, fără a le cunoaşte sensurile adevărate, poate duce la substituiri nedorite, deformând mesajul, aşa cum se observă în exemplele de mai jos. Un panou amplasat pe o stradă din Chişinău ne anunţa: *Fabricarea şi repararea tenturilor, carcaselor şi marchizetelor.* Propoziţia pusă în evidenţă are un caracter ocazional şi conotaţii peiorative. Lăsăm însă la o parte celelalte greşeli şi ne oprim asupra cuvântului ***marchizete.*** Ce înseamnă *marchizet* ştiu toţi – o „ţesătură de bumbac, subţire şi uşoară din care se fac rochii, perdele etc." În textul publicitar citat cuvântul *marchizet* trebuia înlocuit prin cuvântul *marchiză,* care înseamnă „mic acoperiş de sticlă fixat deasupra intrării unei clădiri". Alt exemplu. La un post TV reporterul ne spunea că avionul întârzie din cauza ceţii. *A fost* ***evaluat*** *că va ateriza în jurul orei…* Din punctul de vedere al corectitudinii, acest enunţ este, cel puţin, alogic, dacă nu chiar straniu, căci un avion poate fi *evaluat,* dar numai valoarea, greutatea, mărimea, capacitatea etc., şi nu ora când va ateriza.

Într-un buletin de ştiri ni se spunea că *proiectul* (utilizarea cartelelor în transportul public) *a fost* ***vociferat*** *la Consiliul Municipal.* ***A vocifera*** înseamnă „a vorbi cu glas ridicat, răstit; a ţipa, a răcni". Să fie oare „Sinteza săptămânii" o emisiune umoristică?

De multe ori falsa apropriere care se face între verbele ***a finisa*** şi ***a finaliza*** are ca urmare confundarea sensurilor. ***A finisa*** înseamnă „a executa ultimele operaţii prin care se dă unui lucru aspectul dorit; a definitiva". ***A finaliza*** – „a face, a realiza până la sfârşit, a duce la capăt; a încheia, a termina o activitate". În consecinţă, se spune *a finisa construcţia, reparaţia unei clădiri (tencuind, vopsind etc.), a finisa o rochie (adăugându-i volănaşe, aplicaţii etc.)* şi *a finaliza anul de învăţământ, a finaliza o lucrare.* În legătură cu verbul a **finisa** mai adăugăm că el poate fi folosit doar în cazurile în care este vorba de executarea anumitor lucrări de finisare sau de finisaj. Utilizarea greşită a unor cuvinte dezvăluie, fără echivoc, carenţele de vocabular, implicit de cultură generală a autorilor.

Impresia pe care o produc aceşti reporteri este de nemulţumire. Cauzele generale ale greşelilor comise de ei sunt insuficienta cunoaştere a limbii, viteza cu care se redactează, tendinţa de a evita un cuvânt considerat banal şi caracterul semidoct al exprimării. „Asistând aproape neputincioşi la procesul de degradare

a limbii române, dar şi la uşurinţa cu care sunt acceptate noile „inovaţii”, nu ne rămâne decât să ne întrebăm, într-o bună zi, dacă mai e „dulce şi frumoasă limba ce-o vorbim”. (7. Lăzărescu Rodica. Cuvânt către cititor, 2006).

Bibliografie

1. Gr. Canţâru, Ion Melniciuc. *Corectitudinea limbii este un imperativ.* În: Limba Română, 2006, nr. 4-6.
2. *Gramatica uzuală a limbii române.* Chişinău, Litera, 2000.
3. *Dicţionar explicativ uzual al limbii române.* Chişinău, Litera, 1999.
4. Gr.Cantemir. *Norme „nu prea respectate” de feţe respectabile.* În: Limbaj şi context, Revistă Internaţională de Lingvistică. Bălţi, 2011, nr. 1.
5. Eleonora Zamşa. *Capcanele expresiilor idiomatice*. În: Limba şi literatura română, Societatea de Ştiinţe Filologice. Bucureşti, 2009, nr. 3.
6. Ioan Oprea, Carmen Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu. *Noul dicţionar universal al limbii române*. Bucureşti, Litera Internaţional, 2006.
7. Rodica Lăzărescu. *Cuvânt către cititor.* În: Dicţionar de capcane ale limbii române. Bucureşti, Editura Corint, 2006.

NOI TENDINŢE ALE DISCURSULUI POLITIC DIN REPUBLICA MOLDOVA (Campania electorală din 2014)

Tatiana VERDEŞ,
***Liceul Teoretic „Ştefan cel Mare”*, Chişinău**

In the past years, in European countries as well as in the Republic of Moldova can be observed a tendency towards an online political communication. Such that a defining particularity of the current political speech is the "electronic" style, which combines the written style with visual and audio ones. Social networks have become a "campaign journal", in which candidates are recording each their activity, event, promoting their image, and websites area becoming "online campaign headquarters".

Although the finality and roles of political speech remain the same, the modern communicational strategies promoted by present encourages the interaction with the elector and mobilizes the public.

Key words: *online political speech, communication, persuasion, communicational strategies, electronic style.*

Consideraţii teoretice. În societatea modernă predilecţia pentru tehnologia informaţională şi comunicaţională impune noi reguli aplicate atât la nivel social, economic, administrativ, cât şi la nivel politic, noua civilizaţie informatică transformând realitatea într-o formă de percepere virtuală. Interesul populaţiei faţă de conţinutul mediat vizual şi digital a afectat şi discursul politic actual. Internetul, fiind catalogat ca un instrument al comunicării rapide, a devenit un element-cheie şi în câştigarea alegerilor. Exemple relevante în acest sens pot fi alegerile prezidenţiale din Statele Unite ale Americii din 2008, cu victoria lui Barak Obama sau alegerile din România, 2009, cu victoria lui Traian Băsescu, în care s-au promovat cu succes campanii electorale online.

Şi în Republica Moldova s-a observat o tendinţă spre o comunicare politică online, prin intermediul reţelelor de socializare, dar şi prin saiturile oficiale ale partidelor politice, o particularitate definitorie a discursul politic actual fiind stilul „electronic", ce îmbină stilul scris cu cel vizual, auditiv. Astfel că, reţelele de socializare s-au transformat într-un „jurnal de campanie", în care candidaţii îşi consemnează fiecare activitate, eveniment, promovându-şi şi *umanizându*-şi imaginea, iar website-urile devin un „sediu de campanie online".

În acest articol mi-am propus ca scop analiza discursului politic de pe platformele online, în special pagina de socializare Facebook, urmărindu-se care ar fi impactul mediului online asupra relaţiei dintre politicieni şi mass-media şi în ce măsură sunt satisfăcute intenţiile politicienilor.

După cum se cunoaşte, Facebook a fost fondat de către Mark Zuckergerb în anul 2004, pentru a facilita, a ajuta comunicării dintre studenţii şi profesorii universităţii Harvard, apoi acesta s-a răspândit şi în cadrul altor univesităţi, devenind accesibil tuturor persoanelor ce au împlinit vârsta de 13 ani. În zilele noastre, Facebook-ul a depăşit intenţia unei comunicări active, bidirecţionate, devenind o platformă de transmitere de conţinut, care diferă de publicitatea obişnuită (de tip panouri, afişe, flayere etc.) prin posibilitatea formării unui dialog.

Analiza noastră s-a focalizat pe 7 pagini de Facebook ale liderilor celor mai importante alianţe, partide electorale, care au polarizat discursul politic în timpul campaniei pentru alegerile parlamentare din 2014 din Republica Moldova. Rezultatul a fost unul surprinzător[4]:

Renato Usatîi[5] – Total aprecieri ale paginii: 51.795, participanţi activi – 3506.

Vlad Filat – Aprecieri: 41.584, participanţi activi – 2795.

Iurie Leancă–Aprecieri: 37.428, participanţi activi – 15.790.

---

[4]Datele au fost înregistrate pe 25.02.2015. Unii lideri politici au mai multe pagini, noi am făcut trimitere doar la cele mai active.

[5] Deşi a fost scos din listele electorale, Renato Usatîi ne-a trezit interes prin felul său de a se promova în cariera politică, în special, pe reţelele de socializare cu pagini foarte active (Facebook şi Odnoklasniki).

Mihai Ghimpu – Aprecieri: 16.202, participanţi activi – 3725.

Marian Lupu – Aprecieri: 15.804, participanţi activi – 499.

Igor Dodon[6]– Aprecieri: 3159, participanţi activi – 2000.

Vladimir Voronin– Aprecieri: 591, participanţi activi – 23.

Constatăm că unul dintre factorii care au influenţat aceste cifre este data când a fost dat startul paginii, respectiv, timpul de colectare a aprecierilor variază: I. Dodon – din 2009, V.Filat şi M. Lupu – din 2010, M. Ghimpu – din 2012, Iu. Leancă şi R. Usatîi – din 2013, Vl. Voronin – din 2014. Totuşi, rezultatele rămân a fi impunătoare în cazul politicienilor Renato Usatîi şi Iurie Leancă, care într-o perioadă mică de timp au implicat activ societatea în viaţa politică *online*, acumulând cele mai multe aprecieri.

Ceea ce ne-a interesat în special au fost discursurile postate de către politicieni şi comentariile, reacţiile cititorilor alegători. Întrucât într-un text, de regulă, purtătorii de idei principale şi de informaţii de detaliu sunt subiectul şi acţiunea, s-a urmărit tematicile abordate şi elementele lingvo-pragmatice care ar putea influenţa opinia publică.

În baza materialului factologic selecţionat, s-a constatat prezenţa a câtorva categorii semnificative ale mijloacelor de exprimare:

cuvinte a căror conotaţie depinde de contextul comunicativ (*partidul, împreună, acesta, puterea, noi/nostru* etc.);

cuvinte ce se caracterizează prin abstracţie, echivoc, ambiguitate, (*dezvoltarea, promovarea, libertatea, modernizarea, bine* etc.);

cuvinte noţiuni (*politic, economic, european,* etc.).

Se remarcă şi faptul că, de cele mai dese ori, cuvinte-cheie devin: verbele substantivizate; substantivele articulate; verbele (la viitor), pronumele (de regulă, demostrativele, pronumele posesive); adjectivele (mai des cele exprimate prin substantive) etc.:*Vom lucra pentru a atrage cât mai mulşi investitori în toate ramurile economiei Moldovei ...* (Marian Lupu) ; *Să alegem un viitor cu demnitate* (Iurie Leancă) ; *Votează PL şi totul va fi bine !* (Mihai Ghimpu);*Noi suntem siguri în ceea ce facem ! Socialiştii vor învinge !* (Igor Dodon) ; *Doar comuniştii, doar Voronin !* (Vladimir Voronin) ş.a.

S-a observat că în contextul comunicării online politicienii cultivă un stil personal de campanie, ce le permite prezentarea ofertei politice într-un mod mai accesibil pentru electorat, de obicei, specific **stilului colocvial**:

Simplitatea, degajarea şi naturaleşea: felicitarea celor apropiaţi cu ocazia zilelor de naştere „*Astăzi în familia noastră este sărbătoare – ziua de naştere a băiatului mai mare Vlad, 12 ani. La Mulţi Ani Vlăduţ! Mulţumesc*

[6]Este important a menţiona că, deşi pagina a fost mai puţin apreciată, este una dintre cele mai active platforme online.

scumpei şi iubitei noastre mămici pentru bucuria şi sensul vieţii noastre – copii! Cel mai important pentru mine este familia!" (Igor Dodon, 17.11.14)Astfel, liderul partidului socialiştilor valorifică şi alte calităţi decât cele de politician, un soţ iubitor şi un tată grijuliu, implicit sugerând că este omul de încredere al cărui princiu de viaţă este unul firesc, familia fiind considerată nucleul unei societăţi. Deci, reţelele de socializare permit candidaţilor să adopte teme din sfera personală, ce ar apropia alegătorul de politicianul – omul obişnuit, cu aceleaşi probleme comune, situaţii dificile, fireşti.

Sau: *„С людьми в Молдове нужно продолжать быть искренним."* (R. Usatîi). – cu mesajul codat –am fost, sunt şi voi fi sincer cu cetăţenii RM şi obişnuiesc să zic adevărul ş.a.

- **Regulile gramaticale, ortografice pot fi încălcate**. De cele mai dese ori, greşelile comise pe paginile de socializare sunt considerate nesemnificative pentru participanţi (abrevierile greşite, ortografia cuvintelor, neutilizarea semnelor de punctuaşie ş.a.), motivele fiind multiple: fie neatenţia, fie graba, fie neştiinţa…, deşi este evident că felul de a scrie şi de a-şi structura gândurile ne vorbeşte despre gradul de cărturărie, de inteligenţă a emiţătorului, astfel că semnalăm în acest sens că greşeli nu fac doar cei care nu scriu, prin urmare, paginile în care se fac doar/mai multe trimiteri la linkuri (Vl. Voronin, M. Ghimpu) sunt mai cizelate din punct de vedere gramatical.

- **O încărcătură afectivă în folosirea formulelor de adresare,** ce ar implica receptorul: *prieteni, dragi cetăţeni, tu/voi, toţi împreună, doar noi* (care te include şi pe tine)...ş.a.

- **Folosirea elementelor de jargon sau rusisme**: *idioţi, păpuşari, clouni (clovni), măgari, подонки* etc. Aici remarcăm şi faptul că unii lideri politici pledează mai mult pentru mesajele în limba rusă, sau o combinaţie româno-rusă, (I. Dodon, R. Usatîi, Vl. Voronin).Menţionăm şi faptul că deseori traducerea făcută este cam infectă (la R. Usatîi) : „*Спасибо всем за поддержку! Vă mulşumesc pentru încredere!"* (поддержку - susţinere şi nu încredere). ş.a.

- **Folosirea diminutivelor, a substantivelor în vocativ sau a verbelor la imperativ:** *Moldovioară, Filiuşca, Oameni ! Votează ! ieşiţi la vot ! Priveşte în Viitor !* etc., deseori diminutivele având o conotaţie depreciativ-peiorativă (în special în cazul diminutivelor nume).

Un alt aspect relevant pentru studiul dat este **repertoriul tematic** al candidaţilor, observându-se abordarea temelor de interes cu mesaje mobilizatoare (*Votează. Pentru un Viitor European ! Votează PLDM!* (Vl. Filat), *Nu te lăsa manipulat, votează corect !* (M. Ghimpu), *Priveşte în Viitor! Creştem Moldova împreună !* (M.Lupu), *Înainte pentru un stat de drept, fără corupţie!* (I. Leancă) ş.a.

Se remarcă şi faptul că în mediul online din Republica Moldova se promovează o negativitate a discursului politic, ce rezultă din modul în care politicienii se raportează la adversarii lor politicieni. În acest sens, actorii politici îşi atacă direct adversarii, exemplul politicianului Renato Usatîi (9 decembrie 2013): „*Филя и Мишика взяли себе тренера по боксу...Я им советую записаться на кружок по вышиванию...Сидеть они будут долго, а лет за 15 - 20 могут научиться вышивать шедевры, которые будут отправлять своим хозяевам в США, чтоб показать, что они еще что-то могут...И Филат, и Мишико - проект американцев, который был сорван этими двумя пассажирами...”* (741 aprecieri, 102 comentarii, 71 distribuiri).

Se apelează şi la strategii de atac, menite să ascundă caracterul negativ al mesajelor, precum o face liderul PSRM, I. Dodon (10.09.2014): „Leanca&Co, ce facem cu roada? Bătaie de joc de munca oamenilor - 0,45 lei kg la soc. Pentru plăcinte avem pe cîteva sute de ani înainte ... Unica şi cea mai bună Soluţie - piaţa Uniunii Vamale!!” (175 aprecieri, 63 comentarii, 19 distribuiri). Spre deosebire de talk-show-urile unde tonul discuţiei este moderat de jurnalişti, în mediul online negativitatea este o strategie puternică lipsită de reacţie imediată.

Tot aici, credem a fi relevantă specificarea că nu toţi politicienii participă la conversaţiile de pe paginile sale sau cel puţin răspund comentariilor: *Eşti un nesimţit* – în adresa lui I.Dodon; *Rusafonule, du-te de unde ai venit* – către R. Usatîi etc. Cei mai inspiraţi şi implicaţi în discuţii sunt R. Usatîi şi I. Dodon, care nu rămân indiferenţi şi răspund comentariilor, chiar dacă acesta este unul manierat, de tipul: *Citeşte mai atent şi până la sfârşit!* Sau *Articolul este despre altceva*...ş.a.

- **Conform funcţiei mesajului** este cert că pe lângă informarea cititorilor de pe reţelele de socializare despre evenimentele la care participă candidaţii, aspectul dominant este cel publicitar, de promovare, ce ar constitui o resursă de sporire a vizibilităţii politice, întrucât vizitatorii pot să comenteze, să aprecieze sau să distribuie pe paginile personale conţinutul diseminat de politian.
- **Conform efectului mesajului şi al încărcăturii emoţionale** consemnăm efectul emoţional, persuasiv, manipulant, discursul politic fiind un teren propice pentru utilizarea instrumentarului lingvistic în scopul transmiterii unei informaţii implicite: *VOTEAZĂ-MĂ! VOTEAZĂ-NE!*

Reţinem şi faptul că toţi politicienii afirmă că au susţinerea şi încrederea alegătorilor:*„Mulţumesc pentru încredere, Să ne apărăm viitorul european al copiilor! Înainte!”* (Vl. Filat); „*Am câştigat în Mediul Online. Suntem cea mai puternică echipă din Republica Moldova. Vă mulţumesc, dragi prieteni!*”(M. Ghimpu) (deşi statistica demonstrează alte rezultate); „*Oamenii Moldovei sunt aliaţii noştri! Mulţumim...”* (M. Lupu); „*Vă mulţumesc alegătorilor pentru încredere şi susţinere. Noi suntem siguri în ceea ce facem! Socialiştii vor învinge!!!*” (I. Dodon); „*Mulţumesc pentru încredere, vom lupta pînă la Victorie!*” (R. Usatîi) ş.a. – şi aceasta o considerăm o strategie de orientare, ghidare a alegătoru-

lui, cu mesajul implicit *Suntem de încredere!* Dar care sunt cei ce cu adevărat ne vor acel bine, acea dezvoltare, acele schimbări de care avem nevoie?!

Rezultatele alegerilor din 30 noiembrie 2014 din Republica Moldova au adeverit ipoteza noastră că o campanie electorală online poate influenţa rezultatele scrutinului electoral.

Concluzii. În urma investigaţiei interprinse se pot formula următoarele concluzii:

- Campaniile politice şi electorale sunt cele mai complexe forme de comunicare politică.
- Facebook-ul a fost în principal un spaţiu de dezbatere a temelor strategice pentru actorii politici sau de promovare a evenimentelor; a fost utilizat şi pentru promovarea apariţiilor televizate ale politicienilor, constituind o resursă de sporire a vizibilităţii politice.
- E prea puţin să distribui mesaje politice pe reţelele de socializare, este nevoie de elaborarea unei strategii de selectare a conţinuturilor, de ambalarea şi share-uitarea acestora, dar şi de implicare în comentarii.
- Numărul interacţiunilor reale diferă mult de numărul vizitatorilor şi/sau aprecierile (like-urile) paginilor, postărilor actorilor politici de pe reţelele de socializare; deşi acesta este mai mic, implicit influenţează sau poate influenţa opinia publică.

Bibliografie

Cărţi

1. BALABAN, Delia Cristina. *Publicitatea. De la planificare strategică la implementarea media*. Iaşi: Ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Polirom, Iaşi, 2004. ISBN 978-973-46-1394-6.

Surse online

https://www.facebook.com
http://ok.ru

DYNAMIC HYPERTEXT OF WIKIPEDIA

Elena UNGUREANU,
Institute of Philology,
Academy of Sciences, Republic of Moldova,
Information Society Development Institute

Wikipedia-type onlineproducts are digital projects representing encyclopaedias, developed by the volunteer Internet users, on the basis of the paper versions, and gradually filled with new terms, uncertified in printed sources.

These projects are assisted by software, allowing easy and interactive navigation through definition texts and other extensions (images, audio, video, hyperlinks to other texts / sources, comments, additions, corrections, records, updates of the posted information, etc.) thus making a lexicographic product dynamic, attractive and accessible. The research of these products is extremely topical, leading to the creation of a new area in modern lexicography and textual linguistics.

Keywords: *hypertext, Wikipedia, Wikipedia.org, Wikipedia.ro, hyperlink, dynamism*

Introduction: The dynamicity of the electronic hypertext

The current pace of globalization and automation will lead to the electronic and high-tech future of science, knowledge and existence. In this space, collective memory has a very special place in electronic systems. Currently, the printed format gives more space to online format, including in science and communication. Due to Open Access policies, the libraries, repositories and electronic archives will become public electronic (informational, digital) goods. These will progressively gather all the knowledge of mankind, indexed and systematized according to the requirements of the knowledge society. Dictionaries aim to record all the words of the world and this activity has no end, because language is continually developing, whereas encyclopaedias store all the knowledge of the world. One way or another, every scientific discovery eventually ends up in an encyclopaedia or a dictionary.

In the World Wide Web, the texts are not simply TEXTS, they are HYPERTEXT. Lexicographical works such as encyclopaedias, dictionaries, glossaries, vocabularies, registers etc. are classic hypertext products. The structure of hypertext can be represented as a network [1, p. 186; 2], where the text is being added to other texts in the first place, then photos, images, pictures, audio, video, all related through a variety of relationships by means of that text, as it has been thought by its author, and which in turn are re-created through reading and interpreted by the Internet reader-surfer. Unlike literature, linguistics has taken up the discussion of hypertext for barely two decades.

What are the consequences, advantages and disadvantages of transition to a new environment of lexicographic products – a powerful tool for manipulating the information from the media, as well as scientific and non-scientific information?

Hypertext has one of its most active uses in lexicography. Besides the fact that dictionaries and encyclopaedias published on paper are, by definition, products where words relate to each other (i.e. related to each other, one explaining some of the others), the electronic format enabled the visualization of intertextual connections, which became hypertext by means of links. Accord-

ing to Umberto Eco, human thinking is of library, encyclopaedia or labyrinth type. The Web and its hypertext is exactly the same. Computational technologies not only display the text of dictionary definitions – being enhanced by many other possibilities that are not available on paper, the computer converts text into a dynamic, changing, cooperative product, with a variety of accessories and options (spelling, translation, references, links, video, audio, etc.), transforming the user into another author, inclusively author and user of dictionary definitions.

Nonlinearity is the most important feature of hypertext. This feature proves to be verifiable in the case of dictionaries – nobody reads a dictionary head to toe (except for the editors and proofreaders, and – as some say – fools); a dictionary is read by following a specific word, therefore it is read in a nonlinear manner. The ocean of online dictionary text is surfed via search options. *Dynamic*, according to DEX online, means "full of movement, action, active; which is in a constant (and intensive) movement, evolution; quick. (...); intense development, continuous change, a wealth of movement." In cyberspace, the terms *dynamic* as well as *virtual* require the definition of new meanings related to their new status. *Dynamic* refers to text transition from one version to another, its changeability, cancelling the rigidity of its template or pattern. Even the word *print* means "fixed in a final formula". Cyberculture, where we progressively fit, "liquidates" the literal text, turning it into a liquid, moving or pouring text. This is hypertext, which enables communication, and which liquefies postmodernism as well [3, p. 49].

Among the fundamental characteristics of hypertext (nonlinearity, dynamicity, multimediality, interactivity, etc.) nonlinearity is followed by the fundamental characteristic of dynamicity, as being the most important. Text dynamism is revealed by its ability to not remain in the same state, but to change periodically. For the virtual text it would mean not only "the death of the author" (R. Barthes), but "the death of the reader", since any reading (with or without changing the text online) denies or invalidates all the previous ones.

The forever change of the text creates uncertainty and mistrust not only among the adepts of "paper" (printed) texts, but also among ardent supporters of hypertext. The dynamism or changes are noticed much more difficultly in paper text. However, this phenomenon is growing, and encyclopaedias and dictionaries as the most significant expressions of hypertext, in their new online format, convincingly demonstrate that thinking is linear by bits only. Literature that is based on such models is in the front line, in this context it is enough to remember MiloradPavič and other contemporary writers.

Online encyclopaedias.Wikipedia. Romanian Wikipedia

Wikipedia was founded on 15 January 2001 by two Americans: computer scientist Jimmy Wales and philosopher Larry Sanger. This institution is a gen-

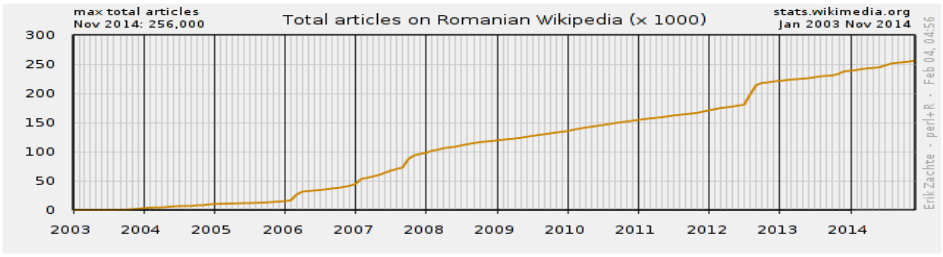
eral encyclopaedia available on the Internet in 286 languages, with content open to all, both for use and development. It is managed by non-profit Wikimedia Foundation, developed and maintained by thousands of professionals from all over the world, progressively completed by millions of volunteers and periodically accessed by billions of users. It is part of the so called Web 2.0 phenomenon. Wikipedia type products are only one type of online encyclopaedias, having the specification "free" (similar to some dictionaries). In a generally accepted formula, Wikipedia is considered to represent complete freedom of intellectual information exchange, and is therefore called the *free encyclopaedia*. This is a much debated issue. Without going into the controversy and leaving this issue to other researchers, we acknowledge that such an impressive phenomenon is yet given very little attention and raises doubts of the linguists, mainly lexicographers.

A recent international report on Wikimedia [4] provides the following impressive data:

Romanian Wikipedia

Romanian Wikipedia at a glance *November 2014*

top ⇐	Data	Yearly change	Monthly change
Page Views per Month	50,187,961	--	--
Article Count	256,022	+8%	+1%
New Articles per Day	58	--	--
Edits per Month	27,125	-43%	+11%
Active Editors	217	-17%	-7%
Very Active Editors	36	-10%	-3%
New Editors	38	-40%	-21%
Speakers	28,000,000	--	--
Editors per Million Speakers	8	--	--

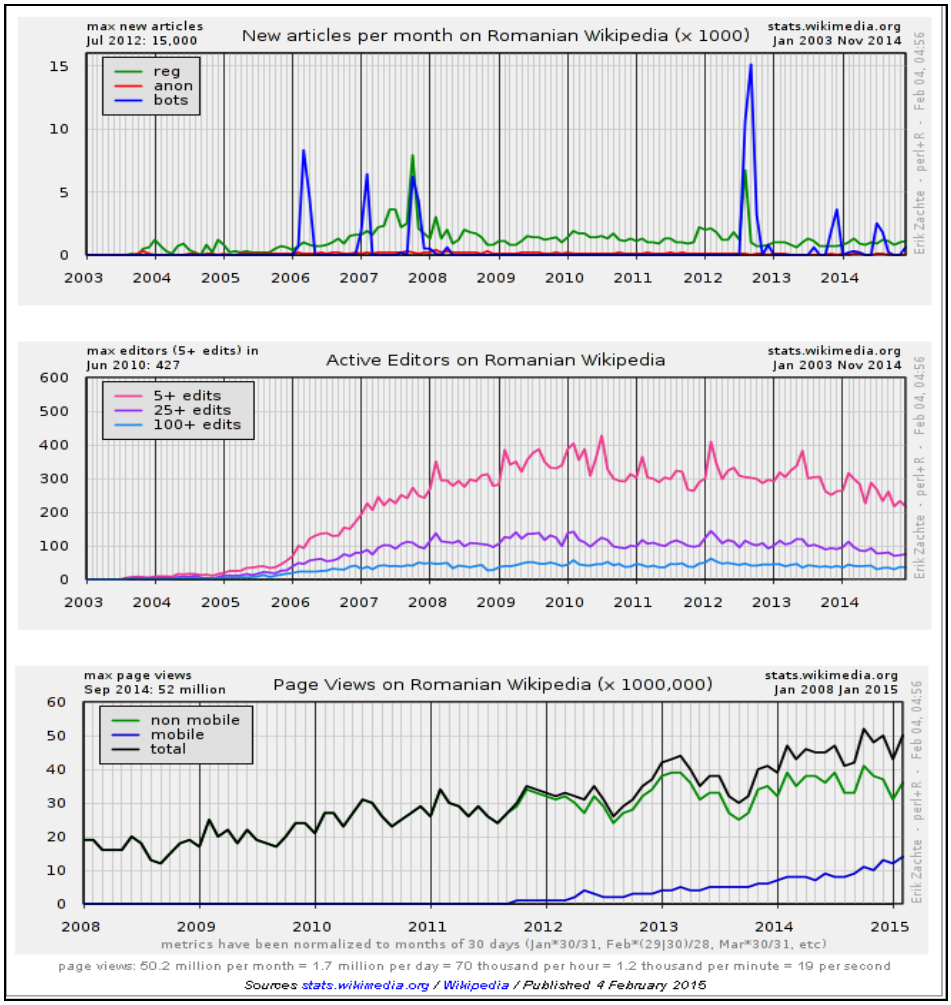

Fig. 1. Wikipedia Report Card: Romanian Wikipedia

There is no other encyclopaedia in the world with such rhythms. The project goal of having one billion users, according to company CEO Sue Gardner, heralds a new format of modern lexicography. Wikipedia phenomenon represents a real tech industry, the ideology and mythology of the encyclopaedic text. Regardless of the disadvantages of the online lexicography that can be easily detected by traditional lexicography, it has already imposed at the global level. Research in the field of computer lexicography is becoming increasingly popular, and the tools it provides are more interactive and exciting than ever. Wikimedia has developed an entire range of products, but so far Wikipedia remains the most important. Wikipedia www.wikipedia.org(2001) – Encyclopaedia with over 1.5 million articles in 285 languages, meta-Wiki www.meta..wikimedia.org (2001) – Wikimedia project coordination, Wiktion-

arywww.wiktionary.org (2002) – Dictionary of meanings, synonyms, etymologies and translations; Wikibookswww.wikibooks.org (2003) – books with free educational texts and materials; Wikiquotewww.wikiquote.org (2003) – Quotes, Wikisourcewww.wikisource.org (2003) – offers and translates documents without copyright ("free source"); Wikimedia Commons www.commons.wikimedia.org (2004) – a collection of images, sounds, videos and other media; Incubator.wikimedia.org (2006) – Project for testing new languages for existing projects; Wikispeciesspecies.wikimedia.org (2004) – Index of species (…)and all other forms of life; Wikinewswww.wikinews.org (2004) – source of news and buzz with original reports from citizens in many countries; Wikiversitywww.wikiversity.org (2006) – Educational and research materials and activities.

Encyclopaedia Britannica [5] is the oldest English-language general encyclopaedia and considered by many to be the first authority in the field. "After 244 years of publication, in 2012 the publisher decided to halt the print version of the encyclopaedia. The last edition was published in 2010 in 32 volumes, which sells for $ 1,395. The reason for this decision is Wikipedia, which being free, has practically stopped the sales. The company publishing Encyclopaedia Britannica has decided to refocus on online encyclopaedias and educational materials. The current version of the Encyclopaedia Britannica is accessible on the Internet with images and videos, based on an annual subscription fee of $ 70" [6]. The question we ask – Is this the end announcing a new beginning? It is obvious that an all-time fundamental milestone of lexicography, such as Encyclopaedia Britannica, agreed to operate solely in virtual environment. While some communities still consider paper to be the only guarantee of sustainability, the British have made a radical decision – which is worth appreciating. The user-reader created the demand on the scientific market: an encyclopaedia contributed by more than 1,500 experts has a strong say in the global knowledge economy.

The "wiki" method (in Hawaiian wiki-wiki means "quick-quick") involves editing (hyper)texts on the same web page in Wikipedia collaboratively by a large number of people. Detailed product description is provided in the user manual. Wikipedia in Romanian started in 2003. In 10 years' time it was completed in an impressive manner, reaching 260455 articles in Romanian (accessed 15.02.15). However, similary to DEX online project, the Romanian Academy is still reluctant about such projects. When we relate its contributions to online encyclopaedias in other languages (e.g.: Wikipedia (in English), Enciclopedia Britannica (in English), LaRousse (in French), RoEnciclopedia, Webopedia etc. it seems appropriate to undertake all the necessary efforts, so that Romanian Wikipedia becomes a reliable source of information. The extent of "wikipedia" phenomenon is proved by many world encyclopaedias; Wik-

ipedia even has a page dedicated to the most noteworthy encyclopaedias[7]. As expected, the phenomenon has generated numerous parodies of online encyclopaedias), some of which may be the object of research in terms of stylistic connotations of language "wikipedian / wikipedious", which is often indecent and is essentially intertexts and/or hypertexts. The structure and hypertext links of Wikipedia-type products are not only visible and analyzable, the view of these links, which can be generated by web technologies, shows the vast extend of networks around free Encyclopaedias.

Talking about the cultural, educational and social impact of Wikipedia, Christian Vandendorpe [8, p. 17-30]from Ottawa University, notes that cultural impact is truly impressive, because such products have the quality of making people (volunteers) responsible for online texts and participative in developing encyclopaedias, which represent the most important information products of humanity. Jean GoodwinbelievesthatWikipediaisespeciallyworthy of a pragmatic nature[9].Everybody can make a contribution to product development according to their talents and knowledge: either by translating articles written in a foreign version or by restructuring an article, adding illustrations, or by correcting spelling or "patrolling" the encyclopaedia to identify and correct vandalism.

Wikipedia is friendly and patiently-explanatory, with options and ways of editing, which are described in detail and with clear demonstration, it is a perfect guide without intimidation and imposing – creating not just the illusion of freedom, but continuously improving its tools, to make this user freedom more noticeable. This manner of generating culture acts (hypertext) seems to us the most democratic, the least constrained and the most unprejudiced, relating to the meaning of the word recorded in encyclopaedias and dictionaries.

Table 1

Encyclopaedia vs Wikipedia features (after Mikael Hörnqvist[10])

Printed encyclopaedia	**Wikipedia**
static	liquid, dynamic
linear	nonlinear or multilinear
printed pages	textons and links
finite text (with beginning and end)	infinite, open text (no beginning or end)
book	network
an author/several authors	many authors (unknown to each other)
homogeneous and coherent	heterogeneous and not coherent
hierarchic structure	democratic, free
author has the control	active lecture
unique meaning	interactive (links between text fragments)

These features could be completed by synchrony vs. asynchrony/diachrony. Regarding the scientific component of Wikipedia, Jim Giles[11] (cited by Vandendorpe) says that according to the data of a survey, out of 1,000 scientists more than 70% regularly view scientific topics on the Wikipedia website. According to data provided by Russon Wooldridge, "Une étude sur échantillonnage menée par la prestigieuse revue scientifique *Nature* en décembre 2005 conclutque la qualité des articles de *Wikipedia*est à peuprès la même que celle des articles de l'*Encyclopaedia Britannica*)[12](data refer to English language Wikipedia). Currently, it has a double traffic compared to the Romanian version. Twice as many Romanians read Wikipedia in English rather than in Romanian, according to a traffic study published by the Wikimedia Foundation. But the trends are positive, and the Romanian version is gaining momentum, both in Romania and in the Republic of Moldova.

Wikipedia today is undoubtedly a product that occupies a significant position on the online knowledge market. It could become the world heritage of mankind, according to Wikipedia founder, Jimmy Wales. "The ideal encyclopedia should be radical – it should stop being safe", said Jimmy Wales[13].

The multiple benefits of dynamic lexicographic products (see above) are balanced by a certain number of disadvantages: selling identity data (personal data), annoying advertising, people manipulation and bullying, including through Wikipedia texts, personal attacks, intentional text decomposition, superficial information, posting dubious information, addiction to recognition by others, vandalism, spam, plagiarism, losing grasp on reality, mental unbalance, ephemeral information, transforming personal information into public data, user insecurity, risks of public exposure, identity theftetc.

Conclusions

Printed encyclopaedias and dictionaries cannot include all the information needed to be provided neither can they provide it in accessible form. Meanwhile, electronic dictionaries provide both of these features. Tens and hundreds of volumes can fit on one specialized lexicographical site. Following their emergence, the race between those who provide such services on the electronic market and those who provide it on the publishing market will intensify, in order to acquire user/reader trust through quality of service (issues related to copyright, distinction between real/false information, etc.). Some of them will be given preference for quality of translation, others for the speed and reasonable costs etc. Both Wikipedia (free and universal encyclopaedia) and online dictionaries are hypertext products in online format, generated by volunteers based on information published on paper, but intermittently and progressively filled with new content. These products differ from traditional encyclopaedias and dictionaries by many features, the most important being

visual nonlinearity at hyperlink level, which enables "link to link" navigation (intratextual or extratextual) on the Web. Dynamicity of lexicographic hypertext is due to modifiability, speed, interactivity and accessibility of electronic text with links.

Numerous new functions and search options are due to information technologies (ICT), which provides the user with hypermedia extensions (corrections, copying, inserts, video, audio, illustration, translation, comments, versions, etc.). Author/authors (Internet users/volunteers) contribute to the writing of a collective work and turn it into e-Authors of Wikipedia.

Bibliografie

1. M. Mario Monteleone, *Lexicographieetdictionnairesélectroniques. Des usages linguistiques aux bases de donnéeslexicales* (2003), p. 186,http://tel.archives-ouvertes.fr/docs/00/62/75/99/PDF/monteleone.pdf (accessed February 2, 2015)
2. Russon Wooldridge,*La lexicographieet la Toile*; http://homes.chass.utoronto.ca/~wulfric/articles/caught/ (accessed February 2, 2015).
3. Simona Mărieş Gruian. Virtual Culture, cyberpunk literature, *Postmodern Openings* 2 (2010:47-57, 49, http://postmodernopenings.com/wp-content/uploads/2010/06/PO-2-4.pdf (accessed January 22, 2015).
4. Wikipedia Report Card: summaries for 50 most visited languageshttp://stats.wikimedia.org/EN/ReportCardTopWikis.htm(accessed February 22, 2015).
5. Encyclopaedia Britannica, http://ro.wikipedia.org/wiki/Encyclop%C3%A6dia_Britannica(accessed february 12, 2015).
6. Ibid.
7. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_online_encyclopaedias (accessed 11 February, 2015).
8. Christian Vandendorpe.*Le phénomèneWikipédia: uneutopie en marche*, Le Débat, no. 148, janvier-février (2008): 17-30,

https://www.academia.edu/7303896/Le_ph%C3%A9nom%C3%A8ne_Wikip%C3%A9dia_une_utopie_en_marche (accessed February 10, 2015).

9. Jean Goodwin. *The Authority of Wikipedia*http://www.public.iastate.edu/~goodwin/pubs/goodwinwikipedia.pdf(accessed February 25, 2015).

10. Mikael Hörnqvist, *Digitala media och hypertext*, http://www2.idehist.uu.se/distans/ilmh/Ren/digital26.htm (accessed January 28, 2015).

11. Jim Giles. Internet Encyclopaedias Go Head toHead, *Nature* 438 (15 December 2005), 900–901.

12. Russon Wooldridge. *La lexicographieet la Toile*, http://homes.chass.utoronto.ca/~wulfric/articles/caught/#dyn) (accessed February 2, 2015).

http://www.smash.ro/punctro/wikipedia-ar-putea-deveni-patrimoniu-mondial-al-umanitatii/ (accessed February 12, 2015).

13. Jimmy Wales. *The birth of Wikipedia*.http://www.ted.com/talks/jimmy_wales_on_the_birth_of_wikipedia#t-514104(Accesed February 12, 2015).

ACTUL DE NUMIRE CA ACT DE VORBIRE

Tatiana TREBEŞ
Universitatra de Stat de Medicină şi Farmacie "Nicolae Testemişanu"

In the last years, the study of anthroponimy becomes a fovourite topic for scientific investigations. Nowadays the anthroponimy is researched from interdisciplinary point of view: anthropological, sociolinguistics and psyholinguistics. The article begins from the premise that the process of offering a name is a linguistic act and it is determined by psychological and social factors, like the historic setting, geographical zone, nationality, confession, factors wich show the parents' intentionality to individualize their children through naming.

Keywords: *anthroponimy, pragmatics, linguistic act, naming act, intentionality*

Antroponimul este definit ca nume propriu de fiinşă umană, "fiind compus din două elemente de origine greacă: *-onim* (< *onoma*), cu semnificaţia de „nume propriu" şi *–antropo*, prin care se identifică referentul, fiinţa umană. " [Ionescu-Perez: 2007, 217]. Antroponimele sau numele proprii de fiinţe umane constuie materialul procesului comunicativ care, datorită faptului că fac parte din structura formulelor denominative individuale, formule antroponimice oficiale sau formule antroponimice neoficiale, se integrează în structura unor semne lingvistice superioare, devenind „unităţi discursive prin care se reali-

zează funcţia de individualizare şi de identificare a membrilor unui grup uman şi a grupului considerat ca unitate" [Ionescu-Perez: 2007, 218–219].

În literatura de specialitate antroponimul este definit în opoziţie cu numele comune, distincţia dintre aceste două categorii de nume situându-se la nivel grammatical, semantic şi pragmatic.

Din punct de vedere semantic, cele două clase de nume se deosebesc prin natura şi scopul denominaţiei: "substantivele comune desemnează obiecte încadrate în clase prin referirea la anumite trăsături generale esenţiale, în timp ce substantivele proprii denumesc obiecte pe care le identifică, individualizându-le în cadrul unei clase generale, numele proprii reprezentând un sistem de denominaţie suplimentară, fiind atribuite unor obiecte desemnate prin numele comun, generalizator al clasei din care fac parte. Denominaţia prin substantive proprii are un caracter restrâns, fiind limitată la anumite clase de obiecte: persoane, locuri, animale etc. [Gramatica Limbii Române: 2005, 118]

Din punct de vedere gramatical, antroponimul posedă aceleaşi categorii gramaticale ca şi substantivele comune: determinarea, genul, numărul şi cazul.

Din punct de vedere pragmatic, numele proprii de persoană reprezintă acte de vorbire sau acte lingvistice, care indică cunoştinţele comune participanşilor la actul comunicativ.

Actul de vorbire este definit drept "un produs al comunicării umane prin limbaj" [Manu: 2003, 9]. El este considerat fie ca: "enunţ efectiv realizat de către un vorbitor determinat într-o situaţie data. În acest caz se vorbeşte, de asemenea, de eveniment de vorbire, [Dubois, apud Manu: 2003, 10] sau mai complex: "segment al vorbirii, unitate acustico-articulatorie, situativ-intenşională şi semnificativă, pe care un vorbitor şi un ascultător o instituie într-o anumită situaţie data" [Lewandowski, apud Manu: 2003, 10]; fie ca: "proces în cursul căruia este produs material verbal [Lewandowski, apud Manu: 2003, 10]; sau "cel mai mic segment de comportament verbal performat prin utilizarea limbii în circumstanţe comunicative concrete" [Felecan: 2011, 1043]. În producerea unui act de limbaj, locutorul trebuie să ia în considerare următoarele particularităţi pragmatice: "scopul cu care este performat actul de vorbire"; "relaţia dintre cuvinte şi starea de fapte din lumea reală", starea psihologică exprimată de locutor; relaţia dintre interlocutori; conţinutul propoziţional al actului de vorbire, condiţionarea actului de vorbire de existenţa unui cadru instituţional [Vasilescu, apud Felecan: 2011, 1043].

Actul lingvistic se poate descompune într-o serie de activităţi simultane şi solidare, care sunt numite componente ale actului lingvistic. "Austin distinge trei "dimensiuni" sau "sensuri" diferite ale actului lingvistic: "de a face ceva prin cuvinte": un act locuţionar – "producerea unei fraze dotate cu sens şi referinţă"; un act ilocuţionar "constând în a face cunoscut în ce mod trebuie înşelese cuvintele la un moment dat"; un act perlocuţionar - "un act care

produce efecte sau are consecinţe asupra altor persoane sau asupra propriei persoane" [Manu: 2003, 15].

Analizând cele trei dimensiuni ale actului de vorbire, se poate spune că şi numirea este rezultatul unui act de vorbire, cuprinzând toate cele trei ipostaze ale acestuia, întrucât "printr-o secvenţă lingvistică (componenta locuţionară), vorbitorul intenşionează - folosindu-se de un verb performativ (componenta ilocuţionară) – să transpună în limbaj o realitate extralingvistică, acţionând asupra sistemului de cunoştinţe ale interlocutorului (componenta perlocuţionară)." [Felecan: 2011, 1044].

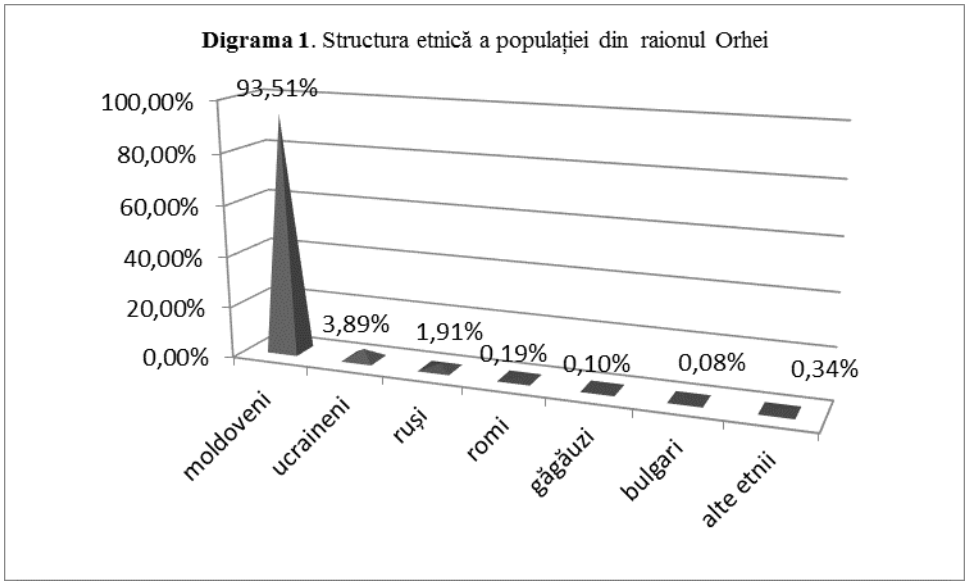
Utilizarea unui verb performativ prin care vorbitorul intenţionează "să se transpună în limbaj o realitate extralingvistică" sugerează faptul că fiecare act de vorbire conţine şi o stare de intenşionalitate, aceasta fiind, după cum susşine J. Searl "o condiţie obligatorie a actului de vorbire", pentru că "o expresie deliberată a unei stări de intenţionalitate are scopul de a-i lăsa pe alţii să ştie că cineva a avut această intenţie", pentru că "reprezentarea acestor acte are intenţia de a atinge nişte scopuri extralingvistice, care satisfac actele ilocuşionare" şi pentru că aceste acte "introduc unele proceduri convenţionale, care convenţionalizează componenta ilocuţionară corespunzătoare diferitor scopuri perlocuţionare". [Searl, apud Leilicht: 2009, 160]

În opinia lui S. Kripke, în cazul numelor proprii de persoană, starea de intenţionalitate se manifestă prin actul botezului, anume "prin intermediul botezului vorbitorul introduce în limbă un nume dublând sau botezând un obiect", în cazul nostru – o persoană. [Genoveva, apud Leilicht: 2009, 166]. Prin urmare, vorbitorul foloseşte un nume cu intenşia de a se referi la un obiect, o persoană.

Analizând numele proprii din perspectiva actelor de vorbire şi din perspectiva intenţionalităţii, putem spune că actul de numire se desfăşoară respectând un algoritm prelingvistic (intenţia unei persoane de a oferi un anumit nume unui nou-născut), lingvistic (nou-născutul primeşte un nume) şi extralingvistic (numele este introdus de către ofiţerul Stării Civile).

Prezintă interes evoluţia unor aspecte ale intenşionalităţii în cazul numirii, al acelor acte de vorbire, care sunt realizate conştient de către persoanele care dau anumite nume copiilor nou-născuţi. Ca material empiric pentru studierea acestui fenomen am utilizat datele referitoare la numele de botez înregistrate în ultimii ani în oraşul Orhei.

Orheiul este un oraş situat în partea centrală a Republicii Moldova, pe malul râuluiRăut. Este centru administrativ al raionului Orhei, fiind al 9-lea oraş ca mărime din republică şi unul dintre principale centre economice ale acesteia. Populaţia raionului constituie 116,3 mii de persoane, inclusiv: urbană – 25,7 mii de persoane, rurală – 90,6 mii de persoane [2, 1]. Componenţa etnică a raionului este următoarea:

În diagrama prezentată mai sus, putem observa că locuitorii raionului sunt preponderant moldoveni, vorbitori de limbă română, iar alături de ei, mai există şi persoane care aparţin altor naţionalităţi: ucraineni, ruşi, bulgari, romi, găgăuzi, arabi, turci, sirieni, fapt care se face simşit şi în sistemul antroponimic al regiunii.

Deşi inventarul de nume unice (prenume sau nume de botez), aşa cum se prezintă el astăzi, este contituit, în special, din nume tradiţionale (calendaristice şi biblice): *Ion, Maria, Ana, Vasile,* în urma analizei Registrelor alfabetice ale actelor de naştere (anii 1995-2014), se atestă o lărgire a diversităşii numelor de botez, apărând o serie de prenume, variante ale numelor tradiţionale care reflectă intenţia părinţilor de a-şi individualiza copiii şi care sunt un argument al ideii că numele propriu identifică un obiect, o persoană şi accentuează faptul că acest nume se referă doar la acest obiect, doar la această persoană:

Nume tradiţional	**Variante de ortografiere sau forme împrumutate din alte limbi ale numelui tradiţional**
Sofia	Sofya, Sophy
Irina	Iryna, Irăn
Maia	Mayya
Sebastian	Sebastyan, Sevastian
Alexei	Alecsey, Alexios, Oleksiy
Anton	Antonie Antony, Antonio
Anatolie	Anatoliy

Emilia	Emiliana, Emmy
Matei	Matey, Matvey, Mateo
Iulia	Giulia
Iulian	Iulius, Giulian
Nicolae, Nicolai	Nicolay, Niocolas, Nicholi
Marc	Mark, Marcus, Marco
Alexandru	Alecsandr, Olecsandr
Alexandra	Alessandra, Alecsandrina
Diana	Daiana, Diane
Cristina	Cristiana, Cristela
Cristian	Cristiano, Crish, Cristic, Cristin, Cristi
Ştefan, Ştefania	Steve, Stiven
Andrei, Andreea	Andres
Maria, Mariana Marian	Maricica, Marcela, Mary, Marisa, Mariella, Marianne, Marianna, Marienna, Marionela Marius, Mario, Marcel
George	Georgel, Georgian, Georgeos Giorgiana
Ilie	Ilias
Silvian, Silviu Silvia	Silvius, Silvano, Silviano
Patrick, Patricia	Patrik, Patriciu, Patricio

Analizând cele expuse mai sus, observăm două tendinţe de alegere a numelui pentru nou-născuşi:

1. tendinţa de a folosi numele tradiţionale şi de a rămâne fideli culturii şi identităţii româneşti, de exemplu: *Sofia, Maria, Alexandra, Iulia, Nicolai, Alexandru, Matei, Ştefan, Ilie;*

2. tendişa de a folosi o variantă împrumutată, de exemplu: *Nicolas, Sophy, Mateo, Steve, Andres, Georgeos, Mary* sau o variantă modificată prin ortografiere a numelor tradiţionale, cum ar fi: *Iryna, Alecsey, Sebastyan, Nicolay, Daiana, Marianna, Alessandra, Alecsandrina.*

De asemenea, se atestă şi tendinţa etnicilor ruşi şi a celor ucrainieni de a oferi copiilor şi de a înregistra în Registrele de Stare Civilă nume specifice culturii şi identităţii lor. De exemplu, *Alecsandr, Sevastian, Matvei* sunt variantele ruseşti ale prenumelor româneşti *Alexandru, Sebastian, Matei,* iar *Oleksiy, Olecsandr* – variante ucraineşti ale prenumelor *Alexandru şi Alexei.*

În ceea ce priveşte raportul dintre numele proprii, intenţionalitate şi obiectul/persoana la care se referă trebuie să pornim de la opinia lui Searle că ”pentru a explica modul în care un nume propriu se referă la un obiect, trebuie să arătăm modul în care obiectul satisfice sau se încadrează în conţinutul intenţional descriptiv care este asociat numelui în mintea vorbitorului” şi de a crea prin intermediul actelor de vorbire / actului de numire ceea ce se numeşte o ”referinţă de succes”, fără ambiguităţi, astfel ca ”cel care ascultă să fie capabil să identifice obiectul de referinţă al vorbitorului”. [Searle: 1983, 233].

Pentru Searle, susţine A. D. Spear, intenţionalitatea este ”diecţionarea unei stări mentale a unui subiect conştient”, ”exprimând felul în care un act de vorbire este realizat - prin convingere, prin dorinţă, prin voinţă” [A. D. Spear, 17]. Prin urmare, dacă părinţii au ales un nume tradiţional, de exemplu: Sofia, Ştefan, Maria, Nicolai, actul lingvistic se realizează prin intenţia / dorinţa / speranţa părinşilor de a avea o fiică înşeleaptă - Sofia – înşelepciune; sau intenşia / dorinşa / speranşa părinşilor de a-şi avea copiii protejaşi de puterea divină a unor sfinşi – Maria, Nicolai. Dacă părinţii au optat pentru o variantă adaptată a numelui tradiţional, o variantă modificată ortografic, de exemplu: Irăn, Olecsandr, Mateo, Cristic, Daiana, actul lingvistic se realizează prin intenşia / dorinşa celor ce oferă numele de a-şi individualiza copiii, de a-i deosebi de alţi purtători ai aceluiaşi nume, ceea ce este un argument al faptului că numele este aşa cum se exprimă Searl ”o etichetă care a fost psihologic ataşată de obiectul / persoana pe care o numeşte / desemnează.” [Searle, apud A. D. Spear, 3]

În concluzie putem spune că părinţii prin intenţia de a le oferi copiilor un anumit nume îşi realizează dorinşa de a-şi individualiza copilul, numele fiind o primă informaţie pe care o avem despre individul pe care îl desemnează, extrapolând, după cum consideră Searle ”trăsăturile comune şi ale altor indivizi şi rămânând doar o constelaţie singularizantă” care îl poate desemna, îl poate indica pe el şi numai pe el.

Bibliografie

1. FELECAN, D. *Pragmatica actului de numire personal neconvenşională.* 2011 Disponibil: http://www.upm.ro/cci12/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-124.pdf [Accesat 04.03. 2015]
2. GLAR, *Gramatica limbii române.* Vol. II / coord.: Valeria Guşu-Romalo. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2008
3. MANU, M. M. *Elemente de pragmalingvistică a românei vorbite regional*. Bucureşti: Dual Tech, 2003. ISMB 973-85525-9-1
4. SEARL, J. R. *Intentionality. An Essay in the philosophy of mind.* Cambridge University Press, 1983. ISBN 0-521-27-302-1

5. LEILICH, J. *Intentionality, Speech Acts and Communicative Action. A defense of J. Habermas' & K.O. Apel's criticism of Searle.* 2009 [Accesat 04.03. 2015] Disponibil: http://elanguage.net/journals/pragmatics/article/viewFile/163/99
6. IONESCU PÉREZ P. C. Concepte, metodologie şi terminologie în antroponimia romanică. În: *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, S. Reinheimer Rîpeanu şi I. Vintilă-Rădulescu (coord.), 215–234. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2007
7. SPEAR A. D. *Searle and Kripke on the Description Theory of Proper Names,* [Accesat 03.05.2015] Disponibil: http://faculty.gvsu.edu/speara/Andrew_D._Spear/Research_files/SearleKripkeonReferenceMA.pdf

LET'S SPEAK A PLAIN LANGUAGE OF ACRONYMS, ABBREVIATIONS, CLIPPINGS, INITIALISMS AND BLENDS

Dorina BOICO
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Although even medieval scribes began to shorten common phrases to economize and speed up the process of recording tedious information, there is still no agreement for the construction of a common theory concerning word-formation. Thus, the purpose of the present article is to bring light into the world of the most used ones.

Key-words: *Acronym, abbreviation, initialism, clipping, blend, portmanteau.*

In our century, the world is trying to unify itself; the countries feel the necessity to traverse their boundaries and to internationalize their relationships, and because the tempo of life is increasing, it becomes necessary to give more and more information in the shortest possible time. As a result, we shorten words and word-groups in the process of communication [Ciobanu: 2012, 69].

The correlation of a curtailed word with its prototype is of great interest. Two possible developments should be noted:

a) The curtailed form may be regarded as a variant or a synonym differing from the full form quantitatively, stylistically and sometimes emotionally, the prototype being stylistically and emotionally neutral, e.g. *doc – doctor, exam – examination, Becky – Rebecca, Japs – Japanese*, etc. the missing part can at all times be supplied by the listener, so that the connection between the prototype and the short form is not lost.

b) In the opposite extreme case the connection can be established only etymologically. The denotative or lexico-grammatical meaning or both may have changed so much that the clipping becomes a separate word. Consequently a pair of *etymological doublets* comes into being: *chap* ("a man or a boy") – *chapman* ("a pedlar"); *fan* ("an enthusiastic devotee") - *fanatic* ("a person whose enthusiasm for something is extreme or beyond normal limits"), etc [Арнольд: 1959, 84].

Curtailed words of the first group (variants) render one of the possible meanings of the prototype creating by this very novelty a greater expressiveness, a colloquial or slangy shape and often emotional colouring as well.

The second extreme group, the etymological doublets, may develop semantic structures of their own. Very complex semantic cases like *fancy* with its many meanings and high valency are nevertheless rare [Арнольд: 1959, 85].

An **acronym** is a word coined by taking the initial letters of the words in a title or phrase and using them as a new word. However, not every abbreviation counts as an acronym: to be an acronym the new word must not be pronounced as a series of letters, but as a word. Thus, if Value Added Tax is called /vɪ eɪ tɪ/, that is an abbreviation, but if it is called /væt/, it has become an acronym.

The lack of predictability in acronyms stems from at least two sources. Firstly, the phrase from which the acronym is taken is treated with a certain amount of freedom to permit the acronym to arise. For example, in *BASIC* only the first part of a compound adjective provides a letter for the acronym, while in *WASP* both parts of *Anglo-Saxon* provide a letter for the acronym [Bauer: 1983, 237].

The second main reason for the lack of predictability in acronyms is that not every abbreviation which could be an acronym is treated as one, and there seems to be no particular reason why some abbreviations should be ignored. Clearly, *BBC* cannot be pronounced as a word, since it violates constraints on the phonological structure of English words, but the same is not true of *GOM* (Grand Old Man) or *OD* (Over-Dose).

Occasionally, unusual acronyms are found where the letters are not strictly speaking initial letters in the words in a phrase. One notable example is *KREEP*, a type of moon rock, where the *K* is the chemical symbol for potassium, and the acronym means "potassium, rare earth elements, phosphate".

Finally, it must be stressed that acronyming is very much orthographically-based, and as such differs considerably from most other word-formation processes. Consider, for example, PERT (Program Evaluation and Review Technique). If the phonetic value of each initial letter is used in the base of the acronym were taken as the starting point of the acronym, a pronunciation /pírt/ would be expected, that is /píət/ in dialects of English that do not have post-vocalic /r/. if the acronym were based on the pronunciation of the elements, the

expected pronunciation would be /wæsp/ (or possibly /hwæsp/) rather than /wɒsp/ [Bauer: 1983, 238].

Abbreviations. By abbreviations several things are understood: a reduction of a word to several letters, of a group of words forming a notion to initials, as well as a rather new phenomenon, that of alphanumerics (combination between letters and ciphers which read as a word in the language) [Popescu: 2011, 120].

Abbreviation is a very old process which it flourished [Bonta: 2008, 97]. It is a very frequent device and an important means by which economy in contemporary English is achieved. Thus, contemporary English may be said to be a very "concentrated" language, lexical and grammatical forms expressing much with little linguistic material [Leviţchi: 1970, 64].

Contraction / clipping / curtailment, an old word-formation device (since Middle Ages) consists in the partial reduction of a word (this is why it is also called **shortening/abbreviation**) [Bonta: 2008, 96] or it refers to the process whereby a lexeme (simple or complex) is shortened, while still retaining the same meaning and still being a member of the same form class [Bauer: 1983, 233].

The process is of a qualitative nature, the result of which is a **contracted word** [Bonta: 2008, 96].

It is typical of word-building in Modern English that in most cases it is the nouns that are shortened [Ginzburg: 1966, 203]. They are generally used only in colloquial speech and are colloquial variants of the full words from which they have been abbreviated. If abbreviated variants of words become neutral in style and come to be used in the literary language, they replace the variant from which they were shortened, and the latter become obsolete. It happened so that the word *taxi* was formed from *taxi-cab,* which in its turn had been formed from *taxi-motorcab.* Abbreviated variants of words may even form a basis for the creation of new words, e.g. *phone* (from *telephone*) and the verb *to phone,* formed by conversion from the short variant of the noun [Orembovskaya: 1964, p. 26].

There are very few clipped adjectives all of them belonging to jargonisms, e.g. **ard** from *ardent*, *dilly* from *delightful* and some others. As for clipped verbs it is usually a case of conversion from clipped nouns, e.g. *to taxi* from *taxi, to phone* from *phone, to perm* from *perm* – "a permanent wave", etc [Ginzburg: 1966, 203].

There are two main types of shortenings: **graphical** and **lexical**.

✓ Graphical abbreviations – are signs and symbols that stand up for the full words or combination or words [Melenciuc: 2005, 173], and are the result of shortening of words and word-groups only in written speech while orally the corresponding fall forms are used.

They are used for the economy of space and effort in writing. The oldest group of graphical abbreviations in English is of Latin origin. In Romanian this type of abbreviation is not typical. In these abbreviations in the spelling Latin

words are shortened, while orally the corresponding English equivalents are pronounced in the full form, e.g. *for example, (Latin example gratia); a.m. – in the morning (ante meridiem); No – number (numero); p.a. – a year (per anni); d- penny (denarius/, lb – pound (libra); i.e. – that is (id est)*[Banu: 2005, 72].

✓ Lexical Abbreviations - are shortened variants of words and phrases used as independent lexical units with a certain phonetic shape and structure of their own. Some of the occur both in oral and written speech, others only in oral colloquial speech, cf. **bus, mike, phone,** on the one hand, and **trig, maths, sis,** on the other.

Other linguists contend that even when the original word and its shortened form are generally used with „a difference in the implied tone of feeling" they are both to be recognized as two distinct words. If this treatment of the process of word-shortening is accepted, the essential difference between the shortening of words and the usual process of word-formation (such as affixation, compounding, etc) should be pointed out. It will be recalled that words built by affixation, for instance, are of a more complex character both structurally and semantically, cf. teach → teacher, develop → development, usual → unusual, etc. It is not the case with word-shortening; shortened words are structurally simple words and, in most cases, they have the same lexical meaning as the longer words from which they are derived. Another pecualirity of word-shortening if treated as a derivational process is that there are no structural patterns after which new shortened words could be coined [Ginzburg: 1966, 202].

Two main types of lexical shortenings may be distinguished:

- abbreviations or clipped words or clipping
- initial words or letter words [Melenciuc: 2005, 173].

Lexical abbreviations, as it was mentioned above, are formed by simultaneous operation of shortening and compounding. They are made up of the initial sounds or syllables of the components of a word-group or a compound word usually of a terminological character.

As a rule, lexical abbreviations do no include functional words (prepositions, articles, etc.), although there are some exceptions, e.g. R. and D. ['ɑ:rən'di:] = research and development program.

In some cases only the first component of a two-member word-group or the first two components of a three-member group are shortened, the last one undergoing no change at all, e.g. **V-day** ['vi: 'deɪ] = Victory Day; **H-bomb** ['eitʃ 'bþm] = hydrogen bomb; **V.J.-Day** ['vi dʒeɪ] = Victory over Japan Day, etc.

Lexical abbreviations are classified according to the part of the word which is clipped. [Banu: 2005, 76]. Thus, there is:

1. Aphaeresis (fore clipping) means the reduction of the initial part of the word: *plane* from *airplane*; *sample* from *example*; *quake* from *earthquake*.

2. Syncope (medial clipping) means the reduction of the middle part of the word. Examples of this type may include: *specs* from *spectacles*; *captain* from *capitaine*; *fancy* from *fantasy*; *ne'er* from *never*, *whoe'er* from *whoever*.

3. Apocope (back clipping) – this process refers to the reduction of the last part of the word: *exam* from *examination*; *gym* from gymnastics; *curio* from *curiosity, hobby* from *hobby horse*; *fab* from *fabulous*. It is considered the most productive process now, and it appears especially in colloquial English.

It is considered that a clipped form must be regarded as a new word, particularly when (as it frequently does) it supplants the longer from altogether: *mob* (mobile vulgus "movable or fickle, common people), *taxicab* (taximeter cab), *auto* (automobile), *perm* (permanent wave) [Bonta: 2008, 96].

Initial abbreviations – are words-nouns produced by shortening nominal combinations [Melenciuc: 2000, 57], and which represent the bordering case between graphical and lexical abbreviations. They are also called *initialisms*.

When they appear in the language, as a rule, to denote some new offices they are closer to graphical abbreviations because orally forms are used, e.g.: JV – joint venture. When they are sued for some duration of time they acquire the shortened form of pronouncing and become closer to lexical abbreviations, e.g. BBC is as a rule, pronounced in the shortened form [bi:bi:'si:] [Banu: 2005, 73].

Abbreviation to initials is extremely productive in Modern English [Popescu: 2011, 121]. Some of them are transparent, like *UFO, BBC*, but in some cases the translation of initialisms is next to impossible without using special dictionaries [Banu: 2005, 74], as they are so highly technical that it takes a specialist to trace back the abbreviation to what it stands for: *http* = hypertext transfer . Initialisms are denoted in different ways. Very often they are expressed in the way they are pronounced in the language of their origin, e.g. *ANZUS (Australia, New Zealand, United States)* is pronounced in Romanian as *ANZUS*; *SALT (Strategic Arms Limitation Talks)* was used in Romanian as a phonetic borrowing.

At times, abbreviations to initials preserve the form-words they contain unabbreviated: *G&T* (gin-and-tonic); *a B and S party* (a bachelor-and-spinster party). At other times, only one component is initialized, the other remaining in full: *V-day* (victory day), *L-plate* (licence plate), *e-mail* (electronic mail) [Salapina: 1974, 123].

Some scientists unite groups b) and c) into one group which they call **acronyms**.

There is no agreement as to what to call abbreviations that contain both separately pronounced letters and sequences of letters pronounced as a word, such as *CD-ROM* [si:di:'rom] or MS-DOS [em'es'dos]. These abbreviations are sometimes referred to as **acronym-initialism hybrids**, although they are grouped by most under the broad meaning of *acronym* [Ciobanu: 2012, 73].

A specifically English word pattern almost absent in the Russian language must be described in connection with initial abbreviations in which the first element is a letter and the second a complete word. The examples are: *A-bomb, A-terror, H-accident risk, H-blast, A-sub, H-bomber, H-test*, where *A* stands for atomic or *atomic bomb* and *H* for *hydrogen bomb*. The pronunciation is alphabetic [Арнольд: 1959, 92].

Alphanumerics (or the same initialisms considered by some linguists) - is a type of abbreviation extremely productive especially in e-mail language and SMS-language, where it meets the requirements of small space and expedient communication. The language of commercials and advertisements has also adopted it, probably because it is striking and informal at the same time.

They are to be read uttering their component letters in isolation, because their basic mechanism is homonymy (coincidence in pronunciation with another word existing in the language): e.g. *CUL8R* (see you later), *BU* (be you).

At other times, there is a combination between alphanumerics and abbreviation to initials, as in *B2B* = business-to-business, *B2C* = business-to-consumer. [Popescu: 2011, 122]

Among these formations there is a specific group that has attracted special attention of several authors and was even given several different names: blends, blendings, fusions or portmanteau words. [Арнольд: 1959, 89].

The last term was invented by Lewis Carroll who used this kind of word-forming mechanism extensively. It consists of blending of two words, which have undergone apocope, respectively aphaeresis. This process of formation is also called *telescoping* because the words seem to slide into another like sections of a telescope. For example, "smog" comes from the blending of "smoke" and "fog" where the former has undergone apocope, the latter aphaeresis; *camcorder* (camera + recorder); *edutainment* (educational + entertainment); *Bollywood* (from Bombay and Hollywood, used for the Indian film industry); *brunch* (breakfast + lunch, for a meal between the two first meals of the day) [Popescu: 2011, 131].

Blends are words formed from a word-group or two synonyms [Banu: 2005, 79], and the result is known as **portmanteau word** [Ginzburg: 1966, 204] or they may be defined as a new lexeme formed from parts of two (or possibly more) other words in such a way that there is no transparent analysis into morphs. The question of analysis into morphs is the awkward part of this definition, since in many cases some kind of analysis can be made: for example, in some instances at least one of the elements is transparently recoverable, e.g. *ballute (< balloon + parachute), chunnel (< channel + tunnel), dawk (< dove + hawk) and shoat (< sheep + goat).*

There are other kinds of blends where the two words used as the bases are both present in their entirety in the blend, though there is overlap. It should be noted that the overlap may be in pronunciation, in orthography or both.

A third kind of blend is the type where the new lexeme looks as though it is or might be analyzable in terms of other word-formation processes, in particular of neo-classical compound. Recent examples are *arcology (< architectural ecology), autocide (< automobile + suicide), electrodelic (< electro + psychedelic), molecism (< molecule + organism), etc.*

Finally under blends, there is a set of whose precise status in the taxonomy is difficult to discern. As a result it is not clear whether they are in fact blends or compounds made up of one instance of clipping and one unaltered lexeme. Some examples, like *creamains (< cremate + remains)* and *carbecue (< car + barbecue),* have very much the effect of blends, while others, like *motocamp (< motor + camp)* and *frontlash (< front + backlash), seem more like compounds.*

Generally speaking, the category of blends is not well-defined, and blending tends to shade off into compounding, neo-classical compounding, affixation, clipping and acronyming [Bauer: 1983, 234].

The analysis into immediate constituents of blends permits the definition of a blend as a word with the first constituent represented by a stem whose final part may be missing, and the second constituent by a stem of which the initial part is missing. The second constituent when used in a series of similar blends may turn into a suffix. A new suffix *–on* is, for instance, well under way in such terms as *nylon, rayon, silon*, formed from the final element of *cotton* [Banu: 2005, 79].

Depending upon the prototype phrases with which they can be correlated two types of blends can be distinguished. One may be termed **additive**, the second **restrictive**. The first is transformable into a phrase consisting of the respective complete stems combined by the conjunction *and*: e.g. *smog* < *smoke* and *fog* "a mixture of smoke and fog". The elements may be synonymous, belong to the same semantic field or at least be members of the same lexico-grammatical class of words: *sm(oke) + (f)og* > smog. Other examples are: *transceiver* < *transmitter* and *receiver*, *Niffles* < *Niagara Falls*.

The restrictive type is transformable into an attributive phrase, where the first element serves as modifier of the second: *cine (matographie pano)rama* > *cinerama*. Other examples are: *positron* < *positive electron*; *telecast* < *television broadcast* [Арнольд: 1959, 89].

With major questions to be answered, it is obvious just how much research there is still to be done in word-formation, and why it should be the "deepest, more secret part of language". Nevertheless, there are grounds for optimism, since even such basic problems do not appear to be insoluble in principle. Word-formation seems to offer the opportunity for valuable and fruitful linguistic research, and a challenge which more and more linguists are taking up.

Bibliography

1. Banu, F., elab. *English Lexicology*. Cahul: Raza de Sud, 2005. ISBN 9975-9738-7-6.
2. Bauer, L., elab. *English Word-Formation. Cambridge Textbooks in Linguistics.* Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
3. Bonta, E., elab. *Elements of English Lexicology*. Bacău: Alma Mater, 2008. ISBN 973-8392-28-4.
4. Ciobanu, O., elab. *A Guide to English Lexicology*. Chişinău: Cetatea de Sus, 2012. ISBN 978-975-4367-1-7.
5. Ginzburg, R.S., Khidekel, S.S., Knyazeva, G.Y., Sankin, A.A., elab. *A Course in Modern English Lexicology.* Moscow: Higher School Publishing House, 1966.
6. Levițchi, L.D., elab. *Limba engleză contemporană. Lexicologie.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1970.
7. Melenciuc, D., elab. *Seminars in Modern English Lexicology*. Part I. Chişinău: USM, 2000. ISBN 9975-917-76-3.
8. Melenciuc, D., elab. *A Reader in English Lexicology.* Chişinău: CEP USM, 2005, ISBN 9975-70-519-7.
9. Orembovskaya, M., Gvarjalaze, T., Orembovskaya, T., elab. *English Lexicology.* Tbilisi: Tsodna, 1964.
10. Popescu, D., elab. *The Contemporary English Language Lexicology.* Târgu-Jiu: Academica Brîncuşi, 2011. ISBN 978-973-144-446-8
11. Salapina, G., elab. *Limba engleză contemporană. Lexicologie.* Ediţia a II-a, Timişoara: Tipografia Universităţii din Timişoara, 1974.
12. Арнольд, I.B., elab. *Лексикология современного английского языка*. Ediţia a II-a, Moscova, 1959.

LINGVISTICĂ GENERALĂ ŞI CONTRASTIVĂ

TIPURI ŞI MODELE DE COMPUSE TEMICE ÎN LIMBILE ROMANICE ACTUALE

Ion DUMBRĂVEANU
Universitatea de Stat din Moldova

This paper focuses on some structural aspects of root compounds in modern Romance languages.The present study highlights some tendencies of revitalization of several types of nominal compounds with regressive word order of components which is a specific feature of Latin and Greek thematic compounds. The paper also outlines that despite the progressive word order which is peculiar to neo-Romance analytical languages, there is a considerable number of neo-compounds with regressive word order which can be used as a "catalyst" for the formation of new thematic compounds in modern Romance languages.

Keywords*: Regressive word order, progressive word order, thematic compounds, Latin and Greek scientific compounds.*

Se ştie că limbile romanice nu au moştenit modelele compuselor temice, cu excepţia unor modele de compuse adjectivale de tipul celor spaniole (ojinegro) sau italiene (occhiazzuro). Cercetătorii în materie de derivatologie caută explicaţia deficienţei compunerii temice în limbile moderne, în general, şi în cele neoromanice, în special, în topica cuvintelor (inclusiv a componentelor compuselor) caracteristică structurii limbilor respective. Astfel, procedeele de formare a compuselor temice sunt folosite în limbile clasice şi moderne, în fond, în limbi cu structură sintetică a sistemului nominal şi verbal, în care topica regresivă: determinant – determinat s-a păstrat drept topică „normală”, ca antipod al topicii progresive: determinat – determinant [Ivănescu:1965,82].

În virtutea structurii analitice a sistemului nominal, limbile neolatine au continuat şi au răspândit tendinţele analitismului lexemic şi asupra compunerii nominale. Cu toate acestea, pe lângă modelele izolate ale unor compuse temice adjectivale despre care am pomenit mai sus, limbile romanice au dezvoltat şi unele modele de formare a compuselor temice. În continuare vom analiza două modele mai productive de compuse temice în limbile romanice actuale.

I. Modelul V + N → N. Cel mai vechi şi răspândit tip neolatin de compuse temice este reprezentat de formaţiile structurate după acest model. P. Lloyd [Lloyd:1967,19 şi urm.] afirmă că deja în sec. X în spaniolă au fost

atestate 17 neoformaţii de acest tip; iar în franceza sec. XIII – 3 formaţii. În spaniola contemporană, după calculele aceluiaşi autor, au fost înregistrate 1703 de astfel de formaţii. C. Tollemache [Tollemache:1945,189-191] atestă în italiană 954 de astfel de compuse.

Referitor la definirea statutului structural-funcţional al acestui tip de compuse, în lingvistica romanică au fost expuse mai multe opinii şi aserţiuni, de multe ori, contradictorii. În fond, divergenţele de opinii se reduc la definirea naturii semantico-funcţionale a primului component al compuselor de acest tip, şi anume: este acesta o formă de imperativ sau ţine de indicativul respectivului verb. Unii cercetători ca, A. Darmesteter [Darmesteter:1875,146,177] , L.Spitzer [Spitzer:1952,42-61], L. Blumel [Blumel:1963, 10] consideră primul element component al formaţiilor în discuţie drept o formă a imperativului, iar alţi cercetători [Merlo:1941,17], [Ynduraín:1964,301], dimpotrivă, califică acest component drept o formă de indicativ (persoana a treia a prezentului respectivului verb). Există şi alte opinii, conform cărora primul component al compuselor verbal-nominale „s-a eliberat" de categoriile gramaticale (de mod, timp şi persoană) şi s-a transformat într-o simplă bază (temică) a verbelor respective. Este concludentă, în acest sens, afirmaţia cercetătoarei N.D.Arutiunova, conform căreia „… în limba spaniolă contemporană primul element (al compuselor de acest tip – I.D.) şi-a pierdut sensul de imperativ şi reprezintă, de fapt, o bază verbală" [Арутюнова:1953,11]. Opinii analogice întâlnim şi în lucrările altor cercetători: [Marouzeau:1955,95; Lewicka:1968,123; Kreutzer:1967,195; Bally:1955,108]. Ch.Bally, de exemplu, afirmă cu privire la formaţiile de tipul celor franceze *porte-plume, essuie-maine* ş.a. că în acestea „…elementul verbal şi-a pierdut sensul modului imperativ sau indicativ şi reprezintă o veritabilă bază" [Bally:1955,108].

Raţionamentele lingviştilor N.D. Arutiunova şi Ch. Bally par a fi mai aproape de adevăr şi ne permit să considerăm că primul component al compuselor verbal-nominale reprezintă o temă verbală şi formaţiile respective pot fi calificate drept compuse temice. Remarcăm, totodată, că mai potrivit, în acest caz, ar fi să se folosească termenul de compuse „semitemice", deoarece numai primul component (elementul verbal) al compuselor reprezintă o veritabilă bază temică (în înţelesul clasic al termenului). Cu toate acestea, aplicarea termenului de compunere temică ni se pare mai adecvată în sensul că tipul de compuse în discuţie se opune compunerii lexemice propriu-zise anume prin prezenţa în componenţa acestuia a elementului verbal „degramaticalizat", adică în funcţie de bază derivativă temică propriu-zisă.

Tipul verbal-nominal de compuse temice se formează în limbile romanice investigate în baza unui singur model – V + N $\rightarrow$ N, care este cel mai răspândit şi productiv (cu excepţia românei) în toate idiomurile cercetate. Compusele formate după acest model constituie în limbile romanice actuale „o clasă

deschisă", care se completează în continuare cu noi formaţii, desemnând cele mai variate realităţi din sfera materială a societăţii umane. [Giurescu:1975, 68; Арутюнова:2007,228-248]. Să comparăm o serie de exemple: span. *portabombas, lanzacohetes, lavacoches, cambiadiscos;* port. *lança-granadas, guarda-redes, gira-discos;* franc. *lance-satellites , range-cassettes, port-cadres, accroche-sac;* ital. *lava-vetri, porta-oggetti, guardaportone, tostapane, prendesole;* rom. *portsemnal, portmagnet, spargevaluri, portpagină, portburghiu, lans-torpile* ş.a.

Remarcăm că, spre deosebire de limbile romanice occidentale, româna dispune de un număr redus de prim-elemente componente verbale de structurale a acestui tip de compuse. Un considerabil număr de compuse temice formate după acest model în limba română sunt nişte formaţii metaforice timpurii care ţin de diacronia limbii şi care nu întotdeauna se deosebesc în mod explicit de unităţile frazeologice propriu-zise, de exemplu, *papă-lapte, fluieră-vânt, paşte-vânt, pierde-vară, linge-blide, prinde-muşte, vântură-ţară, suge-bute, târâie-brâu, linge-talger* ş.a. Spre deosebire de limba română, compusele temice cu substrat metaforic sunt mai răspândite în limbile romanice occidentale, reprezentând un proces viabil şi productiv de compunere în sincronia acestor limbi. A se compara, de exemplu, span. *tragamonedas, quebrantaalmas, rompecorazones, chupaflor;* port. *mata-caminho, bate-orelhas, guarda-ventre;* franc. *cache-sexe, tire-fese, tire-son;* ital. *mangiasoldi, caccavoti, mangiadischi* ş.a.

În unele cazuri, componentele compuselor temice de acest tip sunt legate prin vocala conexivă, adică prin structemul *-i-* . În asemenea cazuri, primul component al compuselor este perceput drept o simplă bază (temă), în sensul clasic al termenului, nu numai în plan funcţional, ci şi din punctul de vedere al structurii respectivelor compuse, de exemplu, span. *saltigallo, crucimar;* ital. *frangisole, perdigiorno* ş.a.

În limbile romanice occidentale se observă o tendinţă de „specializare" a unui considerabil număr de prim-elemente temice, în baza cărora sunt formate serii întregi de compuse de acest tip. Unele din prim-componentele acestora, după gradul de regularitate, productivitate şi reproductibilitate ale unor compuse analogice, se apropie, în concepţia unor cercetători, de prefixoide [Cincilei:1975,102] şi aplicarea termenului de „derivatoid" pentru desemnarea formaţiilor care conţin în calitate de prim-componente de tipul celor span. *guarda-, porta-, corta-;* franc. *porte-, pare-, lance-* în anumit sens ar putea fi calificate ca atare.

Cele nai productive baze temice verbale s-au dovedit a fi în limbile spaniolă, franceză şi italiană. Remarcăm faptul că, în afară de unităţile-teme (baze) enumerate, limbile romanice occidentale mai dispun de peste 80 de baze verbale mai productive care integrează neoformaţiile de acest tip, ca span. *fija-,*

cuelga-, pesa-, reposa-, taja-, monta-, rasca-, vende-, cruci-, come-, destroza-, engaña-, curva-, friega-, cierra-, quita-; franc. *coupe-, compte-, tourne-, gagne-, soutiene-, remonte-, rase-, lèche-, aide-, passe-, brise-, tire- ;* port. *arranca-, quebra-, gira-, guarda-, arrancha-, manda-, lava-, salva-;* ital. *mangia-, lava-, apri-, guarda-, prendi-, macina-, caccia-, bagna* ş.a.

II. Modelul N + N → N. Această formulă de formare a compuselor temice este cea mai productivă după modelul analizat mai sus. Astfel, din cele 990 de neoformaţii de compuse temice analizate 414 (41,8 %) ţin de compusele formate în baza acestei scheme. Din punct de vedere structural, formaţiile în discuţie reprezintă „antipodul structurilor cu topică progresivă a cuvintelor" [Cincilei:1975, 113] şi prezintă interes în sensul că acestea sunt o mărturie a unei tendinţe *sui generis* de renaştere şi revitalizare a modelelor „clasice" de compunere de tip greco-latin. Or, spre deosebire de compusele de tip greco-latin, care apar în exclusivitate pe baza temelor culte sau, mai exact, în baza aşa-ziselor elemente de compunere greco-latină (neautonome în plan sincronic), tipul de compunere temică în discuţie se structurează pe baza unor teme care au un statut liber, autonom în sincronia limbilor romanice actuale. Să comparăm o serie de compuse temice de acest tip: span. *bolsilibro, cablevisión, discoresumen, drogodependencia, magnetosfera, cartoguía, avifauna, mundicolor;* port. *metalomecánica, fibrocimento, manutécnica;* franc. *mondovision, naviplan, relaxoterapie, arabodollars, discoplan, astrosport, cablotélévision, metéorosensibilité, magnetosphère;* ital. *filovisione, disconovitá, aviogetto, aliscafi, ferrosmalto, dsicoorario, mondoragazzi;* rom. *rachetomodel, discoenciclopedie, atomoterapie, navorachetomodel, gazoelectrsudor, maşinoschimburi, nămoloterapie, ferocactus, astrorobot, prozopoem, sonetofabulă, discoteatru, sunetochimie* ş.a.

Exemplele de mai sus arată că, în plan structural, neoformaţiile compuse enumerate nu diferă prin nimic de compusele clasice temice. În absoluta majoritate a cazurilor, componentele constituente ale formaţiilor exemplificate sunt legate între ele prin structemele *–o-/-i-/-e-*, caracteristice compuselor temice de tip greco-latin.

O deosebită productivitate manifestă modelul compuselor cu prim-elementul bază *radio-* . Înalta frecvenţă de utilizare, stabilitatea şi reproductibilitatea în procliză a elementului dat fac ca acesta să se apropie de prefixoide. Or, prim-elementul *radio-* „nu manifestă nicio tendinţă de pierdere a semanticii sale" [Asoev: 1959, 26-30] şi este perceput ca o veritabilă bază integrantă a respectivelor compuse temice. A se compara o serie de exemple: span. *radioemisora, radiosonda, radiobaliza, radiofaro, radioaficionado, radiogaceta, radiocentro;* port. *radiomensagem, radioescola*; franc. *radio-guidage, radio-corespondance, radio-vacance, radioastronomie, radio-enregisztrateur, radio-cinematographie;* ital. *radioaudizione, radiocanale,*

radiotaxi, radiostella, radiointervista, radiopilota, radiotelecomando, radiodramma, radioregistratore; rom. *radioimpuls, radioundă, radiostea, radioprogram, radiotransmisionist, radiomesaj, radiofonotecă, radioelectronist, radioasamblor, radioamatorism, radioanchetă* ş.a.

Un interes aparte prezintă şi folosirea în calitate de prim-component al compuselor temice a unor baze trunchiate ale unor cuvinte autonome în plan sincronic, cum ar fi: *carbo-, narco-, petro., servo-, tecno-, psico-, socio-, farmaco-, ciclo-, vibro- termo-, cosmo-, meteo-, turbo-* ş.a. A se compara o serie de formaţii de acest tip: span. *narcotráfico, narcoanálisis, petrodolar, vibrotécnica, psicoterapeuta, tecnoficción;* port. *termoprojecto, tecnotunel, termoregulador, turbo-hélice;* franc. *cyclotourisme, turbosphère, servo-direction, cosmosociété, sociodramme, tensiofissuromètre, spationef, technostructure, carbochemie, cosmonef;* ital. *narcobanca, narcolira, narcotraficante, narcoterrorismo, ciclomotore, cosmocargo, cosmotartana, vibroformatrice, vibromassaggiatore, vibroterapia, turbotreno, turboventilatore, tecnofibra;* rom. *mecanotehnică, cosmoviziune, tehnofilm, turboagregat, meteoinformaţie, cosmodepanator, termoviziune* ş.a.

În cadrul bazelor trunchiate ale compuselor temice, mai productiv, în ultima vreme, s-a dovedit a fi componentul *euro-* (< din Europa). A se compara mai multe exemple de acest tip de compuse: span. *euromercado, euromisiles, eurodeputado, euromoneda, eurodemocracia;* franc. *eurochèque, eurodevise, eurodollar, eurofranc, eurocentrisme, euroterrorisme, eurostratégie, eurobanque;* ital. *eurodestra, europarlamento, eurosinistra, eurolira, eurosocialismo, euroterrorista, eurovaluta, euroobbligazioni;* rom. *eurodezarmare, eurorachetă, euroregiune, eurocriminalitate, eurocredit, eurocentrist, eurovalută, europiaţă* ş.a.

După gradul de frecvenţă şi regularitate derivaţională compusele cu bazele trunchiate de tipul celor enumerate mai sus se apropie de derivatele prefixoidale. În plan funcţional-derivaţional, prim-elementele în discuţie par a fi identice cu formanţii prefixoidali propriu-zişi. Acest fapt ne permite să presupunem că, din punct de vedere structural, formaţiile cu astfel de elemente formative ocupă o poziţie intermediară între compusele temice cu baze trunchiate şi derivatele prefixoidale.

Mai sus au fost analizate cele mai reprezentative scheme de structurare a compuselor temice în limbile romanice moderne. Ponderea specifică a compuselor temice formate în baza schemelor $N + N \rightarrow N$ constituie 87,4 % din numărul total al compuselor temice atestate.

Un număr relativ redus (12,5 %) de compuse temice nominale este structurat după alte modele, printre care mai productive s-au dovedit a fi modelele; Adv + Part $\rightarrow$ N, Adv + N $\rightarrow$N. A se compara unele exemple: span.

anglohablante, hispanohablante; port. *altifalante;* franc. *europeocentrisme, arabodollar, socialo-comunisme;* ital. *novocine, tossicodipendente, navalmeccanica, lungometraggio, granturismo;* rom. *scurtmetraj, surdopsihologie, lungmetraj, sincrono-cineproiecţie, surdobarocameră* ş.a.

În limba română actuală tot mai activ şi productiv devine modelul Num + N → N. În calitate de prim-component al compuselor temice de acest tip, de regulă, figurează baza trunchiată a numeralului ordinal (adjectival) *prim-* . De altfel, acest model este caracteristic în exclusivitate limbii române, în celelalte limbi romanice acesta fiind totalmente neproductiv. Dicţionarele explicative şi academice ale limbii române atestă doar 7-8 neoformaţii cu prim-componentul dat. Materialul faptic de care am dispus conţine peste 20 de compuse de acest tip, inclusiv cele atestate de dicţionarele menţionate. A se compara o serie de neoformaţii care conţin componentul *prim-: prim-ministru, prim-plan, prim-vice-prim-ministru, prim-vicepreşedinte, prim-pretor, prim-solist, prim-balerină, prim-balerin, prim-solist, prim-solistă, prim-viorist, prim-actor, prim-dirijor, prim-scenograf, prim-vicerector, prim-rol* ş. a. Credem că neoformaţiile structurate după acest model au şanse reale de a deveni cuvinte uzuale ale limbii, dat fiind că majoritatea acestora desemnează realităţi materiale corelate cu denotaţi (referenţi) concreţi şi sunt determinate de necesităţile de exprimare verbală a respectivelor realii.

În prezentul articol am abordat unele aspecte de structurare a compuselor temice în limbile romanice actuale. Studiul efectuat a revelat unele tendinţe de revitalizare a unor tipuri de compuse nominale cu topica regresivă a componentelor caracteristică compunerii temice de tip greco-latin. Faptul prezenţei în limbile romanice actuale a unui considerabil număr de compuse temice poate servi drept un catalizator pentru formarea de noi compuse de tipul celor „clasice" (greco-latine). Şi aceasta, în pofida topicii progresive caracteristice limbilor analitice de tip neoromanic.

Bibliografie

1. BLUMEL,L. Vom abatjour bis Zeitvertrieb (Wortbildung durch Imperativ +Objekt). In: *Die Neuren Sprachen,* 1965, nr.2, pp.10-21;
2. DARMESTETER, A. *Traité de la formation des mots composés dans la langue française.* Paris:1875.vol.XIX;
3. GIURESCU, A. *Les mots composés dans les langues romanes.* The Hague:Paris, Mouton: 1975;.
4. IVĂNESCU, G. Problèmes concernant la formation des mots en roumain. In: *Revue roumain de linguistique.* 1965, tome X, nr.1-3. pp.81-89;
5. KREUTZER, K. *Der Typus Guardavalle (Schauisland) in den romanischen Sprachen.* Tübingen:1967. IX;

6. LLOID, P.M. *Verb-Complement Compound in Spanish.* Tübingen, Neimeyer:1968.
7. LEWICKA, H. *La langue et le style du théatre comique français du XV et XVI siècle. Les composés.* Warszawa:Paris:1968;
8. MAROUZEAU, J. *Notre langue.* Paris:1955;
9. MERLO, C. Ancora i composti del tipo „Portabandiera", „Facidanno". In: *Lingua nostra,* 1941, X, fasc.1, p.17;
10. SPITZER, L. Sur quelques emplois metaphoriques de l'imperatif. In: *Romania,* 1952, LXXIII, pp.42-61;
11. TOLLEMACHE, E. *Le parole composte nella lingua italiana*. Roma: Edizioni Rores di Nicola Ruffolo, 1945;
12. YNDURAÍN, F. Sobre un tipo de composicíon nominal, verbo + nombre. In:*Presente y futuro de la lengua española.* 1964, vol.II, Madrid, pp. 297-302.
13. АРУТЮНОВА, Н.Д. *Проблемы морфологии и словообразования. На материале испанского языка.* Москва: Языки славянских культур, 2007. ISBN 5-9551-0198-5;
14. АРУТЮНОВА, Н.Д. *Сложные имена существительные и способы их образования в современном испанском языке. Автореф. канд. дисс.* Москва:1953;
15. АСОЕВ, О.М. О природе сложных слов, аффиксальных образований и словосочетаний. In: *Вопросы французской филологии. Уч.зап*. Пятигорск. пединститута. Пятигорск: 1959,том 19, pp.26-38;
16. БАЛЛИ,Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка.* Изд-во иностранной литературы. Москва: 1955;
17. ЧИНЧЛЕЙ, Гр. *Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры (морфема, монема, темема).* Ştiinţa. Chişinău:1975.

ANALIZA LINGVOCULTUROLOGICĂ A PROZEI LUI ION DRUŢĂ

Liuba PROCOPII
Universitatea de Stat din Tiraspol

The approach of lingvoculturology to literature allows us to look at every piece of art as an "universal genetic formula". Ion Druţă's work in point of view of the lingvoculturological analysis is a perfect objective research, because, probably, at the moment there is no another writer more "moldavian" in Moldova, which knows so profoundly the life, traditions, mentality, soul and our rustic language. Druţă believes that sacredness, goodness, eternity of the nation is still kept in province, and his novels convince us about this.

***Keywords**: Lingvoculturology, culture, linguistic, poetry, spirituality, sacred, humanism*

În ultimele decenii se face tot mai cunoscută o nouă ramură a ştiinţelor umaniste– **lingvoculturologia**. Deşi, după spusele unor lingvişti, acest termen este mai puţin caracteristic spaţiului românesc, şi termenul, dar şi studiile lingvoculturologice capătă amploare în toată lumea. Savanta Elena Gheorghiţă susţine: „*Disciplina în cauză studiază legăturile dintre cultură şi limbă, precum şi interacţiunea dintre acestea. Legăturile şi procesele respective sunt percepute ca o structură complexă în unitatea conţinutului lor lingvistic şi extralingvistic şi se studiază cu ajutorul metodelor sistemice, cu orientare spre priorităţi moderne. Atât lingvistica cognitivă, cât şi lingvoculturologia se dezvoltă în cadrul unei sfere ştiinţifice comune, pe care V.Demiankov o numeşte „federaţie cognitivă a ştiinţelor*" [Gheorghiţă: 2013,164].

În lingvistica contemporană, care este preocupată de cercetări lingvoculturologice, pot fi diferenţiate trei orientări de bază – etnolingvistica, lingvofolcloristica şi analiza lingvoculturologică contrastivă. În studiul de faţă ne vom axa pe analiza lingvoculturologică propriu-zisă.

Nu voi recurge la şiruri lungi de definiţii ale termenilor din care este compusă noţiunea, ele fiind binecunoscute. Voi să menţionez doar că lingvoculturologia reprezintă relaţiile reciproce între cultură şi lingvistică care se realizează în procese de comunicare, precum şi în cele de ontogeneză şi filogeneză (după cercetătoarea rusă V.Maslova) [Maslova:2007, 29], şi putem chiar vorbi de "o simbioză armonioasă" între aceste ştiinţe. Limba vis-a-vis de cultură posedă capacităţi cumulative; ea cumulează cultura şi, concomitent, o moşteneşte. Cultura dăinuie prin limbă şi viceversa. De menţionat, această capacitate este specifică nu doar limbilor şi culturilor primitive, ci şi celor dezvoltate. Diverenţele de limbaj ţin de diversitatea culturilor. În concepţia savantului rus G.O.Vinocur: „*Limba este condiţia şi produsul culturii umane*" [Vinocur:1959, 162]. El susţine că limba este un produs al creaţiei spirituale a poporului şi este plasată în acelaşi rând cu scrisul, ştiinţa, arta, statul, justiţia, etica, dar totodată ocupă un loc special, deoarece limba este condiţia de bază a celorlalte formaţiuni culturale. Limba şi istoria unui popor, purtător al aceste limbi, intră în relaţii dificile, or, ea nu este doar reflectarea istoriei, dar parte indispensabilă a istoriei, opera de vârf a creaţiei populare.

Formele esenţiale de păstrare a culturii sunt, după părerea lui Sepir, „*proverbele, descântecele, rugăciunile „standartizate", poveştile şi legendele populare, datinile*". [Sepir: 1993, 233] Aici nu se încheie enumerarea „formelor exterioare". Un rol foarte important în cunoaşterea culturii unui popor este şi literatura cultă. Fiecare operă scrisă de un scriitor mare este o reflectare a culturii acestui popor, a limbii în care vorbeşte poporul, a tradiţiilor, datinilor, obiceiurilor lui etc.

Lumea operei literare este întotdeauna integră, finită şi condiţionată de dezvăluirea semnificaţiei estetice. Integritatea imaginii lumii se realizează prin convenţionalitatea artistică, care se creează şi, în mod special, se organizează din cuvinte, personaje, evenimente, tablouri.

Abordarea lingvoculturologică a literaturii artistice ne permite să privim fiecare operă de artă ca pe o „formulă genetică universală", din fiecare operă şuvoiesc armonii şi ritmuri, în orişice imagine se întrezăresc tipuri şi prototipuri.

Adâncirea în dialogul culturilor şi al concepţiilor despre viaţă începe de la textul operei artistice. Textul este perceput ca o formă de comunicare imprimată, detaşată de individ şi are semnificaţii deosebite. I.M.Lotman, printre multe alte funcţii ale textului, cum ar fi cea informativă, cognitivă, personalizatoare, estetică etc., vorbeşte şi de „funcţia memoriei". „*Textul este nu doar generator de noi sensuri, ci şi condensatorul memoriei culturale*". [Lotman: 2004, 123].

În acesată ordine de idei ni s-a părut extrem de interesant să postăm în vizorul analizei lingvoculturologice opera marelui scriitor Ion Druţă. Evident, nu a întregii opere; ne vom limita la câteva povestiri scurte din începuturile creaţiei lui. Îmi voi permite un citat mai extins, dat fiind faptul că exegetul român, Anton Cosma, a reuşit să redea în aceste câteva rânduri importanţa operei lui Ion Druţă atât pentru noi, pământenii şi contemporanii marelui narator şi dramaturg, cât şi pentru posteritate: "*Prin cele mai perfecte nuvele, romane şi drame poetice, Ion Druţă a reuşit să dezvăluie lumii întregi adevărata „faţă" a sufletului neamului dintre Nistru şi Prut, frumuseţea lui poetică şi înţelepciunea-i nepieritoare, credinţa neclintită în adevăr, în datini şi în cele sfinte, verticalitatea şi demnitatea, dar şi dramele nesfârşite şi puterea lui de rezistenţă, dar şi răzvrătirile lui întru căutarea şi stabilirea propriei identităţi. Atât povestirile, cât şi romanele şi piesele de teatru cresc din solul bogat şi fertil al memoriei – al celei individuale, a autorului, şi a celei collective, a neamului. Textele sale aglutinează topos al satului şi al copilăriei scriitorului, precum şi al istoriei poporului roman şi a Basarabiei; ţăranii, locurile şi obiceiurile satului, hramul, muncile pământului, Munţii Carpaţi şi Nistrul, semnele lăsate de înaintaşi şi păstrate cu sfinţenie"*. [Cosma:2004, 129].

Orice ar scrie şi ar spune denigratorii lui Ion Druţă, el este, fără îndoială, cel mai renumit prozator al nostru, un scriitor al Moldovei, precum William Cuthbert Faulkner este al Americii de Nord, Gabriel García Márquez - al Americii Latine, iar Valentin Rasputin – al Rusiei. Dar, ca orişice mare scriitor, el aparţine nu doar pământenilor săi, slova lui este citită, graţie traducerilor multiple, în diverse limbi, pe toate meridianele şi paralele globului. El este cosmopolit, oricât ar suna de paradoxal (cu toată plinătatea lui „moldovenească"), deoarece subiectele abordate de Druţă sunt eterne, apropiate fiecărui om în orice colţ al lumii. Plăsmuit de acest pământ, el aparţine civilizaţiei umane, cu „înţelepciunea cugetătoare", vorba-i mucalită, umorul fin.

Alunecarea din real în mitic şi simbolic, susţinută cu umor de către scriitor, într-o frumoasă limbă românească, face din Ion Druţă un povestitor plin de farmec, dar şi un autor al unor mize existenţiale profunde. Cercetătorii străini, în majoritatea lor, văd în Ion Druţă un mare poet dramatic în proză, care posedă o accentuată viziune lirică asupra lumii, vehiculează un limbaj metaforic inedit şi are o turnură a frazei în conformitate cu legile poeziei.

Dar cum va percepe un cititor străin, aloglot, acestă lume druţiană, atât de aproape nouă, dar atât de diferită pentru el? Ce-i va rămâne în memorie, în suflet după lectura textelor sau vizionarea pieselor de teatru? Ce părere îţi va crea despre noi, moldovenii, despre ce ne doare, ne frământă, ne întristează, ne bucură? Pentru a da răspuns, într-o oarecare măsură, la aceste întrebări, vom recurge la o încercare de analiză lingvoculturologică.

Proza lui Druţă, mai cu seamă, povestirile scurte, abundă de topologisme, denumiri de sate de prin părţile locurilor unde s-a născut scriitorul. Numele satelor sunt, în mare majoritate, de origine românească, formate:

1. de la nume de obiecte: *Zguriţa, Pelinia, Chetrosu, Plopi, Bogheşti, Butuceni, Ciutura*, *Cumpăna Veche, Trei Izvoare* ş.a.;
2. de la nume de persoane: *Moşana, Bădiceni*;
3. de la nume proprii: *Arioneşti, Ghica-Vodă*;
4. de la verbe (populare): *Năduşita, Niorcani, Crişcăuţi*.

Se întâlnesc însă şi denumiri de proveniență slavă: *Slobozia, Horodişte, Sudarca, Varniţa*. Evident, aceste denumiri nu mai sună ca în original, ele au fost transformate conform normelor ortoepice româneşti, dar originea rămâne transparentă. Pe lângă toponime propriu-zise autorul utilizează şi denumiri de locuri din sat – *Râpa Pochiloaiei, Valea Hârtopului, Fântâna Corbului* etc. Această varietate de toponime ne împune încrederea în veridicitatea evenimentelor descrise în povestiri. Eroii lui Druţă sunt ţărani reali care trăiesc într-un spaţiu rural adevărat: ei pot călători dintr-un sat în altul, se pot muta cu traiul în alt sat, se pot căsători (mai ales fetele) în alt sat, dar ele există, sunt satele Moldovei.

Însă nu întotdeauna autorul simte necesitatea de a da nume locurilor. Uneori Druţă recurge la spaţiul etern, universul rural, care, după spusa academicianului Mihai Cimpoi, „*există sub semnul naturalului, al organicului*”, acest spaţiu nu mai are denumire, este simplu „*Câmpia, vatra sufletului”, „care prinde viaţă cu naşterea fiecărui om”* (reflecţiile lui Onache Cărăbuş din „Povara bunătăţii noastre”).

Ca să facă naraţiunea şi mai autentică, autorul dăruie fiecărui personaj un nume; în povestirile lui Druţă vieţuiesc o mulţime de oameni. Numele aparţin unor eroi anume: nu poţi, de exemplu, să-l confunzi pe badea *Onache Cărăbuş* cu *Badea Cireş* sau pe *Rusanda* cu *Catinca*. Sunt frecvente formaţiunile cu sufixul *–ache*: *Onache, Fănache, Costache, Vasilache, Păvălache*.

Foarte des eroii poartă nume diminutivale pentru că aşa li se adresează sătenii: *Mihăluţă, Dochiţa, Zînel, Nătăliţa, Nuţa, Paraschiţa, Gică* (în povestirea cu acelaşi nume autorul vorbeşte de proveniența acestui diminutiv „*Gică e codiţa de la pronumele Gheorghe – George – Georgică*"). Însă în unele cazuri diminutivul este exprimarea atitudinii autorului faţă de eroii săi, de exemplu, *Vasiluţa* din „*Casa mare*" sau *Trofimaş* din „*Frunze de dor*". Druţă îşi iubeşte eroii şi-l face pe cititor la fel să-i îndrăgească. El ne istoriseşte viaţa lor, de parcă aceştia ar fi buni cunoscuţi de-ai autorului, cu care nu o dată a stat la un pahar de vorbă, „*a pus ţara la cale*"; Druţă parcă ne-ar întreba mirat:"*Cum, nu-l ştii pe omul ăsta? Păi, e Ion a lui Niculai a lui Petrea al Frăsânei Suru din Bădiceni*?" „*A-a-a,* se dumireşte cititorul, *parcă l-am mai văzut undeva*".

Personajele druţiene, pe lângă nume, foarte des mai poartă şi porecle, „aşa cum îi stă bine unui moldovean" de la ţară. Cercetătoarea Irina Condrea scrie că „*de obicei, poreclele „fixează o situaţie a persoanei respective, felul cum este ea văzută de ceilalţi şi cum este tratată prin poreclire de către colectivitatea din care face parte*" [Condrea: 2004, 370]. Poreclele sunt diferite – diminutivale sau augmentative, apreciative sau depreciative, hazlii sau sinistre. Poreclele ţin, ca regulă, de originea eroilor şi provin de la nume sau prenume – *Pădureanca, Rubanca*; de exteriorul lor – *Ciuntu, Chioru*, dar şi apreciative – *Cireş* (replica autorului: „*Cireş i-au zis fiindcă e nalt şi vânjos ca lemnul cireşului")*; de la unele trăsături de caracter, foarte des, în bătaie de joc – *Mânietu*; de unele evenimente din viaţa personajului – *Zamă* etc. Autorul pomeneşte de tatăl-său, pe care satul l-a poreclit *Pentelei a Siomoaiei*, după numele soacrei-sale, poreclită şi ea Siomoaia după barbatul Sioma. Satul ştia de atitudinea ostilă a lui Pentelei faţă de rudele soţiei, dar anume asta şi i-a făcut pe săteni să-l necăjească în halul ăsta. Vis-a-vis de acest compartiment, îmi voi permite să inserez un citat mai extins, ca însuşi autorul să-şi exprime poziţia: „*Mult zbuciumata noastră istorie ne-a răsturnat până şi poreclele, numele de familie, astfel încât Lungu, de-o pildă, nu mai înseamnă că avem de-a face cu un om de-o statură deosebită, după cum nici Scurtu nu trebuia să ne facă a crede că e vorba de unul cu mult mai josuţ decât noi. Aşa stând lucrurile, să nu mire pe nimeni faptul că badea Axintie Isteţu era un om posomorât şi necăjit ca vai de dânsul".*(„Cuvântul")

În lumea lui Druţă animelele la fel au nume, ele sunt eroi principali ai multor opere: câinii *Lupu, Covrig*, căţeluşa *Molda*, iapa *Bălaia,* calul *Vasca*, răţuşca *Cenuşica;* până şi iepurii capătă câte un nume: *Morcoveanu, Fosăilă*.

Este o lume reală, plină, animată, vie, care există nu numai în spaţiu, ci şi în timp. Viaţa satului este reflectată în diferite anotimpuri, autorul pomeneşte lucrări ţărăneşti ce ţin de cercul anual al naturii: *aratul, boronitul, semănatul, cositul, strânsul, treieratul.* Dar nu numai cu pâinea cea de toate zilele trăieşte omul, are şi mai multe sărbători religioase din cercul calendaristic al anului,

după care ţăranii îşi numărau zilele şi anii: *Crăciunul, Boboteaza, Postul mare, Sâmbăta Paştilor, Paştele, Duminica Mare, Hramul* etc.

Însă evenimentele globale, ce zguduie ţări şi epoci – primul război mondial, revoluţii şi tulburări, cel de-al doilea război mondial şi perioada postbelică cu colectivizarea şi foametea – intervin în viaţa patriarhală a satului, în spaţiul lui sacru, răsturnând orândiurea firească a lucrurilor: „*Trecut şi viitor, obiceiuri şi datini, lemn şi piatră –totul la pământ, totul ţăndări*". „*Renunţând la veşnicie, ne-am despărţit şi de trecut, înstreinându-ne de lumea străbunilor, devenind nişte umbre ce trăiesc de azi pe mîne. Renunţând la veşnicie, adică la acel fir ce vine de la Adam şi Eva şi care, trecând prin noi, se pierde în infinitul timpului, am redus propria noastră existenţă de la milenii şi veacuri la cele câteva decenii însemnate pe pietre funerare.* („Samariteanca"). Vorba criticului M.Cimpoi: „*La Druţă este resimţită mai dramatic invazia civilizaţiei, a tot ce periclitează şi anihilează frumuseţea şi sfinţenia naturii"*.[Cimpoi: 2004,117] Şi nu doar a naturii, după cum am văzut, şi a sufletului.

Druţă percepe sacralitatea, eternitatea nu ca simple noţiuni, ci ca însăşi esenţa vieţii. Dar n-o face cu emfază, patetism fals. Calm, domol, cumpătat, înţelept, autorul încearcă să-i explice cititorului cum stau cu adevărat lucrurile pe lumea asta, care-i binele şi răul, adevărul şi minciuna, frumosul şi urâtul, eternul şi efemerul, sacrul şi păgânul. Şi aici vom invoca poeticul operei druţiene care, după părerea lui Mihai Dolgan, este „*un poetic neordinar, cu totul deosebit, care se sprijină nu atât pe armonii, cât pe antinomii, pe „arcul voltaic"ce ia naştere între realităţi polare. E poeticul din vremi aproape apuse, de sorginte baladească, cu puternice tonalităţi elegiace, care, astăzi, sau e cuprins de spasmele unei boli incurabile, sau e pe cale de dispariţie ecologică".* [Dolgan: 2004, 72] Sunt poetice locurile unde trăiesc protagoniştii operei lui Druţă, natura ce-i înconjoară, sunt poeţi chiar eroii lui. Şi nu numai oameni sau fiinţe vii pot deveni eroii nuvelelor sau ai unor episoade. Portiţa, câmpia, furtuna, ninsoarea, nucul, biserica, toamna, drumul, copilăria – toate în naraţiunea poetică a autorului prind viaţă: „*Cerul siniliu se cerne domol deasupra satului, luminile se sting rând pe rând, Lupu picură lângă prag, iar portiţa face de strajă, ferindu-ne de ochii şi de gura lumii*" („Portiţa"); „*Venea în goană mare, venea greoi, ruptă din şale, venea ca un blestem, tot crescând, lăţindu-se şi apăsând peste tot*" („Furtuna"); „*De cu primăvară şi până toamna târziu fremăta în ograda noastră şoapta lui senină şi caldă. Toamna, când începeau să i se scuture frunzele, nucul devenea trist*". („Şoapte de nuc");"*Mi-a adus* (copilăria) *mirozną de brazdă zvântată, mi-a adus chipul unei căsuţe vechi, acoperite cu paie, mi-a adus o biciuşcă împletită de mâna ei"* („De demult şi de departe").

Originalitatea şi farmecul poeticului druţian mustesc în orişice descriere, şi pentru aceasta „se lucrează" prin toate modurile posibile: prin invocarea

simbolurilor, a figurilor de stil, a expresiilor plastice, a intonaţiei lirice, a muzicalităţii frazei, a topicii ei etc. Ascultaţi aceste rânduri, ele au ritm interior, rimă, muzicalitate, sunt versuri autentice; şi câtă dimensiune plastică, şi cât subtext şi intertext în aceste câteva enunţuri: „*Făceam dintr-însa struguri când poama nu rodea; făceam dintr-însa spice când spice n-ajungeau, şi ţineam totdeauna poarta deschisă, făcând parte din freamătul lui tuturor celor ce treceau pe lângă casa noastră"* („Şoapte de nuc")" Iar următoarea secvenţă: *„Când rândunica îşi face cuibul, când drumul prinde a toarce cărăruşe, când mugurul îşi desface din faşă podoaba lui verde, atunci vine să mă vadă copilăria.* („De demult şi de departe") aminteşte de cântecul popular „A ruginit frunza din vii" cu versurile: „*Când rîndunica va sosi, Şi viorica va-nflori...*" .

Aceste aspecte, schiţate doar în linii mari în prezenta comunicare, necesită o analiză amplă şi profundă. Pentru că opera lui Druţă este o imensitate şi, probabil, încă mulţi cercetători vor încerca să pătrundă în miracolul acestui fenomen poetic, social, etic, estetic, filozofic. Principalul ce se cere de menţionat – scrierile maestrului sunt profund umane: despre om, pentru om, în numele omului. „*Când iubeşti omul, îl vezi aşa cum l-a conceput Dumnezeu. Ion Druţă iubeşte oamenii, îşi iubeşte eroii săi – pe toţi, chiar şi pe cei negativi. El vede omul aşa cum l-a zămislit Dumnezeu, însă această atitudine trebuie să găsească neapărat ecou în sufletele acelora care se apucă să-i dea expresie scenică*" [Ghippius:2004, p.5] şi vom continua gândul: şi acelora care vin să soarbă din înţelepciunea, bunătatea şi lumina cuvântului lui Ion Druţă.

Bibliografie

1. Cimpoi M. Spaţiul sacru. În: Opera lui Ion Druţă: Univers artistic, spiritual, filozofic. (Exegeze critice asupra operei: monografie colectivă). Vol.I, Chişinău: 2004. ISBN 9975-70-449-2, pp.110-125
2. Condrea I. Proza lui Ion Druţă şi versiunile ei în limba rusă. În: Opera lui Ion Druţă: Univers artistic, spiritual, filozofic. (Exegeze critice asupra operei: monografie colectivă). Vol.II, Chişinău: 2004. ISBN 9975-70-450-6, pp.367-373
3. Cosma A. Scriitorul şi misterul neamului. În: Opera lui Ion Druţă: Univers artistic, spiritual, filozofic. (Exegeze critice asupra operei: monografie colectivă). Vol.I, Chişinău: 2004. ISBN 9975-70-449-2, pp. 125-138
4. Dolgan M. Poeticul – principiu artistic fundamental al esteticii druţiene. În: Opera lui Ion Druţă: Univers artistic, spiritual, filozofic. (Exegeze critice asupra operei: monografie colectivă). Vol.I, Chişinău: 2004. ISBN 9975-70-449-2, pp. 68-84
5. Gheorghiţă E. Traducerea ca act de cominicare interculturală în contextul lingvisticii – ştiinţă a culturii. În: Studia Universitatis Moldaviae. Revista ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova, 2013, nr. 4 (64), p.164-172

6. Винокур Г.О. О задачах истории языка. В: Избранные работы по русскому языку. М:1959
7.Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. В: *Вопросы языкознания*, 1994, № 4, с.17-33 [Accesat: 30.01.2015] Disponibil: http://www.infolex.ru/Cogni.html
8. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Семиосфера. – СПб.: «Искусство –СПб», 2004. С. 162
9. Маслова В. Лингвокультурология. М: Академия, 2007. ISBN 78-5-7695-4398-2
10. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М:1993. [233]

AFECTIVITATEA ŞI LINGVISTICA COGNITIVĂ

Viorica LIFARI
Universitatea de Stat din Moldova

The category of affectivity is related to a number of scientific domains: Psychology, Psycho-Linguistics, Cognitive Linguistics, etc.; this fact explaining the complexity of its study. Human life is not composed of reason only; our thought appears in the mind in the form of an emotional imagination and later it is verbalized. The verbal layer of expressing affectivity is much poorer than the non-verbal one which is expressed by our body and must be controlled using emotional intelligence competence.

Affectivity is basically connected to cognition and motivation. When expressing emotions verbally we encode and decode emotional meanings in lexical units that are rather abstract as we perceive emotions in the way they are embodied in our mind: genetically and from experiences. Thus the concepts of emotions are understood by means of our embodied experience. This fact guides our long life experience and helps in perceiving and progressing in the world.

Key words: *affectivity, cognitive, concept, emotion, embodied experience.*

Afectivitatea este acea componentă a vieţii psihice care reflectă, în forma unei trăiri subiective de un anumit semn, de o anumită intensitate şi de o anumită durată, raportul dintre dinamica evenimentelor motivaţionale sau a stărilor proprii de necessitate şi dinamica evenimentelor în plan obiectiv extern.

În organizarea sistemului psihic, afectivitatea ocupă o poziţie de interfaţă între cogniţie şi motivaţie, cu care se împleteşte foarte strâns. Cogniţia mediază şi oferă semnalele de activare şi declanşare a emoţiei, dar ea nu este o cauză a

acesteia, ci doar o condiţie necesară. Cauza rezidă în natura raportului dintre cele două planuri de referinţă ale personalităţii umane: intern şi extern [9].

Afectivitatea reflectă relaţiile dintre subiect şi obiect sub formă de trăiri afective. Între stimulii interni şi realitatea înconjurătoare au loc confruntări şi ciocniri ale căror efecte sunt tocmai procesele afective [11, 4].

Procesele afective se împart în câteva grupe, precum: cele primare (tonul afectiv al proceselor cognitive, trăirile afective de provinienţă organică, afectele); procese afective complexe (emoţii curente, emoţiile superioare, dispoziţiile afective) şi cele superioare (sentimentele, pasiunile) [11, 6]. Dacă mintea noastră ar dispune numai de procese psihice de cunoaştere, viaţa ar fi extrem de plictisitoare, am fi asemenea unor androizi ce se raportează cu „răceală tehnologică" la realitatea înconjurătoare. Din fericire, prin emoţiile şi sentimentele noastre, trăim într-un univers emoţional care dă sens existenţei, o viaţă în limitele normale fiind practic de neconceput fără afectivitate.

Prin afectivitate ne deosebim fundamental atât de emoţiile specifice lumii animale, cât şi de lumea sistemelor tehnice, dotate cu inteligenţă artificială. În cadrul sistemului psihic uman, afectivitatea constituie, alături de motivatie şi voinţă, unul dintre factorii decisivi pentru desfăşurarea optimă a activităţii, prin rolul important pe care îl are în activarea resurselor energetice şi detensionarea psihică.

Termenul de afectivitate este utilizat adesea în literatura de specialitate pentru a desemna ansamblul proceselor psihice care semnalizează, sub forma unor trăiri specifice, raporturile dintre individ şi mediu. Dacă prin afectivitate înţelegem capacitatea omului de a vibra emoţional la stimulările extrem de variate ale mediului intern sau extern, ne întrebăm firesc: ce sunt procesele afective? Prin procese afective înţelegem acele procese psihice care semnalizează sub forma unor trăiri speciale, raporturile dintre oameni şi mediul intern sau extern (natural, social, cultural, religios, etc.) [6].

Studii recente relevă însă faptul că manifestările afective înglobează mai multe elemente, starea afectivă fiind doar una dintre acestea. Din acest motiv, sintagma de procese afective definite ca reacţii psiho-fiziologice complexe, manifestate în plan cognitiv, comportamental, biologic şi subiectiv, declanşate automat în scopul adaptării la mediu, este una mult mai adecvată realităţii.

Un alt concept esenţial este cel de emoţie şi a raportului emoţie - procese afective. S-au conturat în acest sens două accepţiuni, preluate de noi pe parcursul lucrării de faţă. Astfel, în sens larg, termenul de emoţie reprezintă un concept umbrelă ce înglobează toate formele vieţii emoţionale, de la cele mai simple (cum sunt dispoziţiile afective şi afectele) până la cele mai complexe de tipul sentimentelor ori pasiunilor. În sens restrâns, prin emoţie înţelegem doar un anumit tip de manifestare afectivă, caracterizată prin manifestări prompte, de intensitate şi durată moderată.

Indiferent însă de accepţiunea adoptată, orice emoţie presupune prezenţa câtorva elemente şi anume: un stimul declanşator, interpretarea cognitivă a acestuia, modificări în plan fiziologic, manifestări comportamentale şi o stare/trăire subiectivă. Între aceste cinci elemente există un raport de interdependenţă ceea ce justifică abordarea afectivităţii ca un ansamblu procesual [10, 1].

De aici rezultă că afectivitatea sau starea emoţională îl face pe individ să-şi arate reacţia şi atitudinea sa faţă de stimulii externi ce cauzează acestă emoţie. În legătură cu cele menţionate e lesne de menţionat teoria de evaluare care s-a dezvoltat şi a evoluat ca fiind una prominentă, în domeniul comunicării şi cel al psihologiei, testând emoţiile şi afectul. Filosofi renumiţi precum Aristotel, Platon, Spinoza, Hume etc. au contribuit la baza teoriei despre evaluare. Întrebarea studiată cu ajutorul metodelor de evaluare este de ce oamenii reacţionează la lucruri în mod diferit. Chiar fiind puşi în aceeaşi situaţie, toţi oamenii vor reacţiona în moduri uşor diferite, în dependenţă de felul în care percep situaţia dată. Aceste percepţii elicită variate emoţii ce caracterizează fiecare persoană. Circa de 30 de ani în urmă psihologii şi cercetătorii au început să împartă emoţiile în diferite grupe. De aici ia naştere teoria despre evaluare. Savanţii au hotărât să categorisească comportamentul din care rezulta o emoţie, după modul de evaluare a situaţiei. Cele mai importante două teorii despre evaluăre sunt metoda structurală şi cea procesuală [8].

Procesarea emoţională reprezintă prelucrarea informaţională a stimulilor emoţionali. Savantul Zajinc în aricolul „ Feeling and Thinking: preferences need no inferences” (Emoţie şi congniţie: preferinţele nu necesită inferenţe) a descris un experiment de expunere repetată a unor itemi neutri (caractere din alfabetul chinez) în prima etapă, urmată de prezentarea succesivă a acestora în tandem cu un alt item din aceeaşi categorie, dar neexpuşi anterior, într-o sarcină de alegere forţată. Rezultatele au arătat că în mod constant, subiecţii preferau caracterele expuse anterior, deşi nu cunoşteau semnificaţia acestora. Mai mult, fenomenul s-a manifestat chiar şi în condiţiile expunerii subliminale a itemilor în prima etapă, de unde autorul concluzionează că, întrucât subiecţii nu puteau percepe conştient stimulii prezentaţi, reacţiile afective apar automat, fără o mediere de natură cognitivă. În replică, R. Lazarus, autorul unei foarte cunoscute teorii a emoţiilor, susţine contrariul, controversa asupra primariatului cogniţiei respectiv afectului în emoţie continuând, şi fiind cunoscută în psihologie sub denumirea de disputa Zajonc – Lazarus.

Cercetările ulterioare din domeniul psihologiei cognitive i-au dat însă dreptate lui R. Lazarus. Faptul că nu percepem conştient un stimul nu înseamnă şi că acesta nu este prelucrat de instrumentele noastre de cunoaştere implicită (inconştientă) [10, 5].

R. Lazarus a continuat studiul emoţiilor prin intermediul teoriei de evaluare introdusă de M. Arnold. În special, a identificat doi factori esenţiali

într-un eseu, în care, dânsul discută aspectul cognitiv al emoţiei: „mai întâi de toate, care este natura cogniţiei (sau a evaluării) care deosebeşte reacţii emoţionale separate (bunăoară frica, vina, durere sufletească, veselie etc). In cele de a doua, care sunt condiţiile antecedente ce determină aceste cogniţii." Aceste două aspecte sunt absolut cruciale pentru definirea reacţiilor ce apar de la emoţiile iniţiale, caracterizându-le.

Mai mult, R. Lazarus a specificat două tipuri de metode de evaluare care stau la baza celor în discuţie: 1) evaluarea primară este orientată la stabilirea importanţei sau a semnificaţiei evenimentului pentru organism şi 2) evaluarea secundară se orinetează la evaluarea abilităţii organismului de a face faţă sau depăşi consecinţele evenimentului.

Cele două tipuri de evaluare merg mână în mână, odată, ce, una determină importanţa evenimentului şi cealaltă apreciază mecanismele de copiat, pe care R. Lazarus le-a divizat în două părţi: acţiuni directe şi procese cognitive de reevaluare [8http://en.wikipedia.org/wiki/Appraisal_theory 30.01.2015].

Afectivitatea se asociază des cu emoţia sau starea emoţională a individului, care exprimându-se verbal este afectat de trăirile sale, astfel R. Meringer atrage o atenţie sporită schimbărilor provocate în limbă de stările sufleteşti de ordin emoţional, care îi stăpânesc în diverse momente pe vorbitori şi care ar putea fi numite cu un singur cuvânt – afectivitate [Lopatiuc: 2014, 83-84]. Definiţia afectivităţii din DEX, de asememnea, include noţiunea de emotivitate: „Afectivitate s.f. 1. Totalitatea proceselor afective. 2. Comportare emotivă; sensibilitate. – din fr. Affectivité." [7].

V. Shakhovsky susţine că termenul emoţie reprezintă noţiunea dată în plan psihologic, pe când emotivitatea este un termen utilizat pentru acest concept în lingvistică. Domeniul ştiinţific care se ocupă de studiul emoţiilor se numeşte emotiologie şi se bazează pe un şir de concepţii şi teorii ale emoţiilor precum: filosofice, biologice, cognitive, psihologice, sociale, motivaţională, fiziologică, nevrologică, informaţională, de cunoaştere, funcţională, energetice, existenţiale etc. [citat din Shakhovsky: 2008, 21].

Termenul de emoţie îşi are originea în latinescul *emovere* care semnifică „a mişca într-o direcţie prin cauza sau factorul care determină schimbarea" [Lopatiuc: 2014, 84].

Stările afective sau emoţiile trăite de om se expimă, în primul rând, non-verbal, organismul nefiind în stare să ascundă reacţiile sale la stimulii din mediul înconjurător. Astfel de reacţii sunt accelerarea pulsului, acoperirea pielii cu pete roşii, transpiraţia etc., de asemenea emoţiile se pot exprima cu ajutorul mimicii, pantomimei, intonaţiei vocii etc. Exprimarea posibilă admisibilă a emoţiilor este reglată social, de aceea limbajul gesturilor poate să difere considerabil la diferite popoare [11, 8].

Emoţia socială şi cea biologică e legată indispensabil de parametrii gândirii. Din practică observăm că emoţia şi gândurile se produc în conştiinţa noastră instantaneu: memoria emoţională precum şi emoţiile sunt un subsistem al conştiinţei. Despre acest fapt relatează ipoteza lui A. Bine: „ ... în prima instanţă gândul apare în formă de imagine emoţională, iar apoi este exprimat în vorbire.” [Shakhovsky: 2008, 25-26].

În lucrarea de faţă ne interesează atât exprimarea non-verbală, cât şi cea verbală a emoţiilor, cea din urmă fiind considerabil mai săracă, din motiv că stările afective sau emoţiile sunt întotdeauna noi şi diferite pentru indivizi, pe când vocabularul unei limbi nu cunoaşte aşa o varietate de sinonime pentru a specifica stările respective. Principalul lucru ce caracterizează mijloacele vebale de exprimare a emoţiilor e fixarea aproximativă „a stărilor emoţionale” ale interlocutorilor, odată ce „năframa lingvistică” nu poate acopetri „corpul emoţional” al individului, „năframa” s-a rărit şi e cu găuri, este veche şi uzată [Shakhovsky: 1998, 81-92]. Totuşi oamenii vorbesc despre stările sale afective sau emoţii şi încearcă să dea o întruchipare lingvistică conceptelor universale sau specifice sau subconceptelor, eprimându-le prin unităţile lexicale ale unui idiom. Cum recunoaştem sau ce înţelegem folosind sau utilizând un cuvânt care denumeşte o emoţie?

Lingviştii cognitologi, care studiază conceptele, susţin că structura conceptuală a unui fenomen este întruchipată (embodied) în minte. Datorită naturii întruchipării experienţei, inclusiv a arhitecturii neuro-anatomice, posedăm o viziune a lumii specifică pentru specia noastră. Cu alte cuvinte, construirea realităţii noastre este mediată în mare măsură de natura întruchipării ei în mintea noastră [12, 7], fapt susţinut şi de V. Shakhovsky, care a elaborat teoria lingvistică a emoţiilor: „Cunoştinţele despre emoţii se formează în mod linear, treptat, în baza experienţei personale, sociale şi a memoriei biologice. Ele includ în structura lor conceptuală cunoştinţe despre receptori şi cunoştinţe retuşate, primele sunt similare în memoria semantică a tuturor purtătorilor de limbă, pe când cele din urmă sunt diferite pentru ei. Ambele tipuri de cunoştinţe formează semnificaţia conceptuală a emoţiei lexicalizate în formă de construct mental” [Shakhovsky: 2008, 25-26].

Fiind întruchipată, experienţa noastră se structurează parţial de natura minţii şi de organizarea neurologică şi suportă consecinţe în timpul cunoaşterii şi perceperii lumii. Cu alte cuvinte, conceptele la care avem acces şi natura realităţii la care ne gândim şi despre care vorbim reprezintă funcţii ale întruchipării mentale. Putem vorbi doar despre ceea ce percepem şi concepem şi aceste lucruri derivă din experienţa întruchipată în minţile noastre [12, 7]. De aceea, cuvintele care denotă conceptul unei emoţii formează doar un subsistem al conceptelor posibile. Cu toate acestea, avem mai multe gânduri, idei şi sentimente decât cele care pot fi codificate într-o limbă. De aici concluzionăm

că reprezentarea sensului sau structura semantică a cuvântului este enciclopedică după natura sa [12, 7], pe când starea afectivă sau emoţia trăită este situaţională. Reese că în decursul unui discurs, cel puţin diadic, pragmatica semnificaţivă a semnului lingvistic nu va coincide întotdeauna cu pragmatica purtătorilor de limbă – a emiţătorului şi cea a receptorului, însă o astfel de variere a pragmaticii semnului formal, ce redă emoţia în mod lexical, în situaţii emoţionale concrete, nu va împiedica determinarea semnului explicit al emoţiilor adiacente sau chiar a unei emoţii anumite [Shakhovsky: 2008, 25-26].

Legătura dintre concepte şi reprezentarea lor lingvistică este ilustrată prin teoria schemei imaginare (Image Schema Theory) propusă de M. Johnson, care susţine că o modalitate în care experienţa întruchipării mintale se manifestă la nivel cognitiv ar fi forma schemei imaginare. Ea include concepte rudimentare, precum contactul, containerul şi balansul. Aceste elemente sunt semnificative, deoarece ele derivă şi sunt legate de experienţa pre-conceptuală a individului.

Savanta J. Mander explică în ce mod schemele imaginare apar din experienţa întruchipată mintal. Ea susţine că schema imaginară a containerului e o „teorie" despre un fel de configuraţie în care o entitate e suportată de o altă entitate ce o conţine.

Savanţii G. Lakoff şi M. Johnson pun la îndoială ideea despre conceptele rudimentare întruchipate, care oferă blocuri constructive conceptuale pentru concepte mai complexe. După părerea lor, motivul din care vorbim despre aflarea în stare de dragoste şi necaz este structurarea conceptului abstract de dragoste şi înţelegerea lui prin virtutea containerului conceptului fundamental. Astfel, conceptele schematic-imaginare servesc pentru a structura concepte şi idei mai complexe, de exemplu: *1) James is in love. 2) Susan is in trouble* [12, 10].

Cercetările cognitive de categorizare ale emoţilor în baza cunoştinţelor despre ele şi în baza asemănării lor au arătat că împârţirea emoţiilor în categorii în baza cunoştinţelor este mai fructuoasă, deoarece principiul de asemănare şi diferenţiere al emoţiilor este neclar şi multe dintre ele trec din una în alta sau într-o stare opusă.

E bine cunoscut faptul că persoanele diferă după experienţa lor emoţională prin aceea că unii au competenţe de identificare a variatelor emoţii pozitive şi negative, iar alte persoane simt emoţiile într-o diferenţiere neclară, percepându-le şi exprimându-le lexical în mod asemănător. În special observăm acest fenomen în cazul emoţiilor negative intensive: furie, turbare, violenţă, unde limbajul are o influenţă asupra controlului comportamentului vorbitorului [Shakhovsky: 2008, 28].

De aici rezultă că inteligenţa emoţională [citat din Vornic: 2008, 1] a unei persoane indică competenţa acesteia de a discurca eficient într-o situaţie şi de a o putea controla în plan emotiv, pe când o altă persoană fără o astfel de com-

petenţă nu va fi capabilă să determine zonele fiecărui tip de emoţii şi respectiv nu va înţelege cum sa procedeze.

Teoria despre inteligenţa emoţională a fost introdusă de D. Goleman şi presupune totalitatea emoţiilor din interiorul fiecărui om; fiind conştient de ceea ce simt, pot să ma văd pe mine şi pe alţii în mod pozitiv şi obiectiv. Inteligenţa emoţională e abilitatea individului de a interacţiona cu alţii într-un mod potrivit şi de a controla emoţiile/sentimentele în mod potrivit [citat din Lifari: 2013, 49].

Un curent nou în psihologie este reprezentat de prima „tehnologie" de comunicare a începutului de secol XXI: „Programarea neuro-lingvistică" (PNL). Roxana Antoinette Vornic consideră că un profesor de limba română trebuie să cultive competenţe emotive de comunicare ale elevilor prin intermediul literaturii lecturate. În esenţă, PNL pune accent pe conştientizarea stărilor emoţionale, considerând că o şcolarizare a emoţiilor (constând în abilitatea de a recunoaşte, a defini şi a accepta cauzele sentimentelor, precum şi în capacitatea de a înţelege / a interpreta corect acţiunile generate de către acestea) reprezintă cheia unei comunicări eficiente şi, în general, a unei relaţionări optime în spaţiul social [Vornic: 2008, 1].

Experienţa individuală şi cea determinativă al unei persoane în îmbinare cu deixul ei emoţional determină conţinutul referentului cultural a unei sau altei emoţii sociale, ce se conceptualizează sau se lexicalizează în comunitatea etnică de faţă, în comparaţie cu alte etnii.

Aceste fapte accentuează ipoteza despre emotivitate ca o categorie cognitivă, ce motivează toată activitatea omului şi e o formă internă a limbii [Shakhovsky: 2008, 28].

Astfel, concluzionând cele relatate supra putem spune că afectivitatea este o categorie interdisciplinară studiată cu interes sporit atât de domenii stiinţifice individuale, precum psihologia şi lingvistica cognitivă, cât şi de cele interdisciplinare, precum psiho-lingvistica, neuro-lingvistica etc., pentru a explica şi a face legătură între procesele psihicului uman şi cele ale limbii, pentru a înţelege natura omului şi ale gândurilor lui, care iniţial apar în formă de imaginaţie emoţională şi abia ulterior se transformă în expresii lingvistice primitive sau abstracte şi devin situaţionale. Dificultatea/simplitatea codificării şi a decodificării verbalizării emoţiilor depinde de schemă imaginară a fiecărui individ, întruchipată în mintea sa genetic şi acumulată prin experienţa personală într-o societate şi etnie anumită, într-un secol şi la o vârstă specifică.

Am observat variate teorii elaborate de savanţi, pentru a arăta parcursul proceselor afective şi legătura lor cu cogniţia sau cunoaştera lumii, posibilitatea de a reda şi înţelege conceptelele emoţionale non-verbal şi verbal şi impotanţa întelegerii acestora pentru decodificarea corectă a mesajelor sau stimulilor din mediul inconjurător.

Nu în ultimul rând, merită să menţionăm şi teoria de inteligenţă emoţională, care îi ajută individului să se adapteze corect în situaţiile vieţii şi să evite conflicte sau situaţii neplacute. Ea este cheia succesului în comunicare, precum şi zâmbetul despre care vom discuta în alte lucrări.

Bibliografie

1. LIFARI, V. *Linguistic and Cultural Basis of Emotions*. În: *Studia Universitatis Moldaviae.* 2013, nr. 10(70), pp. 47- 50.
2. LOPATIUC, A. *Emoţiile în comunicare. Abordarea psiho-lingvistică a emoţiilor.* În: *Conferinţa ştiinţifică naţonală cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare”*. 10-11 noiembrie 2014, CEP USM, Chişinău, 2014. – P. 83-85.
3. VORNIC, R.A. *Studiul literaturii şi dezvoltarea inteligenţei emoţionale.* În: *Revista Limba Română.* 2008, nr. 3-4. [Accesat 9.01.2015] Disponibil: http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=476
4. ШАХОВСКИЙ, В.И. *Эмоции – мысли в художественной коммуникации* В: *Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты*. – Волгоград; Саратов. 1998, с. 81-92.
5. ШАХОВСКИЙ, В.И. *Лингвистическая теория эмоций.* Москва: Гнозис, 2008. ISBN 978-5-94244-019-0; – 416 с.
6. http://biblioteca.regielive.ro/referate/psihologie/afectivitatea-umana-intre-emotie-si-pasiune-151026.html [Accesat 1.02.2015].
7. http://dexonline.ro:8080/definitie/afectivitate [Accesat 10.01.2015].
8. http://en.wikipedia.org/wiki/Appraisal_theory [Accesat 30.01.2015].
9. http://ru.scribd.com/doc/31312685/AFECTIVITATEA#scribd [Accesat 30.01.2015].
10. http://socioumane.ro/blog/mariuscioara/files/2011/05/Procesele-afective.pdf [Accesat 30.01.2015].
11. http://www.bp-soroca.md/psihologie/Psihologie%20g…Psihologie generală P. II [Accesat 30.01. 2015].
12. http://www.vyvevans.net/Cloverview.pdf [Accesat 3.02.2015].

POBLEME DE GRAMATICALIZARE A UNOR VERBE DE MIŞCARE (STUDIU CONTRASTIV)

Natalia CELPAN-PATIC
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Starting from the definition of grammaticalization offered by dictionaries as well as renowned linguists, the purpose of this study is to analize some peri-

phrastic structures known in French with the motion verbs aller and venir, followed by an infinitive, in order to see if the phenomenon of grammaticalization of these verbs occurs and what are their equivalents in Romanian. In general, two tenses can be found in French in this respect, passé récent and futur proche formed with these verbs aller + inf. and venir + de + inf. In the Romanian language, we observe in such cases translations using the adverbs îndată, recent, etc.; yet sometimes we even notice the act of neglecting these forms altogether by simply using the past perfect and the future tenses instead. Based on a certain number of sample examples in both languages, we note a strong grammaticalization of these verbs in French, a process that is missing in the Romanian laguage.

Keywords: *grammaticalization, periphrastic structure, motion verb, auxiliary verb, contrastive method*

Interesul sporit pentru lingvistica contrastivă se explică nu doar prin participarea ei activă la rezolvarea problemelor teoretice ale limbilor, dar şi prin legătura ei cu pragmatica, necesitatea identificării caracteristicilor universale ale materialului lingvistic, teoria şi practica traducerii, importantă şi în alcătuirea dicţionarelor bilingve, în predarea limbilor străine etc. Anume nevoia lărgirii domeniului de predare a limbilor străine în epoca contemporană a condiţionat cercetarea contrastivă a limbilor.

Studiul contrastiv al verbelor de mişcare (Vm) merită, în opinia noastră, un interes considerabil pentru a evidenţia diferenţele dintre două limbi romanice, cum ar fi limba franceză şi română, la nivel lexico-gramatical şi sintactic.

Această modestă lucrare porneşte de la faptul că în limba franceză există un viitor perifrastic numit *futur proche* şi un timp trecut cu numele *passé immédiat*, ambele formîndu-se cu ajutorul verbelor *aller* şi *venir* urmate de un infinitiv, fapt ce în limba română nu există, or în atare caz apar probleme de interferenţă lingvistică într - o situaţie de traducere.

Astfel scopul cercetării noastre este de a examina auxiliarele de timp din limba franceză *aller* şi *venir* în funcţie de modelul de gramaticalizare şi de a vedea echivalentele lor româneşti.

Verbe auxiliare. Noţiunea de verb auxiliar, bazat pe gramaticile actuale franţuzeşti şi româneşti, se limitează de obicei la auxiliarele de timp *avoir/a avea* şi *être/a fi,* care sunt urmate de un participiu trecut:

(1)Antoine a travaillé. / Anton a lucrat.

(2)Marie est arrivée. / Maria a sosit.

Dicţionarul francez al lui M. Grevisse, *Le Bon Usage*, aminteşte, de asemenea, despre auxiliarele „viitorului imediat" şi cele ale „trecutului recent", care în limba română nu există, iar în franceză provin de la *aller*, *venir de* + infinitivul verbului principal [Grevisse: 2008, 1042-1043]. Să confruntăm:

(3)Il va tomber. / Va cădea.

(4)Elle vient de crier. /Ea a strigat.

După cum se observă din exemplele de mai sus, în traducerile româneşti se folosesc timpurile trecutului şi viitorului la modul indicativ. Însă, deseori, sunt folosite unele adverbe precum : *îndată, imediat* (pentru „viitorul apropiat" francez), *recent, cu cîteva clipe în urmă, nu demult* (pentru „trecutul recent" din limba franceză).

Frecvent, verbele de mişcare amintite intră în structuri verbale prezentate mai sus prin analogie cu verbele modale şi aspectuale, care au aceeaşi construcţie $V_1 + V_{2\ (inf.)}$, "dar ele nu sunt, de obicei, calificate drept auxiliare" în limba franceză [Gross : 1999**,** 8]. În limba română, situaţia este aproape similară, cu excepţia faptului că cel de-al doilea verb este, în cea mai mare parte a cazurilor, folosit la modul conjunctiv. De obicei, aceste verbe sunt numite semi-auxiliare. Să conf.:

(5)Jean peut danser. / Ion poate dansa (să danseze).

(6)Luc commence à écrire. / Luc începe a scrie (să scrie).

De obicei, auxiliarele au un rol semantic secundar: "de fapt, ele nu fac decît să introducă precizări la procesul principal, care corespunde verbului" [Ibid.]. Ca şi auxiliarele, clasa semi-auxiliarelor este greu de definit, dar vom încerca să dăm cîteva caracteristici pentru a stabili o legătură cu fenomenul de gramaticalizare, apoi, vom prezenta date şi exemple pentru a arăta că limba franceză s-a gramaticalizat mai mult decît limba română.

Noţiunea de gramaticalizare. Potrivit cercetătoarei Beatrice Lamiroy, profesoară la Departamentul de Lingvistică de la Universitatea din Leuven, prin gramaticalizare, un termen inventat de J. Kurylowicz, înţelegem procesul de conversie a structurilor lexicale pline de elemente gramaticale, sau chiar de morfeme [Lamiroy: 1999, 34]. Potrivit lui Fidèle Diedhiou, de la Universitatea Gaston Berger din Senegal, " termenul de gramaticalizare a fost creat la începutul secolului al XX-lea pentru a desemna un tip de schimbare lingvistică: cum o unitate lexicală devine unitate funcţională." Iar acest tip de schimbare este descris prin rezultatul său: "acesta este procesul prin care lexemele devin morfeme" [Diedhiou: 2009, 3]. Conform aceleiaşi surse, A. Meillet sublinia că gramaticalizarea este " trecerea unui cuvînt autonom la rolul de element gramatical". Altfel spus, aceasta este evoluţia unei forme de la statutul său lexical la un statut gramatical.

Gramaticalizarea face posibilă abordarea istoriei interne şi celei externe, care au fost de obicei separate în descrierea evoluţiei limbilor, de asemenea, revizuirea relaţiei dintre sincronie şi diacronie; tot ea ţine să clarifice relaţia dintre lexic şi gramatică, iar, în cele din urmă, şi cel mai important, ea permite a sublinia, în procesul unei schimbări lingvistice, nişte procese cognitive normale, atît în cauzele, în mecanismele, cît şi în efectele sale.

Conform dicţionarelor de specialitate, cuvîntul gramaticalizare are două sensuri. Iniţial, cînd a fost creat, la începutul secolului al XX-lea, el a fost folosit pentru a desemna un tip de schimbare lingvistică: cum lexicul contribuie la dezvoltarea gramaticii, cum o unitate lexicală devine unitate funcţională. Apoi, în anii 1980, el a servit, de asemenea, la abordarea teoretică, care a avut drept sarcină de a descrie şi a teoretiza acest fel de schimbare.

Gramaticalizarea este un anumit tip de schimbare lingvistică folosită pe scară largă în toate limbile din lume. Utilizarea termenului de gramaticalizare pentru a desemna un fel de schimbare în limbă datează de două secole (Condillac în secolul al XVIII-lea), precum şi termenul în sine a fost creat aproape un secol în urmă, în 1912, de către lingvistul structuralist A. Meillet. În timpul secolului XIX mulţi lingvişti ca F. Bopp, W. von Humboldt etc. raportează acest tip de formare a morfemelor [Marchello-Nizia: 2006, 17-18].

În lingvistică, teoria gramaticalizării se mai explică prin relaţia ce urmează:

Verb plin > Aux1 > … Aux n > Afix

Prin această formulă se demonstrează că gramaticalizarea este un proces continuu, care recunoaşte că structurile auxiliare ale perifrazelor verbale ocupă poziţii intermediare pe continuumul care porneşte de la lexic la gramatică în funcţie de gradul lor actual de gramaticalizare.

Tipuri de gramaticalizare. În general, se disting patru etape ale gramaticalizării [Marchello-Nizia: 2006, 23]:

I - iniţială: cuvântul îşi posedă sensul de bază;

II - contextul de tranziţie: apare un nou context care pune bazele unei construcţii cu un nou sens.

III - contextul de trecere: apare un context incompatibil cu sensul original al termenului.

IV – convenţionalizarea: este vorba despre contexte noi care au marcat importanţa unui nou înţeles, singurul care rămâne.

Se ştie că pentru noi morfeme provenind dintr-un proces de gramaticalizare există întotdeauna o schimbare semantică, marcînd trecerea de la sensul lexical la cel gramatical. Este o desemantizare conform termenului propus de către Damourette şi Pichon? Sau, după cum susţine A. Meillet, are loc o diminuare a sensului lexical? Sau există o achiziţie a unei semnificaţii funcţionale specifice ce se foloseşte sporit? De exemplu, în propoziţia:. *Il va chanter/pleuvoir/rire/aller au cinéma* etc., a avut loc o pierdere sau o îmbogăţire semantică a verbului *aller*? Din punctul nostru de vedere, a avut loc o pierdere parţială de sens în favoarea achiziţionării unui nou rol gramatical sau mai degrabă a unui sens aspectual.

Lingvişti cum ar fi A. Sörés şi Heine propun un mod grafic de analiză a fenomenului de gramaticalizare pe diferite nivele: semantic, sintactic,

morfologic şi fonologic, în cazul în care diferite forme se comportă diferit [Marchello-Nizia: 2006]. A se vedea tabelul ce urmează:

Domeniu	***Forma iniţială***	***Forma finală***
Semantic	Verb sau nume lexical cu sens plin	Unitate funcţională cu sens gramaticalizat
Sintactic	Cuvînt autonom cu un mare grad de libertate	Poziţie fixă
Morfologic	Cuvînt autonom care poartă marcatorii categoriilor gramaticale	Element invariabil
Fonologic	Formă plină, deseori tonică	Formă deseori redusă

Potrivit tabelului prezentat, observăm că gramaticalizarea este un proces complex care afectează toate domeniile lingvistice.

Gramaticalizarea verbelor *aller* şi *venir*. În cazul gramaticalizării verbelor franceze *aller* şi *venir*, ele cunosc toate fazele prezentate. Să confruntăm exemplele:

(7)Il va chez lui pour l'aider. / Merge să-l ajute.

(8) Il va danser. / Îndată va dansa.

(9) Elle vient le voir. / Vine să-l vadă.

(10) Elle vient de lui parler de son enfance. / I-a vorbit despre copilărie.

Conform literaturii de specialitate, există patru tipuri de gramaticalizare:

1. Apariţia unei noi forme care se încadrează într-o paradigmă existentă.
2. Apariţia unei noi paradigme pentru a exprima o noţiune deja exprimată printr-o altă paradigmă.
3. Apariţia unei noi categorii gramaticale care era absentă anterior.
4. Apariţia unei noi distincţii gramaticale ce implică restructurarea sistemului gramatical.

Putem observa că structura perifrastică **aller + inf.** face parte din al doilea tip, unde o paradigmă, deja existentă, exprimă acelaşi concept de viitor, această paradigmă este viitorul simplu (futur simple): *je vais chanter = je chanterai / eu voi cînta în timpul apropiat = eu voi cînta.*

Opoziţia morfosintactică dintre lexic şi gramatică se bazează întotdeauna şi pe o opoziţie semantică: în primul rînd, avem o construcţie verbală V1 + V2, iar în al doilea rând, se observă îndeplinirea unui obiectiv temporal şi / sau modal şi / sau aspectual. Această relaţie a fost foarte bine reprezentată de L. Gosselin [Gosselin : 2010, 4] prin figura care urmează:

Operaţie semantico-cognitivă	*clasificare*	*demonstraţie*
Categorie semantică	*aspect conceptual*	*prevedere aspectuală*
Categorie morfosintactică	*lexic*	*gramatică*

Cu toate acestea, în cazul în care graniţa dintre lexic şi gramatică nu este definită, pare greu de acceptat că perifrazele aspectuale corespund unei categorii semantice intermediare. Unii gramaticieni (A. Dauzat, A. Borillo) numesc verbele franţuzeşti *aller* şi *venir* auxiliare aspectuale, majoritatea le numesc auxiliare temporale, iar cei din categoria a treia (precum C. Vet) le acceptă pe ambele şi spun că valoarea lor aspectuală sau temporală variază în funcţie de context.

În favoarea celei de a treia opţiuni, oamenii de ştiinţă propun ca argument faptul că aceste structuri au un statut gramatical atunci când ele nu tolerează toate conjugările [Gosselin : 2010, 1]. Spre exemplu, atunci cînd *aller,* urmat de un infinitiv, este conjugat la alte timpuri (în special compuse), el joacă rolul unui verb autonom (ca verb de mişcare), care este în prima sa poziţie – de verbum finitum. Să conf.:

(11) Il va pleuvoir (perifrază verbală)

(12) Il ira la voir dans quelques semaines (Vm = Verbum finitum)

În ce priveşte verbul *venir*, poziţia sa de verbum finitum este menţinută când prepoziţia *de* este omisă sau aceasta este înlocuită cu *pour* (pentru):

(13) Il vient de crier. / El recent a strigat

(14) Il vient le voir (*pour l'aider*). / *El vine pentru a-l vedea / să-l vadă (să-l ajute).*

În cazul în care verbele studiate sunt considerate auxiliare aspectuale, printre cele cinci faze ale procesului aspectual propuse de către A. Borillo [Borillo : 2005 67]: pregătitoare, iniţială, mediană, finală, rezultantă, *aller* se găseşte în faza de pregătire (*il va pleuvoir / urmează să plouă*), iar verbul *venir* – se referă la faza rezultantă (*il vient de pleuvoir / recent a plouat*). Dar, conform gramaticii franceze actuale, aceste verbe urmate de un infinitiv formează timpuri morfologice numite « trecut recent » şi « viitor apropiat », or, în acest caz, este evident că aceste două verbe se comportă ca şi auxiliarele de timp. Aşadar, ele pot fi numite perifraze temporale.

Concluzii. Dorim să subliniem că, în limba română, nu există astfel de perifraze de timp, dar lingviştii A. Ciobanu, S. Berejan, I. Iordan, A. Robu, V. Guţu-Romalo, G. Pană-Dindelegan, Monica Borş etc. consideră că există alte verbe de mişcare româneşti care pot forma perifraze aspectuale şi, în acest caz,

ei recunosc existenţa predicatului verbal-compus (PVC) de aspect [Borş : 2006, 53]. Verbe cum ar fi: *a porni/démarrer, a urma/suivre* în construcţii cu un conjunctiv, un infinitiv sau un supin formează sintagme predicative membrii cărora nu pot fi analizaţi separat. Astfel, vom vedea o funcţie morfematică a verbelor ce pierd parţial sensul lor de bază:

(15) S-a pornit a cînta (incoativ) / *Il a commencé à chanter*.

(16) Urma să vină şi ea. (durativ) / *Elle devait aussi venir (elle allait venir aussi).*

În încheiere, semnalăm că limba franceză prezintă un fenomen de gramaticalizare a verbelor de mişcare mai pronunţat decît în limba română. Diferiţi autori sunt de părerea că dezacordurile privind statutul perifrazelor aspectuale provin în special nu din divergenţele de ordin teoretic sau din erori de analiză, dar din aceea că ele ocupă o poziţie oarecum intermediară între lexicologie şi gramatică.

Bibliografie

1. BORILLO, A. *Peut-on identifier et caractériser les formes lexicales de l'aspect en français?* In : *Les périphrases verbales*. Amsterdam : Benjamins, 2005, p.67-82.
2. BORŞ, M. *Categoria gramaticală a aspectului în limba română.* In: *Transilvania*. 2006, nr. 7, p. 51-55. [Accesat 31.03.2012] Disponibil
3. http://www.revistatransilvania.ro/arhiva/2006/pdf/numarul7/p51-55.pdf.
4. DIEDHIOU, F. *La grammaticalisation des catégories syntagmatiques : le cas du groupe adjectival*. In : *Revue électronique internationale de sciences du langage*. 2009, nr. 12, p. 1-16. [Accesat 31.03.2012] Disponibil http://www.sudlangues.sn/IMG/pdf/Diedhiou.pdf.
5. DRAGOMIR, C. *Semantica şi sintaxa în structura grupului verbal*, Constanţa: Ovidius University Press, 2006.
6. GOSSELIN, L. *Entre lexique et grammaire : les périphrases aspectuelles du français.* In : *Cahiers de Lexicologie*. 2010, 96, pp. 67-95. [Accesat 31.03.2012] Disponibil:
7. http://lidifra.free.fr/files/cahiers%20de%20lexico%20gosselin.pdf
8. GREVISSE M. *Le bon usage*. 14e édition. Bruxelles : De Boeck, 2008.
9. GROSS, M. *Sur la définition d'auxiliaire du verbe*. In: *Langages*. Paris : Larousse, 1999, n°135, p. 8-21.
10. LAMIROY, B. *Auxiliaires, langues romanes et grammaticalisation*. In: *Langages*. Paris : Larousse, 1999, n°135, pp. 33-45.
11. MARCHELLO-NIZIA, Ch. *Grammaticalisation et changement linguistique*. Bruxelles: de Bœck, 2006.
12. PANĂ- DINDELEGAN, G. *Sintaxa grupului verbal*, Braşov: Editura Aula, 1999.

ЗАИМСТВОВАНИЯ В ДИСКУРСЕ НЕМЕЦКИХ КОЛОНИСТОВ ЮЖНОЙ БЕССАРАБИИ (1814-1940)

Наталия ГОЛОВИНА
Измаильский государственный гуманитарный университет, Украина

The borrowed lexicon reflects the facts of ethnic contacts, social, economic and cultural communications between language collectives. Objective of offered article – to define a role of language German-Romanian contacts and to analyse their speech display in texts of a German discourse. The basic material for research is made with German-speaking texts in which the history of development and progress of German colonies in territory of Bessarabia during XIX – XX century.

Keywords: *language contacts, loans, discourse, bilingualism*

Заимствованная лексика отражает факты этнических контактов, социальные, экономические и культурные связи между языковыми коллективами (А. И. Дьяков, Л. П. Крысин, Е. В. Розен, Н. Г. Корлэтяну, Е. М. Руссев, Г. С. Кнабе). Цель предлагаемой статьи – определить роль языковых немецко-румынских контактов и проанализировать их речевое проявление в текстах немецкого дискурса. Основной материал для исследования составляют немецкоязычные тексты, в которых описана история становления и развития немецких колоний на территории Бессарабии в период XIX – XX в.

Как известно, ни один язык не может обойтись без естественного и закономерного процесса заимствования элементов из других языков, так как проникновение иноязычных слов и целых высказываний в тот или иной национальный язык – один из неизбежных результатов исторического развития языка, о чем свидетельствуют современные научные исследования [1-5; 7].Заимствование – процесс, в результате которого в языке появляется и закрепляется некоторый иноязычный элемент (слово, полнозначная морфема, синтаксическая конструкция), характеризуется взаимосвязью экстралингвистических и лингвистических факторов развития языка – облигаторных и факультативных, постоянных и переменных, причем некоторые из облигаторных, постоянных экстралингвистических причин заимствования можно расценивать как их признаки. Такой характер носит, например, коммуникативная актуальность / неактуальность понятия, выражаемого заимствованным словом.

История немецких колоний в южной части Бессарабии берет свое начало от первых поселений на территории Буджака, которая занимает

часть междуречья Дуная и Днестра, на востоке омывается Черным морем. Одной из главных особенностей этого региона была и остается многонациональность населения, что позволяет считать его одним из самых своеобразных регионов современной Украины в языковом, культурном и географическом отношениях. Важным историческим свидетельством полиэтничности Бессарабской области является, на наш взгляд, открытка из Бессарабии 1856 года,в верхнем правом углу которой рядом с гербом губернии написано, что население области состоит из молдаван, русских, греков, болгар, сербов, армян, татар, евреев, цыган и немецких колонистов (Фото 1). Богатая история этого края в течение долгих веков накладывала свой отпечаток на языковое пространство его жителей, в дискурсе которых и сегодня отмечается присутствие лексики из турецкого, болгарского, татарского, румынского, гагаузского и многих других языков. С начала XIX и до середины XX века значительную часть населения Буджака составляли немецкие колонисты, которые несмотря на их желание сохранить свою культурную автономию в самом широком смысле этого слова, не смогли остаться в стороне от процесса языковых контактов с представителями других этносов. Одним из ярких примеров “вплетения”заимствований в язык немцев может служить их бытийний дискурс. Анализ разных тематических групп лексики в текстах бытийного дискурса немецких колонистов позволяет нам сделать вывод, что наиболее активным с точкизрения использования слов-заимствований (СЗ) является гастрономический дискурс, в текстах которого зафиксированы названия традиционных блюд и напитков украинской, русской, болгарской и румынской кухни. Так, напр., СЗ *Borscht* является результатом транслитерации названия традиционного украинского блюда *борщ*, “который готовят из мелко нарезанной свеклы, капусты, моркови, лука и картофеля, а также различных приправ” [9, I, с. 222]. СЗ *Malai* появляется в текстах, посвященных традициям кухни немецких колонистов в результате их активных контактов с румынским населением региона. Слово *malai* в румынском языке означает “кукуруза”. Говорят, что в Румынии “малай” многолик: это может быть своего рода хлеб, пирог или бабка, т.е запеканка, обязательно сладкая, но главное – в состав этого традиционного румынского блюда обязательно должна входить кукурузная мука. Из небольшого комментариянемецких колонистов к СЗ *Malai* мы узнаем, чтоданное название применялось для обозначения блюдаиз мамалыги, которую нарезали большими кусками и запекали на смальце [6, с. 385]. СЗ *Mamaliga,* как название кукурузной каши, демонстрирует свою активность не только в немецких текстах гастрономического, но и фольклорного дискурса, поскольку выступаетструктурным элементом детской считалочки *Ehne, Ahnaessakomma, MamaligundDonkate* [6, с. 410] (букв., Дедушка, ба-

бушка идуть кушать мамалыгу с подливкой). Как свидетельствуют разные лексикографические источники, точной этимологии слово *мамалыга* не имеет. Чаще всего его происхождение связывают с детским лепетным языком от слова *mama* в значении "еда". В мегленорумынском языке зафиксировано слово *mamă* со значением "редкая кукурузная каша", от котрого *mămăligă* може быть производным [10]. Традиционные блюда румынской кухни малай и мамалыга, которые стали неотъемлемой частью материально-предметной сферы немцев, одновременно стали частью их коммуникативно-дискурсивного пространства благодаря их коммуникативной актуальности в повседневной речи. Другими примерами СЗ из румынского языкка гастрономической группы могут служить названия *Pastram (pasrtramă), Parale (parale), Platschente (plăcintă)* и др.

В немецких текстах бытийного дискурсаможно обнаружить также немало СЗ, связанных с названиями предметов одежды и обуви колонистов. Так, напр., СЗ *Sandalen*пришло в обиходную немецкую речь из греческого языка: *sandalion*– легкая, в основном на плоской подошве обувь, верхняя часть которой зафиксирована ремнемиз кожи или прочной ткани [8, с. 1289], СЗ *Tschismi* является результатом калькирования болгарского слова *чизми* – "сапоги". От своих русских соседей немцы позаимствовали некоторые названия верхней одежды, напр., *Schinell*– шинель, головных уборов: *Schapka*– шапка, *Schlapa*– шляпа, а также мелких деталей одежды, напр., *Pojas*– пояс, *Pugoviza*– пуговица. Определенную часть СЗ в текстах немецкого дискурса колонистов южной Бессарабии составляют иноязычные названиями разных бытовых предметов: *Tschainik, Tabon, Sifon, Samowar, Lafke, Goike;* к ним относятся также заимствования из румынского языка: *Buretka, Ragoschka, Torba* и др.

В связи с изучением немецкого дискурса на территории южной Бессарабии в период XIX – XX в., особое внимание обращает на себя румынский период в ее истории (1918-40), который повлиял на формирование смешанного немецко-румынского институционального дискурса, где отмечается употребление двух языков в административной и образовательной коммуникативных сферах. Одним из таких примеров может служить история переименования колонии Альт-Постталь, первым названием которой следует считать немецкое *Württemberg*, связанное с фамилией известного рода Вюртембергов – хозяев королевства на юге Немецкой империи (нач. XIXст.), откуда в Бессарабию в 1814-16 г. переселились лютеране-евангелисты – 140 семей крестьян и ремесленников [6, с. 28]. В административных списках, которые изначально оформлялись на русском языке, немецкое название колонии было зафиксировано в несколько искаженном виде (очевидно, по причине восприятия немецкого *Württemberg* на слух) –*Виттенберг* (*Село №6*). Почти одновременно с

этим названием появляется еще одно немецкое – *Alt-Posttal*, которое имеет народную этимологию, поскольку связано с рассказами старожилов о том, что когда-то давно на месте колонии стояла старая почта, служившая неким перевалочным пунктом по пути в Аккерман (совр. Белгород-Днестровск). Кроме этого названия, существовало еще одно – *Borschtal*, по фамилии бывшего владельца земель – болгарина Борш [6, с. 33]. В дальнейшем, когда по распоряжению российского императора все иностранные колонии подлежали переименованию с целью увековечения славных побед российской армии в войне 1812 года, немецкая колония *Württemberg, Виттенберг* (*Село №6*), *Borschtal,Alt-Posttal*получила официальное русское название Малоярославец, но поскольку к тому времени уже существовала ее дочерняя колония (*Tochterkolonie*), то рядом с названием каждой из них был зафиксирован числовой индекс I и II. Несколько другим оказался подход к переименованию территориальных единиц юга Бессарабии со стороны румынской власти, которая предлагала свои названия, основываясь на географическом признаке того или другого поселения. Что касается немецкой колонии Малоярославец II, то она получила официальное румынское название *Malu-Mic* (Малый берег), а ее дочерняя –*Malu-Mare* (Большой Берег).Для большего удобства распознавания колоний в административных текстах в первое время после переименования колоний употреблялись сразу несколько названий: старые немецкие или русские, а также новые – румынские.

Введение румынского языка в государственно-административное делопроизводство Бессарабии, согласно которому выдавались румынские паспорта, личные свидетельства и удостоверения, земельные сертификаты, разрешения на охоту, на право на наследство, договора на куплю-продажу и др. (Фото 2), требовало от его жителей знаний румынского языка. В связи с этим, начиная с 1918 года, в программу обучения в немецких школах был введен румынский язык, который со временем стал основным языком преподавания всех школьных предметов. По свидетельству самих школьников, все песни и стихотворения они учили на двух языках – немецком и румынском, а вот во время проведения разных торжеств и школьных мероприятий, больших ученических и родительских сборов все говорили по-румынски, исполняли национальный гимн Румынии “TrăiascăRegele”, пели песни или декламировали стихи. Среди самых известных и популярных стихотворений, которые дети учили на двух языках,они называют такие*: Luaţi seama bine* (Nimmtgutacht); *Vine, vine primăvara* (Eskommt, eskommtderFrühlingoderKomm, kommFrühling); *Hai Ileana, la poiana* (Ileana,laß unsgehen,indieWaldeslichtung); *Măi ciobane de la oi* (MeinSchäferbeidenSchafen); *Zefirul murmură* (DassanfteLüftchen-säuselt); *Când am fost in ţara mea* (AlsichinmeinemLandewar); *Românaşului*

îi place, sus la munte, sus la munte, la izvor (DemRumänengefällteshochaufdemBerge, hochaufdemBerge,anderQuelle); *Vântul bate, iarna vine* (DerWindschlägt, derWinterkommt); *Moş srăciun cu plete albe* (WeihnachtsmannmitweißenZöpfen); *Bătrineţe, haine grele* (Alter, schwereKleider); *Nistru, Nistru apă rece* (Dnjestr, DnjestrkaltesWasser); *Noi suntem cei chemaţi să apărăm munţii noştri cei frumoşi* (WirsindzuGerufenen, umunsereschönenBergezubeschützen) [6, с. 415].

Следует отметить, что в этот исторический период билингвальный характер дискурса немецких колонистов отмечается не только в административной и образовательной сферах, но и во многих других, связанных с коммуникативной деятельность человека, в т.ч. политической, экономической, коммерческой, научной, медицинской, ритуальной. Коммуникативное варьирование в период XIX – XXв. немецкого, русского, болгарского, еврейского, румынского и многих других языковстановится одной из характерных особенностей регионального дискурса южной Бессарабии в целом. Коммуникативная актуальность каждого из языков определяется, прежде всего, типом социальных взаимоотношений участников дискурса и регулируется определенной жизненной ситуацией, в которой оказываются участники процесса общения. Отметим, что в дискурсе бессарабских немцев можно встретить множество забавных историй, когда, например, знание нескольких фраз или даже нескольких слов другого языка, помогало им заключить сделку, решить вопрос о продаже сельскохозяйственной продукции, совершить покупку на местном рынке, объясниться с иноязычным партнером – работником, поставщиком, извозчиком, узнать о новостях, иногда даже спасти свою жизнь.

Роль языковых контактов, как и роль чужого языка в обогащении своего, трудно переоценить. Взаимодействие двух или более языков в процессе общения языковых групп, вступающих в хозяйственные, политические или культурные связи, неизбежно приводит к языковым заимствованиям, вызывает явление интерференции, смешения языков, обуславливает различные виды билингвизма, а также формирует определенный характер языковых контактов, который определяется коммуникативными сферами, формами существования языка, интенсивностью контактов, их регулярностью, а также рядом социальных факторов и лингвистическими условиями их органического взаимодействия. И поскольку языковые контакты обязательно подразумевают контакты национальных менталитетов, языковые заимствования – это заимствование образа мыслей и мировидения, способ восприятия чужой культуры через свою собственную, в том числе и посредством дискурса.

Фото 1.
Открытка из Бессарабии 1856 г.,
взято из:
https://ru.wikipedia.org

Staatsbürgerschaftsurkunde der Familie Eduard Seitz I (996) vom 18.11.1927

205

Фото 2.
Государственный сертификат семьи
Эдуарда Зейтца, 1927, взято из: Herbert Gäckle „Geschichte der Gemeinde Alt-Posttal (Bessarabien)“, 1983.

Библиография

1. ГОЛОВІНА, Н. *Номінативний простір матеріальної та духовної культури бессарабських німців (1814/1940)*// Філологічна освіта у поліетнічному просторі: регіональний досвід: Збірник наукових статей. – Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «СМИЛ», 2013. – 322 с. – С. 150-165.
2. КОЧЕРГАН, М. *Загальне мовознавство.* – К.: Академія, 1999. – 228 с.
3. КРЫСИН, Л. *Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни* // Русский язык конца XX столетия (1985-1995). – М., 1996. – С. 142-161.
4. ОГУЙ, О. *Лексикологія сучасної німецької мови.* – Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. – 416 с.
5. СИДОРОВ, О. *Прагматический статус заимствований в современном немецком языке*// Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських і слов’янських мов. – К.: КДПІІМ, 1991. – С. 10-14.
6. GÄCKLE, H. *Geschichte der Gemeinde Alt Posttal (Bessarabien).* – Herausgegeben vom Alt-Posttaler Heimatausschuß zum 160. Jahrestag der Gründung der Gemeinde 1823 – 1983. – 1028 S.
7. HARGRAVES, O. *New Words.* – Oxford University Press, 2004. – 320 p.

8. *Deutsches Universalwörterbuch*/ hrsg. u. bearb. von Wiss. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski. [Unter Mitw. von Maria Dose…] – 2.,völlig neu bearb. u. stark. erw. Aufl. – Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl., 1989. – 1816 S.
9. *Етимологічний словник української мови* (В 7 т.) / АН УРСР. О.С.Мельничук (головний ред.) – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 1-5.
10. http://www.classes.ru

АКСІОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА В ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Татьяна СОРОКА
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

*The article is dedicated to the investigation of the nouns (**культура, закон, добро, доля, свобода,праця**) denoting national values in their formalized representation on the material of the Ukrainianlanguage. The polysemantic axionomens consisting of 11-10 lexical meanings have been taken from the modern Ukrainian thesauri by means of the step-identification method. In the process of investigation it has been defined that the semantic structure of the every analyzed axionomen is regarded as the individual system of lexical meanings organized under certain rules. Axionomens are united with 6 semantic indications: "у виразах", "вид, галузь, сфера діяльності", "дозвіл, зняття заборони", "переносне,іронічне значення", "в науці".*

***Key words**: axionomen, lexical meaning, generalized seme, semantic indication, matrix*

На сучасному етапі розвитку лінгвістики особливо актуальними є антропо- й етноцентричні підходи, для яких пріоритетним є вивчення мови в її зв'язках із мисленням, ментальністю, культурою. Ці завдання реалізуються передовсім у дослідженні системи філософсько-світоглядних, наукових, громадсько-політичних, соціальних, моральних, релігійних, правових та естетичних цінностей в сучасній українській мові, що пов'язано з розробкою теоретичних та практичних проблем загального мовознавства, а найголовніше – наукового розгляду національної специфіки мови через вивчення лексичної семантики аксіологічних категорій з точки зору маніфестації ними навколишньої дійсності у фрагментах мовної картини світу соціуму.

Оскільки лексема виступає зовнішнім відображенням слова, то його внутрішній бік представлений семемою, яка є найменшою одиницею лексико-семантичного ярусу і рівнозначною окремому значенню слова. На позначення компонентів змісту семеми використовуються різноманітні терміни: *маркер* (Дж. Катц, Дж. Фодор), *фігура* (Л. Ельмслєв), *диференційна ознака* (І. Арнольд), *семантичний множник* (Л. М. Васильєв, О. К. Жолковський), *семантична ознака* (Г. А. Уфімцева), *семантичний примітив* (Г. Вежбицька) та інші. У нашому дослідженні вводимо термін *генералізована сема* (ГС), під якою розуміємо семантично-похідну ознаку (СО), яка має скорочено-узагальнений зміст, що виводиться логічним шляхом з вихідної семеми.

Процедура збору фактичного матеріалу і виділення семного складу лексичних значень аксіоіменників полягає в таких послідовних етапах: 1) з тлумачних словників української мови за допомогою прийому суцільної вибірки виписуються іменники, у формулах тлумачення яких містяться експліцитні та імпліцитні вказівки на форми і засоби передачі аксіологічного знання, в результаті чого укладається картотека мовного матеріалу. Зазначимо, що спочатку формується попередній перелік лексем, які виступають конвенційними цінностями української спільноти, наприклад: ***життя, природа, час, істина, розум, держава, суверенітет, мова, щастя, воля, мир, любов, слава, честь, вірність, совість, дух, Бог, душа, право, порядок, закон, краса, естетичність.*** Далі до цього списку слів застосовується метод ступінчастої ідентифікації [3], який «дозволяє визначити лексико-семантичну групу слів як сукупність одиниць, що тлумачаться через одні й ті ж слова-ідентифікатори» [4, с. 107]. Процедура ступінчастої ідентифікації як засіб виявлення вербальних маніфестаторів семантичних компонентів значень полягає в послідовному зведенні слів через *типові ідентифікатори* (термін Е.В. Кузнецової [2]) до слів з максимально узагальненим характером і проводиться до тих пір, поки в зіставлюваних тлумаченнях не виникне ситуація взаємної ідентифікації, яка сигналізує про те, що подальший розклад значень за допомогою слів тієї ж мови неможливий. Кінцеві ідентифікатори приймаємо за лексико-семантичні одиниці на позначення цінностей, що містять стійкі комплекси семантичних компонентів, які існують в інших аксіономенах; 2) за одержаною в такий спосіб картотекою аналізується кількісний та якісний склад слів на позначення цінностей, а також їхня семантика.

У сучасному мовознавстві формалізовані дослідження структури і системи мови проводяться з метою розв’язання практичних потреб – створення систем інформаційного пошуку, побудови штучного інтелекту, машинного перекладу тощо. Вперше формалізовані основи семантичної класифікації лексики були сформульовані й обґрунтовані науковими

співробітниками відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О. О Потебні НАН України на чолі з відомим вітчизняним вченим М. М. Пещак [1]. Саме звідси пішли дослідження теоретичної та прикладної лінгвістики на матеріалах лексикографічних джерел, де найвиразніше розмежовуються явища мовлення і мови, а лексичні значення слів визначаються як мовні факти.

Цю методику слідом за М. М. Пещак та її учнями поглибила М. П. Фабіан, зокрема при дослідженні етикетної лексики в українській, англійській та угорській мовах [5, с. 19].

Матричний метод представлення семантичних відношень між аксіоіменниками сучасної української мови служать у нашому дослідженні метамовою для опису об'єктів аналізу, а матриця – моделлю систем семантичних зв'язків, з одного боку, та семантичною структурою аксіолексики, з іншого. Місця аксіономенів в матриці строго фіксовані: слова з найвищим і середнім ступенем полісемії розташовані в густо заповнених її частинах, а моносеманти – в рідко заповнених місцях. Разом з тим функціональне навантаження мають як заповнені, так і незаповнені клітини матриці, а також віддаль між реєстровими словами та напрям по якому розміщені останні. В порівнянні з тлумачним словником матриця формально простіше представляє лексичну семантику мови, а топографічний спосіб розміщення в ній заповнених клітин практично замінює словесне вираження тлумачної частини.

Мовний характер аксіономенної лексики сучасної української мови передається 157 іменниками, переважна більшість яких полісемічні, та 749 їх значеннями залежно від частоти вживання 320 багатофункціональних, однофункціональних та ГС комбінованого характеру. Список ціннісно-обумовлених реєстрових одиниць, одержаний шляхом суцільного аналізу лексикографічних джерел тлумачного характеру [6], кваліфікуємо як лексико-семантичний клас мовних засобів вираження аксіологічного знання духовної культури українського народу, що займає почесне місце в досліджуваній мовній системі.

Матричний метод представлення семантичних відношень між аксіономенними іменниками сучасної української мови дозволив достатньо повно й чітко представити лексичний та семний склад слів на позначення цінностей та їх дефініції. Так, за кількістю лексичних значень фрагмент лексики, що вивчається, ділиться на сім груп – від аксіономенів[7] з найви-

---

[7] *Аксіономен* (від грецького ἀξία – "цінність" і латинського – nomen – "ім'я, назва") є робочим терміном, упровадженим у науковий обіг автором для позначення найменування цінності.

щим (18-10 значень), середнім (9-2 значень) ступенем полісемії до моносемічних, а його семний масив розбивається на 11 підмножин, якими позначаються риси характеру, внутрішній світ суб'єкта пізнання, відносини з іншими членами суспільства, фактичність, духовний стан, інституціональні чинники, форми буття.

Двадцять аксіономенів з найвищим ступенем полісемії розподілено на три групи слів на позначення цінностей. Перша група представлена найбільш заповненою ділянкою матриці і містить лексеми ***життя*** (18 значень), ***порядок*** (17 значень), ***воля*** (16 значень), ***природа*** (15 значень), ***честь*** (14 значень), які стали основою тих цінностей, які увійшли до світосприйняття людини як фундаментальні.

Друга група лексики на позначення цінностей об'єднує тринадцятизначні (***дух***, ***право***, ***час***, ***розум***, ***слава***) та дванадцятизначні аксіономени (***мова***, ***щастя***, ***мир***, ***любов***), семантика яких розкривається шляхом вказівки на місце людини в законодавчо-правовій системі суспільства, її темпоральну орієнтацію, моральну силу, репутацію, а також інтереси, мовно-інтелектуальний потенціал та почуття.

Третя група включає одинадцятизначні аксіономени ***культура***, ***закон*** та десятизначні – ***добро***, ***доля***, ***свобода***, ***праця***, що репрезентують рівень розвитку суспільства, загальноприйняті правила, за якими воно існує, критерії соціальної справедливості, незалежності, труд людини.

Метою пропонованої статті є аналіз структурних особливостей полісемантичних аксіономенів третьої групи. Ця мета конкретизується в таких завданнях: 1) встановити семну структуру третьої групи багатозначних слів на позначення цінностей; 2) проаналізувати співвідношення досліджуваних аксіономенів.

Найвищим ступенем полісемії серед досліджуваних мовних одиниць характеризуються одинадцятизначні лексеми ***культура*** та ***закон***. У слові ***культура*** СУМ виділив такі значення: "*сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії*", "*рівень розвитку суспільства у певну епоху*", "*те, що створюється для задоволення духовних потреб людини*", "*освіченість, вихованість*", "*рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності*", "*розведення, вирощування якої-небудь рослини або тварини*", "*рослина, що розводиться, вирощується*", "*у виразах*", "*вид, галузь, сфера діяльності*", "*в науці*", "*мікроорганізми*".

Семантика слова ***закон*** розкривається шляхом вказівки на "*сукупність загальнообов'язкових правил та державних постанов, що визначають суспільні відносини людей*", "*загальноприйняте, усталене правило співжиття, норма поведінки*", "*незаперечне розпорядження, веління, обов'язкове для неухильного виконання*", "*втілення найвищої влади в сус-*

пільстві”, “*звичай, обряд*”, “*об’єктивно існуючий, постійний і необхідний взаємозв’язок між предметами, явищами або процесами, що випливає з їх внутрішньої природи, сутності*”, “*основне положення науки*”, “*що-небудь неминуче, незаперечне*”, “*сукупність догм якої-небудь релігії, віровчення*”, “*у виразах*”, “*переносне, іронічне значення*”.

У переліку лексичних значень кожного з цих аксіономенів, як підтверджує наш мовний аналіз, виділяється лише одна спільна СО “*у виразах*”: **культура тканин** – метод вирощування тканин (або окремих клітин), видалених з організму людини, тварин чи рослин, перев. з метою експерименту (відповідає ГС “*спосіб виконання, метод здійснення*”), **інформаційна культура** – знання та навички ефективного користування інформацією (відповідає ГС “*сукупність знань*”); **поза законом бути (перебувати)** – бути позбавленим громадянських прав, заступництва з боку державних органів (відповідає ГС “*громадянські права, обов’язки*”). Крім указаних аксіономенів, у мікросистемі “*у виразах*” також відтворюються певні ознаки семантизації десятизначних слів ***добро*** та ***доля*** як складових сталих словосполучень, наприклад: **іронія долі** – про безглуздий випадок (відповідає ГС “*пригода, випадок, факт*”); **у (в) добрі жити, рости** – у сприятливих матеріальних умовах (відповідає ГС “*добробут, достаток*”).

У межах СО “*вид, галузь, сфера діяльності*” аксіономенів ***культура*** та ***праця*** уточнюється сутність різних сфер суспільного життя людей: **музична (версифікаційна, фізична, правова, театральна) культура; розумова (мускульна, абстрактна, сізіфова, наукова, творча) праця**.

До іменника ***добро*** в значенні “*дозвіл, зняття заборони*” наближається слово ***свобода***, яке при цьому ще й характеризується як: “*відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень*”, “*державний суверенітет*”, “*свобода, незалежність*”, “*перебування не під арештом, не ув’язненим, не в неволі*”, “*життя, існування без залежності від кого-небудь*”, “*легкість, відсутність утруднень у чому-небудь*”, “*простота, невимушеність у поводженні*”, “*вільний від праці час*”.

Семантична близькість між аксіономенами ***добро*** та ***закон*** простежується на ґрунті “*переносних, іронічних значень*”, власне коли мова йде про ***добро*** як “*щось погане, недоброякісне, незначне*”, або – **закон підлості** як “*переважну реалізацію гіршого з двох можливих варіантів*”.

Спільною СО “*в науці*” об’єднуються три аксіономени ***культура***, ***добро***, ***свобода***, які мають відповідне призначення в певних галузях знань. Так, лексична одиниця ***культура*** виступає спеціальним терміном в бактеріології для позначення “*мікроорганізмів, вирощених в лабораторних умовах у живильному середовищі*”. У науковому трактуванні категорії ***добро*** можна виділити наступні змісти: *соціальний* (добро як явище суспільного життя; добро як критерій соціальної справедливості), *аксіологічний*

(добро як суспільна цінність), *етичний* (добро як етичне поняття, яке регулює взаємини між людьми; добро як сутнісна характеристика людської моралі (моральна якість, моральний вибір), *психологічний* (добро як вчинок, як ідеал) та *соціально-педагогічний* (добро як інструмент соціалізації особистості). Аксіономен ***свобода*** як філософський термін указує на можливість вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства.

Крім спільних значень за відповідними СО, десятизначні аксіономени ***добро***, ***доля***, ***свобода***, ***праця*** характеризуються додатковими тлумаченнями: "*благо*", "*добрі вчинки, наслідки, результати*", "*почуття задоволення*", "*майно*", "*добро, щастя*", "*згода, несперечливість*" (***добро***); "*перебіг подій, збіг обставин*", "*напрям життєвого шляху*", "*умови життя*", "*доля, талан*", "*дійсність, реальність*", "*стан, у якому перебуває що-не*будь", "*майбутнє чогось*", "*одиниця метру, музичного розміру, маси* (*ваги*)", "*вигук – Це доля!* = що-небудь неминуче, незаперечне" (***доля***); "*правове становище*" (***свобода***); "*діяльність людини*", "*рух, перебування в дії чого-небудь*", "*уособлення суспільних класів, які створюють матеріальні й духовні цінності*", "*трудовий процес певного фахівця*", "*труд, робота, служба*", "*прояв фізичних, духовних сил*", "*матеріалізований результат роботи*", "*твір* (*твори*)*, витвір*", "*функціонування машин, механізмів*" (***праця***).

Отже, матричний аналіз семантичної структури одинадцятизначних (***культура***, ***закон***) та десятизначних (***добро***, ***доля***, ***свобода***, ***праця***) слів на позначення цінностей, встановив, що деякі з представлених аксіономенів характеризуються здатністю перетинатися за спільними СО ("*у виразах*", "*вид, галузь, сфера діяльності*", "*дозвіл, зняття заборони*", "*переносне, іронічне значення*", "*в науці*"), а ступінь спорідненості між словниковими статтями є формальним показником спорідненості лексичних значень реєстрових одиниць.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні ціннісних парадигм англійського та французького мовних соціумів, досліджуючи багатозначну та моносемічну структуру аксіономенів.

Бібліографія

1. Клименко Н. Ф., Пещак М. М., Савченко І. Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики / Н. Ф. Клименко, М. М. Пещак, І. Ф. Савченко. – К. : Наукова думка, 1982. – 251 с.
2. Кузнецова Э. В. Категория типичных идентификаторов как основа для выделения лексико-семантических групп (на материале глаголов рус-

ского языка) / Э. В. Кузнецова // Актуальные проблемы лексикологии. – Новосибирск : Новосибирский гос. ун-т, 1971. – С. 110 – 112.
3. Кузнецова Э. В. Ступенчатая идентификация как средство описания семантических связей слов / Э. В. Кузнецова // Вопросы металингвистики. – Л. : Ленинградский гос. ун-т им. А.А.Жданова, 1973. – С. 84 – 95.
4. Попова З. Д., Стернин И. А. Лексическая система языка / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – 148 с.
5. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах : [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство "ІВА", 1998. – 256 с.
6. Словник української мови / Гол. ред. І.К. Білодід: У 11-ти т. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 11.

L'ARGOT COMME TYPE DE COMMUNICATION DANS LE LANGAGE DES JEUNES
(en exemple de la nouvelle de M. Cardinal «La clé sur la porte»)

Valentina CHEVTCHOUK
Université Izmaïl, Ukraine

Il est à noter qu'à partir des années 80 du XX siècle l'argot a pris une considérable influence et stabilité dans toutes les couches de la société française. Ce fait est expliqué avant tout par l'expressivité du langage argotique. D'une autre part, aujourd'hui on observe la tendance à la normalisation du lexique argotique. L'emploi actif des argotismes dans les médias, la publicité, même dans des discours publics des hommes d'Etat contribue également à ce fait. Pourtant non seulement les philologues, mais aussi tous les autres ont besoin de savoir au moins les rudements de ce langage branché pour être au courant et ne pas sembler ignorants. Donc, le sujet de l'étude de l'argot est très actuel et possède de riches ressources lexicales. Il est important de distinguer clairement deux termes : l'argot et le jargon. Et plus on distingue l'argot des jeunes, ou les parlés branchés des lycéens, étudiants. Cette parlure, notamment l'argot des jeunes, présente un grand et vif intérêt pour les linguistes.

Mots-clé: *Argot, sociolecte, jargon, désinvolte, lexique argotique.*

Parmi les facteurs essentiels qui favorisent l'emploi des termes argotiques dans le discours sont nommés: l'appartenance à une couche sociale; les qualités personnelles du locuteur (éducation, niveau de connaissance); son état

émotionnel et son humeur; l'ambiance informelle; le milieu de connaissances; l'expressivité des mots équivalents en français normalisé qui sont traités comme pas assez suffisemment colorés et adequates.

Un argot est un registre de langue ou un parler particulier à un groupe social, c'est-a-dire un sociolecte, qui vise à exclure tout tiers de la communication. [3] L'argot a initialement pour fonction de crypter le message, avec pour visée qu'un non-initié ne le comprenne pas. Il a également une fonction identitaire car il permet la reconnaissance mutuelle des membres du groupe et la démonstration de leur séparation de la société par un langage différent.

En parlant de l'argot, il faudrait préciser qu'un argot n'est pas une langue mais un lexique. En général, sa phonétique et sa grammaire sont celles de la langue commune, généralement sous sa forme populaire.

Il est à noter que l'argot n'est pas une forme séparée de la langue, il en est une de ses formes, une de ses variétés, et son existence est simplement le signe que la société est divisée en groupe, en « tribus », qui chacun marque de son cachet la langue générale. L'argot entretient avec la langue commune. Il spécifie des groupes, qui utilisent cet argot. Un groupe veut se différencier, alors il utilise des formes linguistiques différentes. Et cette différence peut donc aller de quelques mots spéciaux un vocabulaire étendu.

L'argot des jeunes, langage secret est leur signe distinctif, présente un vif intérêt pour les chercheurs en raison de ses particularités et de son expressivité. Les jeunes cherchent à se démarquer par ce langage et leurs inventions sont immédiatement aspirées par les médias et la pub, ce qui rend le phénomène à la fois intéressant et pathétique. Il s'y manifeste le désir de faire remarquer non seulement leur coiffure, leurs vêtements, leur manière de se conduire, et de les opposer à ceux des adultes, mais aussi leur langue.

La radio, la télévision, les journaux et les revues jouent un rôle très important dans l'expansion de l'argot des jeunes. Cela établit une certaine connivence ludique, une certaine familiarité entre les animateurs, les journalistes et leurs spectateurs et lecteurs.

Les mots nouveaux sont au départ des hapax, c'est-a-dire des mots inventés par une personne et utilisés seulement par elle. S'il plait, l'hapax peut se diffuser très vite, ou disparaitre aussi rapidement qu'il est apparu. C'est bien le cas de *nuigrave* pour *cigarette.* Personne ne sait qui l'a inventé. On sait simplement que cet hapax s'inspire de l'inscription «Nuit gravement à la santé» qui figure sur les paquets de cigarettes.

Le langage des jeunes fait son marché dans les nouvelles technologies, par exemple des expressions comme *t'as rien dans le disque dur ou ce mec est une disquette,* pour dire qu'il est nul. Et inversement, on observe le retour vers les mots archaïques, comme *la maille,* que les jeunes réemploient pour parler de l'argent. Ils ignorent probablement, mais le mot date du XII siècle et

désignait alors la menue monnaie, l'équivalent de cinq centimes actuels. *Avoir maille à partir*, c'était avoir à se partager cette petite pièce, donc se disputer.[1]

V. Klokov dans le Dictionnaire du français en Afrique mentionne d'autres argotismes employés par les jeunes: *camembérer(*du nom du fromage *camembert)*

Dans l'argot des jeunes on constate l'emploi important de la polysémie et de la synonymie: un terme a très souvent plusieurs acceptions que le contexte différencie. Par exemple, battant *signifie neuf coeur, estomac, courage, homme combatif, langue alerte etc.* Cependant que le repas, nourriture correspond *à bectance, bouffe, bouftance, boustifaille, briffe, déj., done, fébou, frichti, fricot, graille, gueuleton, jaffe, soupe, tambouille, tortore, etc.* Le cas de la polysémie attribue des sens contradictoires à un même mot: *c 'est trop* selon le contexte peut signifier un jugement positif et négatif, ainsi que les termes génériques étendent leur signification *(faire* remplace *avoir).* Le français des jeunes signifie souvent le contraire de ce qu'il semble vouloir dire, c'est-à-dire on observe l'emploi de l'antiphrase, un phénomène courant.On y trouve également les euphémismes et les litotes *(c 'é tait pas triste =c 'était rempli de pérépéties).* [2]

Malgré la loi Toubon (1994) qui a limité l'usage de l'anglais dans les médias et dans les entreprises, on observe l'invasion des anglicismes dans le français standard et bien sûr dans son registre familier er argotique. Les jeunes n'imaginent plus leurs discours sans vocabulaire anglais *(easy, tag, OK, c 'est cool, must, look, yes, c'est super, life, wild,best of sexy, red lips, girly, rock'n'roll, hardrock, show, punk-rap, swing, blog, homepage, e-mail, album, come-back, etc.).* Ce fait est dû premièrement à la publicité et au développement des technologies informatiques.

L'argot français contemporain est une forme d'argot parlé en France par une partie de la jeunesse. Comprenons dans ce groupe l'argot commun des jeunes et l'argot français contemporain des cités. On peut l'appeler aussi langage ou argot des jeunes, langues des cités, argot des cités ou parler des jeunes. L'argot contemporain conserve notamment les mêmes fonctions exclusive et identitaire.

Cet argot a été diffusé dans la société en dehors des quartiers populaires et il a permis une relative unification au niveau du pays à cause des plusieurs facteurs (par exemple le langage SMS ou la culture hip-hop, la musique rap, Internet)

L'argot contemporain répond aux mêmes finalités que l'argot classique. Il conserve notamment les mêmes fonctions exclusive et identitaire, même si c'est cette dernière qui prédomine. Cependant, l'apparition du langage SMS et

surtout la diffusion de la culture hip-hop sur une large échelle a permis deux évolutions:

- D'une part il a permis de diffuser cet argot dans la société en dehors des quartiers populaires où il était utilisé principalement, ce qui a déplacé une partie du vocabulaire propre à cet argot dans le registre familier.

- D'autre part, il a permis une relative unification de cet argot au niveau du pays, même si des nuances locales et régionales continuent d'exister. [4]

Un bon exemple de l'étude de l'emploi de l'argot dans le langage des jeunes présente la nouvelle de Marie Cardinal «La clé sur la porte». On peut trouver dans cette oeuvre l'utilisation des types d'argot suivants: l'argot français contemporain , l'argot scolaire et l'argot américain. Ayant analysé ces types d'argot dans le texte, nous faisons la conclusion que l'argot français contemporain consiste 42%. **Par** exemple:

- « Ils ont abandonné leurs études et font de *petits boulots* qu'ils prennent aux jeunes ouvriers qui sont au chômage».
- Grégoire dit à sa mère: «Maman, c'est une ville pour toi. Les gens sont très polis et te foutent une paix royale. Et puis pas un *flic* pour te casser les pieds si tu as les cheveux longs ou des vêtements un peu excentriques».
- «Je connais des amis de mon âge, de mon milieu, de ma ville, des amis qui ont fait des dingueries insensées il y a vingt ans, dégoûtant des cigarettes de *hach* je ne sais où, qui se comportent aujourd'hui avec leurs enfants comme se comportaient leurs parents et leurs grands-parents dont ils n'avaient qu'une idée : s'en débarrasser».
- Cécile, une amie de Grégoire, a parlé de la drogue: «Chez Simon on *se camait».*
- «Mais l'année dernière il y avait de tout, de *l'acide* et même de l'héroïne. Quand tu te défonces à *1'acide* c'est marrant».
- Un soir Yves a dit: «Le jour où je me suis rendu compte que j'étais le mec le plus débile de Paris je me suis mis *à flipper* comme un dingue».
- Bertrand a dit: «Moi, quand je dessine je peux rester toute une journée sans faire autre chose, *ça me fait flipper*» .
- «Dis donc Bertrand où t'as trouvé ces *sapes*? T'es beau comme tout».
- «Ils n'ouvrent pas la bouche, ils mettent leur musique *à tout berzingue* et s'étalent par terre comme des flans mal cuits». Alors les résultats reçus nous montrent que par le nombre de ses locuteurs, l'argot français contemporain est un phénomène social de grande ampleur.

L'argot scolaire se forme généralement sur la base des abréviations, acronymes, ou autres termes spécifiques utilisés au sein de l'école (désignation des promotions, des domaines d'études, des années, des salles, du personnel...). Ces termes, qui sont souvent d'origine administrative, sont détournés par les

élèves à l'usage. En général, ils proviennent d'un jeu de mot ou d'une contraction abusive d'un acronyme plus long par exemple. Donc, l'analyse passée a montré que dans le nouvelle «La clé sur la porte» 8% - ce sont les argots scolaires: Par exemple :

- Les parents voulaient tous qu'on rétablisse: les classements, les compositions, *les colles* et les lignes».
- «Ils pourraient enfin pousser cette *gueulante* bien connue, qui les faisait frémir»
- «Vingt-quatrième sur vingt-sept, c'est une honte, tu finiras dans le ruisseau».
- «Une de ses soeurs est *prof* d'anglais, l'autre va au lycée».

Quant aux argots américains, leur quantité dans le roman consiste 50% par exemple:

- «Il fut un temps où ils allaient jusqu'à leur faire *sniffer*».
- «En réponse elle a fait semblant de tirer sur un joint, comme si elle avait une cigarette dans le creux de sa main, elle faisait mine d'aspirer la fumée profondément».
- «Je suis arrivée jusqu'au premier rang et j'ai vu un garçon étendu qui devait avoir dix-huit ans, très grand, de longs cheveux blonds, des vêtements «*fricky*».
- «Lakdak, c'est vrai que tu étais *junky*?»
- «Et toi aussi tu t'es *shooté*?»
- «Moi, au bout d'un moment ça allait mieux ; je me sentais *cool*».
- «Ils parlaient perdant des heures de la grève du «*Joint* français».
- «Le centre du groupe est composé d'une douzaine d'adolescents, autour évoluent des «*groupies*».
- «Heureusement il a la musique, la guitare, *le banjo*, les tablas».
- «Je ne sais pas ce qu'elle deviendra mais je l'imagine facilement en jeune technocrate belle et intelligente, organisée, folle de *design*, de modes modernes, dans un intérieur bien rangé et supercérébral».
- «Je suis à l'aéroport pour les accueillir tous à la descente de leur *charter*».
- «Elle habite dans la banlieue un grand *building* beige».
- «Mais pour les autres choses , dont je fais partie, il est impossible qu'ils aient oublié complétement le jazz, le *boogie-woogie, le be-bop, le swing*, Juliette Créco, les caves, Sartre, Camus, Merleau-Ponty, les zazous, Boris Vian».
- «Est-ce que Jean-François, pauvre petit *pusher* de rien du tout, en taule en Belgique, ne sait pas parfaitement qu'il vient de se compromettre officiellement avec un système qui l'écoeure?»

- «On y voyait une très belle femme, dans le genre *pin-up*, et un petit bébé blondinet».
- «Il m'avait souvent dit: «Devenir *dealer* c'est mon idéal».
- «Dorothée près du Frigidaire fabrique une grande cruche de *cool-aid*, une de ces cochonneries dont ils ne voudraient pour rien au monde a Paris».
- «Le *bop*, le *jitterbug*, le *boogie-woogie* se dansaient séparément».
- « It 's *human*».
- «Elle s'est envolée dans un «*bad triy*» et dans son délire, dans son rêve, elle a ficelé le petit frère, l'a beurré, l'a salé, l'a poivré, l'a mis dans un grand plat et hop ! au four».
- «*O.K*»

Parmi les facteurs essentiels qui favorisent l'emploi des termes argotiques dans le discours sont nommés: l'appartenance à une couche sociale; les qualités personnelles du locuteur (éducation, niveau de connaissance); son état émotionnel et son humeur; l'ambiance informelle; le milieu de connaissances; l'expressivité des mots équivalents en français normalisé qui sont traités comme pas assez suffisemment colorés et adequates. L'argot des jeunes est sans doute le type d'argot qui est le plus intéressant à étudier. Il concilie deux fonctions: cryptique et ludique ce qui permet de cacher le vrai sens du discours à l'intrus et à la fois de s'amuser.

D'après les résultats de notre analyse, on peut faire la conclusion que dans le nouvelle de M. Cardinal «La clé sur la porte» la plupart des argots sont les argots américains. Ce groupe est le plus nombreux. La raison comprend dans l'émigration considérable des Américains. Il joue un grand rôle dans le langage des jeunes. Cela signifie que l'argot est rapidement propagé à l'étranger. L'argot français contemporain occupe la deuxième place. Alors les résultats reçus nous montrent que par le nombre de ses locuteurs, l'argot français contemporain est un phénomène social de grande ampleur. Le groupe le moins nombreux est l'argot scolaire. Mais ce type d'argot joue également un rôle important dans le langage des jeunes.

Bibliographie

1. Bensimon-Choukroune G. Les mots de connivence des jeunes en institution scolaire: entre argot ubuesque et argot commun // Langue française. Parlures ergotiques. - Larousse, 1991. – N. 90. - p. 80 - 95.
2. Caradec F. Dictionnaire du français argotique et populaire. - Paris: Librairie Larousse, 1998.- 298 p.
3. Colin J.-P., Camel A. Argot, dicos, tombeaux? // Langue française. Parlures argotiques. - Larousse, 1991. - N° 90. - p. 28 - 40.
4. Dauzat A. Les Argots: caractères, évolution, influence. - Paris: Librairie Delagrave, 1956. - 189 p.

5. Le Grand Robert de la Langue Française. - Le Robert, Edition: 2e, 2001. - 1342 p.
6. Calvet, L.-J., 1994, L'argot. I-re édition. Paris: Presses Universitaires de France.
7. Cardinal M. La clé sur la porte. Moscou, 1988, 142 p.
8. Colin, J.P. Dictionnaire de l'argot français et de ses origines. 2001, Larousse, Paris.
9. Pergnier,. M., 1989, Les anglicismes. I -re édition. Presses Universitaires de France, Paris.

DE LA ORFISMUL VIEREAN LA ANA EURIDICIZATĂ A LUI NICOLAE DABIJA

Victoria FONARI
Universitatea de Stat din Moldova

Studies about Orpheus – orphism, and its disciples interfere with the value of art, musicaltherapy, abstinence (see: George Lateş). Meticulously analysed in Mihai Eminescu's creation,the image of Orpheus is seen by literary criticism with regard to Grigore Vieru': "the poet withthe lyre in his tears" (Eugen Simion) and Marin Sorescu's saying: "Grigore Vieru is one ofOrpheus' disciples" – this idea is developed in his poemms where the harp, the lyre, the catgutsinsist symbolically. The poet Nicolae Dabija curdles the Meşterul Manole (roughly: The masterbuilder Manole) myth with the vision of glorifying the loved woman through Orpheus' singing.In this context, the sacrifice has a volition connotation which inserts poet's destiny vigour relatedto the meaning of the timeless art.

Keywords*: Orpheus, orphism, the Manole master, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, myth, lyrics.*

Orfeu şi orfismul

Mitul lui Orfeu este unic prin accepţia eroicului ce i se desemnează unui artist. Excepţia acestui mit constituie şi geneza eroului din palmaresul eroilor miturilor Greciei Antice, care este de origine tracă. În *Dicţionarul de Mitologie Generală,* Victor Kernbach menţionează că este „fiul Muzei Calliope şi al regelui trac Oiagros" [Kernbach: 1995, 470], George Lăzărescu stipulează: „fiul muzei Caliope şi al lui Eagru, regele Traciei" [Lăzărescu: 1992, 224]. Într-o altă sursă este fiul zeului trac [vezi: Мифы: 1992, 262]. Prin această investigare succintă sesizăm că pe linia maternă este fiul muzei Caliope, iar linia paternă, deşi păstrează acelaşi nume, are origine tracică, funcţia socială fiind diferită – de la un rege muritor până la zeitate. Orfeu este perceput ca aspiraţie a primilor creştini de a trăi în pace. Conceptul orfic promovează armonia totală dintre om şi natură, bazându-se pe forţa frumosului artistic.

Scriitorul Ştefan Augustin Doinaş, care a abordat miturile nu doar în plan creativ, dar şi în cel interpretativ, inclusiv prin traducerile realizate, stipula cu privire la Orfeu: „...tot ce Verbul izbuteşte să păstreze din ea (Euridice) este doar sentimentul, plin de îndoială, că realul îl urmăreşte pe poet" [Doinaş:

1971, 74]. Evident că majuscula de la cuvântul Verb ne duce la versurile presupuse ale lui Orfeu din *Testamente*: „Zeiescul Verb cu drag priveşte-l. în preajmă stând, cu el să-ţi umpli / Ulciorul inimii şi-al minţii; păşeşte drept pe cale bună / Şi veşnic aşinteşte-ţi ochii spre singurul stăpân al firii!" [Orfeu: 1987, 179]. Imaginea din acest fragment concentrează forţa spirituală în raport cu existenţa. Atitudinea faţă de concordanţa semantică este una ce stipulează descoperirea misterului lumii. Lumea interioară se suprapune cu cosmosul. Deşi versurile sunt extrase dintr-o altă cultură, din alte timpuri, totuşi ele amintesc de verseturile din Evanghelia după Ioan, scrise în varianta limbii latine: „In princio erat Verbum" (Ioan 1:1). *Verbum* din poemul lui Orfeu apare cu sensul de cuvânt care are forţa de a energiza, are puterea acţiunii, a realizării. Atitudinea creează un raport dintre gândire – cuvânt – univers. Sunt consemnate ambele ipostaze de a rosti – a recepta. Metafora „ulciorul inimii şi-al minţii" determină împăcarea senzaţiilor cu raţiunea. Emoţia şi gândul nu devin antitetice: ele sunt chemate să lucreze în comun pentru cunoaşterea *firii* ontologice.

Cercetătorul George Lateş, elucidând sfera orfică, îşi concentrează studiul pe opoziţia dintre conceptul de cunoaştere la Orfeu şi perspectiva homerică, prima fiind elitară, cealaltă – populistă [vezi: Lateş: 2002, 24]. Orfeu desemnează artistul ce promovează pacea, liniştea, cunoaşterea prin artă, viziunea introvertă în cunoaşterea lumii exterioare prin intermediul lumii proprii. Homer valorifică eroul extrovert, omul activ, ce nu acceptă contemplarea drept o ipostază a cunoaşterii. Se bazează pe empirism. Etica lui Homer este una de luptă, de experienţă, mimează altruismul, dar, în cele mai dese cazuri, este expoziţia egoismului cunoaşterii. Orfeu este suveranul cunoaşterii profunde, bazate pe intuiţie şi reflecţie; Homer relevă cunoaşterea empirică ce tinde spre cantitate, asemenea personajului său Odiseu. Ambii ating coardele morţii în favoarea cunoaşterii. Drumul spre lumea lui Hades condiţionează experienţele sale vitale: Orfeu se coboară pentru a-şi aduce iubita, la Homer – Odiseu pleacă în spaţiul morţilor pentru a cunoaşte traseul ce trebuie urmat pentru a reveni acasă.

În mai multe lucrări întâlnim percepţia creştină a lumii după viziunea mirifică al lui Orfeu [vezi: Boulanger: 1992], prin promovarea abstinenţei, prin hrana vegetală şi un mod de viaţă reţinut, fiind în armonie cu natura, determinat de etica păcii, de liniştea interioară. Distanţa dintre Orfeu şi Isus e mare din optica timpului. După legende, Orfeu aparţine perioadei prehomerice, dar idealul existenţial în a schimba lumea prin muzică, prin artă, este similară lui Isus Hristos ce schimbă lumea prin propovăduire, prin cuvânt. Minunile ce îi însoţesc sunt înălţătoare, în favoarea vieţii, a păcii, a a credinţei, a dragostei. În mit Orfeu se opune bacantelor, în paradigma creştinismului, se împotriveşte păcatului: „A inspirat anumiţi poeţi creştini din primele secole ale creştinismului, care vedeau în el pe cel ce-a biruit forţele brutale ale naturii (pe Dionysos) asemenea lui Iisus care l-a biruit pe Satan" [Chevalier, Gheerbrant: 1995, 384].

Îmblânzirea şi spiritul pacific al lui Orfeu a determinat şi imaginea „Bunului Păstor” [vezi: Brosse: 1992, 147].

În lumea legendelor olimpice Orfeu apare eroul idealurilor măreţe, care nu se înalţă prin arme, glorie militară sau vitejie. Este eroul ce aparţine artei, ce cunoaşte forţa mirifică a sunetului, ştie cum să îmblânzească, cum să apropie, cum să deschidă sufletul pentru a trezi sunetele vieţii. Este purtătorul unei viziuni complexe pe care se va sta mai târziu la baza şi filosofia lui Pitagora, ce argumenta relaţiile directe dintre muzică – cifre – univers. Platon a preluat mitul genezei lumii din oul primordial din poemele orfice. În următoarele secvenţe vom specifica cum s-a proiectat conceptul orfic în creaţia lui Grigore Vieru şi cum a modelat Nicolae Dabija imaginea Euridicăi în zidirea Anei.

Strunele orfice în creaţia lui Grigore Vieru

Criticul literar Eugen Simion, analizând poezia lui Grigore Vieru, şi-a întitulat articolul semnificativ „Un poet cu lira-n lacrimi”. La început pare un titlu generalizat pentru un poet, dar în timpul nostru lira devine mai mult siglă, şablon. Poetul Grigore Vieru păstrează simbolul nu ca un iacuson. Strunele-i sunt ferecate în sânge. Cercetătorul Eugen Simion va semnala anume melodia ce vine din poezia populară, argumentând că în creaţia viereană *se reciteşte*: „O jale de popor îmbătrânit în suferinţă, o respiraţie uşoară printre inefabilele naturii. Satul, izvorul, dealul, piatra, pelinul, busuiocul - toate participă la o mirifică patrie imaginară închisă într-o imensă lacrimă” [Simion: 1998, 189]. O altă carte care s-a pretat la elucidarea orficului în literatură constituie *Eternul orfeu*, elaborată de Margareta Curtescu. Deşi cercetează minuţios *Universul mitului*, există un singur segment în care abordează subiectul raportat la creaţia viereană – *Euridice, spaţiu al operei (Grigore Vieru)*, unde este interpretată o singură poezie *Pădure verde, pădure* [vezi: Curtescu: 2005, 183-184]. Nu ne vom referi la această poezie pentru că „iniţierea pein intermediul absenţei iubite” nu constituie unica modalitate de a interpreta mitul antic în creaţia acestui poet. Investigarea noastră se va axa nu pe generalizarea conotativă, dar pe mai multe texte în care lucrează orfismul.

Instrumentul lui Orfeu este cel cu strune, în ce priveşte suflantele – acesta sunt în posesia lui Pan. În unele legende anume Orfeu creează lira, deşi sunt varinate în care invenţia aparţine lui Apollo sau Hermes. Instrumentul muzical cu coarde se deosebeşte de cele suflante, pentru că nu sunt făcute totalmente din element vegetativ, strunele fiind create din intestinele mieilor bine prelucrate. Instrumentul cu strune este de origine nordică, are o funcţie magică de a depăşi natura fizică prin perceperea celei celeste prin muzică.

Instrumentul muzical insistă în poezia *Harpa*. Eul liric, similar unui creator, enumeră drept material pentru strune: părul mamei, viţa-de-vie şi şerpii. Lira are, grafic, trei coarde. Spectrul utilizat este deosebit de cel al unui instru-

ment veritabil. Harpa poetică include atitudinii (încrederea, admiraţia şi dragostea, echivalentă în text cu sacralitatea). Explicăm prin textul vierean: „Să cânte pot (credeam) şi şerpii. / I-am pus ca grave strune harpei / Alăturea de coarda poamei / Şi sfântul fir de păr al mamei”. Sunt trei elemente concentrate în simbolism. Se cunoaşte predilecţia lui Grigore Vieru pentru fondul folcloric, menţionat minuţios de criticul literar Mihai Cimpoi, şerpii au o conotaţie dublă de la îngerul ocrotitor al casei – simbol al toiagului – ciobanului până la întruchiparea răului. În poezie se resimte speranţa cathartică a artei de a îmbuna răul absolut. Materia respectivă vine parcă din predilecţia pentru contrast, pentru evoluţia schimbării pozitiviste. Elementul romantic nu trece în decadenţă, dar, prin structura extrem de concentrată reia emblema avangardei de a inunda totul prin expresia unei singure imagine, ce ar fi una dominantă, celelalte fiind înghiţite de această forţă a sugestiei. Prerogativa se remarcă prin enunţurile: „Ei blând cântau”; „Au prins a şuiera sălbatic, / Săreau să-mi muşte mâna, faţa, / Să-i sugă cântecului viaţă”. Poezia *Harpa* conţine mai multe tonuri muzicale: siguranţă, mimare, durere, pericol, distrugere. Din selecţia pe care o face poetul este unica materie ce se exprimă la plural.

Apărută în volumul din 1968 această poezie deţine crezul său artistic. Tema creaţiei este abordată la nivel sincopat în care se îmbină originea genului liric – de a fi rostit şi cântat. Poetul trăieşte arta arhetipal. La nivel ritualic este perpceută viaţa construită pe fresca pământului – poama, fiind viţa-de-vie, nicidecum nu roadele vreunei alte plante – trăsătura unui pământ roditor, mirific, în alianţa muncii şi a gustului de viaţă. Sacralitatea apare în „sfântul fir de păr al mamei” – arhetipul relevă maternitatea – o conexiune dintre neant şi naştere. Mama va semnifica continuu viaţa în lupta cu moartea. Cuvântul „fir” va tezauriza firul de iarbă, firul de nisip, firul de rază, firul vieţii. Este acel element care leagă şi dezleagă eul liric în cunoaşterea artistică. Dezlegarea apare ca o reacţie, după teoria lui Dilthey, care se include în cea de a doua categorie din *expresiile vieţii*.

Şerpii – duşmanii, angoasele, incertitudinile, cenzura editorială, maleficul absolut – conotaţiile pot fi multiple. În aceste două coerenţe antitetice prevalează frumosul artistic în sensul sacrului matern. Acţiunile şerpilor catalizează frumosul etern centrată într-un vampirism energetic „Să-i sugă cântecului viaţă”. Drumul pe care îl parcurge eul liric în „neagra noapte, trecând prin codru, singuratic” aminteşte de poemul dedicaţie „Divina tragedie” al lui Daniel Corbu, care a simţit versul lui Grigore Vieru şi prin itinerarul biografic al scriitorului elucidat în cartea „Taina care mă apară” [vezi: Corbu: 2008, pp. 16-26]. Traseul în lumea lui Hades coincide cu lumea infernului. Singurătatea artistului în lume este inevitabilă întru creaţie şi după tipologia propusă de George Meniuc în nuvela „Marea Neagră”. Singurătatea constă şi în asumarea responsabilităţii cuvântului. Poetul nu acceptă cuvântul fals, sensul este prerogativa lui.

De aceea în spectrul artei ar vrea să încapă tot, dar prin cuvânt trăieşte şi reacţia propriilor acţiuni. După opinia poetului, efectele coardelor cu venin îşi păstrează unica menire – de a otrăvi. Hidosul, oribilul nu contribuie la înseninarea. Împărtăşirea sacrului cu răul nu are efect de sincopă (de oprire) malefică, dar apare descoperirea-sinteză a eului liric: „Văzui c-o strună-ncărunţise". Suferinţa este proprie celor sensibili, compătimirea, admiraţia nu sunt trăsături comune. Poetul descoperă latura comprehensiunii versului său, a vieţii sale, a cuvântului rostit. Este polemica dintre inspiraţie şi scriere, dintre gând şi perceperea lui de către alţii. Încărunţirea strunei determină consecinţele drumului parcurs. Dacă Dante ajunge din Infern prin Purgatoriu în Paradis, atunci eul liric traversează parcursul lui Orfeu, care nu poate trăi exact, pe aceeaşi notă melodică, după ce pierde a doua oară iubita. În cazul lui Vieru frumosul nu poate fi constituit din falsitate, moarte, despărţire. Arta are funcţia de a crea, dar nu de a opri veriga frumosului într-un apogeu.

O conexiune a viziunilor fixează poezia „Între Orfeu şi Hristos", dedicată lui Ştefan Andronic. Continuă ideea descoperirii morţii: „Pentru că a văzut, / Ochiul meu a murit". Ochii oglinda sufletului. Perceperea vizuală are efecte melodice, senzitivul devine perceput şi prin atingere: „Lacrima: piatră funerară / Pe mormântul ochiului meu". Scurgerea lacrimii simbolizează durerea la limita autosacrificării. Versurile adună repetiţia imaginii de „oculus mundi", ochiul universal, care se resimte şi în versurile lui Nichita Stănescu ce fluidizează: „Poezia este ochiul care plânge. / ea este umărul care plânge / ochiul umărului care plânge" (*Poezia*).

Orfeu este cel ce cunoaşte moartea iubitei, dar nu şi moartea iubirii. De aici apare sensul sentimentului ce înveşniceşte. Eul liric trăieşte ipostazele omului cu iubire telurică şi cea de artist, dar adună în emoţiile sale de iubire pentru oameni, pentru Dumnezeu, pentru frumos, pentru patrie, pentru neam, pentru sacrul matern. Creaţia sa se stabileşte pe Biblie prin spusele Sf. Apostol Pavel: „Dragostea nu piere niciodată. Prorocirile se vor sfârşi; limbile vor înceta; cunoştinţa va avea sfârşit" (1 Corinteni 13: 8, p. 205) – este iubirea întru Hristos şi prin această iubire poetul îşi asumă: „În altă lume se va deschide/ Ochiul meu, dând piatra la o parte". Piatra, frontiera ce închide şi deschide, nu se supune timpului, dar se lasă dată la o parte prin credinţa învierii.

Arta, în conotaţia frumosului, are darul îmlinirii, de aceea poetul exclamă *Despre fericire*: „Sunt fericit / C-aud cum sună-n faţă, / Prea tainic şi integru, / Un cântec drag, / Atât de cunoscut, / Şi că mă latră-n urmă / Cu cerul gurii negru / Prăpastia..." Eul liric trăieşte momentul inspiraţiei determinat de estetica artei în care crede, e o ipostază a Euridicăi de a plana după melosul orfic înspre lumină, care se opune spaţiului păzit de Cerber. Fericirea constă în eliberare, în perceperea sublimului, în a crea din esenţele lumii primordiale, ce îmbina cuvântul, fapta şi gândul, unde materia foloseşte spiritului. În această poezie, pre-

cum şi în *Cosite, florile de dor*, dedicate Doinei şi lui Ion Aldea-Teodorovici, întâlnim disecarea problemei receptării: „Nu-i o ruşine să nu cânţi, / Ruşine e să nu-i asculţi”. Înţelegerea devine similară cu apropierea, acceptarea, coparticiparea. În text lucrează antiteza susţinută prin mimarea negaţiei „să nu cânţi”, „să nu asculţi” prin acolada cuvântului „ruşine”. Deducem că pentru Grigore Vieru este importantă îmbinarea eticii cu estetica. Perspectiva orfică se proiectează în cunoaşterea durerii, care schimbă tranşant viziunea asupra propriilor sentimente şi interacţiunea memoriei cu prezentul: „Am cunoscut durerea, / Nu am ce mai cunoaşte” (*E-o linişte iubirea?*). Durerea devine un punct cardinal cu izomorfismele: compătimire, singurătate, milă, distanţare, izolare, tristeţe.

Parcursul orfic se oglindeşte în itinerarul liricii vierene prin „harpă”, „strune”, „lacrimă”, „plânge de dor”. Momentul orfic persistă şi în pacea pe care o emană versul vierean. Poetul tinde să extragă din Sacralitate, aşa cum spune legenda, la auzul cântecului lui Orfeu leii se linişteau, războaiele încetau, natura se îmblânzea. Cercetătorul George Lateş, în studiul său *Punctul genezic,* valorifică relaţia Orfeu – Orfic – Orfism, conchide: „Orfismul, în varianta lui literară, singura rezistentă în timp, e proba maturităţii unei culturi, care, la întâlnirea cu acest fenomen reordonator de sensuri, îşi încearcă rezistenţa din perspectivă retrospectivă dar şi prospectivă”[Lateş: 2002, 124], de la acest binom delphic criticul literar extrage „vocaţia renascentistă”. În cazul lui Grigore Vieru, continuăm ideea exegetului în mit cu Renaşterea naţională. Cartea care a adunat articole critice, dedicaţii poetice, interviuri – un omagiu pentru creaţia lui Grigore Vieru la 70 de ani – se numeşte sugestiv *Un discipol al lui Orfeu*, este o secvenţă din aprecierea oferită de Marin Sorescu: „este Grigore Vieru un discipol al lui Orfeu, care, ca şi miticul maestru, nu-şi poate refuza vocaţia de-a privi în urmă? Măcar o dată, cu tot adâncul din ochi, măcar o viaţă, cu toată viaţa din viaţă?” [Sorescu: 2005, coperta 4].

Ce înseamnă pentru poetul Grigore Vieru întoarcerea privirii? Urma poetului este copilăria sa, dificilă, dar e timpul când ţine coroana mâinii mamei; numai privind în urmă, firea artistică poetizează despărţirea de satul natal, de mamă. Tristeţea, nostalgia, regretul sunt prezente şi în poezia de dragoste. Privirea poetului ţine de profunzimea percepţiei în care nu acceptă moartea, urâtul, indiferenţa.

Zidirea Anei şi umbra Euridicăi în versurile lui Nicolae Dabija

Poetul Nicolae Dabija relevă misiunea artistului prin imaginea lui Orfeu, semnând o carte cu titlul sugestiv *Pe urmele lui Orfeu*. Cântăreţul apare în mai multe poezii, dar una din cele mai sugestive este „Orfeu”. Purtătorul vocaţiei „cum trece – se face, brusc, zi” distinge arta în elementul frumosului în sensul dăruirii de viaţă. Scopul creaţiei fiind perceput în felul următor: „Când cântă: / o moarte se amână / şi iarba se face mai verde...”. Arta având remedii, oferind

siguranţa, plăcerea existenţei de a o savura – în acest sens harul este indispensabil de dăruirea vieţii. Intensitatea trăirii şi momentul de autodăruire apare într-o sincopare cu instrumentul: „cu nervii proprii întinşi / în loc de strune de harfă”. Cuvântul artistic are forţa energetică de a coopera instinctele telurice în favoarea aspiraţiei de a percepe spiritualul.

În creaţia lirică a lui Nicolae Dabija se resimte o conexiune dintre legendele Eladei şi mitul popular românesc „Monastirea Argeşului”. Similitudinile dintre Orfeu şi Meşterul Manole constau în harul pe care-l au de a crea în numele frumosului. Domeniile de a atinge coardele sufletului sunt diferite: Orfeu – artistul cântecului divin, ce poate îmblânzi şi fiarele, Meşterul Manole – artistul ce cântă în piatră pentru a crea măreţia, aspiraţia, pentru a supune forţele malefice întru credinţă. Ambii sunt maeştri ai domeniului ce şi l-au ales. Ei sunt posesorii unui mister al percepţiei lumii în plan artistic. Vizionarismul lor e de a materializa această emoţie, făcând un transplant în lumea materială, fiind perceput de cei care ajung să se atingă de creaţia lor. Dar harul nu semnifică doar bucuria creaţiei; ambii sunt determinaţi de suferinţa de a-şi pierde fiinţa iubită. Poetul îi uneşte prin antiteza acţiunii în „Orfeu”: „Umbra lui care pe zid, şi zi- / dul / se / dă- / râ / mă / cu / zgomot!!!” Versurile, ce includ silabele, transformă cuvintele în ritmuri de pe strunele aedului. Zidul trasează frontiera dintre cei vii şi cei morţi, dintre lumea fiecăruia şi universul, dintre terestru şi divin, dintre materie şi spirit. În Testamentul Nou se întâlneşte verbul a zidi, raportat la lumea creştină – „dragostea zideşte” [1 Corinteni 8: 1, 199]. O construcţie inversă include şi poezia „Baladă”, care începe cu o mărturisire: „Pentru o zidire sfântă îmi trebuia o Ană” (N. Dabija). Omul între creaţie şi necesitate îşi figurează imaginaţia. Dorinţele în libertatea alegerii sunt investigate în Biblie, la fel, prin imaginea construcţiei: „Toate sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos. Toate sunt îngăduite, dar nu toate zidesc” [1 Corinteni 10: 23, 202]. Construcţia omului creştin e evidentă şi în ridicarea Monastirii Argeşului.

Procesul creaţiei rupe omul din timp, artistul trăieşte acea oprire de clipă în care pătrunde în spaţiile perceptibile şi imperceptibile. Finalitatea creaţiei condiţionează din nou revenirea în lumea calculată de trecere a timpului, de aici şi dorinţa: „Azi aş sfărâma cetatea şi orice amintire: / S-o pot avea-nc-o dată, măcar pentr-o zidire”.

Firul de legătură din lirica lui Nicolae Dabija va constitui anume raportul dintre Ana şi Euridice. Moartea acestora constituie sacrificiul destinului în favoarea creaţiei. Femeia iubită devine artă. Dezicerea de corpul fizic, fie şi forţată, impulsionează creaţia. În prezent, graţie versului lui Grigore Vieru, această „zidire” din poezia sa „Mica baladă” a căpătat şi o altă conotaţie – cântarea eternului feminin. Grigore Vieru i-a dedicat lui Marin Sorescu *Mica Baladă*. Impropriu versului vierean (dar propriu celui lui Marin Sorescu), începe cu nota sarcastică: „Pe mine / mă iubeau toate femeile. / Mă simţeam puternic

şi sigur. / Ca Meşterul Manole", ce continuă în enumerările: „Le-am chemat la mine / pe toate: / pe Maria, pe Ana, / pe Alexandra, pe Ioana... / Care întâi va ajunge, / pe-aceea-n perete o voi zidi". În lirica de dragoste, poetului nu-i e proprie avalanşa minulesciană de patimă şi pasiune. O particularitate poetică este unicitatea femeii iubite în lirica viereană, aici aceasta nu este proprie femeii iubite. Sacrificiul, ce demonstrează dragostea pură, este proprie numai mamei: „A venit una singură: / Mama. / – Tu nu m-ai strigat / Fiule?". Sinteza este uimitoare, imprevizibilă prin negaţia ce în limba română are valoarea afirmaţiei.

Şi Ana, şi Euridice semnifica dragostea, puritatea, suferinţa, dorinţa de a trăi, dragostea de viaţă, tinereţea, aspiraţia. Moartea prematură le fixează tragismul existenţial. Ana – sacrificiul în numele credinţei, iar Euridice, prin muşcătura de şarpe, mărgineşte hotarele dintre viaţă şi moarte. Devin conştiinţa bărbatului creator, ce a cunoscut doar înălţimile artei şi a perceput căderea.

Sensibilitatea omului de artă şi sursa scrierii izvorăşte din confruntările lumii interioare: „(o, îndoieli atâte cernu-l!) – / etern – din urma-i cine vine: / Euridice sau Infernul?!". Solarul fiinţei umane vine din perspectiva pozitivă, constructivă de a vedea lumea. Dar nu este o viziune de extremă; constituie selectarea din piatră a inutilului, după cum menţiona Michelangelo. Pentru artist, în piatră sau în cuvânt, în muzică sau pictură, rafinamentul este percepţia de a extrage din mediul cotidianului imaginea care ar vorbi tuturor, ar comunica ceea ce se caută, dar nu se vede: „Din când în când / presimt o floare, / blând, veşnicia zădărând; / îs fericit din întâmplare, / mai sunt şi trist, / din când în când" (*Din când în când*...). Poetul N. Dabija distinge clipa fericirii din noianul de îndoieli. În poezia „Orfeu", verbul „a cerne", care are conotaţia de a alege, a selecta, include fenomenul de ploaie măruntă, omofonic se apropie cu adjectivul „cernit" – înnegrit, îndoliat. Cuvântul valorifică lupta interioară a eului liric, certitudinea oferă fericire, îndoiala îl leagă de cotidian, dar ea conţine miezul dorinţei de a dezlega clipa nefastă, până la distrugerea timpului: „Iubirea are gust de nemurire" (****De dragoste nu scapi nici după moarte*...). Armonia este coordonata pe care se construieşte catedrala poetică. Corespondenţa spre alegere („Euridice sau Infernul?!") este antitetică, dar valorificate şi la nivel de echivalenţă: aspiraţia sau disperarea, dragostea sau moartea, armonia sau suferinţa, credinţa sau indiferenţa. Dar atât prin intermediul imaginii Anei, cât şi prin Euridice, poetul rămâne un mistuit al eternităţii.

Această percepţie se resimte şi în poezia *Clepsidra*, fracturată într-un mesaj ce cade în oglinda clepsidrei desenate în cuvinte. Cititorul trăieşte scurgerea timpului, care în cronometru, în loc de firele de nisip, devin cuvintele: „Vroiam să măsor cu o iubire vecia..." Eul liric preia ipostaza lui Orfeu de a coborî în lumea umbrelor de dragul iubitei. Unitatea de măsură în perceperea fenomenului de timp este una neordinară, or, pe cântar se pune eternitatea. Raţionalul cedează emoţiei, arta devine un randament al cunoaşterii din perspectiva sentimentului.

Concluzii:

1. Mitul lui Orfeu cunoaşte conexiunea a două culturi: cea elină (pe linia muzei Caliope) şi cea tracă (pe linie paternă). Constă în îmbinarea a două concepte diferite existenţiale. Unicitatea constă în prerogativa artei faţă de gloria eroică a timpului prehomeric.

2. Imaginea lui Orfeu a fost valorificată individual. Critica literară a perceput imaginile legate de Orfeu în creaţia lui Grigore Vieru. Optica investigativă oferă viziuni noi de a percepe tragismul timpului în care a activat. Cercetarea noastră dezvăluie componentele conceptului artistic vierean în baza poeziilor analizate.

3. Perceperea morţii este raportată la două viziuni în creaţia lui Grigore Vieru: la cea orfică şi la cea creştină. Poetul le îmbină elucidând importanţa păstrării sacrului arhetipal şi dragostea creştină.

4. La Vieru dragostea îşi ia aripile din cântecul pentru femeia-mamă, femeia-iubită, sacrificiul iubirii constă în verificarea iubirii. Poetul trăieşte acut sentimentul de autosacrificare în numele poeziei.

5. Nicolae Dabija îmbină imaginea Euridicăi cu zidirea Anei. Sesizăm împletirea firului baladesc cu cel orfic. În versuri se remarcă nostalgia pentru revenirea la procesul creaţiei, de aceea construcţia este înlocuită prin distrugere, care are drept scop de a întoarce timpul, de a retrăi momentul inspiraţiei.

6. Imaginile legate de mitul lui Orfeu – lira, harpa, Euridice, drumul în lumea lui Hades, cântecul – sunt modificate, poeziile relevă alte senzaţii, actualizează importanţa creaţiei în timpul şi spaţiul nostru.

Bibliografie

1. Boulanger, André. *Orfeu – legături între orfism şi creştinism*. Bucureşti: Meta, 1992.
2. Brosse, Jacques. *Maeştrii spirituali*. Bucureşti: Albatros, 1992. ISBN 973-24-0264-4.
3. Corbu, Daniel. Itinerar bibliografic. // În: Grigore Vieru. *Taina care mă apără*. / ediţie realizată de Grigore Vieru şi Daniel Corbu. – Iaşi: Princeps, 2008. ISBN 978-973-1783-61-1.
4. Curtescu, Margareta. *Eternul Orfeu*. – Chişinău: Ştiinţa, 2005. ISBN 9975-67-490-9.
5. Doinaş, Ştefan Augustin. *Orfeu şi tentaţia realului*. Bucureşti: Eminescu, 1971.
6. Lateş, George. *Punctul genezic*. - Iaşi: Junimea, 2002.
7. Lăzărescu, George. *Dicţionar de Mitologie*. Bucureşti: Casa Editorială Odeon, 1992.
8. Orfeu. Fragmente din poeme orfice. // În: Hesiod – Orfeu. *Poeme* / tălmăcire, prefaţă, prezentări şi note de Ion Ascan. Bucureşti: Minerva, 1987.

9. Simion, Eugen. *Scriitorii români de azi*. Vol. III. Bucureşti. Chişinău: David • Litera, 1998. ISBN 973-9355-03X; ISBN 9975-74-089-8.
10. Sorescu, Marin // În: *Discipol al lui Orfeu*. / Ediţie îngrijită de Raisa Vieru. – Chişinău: Prut Internaţional, 2005.ISBN 9975-69-726-7.
11. Testamentul Nou.
12. *Мифы народов мира*. Энциклопедия. Том 2. Москва: Советская Энциклопедия, 1992. ISBN 5-85270-072-X (т.2); ISBN 5-85270-069-X; ISBN 5-86018-015-2 (т.2).

RESCRIEREA STĂNESCIANĂ A „ODEI (ÎN METRU ANTIC)"

Dorina ROTARI
Universitatea de Stat din Moldova

Poetical creation of Nichita Stănescu is a result of revaluating the Mihai Eminescu's model (who is a great precursor poet, his spiritual father), and an attempt to surpass his master by way of assimilating and continuating him in a new poetic aspect. His poetry is a „rereading" and a „rewriting" (Harold Bloom's terms) of his predecessor, generated by the „anxiety of influence", which stimulates him to create original work in spite of the pressure of influence. The "rewriting" of the Eminescu's poem ***Odă (în metru antic)*** *is a creative tentative of Nichita Stănescu, the expression of remaking the precursor's creation, but also a beginning of an original ontopoetic initiation and thinking, that helps him to find a something new, not necessarily for overcoming his predecessor, but for developing his own vision, that maybe will complete the creation of Mihai Eminescu.*

Keywords*: predecessor, „anxiety of influence",* revisionism*, precursor's model, „rereading", „rewriting", ontopoetic initiation*

Relaţia stănesciană cu opera lui Eminescu este exemplară pentru concepţia bloomiană a influenţei poetice (a „anxietăţii influenţei"), văzută ca un act complex de „răstălmăcire", interpretare creatoare, „mepriză poetică" [Bloom: 2008, p. 20]. Intrinsec acestei teorii este conceptul de *rescriere*, „angoasa influenţei" manifestându-se întotdeauna, în cazul poeţilor puternici, printr-un „revizionism ... ce face loc sinelui" [Bloom: 2008, p. 13]. Acest fenomen constituie mai mult decât o modalitate a jocului literar, este expresia unei viziuni asupra scriiturii în general, a raportului creatorului cu literatura, sau, cum afirmă Matei Călinescu, „într-un sens larg, tot scrisul literar îşi are rădăcina ultimă într-o astfel de rescriere mentală" [Călinescu: 2003, p. 229]. Teoreticianul american semnalează

şase mişcări revizioniste (tipuri de rescriere – n.n.), care pun în evidenţă modul cum deviază un poet faţă de altul: *Clinamen* sau *Mepriză poetică*, *Tessera* sau *Împlinire în antiteză*, *Kenosis* sau *Repetiţie şi discontinuitate*, *Demonizarea* sau *Contra-sublimul*, *Askesis* sau *Purificare şi Solipsism*, *Apophrades* sau *Reîntoarcerea morţilor* [Bloom: 2008, pp. 60-62], valabile, în parte, şi pentru cazul Eminescu – Stănescu.

Rescrierea stănesciană a eminescianismului transcende ipostaza unui exerciţiu stilistic (cu excepţia unor texte de debut) şi nici nu mizează exclusiv pe ludic, ci construieşte o nouă realitate scripturală pe un fundament livresc recognoscibil. În volumele de debut, ***Sensul iubirii***, ***O viziune a sentimentelor***, în speţă în poezia ***O călărire în zori***, dedicată sugestiv „***Lui Eminescu tânăr***", poetul contemporan realizează un *clinamen* în raport cu modelul, un „revizionism" afişat, ce mizează pe o voită libertate, o abatere echivalentă „erorilor copilăreşti ale re-creaţiei" [Bloom: 2008, p. 88]. Acesta se manifestă prin explorarea universului armonios al precursorului, prin exprimarea unei viziuni a cosubstanţialităţii eului cu universul, orientând plenitudinea existenţială eminesciană şi tentaţia cunoaşterii absolute spre o explozie dionisiacă a sentimentelor (elanul cuprinderii Întregului/Totului), reflectată într-un limbaj metaforic, cu funcţie întemeietoare şi de mediere a relaţiei eului cu lumea, care individualizează scriitura stănesciană din prima etapă a creaţiei (Corin Braga delimitează trei etape: poezia metaforică a primelor trei volume; poezia simbolică şi de viziune, care începe cu ***11 Elegii***; poezia metalingvistică din ***Noduri şi semne*** şi postume [Braga: 2002, pp. 47-58]).

Ulterior, începând cu volumul ***Dreptul la timp***, dominat de o altă atitudine existenţială – conştiinţa universului sub semnul devenirii, scindarea sinelui şi descoperirea alterităţii, marcând începutul unor rupturi succesive („treptele alienării eului" [Braga: 2002, pp. 81-91]), perceperea morţii ca absurditate ce anihilează fiinţa etc. –, se adânceşte şi criza „anxietăţii" creatorului, cunoscând noi resorturi şi forme de manifestare. Drama ontologică se reflectă, astfel, în una creatoare, prin descoperirea cuvântului ca semn alienant („*... am botezat ceea ce însumi făcusem, / rănindu-mă, / mereu împuţinându-mă, / mereu murind, / cu vorbe de buzele mele spuse*"), manifestată în traseul iniţiatic al eului din ***11 Elegii***; în încercarea de transgresare a cuvântului şi preferinţa pentru un model organic în detrimentul celui intelectual (***Laus Ptolomaei***); în „tensiunea spre un cuvânt viitor", ce ar reflecta dinamica între sentiment şi idee (***Necuvintele***); în adoptarea unui registru ludic/parodic de exersare a modelelor lirice, inclusiv cel eminescian, pentru a depăşi inerţia „deja spusului" (***În dulcele stil clasic***) etc.

Transgresarea condiţiei ontopoetice tragice se realizează, ca şi la Eminescu, prin asumarea ei (viziune ilustrată de ***Odă (în metru antic)***), proces numit de Nichita Stănescu „hemografie" sau „scriere cu sine" („*Te scrii pe tine pe dinăuntrul sufletului tău mai întâi, ca să poţi la urmă să scrii pe dinafară sufle-*

tele altora" [Stănescu: 1982, p.67]), asigurând premiza reconcilierii/recreării sinelui. Modalitatea de exprimare a acesteia este „poezia metalingvistică", afirmată în ***Epica Magna***, ***Opere imperfecte***, ***Noduri şi semne*** etc., care implică transcenderea spre viziunea pură, spre „starea de poezie": „*Îmi învăţam cuvântul să iubească*" (***Ars poetica***). Este conturată, astfel, o nouă viziune asupra poeziei, care, citând-o pe Ştefania Mincu, „trebuie trăită, nu înţeleasă, care se raportează la propria devenire, la poiein" [Mincu: 1991, pp. 170-171].

Se poate vorbi, aşadar, despre o evoluţie a „anxietăţii influenţei", de la un regim ludic asumat la „conştiinţa dualismului" poetic, proprie creatorului modern, care realizează că afirmarea de sine nu este posibilă decât prin limbaj, iar „limbajul care guvernează relaţiile dintre poeţi este cel al influenţei şi dialecticii" [Bloom: 2008, p.78]: „*Scriu din nou „Odă. În metru antic" i-am răspuns, / mă înţelegi, scriu din nou „Odă. În metru antic'*"". În sens bloomian, experienţa stănesciană demonstrează că „poetul e condamnat să-şi înveţe jindul cel mai profund prin cunoaşterea altor euri", iar poemul din interiorul său „este găsit de poeme – de mari poeme – dinafara sa" [Bloom: 2008, p. 72]. Rescrierea ***Odei (în metru antic)***, care marchează depăsirea dramei ontopoetice eminesciene prin asumarea ei, este un gest creator al poetului contemporan, expresia unei provocări de „re-înfiinţare" a operei precursorului, ceea ce face operabilă sintagma „Stănescu autor al ***Odei (în metru antic)***", după modelul „Pierre Ménard autorul lui Don Quijote", cu toate diferenţele pe care le implică aceste două formule.

Ipostaza de „coautor" al ***Odei*** marchează începutul unui traseu iniţiatic (în plan ontopoetic) al creatorului Nichita Stănescu, stând sub semnul căutării unui „alt-ceva", care nu neapărat ar înfrunta opera eminesciană, cât ar complini-o (teza este argumentată şi de cercetătorul Grigore Canţâru, care urmăreşte dialogul stănescian ontologizat cu opera eminesciană, realizat prin „re-scrierea" „hemografică" a ***Odei (în metru antic)***, ca însemn al destinului creator al poetului, pentru care ipostaza de „coautor" târziu al ***Odei*** este expresia identităţii cu Eminescu şi adoptarea eminescianismului ca ipoteză ontologică [Canţâru: 1996, pp. 27-34]). Viziunea eminesciană din ***Odă (în metru antic)*** a constituit, deopotrivă, o confirmare a propriilor convingeri ontologice – a rupturii fiinţiale, manifestate prin „contemplarea lumii" şi a propriului eu „din afară", prin distanţarea tragică de sine, care este simultană cu „îndepărtarea de tine însuţi şi totodată sursa tragică a poeziei" [Bârsilă: 2001, p.10] – şi a convingerilor poetice, criza existenţială şi trauma rupturii reflectându-se într-o criză a comunicării, cuvântul fiind incapabil a prinde „starea de poezie".

Descoperind în ***Oda*** eminesciană „începutul poeziei moderne" (după afirmaţia lui Nichita Stănescu), prin viziunea ontologică a rupturii şi prin afirmarea unei poezii „metalingvistice" ce impune transcenderea spre viziunea pură, exprimând „tensiunea spre un cuvânt viitor" (cum este calificat de Stănescu ver-

sul *Nu credeam sa-nvăţ a muri vreodată*), creatorul contemporan explorează cele două dimensiuni prefigurate de precursor, instaurând un nou concept de poeticitate – o poetică a *rupturii* şi a *necuvintelor*. Nichita Stănescu realizează, astfel, un raport revizionist de tip *tessera*, care completează poemul şi poetul precursor, constituind „o împlinire" şi, totodată, „o abatere" [Bloom: 2008, p. 113]. Revizionismul stănescian se manifestă nu atât antitetic, cât prin „completarea" poemului/poetului precursor, „răs-tălmăcind" şi amplificând viziunea acestuia. Ritualul eminescian al „învăţării morţii", conceput ca tragică devenire înspre moarte, este rescris de Stănescu pe două coordonate: ontologică şi poetică, dezvăluind procesul descoperirii propriei identităţi fiinţiale şi creatoare, prin asumarea devenirii existenţiale şi prin trăirea tensiunii „spre un câvânt viitor" („necuvânt"), înţeles ca devenire a sensului.

Acest tip revizionist, valabil la nivelul întregii creaţii stănesciene (aşa cum se poate deduce pornind de la dominanta ontopoetică a volumelor), este conturat sintetic în ***11 Elegii***, care rescrie scenariul iniţiatic eminescian al „*învăţarii morţii*" din ***Odă (în metru antic)***: *contemplare* (seninătate olimpică, identitate nefisurată a sinelui); *criză de timp* (ruptură, alteritate); şi *iar contemplare* (într-o nouă fiinţă sau non-fiinţă). Corespondenţele semantico-vizionare cu ***Oda*** eminesciană se manifestă în ***Elegia 1*** prin proiectarea unui spaţiu ontologic primar, absolut, nediferenţiat „*care începe cu sine şi sfârşeşte cu sine*", echivalent cu starea de contemplare senină din prima strofă a ***Odei (în metru antic)***. Traseul de iniţiere începe (ca şi în textul precursor) într-o stare de atemporalitate şi imaterialitate absolută, în care eul îşi este suficient sieşi: „*Nu are nici măcar prezent, / deşi e greu de închipuit / cum anume nu-l are. // El este înlăuntrul desăvârşit, / interiorul punctului, mai înghesuit / în sine decât însuşi punctul*".

În consens cu dedicaţia care însoţeşte ***Elegia I*** (*Închinată lui Dedal, întemeietorul vestitului neam de artişti, al dedalizilor*), existenţa umană este concepută ca labirint, ca odisee perpetuă de căutare a sensurilor, în care eul tinde să găsească centrul, adică propria esenţă ontologică. Totodată, este conturată condiţia instanţei creatoare, constructor al Labirintului, sortit să rămână închis în el, „constructor care zideşte cu sine", „închis în propria-i limită, nelimitată în închiderea ei" [Petrescu: 1989, p. 166], amintind de conceptul stănescian *hemografia* (*scrierea cu sine*). Este sugerată, astfel, pe de o parte, obsesia ontologică fundamentală de a descoperi, dincolo de multiplicitatea realului, o esenţă ontologică primordială (corespunzătoare *archaeului* eminescian), care ar satisface căutările eului; iar, pe de altă parte, imperativul angăjării totale în actul creator, văzut ca trăire a „tensiunii spre un cuvânt viitor", ca devenire a sensului.

În ritualul ontopoetic stănescian, ***Elegia a II-a*** surprinde spaima de „ruptură", echivalentă constatării tragice eminesciene „*când de-odată tu apăruşi în cale*", iar iniţierea propriu-zisă începe în ***Elegia a III-a. Contemplare, criză de timp şi iar contemplare***, care conturează, sintetic, cele trei trepte de iniţiere a

eului. Rescrierea scenariului din ***Oda*** eminesciană se manifestă, în această elegie, prin scindarea eului şi apariţia alterităţii; asumarea fiinţării (pătrunderea în miezul lucrurilor cu care „*se amestecă până la sânge*"); nostalgia re-integrării sinelui („*... dar ele izbesc pervazurile şi curg mai departe / spre o altă orânduire*"), iniţierea ontologică încheindu-se cu o nouă contemplare, marcată de trecerea de la vedere (care înseamnă gol interior), la viziune: „*Se arăta fulgerător o lume / mai repede chiar decât timpul literei A / Eu ştiam atât: că este, există / deşi văzul dinapoia frunzelor nici n-o vedea*". Revelaţia, deşi de scurtă durată (*Recădeam în starea de om / Atât de iute că mă loveam / de propriul meu trup*"), marchează momentul conştientizării unei lumi suficiente sieşi spre care vor fi canalizate toate eforturile de căutare a eului, simbolizate, în ***Elegia a IV-a***, de „lupta dintre visceral şi real", iar în ***Elegia a V-a. Tentaţia realului*** şi ***Elegia a VII-a. Opţiunea la real*** de tentativa depăşirii rupturii prin „asumarea unor perspective complementare, străine celei umane, într-o încercare de a reface, prin cumularea punctelor de vedere, sfericitatea realului" [Petrescu: 1989, p. 198]. Este exprimată starea de criză a subiectului cunoscător, generată de neputinţa de a-şi descoperi unitatea interioară şi de a descifra lumea (a-i conferi un sens) altfel decât prin intermediul cuvântului noţional, fals din punct de vedere poetic: „*.. încerc să descifrez ceea ce mi se cuvine / pentru ignoranţă... / şi nu pot, nu pot să descifrez / nimic / şi-această stare de spirit, ea însăşi / se supără pe mine / şi mă condamnă, indescifrabil, / la o perpetuă aşteptare...*". Eul stănescian se angajează, cu voluptatea eminesciană cunoscută („*pân-la fund băui voluptatea morţii ne-ndurătoare*"), în acest ritual ontopoetic pe care îl concepe ca trăire plenară a existenţei şi, respectiv, a tensiunii spre un „cuvânt viitor", procesul iniţiatic implicând metamorfoza eului, sub forma renaşterii, echivalentă cu re-alcătuirea Sinelui, ilustrată în ***Elegia a VIII-a. Hiperboreeana*** prin coborârea real-simbolică în „lumea de jos", expresie a „coborârii în adâncul propriei fiinţe" [Bârsilă: 2001, p.166]. Din această perspectivă *Hiperboreeana* este un tărâm al marilor iniţiaţi, în care eul doreşte o desăvârşire orfică a sa, o purificare, în vederea accederii la condiţia fiinţială şi creatoare integră.

În ***Elegia a IX-a (A Oului)***, tragismul „opţiunii la real" se manifestă prin dramatica încercare de *ieşire din sine,* de transcendere a barierelor ontologice şi a celor de cunoaştere. Tensiunea actului este susţinută de secvenţa ***Omul-fantă*** care ilustrează ipostaza alterităţii, integrată în lumea fenomenelor şi lăsându-se devorată de ea, ca în tragicul spectacol eminescian al morţii reciproce („*Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus / Ori ca Hercul înveninat de haina-I*"), care comunică „o dialectică a identităţii şi alterităţii" [Petrescu: 1989, p. 55]. Condiţia tragică este amplificată în ***Elegia a X-a***, subintitulată ***Sunt*** (verb al existenţei în planul prezentului), în care asumarea lumii exterioare este percepută ca o boală a fiinţei înstrăinate de sine prin cunoaşterea inautentică a realului: „*Sunt bolnav. Mă doare o rană / călcată-n copite de cai fugind. / Invizibilul organ, / cel*

fără nume fiind / neauzul, nevăzul / nemirosul, negustul, nepipăitul / cel dintre ochi şi timpan, / cel dintre deget şi limbă, - / cu seara mi-a dispărut simultan". Insatisfacţia gnoseologică, determinată de simţurile umane imperfecte, cărora li se caută un substitut potenţial (*neauzul, nevăzul, nemirosul, negustul, nepipăitul*), este dublată de incapacitatea de a reda, prin cuvânt, inefabilul poetic („*Aspru, rece sună cântul cel etern neisprăvit / Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun?*"), soluţia râvnită fiind „necuvântul". Reiterarea imaginii eminesciene „organele sfărmate" accentuează tragismul condiţiei creatorului, care îşi are originea în asumarea durerii, ca modalitate de transgresare a ei şi premisă pentru (re)dobândirea conştiinţei sinelui integru: „*Mă dor de-o rană ce n-a încăput / în trupul meu apt pentru răni / cheltuite-n cuvinte, dând vamă de raze / la vămi. / Iată-mă stau întins peste pietre şi gem / Organele-s sfărmate, maestrul, / ah, e nebun căci el suferă de-ntreg universul*".

Itinerarul ontopoetic, cu valoare iniţiatică, se încheie în ***Elegia a XI-a***, intitulată sugestiv ***Intrarea-n muncile de primăvară***, relevând o complexitate de stări ale eului, fireşti pentru transformarea pe care acesta o suferă (contemplări, ezitări, renunţări, suferinţă, revelaţie). Purificarea (prin asumarea suferinţei) şi renaşterea spirituală repetă scenariul „îngropării (deci morţii) bobului de grâu în pământ, toamna, şi reînvierea lui (înnoit, devenit altul primăvara)" [Bârsilă: 2001, p. 169]. De aici şi subtitlul elegiei, care nuanţează semnificaţia ideatică: eul aflat în căutare de sine se dăruie fiinţei lumii, care îl va reîntoarce într-o altă identitate („*mă voi privi în toate lucrurile, / voi îmbrăţişa cu mine însumi / toate lucrurile deodată, / iar ele / mă vor azvârli înapoi, după ce / tot ceea ce era în mine lucru / va fi trecut de mult în lucruri*"). Recuperându-şi identitatea, redat sie însuşi prin depăşirea rupturii („*Iată-mă / rămânând ceea ce sunt, / cu steaguri de singurătate, cu scuturi de frig, / înapoi spre mine însumi alerg...*"), eul îşi descoperă esenţa ontologică şi creatoare – „*A spune seminţelor că sunt seminţe, / a spune pământului că e pământ*"; „*Dar, mai înainte de toate, / noi suntem seminţele şi ne pregătim / din noi înşine să ne azvârlim în altceva / cu mult mai nalt, în altceva ...*". Situarea eului înlăuntrul fenomenalului (sub semnul tragicului *sunt*) a favorizat revenirea „*înlăuntrul desăvârşit*" din ***Elegia I***, pentru a-şi relua starea de identitate deplină a sinelui, râvnită şi de eul eminescian (*Pe mine mie redă-mă*"). Astfel, ***Elegia a XI-a***, inserând citatul din ***Odă (în metru antic)***, relevă traseul ontopoetic eminescian, cu cele trei trepte de iniţiere: contemplarea sinelui integru; scindarea şi apariţia alterităţii, ca premisă a învăţării morţii; şi reintegrarea sinelui la un alt nivel.

Rescrierea stănesciană a ***Odei (în metru antic)*** în ***11 Elegii*** pune în evidenţă un revizionism subtil, menit a completa poemul precursor prin conturarea unei viziuni ontopoetice moderne – asumarea devenirii existenţiale şi trăirea „tensiunii spre un cuvânt viitor", ca experienţe de refacere a identităţii ontologice şi creatoare. În acest sens, afirmaţia stănesciană, că cea mai frumoasă poe-

zie pe care a scris-o este ***Odă (în metru antic)*** de Mihai Eminescu şi că nu a încetat niciodată să scrie această poezie, confirmă tezele bloomiene circumscrise „anxietăţii influenţei", că „modelele sunt oglinzi pentru sine" şi că „orice lucru măreţ ne modelează din clipa în care devenim conştienţi de el" [Bloom: 2008, p. 97].

Dialogul stănescian cu opera lui Eminescu nu anulează polemica, dreptul la replică, care este una creatoare, amintind de „trădarea", în sens pozitiv, a precursorului. Tendinţa spre discontinuitate se manifestă explicit în textelereplici la ***Odă (în metru antic)***, care creează impresia deconstruirii modelului, constituind, de fapt, „o activare a latenţelor nebănuite ale modelului şi a contururilor sale, în aşa fel încât *dublul* pare a fi însuşi modelul în mişcare către un alt „*anotimp al său*" [Bârsilă: 2001, p. 163]. Odele-replici sunt cele mai relevante mostre de *kenosis*, în sens bloomian, sau *repetiţie* şi *discontinuitate*, modalitate revizionistă definită ca „un instrument de ruptură similar mecanismelor de apărare pe care psihicul le foloseşte împotriva compulsiei la repetiţie" [Bloom: 2008, pp. 60-61].

„Discontinuitatea eliberatoare" (în termenii lui Bloom), afişată explicit prin titlul ***Odă în nici un metru***, este accentuată prin contrapunerea a două atitudini lirice: *dorul de moarte* eminescian, echivalent cu dorul de iniţiere în existenţa reală, ca o treaptă în scenariul ontopoetic; şi „*somnul de această lume*", stare asumată de eul stănescian, angajat deplin în real. Acesta are conştiinţa relativităţii lumii şi a fiinţei umane („*E rea în alcătuirea ei fiinţa umană*"), iar, prin extensie, a relativităţii cunoaşterii (cuvântul este văzut ca o copie a realităţii, incapabil a surprinde inefabilul poetic), alternativa fiind transcenderea spre viziunea pură: „*Mi-e somn de tot ce se vede orbind*" (orbirea prefigurând, în spirit eminescian, vizionarismul: „*Dară ochiu-nchis afară înlăuntru se deşteaptă*").

Manifesându-se în ipostaza alterităţii (sub semnul verbului „este"), eul stănescian percepe esenţa lumii de pe poziţiile celui înghiţit de realitate, pentru care totul este predestinare: „*Mâine se va face ziuă, / Tot mâine se va face seară. / Nu m-a întrebat dacă vreau să mă nasc / Tatăl meu s-a iubit cu muma mea, / Mă uit lung la dragostea lor / Şi apoi mă prefac cal, în arbore, şi încă întru cu totul şi cu totul altceva*". Scenariul ontologic – incluzând naşterea („*Tatăl meu s-a iubit cu muma mea*"); trecerea prin lume („*Mă uit lung la dragostea lor*"), care sugerează contemplarea/cunoaşterea sinelui, ca proces continuu, menit a-i aduce conştientizarea rostului şi esenţei sale; încheierea circuitului existenţial prin extincţie şi trecerea în *altceva*, „*şi încă întru cu totul şi cu totul altceva*" – este unul firesc pentru eul-prizonier al acestei lumi, care afişează un scepticism gneseologic („*De ce om fi nu ştim / De ce suntem condamnaţi la moarte / nu ştiu*") şi concepe orice zbucium existenţial/ încercare de transgresare a limitelor ca un nonsens. Ceea ce din perspectiva eului eminesci-

an, care şi-a pierdut identitatea şi care tinde să şi-o recâştige prin „*învăţarea morţii*”, este o dramă a căutării şi a reflexivităţii, din optica eului stănescian, dizolvat până la alteritate totală în această lume, constituie o condiţie firească. Este chiar identitatea cu moartea, pe care eul stănescian o prezintă ca fiind mai puţin tragică decât ipostaza eminesciană a „*învăţării morţii*”. Dar această asumare senină a condiţiei de om poate fi citită invers, într-o viziune tragico-ironică, care va fi amplificată în celelalte două ode-replici.

Dialog cu Odă (în metru antic) se prezintă ca o expresie gravă a dramei existenţiale, provocată de limitele ontologice şi gneseologice impuse fiinţei umane şi resimţite ca pedeapsă. Imaginea *luminii* „*prin care fluieră un răsucit de înger*” este proiecţia unei „transcendenţe goale” [Friedrich: 1998], care şi-a abandonat creaturile, condamnându-le la cunoaştere limitată, degradată („*secunda, mâncarea cumplită la cina cea de taină*”). Foamea de sens, intrinsecă fiinţei umane, reprezintă păcatul originar, dar şi pedeapsa cumplită asumată de aceasta, consfinţind „dialectica unei căderi continue”, care sfârşeşte cu „reînsuşirea Sinelui Divin” („*când / vom reuşi, în fine, pe Isus / îl vom şi mânca*”), ca ultima şi cea mai ademenitoare „nadă semantică” [Canţâru: 1996, p. 28]. Utilizarea numelui Isus, care marchează ipostaza omenească a divinităţii, este un argument în favoarea tezei că „foamea de sens” nu depăşeşte limitele existenţei reale, aflate sub semnul tragicului *sunt*, iar procesului iniţierii în această existenţă i se atribuie sensul căderii. Astfel, relativa împăcare a eului stănescian cu lumea (din ***Odă în nici un metru***) şi refuzul de a căuta un sens suprem al existenţei, din moment ce totul e predestinare, sunt înlocuite de o nouă atitudine a eului – asumarea tragică a condiţiei de om.

Pentru eul stănescian starea de „a fi” (în planul prezentului – „sunt”) este un accident fiinţial, o „întâmplare” („*Ah, ce întâmplare şi viaţa noastră! / Ce întâmplare verdele de pe iarbă. / Ce accident de suflet calul alb pe colină*”), echivalând cu o *învăţare a morţii*, care înseamnă a se descoperi pe sine ca „fiinţă înspre moarte”. Soluţionarea dramei existenţiale se realizează, după modelul eminescian, prin aspiraţia eului la o ipostază anterioară acestui „accident”, la starea de in-creat, de non-fiinţă: „*…a pipăi nenăscutele privelişti şi a le zgâria până la sânge cu o prezenţă*”. Întrucât la Stănescu ontologia şi poetica se identifică, realizarea acestui deziderat ontologic este condiţionată de trecerea din sfera cuvântului în cea a verbului, care înseamnă „eliberare de sub povara cuvântului deja rostit” [Bot: 1990, p. 28], sugerând „virtualitatea pură”, potenţialitatea, „tensiune spre un cuvânt viitor”, care îi oferă eului stănescian posibilitatea depăşirii limitei. De aici refuzul, opus strigătului eminescian, de a se reda sieşi: „*Supuşi cuvântului, de verb mă rog, / du-mă odată din groaza vieţii, / du-mă, du-mă, / şi nu mă mai pedepsi / Şi mie nu mă mai redă-mă*”.

Spre deosebire de primele două poezii-replici, cea de a treia (***Odă în metru antic***) reflectă depăşirea dramei existenţiale din perspectiva eului care şi-a re-

dobândit identitatea, refuzând ipostazierea în sfera umanului („*Sunt sătul*”; „*Să fiu lăsat odată-n pace / de dragoste dintre prinţi şi-între prinţese…*”) şi acceptând doar consubstanţialitatea cu *pământul stelelor*, fapt sugerat prin rescrierea versului eminescian „*Pe mine mie redă-mă*” în „*Eu, eu, eu… / Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată*”, unde, prin rescrierea semnificantului, se încearcă găsirea şi „cuprinderea semnificatului” [Bot: 1990, p. 83], iar acest semnificat este identificat în strigătul existenţial eminescian *Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată.* Sensul este acelaşi ca şi la Eminescu („*am învăţat a muri*”), doar că în textul precursor acest vers avea statutul unei constatări şocante „amortizate” de restul poeziei, iar în derivata stănesciană este concluzia la care se ajunge în experienţa tragică de regăsire a sinelui.

Demersul de iniţiere a eului stănescian a cunoscut în cele trei replici la ***Oda (în metru antic)*** mai multe ipostaze: scindarea sinelui şi contemplarea propriei alterităţi, obiectualizarea eului prin contopirea lui cu realitatea („*… apoi mă prefac în cal, în arbore / şi încă întru cu totul şi totul altceva*” (***Odă în nici un metru***); revolta eului scindat împotriva ordinii existenţiale, a limitelor pe care le impune condiţia sa de „subiect” supus „cuvântului deja rostit” („*Supuşi cuvântului, de verb mă rog, / du-mă odată din groaza vieţii, / du-mă, du-mă, / şi nu mă mai pedepsi / Şi mie nu mă mai redă-mă*”); depăşirea alterităţii şi a limitelor prin asumarea lor (prin *învăţarea* propriei *morţi*”), care favorizează descoperirea integrităţii sinelui şi afirmarea unui statut impersonal, transcategorial.

Se poate concluziona că rescrierea stănesciană a eminescianismului este cea mai notabilă expresie a revizionismului poetic, care stă la baza întregii scrieri moderne şi fundamentează o tradiţie poetică durabilă. Nichita Stănescu „împlineşte”, în sens bloomian, creaţia precursorului, marcând orientarea spre o nouă limită (poetică şi ontologică), care continuă căutările eminesciene.

Bibliografie

1. Bârsilă, Mircea. *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu*. Piteşti: Paralela 45, 2001. 188 p. ISBN 973-593-349-7: 3.00.
2. Bloom, Harold. *Anxietatea influenţei*. *O teorie a poeziei*. (Traducere şi note de Rareş Moldovan). Piteşti: Paralela 45, 2008. 205 p. ISBN 978-973-47-0342-5.
3. Bot, Ioana. *Eminescu şi lirica românească de azi*. Cluj-Napoca: Dacia, 1990. 188 p. ISBN 973-35-0128-X.
4. Braga, Corin. *Orizontul imaginar*. Ediţia a II-a. Cluj-Napoca: Dacia, 2002. 476 p. ISBN 973-35-1438-1
5. Canţâru, Grigore. *Nichita Stănescu – coautor „hemografic” al „Odei (în metru antic)”*. În: „Revistă de Lingvistică şi Ştiinţă Literară”, 1996, nr. 6. pp. 27-34.

6. Călinescu, Matei. *A citi. A reciti: către o poetică a (re)lecturii - cu un capitol românesc inedit despre Mateiu I. Caragiale*; trad. din lb. engleză Virgil Stanciu. Iasi: Polirom, 2003. 408 p. ISBN: 973-68l-l75-l.
7. Friedrich, Hugo. *Structura liricii moderne*. Traducere de Dietter Fuhrmann, Postfaţă de Mircea Martin. Bucureşti: Univers, 1998, 357 p. ISBN 973-34-0523-X.
8. Mincu, Ştefania. *Nichita Stănescu. Între poesis şi poiein*. Bucureşti: Eminescu, 1991. 333 p. ISBN 973-22-0224-6.
9. Petrescu, Ioana Em. *Eminescu şi mutaţiile poeziei româneşti*. Cluj-Napoca: Dacia, 1989. 246 p. ISBN 973-35-0067-4.
10. Stănescu, Nichita. *Respirări*. Bucureşti: Editura Sport-Tursim, 1982. 383 p.

ARTELE POETICE CA ASUMARE A TRADIŢIILOR NAŢIONALE

Victoria VÎNTU
USMF „Nicolae Testemiţeanu”

Basarabean post-war lyrics presents two ways of evolution: relapse to Romanian matrix and new aesthetic principles formulation. The interest for our Romanian identity is determed, first of all, by developing national myths and symbols, folklore and by the influence of classical literature. Come-back to tradition becomes an important aspect of poetry's ethic and aesthetic rehabilitation.The increasing interest for folklore, the classical literature veneration becomes an opportunity to deviate from socialist subject. Romanian national symbols become the basis of such writers as D. Matcovschi, Gr. Vieru, A. Lupan poetry. It is a common aspect for different writers that deepen the idea of continuity, permanence and originary relations with earth, with social and moral problems of our people's life.

The interest for folk symbols is a sign our poetry's revival, being an important step in the way from the expression with ideological substance to the modern one. The artist build from these images his own system of values where he can express himself in the both existential and artistic areas.

***Keywords**: ars poetica, ethic, aesthetic, tradition, myth, rehabilitation*

şÎn epoca şaizecistă este resimţită intens nevoia renaşterii spirituale şi naţionale. Regăsirea identităţii spirituale şi naţionale, revenirea la firescul expresiei artistice deschid o cale spre libertate a creaţiei. Procesul eliberării din cătuşele regimului este marcat de orientarea spre valorile general-umane. Are loc un salt esenţial de la lirica descriptiv-evocatoare (tablouri statice, eveni-

mente tipice) la cea confesivă. Eul liric se apleacă asupra entităţilor existenţiale fundamentale: binele şi frumosul. Poetul şaizecist are şi revelaţia valorilor sacre naţionale. Percepe diferenţa dintre „frumosul" promovat de ideologii comunismului şi cel desprins dintr-un profund simţ etico-estetic regăsit la poeţii clasici, în tradiţiile folclorice, în lucrările unor poeţi tineri de peste Prut, Nicolae Labiş în primul rând.

„Abia în anii '60 are loc (ca o consecinţă a dezgheţului ideologic din URSS) o resurecţie a liricului şi esteticului. Revin, tot mai siguri, la uneltele lor din interbelic, Meniuc, Costenco, Istru. Se afirmă inconfundabil, foarte siguri pe limbajul poetic acumulat într-un context literar panromânesc, Paul Mihnea şi Aureliu Busuioc. Apare generaţia poetică „şaizecistă", cu o poziţie etică distinctă, placată pe filonul estetic: Gheorghe Vodă, Grigore Vieru, Liviu Damian, Victor Teleucă, Petru Zadnipru" [Ciobanu: 2012, 22].

Procesul de revigorare a valenţelor lirice este potenţat şi de o reevaluare a eului creator, care tinde treptat spre abandonarea ipostazei sale de observator şi narator pentru cea de gânditor, fenomen cristalizat în a doua jumătate a deceniului al şaselea. Creaţia tinerei promoţii de romantici entuziaşti probează elocvent fenomenul. Captarea tribulaţiilor fiinţei umane de către poezie are ceva din marile cuceriri ale universului, truda creaţiei se identifică cu cea a explorării pământului şi a cosmosului. În arta poetică, aceste două activităţi devin un tot unitar, conectate fiind de o forţă de purificare, sensibilizare şi înălţare. „Arta include noţiunea integrităţii absolute, ca o noţiune ce nu s-a despărşit niciodată de viaţa oamenilor muncii, de la sapa de lemn şi până la satelitul cosmic din zilele noastre." (G. Meniuc, „Iarba fiarelor" (1957) Ideea artei, sumă a valorilor spirituale ale omenirii, îşi găseşte expresia perfectă în lirica şaizecistă.

Omul terorizat de legile impuse de un regim totalitar antinaţional, atât de străine idealului şi specificului românesc, caută un prim refugiu în creaţia populară. Dominanta folclorică în literatura postbelică basarabeană, ca o primă invocaţie a esteticului, e lesne explicabilă. G. Meniuc surprinde această coordonată a literaturii primilor decenii postbelici în culegerea de eseuri „Iarba fiarelor" (1957): „Creaţia populară tinde spre un ideal optimist, oricât de convenţională ar fi. Uitaţi-vă la desenul ingenios al covoarelor noastre. Linii frânte, contururi din care abia ghiceşti o frunză de arţar ori tei, o rămurică, o floare. Covorul nu-i o fotografie, ci un desen convenţional, şi numai astfel devine artă adevărată, demnă să fie luată în seamă. A zugrăvi natura, viaţa nu înseamnă a le copia" [Meniuc: 1959, 130].

Apelând la simbolul covorului naţional, eseistul basarabean surprinde două aspecte ale poeziei autohtone: tematica peisagistică şi atmosfera optimistă (dimensiuni definitorii ale liricii tradiţionale). Adept şi admirator al artei populare, G. Meniuc critică excesul de fidelitate, de pastişă goală, demonstrată de unii

autori în procesul de cultivare a expresiei folclorice: „Întâlnim pastişarea formelor populare, rime arhicunoscute, epitete şterse, dulcegării de o vechime seculară, pasteluri de altă dată, maxime din „O mie şi una de nopţi”; acelaşi lucru în proză: ritm şi stil din Creangă, peisaj din Sadoveanu, dialog din Negruzzi, iar compoziţional – totul e contemplat din peisajul anului 1940, „dus şi întors” [ibidem].

Valorificarea imaginilor şi simbolurilor de sorginte folclorică asigură un pas important pentru recuperarea esteticului, aşa cum se manifestă el în spiritualitatea naţională. Însă, apropierea de arta populară cere mut efort creator, individualizare artistică. Altfel, atunci când diferenţierea dintre expresia unui scriitor concret şi cea a autorului anonim este dificilă sau, în unele cazuri, chiar imposibilă, folclorul se transformă din sursă de inspiraţie în una de plagiere. Singularitatea poetului se pierde, iar tradiţia, sub forma în care apare în literatura anilor '50, de cele mai dese ori exclude esteticul.

Pronunţându-se asupra acestui fenomen, cercetătorul literar A. Ţurcanu menţionează că „naivitatea” şi „folclorismul” adesea nu sunt decât semne ale unei intuiţii artistice rudimentare, aceste caracteristici probând foarte rar un gust estetic rafinat şi o sincronizare cu o conştiinţă literară superioară de performanţă (...)” [Ţurcanu: 2012, 5].

Traseul sinuos al liricii postbelice cuprinde, în timp, subordonarea ştampurilor realismului socialist, apoi tradiţionalismul cu accente sămănătoriste, după care vine patosul romantic fundamentat pe un limbaj rudimentar, pe simbolistica universului rustic sau cea a cuceririi cosmosului. Exemplele depăşirii locurilor comune sunt foarte puţine până la adevărata explozie lirică şaizecistă, contextul politic şi socio-cultural de sorginte sovietică predomină. A păstra individualitatea în acest anturaj literar rămâne o iluzie. Excepţiile de curaj artistic şi vocaţie creatoare sunt prea puţine.

Dacă în deceniul precedent poezia suferea de „prea mult soare”, de bucurii idilice şi imnificări patetice, apoi anii ’60 aduc cu sine zbuciumul lăuntric, dramatismul confruntărilor cu destinul, cu timpul, cu ravagiile unui regim opresant. Puncte culminante ale acestor schimbări de substanţă sunt „Numele tău” de Grigore Vieru, „Sunt verb” de Liviu Damian, „Casă părintească” de D. Matcovschi, „Aripi pentru Manole” de G. Vodă etc. Starea de spirit exprimată de aceste cărţi susţin afirmaţia făcută câteva decenii mai târziu de poetul Leo Butnaru: „A scrie poezie în Basarabia înseamnă a renunţa la plâns”. Tensiunile dramatice ale acestei poezii derivă din incompatibilităţile ce apar între conştiinţa de artist cu un acut simţ al creaţiei şi libertăţii şi climatul socio-politic totalitar în care acesteia i-a fost sortit să existe. Angoasele eului liric sunt determinate de forţele ostile care se opun năzuinţelor sale fireşti de frumos şi de bine. Impresia unei relative destinderi culturale urmate „dezgheţului” hruşciovist nu a adus şi eliberarea deplină de teroarea regimului. Regimul, liberalizat puţin,

continuă să domine autoritar, cu brutalitate. De aceea sentimentul de adevăr este cel mai adesea insinuat doar cu subtilitate, dar nicidecum rostit cu glas tare. Deşi tentaţiile de exteriorizare a emoţiilor sunt mari, permanente, irezistibile, nevoia de a-şi revărsa în poezie trăirile, gândurile, idealurile e mare, răzbătând în diferite chipuri, direct sau indirect. Revelatoare, în această ordine de idei, e o altă artă poetică semnată L. Deleanu, în care sesizăm modulaţii blagiene pronunţate: „Enigme-ale slovelor mele, / Slove aspre şi grele./Cu care chei,/Cu care muche de stei,/Cu care semn de întrebare/Să vă desferec din uitare?.../Ştiu numai că zvâcnetul viu /Al tuturor tainelor voastre/Nu-şi trage-nceputul din astre, / Ci din datornicul pământ/Pe care nu pot să nu-l cânt/Cu dragoste şi-nverşunare./Fiecare slovă mă doare." (L. Deleanu, „Durerişte", 1968)

O expresie a romantismului şaizecist basarabean reprezintă creaţia lui E. Loteanu. „Chemarea stelelor", titlul uneia dintre poeziile incluse în culegerea „Ritmuri" (1965), se face auzită în fiecare bucată lirică aparţinând acestui poet de un temperament năvalnic.

Alături de P. Boşu, V. Teleucă, poeţi care au debutat înaintea colegilor de generaţie anunţând noul suflu poetic, şi E. Loteanu e poetul gesturilor romantice. Optimist, rebel, descătuşat, cu o gesticulaţie peste marginile sentimentului, el preferă alegoria hiperbolică, metaforizarea excesivă. Eul poetic se ia de piept cu cosmosul, vocea lirică este mereu ridicată amintind de vocea unui Evtuşenco ori a unui Voznesenski, fără însă tensiunea timbrului acestora. Iată, spre exemplu, poezia „Îndemn": „Pe rugul ritmurilor nimeni, nicicând nu moare,/Pe rugul ritmurilor inima devine o pasăre/Cu pliscul înfipt în soare...". Îndemnul la sacrificiul de sine pe altarul creaţiei ca singură condiţie de perpetuare a omului în timp are ceva de afiş liric.

Arsenalul de simboluri pe care se edifică lirica timpului se axează pe exprimarea a două linii de evoluţie a gândirii poetice, ambele fiind, de fapt, o formă de reabilitare a eticului şi esteticului artistic. Unii scriitori tind spre crearea atmosferei de intimitate, siguranţă şi confort psihologic prin evocarea satului natal sau a casei părinteşti, iar la polul opus sunt tinerii romantici, obsedaţi de zbor. În cazul acestora, „pasărea", „aripile", „depărtările cosmice" devin simboluri-cheie menite să accentueze şi să intensifice senzaţia căutării fervente de sine.

Tradiţia mitologică, începând cu Dedal şi Icar, conferă posesorului aripilor puteri divine, supranaturale şi o alură de depăşire a condiţiei umane. Simbolul semnifică înălţare, rupere *în sus* din strâmtoarea cotidianului, a banalităţii. Gh. Vodă, printr-o interpretare originală a mitului Meşterului Manole, inversează semnificaţiile aripilor. „Aripi pentru cădere", scrie poetul, vrând să spună că cel care a încheiat opera mai este supus destinului terestru, un destin implacabil, la care trebuie mereu să ia aminte.

„Să nu ne facem aripi pentru zbor:
înălţimea se ia cu altă putere.

Ne e sortit să coborîm.
Să inventăm aripi pentru cădere."

(Gh. Vodă, „Aripi pentru cădere", 1969)

Laitmotivul zborului este pe larg vehiculat şi în poezia lui I. Bolduma, care identifică metaforic existenţa umană cu zborul unei păsări: „Viaţa-i pasăre ce-şi creşte/Într-un cuib cu moartea puii." Spre deosebire de poezia lui Gh. Vodă, aici se prefigurează o simplă „filozofie" cu rădăcini vizibile în substratul expresiei gnomice folclorice.

Se cunoaşte că oximoronul traduce starea de spirit a eului derutat, măcinat de incertitudini. Aspiraţia depărtărilor e dublată de „legământul" indisolubil al eului liric cu pământul. Poeţii pendulează între cele două universuri în căutarea armoniei.

Potenţele de sugestie ale simbolului „aripilor" în poezia lui Gh. Vodă sunt multiple şi pe alocuri chiar antitetice. În următoarea secvenţă lirică aripile par de plumb, ele nu asigură înălţarea, dar îngreunează zborul. Tangenţele cu unele note bacoveniene se reliefează pregnant. Eroul liric este copleşit de regrete şi de nostalgia „începuturilor" când „aripile" îi asigurau „zborul" şi nu „căderea": „Aveam aripi la-nceput,/dar cum ieşit la lumină,/focul m-a îmbrăţişat./ Am rămas pasăre de lut,/cu zborul târât./Mă dor mâinile când văd aripi?" (Gh. Vodă, Pasiune, 1969). Surprindem aici şi o încercare de a depăşi romantismul specific epocii, încercarea autorului de a veni cu o notă individualizatoare specifică. Fiecare scriitor încearcă să confere aceluiaşi simbol conotaţiile proprii. „Poetul-pasăre" este, de pildă, un damnat în poezia lui Gh. Vodă, un resemnat în elegiile lui I. Bolduma şi un îndrăgostit de viaţă în creaţia lui I. Vatamanu. În toate se remarcă o încercare de revigorare a liricii autohtone.

Un alt laitmotiv al liricii şaizeciste este ideea de continuitate a artistului prin creaţia sa. Într-o manieră romantică, Au. Busuioc urmăreşte legătura indisolubilă dintre destinul creatorului şi cel al operei sale: „Şi va cade noaptea/albă, lină/Peste lungul/drumul meu, al vieţii,/Şi în clipa ultimă/Şi plină /Voi trăi întâia tinereţe (...)/Am să mor,/Probabil,/într-o seară,/Pentru viaţa asta/fără moarte." („Nemurire", 1967)

Factura romantică a textului este subliniată şi de ideea sacrificiului, pe care o regăsim în altă poezie a aceluiaşi autor: „Stingi pe vecie ochiul inspirat / Dar nu cuvântul viu care-a zburat." („Sărmanul Dionis", 1967). Este aici pregnant conturată ipostaza ontologică a artei, forţa acesteia de revigorare a vieţii, de garant al perpetuării în timp.

În eseul „Dreptul la cântec", publicat în volumul „Cartea poeziei" (1969), An. Lupan reia experienţa iniţiată de G. Meniuc, încercând definirea conceptului de poezie şi descifrarea esenţei procesului de creaţie. Tableta este interesantă prin reflecţiile scriitorului asupra poeziei timpului şi prin accentele plasate pe lacunele literaturii, surprinse cu exactitate şi blamate cu vehemenţă: „Gustul

poeziei şi al frumosului trebuia căutat într-un cazan cu fierturi alterate, în care metafora pierise răscitită şi mai ales răstălmăcită. (...) Şi pentru că nu-i de înţeles nimic, ei numesc ciudata sindrofie „profunzime" sau chiar, doamne iartă-mă, „problematică". E o epidemie a nonsensurilor scornite şi simulate. Din orice, cu orice preţ, în hazardate exerciţii, înjgheabă cum le iese... Numai să nu semene a viaţă." În efortul său, poetul nu este singur. Îl însoţeşte „un prieten, om dintre cei mulţi, înzestrat cu duh iscoditor şi cu darul poeziei", adresantul concret al creaţiei lui An. Lupan, iar evocarea lui e o cale de a ajunge la inimile fiecărui cititor. Chipul idealizat al omului de la ţară devine, în spiritul vremii, un pretext de a a se situa pe „înţelegerea" simplă şi naivă a cititorului comun de la „pământ". E o viziune anteică, alta decât aceea a înţelegerii norodnice, preconizată de dogma realismului socialist.

„Legământul" cu „pământul" este emblematică pentru această poezie. Una dintre conotaţiile sugerate este continuitatea etnică a poporului nostru. Trecând discuţia din universul poeziei în cel al prozei lirice, probăm cele menţionate cu un citat din „Horodişte" de I. Druţă: „...eu deseori m-am întors şi-am căutat a înţelege ce i-a făcut pe părinţii mei să lase satul de baştină şi să se mute? Firește, pământul." „Pământul" denotă nu doar apropierea de istorie, de specificul nostru naţional. Aflăm multiple opere axate pe ideea „reazemului" îmbinată cu cea a aspiraţiilor, concepte ce se potenţează şi completează reciproc. Un ciclu întreg din cartea „Numele tău" de Gr. Vieru poartă titlul „Reazem". Pentru I. Bolduma, „pământul", deşi aproape, nu este mai puţin misterios decât aştrii cerești: „Pământul – soare stins în mâini –/L-am prins din stoluri mari de stele...". Iar L. Deleanu nu recunoaşte un alt „legământ" mai important şi mai rezistent în timp decât cel cu propriile rădăcini: „Rădăcina îşi poate lepăda tulpina,/Dar de pământ/O ţin verigi de legământ." (L. Deleanu, „Legământ", 1968)

Cercetătoarea E. Botezatu remarcă această coordonată a liricii autohtone în unul dintre eseurile sale critice: „Drumul scriitorului, ca şi al oricărui om de artă, se asemuieşte oarecum cu înaintarea plugarului: acesta e undeva departe, în celălalt capăt de ogor, iar în urma lui rămân brazdele – mai în faţă sau mai adânci, mai strâmbe sau mai drepte, aşa cum s-a priceput să le rânduiască cel de la coarnele plugului, cu cerul pe umeri, cu pământul sub picioare, cu gândul şi inima la roada viitoare" [Botezatu: 2008, p. 25].

Sentimentul de devotament profund şi admiraţie neţărmurită pentru valorile naţionale determină substanţa lirică a celor mai valoroase volume de poezie şaizecistă. Ipostaza definitorie a eului artist este cea de explorator al istoriei, al pământului, al cosmicului şi, nu în ultimă instanţă, al eului propriu. Descoperirile lirice înseamnă un proces complex de interiorizare a poeziei, de reorientare a poeţilor spre „patria mică" redusă la imaginea sacralizată a satului natal, casei părinteşti. Sentimentul curat al firescului unei kalokagatii seculare îşi impune supremaţia, iar „inima" rămâne sursa inepuizabilă de poezie.

Bibliografie

1. CIOBANU, M. V. Metamorfozele poeziei: Caruselul basarabean. În: *Sud-Est*, 2012, Nr.2, p.21-30.
2. MENIUC, G. *Iarba Fiarelor*. Chişinău, Cartea Moldovenească, 1959, 212 p.
3. ŢURCANU, A. Goma în seria de aur a singuraticilor basarabeni. În: *Timpul*, octombrie, 2012.
4. BOTEZATU, E. *Critică literară*. Chişinău, Ed. Cartea Moldovei, 2008, 187 p.

ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА С ПОЗИЦИИ ФЕМИНИСТСКОЙ ЛИНГВИСТИКИ

Татьяна ПОДДУБСКАЯ
Измаильский государственный гуманитарный университет, Украина

The feminist studies a wide complex of the problems connected with the social nature of the language and its function in society. Social roles of the man and the woman are dictated by existing sociocultural norms, representations about "typically man's" and "typically female" are relative. The article deals with gender stereotypes and their representation in German literature.

Keywords: *sociolinguistic, gender, masculinity, femininity*

Гендерный подход в науке основан на идее, что важны не столько биологические различия между мужчинами и женщинами, сколько то культурное и социальное значение, которое этим различиям придает общество. С момента рождения ребенок попадает под влияние гендерной системы, в процессе развития в его сознание посредством образовательных, воспитательных и культурных процессов внедряются гендерно-нормированные правила поведения и четкое представление о «настоящем мужчине» и «настоящей женщине».

Основу гендерных исследований составляет выявление разницы в статусах, ролях и иных аспектах жизни мужчин и женщин и, главное, анализ феноменов власти и доминирования, которые утвердились в обществе как продукт гендерных ролей и отношений. Теория гендера позволяет по-новому интерпретировать достояния художественной литературы, где наглядно и глубоко воплощаются мужской и женский взгляд на мир (гендерная картина мира), на взаимоотношения полов, а также осветить проблему женского творчества, которая и поныне считается значимой и обретает все новые перспективы в связи с успехами в изучении гендерологии. Наиболее интересна в этом плане современная проза, отражающая

сегодняшний гендерный статус женщины и мужчины, особенности гендерного поведения, гендерные конфликты наших дней.

В конце 19 начале 20 веков под влиянием феминистических движений и благодаря исследованиям в области гендера, произошли коренные изменения в сознании общества и в самоидентификации женщин, в частности. Известно, что позиция любого автора обусловлена социальным контекстом – временем, страной, культурой, в которой он живет и работает, этим и вызван интерес к исследованию гендерного аспекта в художественной женской литературе с позиции феминистской лингвистики.

Исследования в гуманитарных науках, проводимые в основном женщинами за последние годы, показали, что в общем списке традиционно учитываемых исследователями детерминант, как индивидуальных, так и общих (культура, конфессия, этнос, возраст и др.), практически не учитывался фактор различения полов. Вследствие этого в истории создания различных текстов, прежде всего литературных, не рассматривалось наличие женских имен ни в общекультурном, ни в философском, ни в литературном процессах.

«Мужское» - мужские способы фиксации информации, переживаний, созданные мужчинами мужские и женские образы в художественной литературе приравнивались к общечеловеческим, в то время, как женское присутствие практически не замечалось или не рассматривалось в плане отличия от общего и типичного, т.е. мужского. На основании мужского восприятия, считавшегося общечеловеческим, выстраивались все иерархии и модели оценки художественной значимости текстов[6: 309].

Устоявшиеся веками литературные нормы и традиции подверглись жесткой критике, благодаря исследованиям женщин; возникла потребность в анализе, обновлении и переоценке значимости литературно-художественных нарративов.

Толчком для развития гендерных исследований стало женское движение на Западе конца 1960-х – начала 1970-х годов, в результате чего в языкознании возникло такое направление, как феминистская лингвистика, или феминистская критика языка. В этот период осуждаются устаревшие патриархальные нормы как следствие несовершенных языковых систем; выявляется асимметрия в номинации женщин, переосмысливается значимость женского творчества. Результатом работы феминистской лингвистики над созданием «равноправного» языка становится в европейских языках параллельное называние мужчин и женщин, когда речь идет о паре *DamenundHerren,JungeundMädchen*, а также параллельное упоминание мужчин и женщин в профессиональной сфере *Studentenund-Studentinnen, WählerundWählerinnen* [2: 157].

В своих работах феминистки ратуют за равноправие в языке, при этом сами используют стандартную речь, поскольку текст, содержащий феминистские нововведения, становится громоздким и сложным для восприятия. Именно феминистки называют немецкий язык мужским [8: 7], критикуют его, вызывая тем самым интерес к женским романам современных немецких писательниц, которые пишут для женской аудитории «языком мужчин».

Одна из представительниц феминистического направления в немецкой лингвистике Л.Пуш приводит в пример сатирический роман Герды Брантенберг «Egalia» (Эгалия – это общество с матриархальным строем, с заменой мужских и женских ролей), где впервые была предпринята попытка заменить «мужской язык» «женским», т.е. языком, которого на сегодняшний момент не существует. Её попытки создать в языке новые слова-реалии, которые бы закрепили за женщиной главенствующую позицию в обществе, повергли в недоумение даже самых ярых представительниц феминистического движения. Г.Брантенберг создала искусственный «женский» язык, в котором женщина и все, что с ней связано, является нормой, мужчина упоминается только как исключение. Прежде всего своеобразной трансформации подверглись слова, содержащие «мужские» морфемы *herr, man(n), bruder*. Заменивих «женскими» эквивалентами*frau, dame, weib, schwester,* получаем*frauschen, wibschlich, schwesterlich, matriotisch* вместо *herrschen, menschlich, brüderlich, patriotisch* [8: 71].

Феминистское движение обусловило в значительной мере повышение интереса к женскому творчеству. Отдельные исследования гендерной специфики произведений женской прозы нашли отражение в работах Г.Брандт, Т.Гречушниковой, Н.Немовой, И.Гавриковой, Л.Пуш, З.Трёмель-Плёц и других. Однако осмысление женской прозы в гендерном аспекте с позиции феминистической лингвистики остаётся попрежнему актуальным.

Развитие феминизма и связанных с ним исследований приобрело такой общественный резонанс, что это понизило социокультурный статус мужчин и вызвало негативную реакцию с их стороны. В период быстрых исторических перемен, когда прежние формы гендерных отношений становились неадекватными, идеологи начали писать о феминизации мужчин и исчезновении «настоящей мужественности». Как следствие возникли вопросы о мужской идентичности, кризисе маскулинности, роли мужчины в обществе.

И.Кон в статье «Меняющиеся мужчины в меняющемся мире» упоминает три специфических фактора мужской общественной жизни:

1. мужчины как группа пользуются институциональными привилегиями за счет женщин;

2. рамки маскулинности сужаются за счет расширения фемининности;

3. патриархальное неравенство распространяется не только на женщин, но и на мужчин: гегемонистская маскулинность белых гетеросексуальных мужчин среднего и высшего класса конструируется в противовес не только фемининностям, но и подчиненным (расовым, классовым и сексуальным) маскулинностям [6: 564].

Вследствие вышеперечисленных факторов возник ряд мужских освободительных движений. Идеологи усматривают источник проблем в ограниченности мужской половой роли, доказывая, что от сексистских стереотипов страдают не только женщины, но и сами мужчины. Хотя маскулинность и фемининность взаимосвязаны, женские образы и жизни героинь обновляются быстрее мужских в современной немецкой литературе.

Для литературы женского авторства 60-70-х гг. характерна чувственность, проявление эмоций, ощущение несвободы и «несерьезная», с традиционной точки зрения проблематика женского мироощущения, в текстах 90-х гг. XX в. напротив отсутствует эмоциональность: они становятся более спокойными, несколько отстраненными, самоироничными, что сближает их с мужскими произведениями в традиционном понимании. Произведения современных немецких писательниц объединяют в себе как «мужские», так и «женские» характеристик [1: 252]. Женская литература, допускающая проявление эмоций, ассоциирующаяся с детством, семьей, чувственностью, претерпела ко второй половине 20 века значительные изменения. Однако «контуры» этого понятия остались, тем не менее, несколько нечеткими: «женская литература» подразумевала не только женское авторство, но и должна была преподносить жизненные реалии женщины как сторона заинтересованная, если не политически активная. Подобная жизненная позиция была адресована целевой – женской – аудитории в качестве пособия по самоидентификации. При этом писательские техники оставались общепринятыми и частично даже «популистскими».

В феминистской литературной критике 80 годов велись длительные дебаты о специфике «женского письма» и «женской литературы», в результате было обнаружено, что необходимость введения такого термина как «женская литература» является симптомом того, что сам термин «литература» очевидно, не является нейтральным, а отражает реальность, в которой мужчина и мужское является нормой, а женщина и женское – отклонением от нее. В литературных работах, авторами которых являются мужчины, женщина чаще всего предстает как тень своего мужа, его продолжение. Она почти всегда приносит свои способности, знания и талант на алтарь развития его карьеры, безропотно принимая все его решения.

В 90 годах в свете прогрессирующего постфеминизма, термин получает снова тенденцию к расширению, появляются такие производные от него, как например, «женский криминальный роман», однако в современной литературной критике стараются избегать такие терминыкак «женская литература», «женский роман» и заменяют их альтернативными выражениями, например *Fräuleinwunder (молодое дарование)*. Так, в одном из интервью известная современная журналистка, телеведущая и писательница Амелия Фрид в статье «*AmelieFriedmagkeineFrauenromane*» (Амелия Фрид не любит женские романы) на вопрос, что сподвигло ее написать очередной «женский роман», очень резко высказывается против употребления этого термина касательно ее произведений, считает его дискриминирующим, утверждая, что ее романы не «какое-то там тралала» (*MeineRomanesindnicht „tralala“)*. Очевидно, что она считает термин «женские роман» уничижительным для определения своего творчества [8: 1].

З. Вайгель, известная своими исследованиями в области теории и истории немецкой литературы, отмечает, что «женское письмо» и «женский стиль» являются опасными понятиями, поскольку, во-первых, разделяя литературу по половому признаку автора, они ведут к дуализму между маскулинным и женственным, во-вторых, считается, что типичными характеристиками женского стиля являются «разрывность, отступления, субъективность, непоследовательность», что автоматически оставляет «рациональность, логичность, объективность» за мужским стилем, а это сразу ставит женщину - автора в худшее положение по сравнению с мужчиной [10: 316].

На эту же проблему указывает С. Филоненко, утверждая, что термин "женская литература" (и родственные ему "женская проза", "женская поэзия", "женское письмо") является весьма проблематичным, поскольку само его существование вытекает из вопроса о том, может ли являться пол определяющим фактором в литературном творчестве. В работах многих исследователей (как и в высказываниях самих писательниц) звучит мысль о невозможности разделения литературы по половому признаку. Типичным в подобных случаях является предложение делить литературу на "хорошую" и "плохую", а не на "мужскую" и "женскую".

Одной из главных причин неприятия термина "женская проза" является, прежде всего, традиционно закрепленное в патриархальной культуре значение "женственности" как "неполноценности" во-первых, и, во-вторых, немало вредит самоосознанию женской прозы отождествление ее с так называемой "дамской" массовой литературой, где "женскими романами" называют мелодрамы со стереотипным сюжетом и калькированный персонажами, которые адресованы, как правило, женской аудитории. Такие произведения воплощают патриархальные стереотипы женственности

как пассивности, сентиментальности [7: 15-16].Проблематика женской прозы, женской литературы, женского письма в целом часто связана с любовными переживаниями женщины, но ими она, как правило, не ограничивается.

Мужскому и женскому стилям письма свойственны определенные закономерности. Изучая особенности мужской и женской письменной речи, Т.Б. Крючкова экспериментальным путем установила, что в речи женщин превалируют местоимения, частицы, часто употребление частиц "не" и "ни", а в речи мужчин чаще используются существительные. Проведя исследование в этой же области, Е. Горошко выявила следующие особенности мужской письменной речи при сравнении ее с женской:

- предложения по своей длине в среднем короче женских;
- большая частота грамматических ошибок;
- более высокая частота использования существительных и прилагательных; в свою очередь, гораздо меньше глаголов и частиц;
- превалироние рационалистические оценки;
- именно мужчины изображают мир и действительность в большем разнообразии качественных характеристик, красок и признаков, чем это делают женщины;
- при анализе синтаксической структуры женских и мужских текстов было выявлено, что мужчины чаще используют подчинительную, а не сочинительную связь;
- реже встречаются восклицательные и вопросительные предложения;
- реже используются неполные предложения и эллиптические конструкции;
- обратный порядок слов менее свойственен мужской письменной речи [1: 201].

Таким образом, анализ выявляет различия, которые, на взгляд Е. Горошко, позволяют говорить о целой системе факторов – как влияющих на различия, так и обуславливающих их.

Таким образом, можно утверждать, что многоуровневая структура коммуникативной личности находит отражение в специфике порождаемого ею текста. Одним из ключевых компонентов этой структуры является пол. Поскольку за данным понятием стоит интегральная характеристика, не сводимая только к биологическим свойствам, его исследование требует комплексного подхода. Поэтому в лингвистическое описание включен термин «гендер», который определяет пол как социокультурный

концепт, формирующийся в рамках системы этнически обусловленных стереотипных представлений. Художественный текст с позиции феминистской лингвистики демонстрирует абсолютно мужскую литературную историю и фокусирует внимание на самоидентификации женщины-автора и на способах отражения в литературе женской картины мира.

Библиография

1. Горошко Е. И. Мужской и женский стили письма. Словарь гендерных терминов / под ред. Денисовой А. А. — Москва: Информация XXI век, 2002. — 255 с. ISBN 5863910224
2. Гречушникова Т.В.Женский язык - бесперспективная утопия или путь к гармонии? // Женщины. История. Общество. Тверь, 1999. 156-175 с.
3. Гречушникова Т.В. Загадки гендерной идентичности в немецкоязычной женской прозе конца XX века //Женщины. История. Общество /Под общ. ред. В.И. Успенской. Вып.2. Тверь, 2002. 251-258 с.
4. Жеребкина И. Субъективность и гендер: гендерная теория субъекта в современной философской антропологии. С.-Петербург: Алетейя, 2007. – 307 с. ISBN 978-5-91419-022-1
5. Кон И.С. Мужские исследования: меняющиеся мужчины в меняющемся мире // Введение в гендерные исследования. Ч.1.: Учебное пособие /Под ред. И.А. Жеребкиной. – Харьков: ХЦГИ; СПб.: Алетейя, 2001, С. 562-605.ISBN 5-89329-397-5
6. Пушкарева Н. Гендерная теория и историческое знание. С.-Петербург: Алетейя, 2007. –495 с. ISBN 978-5-91419-007-8.
7. Філоненко С.О. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років XX століття: Монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. ISBN 966-340-191-5.
8. PuschL.F. DasDeutschealsMännersprache. Aufsätze und Glossen zur feministischen Linguistik. Bd. 217, Neue Folge. edition suhrkamp.Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1984. 201 S. ISBN 3-518-11217-1.
9. Schmeis B. Amelie Fried mag keine Frauenromane. Focus online. 2009.[Доступ 25.02.2015]
10. Доступно:http://www.focus.de/kultur/diverses/literatur-amelie-fried-mag-keinefrauenromane_aid_395728.html
11. Weigel S. Die Stimme der Medusa. Schreibweisen in der Gegenwartsliteratur von Frauen. – Hamburg: Dürman–Hiddingsel, 1987. – 316 S. ISBN-10: 3886331016.

ФЕНОМЕН БИЛИНГВИЗМА В РОМАНЕ А.МАКИНА «ДОЧЬ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА»

Валентина РАДКИНА
Измаильский государственный гуманитарный университет, Украина

The article presents the study of bilingual nature of the novel "The USSR hero's daughter" by A. Makin. The analysis of realia as both social and political unit and national-specific vocabulary, which found its reflection in the French language through the process of interferention is presented. The author points out 126 realia. The specificity of their use is investigated.

Key words: *bilinguism, realis, sovetism.*

История мировой литературы хранит много имен авторов, создавших бессмертные произведения не на своем родном языке: С. Беккет, В. Набоков, О.Уайльд, А. Стриндберг и др. Особое место в этой плеяде занимает А.Макин, выходец из СССР, попросивший политического убежища во Франции в 1987 году, гражданин Франции, лауреат Гонкуровской премии и премии Медичи в 1995, автор более 10 произведений, сюжет которых связан с Советским Союзом. Мировую известность ему принесли романы «Дочь Героя Советского Союза», «Время реки Амур», «Реквием по Востоку», «Французское завещание» и др. Все произведения написаны на французском языке, и только последнее переведено на русский. Как признается сам автор, «…это очень сложно – меня перевести» [1;149].

Особое место в творчестве А. Макина занимает его первый роман "Дочь героя Советского Союза" ("La fille d'un héros de l'Union soviétique", 1990). Дата издания романа и сюжет, раскрывающий советскую действительность, привлек внимание французского читателя. Автор на примере трагедии простой советской семьи сумел демифологизировать историю одного из самых сильных государств XX века. На наш взгляд, идея романа раскрыта главным образом за счет лингвистических стратегий, проявившихся в первую очередь в билингвальных знаниях самого автора.

Заметим, что есть достаточно серьезные исследования творчества А. Макина (Ж.-П. Бомье, М.Гург, М.Рубинс, Г.Хабаров, К.Балеевских и др.) как беллетриста, ставшего популярным в чужой стране с совершенно отличной культурой; как билингва, изучивший французский язык в семье (бабушка писателя была француженкой, волею судьбы оказавшейся в Сибири); как носителя двух различных идеологических и духовных мировосприятии. Однако наш интерес сосредоточен на особенностях употребления советских культурных реалий и ценностей как средства автор-

ского билингвизма в творчестве А.Макина, в частности в его романе «Дочь Героя Советского Союза». При этом мы рассматриваем этот тип реалии как национально-специфическую лексику, нашедшую свое употребление во французском языке путем интерференции.

Известно, что теория билингвизма является предметом исследования многих научных школ. Это объясняется не только многовекторной направленностью билингвизма, но и его функционированием, тесно связанное с государственной языковой политикой, которая, к сожалению, не всегда учитывает взаимовлияние культур и языков народов, населяющих общую территорию. В научном мире проблемы билингвизма изучаются в контексте психологии, социологии, лингвистики, психолингвистики. Классически билингвизм изучают на социальном и индивидуальном уровнях и определяют как способность человека общаться в равной степени на двух разных языках. Однако, согласно Николаева С.Г., это лингвистическое явление проявляется в разных вариациях и воплощениях, на разных уровнях коммуникации и в различных формах. В контексте нашего исследования билингвизм рассматривается в литературном аспекте. [2]

Заметим, что в филологии эта проблема стала предметом исследования еще с середины прошлого столетия. Особое внимание заслуживают работы Б. Дадье, В. Багно, Б. Лённквиста, С.Николаева, О. Тищенко, И. Григорьева и др. Как показывает практика, под литературным билингвизмом понимается создание литературного произведения на неродном (втором) языке. Причин для этого есть несколько. В частности, для А.Макина создание произведении на французском языке вызвано его личными лингвистическими и культурологическими пристрастиями . [1]

Тщательная работа над романом А. Макина «Дочь героя Советского Союза» позволила нам выбрать 126 единиц реалий, которые мы проанализировали следующим образом. Опираясь на то, что ценность советских реалий, которые использованы автором в романе, сконцентрированы в их семантических особенностях, лексической вариации и в некоторых случаях структуре фраз и словосочетаний, мы провели их исследование по тематическому и парадигматическому принципам.

Согласно парадигматическому принципу, мы выделяем следующие лексические поля, которые, на наш взгляд, характеризуют конкретную политическую сторону советской действительности:

- реалии, характеризующие жизнь детей и молодежи - *la salle de professeurs, un camp de pionniers, un pionnier robuste, «Merci au camarade Staline pour notre enfance heureuse!», le Komsomol, le K.M.O. le M.G.U*;
- реалии военного и постворенного времени - *Panfilovtsy, les Fritz, l'Étoile d'or du Héros de l'Union soviétique, la fête de la Victoire, le front, le*

Conseil des Vétérans, l'ordre de la Gloire du 2-ième degrée, le Héros de l'Union soviétique, des «pokhoronka», la médaille «Pour la bravour», les triangles de papier froissé, la Ville-Héros, les Mémoires du maréchal Joukov, «Derrière nous, Moscou», , «Nous aurons Berlin!», Moscou ne tombera pas, «1945-1985. Gloire au peuple soviétique victorieux !», «Personne n'est oublié, rien n'est oublié»;

- реалии, раскрывающие политический курс КПСС - *le Soviet, le Parti, le Raïkom, l'Obkom, le Politburo, le Plenum, les ennemis du peuple, «En avant pour Staline ! pour la Patrie !», «Prolétaires de tous les pays, accomplez - vous!», le camarade Staline, un nouveau Félix de fer, l'Union des républiques socialistes soviétiques, le secrétaire du Raïkom, le communiste, un membre du Patri, un capitaliste, le Soviet suprême de l'Union soviétique, le mécanisme du pouvoir, les «éléments antisociaux» , le COMECON, le communisme, le patriotisme, le N.K.V.D., le K.G.B., la milice, le plan céréalier de la région, repondre du plan sur sa tête,;*
- реалии периода перестройки - *l'an de la Révolution gorbatchévienne, la Glasnost, la perestroïka, «Les premières têtes tombaient déjà»;*
- символы советского времени - *le rouge de l'Union soviétique, le jour de l'Armée soviétique, le drapeau rouge, le mausolée de Lénine, la Place Rouge, «Radio Liberté», la Pravda, l'avenue Marx, la place Lénine.*

Даже обзорный анализ полученных групп четко показывает, что наибольшее количество советских реалий имеют политический характер и связаны с влиянием КПСС на жизнь страны. Если учесть, что главные герои романа – простые советские люди, не являющиеся коммунистами, не занимающие руководящие должности, богатство именно этого лексического поля красноречиво указывает на заполитизированность всего общества.

Политические реалии включают 26 слов и выражений, которые мы распределяем по следующим группам:

- государственные учреждения и органы власти - *le N.K.V.D., le Soviet, le Parti, le Raïkom, l'Obkom, le Politburo, le Plenum, le K.G.B., le Komsomol, le Reichstag, le COMECON, la milice , le Soviet suprême de l'Union soviétique, le mécanisme du pouvoir*;

- принадлежность к определенной партии, профессии, социально-историческому сообществу, военным группам и т.д. - *Panfilovtsy, le secrétaire du Raïkom, les partisans, le communiste, un membre du Patri, un capitaliste, les «éléments antisociaux»;*

- символы советского и постсоветского времени - *le rouge de l'Union soviétique, le jour de l'Armée soviétique, le drapeau rouge, l'an de la Révolution gorbatchévienne, la Glasnost, la perestroïka, le propiska, le chmon;*

О политизации советского общества свидетельствует большое количество советских реалий, относящиеся к государственным учреждениям и органам власти (53%). От государственно-политических учреждений зависело все, даже жизнь человека. Так, Иван после войны был объявлен почти врагом народа и был вынужден покинуть родную деревню и искать лучшей доли. КГБ играет решающую роль в жизни дочери Героя Советского Союза, сделав из образцовой студентки проститутку-шпиона.

По тематическому принципу мы выделяем 2 основных блока, характеризующих жизнь простых граждан: бытовые и социальные. К бытовым реалиям отнесем:

- напитки и связанные с их употреблением ритуалы - *le samogon, la vodka, les toasts en l'honneur de Victoire, la bouteille d'alcool escamotée et étiquetée «acétone», le mot «Gorko», l' alcoolique* и др.*;*

- жилищные сооружения - *l'isba, la datcha, la kommunalka , la maison prestigieuse au centre de Moscou*;

- денежные знаки - *le coupon, les tickets pour le beurre, les roubles*;

- предметы быта и культа, характеризующие советскую жизнь и/или называющие те предметы, которые являются экзотическими для наших народов и не имеют эквивалентов в других языках - *les chapkas ébouriffées, les valenki avachis, la garmochka, la léjanka, les chenilles* и др.

Проведенное процентное соотношение свидетельствует о том, что категория «напитки и связанные с их употреблением ритуалы» составляет 30% от общего числа советских реалий, «жилищные сооружения» - 20%, «денежные знаки» - 15%, «предметы быта и культа» - 35%. Как видим, в романе больше всего использовано советских реалий бытового характера. Безусловно, их присутствие подчеркивает атмосферу жизни простых людей советской эпохи, какими и есть главный герой романа Иван Демидов и его жена Татьяна. Иван становится алкоголиком, но его падение – часто встречающееся явление в девяностых годах пришлого столетия. Именно об этом и указывают, на наш взгляд, 30% лексики, связанной с пьянством.

Следующий блок составляют социальные реалии, которые распределились по следующим группам:

- предприятия торговли, учебные и культурно-просветительские учреждения, общественные организации - *le Conseil des Vétérans; la «valioutka», la Beriozka,le Gastronom, le M.G.U., le K.M.O, le Bolchoï, Taganka, le «Rossia», le parc Gorki* и др.

- принадлежность к определенному слою общества, занимаемой должности, членство в партии - *le chef du kolkhoze, le kolkhozien, le milicien, le sergent-chef de la Garde, le koulak, l'intelligentsia, le jeune andropovien;*

- награды, звания - *l'Étoile d'or du Héros de l'Union soviétique, l'ordre de la Gloire du 2-ième degrée, le Héros de l'Union soviétique, le médaille «Pour la bravour», la Ville-Héros, les «mères-héroïnes»;*

- явления и события, связанные с войной - *la fête de la Victoire, les «pokhoronka», les triangles de papier froissé, les Mémoire du maréchal Joukov;*

- названия улиц, городов - *la Kolyma, le Trekhgorka, Leningrad, la Place Rouge, Stalingrad, l'avenue Marx, la place Lénine, Gagarine;*

- названия газет, телевизионных программ и т.д. - *Izvestia, Vremia, «Radio Liberté», «La Nuit du carnaval» avec une Gourtchenko, la Pravda.*

Автор точно указывает место событий, уточняя улицу или учреждение, в котором происходят действия героев. Поэтому названия улиц составляет 16%. Это делает описание близким к документальному, фотографическому. Заметим, что в романе очень подробно прописаны фрагменты из военной тематики, даются реалистические описания как военных событий, так и празднования Победы и угощения ветеранов в мирное время. Именно для этого использованы советизмы, означающие награды, звания и явления, связанные с боевыми событиями (20%). События жизни семьи показаны сквозь призму телепередач и заголовков газет, что раскрывает еще один авторский метод – хронологический, чему и служат советские реалии данной группы (33%).

Проанализировав все советские реалии, найденные нами в романе Андрея Макина «Дочь героя Советского Союза», заметим, что только 46 слов и выражений (37%) объяснено в толковом словаре Larousse. *Pravda - Quotidien russe dont l'origine remonte a 1912. Ce fut l'organe du Comité central du Parti communiste d'URSS de 1922 a 1991; cosmonaute - Pilote ou passager d'un engin spatial russe; perestroïka - En URSS, politique de restructuration économique mise en œuvre par M. Gorbatchev a partir de 1985 et s'appuyant notamm. sur la pratique de la glasnost.* Остальные же 80 советских реалий (63%) являются ненормативными в современном французском языке, а некоторые из них (35 слов) объясняются самим автором. Например, *les «mères-héroïnes» - titre honorifique que l'on décerne aux mères de famille nombreuse; la propiska- autorisation de résidence nécessaire pour habiter une ville. On l'obtient très difficilement à Moscou; l'Obkom - comité régional du Parti.*

Безусловно, обилие советских реалий в романе, написанном на французском языке, подчеркивает богатство индивидуального стиля автора-билингва и является одной из лингвистических стратегий А.Макина, требующей дальнейшего глубокого и всестороннего изучения.

Заметим, что билингвальный характер творчества А.Макина можно сравнить с Н.В.Гоголем, который прекрасно описывал традиции, обы-

чаи, черты украинского народа. Писатель родился и вырос в Украине, и украинские мотивы прослеживаются в его выдающихся произведениях: "Вечера на хуторе близ Диканьки", "Миргород", «Вий», "Тарас Бульба". Споры вокруг его принадлежности к литературе украинской или русской, которые ведутся в последние годы, на наш взгляд, неоправданны, ибо его имя давно уже принадлежит мировой литературе, как в какой-то мере принадлежит и имя А.Макина.

Библиография

1. Балеевских К. Язык как экспликация культурного опыта писателя-билингва// дисс.на соискание канд. филол.наук. – Ярославль, 2002.
2. Николаев С.Г. Феноменология билингвизма в творчестве руських поэтов // дисс.на соискание доктора филол..наук. – Ростов-на-Дону, 2006.
3. Рубинс М. Русско-французская проза Андрея Макина // НЛО. - 2004. - №66
4. Хабаров Г. Смесь французского с красноярским // Международный ежемесячник "Совершенно секретно" . - № 7/170. - июль,2003.
5. Beaumier J.-P. Andreï Makine: une pénétrante harmonie du visible // Nuit blanche. - № 65. - 1996.- P. 43.
6. Gourg M. La problematique Russie/Occident dans Poeuvre d Andreï Makine // Revue des etudes slaves. 1998. N 70. P. 229 - 239, 231.
7. Makine A. La fille d'un héros de l'Union soviétique - Gallimard, 1996. - 209 p.

CONSTITUIREA CENTRULUI DEICTIC ÎN TEXTUL LITERAR NARATIV

Oxana CREANGĂ
Universitatea de Stat din Moldova

The recognition of the universal character of deixis within the modern anthropocentric paradigm has offered new linguistic grounds for the extrapolation of the concept of deictic centre, inherent in situational discourse, onto the field of textual analysis, as a linguistic construct that denotes the narrative perspective. The article presents the mechanisms of deictic centre manifestation in English narrative texts that include: the establishment of deictic centre coordinates, marked by specific linguistic indices, the perceptual-cognitive di-

mension (WHO), the spatial dimension (WHERE), and the temporal dimension (WHEN), the ascription of this deictic centre to one of the narrative entities, i.e. character, narrator or author, within the three-level model of narrative communication that comprises the level of nonfictional communication, the level of fictional mediation and that of the action, as well as the identification of the subsequent deictic centre shift, signaled by specific language means and narrative strategies.

***Key words**: deixis, deictic centre, deictic centre coordinates, narrative perspective, deictic centre shift*

Instituirea noii paradigme lingvistice antropocentrice a condus la extinderea cercetărilor deixisului de la discursul situaţional la textul ficţional. În limitele noului domeniu de studiu, categoria vizată deţine un rol central în conturarea perspectivei narative. Extrapolarea centrului deictic (CD), concept definitoriu al acestei categorii, la textul ficţional se face posibilă prin îmbinarea conceptelor tradiţionale din naratologie, precum *perspectivă/focalizare/punct de vedere* cu cele din lingvistica cognitivă, bazate pe aspecte ce ţin de conceptualizarea lumii ficţionale de către o anumită *conştiinţă/origine a perspectivei*. CD constituit în baza a trei dimensiuni conceptuale fundamentale, subiect – spaţiu – timp, corelează cu categoriile structurale ale narativului, temporalitatea, spaţialitatea şi subiectivismul textual, fapt pentru care constructul dat poate fi considerat un instrument eficient de analiză a modului în care cititorul se orientează în universul ficţional.

Dacă în situaţia de comunicare canonică, stabilirea CD, deci a inteligenţei emiţătoare, nu prezintă dificultăţi, în cazul textelor narative ficţionale sarcina devine mai complicată, graţie structurii trinivelare: nivelul extradiegetic al comunicării narative, care pune în lumină autorul, nivelul medierii ficţionale, care evidenţiază perspectiva naratorului, şi nivelul acţiunii, ce conţine personajele. CD se manifestă în universul diegetic prin instituirea unui centru de orientare perceptiv, cognitiv sau discursiv, indispensabil pentru cititor la interpretarea fiecărui segment pe parcursul derulării cadrului referenţial al textului narativ. Identificarea CD la fiecare dintre cele trei niveluri se face în baza modului caracteristic de conceptualizare a situaţiilor, evenimentelor, stărilor de lucruri, asociat cu una dintre potenţialele *conştiinţe conceptualizatoare*: reprezentarea statică/sinoptică *versus* cea dinamică/secvenţială; reprezentarea unui cadru spaţial extins *versus* unul limitat, pe axa verticală sau pe cea orizontală; distincţia dintre elementul adus în prim-plan şi în fundal; reprezentarea obiectivă *versus* cea subiectivă; relaţia dintre conceptualizator şi obiectul conceptualizat; gradul de detaliere/granularitate *versus* gradul de generalizare în prezentarea domeniului perceptiv.

Tipologia perspectivei, aflată la baza CD, precum şi reperajul lingvistic al constructului dat creează premisele abordării duale a CD cu organizare în doua planuri distincte: *planul conţinutului,* care cuprinde coordonatele de bază ale CD, personală, spaţială şi temporală, şi *planul expresiei*, *id est* modalităţile lingvistice care permit actualizarea, în textul literar narativ, a fiecăreia dintre coordonatele constituente ale CD.

Asumarea de către cititor a unei poziţii spaţiale în universul diegetic de unde are loc perceperea obiectelor şi a evenimentelor din istorie serveşte, metaforic vorbind, drept loc de ancorare a cititorului pentru înţelegerea referinţei deictice, proiectate de lumea textuală. Totalitatea evenimentelor şi a experienţelor prezentate în istorie cumulează în crearea unei *lumi ficţionale*, spaţiul conceptual al naraţiunii. Acestea sunt reprezentări mentale ale cititorilor, compuse din personaje, obiecte şi evenimente [Pavel: 1992, 69]. Lumea ficţională a istoriei se compune din *lumea actuală* (*actual story world*, termenul lui T. Pavel), explicit prezentată în text sau reconstruită în baza inferărilor, şi *lumile posibile* (*possible story worlds*), materializate în vise, preziceri, convingeri. Această distincţie este importantă, întrucât oferă temeiuri teoretice de postulare a deplasării CD în diferite cadre narative şi explică mecanismul de înţelegere a textului narativ de către cititor.

În textul literar narativ relaţiile spaţiale se organizează în funcţie de observator/centru deictic/focalizator şi obiectele observate. Actualizarea coordonatei spaţiale este asociată cu poziţia coordonatei personale, deci, cu perspectiva din care scena este conceptualizată: *externă*, ce aparţine naratorului, sau *internă*, adoptată de unul dintre personaje. În primul caz, focalizatorul extern are harul omniprezenţei, al unei prezentări panoramice a evenimentelor din diegeză sau al unei relatări simultane a evenimentelor ce se petrec, la un moment dat, în locuri diferite [Lintvelt: 1994, 65]. În cazul perspectivei ghidate de unul dintre personajele din text, poziţia spaţială adoptată de cititor este determinată de personajul perceptor şi este neapărat una limitată [Lintvelt: 1994, 89].

Identificarea dimensiunii spaţiale a CD implică un cumul de indici care sunt rareori univoci şi pot apărea însoţiţi de informaţii contradictorii. Sistemul deictic al textului narativ englez care organizează informaţia în funcţie de poziţia conceptualizatorului cuprinde: adverbele de loc; pronumele şi adverbele demonstrative, ce organizează obiectele în funcţie de apropierea/depărtarea de locutor/conceptualizator; verbe deictice, care descriu acţiunea luând ca reper amplasarea acestuia: to come/to go, to bring/to take.

Descrierea este una dintre principalele strategii discursive de redare a dimensiunii spaţiale, ce implică un subiect observator care fixează coordonatele spaţiale. Accesul este posibil prin poziţionarea observatorului fie în mijlocul cadrului spaţial evocat, în acest caz, poziţia sa corespunde cu cea a personajului menţionat în context, fie în afară, prin instituirea unui observator extern.

Începutul povestirii *"The Chrysanthemums"*, de J. Steinbeck, actualizează coordonata spaţială a CD, UNDE, care corespunde poziţiei externe a naratorului:

> *The high gray-flannel fog of winter closed off the Salinas Valley from the sky and from all the rest of the world. On every side it sat like a lid on the mountains and made of the great valley a closed pot. On the broad, level land floor the gang plows bit deep and left the black earth shining like metal where the shares had cut. On the foothill ranches across the Salinas River, the yellow stubble fields seemed to be bathed in pale cold sunshine*… [Steinbeck: 1995, 43].

Descrierea locaţiei geografice *Salinas Valley* proiectează o viziune panoramică, similară unei prezentări la *nivel topografic*, organizată vertical pe opoziţia *sus-jos* (up-down): *the fog of winter closed off the Salinas Valley from the sky and from all the rest of the world*. Prezentarea simultană a câtorva subfreimuri (diverse locaţii actualizate, în text, de deplasări ale scenei acţiunii) redate prin circumstanţiale de loc, *on the broad, level land floor, on the foothill ranches across the Salinas River,* caracterizate printr-o relaţie de incluziune, desemnează capacitatea omniprezenţei naratorului heterodiegetic. Treptat, deplasarea axei spaţiale, în acest citat, se produce prin trecerea de la descrierea panoramică la evocarea unui cadru topografic limitat *Across the river, on Henry Allen's foothill ranch* cu un singur subfreim, în baza efectului de restrângere a cadrului spaţial şi este marcată lingvistic de antepunerea circumstanţialelor de loc. Efectul de restrângere al cadrului spaţial poate fi explicat prin fenomenul optic de *zoom in*, de *aducere în prim-plan* a unor obiecte, acţiuni, personaje odată cu schimbul obiectului focalizării, iar uneori şi a instanţei focalizatoare, prin varierea distanţei dintre perceptor/observator şi obiectul perceput.

În aceeaşi povestire identificăm o secvenţă descriptivă prezentată din punctul de vedere al unui CD intern, deci al personajului din diegeză: "*A squeak of wheels and plod of hoofs came from the road. Elisa looked up. The country road ran along the dense bank of willows and cotton-woods that bordered the river, and up this road came a curious vehicle, curiously drawn. It was an old spring-wagon, with a round canvas top on it like the cover of a prairie schooner. It was drawn by an old bay horse and a little grey-and-white burro."* [Steinbeck: 1995, 46]. Ocurenţa repetată a verbului deictic *came* şi demonstrativul *this* din sintagma *this road,* ce coincid planului acţiunii, creează premise pentru a corela coordonata spaţială a CD cu locaţia personajului *Elisa,* care îndeplineşte rolul unui conceptualizator al scenei. Percepţia vizuală, care este un element important în actualizarea perspective spaţiale, este, la fel, explicit marcată prin verbul (*Elisa) looked up şi* conţinutul percepţiei experimentatorului: "*The country road ran along the dense bank of willows and cotton-woods that bordered the river, and up this road came a curious vehicle, curiously drawn*." În comparaţie cu mostra anterioară, asistăm la o perspectivă

spaţială limitată, proprie unui centru de orientare din diegeză, marcată de dispoziţia informaţiei, raportul temă-remă. Amplasarea în postpoziţie a subiectului *a curious vehicle* desemnează informaţia nouă, procedeu rareori întâlnit în enunţul englez în care topica este riguroasă. Structura sintactică a frazei corespunde consecutivităţii procesului de percepere a scenei de către observatorul ce se află în cadrul spaţial evocat şi, prin urmare, proiectează CD al acestei entităţi: *Eliza*, în calitate de observator, mai întâi, percepe apropierea a ceva (*came)* şi, mai apoi, realizează că acest ceva este un car neobişnuit, *a curious vehicle, curiously drawn*, informaţia nouă din enunţ.

Deci, poziţia unui subiect perceptor/conceptualizator într-un anumit cadru descriptiv poate servi drept reper în raport cu care se stabileşte coordonata spaţială a CD. Cadrul panoramic versus cel limitat, saturaţia conţinutului cu verbe de percepţie ce redau, implicit sau explicit, actul percepţiei exercitat de acest conceptualizator, precum şi dispoziţia informaţiei servesc drept importante mijloace de actualizare a coordonatei spaţiale a CD în textul literar narativ.

Coordonata temporală a CD ţine de timpul derulării evenimentelor în istorie, iar axa CÂND/*centrul de orientare temporal* al cititorului reprezintă timpul ocurenţei unui anumit eveniment din istorie [Zubin: 1995, 137]. Odată ce derularea evenimentelor din text are loc după principiul *inerţiei dinamice (dynamic inertia),* ce presupune prezentarea în ordine cronologică a acestora, stabilirea relaţiilor temporale dintr-un text narativ asigură coeziunea şi coerenţa sa şi, prin urmare, este esenţială întru înţelegerea eficientă a conţinutului.

Diversitatea mijloacelor lingvistice care realizează dimensiunea temporală CÂND se poate rezuma la următoarele elemente: valoarea prototipică a timpurilor gramaticale, inclusiv implicaţiile aspectuale ale acestora; caracteristicile semantico-lexicale ale verbelor; circumstanţialele de timp (adverbiale, nominale, prepoziţionale) şi relaţia lor cu timpul verbului-predicat; integrarea expresiilor temporale în desfăşurarea discursului, exprimată prin reguli de interpretare a succesiunii, de continuitate anaforică sau de modificare a punctului de referinţă [Zafiu: 2000, 86].

Circumstanţialele de timp constituie un mijloc lexical inerent reprezentării temporale a textului narativ ficţional. Rolul lor este de a specifica relaţiile temporale ce există între diferite evenimente din lumea diegetică, de a plasa aceste evenimente într-un cadru/interval cronologic şi de a desemna durata lor. M.J. Almeida propune o împărţire a circumstanţialelor temporale în două clase, având la bază criteriul folosirii lor în textele narative [Almeida: 1995, 179]: 1) *circumstanţiale temporale nonnarative*, specifice situaţiei de comunicare, care posedă valoare deictică (*tomorrow, today, yesterday, this Tuesday, three days ago*) şi a căror ocurenţă în naraţiune creează impresia asocierii naratorului cu ACUM al istoriei, deci, actualizează perspectiva temporală internă, a personajului; 2) *circumstanţiale temporale narative,* a căror interpretare nu

depinde de situaţia de comunicare, prin urmare, mult mai frecvent ocurente în textele narative.

Fragmentul *"When October came in, she thought only of Christmas. Two years ago, at Christmas, she had met him. Last Christmas she had married him. This Christmas she would bear him a child."* [Lawrence: 1995, 13], citat din romanul *Sons and Lovers* de D.H. Lawrence, ilustrează actualizarea coordonatei temporale din perspectiva instanţei ce aparţine planului acţiunii, a personajului desemnat prin pronumele personal *she.* Deicticele *two years ago, last Christmas, this Christmas*, caracteristice situaţiei de comunicare canonice, spre deosebire de corelativele lor specifice regimului narativ – *two years before, previous Christmas, next Christmas*, au menirea, în această secvenţă narativă, de a prezenta evenimentele retrospective (*Two years ago, at Christmas, she had met him. Last Christmas she had married him.)* sau prospective *(This Christmas she would bear him a child.)* din punctul de vedere al CD atribuit personajului *Gertrude Morel.*

Axa personală a CD este reprezentată de instanţa din textul narativ care orientează cititorul în universul diegetic, entitatea psihologică, proiectată în text prin reflecţii, cunoştinţe, percepţie primară şi imaginară, orientare culturală şi ideologică. Pentru a ilustra complexitatea coordonatei centrului deictic CINE din textul narativ, vom adopta tipologia subiectului enunţiator propusă de E. Paduceva care include [Paduceva: 2010, 262]: coordonata personală CINE – subiect al percepţiei; coordonata personală CINE – subiect al stărilor de conştiinţă; coordonata personală CINE – subiect al discursului.

Coordonata personală CINE, reprezentată de un subiect al percepţiei, corelează cu noţiunea de personaj focalizator, *CINE focalizator* (focalizing WHO), propusă de către D.A. Zubin [Zubin: 1995, 142] sau *observator*. Această entitate psihologică desemnează perspectiva epistemologică subiectivă, axată pe experienţa perceptuală şi cognitivă. Mijloacele lingvistice care contribuie la identificarea coordonatei personale a centrului deictic, în calitate de subiect al percepţiei, cuprinde, în primul rând, verbele proceselor interioare, senzoriale:

> *SHE (Eveline) sat at the window watching the evening invade the avenue. Her head was leaned against the window curtains and in her nostrils was the odour of dusty cretonne. She was tired.*
>
> *Few people passed. The man out of the last house passed on his way home; she heard his footsteps clacking along the concrete pavement and afterwards crunching on the cinder path before the new red houses* [Joyce: 2006, 31].

Rolul de agent al focalizării, în acest exemplu, este vădit exercitat de referentul pronumelui personal *she* şi corespunde personajului principal *Eveline*. *Origo-ul* observatorului (*she* (CINE) – *at the window* (UNDE) – *in the evening*

(CÂND)) este proiectat în text prin coocurenţa multiplelor niveluri ale aspectului perceptual:

Văz - "*She sat…watching the evening invade the avenue…..*" Prin verbul de percepţie vizuală *watch (a privi),* ce implică o operaţiune de percepţie intenţionată, cititorul este invitat să urmărească aceeaşi secvenţă descriptivă din câmpul vizual al instanţei focalizatoare, ce conţine trecătorii, casele din împrejurime;

Miros - "*…in her nostrils was the odor of dusty cretonne*." Observăm că acest nivel al percepţiei este exprimat, în cazul dat, prin diverse substantive *her nostrils, odor, cretonne* ce redau organul percepţiei olfactive sau obiectul percepţiei;

Auz - "*…she heard his footsteps clacking along the concrete pavement and afterwards crunching on the cinder path before the new red houses.*" Expresiile senzaţiei auditive includ verbele ce redau direct acest proces (*she heard*) şi cele onomatopeice – *clack, crunch*.

Mărci ale actului cunoaşterii, în viziunea cercetătoarei R. Zafiu, ce pun în lumină un subiect al stărilor de conştiinţă sunt verbele proceselor interioare: cognitive, afective, volitive. Echivalente cu aceste verbe sunt şi o serie de nominalizări: substantive, nume de procese mentale şi adjective din aceeaşi sferă [Zafiu: 2000, 251]. Categoria modalităţii, de asemenea, reprezintă un mijloc lingvistic de manifestare a subiectului stărilor de conştiinţă. Conform Gramaticii Academiei Române, „modalitatea este categoria semantică, parţial gramaticalizată, care exprimă raportarea locutorului la un conţinut propoziţional, atitudinea sa cognitivă, volitivă sau evaluativă faţă de stările de lucruri, reale sau potenţiale, descrise prin limbaj" [GALR: 2005, 673]. În textul narativ, verbele epistemice (*to know, to consider*), volitive (*to wish, to regret),* deontice (*to have to*), apreciative *(to like*), mijloacele lingvistice de exprimare a modalităţii ipotetice obţin o interpretare diferită, de manifestare a unei subiectivităţi implicite, în cazul naraţiunii la persoana a treia, sau asumate, în cazul naraţiunii la persoana întâia, fiind utilizate la relatarea atitudinii uneia din instanţele textului narativ literar: autor, narator sau actor.

Coordonata personală în calitate de subiect al discursului se manifestă în textul literar narativ prin diverse forme de reprezentare a discursului, rostit sau mental, care variază în funcţie de gradul de subiectivitate şi pot fi atribuite naratorului sau personajului. Naratorul exercită un control sporit asupra naraţiunii prin folosirea discursului narativizat şi a discursului indirect. Discursul indirect liber se situează la interferenţa a două procedee discursive clasice, discursul direct şi discursul indirect, şi este cel mai eficient folosit la redarea interiorităţii actorilor din planul acţiunii. Alte tehnici discursive ce pun în lumina CD al personajului sunt discursul direct şi cel direct liber:

...She [Mrs. Morel] sat trembling slightly, but her heart brimming with contempt. What <u>would</u> she <u>do</u> if he <u>went</u> <u>to some ot-</u>

her pit, obtained work, and got in with another woman? But she knew him too well—he couldn't. She was dead sure of him. Nevertheless her heart was gnawed inside her [Lawrence: 1995, 43].

Subiectul stărilor de conştiinţă din această mostră, desemnat prin pronumele personal *she*, corelativ cu personajul *Mrs. Morel*, este reprezentat prin două tipuri de modalităţi: cea *ipotetică* şi cea *epistemică*. Discursul indirect liber *What would she do* ce conţine condiţionalul ireal *if he went to some other pit, obtained work, and got in with another woman* proiectează o situaţie alternativă, imaginată, presupusă de către personaj. Verbul cu valenţă modală *she knew him too well* şi construcţia modală s*he was dead sure of him* redau universul cognitiv al aceluiaşi personaj, care îşi exprimă gradul de certitudine în raport cu starea de lucruri imaginată, presupusă. Reprezentarea lingvistică a acestor tipuri de modalităţi este însoţită de alte expresii ce redau starea trăită de subiectul semantic *Mrs. Morel - heart brimming with contempt, her heart was gnawed inside her,* confirmând statutul acestui personaj de purtător al perspectivei narative.

Deplasarea CD este un procedeu specific acestui construct, de rând cu actualizarea sa. Dacă în situaţia de comunicare canonică deplasarea CD are loc odată cu alternarea statutului de emiţător şi receptor în limitele discursului dialogic, atunci în textul narativ deplasarea CD are loc odată cu schimbul cadrelor de focalizare pe parcursul detalierii planului evenimenţial al textului narativ. Procedeul este posibil datorită glisărilor pe cele trei dimensiuni ale CD: *temporală* – prin anticipări sau analepse; *spaţială* – prin reprezentarea diferitor locaţii ce servesc drept cadre de desfăţurare a acţiunilor din istorie; *personală* – prin deplasarea perspectivei de la narator la personaj sau chiar la autor. Unităţile lingvistice relevante la stabilirea deplasărilor deictice includ: *deplasarea axei spaţiale* este semnalizată de deicticele spaţiale, de verbe de mişcare cu valenţă deictică, de antepunerea adverbelor de loc şi de alternarea toponimelor; *deplasarea axei temporale* este desemnată de categoria timpului, de construcţiile verbale, de antepunerea adverbelor de timp; *deplasarea axei personale* este marcată de expresii cu conţinut evaluativ, de enunţuri ce reflectă atitudinea subiectului, de verbe de comunicare, de structuri-expresii ce reflectă orizontul perceptual, de modalităţile de desemnare a personajelor.

Modelul interpretativ al perspectivei narative, bazat pe conceptul de CD şi pe mijloacele lingvistice şi inferenţiale care permit identificarea acestuia în text, oferă o valoare explicativă modului de orientare a cititorului în universul narativ. Identificarea proiecţiilor deictice în cadrul comunicării ficţionale trinivelare permite o abordare integratoare a perspectivei, ce include repere din naratologie, lingvistica cognitivă, lingvistica textului, contribuind, astfel, la realizarea unei interpretări comprehensive a textului literar narativ.

Bibliografie

1. Almeida, M.J. *Time in Narratives*. In: J.F. Duchan, G.A. Bruder, L.E. Hewitt (eds.), Deixis in Narrative. A Cognitive Science Perspective. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1995. ISBN-13 978-0805814620.
2. GALR = *Gramatica Limbii Române*. Vol. II. Enunţul. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005. ISBN 973-27-1305-4.
3. Joyce, J. *Dubliners*. Clayton, DE: Prestwick House Inc, 2006. ISBN-10 1-58049-165-0.
4. Lawrence, D.H. *Sons and Lovers*. London: Penguin Group, 1995. ISBN 0-14-062160-1.
5. Lintvelt, J. *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*. Bucureşti: Univers, 1994. ISBN 973-34-0226-5.
6. Pavel, T. *Lumi ficţionale*. Bucureşti: Minerva, 1992. ISBN 973-21-0355-8.
7. Steinbeck, J. *The Chrysanthemums and Other Stories*. Canada: Penguin Group, 1995. ISBN 0146000986.
8. Zafiu, R. *Naraţiune şi poezie*. Bucureşti: Editura All, 2000. ISBN 973-571-302-0.
9. Zubin, D.A., Hewitt, L.E. *The Deictic Center. A Theory of Deixis in Narrative*. In: J.F. Duchan, G.A. Bruder, L.E. Hewitt (eds.), Deixis in Narrative. A Cognitive Science Perspective. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1995. ISBN-13 978-0805814620.
10. Падучева, Е.В. *Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива*. Москва: Языки славянской культуры, 2010. ISBN 978-5-9551-0431-7.

DESCRIEREA COMUNICĂRII NON-VERBALE ÎN DIDASCALII

Ina DRIGA
Universitatea de Stat din Moldova

In our work, we intend to follow the methods of describing some aspects of non-verbal communication in the didascalia. In text of theater piece,didascalia - designates all that is not part of the character reply, but describes the speech and presentation of dramatic text itself.

Only within the entire dramatic text, we can study the stage directions, as a system of references and conventions, so, in a relation with dramaturgy. Imposing dramaturgy, according to the tradition of a game, a code of verisimilitude and conventions – and vice versa: they require some type of dramaturgy, in relation to the situation and running of the text.

We refer in particular to the size of the didascalia injunction aimed to the non-verbal communication, for us the priority is proxemics and kinesis. Non-verbal communication can be a system of signification as well as important as verbal communication and dramatic discourse provides relevant circumstances for studying their interference.

Keywords: *Dramatic speech, didascalias (stage directions), dramatic text, non-verbal, proxemics, kinesis, pragmatic.*

Ne-am propus să urmărim în lucrarea noastră modalităţi de descriere a unor aspecte ale comunicării non-verbale în didascalii. Didascaliile desemnează tot ceea ce în textul piesei nu este replică a personajului, dar descrie modul de rostire şi de prezentare a textului dramatic propriu-zis.

Termenul provine din grecescul *didaskalia*, care desemna "caietele cu consemnări date actorilor înaintea reprezentaţiei" [Anne Ubersfeld: 1999, 32]. Pentru Anne Ubersfeld didascaliile desemnează tot ceea ce în textul de teatru nu este rostit de actor, adică tot ceea ce în mod direct este îndeplinit de scriitor.

Didascaliile constituie totalitatea elementelor naraţiunii auctoriale: descrierea anturajului, a personajelor şi acţiunilor, prefaţa şi postfaţa autorului, ce includ opiniile şi conceptul artistic ale acestuia, modul cum trebuie înţeles textul primar, contextul social sau politic în care a fost scrisă piesa.

Ca element de structură al textului dramatic, didascalia asigură, alături de replicile personajelor, coerenţa textului la nivel diegetic şi al semnificaţiilor. Relaţia autorului cu textul său devine relaţia dintre textul didascalic şi cel dialogic, cu toate că e cunoscută şi prezenţa didascaliilor în dialog (didascalii interne dupa A. Ubersfeld) sau prezenţa dialogului în cadrul didascaliilor iniţiale. Astfel încât gestul unui autor dramatic este, înainte de toate, al unui scriitor care ne face să auzim, să conturăm imaginar personajele, astfel, scriitorul devine un mediator între lector şi imaginarul scenic.

Evoluţia didascaliilor este, în primul rând, una de tip cantitativ, vizând frecvenţa indicaţiilor scenice formulate de către dramaturgi. Dacă didascaliile sunt aproape inexistente în primele piese de teatru din sec. al XIX-lea, numărul lor creşte o dată cu autorii care dovedesc talent literar şi o bună cunoaştere a artelor scenice.

Statutul didascaliilor este întotdeauna ambiguu şi incomplet: indicaţia scenică nu e un gen autonom, un cod omogen, e un text de susţinere pentru textul dialogat, care vrea să completeze, adesea cu dificultate, actul practic al enunţării textului şi care uneori e absent (în textul clasic, de exemplu)

[Alina Nelega: 2010, 283].

Din punct de vedere funcţional, didascaliile creează atmosfera ce urmează în desfăşurarea acţiunii, pregătesc orizontul de aşteptare a receptorului şi contribuie la dezvoltarea acţiunii scenice, devenind, totodată, un instrument al înţelegerii acesteia.

Identificarea didascaliilor duce şi la apariţia celor două tipuri de receptare a unui lector: direct, prin intermediul acestora, şi indirect, prin dialogul personajelor, care reprezintă o comunicare imediată a autorului cu cititorul.

Indicaţiile scenice se grupează în două categorii: externe şi interne.

Indicaţiile externe sunt:

- indicaţii paratextuale (titlurile) – cele dintâi elemente care vin în faţa lectorului sau pe afişul stagiunii, ca purtătoare de sens şi ducând la o reprezentare imaginară a subiectului;
- indicaţii generice – se referă la specia dramatică în care se încadrează piesa: comedie, tragedie, dramă, farsă etc. Aceste indicaţii coordonează receptorul, fixându-i cadrul de interpretare şi spaţiul de manevră a imaginarului;
- indicaţii referitoare la personajul dramatic – listele de nume, tradiţional aşezate la începutul fiecărui text dramatic, ne pot oferi sugestii importante asupra personajelor, creându-le o identitate sau făcându-le o caracterizare succintă;
- bornele teatrale – diverse tipuri de indicaţii care încadrează textul în diferite locuri. Putem vorbi despre borne extreme, adică folosite la începutul sau la finalul unei piese, ale unui act sau ale unei scene, şi borne intermediare, care vor delimita două spaţii diferite, două acţiuni în schimbare, modificarea temporală.

Indicaţiile interne sunt parte integrantă a acţiunilor scenice. Ele se plasează înaintea unei replici (imediat după identificarea personajului), în cadrul replicilor sau la finalul lor. Sunt de mai multe feluri:

- indicaţii comportamentale (cuprind elemente de gestică, intonaţie, atitudine, joc de scenă, deplasare în spaţiul scenic, ritm al vorbirii, direcţie a adresării);
- indicaţii referitoare la mimică;
- indicaţii de redare a mişcărilor sufleteşti ascunse, dar relevante pentru jocul actorilor;
- indicaţii care redau punctul de vedere al autorului, inclusiv când exprimă ironia, aprecierea sau deprecierea.

Didascaliile sunt văzute ca discurs exclusiv al autorului şi ele presupun existenţa unui loc şi a jocului scenic. Pot fi împărţite ţinând cont de funcţiile lor, şi anume: didascalii iniţiale (care oferă informaţii despre personaje şi despre adresabilitatea replicilor lor), didascaliile funcţionale (cele care ne dau sugestii despre cronotopie şi uneori se referă la lumini şi muzică), didascalii cu valoare expresivă (acestea au importanţă în jocul actorilor, aduc sugestii referitaore la modalitatea de exprimare a acestora) [Couprie.,A: 2009, pp. 12]. Didascaliile au un rol diferit pentru lector – ajutându-l să-şi reprezinte imaginar situaţiile existente, pentru spectator – sunt redate vizual prin reprezentarea scenică, pentru regizor – sunt un suport al punerii în scenă (au o valoare injonctivă). Autorii dramatici completează dialogul cu didascalii, având scopul de a oferi un suport atât lectorului, cât şi regizorului, deoarece acestea, prin valoa-

rea injonctivă pe care o au, aduc explicaţii suplimentare ce trebuie să fie materializate obiectual şi care nu pot fi întotdeauna exact exprimate prin vorbire.

Cu toate că discursul injoctiv a parcurs un itinerariu destul de controversat în cadrul lingvisticii textuale (din motivul că discursul injonctiv, comparativ cu alte tipuri de discursuri, de exemplu: narativ, argumentativ, descriptiv a fost abordat parţial, fară a fi clar definit), intenţionăm să demonstrăm existenţa afinităţilor între didascalii şi discursul injonctiv sub următoarele aspecte:

- didascaliile (indicaţiile scenice) conferă informaţii preţioase nu doar în reprezentarea scenică, ci şi în lectura propriu-zisă, ajutând cititorul să-şi reprezinte mental evenimentele şi personajele, la fel precum şi discursul injonctiv indică un mod de acţiune, de întrebuinţare a unui produs, a unui set de informaţii, scopul prioritar fiind cel de a informa cititorul;
- didascaliile, la fel ca şi discursul injonctiv, au aceeaşi funcţie pragmatică – ele au statutul unui act de limbaj directiv, sunt un ordin, o indicaţie dată care îl ghidează pe receptor spre o recuperare cât mai completă a sensului, spre decodificarea tuturor nuanţelor existente;
- modalităţile de realizare sunt practic comune atât didascaliilor cât şi discursului injonctiv: prezentarea cadrului (indici de timp, spaţiu), caracterizarea indirecta a unui anumit personaj, descrierea ambientală (a mediului), comunicarea impersonală, denotativă;
- limbajul conotativ prezent şi în cadrul discursului injonctiv şi în cel al didascaliilor conferă expresivitate textului, fiind realizate prin diverse imagini vizuale, auditive, olfactive, cromatice etc.

Ne vom referi în continuare la rolul elementelor non-vervbale şi paraverbale în cadrul didascaliilor din piesele lui Constantin Cheianu *Luministul* şi a lui Val Butnaru *Iosif şi Amanta sa*. Ne-am axat pe cercetarea pieselor acestor doi dramaturgi, considerând că sunt unii dintre puţinii dramaturgi basarabeni contemporani care ştiu bine arta scrisului pentru scenă. Vom analiza dimensiunea injonctivă a didascaliilor care vizează comunicarea non-verbală, prioritare pentru noi fiind proxemica şi kinezica în acest proces.

Didascaliile proxemice cumulează funcţiile suplimentare, înregistrând un rol ideografic, de marcare a stărilor psihice şi a proceselor cognitive. Proxemica are, de asemenea, funcţia de creare a efectelor comice. Comunicarea proxemică are funcţie dialogică, deoarece intriga pieselor evoluează datorită dialogului, intrării şi ieşirii personajelor din scenă, dar şi funcţia de caracterizare a unui personaj. Didascaliile kinezice sunt notate de autori în măsura în care ele contribuie la conturarea unor personaje-tip.

Comunicarea umană poate atinge performanţe superioare când se întemeiază pe modalităţi extralingvistice. Comunicarea de informaţii verbale este îmbogăţită printr-un ansamblu de procedee nonverbale prin care emiţătorul îşi precizează mai bine intenţia şi o redă totodată mai rapid şi mai economicos:

gesturi, mimică, manifestări vocale, accent, intonaţie, ritm, pauză etc. Prin intonaţie, acelaşi conţinut verbal poate căpăta sensuri diferite. Schimbarea ritmului vorbirii, a volumului sau înălţimii ei, pot dezvolta o idee pînă în punctul ei maxim, cu consecinţe pragmatice maxime. Mijloacele nonverbale formează adevărate limbaje, care pot accentua, completa, contrazice, repeta sau chiar substitui limbajul verbal. [I. Zanc, I. Lupu: 1997, p.97].

N. Stanton dă o listă de 11 indici non-verbali, care cuprinde:

1. *expresia feţei* – un zâmbet, o încruntare;

2. *gesturi* – mişcarea mâinilor şi a corpului pentru a explica sau a accentua mesajul verbal;

3. *poziţia corpului* – modul în care stăm – în picioare sau aşezaţi;

4. *orientarea* – dacă stăm cu faţa sau cu spatele către interlocutor;

5. *proximitatea* – distanţa la care stăm faţă de interlocutor, în picioare sau aşezaţi;

6. *contactul vizual* – dacă privim interlocutorul sau nu, intervalul de timp în care îl privim;

7. *contactul corporal* – o bătaie uşoară pe spate, cuprinderea umerilor;

8. *mişcări ale corpului* – pentru a indica aprobarea sau dezaprobarea sau pentru a încuraja interlocutorul să continue;

9. *aspectul exterior* – înfăţişarea fizică sau alegerea vestimentaţiei;

10. *aspectele non-verbale ale vorbirii* – variaţii ale înălţimii sunetelor, tăria lor şi tempoul vorbirii, calitatea şi tonul vocii (denumite paralimbaj);

11. *aspecte non-verbale ale scrisului* – scrisul de mână, aşezare, organizare, acurateţe şi aspectul vizual general [N. Stanton: 1995, 68].

Ekman şi Friesen au elaborat un sistem de clasificare a indiciilor nonverbale alcătuit din cinci grupe:

1. *simboluri* – sunt acţiuni sau gesturi nonverbale care au o semnificaţie explicită, de exemplu, semnul V pentru a prezenta victoria, înclinarea capului pe mâini pentru a reprezenta somnul etc.;

2. *ilustratorii* – sunt gesturi şi acţiuni nonverbale ce însoţesc şi completează comunicarea verbală. De exemplu, când întindem mâinile pentru a desemna ceva mare, pentru a descrie o formă (rotundă, pătrată) etc.;

3. *manifestări specifice* – sunt indici nonverbali ce ne dezvăluie stările afective (o privire aspră, tonul vocii) etc.;

4. *elemente de reglaj* – gesturi şi acţiuni nonverbale ce controlează şi întreţin comunicarea (confirmarea din cap, ridicatul mâinilor cu palma în sus pentru a întrerupe pe cineva);

5. *elemente de adaptare (adaptori)* – mişcări şi gesturi ce răspund unor necesităţi umane şi care ne permit adaptarea la anumite situaţii, de ex., jocul cu pixul când suntem nervoşi, aranjatul cravatei sau a părului când vrem să ne prezentăm în faţa cuiva etc. [Hayes N, Orrell S: 1997, p. 34]

Atât în *Iosif şi amanta sa,* cât şi în *Luministul* poate fi cu uşurinţă urmărită psihologia şi comportamentul fiecărui personaj, diferenţele în ceea ce priveşte textul didascalic şi impactul acestuia asupra universului dramatic din cele două piese. Fie că dau caracter declamatoriu textului, fie că accentuează valorile sale simbolice, didascaliile reprezintă, în fond, autoritatea creatorului vizavi de opera creată.

Limbajul tăcerii, departe de a fi lipsă de comunicare, este încărcat cu profunde semnificaţii comunicative. Folosită cu pricepere, o anumită pauză în timpul comunicării stimulează interlocutorului posibilitatea de a-şi exprima ideile sau sentimentele care, altfel, ar fi rămas ascunse sau, în exemplul ce urmează, tăcerea în cadrul conversaţiei îi induce o stare de tensiune şi revoltă interlocutorului. Un vechi proverb spune că *tăcerea este de aur, iar vorba de argint* şi se pare că această parabolă este plină de adevăr. Prin urmare, tăcerea este un instrument puternic de comunicare, care trebuie folosit cu abilitate.

Any: *Înţelegi, dragul meu Iosif. Pe toate le înţelegi. La început crezusem că te-au ruinat anii de închisoare.* (pauză) *Am greşit!*

Iosif: *Gelozia ta e stupidă!*

Pauza, impunând aşteptarea unei replici de deznodământ în actul dramatic, intensifică stările emoţionale de pe scenă. Fără această pauză, mesajul replicii ar fi privat de conotaţiile implicite, din pauză decodăm regretul, culpabilitatea, încercarea eroinei de a-şi cere iertare.

Limbajul spaţiului – Limbajul spaţiului reprezintă obiectul de studiu al proxemicii. Ideea de la care se porneşte este că orice individ are tendinţa de a-şi revendica un spaţiu al sau, spaţiul din jurul trupului său, pe care-l marchează imaginar, îl consideră drept spaţiul său personal. Încălcarea acestui spaţiu lezează profund individul, creând disconfort, stânjeneală, nerespect şi chiar stări conflictuale.

Beniamin: *Any, sunt cu tine! De-aş putea ... de-aş îndrăzni...*(O cuprinde febril, o sărută) *Să te feresc de minciună, de viclenie, de înjosire...*

Any: *Nu, Beniamin... Mâine ne va fi ruşine* (Plecă)

Paralimbajul se referă la aspectele nonverbale ale vorbirii, aspecte de ordin vocal fără a fi, însă, cuvinte. Didascaliile paralingvistice reprezintă o marcă a dramaturgiei lui Val Butnaru şi Constantin Cheianu.

Turiştii : *Unde aţi găsit acea pietricică ? Vreau şi eu una la fel!* (Inspirând adânc) *Aerul!...aerul acesta din Danemarca ...Ce păcat că nu putem lua cu noi puţin aer.*

Any: *Nu te interesează cum mă îmbrac, cu ce parfum îmi ung corpul* (Plânge)

Iosif: *Any nu vorbi aşa... te iubesc.*

Beniamin: *Şi tu? Uită-te şi tu la tine: Te-ai îngrăşat de nu te mai încap rochiile vechi!*

Any: (Țipă): *Să nu îndrăzneşti!*

Tonul vocii – ca element de paralimbaj – trădează emoţiile şi atitudinea vorbitorului, influenţând totodată ascultătorul în receptarea mesajului. Intensitatea vorbirii este eficientă atunci când ea nu este nici ţipăt strident, nici şoaptă abia perceptibilă. Tonul vocii nu trebuie să depindă de conţinutul mesajului. Un ton convingător trebuie să fie destul de puternic şi ferm pentru a putea fi perceput cu maximă claritate de interlocutor. El nu trebuie să fie atât de intens, încât să devină violent pentru urechea interlocutorului. Tonul vorbirii are funcţie emfatică, o funcţie meta-lingvistică sau chiar meta-gestuală, arătând existenţa unei implicături conversaţionale a mesajului verbal, modul în care trebuie să fie interpretate enunţurile sau gesturile vorbitorului.

Beniamin (în şoaptă): *Credeam că nu mai vii!*

Any: (în şoaptă): *Iosif a adormit ca niciodată de greu.*

Timbrul vocii este variabil în funcţie de starea emoţională a vorbitorului. El va fi cald sau rezonant, dacă emoţia este pozitivă sau va fi strident în cazul furiei, spaimei sau altor emoţii negative. Emoţiile negative sunt mai repede receptate prin voce decât cele pozitive.

Un ***ritm*** foarte lent al vorbirii poate indica nesiguranţa, în timp ce un ritm foarte rapid poate indica faptul că omul este anxios sau neliniştit.

Contactul vizual– ocupă o poziţie privilegiată în emiterea şi receptarea semnalelor interpersonale, fiind apreciat ca cel mai puternic indice nonverbal. Este un puternic indicator al stărilor interioare, privirea poate fi încărcată de dragoste sau de ură, poate fi indiferentă sau nu, are o mare putere de influenţare a sentimentelor şi a voinţei, de la privirea sinceră, care convinge, până la efectele spectaculoase ale hipnozei.

În *Iosif şi amanta sa* didascaliile privirii încep să dobândească o pondere mai mare în ansamblul discursului didascalic şi au funcţie discursivă, de suplinire sau de accentuare a mesajului verbal.

Iosif (privindu-se în apa din cupă) – prin privirea la propria reflectare încearcă să-şi ghicească existenţa, viitorul său pe acest pământ, însă uneori, oamenii îşi pierd ireversibil capacitatea de a-şi imagina acel spaţiu de idealitate.

Expresia facială – faţa reprezintă cel mai puternic mijloc nonverbal de comunicare a ideilor şi emoţiilor. Prin mişcări fine ale sprâncenilor, buzelor, ochilor, prin dilatarea pupilei, prin direcţia privirii, prin culoarea pielii etc. faţa poate crea expresii subtile şi rapide, comunicând o gamă extrem de variată de mesaje.

Zâmbetul – cel mai frecvent mijloc nonverbal de comunicare – comportă cel puţin patru semnificaţii în prezenţa unui partener: bună dispoziţie (satisfacţie), amărăciune, simpatie la adresa partenerului sau ironie la adresa lui. În piesa *Iosif şi amanta sa* sunt importante şi indicaţiile privind mimica personajelor, cele mai multe indicaţii de acest gen se referă la râsul protagoniştilor sau la o formă degradată a râsului.

Iosif: *Gelozia ta e stupidă!*

Any: (râde*) Gelozia? Ar putea fi geloşi naivii care cred că tu o urmăreşti pe Marta din nou. Bieţii de ei! Tu la Mosses te gândeşti, nu la femei! La cântarul lui pe care, vezi Doamne, n-are cine să-l repare. Te urăsc!*

Modul în care ar trebui să râdă Any (căci şi râsul este diferit, precum diferit este şi mesajul transmis prin râs) pentru a respecta indicaţiile din didascalii este determinat, la rândul lui, de substratul ideatic al mesajului. În cazul nostru, asistăm la un râs maliţios din care derivă atitudine caustică, ironică, placerea de a provoca o răutate, susţinută prin enunţul exclamativ din replică: *Te urăsc!*.

Atitudinile şi poziţiile corporale

Oamenii care au un limbaj al corpului uşor de descifrat îşi pot dezvălui sentimentele şi gândurile involuntar. Mâinile omului sunt aproape la fel de expresive ca şi faţa. Când priveşti cu atenţie la faţa sau la mâinile unui om îţi poţi da seama ce gândeşte.

Strângerea mânii poate avea diverse semnificaţii, începând cu salutul, respectul, încrederea şi terminând, ca în exemplul ce urmează, cu faptul că atunci când ai posibilitatea de a strânge mâna unui necunoscut te poţi închipui parte a corpului lui, te contopeşti cu interlocutorul tău formând un tot întreg, îi poţi simţi existenţa şi adevărata lui valoare.

Turiştii: - *Doamne, nu pot să cred! Un danez adevărat!*

- *Şi cât de blond! E complet blond!*

- (dând mâna danezului): *Priviţi, mi-a dat mâna! Fotografiaţi-mă! Mi-a dat mâna ! Filmaţi-mă!*

Iosif (Îşi astupă urechile): *Încetează! Nu vreau să te aud!*

Fluturând din mâini, tatăl lui Iosif doreşte să scape de imaginea obsesivă care îl urmăreşte întreaga viaţă.

Iosif: *Şi eu am iubit-o pe Marta.*

Tata: *Tu?* (Flutură din mâini) *Nu eşti în stare să iubeşti pe cineva. Nici să înţelegi*.

Gesturile – reprezintă modalităţi obişnuite de comunicare nonverbală a informaţiilor. Majoritatea gesturilor de bază ale comunicării sunt universale, au aceeaşi semnificaţie pretutindeni. De exemplu, ridicarea din umeri semnifică nedumerirea, mişcarea capului de sus în jos înseamnă aprobare, scrâşnetul dinţilor semnifică mânia etc.

N. Stanton stabileşte că gesturile servesc, în comunicare, la realizarea a cinci scopuri principale:

1. comunicarea informaţiei;

2. comunicarea emoţiei (palmele puse peste gură – semn al surprizei, tremurăturile mâinilor – emoţii puternice, apropierea mâinilor – exprimă aprecierea, pumnul strâns – agresiunea, atingerea feţei – anxietate etc.);

3. susţinerea discursului – prin gesturi ce corelează cu discursul – folosirea mâinilor pentru a ilustra forme, mărimi, mişcări etc.;

4. exprimarea imaginii de sine. Persoanele extrovertite folosesc gesturi mai numeroase şi mai energice, iar cele introvertite folosesc gesturi mai discrete;

5. exprimarea prieteniei – se realizează în principal prin ecoul poziţional [N. Stanton: 1995, p.111].

Gestul poate fi deliberat (comunică ceva), spontan sau simulat. Deseori folosim gesturile deliberat, fie din motivul fericirii, fie din cel al nefericirii, după cum gestul Martei, în timp ce se lovea cu biciul peste glezne, denotă nerăbdare, sufocare şi nervozitate.

Marta (nerăbdătoare, lovindu-se cu biciul peste glezne*):Iacob, nu tărăgăna! Ai vorbit! Ce zice?*

Tata: *Aşteaptă o clipă* (Dispare în grădină, revine cu o floare) *Uite ce-am găsit. Pentru tine...*

Marta: *Lotus albastru.*

În al doilea caz avem prezent acelaşi gest din partea Martei care pocneşte cu biciul, în schimb, acesta are o cu totul altă interpretare, acest gest denotă supremăţia celui care pocneşte, ea ordonează să-i fie îndeplinite toate capriciile, fără eschivări de la cuvintele sale.

Tata: *Mă usuc! Toarnă o gură !*

Marta: *Câinişorul trebuie să merite băutura.*

Marta: *Sluj!*

Tata: *Am făcut deja.*

Marta: (ia biciul de pe genunchi şi pocneşte din el): *Sluj!*

(Tata ia poşeta în dinţi şi se apropie în patru labe de căruţul Martei)

Căderea în genunchi are şi acest gest diverse interpretări. În exemplul ce urmează gestul denotă interpretarea de bază, cea a iertării, a pocăinţei tatălui în faţa feciorului.

Tata: (Pe neaşteptate cade în genunchi) *Iartă-mă, Iosif!*

Atingerea – ca formă de comunicare nonverbală – este legată de regula spaţiului personal. Atingerea corpului este permisă – cultural vorbind – foarte selectiv. Persoanele cu statut social mai înalt îşi pot permite să iniţieze un contact fizic în mai mare măsură faţă de cele cu status social inferior.

Comunicarea prin atingeri (tactilă) este posibilă numai în cadrul comunicării interpersonale, cu toate că unii oameni evită orice atingere. Forţa şi tipul de atingere depinde, în mare măsură, de vârstă, statut, relaţie şi cultură. Avem atingeri care transmit emoţii pozitive precum mângâierea, atingerea cu semnificaţie consolatoare, atingerea de încurajare, atingerea liniştitoare, care comunică afecţiunea, participarea şi aprecierea, având un efect pozitiv asupra receptorului, dar avem şi atingeri cu efecte negative, răutăcioase sau chiar involunta-

re, care, precum în următorul exemplu, sunt necesare pentru a clarifica, a stopa şi a protesta, acestea fiind printre puţinele mijloace ce au mai rămas.

Iosif (înfuriat, o apucă de umeri şi o scutură): *Ce vrei de la mine, femeie stricată! Ai venit să mă provoci?*

Şi pentru că ne-am propus să descriem comunicarea nonverbală prin intermediul didascaliilor, vom insista în continuare asupra analizei verbelor dicendi (verbele zicerii), ale simţirii, ale acţiunii, precum şi asupra celor comportamentale.

Având în vedere semantismul verbelor dicendi, am propus o clasificare a acestora în trei clase:

a) verbe dicendi propriu-zise (*a spune, a zice, a afirma, a vorbi, a exclama*).

Ex: (Preotul exclamă) *Ce drag mi-e să-i sărut merişoarele!* (p. 328) (Turiştii îl împing uşor înainte pe cel care s-a oferit să întrebe) (p.338)

b) verbe dicendi care exprimă valori suplimentare, pe lângă sensul general de îndeplinire a unui act de enuntare: (*a bodogăni, a cere, a implora, a răspunde, a sfătui, a preveni*).

Ex: (Turiţtii urmează ghida, unii dintre ei facând comentarii ironice şi parodiindu-i mersul) (p.318)

c) Verbe contextuale dicendi (care capătă sens declarativ numai în anumite contexte în coocurenţă cu DD şi/sau DI şi sunt, de cele mai multe ori, utilizări figurate: (*a ciripi, a cotcodăci, a zumzăi, a geme* etc.).

Ex: (Scena se umple de lumină, se aud pasări, zumzăie albini). (p.372)

Ex: Marta (gemând în cărucior*): E bine, iubitule! Mai tare copacul meu desfrunzit!* (p. 276)

Pentru fiecare dintre cele trei categorii, am propus o organizare a verbelor în funcţie de aspectele discursive la care fac referire:

- Raporturi comunicative (relaţia *Emiţător – Receptor – Discurs*);
- Acte verbale;
- Particularităţi ale actului de emitere;
- Forme discursive;
- Organizare discursivă.

În funcţie de criteriul *raporturilor comunicative*, am avut în vedere raportarea emiţătorului la receptor, acesta incluzând fie o atitudine pozitivă (a lăuda, a felicita, a exclama, a accentua), fie negativă faţă de acesta (a ţipa, a striga, a dojeni etc.)

Turiştii: *păi, cucoana spune că suntem în Cimitirul Principal* (accentuând) *al Danemarcii* (p. 362)

(Turiştii inspiră adânc, exclamând*): Fantastic, fantastic!* (p. 292)

Tata: (strigă) *Any! Beniamin! Veniţi cu toţii aici*! (Iosif şi amanta sa , p.236)

În funcţie de raportarea emiţătorului la discurs, avem în vedere anume atitudinea faţă de discursul interlocutorului, ea poate fi una sau de aprobare, sau de dezaprobare.

(Se poate chiar afirmacă, într-un anumit sens, viaţa turiştilor abia începe) (Luministul, p. 294)

O serie de verbe din cadrul acestor doua texte dramatice analizate exprimă particularitaţi ale actului de emitere: care desemneaza intensitatea ridicată (Turiştii fluierând, agitând steguleţele şi imitând mişcările Ghidei (p. 290)), intensitatea maximă: Turiştii (urlă): *Doamna Ghida... Doamna Ghida...Împuţita*. (p.362); Any: (ţipă) *sa nu îndrazneşti*; neclaritatea celor rostite: (Danezul se îndepărtează fluturându-le turiştilor cu mâna) (p.294)

Turiştii: (plescăind din limbă*) ş-ş-ş!* (p.328), verbe afective: Marta: (gemând de plăcere) *Vreau să mă doară* (p.230)

Unele verbe dicendi din didascaliile acestor doua texte desemnează forme discursive: (a raporta, a istorisi, a povesti).

În funcţie de criteriul organizării discursive, verbele dicendi pot desemna intervenţia într-un discurs aparţinând altui emiţător, completarea discursului propriu sau aparţinând altui emiţător.

(Turiştii imitând Ghida): *nimeni nu se împrăştie* (p.318)

Iniţierea unui discurs: Ghida: (adresându-se cuiva nevăzut) *Părinte! Părinte!...* (p.320)

Analizând minuţios didascaliile operelor dramatice *Iosif şi amanta sa* şi *Luministul*, am observat că, dupa *criteriul frecvenţei,* în aceste doua piese predomină verbele acţiunii: *(fluiera, imitând mişcările, contemplă, inspira, aplaudând, strângându-i mâna, îl îmbrăţişează, fantoma tresare, face semn, o îmbrânceşte, se agită, îl respinge, o mângâie, pocneşte* etc.) şi desigur verbele dicendi: (*afirmă, exclamând, adresându-se, strigând, urlând, chicotind, plescăind din limbă, gemând de plăcere, râd, ţipă* etc.).

În concluzie menţionăm:

1. Necesitatea temei abordate rezidă în faptul de a demonstra că comunicarea non-verbală poate reprezenta un sistem de semnificare la fel de important ca şi cel verbal şi rezultatele cercetării sunt un argument în favoarea abordării interdisciplinare a discursului literar;

2. Nu putem studia didascaliile decât din interiorul textului dramatic, în integralitatea lui, ca pe un sistem de trimiteri şi convenţii, deci în raport cu dramaturgia. Dramaturgia este cea care le impune, în funcţie de tradiţia unui joc, de un cod al verosimilităţii şi convenţiilor – dar şi invers: ele impun un anumit tip de dramaturgie în raport cu situaţia şi derularea textului. Din start ele funcţionează ca o placă de ambreiaj între text şi scenă, între o situaţie şi un referent posibil şi textul dramatic, între dramaturgie şi imaginarul social al unei epoci sau codul raporturilor umane sau acţiunile posibile;

3. Funcţia principală a mesajelor non-verbale este una expresivă, acestea fiind desemnate să ofere informaţii privind starea psihologică de moment sau firea protagoniştilor;

4. Piesele lui Val Butnaru şi Constantin Cheianu sunt creaţii dramatice cu un discurs didascalic dezvoltat; dramaturgii basarabeni pun accent pe gestualitatea eroilor lor, pe suita de mesaje emise de aceştia;

5. Caracterul injonctiv al didascaliilor este reprezentat prin faptul ca acestea aduc explicaţii suplimentare în text care mai apoi trebuie să fie materializate obiectual şi care nu pot fi întotdeauna exact exprimate prin vorbire.

Bibliografie

1. Hayes, N., Orrell, S. Introducere în psihologie. Bucureşti: Editura All, 2010, ISBN: 973-571-433-7;
2. Nelega, A. Structuri şi formule de compoziţie ale textului dramatic. Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2010, ISBN 978-973-757-369-8;
3. Stanton, N. Comunicarea. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Tehnică, 1995, ISBN: 973-96937-9-2;
4. Ubersfeld, A. Termenii cheie ai analizei teatrului. Iaşi: Editura Institutul European,1999, ISBN: 973-611-044-3;
5. Zancu,I., Lupan, I. Verbal şi nonverbal în comunicarea umană. În: Studia Universitatis Babeş-Bolyai Ephemerides. Cluj – Napoca, 1997, nr. 1, anul XLII, pp. 89-115;
6. Alain Couprie. Le theatre: text, dramaturgie, histoire. Paris, Edition Armand Colin, 2009, pp. 12.

Surse:

1. Constantin Cheianu. Luministul. [Accesat: 26.02.2015] Disponibil:http://ru.scribd.com/doc/41765688/TEATRU-Patru-texte-patru-autori;
2. Val Butnaru. Iosif şi amanta sa. [Accesat: 26.02.2015] Disponoibil :http://ru.scribd.com/doc/41765688/TEATRU-Patru-texte-patru-autori.

TEXT ŞI DISCURS RELIGIOS

„LITURGHIERUL" PUBLICAT ÎN 1815 LA CHIŞINĂU: ASPECTE GENERALE

Irina CONDREA
Universitatea de Stat din Moldova

The "Liturgical Book" published in 1815 in Chişinău can be considered from several points of view, a vigorous root for various branches of culture in Bessarabia – the spiritual enlightenment, the development of literacy (reading/writing), the creation/establishment of spelling rules for printed texts in the Romanian language, the propagation of literary Romanian language and the spreading of elaborated religious discourse.

Keywords: *religious book, religious speech, translation, adaptation, archaisms*

Cartea religioasă în limba română a fost o bază, o posibilitate de răspândire şi de utilizare a limbii române literare în Basarabia secolului XIX, când începeau să se contureze tot mai pregnant procesele de deznaţionalizare, iniţiate de administraţia ţaristă a provinciei, care a fost anexată de Imperiul Rus în anul 1812. [Lavric: 2012)

Guvernarea rusă instituită aici îşi formează toate instituţiile administrative, între care un loc aparte îl ocupă crearea Eparhiei Basarabiei, al cărei scaun este ocupat de mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni în anul 1813. De la bun început, o preocupare de căpetenie a exarhului a fost să asigure bisericile cu cele mai necesare cărţi de cult, iar pentru aceasta îşi dă silinţa să deschidă la Chişinău o tipografie, în care se tipăresc mai multe cărţi necesare bisericilor şi preoţilor din acest ţinut. Conform unui raport din 1813 către Sinodul rusesc, pentru începerea lucrărilor, Gavriil Bănulescu-Bodoni avea deja pregătite sculele de tipar, precum „material trebuincios şi literă moldovenească şi slavonească", iar din mănăstirea Neamţu din Moldova a chemat „un tipograf iscusit, monahul Ignatie", care din naştere fiind din Rusia Mare, ştie perfect „limba slavă şi pe cea moldovenească" [Păcurariu: 1993, apud: Danilov: 2007, 34].

Ca şi în toate cărţile religioase publicate în limba română în Ţările Româneşti în acea vreme, în Tipografia Exarhicească se folosea alfabetul chirilic. În afară de literele cunoscute astăzi datorită alfabetului rusesc, în tipăriturile din secolul XIX se mai utilizau câteva slove, adoptate pentru scrierea în limba română şi anume: ѣ – ea; ꙗ – ia; ѧ – ea; ѫ- â; ъ – ă; ѹ - u; ѻ – o; ꙋ – ge/gi; ѯ –

z; **ѱ** – ps; **оу** – u; **ѵ** – i; **щ** – şt; **ѳ** – f; **ю** – iu; ↑ - î/în; **ь** – fără sunet (la sfârşit de cuvânt). Pentru lectura textului original al tipăriturilor ieşite de sub teascurile Tipografiei Exarhiceşti din Chişinău, este, de asemenea, necesar să se ţină cont de modul de numerotare a cifrelor, care se făcea prin anumite litere, de ex., a=1, в=2 etc. [A se vedea: Dragnev D., Gumenâi I., 2003].

Primele publicaţii apărute în Tipografia Exarhicească datează din anul 1815, acestea sunt *Slujebnicul, care în limba Rumânească să zice Liturghier* şi un *Molebnic, adecă rânduiala cântărilor de rugăciuni.*

Este de menţionat că în Ucazul sinodal din 1814 erau stipulate mai multe aspecte ale funcţionării şi administrării tipografiei, iar unul dintre principalele articole ale documentului prevedea că „În Tipografia Exarhicească se vor tipări cărţi bisericeşti şi în limba moldovenească, ce vor fi traduse din slavoneşte după aceleaşi cărţi sinodale" [Danilov: 2007,35].

În legătură cu chiar primul text publicat, mai mulţi cercetători au încercat să răspundă la întrebarea: ce reprezintă totuşi *Liturghierul* tipărit la Chişinău în 1815 – „o traducere integrală după ediţiile sinodale (ruseşti – n.n.) sau una parţială, cu corectări întreprinse de exarhul Gavriil?" [Danilov: 2007, 41]. Deşi nu s-a făcut încă o colaţionare a textelor din *Liturghier* cu textele sinodale şi cu cele publicate anterior în limba română, am putea avansa ideea că *Liturghierul* nu a fost tradus integral, ci mai curând este un text ajustat conform „*aşăzării Liturghiilor cesă Tipăresc în Rossia",* după cum menţionează însuşi Bănulescu-Bodoni. Doar un studiu mai detaliat al textului, ce urmează a fi întreprins, va putea oferi şi argumente concrete de ordin lingvistic. În afară de aceasta, pare puţin probabil ca exarhul basarabean să fi reuşit să traducă integral un text atât de voluminos (*Liturghierul* are 187 de file, adică 374 de pagini) într-un timp atât de scurt - Ucazul sinodal privind înfiinţarea tipografiei din Chişinău este aprobat pe data de 4 mai 1814 şi ajunge la Chişinău pe data de 27 mai, iar volumul respectiv a văzut lumina tiparului la 3 august 1815.

Dat fiind faptul că Ucazul sinodal prevedea ca textele tipărite la Chişinău să fie traduse după cele „slaveneşti", Bănulescu-Bodoni explică ce fel de schimbări s-au făcut pentru ca *Slujebnicul* să corespundă cu ediţiile sinodale şi atenţionează că „aflând întraceastă Liturghie oareşi care cuvinte ântralt chip tălmăcite, nu precum să află încele mai denainte Rumâneşte tipărite Liturghii, sănuse mire de aceasta, nici să socotească afi greşală, ci mai vârtos să ştie, că iaste îndreptare celor mai înainte făcute greşale".

În continuare exarhul explică amănunţit ce fel de „greşale" au fost corectate, numerotându-le chhar cu litere-cifre slavoneşti **а** şi **в**, adică **1** şi **2.** „Greşala: *Cu înţelepciune dreaptă. Şi înţelepciune dreaptă.* Care să află întoate Liturghiile tipărite rumâneşte, iaste cea întâiu, care au trebuit afi îndreptată. **1**: Căci nici în Liturghiile Greceşti, din care sau tălmăcit cele Slaveneşti, nici încele Slaveneşti acest feliu de Tălmăcire: *Cu înţelepciune dreaptă: nam găsit*

ce întoate Liturghiile am aflat*: înţelepciune drept* tălmăcire puse aşa ân Liturghiile Rumâneşti, adică: *Cu înţelepciune dreaptă*, este împrotiva scoposului alcătuitoriloru Dumnezeeştii Liturghii… la cele mai însemnate vremi a slujbei aceştiea, aduce aminte preotul, ori Diaconul Norodului cu cuvintele acestea: *Înţelepciune drepţi*, să privigheze stând în picioare, şi cu multă evlavie să ia aminte la cele ce să citesc, şi să fac, şi spre dovada adevărului, scriu tâlcuitorii Dumnezeeştii Liturghii, că creştinii cei de demult la ounele locuri avea voe de şidea în Biserică.

2. În locul cuvintelor: *Pre toţi, şi pre toate*, să află în Liturghiile Rumâneşti Tipărite: *Pentru toţi, şi pentru toate*, cu greşală, ne ourmând această tălmăcire, nice celor Greceşti, nice celor Slaveneşti Liturghii: …căci nu zicem pomeneşte Doamne pentru cutare, ci pomeneşte Doamne pe cutare.

Să mai găseşte oun cuvânt în Liturghiile Greceşti şi Rumâneşti, care încea Slavenească tălmăcire a Liturghii, care să tipăreşte în Rossia nusă flă. Adecă când este săse Precestuiască norodul, zice Diaconul, şi Preotul: cu frica lui Dumnezeu şi cu credinţă săvă apropieţi: unde încele Greceşti şi Rumâneşti Liturghii *sămai adauge: şi cu dragoste*. Noi ourmând după toată cuviinţa Liturghiilor, cesă tipăresc în Rossia acest cuvânt : şi cu dragoste, lam lăsat, socotind a fi mai peurmă adaos".

Din explicaţiile oferite de Bănulescu-Bodoni am putea deduce că este vorba mai curând de o colaţionare a textului românesc cu variantele din slavonă şi greacă, şi nicidecum de o traducere – varianta tipărită la Chişinău „ourmând" tălmăcirile slaveneşti, pe care exarhul „îndreptânduo" a „adaoso", şi nu a tradus-o: „cu ajiutoriul lui Dumnezeu o am tipărito, *ourmând* întru toate întocma Tălmăcirei Slaveneşti, şi aşăzării Liturghiilor cesă Tipăresc în Rossia, pe care noi din cele Slaveneşti *îndreptânduo,* cât sau putut mai bine, *am adaoso* cu Sinaxariul celor 12 luni, cu toate prochimenele trebuincioase preste tot Anul...". Caracterul „îndreptărilor" şi „adaosorilor" făcute ar putea fi determinate prin colaţionarea textului tipărit la Chişinău cu textele similare ale Liturghiilor din perioada respectivă, care erau folosite în Basarabia. Conform unui catalog recent, la sfârşitul secolului XIVIII – începutul secolului XIX au fost publicate mai multe ediţii ale *Liturghiei* în limba română, cum ar fi: *Liturghie,* Iaşi, Tipografia lui Duca Sotiriovici, 1747; *Liturghie,* Blaj, Tipografia Mănăstirii Sfânta Treime, 1756; *Liturghie,* Iaşi, Tipografia Mitropoliei, 1759; *Liturghie,* Bucureşti, Tipografia Mitropoliei, 1780; *Liturghie,* Iaşi, Tipografia Mitropoliei, 1794; *Liturghie,* Sibiu, Tipografia lui Petru Bart, 1798; *Liturghie,* Sibiu, Tipografia lui Ioann Bart, 1807; *Liturghie,* Sibiu, Tipografia lui Ioan Bart, 1809 [Cereteu: 2011]. Acestea au ajuns în bisericile Moldovei (unele exemplare se găsesc în fondurile bibliotecilor din Chişinău) şi bineînţeles că erau cunoscute şi puteau fi consultate/preluate de editorii de la Tipogrfia Exarhicească.

De o importanţă esenţială pentru studiul filologic al textului/textelor din acea perioadă este pastorala scrisă de Gavriil Bănulescu-Bodoni, cu are se deschide Liturghierul: cele 7 pagini reprezintă modelul ortografic şi lexico-grmatical din perioada respectivă, model care a rămas în vigoare pe parcursul mai multor ani de activitate tipografică din Basarabia.

Textul mitropolitului este redactat într-o limbă română curgătoare şi este alcătuit după canoanele pastoralelor arhiereşti, iar ortografia, punctuaţia şi formele gramaticale utilizate reprezintă mostre ale scrisului cu caractere chirilice, din perioada respectivă. Pentru investigaţiile filologice, acest text prezintă un interes deosebit, deoarece este unul original şi are o paternitate incontestabilă, deosebindu-se de restul lucrării, în care se fac resimţite constrângerile, cel puţin formale, ale scrierilor anterioare, ale originalului după care a foet expus/redactat/tradus.

Luându-se în consideraţie regulile scrierii cu algabetul de atunci, lectura şi redarea în grafie actuală a textului nu este o operaţie prea dificilă, fapt demonstrat chiar de începutul pastoralei, transcris cu alfabetul românesc de stăzi:

CU MILA LUI DUMNEZEU

Smeritul Gavriil Exarh Mitrpolit Chişinăului şi Hotinului

Tuturor celor cevor ceti această Păstorească a Noastră Învăţătură, Blagoslovenie Cerească le cerem dela Începătoriul Păstorilor, şi Mântuitoriul nostru Iucь Xcь.

Din Pronia celui prea Înalt încredinţăndusă Noao Povăţuirea Pravoslavnicei Biserici a Oblastei Bassarabii, după ne aparata Păstoreasca datorie, nu încetăm apune pre cât să poate, înbună orînduială această sfântă Biserică, şi pre slujitorii ei.

Între multe alte cuviincioase aşăzări care am cunoscut afi trebuinţă spre asă pune mai cudeadinsul înlucrare. Înştiinţându-ne că Bisericile întra ceastă Oblastie, întraltele, sânt lipsite şi de cărţile trebuincioase, neam silit a aşăza Tipografie, în Mitropolia Eparhii Noastre, ce este în Chişinău, pentru acăruia punere în lucrare căştegând Blagoslovenia Prea sfântului îndreptătoriului Sinod a toată Rossia, iată că întâiu cea mai trebuincioasă Bisericilor carte, decare întraceastă Eparhie este prea mare lipsă, Slujebnicul, care în limba Rumânească să zice Liturghie, cu ajiutoriul lui Dumnezeu o am tipărito, ourmând întru toate întocma Tălmăcirei Slaveneşti, şi aşăzării Liturghiilor cesă Tipăresc în Rossia, pe care noi din cele Slaveneşti îndreptânduo, cât sau putut mai bine, am adaoso cu Sinaxariul celor 12 luni, cu toate prochimenele trebuincioase preste tot Anul, şi cu alte folositoare învăţături spre povăţuirea Preoţilor, care învăţături încele mai denainte Tipărite Rumâneşte Liturghhii, nusă află.

Pastorala lui Bănulescu-Bodoni inserată în „Liturghierul” de la 1815 reprezuntă o mostră de limbaj religios, având pronunţate caracteristici stilistice, printre care se remarcă o serie de forme arhaice:

- **arhaisme lexicale**: *pronie* (dumnezeire, providenţă), *blagoslovenie* (binecuvântare), *prochimen* (verset din psalmi care se cântă înainte de a se citi un pasaj din Biblie sau înainte de o rugăciune sau de o cântare), *metaxerisi* (a folosi, a utiliza), *pricesştanie* (cuminecare, împărtăşire), *ouserdnic* (sârguincios, zelos), *au păzito* (au păstrat-o), *oblastie* (regiune), *au tâlcuit, tâlcuitori* (au tălmăcit, au tradus, traducători), *glăsui* (a vesti, a spune), *vozglas* (vestire), *pravoslavnic* (ortodox), *ispovedanie* (confesiune, mărturisire), *am adaoso* (am adăugat-o);

- **arhaisme gramaticale**: conjuncţia *să* pentru *se* (*să zice, să cuprinde, cele ce să citesc, şi să fac), cudeadinsul* (dinadins); repriza şi anticiparea pronumelui concomitent: *o am tipărit-o*; grade de comparaţie formate cu sinonimele adverbelor *mult, foarte* din variantele contemporane: *mai vârtos să ştie; prea mare lipsă; cumplita răutate şi groaznica năvălire;* proteza realizată prin utilizarea lui *u* final: *îndreptându-o, alcătuitoriloru*; acordul în număr al pronumelui *care*: *sfinţii, carii sau proslăvit, sfinţii, carii sau sfinţit în Rossia, şi pe carii Dumnezeu...iau vesti*; diftongarea lui *e*: *vreami, veache;* diftongul *-iu* la sfârşitul unor cuvinte: *întâiu, oltariu, feliu;* forma *nice* a conjuncţiei *nici: nice celor Greceşti*; forma rotacizată a prepoziţiilor *pe, peste*: *şi pre toţi şi pre toate, preste tot Anul*; dativul sintetic cu funcţia de atribut, specifică pentru cazul genitiv: *Mitrpolit Chişinăului şi Hotinului* (forma actulă: *Mitropolit al).*

Per ansamblu, textul pastoralei este redactat într-un limbaj specific scrierilor cu caracter religios din perioada respectivă, conţinând multe noţiuni şi forme de exprimare, utilizate şi astăzi, cum ar fi: *Blagoslovenie Cerească, cu ajiutoriul lui Dumnezeu, Liturghia Arhierească, Dumnezeească Jărtvă, cu frica lui Dumnezeu şi cu credinţă săvă apropieţi, pocăinţă de tina păcatelor, spre ertarea păcatelor şi spre viaţă de veci, sfintele Icoane a Născătoarei de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Mariei, prea bunul Dumnezeu* şi multe altele. Prin particularităţile sale, acesta se înscrie într-un tip aparte de discurs, examinat şi definit de cercetători ca discurs specializat religios [Teleoacă: 2013; Zafiu].

Liturghierul de la 1815 reprezintă o carte voluminoasă, care, conform mai multor note ce s-au păstrat pe unele exemplare, a fost distribuită preoţilor pe timpul mitropolitului Gavriil şi a cunoscut o largă circulaţie, fiind folosită în bisericile bsarabene. Multe cărţi ajuns până în prezent şi pot fi găsite în colecţiile de carte rară ale bibliotecilor sau ale altor instituţii din Chişinău. [A se vedea: Cereteu: 2012]. Diverse exemplare ajunse până astăzi poartă pecetea timpului şi a locului în care s-au pomenit; cei care foloseau aceste cărţi, în virtutea unei vechi tradiţii, consemnau pe paginile lor anumite evenimente. În felul acesta, prin notele făcute pe spaţiul liber al unor pagini, au ajuns până la noi diverse mostre de limbă, forme de exprimare, nume proprii, cugetări ș.a., care reprezintă particularităţi ale limbajului vorbit/scris pe aceste meleaguri cu circa 200 de ani în urmă. Astfel, pe un exemplar din colecţia Bibliotecii naţionale a Republicii Moldova (cota 431368),

găsim consemnarea: F. 1-5 (din 9 f.): „<Această carte ce să numeşte> Leturghie, dată de Preaosfinţiia sa Mitropolit Gavriil o au dat la bisărica den sat Drăguţeni, unde să cinsteşte şi să prăznuiaşte hramul Preacuvioasăi Maicii noastre Paraschevie, cu preţ treizăci lei şi treizăci parale, ca s(ă) le fie spre veacinică pomenire viilor şi celor răposaţi. Şi am scris preot Alexandru Chirvasov popovici cu zisa şi preimirea vornicului şi sătenilor la velet 1815, dechev(rie)". Pe o foaie albă la sfîrşitul cărţii: „Cartea ci si numeşti Ceaslov a bisăricii Sfinţilor Mai Marilor Voi(e)vozi Mihail şi Gavriil. Ghiorghi Untilă".

Un exemplar din Biblioteca Universitţii de Stat din Moldova conţine mai multe însemnări, atât despre posesorii cărţii, cât şi despre unele evenimente istorice sau de familie. Inscripţia de pe filele 1-9: „Anul 1849 noieviri în 8 zile. Aceast(ă) carti, ci se numeşti Liturghii, am cumpărat-o din satu(l) Meleşeni cu preţ 3 carboavi di la blagocinu(l) Manoil Baltag, eu ierodiiacon Domintian şi după moartea me(a) să rămîi di opşti pentru că omul să trece şi mâna putrezeşte, iară scresoarea în veci tră(i)eşte". Se remarcă aici filozofica idee despre trecerea timpului: *omul să trece şi mâna putrezeşte, iară scresoarea în veci tră(i)eşte,*care este mereu actuală.

Sunt interesante informaţiie, prin care cei ce scriau voiau să facă cunoscute anumite lucruri, făcând menţiunea „să să ştie": „*Să să ştie* di când m-am preuţit eu, unbla veletul 1819 dechemvrii 24 zile diiacon, şi în 26 zile preot. Preotul Dimitrie Mândrescu ot Meleşăni"; „*Să să ştie* di când s-au cutremurat pământul, la anul o mie opt sute doaozăci şi unul ghenari în doaozici şi noao zile, vineri, înspre sânbătă, la noao ceasuri din noapte. Preot Dimitrii Mândrescu"; „La anul 1821 s-au bătut turcii cu grecii la Sculeni"; „*Să să ştie* di cându s-au născut fiica noastră Catrina. Unbla veletul 1816, dechemvrii 20. Dumitru Mândrescu"; „*Să să ştie* di cându s-au născut fiiul nostru Toader. Unbla veletiul 1819, fevruar 10, luni, în săptămâna albă, în anul în care şi înpăratul Alexandru Pavlovici au vinit prin ţara noastră. Preutul Dimitrii Mândrescu ot satul Meleşeni".

Printre mostrele de exprimare arhaică se remarcă denumirile lunilor *ghenari* (ianuarie), *dechemvrii* (decembrie), *fevruar* (februarie), *noieviri* (noiembrie); anul concret are denumirea *velet*, iar pentru a indica timpul trecut apare o formă de o surprinzătoare expresivitate arhaică: ***unbla veletul*** *1816;* ***unbla veletul*** *1819, fevruar 10,* deşi este utilizat şi substantivul *an*: *la anul 1821* sau *în anul în care.* În prezent, dicţionarele consemnează lexemul *veleat* cu menţiunea (înv.) şi nu cu sensul de an, ci de perioadă de timp – DEX: **VELEÁT,** *veleaturi,* s. n. (înv.) **1.** Timp fixat, hotârât pentru realizarea a ceva; dată, termen; *p. ext.* an. ◊ Expr. *A-i trece* (cuiva) *veleatul* = a-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul. **2.** Durată a vieţii, trai. ♦ (În construcţie cu verbele „a veni", „a sosi") Sfârşitul vieţii; moartea. [Var.:**văleát** s. n.] – Din sl. **vŭlěto** „în anul...". Este de menţionat şi prepoziţia OT, cu sensul DIN, specifică textelor

vechi şi utiliztă pentru a indica loclitatea: „Preotul Dimitrie Mândrescu ***ot*** Meleşăni" sau „***ot satul*** Meleşeni".

Inscripţiile inserate pe paginile cărţilor denotă intensa circulaţie şi popularitate a acestei tipărituri, care, din mai multe puncte de vedere, poate fi considerată o rădăcină viguroasă pentru diverse ramuri ale culturii în Basarabia – iluminarea duhovnicească, dezvoltarea ştiinţei de carte (cititul/scrisul), constituirea/stabilirea normelor ortografice ale textelor tipărite în limba română, propagarea limbii române literare şi a discursului religios elaborat.

Bibliografie

1. CERETEU I, I. *Carte românească veche şi modernă în fonduri din Chişinău. Catalog*. Iaşi, Edit Tipo Moldova, 2011.
2. DANILOV, M. *Cenzura sinodală şi cartea religioasă din Basarabia. 1812-1918 (între tradiţie şi politica ţaristă)*. Chişinău: Bons Offices, 2007.
3. DRAGNEV, D., GUMENÂI, I. *Paleografia slavo-română şi româno-chirilică*. Chişinău: Civitas, 2003.
4. LAVRIC, A.. *200 ani de la anexarea Basarabiei de Imperiul Ţarist: consecinţele raptului teritorial pentru românii basarabeni.* Materialele simpozionului ştiinţific internaţional, Cahul, 12-13 mai 2012. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu", 2012, p. 250-266.
5. PĂCURARIU, M. *Basarabia: Aspecte din istoria Bisericii şi a neamului românesc*. Iaşi, 1993.
6. TELEOACĂ, D.L. *Discursul religios ca discurs specializat.* http://www.agonia.net/index.php/essay/14040357/index.html
7. ZAFIU, R. *Ethos, pathos şi logos în textul predicii.* http://www.academia.edu/5875526/Ethos_pathos_%C5%9Fi_logos_%C3%AEn_textul_predicii

MOTIVE BIBLICE ÎN POEZIA LUI VASILE VOICULESCU

Gheorghe COLŢUN
Universitatea de Stat din Moldova

The religious poetry of V. Voiculescu contains a variety of poems based on biblical motivs. The article presents the most vivid poems that underline the religious theme.

Keywords*: poem, biblical motivs, V. Voiculesc*

Opera literară a scriitorului V. Voiculescu este diversă: poezii, nuvele, piese de teatru, romanul „Zahei Orbul", sonete şi povestiri. În perioada antebelică

s-au manifestat, în mod expres, scriitorii tradiţionalişti, a căror ideologie s-a cristalizat în jurul revistei „Gândirea”. Tradiţionaliştii au preluat elemente din orientările semănătoriştilor şi ale poporaniştilor şi erau în opoziţie cu modernismul lovinescian. G. Călinescu îl include pe V. Voiculescu în gruparea „Ortodoxiştii”, alături de N. Crainic etc. Totuşi „ortodoxismul lui V. Voiculescu este anterior aceluia al „Gândirii”, dar poetul a luat cunoştinţă de sine şi s-a sistematizat acolo. Acum apare o convenţie decorativă, prin care totul se prefa-ce „în îngerime” şi ia aspectele „îngereşti”... [1, p. 882]

Poetul a editat câteva cărţi de poezie: „Poezii” (1916), „Din ţara zimbrului” (1918), „Pârgă” (1921), „Poeme cu îngeri” (1927), „Destin” (1933), „Urcuş” (1937). V. Voiculescu şi-a construit un univers poetic pe parcursul unui timp mai îndelungat. Pornind de la tradiţionalismul semănătorist („Poezii”), ajunge în cohorta scriitorilor ortodocşi. Abia după apariţia plachetei „Pârgă” începe să se afirme originalitatea liricii voiculesciene. În primul rând, se accentuează caracterul religios al liricii. Dacă în primele două volume scenele şi motivele biblice reprezentau, mai degrabă, simple elemente decorative, în „Pârgă” acestea devin cutremurătoare alegorii ale spirituui interior al autorului. Poet religios, nu cunoaşte îndoiala sau revolta psalmistului arghezian. Dânsul e un diamant spălat de mâna Domnului în apele Eternităţii, e chiar un arcuş purtat pe o vioară de mâna lui Dumnezeu etc. Ceea ce-l deosebeşte pe V. Voiculescu de T. Arghezi este mai presus de toate Credinţa într-un Dumnezeu salvator.

După cum s-a menţionat deja o temă dominantă a creaţiei poetului este poezia religioasă. De o aleasă profunzimesănt poemele care au ca punct de plecare diverse motive biblice. În aceste pome predomină meditaţii adânci asupra existenţei umane, tinzând mereu spre desăvâr.ire, dar indus deseori în eroare de milenarele ispite ale păcatrului uman.

În cele ce urmează, vor fi prezentate câteva poezii ce au ca bază de inspiraţie diverse motive biblice.

Poezia **„În grădina Ghetsimani”** a fost publicată în volumul „Pârgă” (1921), atestând maturitatea poetică a lui V. Voiculescu şi anunţând tematic volumul „Poeme cu îngeri”. Poezia revocă rugăciunea lui Iisus în grădina Ghetsimani, pe Muntele Maslinilor. Din „Biblie” aflăm: *„S-a dus ca de obicei la Muntele Maslinilor”.* [Luca, 22,39] *Iisus i-a povăţuit şi pe ucenicii Săi să se roage, ca să nu intre in ispită*. [Luca, 22, 40] Sufletul Mântuitorului *„era întristat de moarte”.* [Matei, 26, 37] După rugăciunea Sa, îi surprinde pe ucenicii Săi dormind, cu toate că îi îndemnase să stea de veghe şi îi dojeneşte: *„Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită. Că duhul este osârduitor, dar trupul – neputincios”.* [Matei, 26, 41]

„Evanghelia după Luca” spune că, în timp ce Iisus spunea: „*Părinte, de voieşti, depărtează paharul acesta de la Mine… Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă!”* ; Atunci *„Un înger din cer i s-a arătat şi-L întărea”.* [Luca, 22,

42-43] După încheierea rugăciunilor Iisus a venit spre ucenicii Săi şi le-a spus sentinţa ce-l aşteaptă: *„Iată s-a apropiat ceasul şi Fiul Omului va fi dat în mâinile păcătoşilor”.* [Matei, 26, 36-46]

Lupta cu moartea este trăită cu foarte mare intensitate, încât *„sudoarea s-a făcut ca nişte picături de sânge ce cădeau pe pământ”.* [Luca, 22, 44] Câştigând această luptă în favoarea morţii, Iisus a devenit Nemuritor în Cer şi pe Pământ, ajungând adevăratul Fiu al Lui Dumnezeu.

În poezia „În grădina Ghetsimani” evenimentele din „Biblie” capătă un alt colorit în funcţie de intenţia autorului. V. Voiculescu descrie doar punctul culminant al stării de maximă tensiune generată de aşteptarea, desfăşurarea şi finalul unui conflict, a unei clipe dramatice: lupta cu soarta: *„Iisus lupta cu soarta şi nu primea paharul…”* Toate celelalte imagini ale poeziei se subordonează acestui vers.

Titlul poeziei vine să sugereze suferinţe şi patimi, dureri şi lacrimi, deoarece în grădina Ghetsimani a luat sfârşit calea vieţii terestre a Lui Iisus, de aici Fiul Omului a călcat moartea cu moarte, aici a fost locul purificării Lui de patimi, prin virtuţi.

Poezia este alcătuită din patru catrene, organizate în jurul întâmplărilor ce scot în relief natura dual㠹 a Lui Iisus: de om şi de fiu al Lui Dumnezeu.

În prima strofă se descrie tabloul tragic al împotrivirii Lui Iisus-omul de a primi paharul morţii: *„Iisus lupta cu soarta şi nu primea paharul… / Căzut pe brânci în iarbă, se-mpotrivea întruna”,* cu toate că ştia menirea ce-i fusese hărăzită: aceea de a lua asupra sa păcatele omenirii. Utilizarea verbelor *„lupta”, „nu primea”, „se-mpotrivea”* redă refuzul conştient de a nu se supune unui destin nedrept. Îmbinarea de cuvinte *„căzut pe brânci”* nu semnifică gestul unui om învins, ci este invocarea divinităţii prin rugăciune. Zbuciumul sufletesc şi suferinţa fizică sunt prezentate prin cuplurile *„sudori de sânge”, exprimând omenescul,* şi *„chipu-i alb ca varul”,* sugerând puritatea, divinul. Martori la derularea tragediei este atât pământul, plin de păcate, cât şi cerul sublim: *„Şi-amarnica-i strigare stârnea în slăvi furtuna”.*

Strofa a doua ne aminteşte de textul biblic. Ajuns la locul care se numea Golgota Lui Iisus i s-a dat să bea vin amestecat cu fiere, dar Iisus a refuzat să bea. Totuşi Dânsul urma să îndeplinească predestinata soartă, adică porunca divină: *„O mână nendurată, ţinând grozava cupă, /Se cobora-mbiindu-l şi i-o ducea la gură… / Şi-o sete uriaşă sta sufletul să-i rupă… / Dar nu voia s-atingă infama băutură”.* Metafora *„grozava cupă”* semnifică păcatele omenirii, pe care Iisus trebuia să le preia asupra lui. Setea *„uriaşă”* sugerează vrerea Lui Iisus de a se sacrifica prin pătimire, cu toate că nu dorea s-atingă infama băutură, având ca orice om slăbiciuni, momente de ezitare, temându-se de chinurile pe care urma să le îndure. Or, doar astfel putea să izbăvească omenirea de păcate.

Urmează strofa a treia: *„În apa ei verzuie jucau sterlici de miere / Şi sub veninul groaznic simţea că e dulceaţă… / Dar fălcile-ncleştându-şi, cu ultima putere / Bătându-se cu moartea, uitase de viaţă!”.* Autorul apelează la tropii *„apa ei verzuie”* şi *„veninul groaznic”* pentru a sugera chinurile pe care Iisus le va îndura, iar cuvintele *„mierea”* şi *„dulceaţa”* semnifică izbăvirea omenirii prin jertfa divină, fericirea ce urmează să vină. Teama de moarte îl face pe Iisus să se împotrivească *„cu ultimă putere”,* uitând că numai aşa va putea să salveze omenirea, obţinând, în schimb, viaţa veşnică.

Martori ai imensei tragedii apare natura, flora personificată, revoltată de cele ce se întâmlă: *„Deasupra, fără tihnă, se frământau maslinii, / Părea că vor să fugă din loc, să nu-l mai vadă”* şi fauna, scoasă din fire, reprezentată de „*uliii de seară”,* care *„dau roate după pradă”.* Decorul de seară, de sfârşit de zi, semnifică şi sfărşitul vieţii pământeşti a Lui Iisus. *„Furtuna”* din ceruri, de la începutul poeziei, se amplifică cu *„vrăiştea grădinii”.* Astfel, tragedia Lui Iisus devine o tragedie a întregului Univers.

Ideea finală pe care vrea s-o accentueze poetul este că Iisus Hristos a devenit Mântuitorul, care a izbăvit omenirea de păcate, plătind salvarea prin groaznice chinuri. Nemuritoarea faptă a fost făcută din marea dragoste pentru oameni.

Vasile Voiculescu, poet de mare profunzime şi complexitate lirică, publică în volumul „**Poeme cu îngeri**” (1927) poemul de o rară manieră artistică şi o trăire adânc sensibilă **„Pregătiri de cină”.**

În această deosebită realizare, poetul ne prezintă ajunul *„cinei de taină”,* un subiect biblic zguduitor şi bine cunoscut de orice creştin. La începutul primăverii întreg Ierusalimul se pregătea de Paşti şi toată lumea era în alertă de pregătire. În acest timp, *„Iisus, din foişorul cu şiră înverzită / privea deşarta caznă şi robotul zadarnic”,* iar „*Iuda se tânguia la poartă / Oprind din drum casapii cu mieii de vânzare; / Ioan pleca la apă cu vasele de toartă, / Iar Petre-şi da cuţitul pe gresii şi amnare”.*

Cu multă greutate, Iuda găsi un precupeţ, care se învoi să-i vândă mielul şi l-a adus în faţa Lui Iisus: *„Era un miel molatic cu labele plăviţe,/ Mirositor a lapte şi-l toropise somnul, / Cu fruntea cucuiată de două mici corniţe / Şi, presimţind scăparea, a behăit spre Domnul, / Atunci duios şi paşnic, ca un păstor de munte, / Iisus îl luă în braţe cu-atâta sfâşiere, / Îl sărută cu sete pe bot, pe ochi şi frunte, / Apoi întoarse capul şi-l dete spre junghiere / Cu mâneci suflecate voioşi îl apucară / Îi scoaseră cordeaua, smulgându-i clopoţelul / Doar Iuda – nţepenise, holbat, năuc pe scară / Privind sărutul tainic ce osândise mielul”.* [2, p. 202]

În acest poem, pe lângă descrierea cu mult talent al paşnicului miel biblic, poetul V. Voiculescu utilizează cu măiestrie frazeologismul de origine biblică *„sărutul lui Iuda”,* parafrazându-l şi obţinând o expresie cu o lumină nouă *„sărutul tainic”,* care are o semnificaţie ce se opune sensului frazeologismului

„sărutul lui Iuda”. „Sărut tainic” ar însemna „sărut al credinţei, al curăţeniei spirituale, al iertării de păcate”, or, mielul biblic simbolizează curăţenia divină şi jertfa nevinovată adusă Domnului Nostru pentru iertarea greşelilor noastre. Însuşi poetul V. Voiculescu a fost o jertfă nevinovată a vitregiilor vremii, fiind chiar întemniţat între anii 1958 şi 1962.

O altă poezie ce are punct de pornire un motiv biblic este **„Cina cea de taină”.** În „Biblie” îmbinarea de cuvinte respectivă are semnificaţia de „un legământ, o taină ce poate apărea în diverse situaţii”; „o deschidere totală a sufletului în faţa unor oameni apropiaţi”. Deschiderea şi dăruirea totală a Lui Iisus a avut loc în timpul „Cinei Domnului”, descrisă în „Sfânta Scriptură”:

26. Şi pe când mâncau ei, Iisus a luat o pâine şi, după ce a binecuvântat-o şi a dat-o ucenicilor, zicând: „Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul meu”.

27. Şi apoi a luat paharul, a mulţumit şi l-a dat, zicând: „Beţi toţi din el;

28. căci acesta este sângele meu, sângele legământului celui nou care se varsă pentru mulţi, spre iertarea păcatelor.

29. Dar vă spun că de acum încolo nu voi mai bea din acest rod al vieţii până în ziua când voi bea cu voi în împărăţia Tatălui Meu”. [Matei, 26: 26- 29]

În **„Cina de taină”** V. Voiculescu, în pofida multor obstacole, îşi deschide *„cămara sufletului scundă”,* ca să intre Iisus. Sosirea Mântuitotului împrăştie *„duhnitorul întuneric”* şi ridică bolta tavanului, ca bicisnicul ce sta *„pe brânci şi-ncovoiat”* să poată şedea şi răsufla liber. Întâlnirea îl bucură mult pe eu-l liric:

„Te-am cunscut deşi veniseşi un tainic oaspe nechemat,
Şi-am priceput că ţi-este sete şi încă, Doamne, n-ai cinat.” [3. p.68]

Atunci Iisus îi răspunse:

„M-am abătut să fac la tine, de-ngădui, ***cina cea de taină...***
Chiverniseşte pentru Paşte şi pune-ţi grabnic altă haină”. [3, p. 68]

Poetul, fiind singuratic şi neavând nici *„o dramură de pâine”,* rămâne derutat, dar este salvat de Fiul Domnului, care:

„...Atunci spre inima-mi crecută purtându-ţi liber braţul drept,
Ca dintr-o lacră neîncuiată mi-ai scos-o repede din piept,
Ai rupt-o lesne ca pe-o roadă ce coaptă spânzura pe ram,
Şi n-am simţit nici o durere, aşa de bucuros eram.
Apoi, frângând-o bucăţele, cum nu aveam la cină soţi,
M-ai dus tăcut la o răscruce şi-am împîrţit-o-n zori la toţi”. [3, p. 69]

V. Voiculescu a fost un poet şi un bun creştin, care nu numai credea în Dumnezeu, dar Îl şi descoperse în multe fenomene şi fapte pe pământ. Poezia „Cina cea de taină” are un vădit caracter alegoric. În calitate de pâine propriu-zisă pentru cina cea de taină i-a servit propria-i inimă, pe care, fără a ezita, a împărţit-o tuturor la o răscruce. Prin acest gest s-a accentuat marea dragoste a poetului faţă de Iisus şi faţă de toţi creştinii ortodocsi şi, în acelaşi timp, ideea dăruirii totale de sine.

Autorul a scos în relief modestia şi simplitatea Mântuitorului omenirii, care îl roagă pe poet:

„Adună rudele şi soţii cu slugile, la sărbătoare,
*Şi toarnă apă caldă-n vase, **să-i spăl** frăţeşte **pe picioare**”.* [3, p. 68]

Spălatul picioarelor simbolizează pocăinţa, este o pildă de dragoste şi un îndemn dumnezeiesc la smerenie, servire şi iubire de aproapele. Spălatul picioarelor nu are numai valoarea unei curăţiri exterioare, ci simbolizează şi curăţenia sufletelor.

Chipul Lui Iisus este o prezenţă copleşitoare în sufletul poetului şi credinciosului V. Voiculescu. În „Iisus în copilărie”, „Iisus pe ape”, „Pe drumul de aur al Sidonului”, „Cheia de aur”, „Botezul”, „Părinte, unde să te caut?”, „Plângere către Heruvim”, „Orbul”, „Aşteptare sub cortul pustiei”, „Pe cruce” etc. Hristos apare în toată strălucirea dumnezeiască a minunilor săvârşite pe pământ.

Una din minunille săvârşite de Iisus Hristos în timpul scurtei sale aflări pe Terra este descrisă de V. Voiculescu în poezia **„Iisus pe ape”.** În timpul unei mari furtuni Iisus a venit la corabia ucenicilor săi, umblând pe ape ca pe uscat:

„Iisus umbla pe ape şi nămile de valuri
Se prefăceau supuse, în lespezi la picioare.
O pârtie, croită de-a dreptul până-n maluri,
Îi netezea ca-n palmă talazuri şi vâltoare”. [3, p. 66]

Mântuitorul „l-a chemat pe Sfântul apostol Pavel să vină la El, dându-i aceeaşi condiţie de imponderabilitate, de negare a legii gravităţii”. [4, p. 441] Iisus porunceşte mării să-şi oprească valurile, care puneau în pericol de moarte corabia ucenicilor.

„Domnul Iisus Hristos este însă atotputernic şi stihiile mării devin neputincioase în faţa Lui, fiindcă ea, creaţia, este dependenă de Creatorul ei” [4, p. 442]:

„Departe-n sorbul lacom, cu vântul împotrivă,
Nevolnici, ucenicii uitase să se roage;
Corabia, o coajă de nucă costelivă
Trăsnea în pumnii mării, clătinându-se din doage”.
Furtuna-i înteţită orbea cu praful apei
Şi pulberea amară le îneca gâtlejul...
Dar tot vedea cum colo se umilesc nahlapii
Şi-ntr-o cărare lină se schimbă- ntreg vârtejul”. [3, p. 66]

În final, autorul subliniază forţa supranaturală a Mântuitorului, care-i stăpânul întregii lumii, şi, în acelaşi timp, sacrificarea de sine a Lui Hristos:

„Şi, încleştaţi de spaimă cu mâinile pe funii,
Priveau cum uriaşa nălucă se tot duce:
Cu braţele în lături plutea –n bătaia lunii,
Tăind şi cer şi ape ca o imensă cruce”.[3, p. 66]

Emoţiile sacre ale poetului, izvorâte din alte motive biblice, şi-au găsit oglindire în poezii de o sensibilitate adâncă. Scriitorul se află într-o lungă şi dureroasă aşteptare de coborâre a Părintelui Suprem pe pământ:

„Te-aştept, deasupra-mi cu vasta nopţii şatră...
Te-aştept. Pe masa punerii înainte
Aşez gândurile frământate, azimă căznită:
Dacă ***la început a fost cuvântul****, părinte,*
De ce lumea n-a fost în gura ta o vorbă fericită?
Ce mi-a rămas din alianţa cu tine?
... Pe hrisovul cu steme de aur mort...
Tu nu prea pogori pe ţărâna pustie,
Cu îngerii tăi să mănânci pâinea mea, sub cort,
Ca-n dumnezeiasca de-odinioară Xenofilie". [3, p. 92]

V. Voiculescu simte o foame pentru sacru, foame ce rămâne mereu neîdestulată. Dânsul nu poate gusta fericirea de a-l vedea pe Domnul, fiind cuprins de nelinişte şi înclinând spre o polemică spirituală. Această polemică nu e duşmănoasă însă, bazându-se, mai degrabă, pe un înalt sentiment de dragoste pentru Divinitate, dar care nu este reciproc împărtăşită.

În **„Plângere către Heruvim"** poetul e iarăşi în nesfârşita aşteptare ca Puternicul Xeruvim să vină „*să culeagă tristele noastre jalbe*", însă:

„Bătrânul Dumnezeu nu ne-a mai călcat Bărăganul,
Şi ***pe apele*** *noastre* ***nu*** *mai* ***umblă Iisus".*** **[**3, p. 93-94]

Poezia **„Pe cruce"** reprezintă un discurs liric descriptiv al crucificării Lui Iisus:

„Iisus murea pe cruce. Sub arşiţa grozavă
Pălea curata-i frunte ce-o sângerase spinii...
Şi chiar în clipa morţii huliră cărturarii,
Cu fiere oţetită îl adăpau străgerii...
Râdea cu hohot gloata de spazmele durerii
Şi-l ocărau tâlharii". [3, p. 28]

Chiar şi ucenicii Învăţătorului lor nu puteau să întreprindă nimic pentru a-L salva pe Iisus. Autorul descrie jalnică situaţie în care se aflau ei:

„Departe ucenicii priveau făr-de putere...
Cu el se năruise nădejdea lor întreagă;
N-aveau decât să fugă în lumea cea pribeagă
Şi fără mângâiere". [3, p. 29]

Plină de disperare, mama Lui Iisus, Maria, împreună cu Maria Magdalena deplâng soarta cruntă şi se revoltă împotriva crimei crude:

„Zdrobită, la picioarele-i, zăcea plângând Maria
Şi-adânc zbucnea blestemul din inima-i de mamă.
Alături Magdalena, în lunga-i ei maramă,

Ţipa văzând urgia". [3, p, 29]

Utilizarea adverbului „adânc" înaintea verbului „zbucnea" sugerează violenţa şi profunzimea chinurilor interioare ale mamei, iar folosirea cuvântului „blestem" scoate în relief imposibilitatea de a schimba ceva şi faptul că destinul Lui Iisus trebuie îndeplinit conform voinţei Tatălui Suprem, deoarece doar aşa Fiul Lui va salva de pieire lumea păcătoasă. Îmbinarea de cuvinte „inima de mamă" sporeşte tragicul şi dramatismul situaţiei descrise de autor.

Un susţinător al Lui Iisus este natura, care-şi manifestă dezacordul cu acea crimă odioasă, pusă la cale de *„fariseii cu feţele smerite/ Şi bărbiile – argintate",* ajutaţi de vânzătorul Iuda.

„Pe stâncile Golgotei tot cerul Palestinii / Părea că varsă lavă". [3, p. 28]

Moartea Lui Iisus este semnificatv sugerată prin „maslinii fără frunze", care, simţind marea pierdere, rămân fără de frunze în semn de protest. Reacţia naturii la chinurile Lui Iisus reprezintă o personificare sugestivă, care apare şi în „Biblie".

Motivul biblic al apariţiei primilor doi oameni pe pământ, Adam şi Eva, poate fi găsit în câteva poezii de-ale lui V. Voiculescu: **„Petec de veche frescă", „Eva"** etc. „Biblia" povesteşte astfel despre geneza primilor oameni: [5]

7 „Şi Domnul Dumnezeu l-a zidit pe om din ţărână luată din pământ şi a suflat asupra lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul întru suflet viu".

18 Şi a zis Domnul Dumnezeu: "Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor pe potriva lui".

21 Atunci Domnul Dumnezeu a adus asupra lui Adam un somn adânc, şi el a adormit; şi a luat una din coastele lui şi locul ei l-a plinit cu carne.

22 Iar coasta pe care Domnul Dumnezeu o luase din Adam a prefăcut-o în femeie şi a adus-o la Adam.

23 Şi a zis Adam: "De data aceasta iată os din oasele mele şi carne din carnea mea!; ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul ei". [5, 2: 7, 18, 21-23]

Până la zămislirea Evei *„raiul, gătit, sta mort".* V. Voiculescu ne descrie această jalnică lâncezeală în poezia **„Petec de veche frescă"**. Iată cum arăta tristul Paradis:

„... ornic neîntors / Lei lungi lâncezeau lângă miori, / Tigri şi gazele moţăiau în flori, / Inorogul părea din câlţi tors, / Caii de cauciuc, taurii tânjitori, / Câinii blegi nu ziceau ham, / La umbră dormea dus un maimuţoi – Adam?" [3, p. 199]

Nici chiar Dumnezeu nu era mulţumit de această lume statică şi hotărî să facă o schimbare în Rai: o zămisli pe Eva *„Cu flori, cu fragi, cu mere toată, ... / Cu nou şi fraged iz de păcat".* Atunci în rai se întâmplă o minune:

„Leii s-au oprit din căscat, / Fiarele săriră deodată, / Alai cu ea în mijlocul lor, /

Centaurii galopau s-o vadă, şi iată, / Îngerii se coborau ceată / Să-i cânte laude-n cor. /

Albă, goală, neruşinată, / Eva zâmbea galeşă tuturor, / Inima paradisului începea să bată". [3, p. 199]

Autorul a preamărit intenţionat atmosfera nouă creată în Rai, dorind să accentueze rolul femeiei ca generator al noului şi, în general, al vieţii divine şi terestre. În acelaşi timp, această poezie e un joc amuzant al poetului de a prezenta o viziune lirică a modului original în care a fost creată Eva.

Odată zămislită, Eva, din poezia cu aceeaşi denumire, îl face pe „*maimuţoiul – Adam*" să devină un om care începe să gândească, să se îndrăgostească de ea, ca apoi să fie gata de orice:

„Ai jupui pământul de pajişti să-i faci rochii, / Ai sfâşia pulpane de ceruri rând pe rând, / Râvneşti să-i scrii poemul mai lin cum deschizi ochii, / Din înălţimi de vorbe şi albăstrimi de gând". [3, p. 86]

Oricât de venerată ar fi Eva, dânsa rămâne pentru umanitate simbolul marelui păcat, căci deseori:

„Te vezi cu mâna-ntinsă spre-un fruct cu must de noapte, / Trunchi tânăr de măr dulce stă trupul zvelt de vis.../ Încremenise raiul cu paznici la intrare, / Corabie-adormită pe cosmicul abis, / Tu stai cu mâna-ntinsă spre albul rod prin care / Îţi deschidea păcatul dinamic paradis". [3, p 86]

Şi în pofida faptului că s-au scurs secole şi milenii *„ea poartă-n sine mărul cereştilor arvuni",* pe care bărbatul îl caută *„cu-o-mbrăţişare", / Şi-astfel te-alcătui singur din hârburi de minuni".* [3, p.87]

Poezia **„Sodoma"** are ca subiect capitolul 19 din „Biblie", Întitulat „Nelegiuirile şi nimicirea Sodomei". Oraşele Sodoma şi Gomora se aflau pe valea Mării Moarte şi se proslăvise prin păcate nespus de mari în faţa Domnului. Dumnezeu a hotărât să le şteargă de pe faţa pământului pentru nelegiuirile făcute de locuitorii lor. În ajunul răsplatei în Sodoma au venit doi îngeri, pe care doar Lot i-a primit în casa lui şi Le-a făcut ospăţ. Orăşenii curioşi au vrut să-i prindă şi să-şi bată joc de ei, însă Lot nu le-a permis. Înfuriaţi, cei de afară au vrut să rupă uşa. Îngerii i-au orbit pe toţi şi astfel au fost lăsaţi în pace. Atunci cei doi îngeri l-au sfătuit pe Lot să-şi ia nevasta, fiicele şi alte rude şi să părăsească cetatea, căci oraşul va fi nimicit, *„pentru că strigarea împotriva lor s-a suit la faţa Domnului",* sfătuindu-l , în acelaşi timp să fugă, dar nu cumva să privească înapoi, că atunci vor fi prefăcuţi în stâlpi de sare.

24 Atunci Domnul a făcut să plouă peste Sodoma şi Gomora pucioasă şi foc de la Domnul, din cer, 25 şi a nimicit cetăţile acestea şi toată Câmpia şi pe toţi locuitorii cetăţilor şi tot ce odrăslea din pământ. 26 Femeia lui (Lot) însă s-a uitat înapoi şi s-a prefăcut în stâlp de sare. [5, 19: 24-26]

Astfel Sodoma şi Gomora au ajuns să semnifice „cuiburi de vicii", „localităţi unde predomină desfrâul, amoralul".

Poetul V. Voiculescu preia în poezia sa doar subiectul general al mitului religios:

„Fugea departe Lot, ieşit din minţi... / Ardeau în urma lui Sodoma şi Gomora / Şi miezul nopţii flacăra ca aurora. / Un val de vaiere şi de scrâşniri de dinţi / Şi urletele tuturora. / Se tot ţineau de el , ca un şuvoi, / Dar n-avea voie să privească înapoi”. [3, p. 40]

În partea a doua a poeziei autorul reactualizează subiectul legendei, referindu-l la viaţa lui zbuciumată. Dânsul substituie cetăţile biblice prin cetăţile dragostei lui, căci ele:

„Cetăţile îndrăgostirii mele, / Cu foc bătute, ard pe rug, / Se crapă sufletul, cad stele.../ Cu mâinile pe ochi eu fug. / În urma mea iubirea, blestemată, / Ca o Sodomă arde înflăcărată.” [3, p. 40- 41]

Eu-l liric regretă mult că marile iubiri au rămas în trecut şi încearcă să le recheme cu foc înapoi:

„Dar cine-ntoarce capul se preface-n sloi, / Şi simt că de-aş privi o clipă înapoi, /

Aş împietri de-a pururea pe loc”! [3, p. 40]

Poezia e plină de nostalgie, autorul apelând la personificarea trecutului:

„Trecutul culpeş îl aud cum geme, / Cum pâlpâie şi cearcă să mă cheme”. [3, p. 41]

În general, poezia de dragoste a lui a lui V. Voiculescu e inundată de un lirism dureros, de un regret că iubirea a trecut în goană pe lângă dânsul, el neavând timp să se delecteze din plin de acest mare dar dumnezeiesc.

Poetul doreşte mereu să ajungă la perfecţiune, să se purifice spiritual, ca să cunoască fericirea supremă, chiar divină:

„Tânjesc după o faptă să-mi dea desăvârşirea, / Râvnesc o subţiime în care să mă torc, / O stare fără trepte, mai sus ca fericirea, / O lumânare-n sine mai pură ca iubirea / Un fără loc, din care să nu vreau să mă-ntorc.”[3, p. 219]

Strădania lui e dictată de ferma dorinţă de a ajunge la Dumnezeu, or, pentru aceasta dânsul e gata la orice sacrificiu din partea sa:

„Nu e un jind, ci-o aspră strădanie neştearsă: / M-adun, urc iar, mă nărui cu tot lăuntrul meu / Şi mă clădesc ca Turnul Babel, humă arsă, / Şi nu-mi pasă de toată risipa ce se varsă / În lupta grea cu taina s-ajung la Dumnezeu”. [3, p. 219]

„V. Voiculescu simte sbaterea chinuitoare a omului ce nu mai este în „centrul atenţiei divine”, criza sufletească a acelui ce şi-a pierdut reazimul, a pelerinului rătăcit în pustiul Saharei, pustiu nu de apă, ci de dumnezeire”. [6, p. 224] Poetul ajunge „în sfere cu totul pure, mânat fiind de un profund suflet creştin, continuu biciuit şi chinuit de a se găsi în inima dumnezeirii”. [7, p. 226]

N. Crainic, referindu-se la poezia lui V. Voiculescu, scria că ea „poartă pecetea unei mărturisiri integrale a străfundului fiinţei noastre, mărturisire salvată

şi întărâtată de setea neostoită a culmilor pure". [7, p. 132] Dânsul „e scriitorul cel mai preocupat de atracţia tainică a Domnului". [7, p. 365]

Pe bună dreptate, „V. Voiculescu este cu adevărat poet creştin, la care Dumnezeu şi ideea divină din conceptuală devine o chinuitoare problemă, ce biciue neogoit marele său elan creator". [6, p. 226]

Poeziile ce au la origine motive biblice ne conving o dată în plus că V. Voiculesu a fost îndrăgostit de „Biblie" încă din copilărie şi a rămas fidel pe parcursul întregii vieţi Sfintei Scripturi, ajungând astfel poetul nostru cu cea mai mare sensibilitate religioasă.

Bibliografie

1. Călinescu G. Istoria literaturii române de la origini până în prezent. Bucureşti: Minerva, 1986.
2. Antologia poeziei româneşti culte. Bucureşti: Teora,1998.
3. Voiculescu V. Destin. Chişinău: Litera,1999.
4. Alexandrescu E., Gavrilă D. Literatura română în analize şi sinteze. Chişinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 1999.
5. Biblia sau Sfânta Scriptură. Bucureşti: Editura Institutului Biblicşi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.
6. Vrabie Gh. Gândirismul. Istoric. Doctrină. Realizări. Bucureşti: Cugetarea, 1940.
7. Crainic N. Vasile Voiculescu poet al spiritului. În: Gândirea, 1943, nr.7.

RUGĂCIUNILE PARTICULARE: ABORDĂRI SEMANTICE ŞI PSIHOLOGICE LEGATE DE VÂRSTĂ

Octavian MOŞIN
Universitatea de Stat din Moldova

The society in which we live shows that most of the Christians reduce their prayer rule to a simple prayer for children, and at the best know the prayer "Our Father...", thus demonstrating spiritual infantilism.

From the morning prayers to other day prayers, Christians should be helped to pray from the depth of their heart, thus establishing vivid relation with God.

Ceea ce îl deosebeşte pe un om religios de unul laic este tocmai legătura cu divinitatea. De altfel, cea mai acceptată definiţie a *religiei* este *legătura liberă şi conştientă a omului cu Dumnezeu*. Această legătură cu Domnul se realizează

prin rugăciune. În Biserica Ortodoxă prin rugăciune înţelegem: „mijlocul de a ne pune în legătură directă cu Dumnezeu, prin înălţarea gândului, a inimii, a voinţei noastre spre El” [Branişte: 2001, 414].

Sfinţii Părinţii definesc rugăciunea drept convorbire, vorbire sau înălţare a minţii către Dumnezeu. Rugăciunea mereu a avut un caracter public sau obştesc şi unul particular, fiind recomandată acasă şi în orice împrejurare a vieţii.

Şi dacă rugăciunea liturgică sau bisericească este încadrată în cult şi cuprinsă în cărţi de slujbă, unele rugăciuni particulare reprezintă exprimarea sinceră şi curată a sentimentelor, a trăirilor, precum şi a nevoilor fiecărui credincios.

Cartea *Ceaslovul* se foloseşte în timpul serviciilor divine, dar ea este recomandată şi credincioşilor, care se pot ruga acasă. Aici găsim rugăciunile de dimineaţă şi de seară, acatiste, canoane etc. Însă în majoritatea caselor, credincioşii au acceptat cărţulii de rugăciuni care adesea sunt mai compacte şi mai succinte.

Chiar şi cele mai simplificate cărţi de rugăciuni pot fi o adevărată povară pentru începători, care cu greu deschid astfel de cărţi, fiind neiniţiaţi şi neştiind cum să se roage. Unui novice în rugăciune îi apar din start o sumedenie de întrebări: Când şi cum să se roage? În glas sau în tăcere? În picioare sau în genunchi? Singur sau cu membrii casei? etc.

Mai sunt utilizate cărţi de rugăciuni „standard”, după care se roagă toţi membrii familiei. Unii au frumosul obicei de a se ruga împreună, de la mic la mare. Însă aici apar alte dificultăţi şi nereguli, că nu toţi sunt în stare să asimileze aceste rugăciuni şi este nevoie de timp pentru a pătrunde în esenţa rugăciunii.

Astăzi, apar tot felul de cărţulii explicative, în care sunt prezentate principalele rugăciuni. Cea mai importantă rugăciune rămâne a fi cea domnească, deci „Tatăl nostru…”, care este profund tălmăcită. Avem deja editate câteva cărţulii pe înţelesul copiilor, ce cuprind explicaţii semantice, dar şi imagini, care-i ajută să pătrundă în esenţa lucrurilor [Tatăl Nostru: 2012; Tatăl nostru: 2013].

Acum câţiva ani am avut ocazia să urmăresc cum micuţul băiat al interpretului Pavel Stratan, la doar doi ani rostea Rugăciunea Domnească [Stratan: 2015]. Însă una e să-l înveţi pe copilaş să rostească o rugăciune şi alta e să se roage. Copiii nu trebuie obligaţi să rostească aceleaşi rugăciuni de rând cu maturii. Pe măsura creşterii lor, li se adaugă rugăciuni la diferite ore ale zilei şi în diverse împrejurări ale vieţii.

Să analizăm doar Rugăciunile dimineţii, pentru a înţelege ce ar trebui să includă acestea, în funcţie din vârsta biologică şi duhovnicească a fiecăruia. Rugăciunea trebuie să vină nu doar de pe buze, ci din minte şi din inimă. Cel care se roagă se cuvine să pătrundă în esenţa cuvintelor şi să fie conştient de ceea ce realizează. „Cuvintele rugăciunii trebuie rostite având credinţa că Domnul vă priveşte şi vă ascultă”, ne învaţă marele nevoitor, Părintele Tadei (1914-2003).

Cel care se pune la rugăciune, indiferent de vârstă şi ceasul zilei, urmează să ajungă la o pace lăuntrică. „Din tăcere se naşte liniştea, iar din linişte - rugăciunea.”, ne spune Sf. Varsanufie de la Optina (1845-1913). Însă pentru a ajunge la o adevărată rugăciune, trebuie s-o facem cu multă dragoste: „Rugăciunea trebuie însoțită de dragoste. O rugăciune fără dragoste este ca o pasăre fără aripi: se pare că-i frumoasă, dar n-are aripi şi nu poate zbura.”, zice Părintele Amfilohie Makris din Patmos (1889-1970).

Cel mai greu e să-l predispui pe om la rugăciune, pentru ca în timp el să se roage de sine stătător şi cu osârdie. În unele cărţi de rugăciune, pentru copilaşi este recomandată rugăciune o scurtă. Cea mai frecventă este cea către Îngerul păzitor:

„Înger, îngeraşul meu,
Ce mi te-a dat Dumnezeu,
Totdeauna fii cu mine
Şi mă-nvaţă sa fac bine!

Eu sunt mic - tu fă-mă mare;
Eu sunt slab - tu fă-mă tare;
În tot locul mă-nsoţeşte
Şi de rele mă fereşte!...”

Chiar şi aceste rugăciuni elementare urmează să fie explicate şi pătrunse pe măsura creşterii copilului. Societatea în care trăim ne arată că o bună parte din credincioşi au rămas la această rugăciune pentru copii şi cel mult ştiu rugăciunea „Tatăl nostru…”, prin aceasta demonstrând un infantilism duhovnicesc.

Deşi unii afirmă că se roagă cu cuvintele proprii, în gând, adesea rostind doar „Doamne, ajută!”, aceasta o realizează foarte rudimentar şi o astfel de rugăciune este mai degrabă un obicei sau un reflex de a rosti câteva cuvinte şi de a te însemna cu semnul crucii.

Pentru o persoană înduhovnicită poate nici nu-i cazul să rostească multe cuvinte, căci se roagă cu inima. Secole la rând creştinii nu ştiau carte, dar ştiau să se roage. Pe unii i-a înălţat şi i-a sfinţit poate o scurtă rugăciune: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul/păcătoasa”. În principiu, ne putem ruga lui Dumnezeu cu orice cuvinte şi în orice limbă, numai că în rugăciunile improvizate ale creştinilor (mai ales ale celor mai „îndepărtaţi de Biserică”) se pot strecura multe greşeli, care pot face rugăciunea greşită şi „ineficientă”. De aceea, Biserica recomandă rugăciuni corecte: fie de inspiraţie biblică – cum sunt Psalmii sau „Tatăl nostru…”, fie rugăciuni scrise de anumiţi Sfinţi, care prin viaţa lor au bine-plăcut lui Dumnezeu, devenind pentru noi modele duhovniceşti demne de urmat. Iată de ce Biserica reeditează sistematic diferite cărţi de rugăciuni, pentru ca creştinul să se roage „corect” şi „suficient”, urmând exemplul

Sfinţilor", ne spune ieromonahul Petru Pruteanu în prefaţa unei cărţi de rugăciuni [Carte de rugăciuni: 2014, 4].

Probabil că orice carte de rugăciune ne poate învăţa să ne rugăm, aceasta e un ghid în rugăciune. Apoi rugăciunile, inclusiv cele de dimineaţă, cuprind nişte stări şi realităţi prin care trecem chiar fiziologic în fiecare zi.

Atunci când ne deşteptăm, mai întâi mulţumim Domnului pentru noaptea petrecută în pace şi cerem luminarea şi binecuvântarea unei noi zile, apoi rostim rugăciuni pentru toate nevoile sufletului, de ajutor în toate lucrările ce urmează să le înfăptuim, apoi invocăm în rugăciune ajutorul Maicii Domnului, a Sfinţilor, a Îngerilor etc.

Dificultatea ţine de conţinutul textelor rugăciunii, unele fiind scrise în anumite împrejurări şi sunt expresia unor trăiri încă din perioada vetero-testamentară. Astfel, unora le vine greu să înţeleagă Psalmul 50, dacă nu ştie cine este autorul şi de ce se pocăieşte scriind aceste rânduri. Apoi e dificil să pătrunzi toate cuvintele, care au un anumit specific şi nu sunt folosite în limbajul uzual. Mulţi credincioşi mărturisesc că iniţial au avut nevoie de dicţionare şi explicaţii suplimentare pentru a înţelege anumite pasaje din rugăciuni.

Reieşind din cele expuse, urmează să punem la dispoziţia credincioşilor cărţi potrivite şi tălmăciri, iar în cadrul predicilor şi catehezelor să se facă explicaţii de la cele mai elementare cuvinte şi expresii, până la cele mai profunde învăţături ale Bisericii şi astfel nu vom greşi.

„Doamne, învaţă-ne să ne rugăm" (Luca 11, 1).

Bibliografie

1. Branişte, Ene, prof. dr. Branişte, Ecaterina prof., *Dicţionar Enciclopedic de Cunoştinţe Religioase*, Editura Diecezană Caransebeş, 2001, ISBN 973-97569-72.
2. *Carte de rugăciuni*, Editura „Viaţa adevărată", Chişinău, 2014, ISBN 978-9975-4441-9-4.
3. Stratan, C. *Tatăl nostru (rugăciune la 2 ani).* [Accesat 01.05.2015] Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=u2Qyn3AkAqc
4. *Tatăl nostru. Rugăciunea Domnească pe înţelesul copiilor.* Editura Cuvântul-ABC, Chişinău, 2012, ISBN 978-9975-4377-1-4.
5. *Tatăl nostru.* Editura Doxologia, Iaşi, 2013, ISBN 978-606-666-140-9.

PAREMIOLOGIA ROMÂNEASCĂ - MODEL DE EDUCAŢIE MORAL-SPIRITUALĂ A TINEREI GENERAŢII

Oxana BASHIROV
Universitatea de Stat din Moldova

The moral and spiritual education is a requirement of the modern era that is determined by the critical needs of the present time, when society is characterized by diversity and uniqueness. People always pleaded for the improvement of education of the growing generation by millennial experience, through objectification, and through the improvement and development of pedagogical ideas. The proverbs represent a highly diversified cultural and sophisticated material, which handles various issues of classification. In the present article we will distinguish between the types of proverbial expressions and will distinguish them from other short folkloric and traditional species of proverbs. As a result of our study, we determined that the Romanian paremiology has a beneficial and a multilateral influence on the moral feelings of the young generation.

Keywords: *Paremiology, proverial expression, rede, folklore, moral education, axiology.*

Morala tradiţională cuprinde norme de comportare, bine fundamentate şi "cerute" de înţelepciunea poporului. Ca şi alte forme ale conştiinţei sociale - religia, ştiinţa, arta, filozofia – morala este condiţionată şi determinată de existenţa şi condiţiile de viaţă ale omului, reflectate în creaţia populară orală. Educaţia tradiţională este un izvor inepuizabil de idei şi conţinut educativ acumulate pe parcursul secolelor. Elementul etic al activităţii educaţionale trebuie considerat un tot unitar înglobînd conştiinţa, comportamentul şi convingerile morale ale personalităţii. Prin urmare, multitudinea conţinuturior educaţiei morale, în general, şi a formării convingerilor morale, în particular, poate fi pusă în evidenţă prin raportarea acestora la principiile moralei universale şi naţionale.

Sarcina fundamentală a familiei şi a şcolii (la etapa ei de modernizare) rămîne a fi formarea conştiinţei şi comportamentului moral, consolidarea convingerilor etice, cultivarea valorilor culturale ale poporului. În baza principiilor şi a conţinutului educaţiei morale-spirituale sînt concretizate şi modalităţile de realizare a acestui potenţial în contextul pedagogiei populare la ora actuală, ţinîndu-se cont de asigurarea unităţii dintre educaţia morală, intelectuală, estetică şi fizică a copiilor şi tinerilor.

Prin educaţie moral-spirituală înţelegem modul de influenţă a adulţilor asupra copiilor, prin care aceştia îşi formează noţiunile, sentimentele, convingerile, obişnuinţele de conduită morală. Deşi *metodele de educaţie* trebuie deosebite de *mijloacele de educaţie,* cu care se află într-un raport de interdependenţă, uneori se pierde hotarul dintre *metodă* şi *mijloc.*

Printre mijloacele de educaţie se numără, pe de o parte, diferite forme de activitate (jocurile, munca, învăţătura etc.), iar pe de altă parte, totalitatea mijloacelor din folclor (numărătorile, ghicitorile, proverbele, zicătorile, cîntecele, basmele, poveştile, legendele, baladele, doinele, tradiţiile etc). Educaţia morală se caracterizează prin multilateralitatea conţinutului, printr-o bogăţie spirituală deosebită.

Metoda educaţiei morale, în procesul de lucru, se divizează în elementele ei componente, care se numesc *procedee de educare;* în raport cu metodele, acestea au un caracter special şi de subordonare. *Metodele* şi *procedeele* de educaţie morală sînt strîns legate între ele şi se pot succeda în diferite situaţii ale educaţiei tradiţionale. Realizarea sarcinilor educaţiei morale în pedagogia populară cere nu doar utilizarea unor metode izolate, ci aplicarea unui sistem de metode şi procedee variate şi adecvate scopului urmărit.

Explicaţia morală. Cu ajutorul acesteia putem dezvălui conţinutul, sensul şi necesitatea respectării unei valori, norme sau reguli morale. Realizată cu ajutorul limbajului, ea implică două funcţii principale: *informativă şi stimulativă*. Prima constă în conştientizarea sensului unei cerinţe morale externe, relevîndu-i note definitorii sau îmbogăţindu-i conţinutul cu noi aspecte. Aceeaşi conştientizare se produce şi în funcţie de experienţa elevului, explicaţia folosindu-se cu precădere atunci cînd aceasta este mai redusă sau inexistentă, ea avînd menirea să conducă la recunoaşterea şi înţelegerea adevărului moral. Cea de-a doua funcţie, *stimulativă*, constă în suscitarea componentei afective datorită forţei argumentative a limbajului ca instrument de comunicare. Atunci cînd argumentarea verbală este întregită cu materiale şi fapte concrete, funcţia stimulativă a explicaţiei se amplifică. Principiile şi metodele educaţionale sînt aplicate în practică adecvat vîrstei copilului şi situaţiilor concrete. Acest lucru poate fi urmărit în procesul de însuşire a limbii materne, unde poporul îşi manifestă pregnant talentul pedagogic.

Metoda exemplului celor maturi se bazează pe însuşirea unor modele ce întruchipează fapte şi acţiuni morale. Baza psihologică a exemplului o constituie, pe de o parte, efectul sugestiv al comportamentului celor din jur, iar pe de altă parte, tendinţa spre imitaţie proprie omului, în general, şi copilului, în special. Se imită, de obicei, ceea ce corespunde, la un moment dat, preocupărilor, dorinţelor şi aspiraţiilor copilului/elevului. Cum este şi firesc, această reluare îmbracă o serie de nuanţe, în funcţie de personalitatea celui care preia exemplul, precum şi de situaţia în care acţionează.

Povaţa este metoda ce se bazează pe valorificarea experienţei morale a omului, sedimentată în proverbe, cugetări, maxime etc. în vederea formării conştiinţei morale a elevilor. Dacă în majoritatea metodelor mesajul educativ vine de la profesor (ca agent sau model), în cadrul acestei metode mesajul este codificat într-o expresie lingvistică cu o puternică semnificaţie morală. De data aceasta nu

educatorii, nu profesorii sînt cei care impun cerinţe, orientează sau verifică moralitatea elevilor, ci maximele, cugetările, proverbele sau aforismele:

"Seamănă la tinereţe, ca să ai la bătrîneţe ";

"Nu călca adevărul în picioare, dacă vrei să ai trecere la oameni";

"Cel ce învaţă continuu este om drept, iar cel ce se crede învăţat, nu e înţelept". [Golescu:1995, 81]

Aceste gînduri profunde despre comportamentul nostru acasă sau în societate constituie axiome veritabile, care contribuie la formarea conştiinţei copilului. Asemenea expresii condensează o bogată experienţă umană în domeniul moralităţii, descoperă o gamă variată de fenomene, răsfrîngîndu-se sub formă de îndemnuri asupra componentelor cognitive şi afective ale conştiinţei morale; sarcina educatorilor constă în selectarea şi folosirea lor judicioasă şi la momentul oportun.

Cultivarea tradiţiilor ca metodă de educaţie moral-spirituală. În general, tradiţiile sintetizează experienţa pozitivă acumulată de-a lungul istoriei şi se concentrează în organizarea periodică a unor activităţi ce marchează cele mai semnificative momente din viaţa familiei, a şcolii sau a grupurilor de copii cu interese comune. Ele se caracterizează prin faptul că, odată consolidate, se transmit de la o generaţie la alta, devenind astfel focare de atracţie şi de acumulare a energiilor individuale, repercutîndu-se pozitiv asupra activităţilor pe care le implică.

La formarea conştiinţei morale a tinerei generaşii mai contribuie şi *disputa, obişnuinţa, binecuvîntarea, rugăciunea, dorinţa, cerinţa populară, sugestia, aprobarea, dezaprobarea, interzicerea, lauda, pedeapsa* etc.

Formele tradiţionale ale sfatului, ale ameninţării, ale condamnării, ale aluziei, ale reproşului etc. îşi găsesc expresie în proverbele şi zicătorile populare, un loc aparte avînd îndrumările practice de educaţie a copiilor. De fapt, acestea constituie forme de comunicare a experienţei pedagogice populare.

Cea mai răspîndită categorie de proverbe, în această ordine de idei, are ca temă învăţătura (sfatul, povaţa, îndrumarea):

"Pomul se îndreaptă de mic, nu de mare";

"Degeaba ai trăit, dacă nimic n-ai citit";

"Ascultă pe cel care ştie mai bine decît tine";

"Cine nu respectă pe bătrîni nu este om ".[Flclor]

Conştiinţa morală a elevilor poate fi prezentată sub aspect de cerinţe şi idealuri ale unui popor. Pentru redarea generalizatoare a acesteia, este bine să evidenţiem cerinţele morale de bază; să selectăm proverbe, zicători, poveşti, cîntece în corespundere cu normele moralităţii contemporane.

Convingerile morale reprezintă o viziune asupra normelor şi principiilor morale; o totalitate de păreri care în conştiinţa celui educat sînt legate de

declaraţii sincere şi trăiri profunde. Ele constituie baza conduitei omului şi îi caracterizează personalitatea.

Formarea sentimentului moral depinde de sistemul de corelaţie care se constituie la copii în raport cu lumea înconjurătoare. De aceea, un rol important în educarea acestuia îi revin colectivului bine organizat şi autorităţii educatorului. Dialogul sincer cu pedagogul îşi găseşte reflectare în sufletul copilului şi creează un teren favorabil pentru dezvoltarea lui. Literatura artistică şi arta influenţează benefic şi multilateral sentimentele morale ale copiilor. Cu cît mai complexă este opera artistică, cu atît mai puternic şi mai profund este sentimentul provocat de aceasta.

Educarea tinerilor în spiritul înaltei moralităţi este posibilă doar într-o comunitate sănătoasă. Iată de ce este important ca principalele caracteristici ale personalităţii să fie formate în şcoala contemporană, sistematic şi consecutiv, pe primul loc fiind plasate exigenţa faţă de sine şi disciplina conştientă, care duc la democratizarea şi îmbunătăţirea relaţiilor dintre oameni.

Procesul de formare a sentimentului moral trebuie să implice un "algoritm" argumentat, judicios, să ia în considerare particularităţile individuale şi de vîrstă ale copiilor. Cercetările psihologilor şi practica pedagogică demonstrează că educarea deprinderilor morale şi transformarea lor în calităţi constante ale personalităţii sînt posibile numai prin prezenţa, la cel educat, a motivelor corespunzătoare de comportament. Atitudinile pozitive, create în baza anumitor norme de conduită, trebuie să evolueze în calităţi de personalitate, ceea ce depinde, în mare măsură, şi de motivaţia elevului.

Edificarea profilului moral în viziune populară angajează sensul bio-psiho-social şi pedagogic al moralei plasate într-un cîmp pedagogic deschis, respectînd următoarele principii:

- principiul corespondenţei dintre ştiinţa pedagogică şi educaţia tradiţională a moralităţii;
- principiul valorificării resurselor şi disponibilităţilor pozitive ale personalităţii umane, în vederea eliminării celor negative;
- principiul unităţii şi continuităţii axiologice între toate formele, modalităţile, mijloacele şi cercetarea etnopedagogiei în proiectarea şi realizarea educaţiei morale;
- principiul diferenţierii educaţiei morale (în raport cu funcţia culturală a acesteia are o pondere specifică în cadrul activităţii de formare a personalităţii). [Negreanu: 1998]

Proverbele reprezintă un material cultural extrem de important în educarea generaşiei în creştere. Într-unul din studiile româneşti asupra proverbului, Ruxăndoiu propune o definiţie şi preferă să fixeze cîteva trăsături caracteristice proverbului pe care le împarte în două categorii:

Fundamentale şi globale

- Concizia faţă de relativa independenţă a mesajului pe care îl conţin.
- Stabilitatea organizării lingvistice şi repetabilitatea ei în contexte deosebite.
- Implicarea unui context genereic şi raportarea obligatorie la un macrocontext particular.
- Valoarea stilistică în macrocontext.

Neglobale dar caracteristice

- Ritmicitatea
- Expresia metaforică
- Stereotipia sintactică. [Ruxăndoiu: 1991, 68]

Italianul M.Cireşe întreprinde o analiză a tentativelor de definire a trăsăturilor. Examinînd mai multe definiţii, autorul observă că ele cuprind calităţi **interne**, dintre care unele se referă la conţinut, iar altele la formă şi calităţi externe; „suportul" oricărei definiţii, oricare ar fi numărul caracteristicilor pe care le conţine, presupune „cel puţin o trăsătură internă şi cel puţin o trăsătură externă". [Cireşe: 1972, 38]

Autorul ajunge la concluzia că toate definiţiile examinate cer ca proverbele să posede toate calităţile, fie externe, fie interne, care le constituie suportul. Proverbul este privit ca o unitate lingvistică în care trebuie să se reunească simultan trăsăturile caracteristice stabilite şi că definiţia sa este de fapt un cumul de calităţi. Analizînd materialul inclus în culegeri sau colecţii, Cireşe observă că aici sînt reunite texte care nu cuprind toate proprietăţile formulate ca definiţii şi că este suficient ca o expresie să aibă cel puţin una dintre calităţi pentru a fi coinsiderată proverb. [Cireşe: 1972, 39]

Un alt autor preocupat de studiul paremiologiei, B.I.Whiting, afirmă că: „Proverbul este de obicei scurt, dar nu este obligatoriu să fie." [Whiting: 1989, 129]

Există însă, alte specii folclorice faţă de care proverbul prezintă o relaţie dublă, de opoziţie marcată şi de asemănare, totodată. Acestea sunt *zicătoarea, ghicitoarea, cimilitura, încurcătura de limbă*, dar delimitarea nu pune proverbe deosebite. Ceea ce ni se pare demn de reţinut este faptul că în folclorul românesc nu putem menşiona despre proverbe fără a le compara cu zicătorile. În al doilea rînd, constatăm pregnant faptul că numai combinînd ambele planuri - ale conţinutului şi expresiei – descrise în termenii structurii lingvistice, se poate obţine o diferenţiere clară şi se poate tinde către definirea fiecărei specii aparte. Astfel:

1. Zicătoarea nu este un enunţ lingvistic, structurat, deşi conţine un verb. Dar se poate descoperi că există un fapt esenţial care ţine de funcţia referenţială a celor două expresii în discuţie; în timp ce proverbul trimite la o situaţie sau la un context lingvistic, zicătoarea se referă numai la un context prezent în mod necesar într-un context lingvistic vecin. Zicătoarea nu poate fi un enunţ com-

plet; pentru unul din termenii relaţiei sale predicative nu se găseşte niciodată, pe plan referenţial, în interiorul ei zicătoarea este într-o relaţie de vecinătate imediată (prin subiect) astfel că nu reia, ci continuă un context a cărui enunţare a început cu subiectul; este vorba în cazul zicătorii, de o schimbare de planuri referenţiale în cadrul aceluiaşi enunţ, ceea ce distruge coeziunea enunţului. Aceste caracteristici explică faptul că multe zicători sînt sinonimice, iar posibilitatea de substituire între ele este mult mai mare decît în cazul proverbului.

2. Zicătorile nu cuprind în expresia lor o structură logico-semantică particulară. Impresia de zicători este dată de sinonimia lor figurativă. De exemplu, în următoarele expresii, se menţine o hiperbolă ca determinant verbal, fără să se producă vreo schimbare esenţială de relaţie semantică: *"A face gura cît toate zilele", "A face o gură sît o şură",* Zicătorile provin uneori din proverbe: *„A strica orzul pe gîşte"* provine din: *„Nu strica orzul pe gîşte, gînd e iarbă pînă la genunchi"*, prin înlăturarea unui termen din relaţia semantică de bază "orz-iarbă".

3. Ca şi proverbul, zicătoarea este o expresie recurentă introdusă uneori prin mărci specifice. Acest fapt face posibilă confuzia dintre aceste două specii. Există totuşi unele deosebiri. Proverbul poate apărea în contextul altor proverbe (A. Pann şi Povestea vorbei), în timp ce zicătoarea nu poate apărea în contextul altei zicători; poate apărea, în schimb, în contextul proverbului. O înşiruire de variante lexicale ale unei zicători ar fi o simplă repetiţie. Variantele de proverbe înseamnă o continuă schimbare a punctului de vedere şi o extragere de noi trăsături generalizate.

4. Zicătoarea, luată izolat, este o metaforă, în vreme ce proverbul devine metaforă în momentul enunţării. De aici, o consecinţă interesantă: dacă proverbul poate fi interpretat denotativ în afara contextului, zicătoarea are mult mai marcată conotaţia pe care o surprinde. [Hinşescu: 1985]

Combinarea trăsăturilor 1-4 duce la următoarea definiţie:

Zicătoarea este un fragment de enunţ lingvistic care face parte din structura logico semantică a înregului enunţ în care apare; zicătoarea poate întrerupe discursul creînd o sinonimie metaforică cu un termen care a fost enunţat anterior, dar pe care, de obicei, îl substituie.

Există şi specii care diferă mult mai puţin de proverbe decît zicătoarea. Remarcăm aşa - zisele *„proverbe meteorologice"*, ele fiind simple enunţuri cu caracter de observaţie practică: *„Cerul limpede trăsnete nu aduce"; "Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă"* etc.[Tabarcea: 1982, 32]

O situaţie ambiguă ocupă *maxima.* Uneori ea se deosebeşte foarte uşor de proverbul popular prin anumite particularităţi formale; dimensiunea este de obicei mai mare, alteori este aproape imposibil să se facă delimitarea şi atunci intră în acţiune istoricul care va căuta să identifice autorul respectivei expresii.

T. Vianu, în lucrările sale a analizat diferenţa dintre maximă şi proverb. El arată că termenul *maximă* este folosit „numai pentru principiile supreme ale

acţiunii pentru regulile de viaţă", considerând că „baza lingvistică" a maximelor o formează proverbele populare, pentru a ajunge la următoarea concluzie: „Toate aceste tipăriri de limbă selectate în împrejurările succesive ale unei societăţi intrate în circulaţie lingvistică şi şlefuite prin intensa lor întrebuinţare, aduse adică la exprimarea cea mai pregnantă, formează aspectul paremiologic al limbilor, proverbele lor, temelia populară a maximelor culte". [Vianu: 1971, 253]

Reieşind din contextul celor expuse mai sus, poporul român întotdeauna a pledat pentru îmbunătăşirea educaşiei generaşiei în creştere, apelând la experienşa milenară a creşiei populare orale. Tradişiile populare transmit şi păstrează numai acele forme, metode şi mijloace, care pot să formeze cu adevărat ceva în om, sa-i confere un anumit efect pedagogic. În concluzie, credem că în perspectiva pedagogică, educaţia moral-spirituală vizează formarea şi dezvoltarea personalităţii umane, proiectată şi realizată la nivel teoretic şi practic. Ca finalitate la tot ce am dezvoltat în problema necesităşii, posibilităşii permanenşei educaşiei, în concepşia pedagogică desprinsă din folclor, concluzia nu poate fi decât una: optimismul pedagogic al poporului român. Acest adevăr a fost şi este confirmat de viaşă.

Bibliografie

1. Cirese, M., *Proverbi: Struttura delle definizzioni*. Italia: Urbino, 1972.
2. Golescu. *Proverbe.* Craiova: Hyperion, 1995. ISBN: 973-9157-38-6.
3. Hinţescu, I.C., *Proverbele românilor.* Timişoara: Editura Facla, 1985.
4. Negreanu, C., *Structura proverbului românesc*. Bârda : Cuget, 1998. ISBN: 973-95348-56..
5. Ruxăndoiu. *Folclor literar românesc.* Bucureşti : Editura Didactică şi Pedagogică, 1991. ISBN: 973-30-1130-4.
6. Tabarcea, C., *Poetica proverbului*. Bucureşti: Editura Minerva, 1982.
7. Vianu, T., *Dicţionar de maxime comentat*. Bucureşti: : Ed. Ştiinţifică, 1971.
8. Whiting, B. J., *Modern proverbs and proverbial sayings.* Cambridge: Harvard University Press, 1989. ISBN: 0-674-58053-2.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЬСКОГО ЄПИСКОПА ВУЛЬФІЛИ У МЕЖИРІЧЧІ ПРУТА І ДНІСТРА

Тетяна ШЕВЧУК
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

The articledeals with thetranslation activities of Ulfilas(311-383), thelegendaryBishopofVisigoths, related to the Christianization of theold Germanictribesof Visigoths, which livedat that timeinthe area betweenthe PrutandDniester,on the territory ofBessarabia. Itwas to create aGothicalphabetto translatebasic Christianprayers andBible. We givethe historical contextof Ulfilas timesandexamine thestate of the question in Russian scienceinthe XIX century, so as in the post-Soviet historiography.The focus is on the importance ofUlfilasenlightentranslation activitiesin creating ofGothiclanguage asthe oldestwrittensource ofold Germanictribes, which took place on the lands of modern Moldova and a part of Ukraine.

Key words: *Ulfilas, Visigoths, Gothic,Bible, translation.*

Поява давньогерманської перекладної літератури починається від діяльності аріанського єпископа Вульфіли (лат. Wúlfila,Ulfilas, давньогр. Οὐλφίλας (Оулфилас, Ульфіла, прибл. 311-383 рр.) – легендарного просвітителя готів, проповідника, перекладача готською мовою Святого письма, засновника готського алфавіту.

Готами (лат. Gothi, Gothones) називають групу германських племен, вихідців зі Скандинавії, які «хвилями» емігрували на континент, закріпившись на початку нашої ери на вісленсько-одерському межиріччі, наприкінці II ст. – нижньому Дунаї, Дніпрі, Доні, Криму та узбережжі Чорного й Азовського морів. Гунська навала у середині IV ст. викликала міграційні рухи готів у Фракію, які закінчилися падінням Римської імперії.

Готи поділялися на остготів (остроготи, грейтунги, східні готи) та вестготів (візіготи, тервінги, західні готи). Умовним кордоном, що розділяв східних та західних готів була р. Дністер, а у захищеній річками Прут і Дністер території, що сьогодні належить Молдові і півдню Одеської області із виходом у Чорне море, у II-III ст. н.е. розміщувався центр держави вестготів.

Радянська історіографія завжди констатувала «готський слід» в історії земель середнього Подніпров'я і північного Причорномор'я (під визначенням «черняхівська культура»), однак обережно піддавала його аналітичному осмисленню через непопулярність ідеї як до, так після двох світових війн XX ст., у яких Німеччина відігравала експансіоністську роль.

Відтак офіційно визнавався тільки міграційний рух германських племен і залишилося не вивченим питання хронології щонайменше двохсотлітнього існування і особливостей державного устрою розвиненої держави остготів на теренах сучасної України і вестготів на території сучасної Бессарабії, з якою вели активну торгівлю і рахувалися римляни. Піком могутності цього державного утворення, заснованого на союзі з місцевими племенами, було правління легендарного героя давньогерманських епічних сказань короля Германаріха (*Ermanarich, Hermanaricus*, правив прибл. 350-375 рр.). Проблеми асиміляції остготів з місцевим населенням, зв'язку скандинавського і слов'янського рунічного письма, зосібна й питання відгомону готських сказань у руських билинних піснях (на що вказував акад. О. Веселовський), запозичення з готської мови у слов'ян (за спостереженнями П. Шафарика) досі залишаються відкритими.

Російський історик Петро Конський на початку XX ст. констатував: «Остготи (Ostrogothi) або грейтунги (Greutungi) складали східну гілку готського народу, який розпався з кінця IV ст. н.е. на вестготів та остготів. Кордоном між ними був Дніпро; остготи жили у піщаних степах між Дніпром та Дунаєм. Засновником остготської могутності був Германаріх, що походив з царського роду Амадів, який володів усіма готами. Як конунг одного племені, він об'єднав під своєю владою сусідні фінські і слов'янські племена. За свідченням Іорнанда, володіння Германаріха (Ерманаріха) простиралися від Тісси до Волги й гирла Дону, від Чорного до Балтійського або навіть Білого морів. Сусіди поважали його за хоробрість; у народних переказах він посідає чільне місце. Йому було понад сто років, коли з'явилися гуни і накинулися на багаті володіння остготів. Він хоробро повів війська проти гунів, але двічі був розбитий. Не в змозі пережити сорому, Германаріх заколовся (373 р.). Його наступник Вінітар відчайдушно бився з гунами, однак був подоланий і пав на полі битви. Алатей і Сафрах відступили з уцілілими остготами і маленьким сином Вінітара до Дністра, під прикриття табору вестготів; інші підкорилися гунам, які залишили їх жити на колишніх місцях. Багато остготських воєначальників й навіть нащадків амалів зустрічаються потім серед полководців Аттіли, який здійснював свої походи вже разом з остготами» [3].

Російський філолог-германіст Федір Браун (1860-1942), професор Петербурзького (1905-1920) і Лейпцигського університетів (1922-1932) у праці «Розыскания в области гото-славянских отношений» (СПб., 1899) наводить існуючу на момент виходу книги наукову полеміку щодо «готського питання», в якій фігурують сміливі думки від закладання готами початку державності Русі (Арист Кунік, Дмитро Іловайський, Євген Шмурло), до готського походження Русі як народу (Антон Буділович) [1]. За свідченням Ф. Брауна, засновник і перший голова російського іс-

торичного товариства в Празі, а також учений кореспондент імператорської академії наук у Римі і професор Дерптського університету Євген Францевич Шмурло (1853-1934) у заключній доповіді на XVIII археологічному з'їзді (1890) у Москві висунув припущення, що «готська школа» може конкурувати з норманською та слов'янською теоріями про походження російської державності. Із зрозумілих причин ця ідея не викликала підтримки серед російських науковців.

На початку XXI ст. активізується інтерес науковців до питання остготського (остроготського) феномену в історії північного Причорномор'я. У деяких сучасних німецьких студіях остготська імперія розглядається як попередниця Київської Русі [6]. Зокрема, у докторській дисертації І. В. Зіньковської «Королівство Ерманаріха в історії Східної Європи IV ст.» (Воронеж, 2010) робиться спроба подолати усталені стереотипи у применшенні масштабів і ролі остготської держави в стародавній історії Русі з опертям на дані археології та іноземні наукові джерела [2].

До початку просвітницької діяльності єпископа вестготів Вульфіли припонтійські готи мали тільки рунічну писемність. Під готською мовою розуміють мову вестготів за часів Вульфіли. Вестготи, нагадаємо, з початку III до другої половини IV ст. н. е. проживали у межиріччі Прута і Дністра. Відтак, саме на території Бессарабії у зазначений період відбулося створення готського письма, яким написані пам'ятки давньогерманських народів IV-VI ст., тоді як у джерелах, зокрема англомовній Католицькій Енциклопедії, місцем його створення вказується Дакія [5]. Готська мова як найдавніша з писемне зафіксованих давньогерманських мов, що зберегла в собі архаїчні риси загальної системи германських мов, дає сучасним ученим унікальний матеріал для вивчення прагерманських мовних форм, дослідження їх зміни, складних генетичних зв'язків, характеру розвитку і взаємовпливу у процесі становлення літературних германських мов.

Завдяки тій визначній ролі, яку відіграв єпископ готів у їх культурному житті, створивши готський алфавіт для перекладу Святого Письма і навернення їх у християнство, він отримав від своїх найближчих сучасників, церковних діячів IV-V ст.ст., ім'я «Мойсея готів».

За свідченням церковних істориків, він був надзвичайно обдарованою й освіченою людиною, писав і проповідував трьома мовами – готською, грецькою і латиною. Існує припущення, що переклад Святого Письма готською мовою він, як церковний лектор, почав робити ще у 40-х роках III ст., за що й був рукопокладений у єпископи без проходження інших традиційних ступенів церковних посад (диякон, пресвітер).

Філострогій указує, що предками Вульфіли були полонені східними готами християни з Каппадокії, серед яких майбутній єпископ готів народився і виріс. Він був рукопокладений у сан (до 341 р.) константинополь-

ським патріархом Євсевієм Нікомедійським як єпископ готів: «Ульфіла був ватажком вихідців із готів, що прийняли християнство, а першим їх єпископом він став таким чином: цар готів тих часів направив його разом з іншим послом до імператора Костянтина (оскільки варварські племена, що проживали у тих краях корилися імператору), і там Євсевій і єпископи, що перебували там, рукопоклали його для християн у Гетиці. Ульфіла виявляв до них значну опіку і в інших речах: склав власну азбуку та переклав усі книги Священного Письма, за винятком Книги Царств, оскільки вони містять опис війн. Народ цей надзвичайно схильний до воєн і більше потребує суворого приборкання, щоб угамувати войовничий дух, ніж у причини його збудження. Книги ці й насправді містять у собі велику надихаючу силу, адже вельми заслуговують на шанування і закликають до служіння Богу. Так, усіх цих переселенців імператор розселив у Мезії, де і як кожному було зручно; а сам Ульфіла здобув від нього великих почестей, настільки, що імператор величав його "Мойсеєм нашого часу"» [4, с. 193].

У середині IV ст. вестготи-християни зазнали переслідувань від вестготського вождя Атанаріха, у зв'язку з чим Вульфіла отримав дозвіл на переселення своєї пастви у римську провінцію Нижня Мезія (лат. *Moesia*, грец. *Μοισία*, болг. *Мизия*, серб. *Мезија*), де вони заснували громаду на чолі з ним. Мезами античні історики називали значно романізовані фракійські племена, які разом з іншими фракійськими племенами бессів і гетів (даків) населяли землі між Нижнім Дунаєм і Балканськими горами. До середини IV ст. північно-східні кордони римської провінції Верхня Мезія включали колонію Тірас (на Дністрі) та Ольвію, яка мала особливий статус вільного міста.

Після підкорення гунами остготів та руйнування Ольвії, вестготи закріпилися на правому березі Дністра, ведучи постійні війни як з гунами, так і з римськими легіонерами. Імовірно, близько 377 р. саме Вульфіла очолив посольство від готів до імператора східної частини імперії Флавіуса Валента (364-378 рр.), співправителя свого брата, імператора Валентиніана I (364-375 рр.). Метою посольства було отримання дозволу на мирне переселення готів у Нижню Мезію (Фракію) на правах федератів імперії.

Запорукою успіху місії стало сповідування Вульфілою християнства аріанського зразка*, яке на теренах імперії Флавіуса Валента важалося дер-

*Аріанство – християнська течія IV-VI ст.ст., заснована олександрійським пресвітором Арієм (†336 р.), який заперечував догмат про єдиносущність Бога Отця і Бога Сина. Він стверджував, що Ісус Христос є Бог, але не рівний Творцю за сутністю, силою і славою; він створений його волею, не вічний і є не більш ніж посередником між Богом і людьми. Аріанство було засуджено на I Вселенському Соборі (325), визнано єрессю на II Вселенському Соборі (381).

жавною релігією. Валент дозволив готам переселитися у фракійські провінції, однак уже у 378 році римське військо потерпіло поразку від вестготів, що повстали проти утисків римських чиновників, а сам загинув під час втечі.

Вульфіла увійшов в історію як найвизначніший місіонерський діяч свого часу і просвітитель готів, серед яких мав неабияку популярність і вплив завдяки своєму походженню і знанню їх звичаїв, традицій та побуту. Він переклав готською мовою Священне Письмо і навернув у християнство аріанського зразку значну частину вестготів. Різницю у догматах православного і аріанського віросповідування Вульфіла роз'яснював варварам як схоластичне марнослів'я про природу особи Христа, фокусуючись на головному – необхідності жити праведним і богоугодним життям.

Головний місіонерський успіх Вульфіли полягав у створенні ним на основі усної готської мови, якою він досконало володів, грамоти і алфавіту. Саме цей факт дозволив готам масово прийняти християнство, стати на шлях освіти і духовного розвитку.

Найскладнішим завданням було створення на основі усної мови алфавіту, яким можна було б передати філософську глибину біблійного змісту, особливості імен і фразеології. Для цього було створено азбуку на основі грецького алфавіту із додаванням латинських та рунічних знаків.

Неоціненне значення християнської перекладацької традиції уможливило студіювання впливів давньогрецької і латинських мов на становлення новоєвропейських мов германського ареалу. Лінгвістичний матеріал готської мови дозволяє з'ясовувати становлення загальногерманських типологічних і структурних мовних особливостей у контексті розвитку індоєвропейської мовної сім'ї.

Збереглися значні уривки списків усіх чотирьох Євангелій (у повному обсязі Євангеліє від Марка), Послань (повне ІІ Послання до корінфян), незначні уривки зі Старого Заповіту (книги Єздри і Неємії); залишилися свідчення про переклад готською мовою П'ятикнижжя Мойсея, пророка Єзекіїля, книги Маккавеїв. Усі списки написані в Італії на початку VI ст., за доби панування остготів на півострові. Вони мають спільні стилістичні ознаки, тотожність слововжитку, фразеології і синтаксису, окрім уривків зі Старого Заповіту, що пояснюється розмахом його справи, доробком помічників та учнів.

Незважаючи на необробленість готської мови, переклад Вульфіли визнано близьким до оригіналу з незначним відсотком двозначних потрактувань. Таким чином, він зумів скористатися різноманітністю форм готської мови і закласти основи подальшої готської писемності.

Як готський шрифт, так і рунічне письмо, яким користувалися давні германці, були заборонені постановою Толедського Собору у 1018 р. як язичницьке письменство. Основу цього рішення складала так звана «тримовна єресь», згідно з якою богослужбова література мала існувати тільки на єврейській, грецькій та латинській мовах. Основним поштовхом до його прийняття слугувало питання можливості адекватного перекладу Святого Письма. У багатьох мовах давнього світу не існувало смислових аналогів багатьох біблійних слів, а особливі складнощі представляв переклад багатозначної символіки образів, що вело до суттєвого втрачання первісного смислу Слова Божого і вело до виникнення численних єресей. Трагічним наслідком цього рішення стало знищення багатьох цінних книг, написаних готською мовою, зокрема й переслідування слов'янського просвітителя Мефодія та його учнів.

Усі відомі рукописи Готської Біблії є списками вестготського тексту Вульфіли, які були зроблені остготами в V–VI ст., у період розквіту королівства Теодоріха Великого. Про перебіг християнізації остготів існує небагато відомостей. Найпізнішими сповідниками аріанства залишалися готи часів Теодоріха, що проживали у Паннонії. Вестготи після заснування свого королівства в Іспанії прийняли ортодоксальне християнство наприкінці VI ст. Серед збережених рукописів Готської Біблії найвідомішими є такі взірці:"Срібний кодекс" (*Codex Argenteus*) V–VI ст.ст. – манускрипт Четвероєвангелія готською мовою, написаного срібним і золотим чорнилом для Теодоріха Великого (збережено 188 з 336 аркушів); "Амброзіанські кодекси" (*Codices Ambrosiani*) VII–VIII ст.ст., що складаються з уривків Нового та Старого Заповітів, Послання апостола Павла; "Каролінський кодекс" (*Codex Carolinus*), V ст. – двомовний рукопис на чотирьох аркушах готською та латинською мовами Містить текст "Послання до римлян"; "Гессенський уривок" V–VI ст.ст., знайдений у Єгипті, налічує два аркуші готською та латиною.

Створення готського алфавіту, яке відбулося на землях сучасної Бессарабії, було пов'язане з необхідністю перекладу богослужбової літератури для германських варварських народів, їх окультурення, освіти і розвитку. Поступово на території Франкської держави у процесі християнізації (IV–XII ст.ст.) зникає рунічне письмо, культура готів розчиняється серед інших народів, а на території варварських середньовічних держав формуються новоєвропейські мови, які функціонують на ряду з латиною. Перекладна християнська богослужебна література продовжує посідати чільне місце в процесі становлення і розвитку літературних варіантів мов романо-германського ареалу.

Бібліографія

1. Браун Ф.А. Розыскания в области гото-славянских отношений. Т. I. Готы и их соседи до V века. Первый период: готы на Висле. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1899. – С. 1-5.
2. Зиньковская И. В. Королевство Эрманариха в истории Восточной Европы IV века : Дис. на соискание ст. доктора истор. наук : 07.00.03 «Всеобщая история». – Воронежский государственный университет 2010. – Воронеж, 2010. – 548 с.
3. Конский П. Остготы // Энциклопедический Словарь Ф.А.Брокгауза и И.А.Ефрона: В 86 т. [Ел.ресурс]. – Режим доступу:http://www.vehi.net/brokgauz/
4. Филосторгий. Сокращение «Церковной Истории» (Пер. с древнегр. В. А. Дорофеевой, комм. М. Ф. Высокого, М. А. Тимофеева) // Церковные историки IV-V веков. – М.: Росспэн, 2007. – 624 с.
5. Catholic Encyclopedia: Ulfilas. The Electronic Resource with Access Mode: http://www.newadvent.org/cathen/15120c.htm
6. Schramm G. Altrussland Anfang. Historiche Schlusse aus Namen, Wortern und Texten zum 9 und 10. Jahrhundert. Freiburg in Breisgau, 2001. – 700 Seiten.

СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕКСТУ ДИТЯЧИХ МОЛИТОВ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІСТІВ БЕСАРАБІЇ

Людмила ЛУЗАНОВА
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

The article touches upon the problem in the religious sphere, which plays an important part in the life of the German colonists in the South of Bessarabiya. The child`s prayer has its own linguistic peculiarities where a word can have a verbal as well as nonverbal expression. Different types of spoken utterances instead of the direct usage of lexical units can be seen in the verbal expression. The euphemism is considered the most widely-spread lexical unit which is used to express milder and more polite, sometimes even hidden meaning of concrete subjects, phenomena or actions instead of their direct lexical meaning.

Keywords*: prayer, lexical units, verbal expression, euphemism*

Останнім часом проблема духовного виховання набуває все більшої ваги та пов’язана з розвитком молодого покоління та його особливого особистісного портрету, формування якого є одним з головних завдань сучасної освіти. Протягом тривалого часу спостерігалося, як відомо, ви-

лучення з навчально-виховного процесу християнських цінностей, що призвело до певного занепаду духовної сфери дітей, а разом з цим й девальвації головних духовних цінностей. Поведінці сучасного покоління молоді подекуди притаманний яскраво виражений егоїзм, утилітарний прагматизм, зневага високих ідеалів, підміна духовних інтересів і потреб прагненням до матеріального, невміння будувати добрі стосунки з оточуючими, небажання відповідати за власні вчинки, низький рівень духовної вихованості тощо.

Проблема вивчення духовності дітей-підлітків як особливої соціальної групи молоді досліджувалась ще багато років тому багатьма науковцями, серед яких Г. Песталоці, Я. Каменський, А. Дистервег, В. Сухомлинський. Саме вони визначили головні фактори, що впливають на духовне виховання дітей: праця, сім'я, вчитель, школа та інші чинники.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки цією проблемою займаються багато вчених, зокрема О. Майкіна, Н. Силуянова, І. Зеліченко, Т. Зазюн, С. Соловейчик, М. Каган, С. Кримський, Г. Сагач. Натомість, на нашу переконливу думку розв'язання проблеми виховання духовних цінностей особистості дитини неможливе без глибокого дослідження і впровадження в життя набутку минулого.

Мета нашої роботи полягає в визначенні ролі молитви як сакральної одиниці мови в духовному вихованні дітей німецьких колоністів Бессарабії.

На даний час збільшується інтерес до розвитку культури німців Південної України. Найбільш за все досліджуються процеси заселення південних територій України німецькими колоністами, їх соціальне та правове положення, особливості економічного розвитку та багаті етнокультурні традиції переселенців. Окремі аспекти знайшли своє відображення в розробках вітчизняних та зарубіжних істориків та культурологів В. Кривець, М. Кулинича, А. Шадта та етнографів А.Лиценбергер, В. Курило, В. Сергійчук та інших. Історію німецьких переселенців відстежують у своїх роботах також й німецькі науковці: К. Келлер, Д. Тевс, Р. Єпп, К. Штумпп та інші.

Зважаючи на історичну ситуацію періоду німецької колонізації Півдня Бессарабії відзначимо, що релігійна сфера становить одну із центральних позицій у житті німецьких колоністів. З одного боку, численні родини з усіх куточків Німеччини опинилися в «іноетнічному і інокультурному оточенні», і саме релігійність допомагає їм зберігати національну єдність, господарчу солідарність та активну участь у громадському житті. З іншого боку, від задоволення релігійних потреб залежить ступінь психологічного комфорту колоністів, що, в свою чергу, впливає на їх адаптацію на нових землях та в нових умовах. Переселенці відрізняються усамітненим та суворим способом життя та великим працелюбством. Своїх дітей колоністи виховують в постійній праці та любові до Бога.

Формування духовності у дітей колоністів відбувається на основі християнських моральних цінностей, які відкладаються в їх свідомості у вигляді норм, принципів, ідеалів, понять тощо. Головною книгою, яку кожен колоніст знає краще за інші і найчастіше читає, є Біблія. Окрім того, майже в кожній родині є збірники релігійно-ритуальних пісень, співів, церковних календарів та молитов. Серед них одне із почесних місць по праву належить дитячий молитві. Наведемо приклад однієї з молитов: *Ichbinklein, meinHerzistrein, sollniemanddrinwohnen, alsJesusallein. Amen.* – букв., Я – малий, моє серце чисте, і там ніхто не повинен жити окрім Иисуса. Амінь.

Традиційно молитва – це усталена словесна формула, змістом якої є звернення до Бога із проханням чи подякою або прославленням священних осіб і подій [7, 77]. Молитва – це своєрідний акт любові, в якій найбільш за все проявляється любов до Бога, а також це вмістилище всього духовного життя [3, 132]. Отже, можемо говорити про те, що дитяча молитва – це особливий вид вербальної формули зі структурою звертання, обов'язковим компонентом якого є лексична одиниця (далі – ЛО) Бог/ Gott.

Проблемі сакрального значення цього слова, якому надають як релігійну, так і естетичну роль, приділялося та й досі приділяється багато уваги в наукових працях з релігієзнавства, культурології, історії культури та філології. Так, російський філолог Ф. Буслаєв писав, що релігійно-міфологічна мова є результатом поєднання внутрішніх особливостей розвитку мови з архаїчними «віруваннями і наївними переконаннями»[3, 184]. О.Потебня наголошував, що на первинному ступені слово і міф нероздільні, міф є «апперцепція в слові», а «створення нового міфу заключено в створенні нового слова, а не в забутті значення попереднього» [8, 266].

Молитва має свою особливу «мову», де слово має вербальне та невербальне вираження. Та навіть при вербальному вираженні спостерігаємо різні способи висловлення, замість прямого вживання ЛО. Найбільш поширеними серед них є евфемізми, як слова та вислови, що вживаються для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви [11,173]. Напр., *Engle komm, mach mi fromm, daß i bald en Hemml komm. Amen.* –букв., Прийди ангеле, зроби мене набожним, тому що і я скоро піду на небеса. Амінь.

Центральною назвою будь якої молитви, в тому числі дитячої виступає, як відомо, ЛО *Господь/ Gott*, до якого дитина звертається за допомогою, за благословенням або просить пробачення за свою поведінку протягом дня. Саме зібраний нами матеріал вказує на обмежену кількість вживання прямої ЛО*Gott*, порівняно з іншими ЛО зі значенням "Господь", напр.: *HerrJesu, LieberhimmlischerVater, LieberHeiland, Vaterunser*тощо. Так, наприклад, у молитві *Lieber Heiland mach mich fromm, daß ich bald in Himmel komm. Amen. – букв.,* Любий Спасителю зроби мене набожним, то-

му що я скоро піду на небо. Амінь.вживається евфемізм-словосполучення *LieberHeiland,* який виступає лексичною заміною поняттю ‘образ Бога’, основним семантичним компонентом якого є прохання про захист.

Окрім евфемізмів-словосполучень *LieberhimmlischerVater, LieberHeiland* з точки зору їх структури існують однолексемні одиниці з функцією евфемізмів *Jesus, Christi,* а такожскладні слова *Heiland, Himmeland.*

Більш уживаними звертаннями до Бога є *Jesus, Christi*та словосполучення *HerrJesus.* Це можна пояснити тим, що Ісус є центральною фігурою у християнстві і вважається Спасителем. Семантика компонента ім’я Ісус містить в своїй структурі значення Спаситель. Так ім’я Ісус походить з грецької мови Іесоус, що в свою чергу є транслітерацією з єврейської Єшуа, або Йошуа, або ще Єгошуа і означає «Сущий є спасінням», «Життя є спасінням» [9, 64]. Для дитини це є певний орієнтир, щодо захисту, опіки. Разом з цим дитина підсвідомо вже замислюється про спасіння своєї душі, про яке багато чула з церковних проповідей, з постійних розмов батьків. Молячись кожного дня і звертаючись до Ісуса Христа, дитина каялася в своїх проступках, визнавала їх і обіцяла більш не повторювати скоєного, що саме по собі допомагало формувати в їх свідомості норми поведінки, принципи, за якими вони поводились наступного дня. Самопожертва і приклад любові Христа до всіх людей також формувала їх поведінку щодо членів родини та громади в цілому.

Тема душі простежується у молитві *Ichbinklein, meinHerzistrein, sollniemanddrinwohnen, alsJesusallein. Amen.* – букв., Я – малий, моє серце чисте, і там ніхто не повинен жити окрім Иисуса. Амінь. Особливість цієї молитви полягає в тому, що немає прямого значення поняття *душі*, замість нього використовується евфемізм *серце/ Herz*, який вказує більш на місце знаходження душі.

В молитвах, які діти колоністів читали кожного разу перед тим як сісти за стіл, часто використовується звертання *LieberHeiland(Спасителю мій.* З лінгвістичної точки зору складний іменник *Heiland* включає у себе два компоненти *Heil* і *Land*. Слово *heil* перекладається як «цілий, здоровий, неушкоджений», а дієслово *heilen* означає «зціляти», тобто «становитися цілим», а також корінь наближається до слова *heil* «святість» [14]. Інший компонент має значення «земля, почва, країна», який є основним в німецькому складному іменнику. Отже, звернення дитини до Бога, є водночас і зверненням до землі, що годує і дає достаток на столі, а також подяка Господу за силу для роботи у полі, на городі тощо. Звернення до Бога впливало на духовне виховання дитини, виховуючи любов до тієї землі, де вона жила і працювала, любов до країни, яка стала їм другою родиною. Воно несло в собі духовне поняття «рідна, благословенна земля».

Таке поняття про землю давало духовну цілісність кожної окремої дитини і родини в цілому, центральне місце в якій належало батьку.

Бог Отець – це перше визначення абсолютної ідеї, це чиста ідеальність і чисте єдність з самим собою [4, 132]. Тому мабуть, дуже часто в дитячих молитвах зустрічається звертання до образу Бога словами *Lieber-himmlischerVater/* Дорогий небесний батько*, LieberVater*/ *Дорогий батько*. Таким чином образ батька поєднується з образом батька-Бога. Взагалі образ Бога, як голови родини має побутово-громадське коріння. В центрі громадського життя колонії стояла родина, в якій всі глибоко поважали батьків, їх батьківське слово. Батько сім'ї мав, по суті, патріархальну владу, і ніхто із членів родини не мав права діяти самостійно, без його відома [12]. Це виховувало у дітей колоністів внутрішню гармонію, єдність з Богом і з оточуючим світом. Також, звертаючись до Бога, як до свого рідного батька, у дитини виховувалась повага та шанобливість до батька, як до головного в родині.

У дитячих молитвах досить часто зустрічається евфемізм *Engele/ янгол,* наприклад у молитві *Englekomm, machmifromm, daß ibaldenHemmlkomm. Amen.* – букв., Прийди янголе, зроби мене набожним, тому що і я скоро піду на небеса. Амінь. Заміна прямого звертання до Господа, характеризує їх чистоту, нескінчену віру в Бога та велику до нього повагу, до нього та його посланників – янголів. Янголи – безтілесні, безсмертні духи, які виконують волю Господа, вони безгрішні, завжди допомагають та творять добро [13]. Кожна дитина знала все про янголів, і звертаючись до них, намагалася хоч трішечки бути на них схожою, робити добрі справи та відповідати за свої вчинки.

Таким чином, молитва як особливе сакральне утворення є результатом процесу евфемізації поняття 'Бог', а також ряду інших понять: 'душа', 'смерть', 'земля', 'янгол', 'воля', 'захист,' 'пробачення', 'прохання', 'спокій', 'добро', 'благо' тощо. Звернення до Господа формує та укріплює у внутрішньому світі віруючої людини ті почуття, які повинні визначати його світовідчуття та дії: насамперед почуття любові, шанобливості, доброчесності тощо. Евфемізми та евфемізовані вислови виступають своєрідною моделлю відображення дитячого світу в молитві, яка духовно виховує, допомагає в становленні духовності , формує у дітей колоністів Бессарабії особливе ставлення як до моральних, так і естетичних цінностей.

Бібліографія

1. Библейская энциклопедия. В 2-х томах. — Москва: Центурион, АПС, 1991. 1 том – 496 с., 2 том – 400 с.
2. Бетко І. Молитва як релігійно-філософський жанр. – //Дивослово. - 1999.- № 12. - С.56-58.

3. Буслаєв Ф.І. Народный эпос и мифология. – М.: Высшая школа, 2003. – 400 с.
4. Василенко В. Краткий религиозно-философский словарь. М.: Истина и жизнь, 1996. – 256 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Философия религии. В 2 т. – М.: РОССПЭН, 2007. – Т. 2. – 617с.
6. Макушенко Я.С. Громадське та релегійне життя німців південної України (кінець XIX – початок XX ст.). Вісник ЛНУ ім. Т.Г.Шевченка №6 (241), Ч.1, 2012. – С.132 -140.
7. Плаксенкова І. Духовне виховання як важливий соціально-психологічний аспект формування інтелектуального потенціалу особистості. Розділ І. Психологічні проблеми обдарованої особистості. – Доступ через: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nivoo/2010_4/03.pdf]
8. Плесская-Зебольд Э.Г. Одесские немцы. 1803-1920. – Одесса: Издательство ТЭС, 1999. – 520с.
9. Потебня А. А. Слово и миф. – М.: Правда, 1989. – 623 с.
10. Релігієзнавчий словник // За ред. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392с.
11. Світлична Т.В. Поняття евфемізму в науковій літературі. Лінгвістика №3 (24), Ч. 2, 2001. – С. 58- 63.
12. Українська мова: [енциклопедія] / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови) М. П.Зяблюк та ін. – 3-тє вид., зі змінами і доп.]. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2007 – 856с.
13. Шайдуров В.Н. Семейно-брачные отношения немцев Сибири: конец XIX - начало XX в.//Сибирский плавильный котёл: социально-демографические процессы в Северной Азии XVI - начала XX века. Сборник научных статей. Новосибирск, "Сибирский Хронограф", 2004. – Доступ через: http://history.nsc.ru/kapital/project/kotel/014.html]

Електронні довідники:

14. http://hristianstvo.dljavseh.ru/Osnovy_Hristianstva/Kak_Bog_sotvoril_mir_Angely.ht
15. http://eniseiskoe.narod.ru/bogoslovie.html

MODALITĂȚI DE ELABORARE ŞI VALORIFICARE A RESURSELOR FONETICE INTERACTIVE

Marcel BÂLICI
Universitatea Liberă Internaţională din Moldova

Nadejda BÂLICI, Maria PRUTEANU
Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie„NicolaeTestemişanu" din Republica Moldova

A real challenge for language teacher is to develop an educational- instructional approach that reflects his personal vision in areas where he has limited learning resources. This work aims to present two learning resources essential for "Phonetics" section. It will be presented the description of the ways for the development of the "Guidelines for correct pronunciation" and "Phonetic and acoustic file". Both instruments are accompanied by "User's e-portfolio" with the attached heading relative to the following algorithms: sounds or groups of sounds pronunciation, reading of written message and highlighting the real connection between phonetics and spelling. It will presented practical examples of impediments to pronunciation and writing specific to various foreign language speakers (Arabic, French, Turkish, Chinese). In addition, it will be described acoustic aspects such as: amplitude of sound, volume, fluency, and articulation.

Keywords*: teaching resources, phonology, phoneticsintercomprehension, acousticandphonetic file.*

Contexte praxiologice ale paradigmelor de învăţare. Parcursul contemporan de studiere a unei limbi străine presupune realizarea conexiunilor cu elementele de integrare socială şi comportament psihologic bazat pe confort. Sunt importante, de asemenea, paradigmele care oferă utilizatorului oportunităţi de obţinere a multiplelor competenţe:lingvistice, de comunicare, metacognitive, interculturale şi ontologice. Anterior descrierilor unor viziuni conceptuale, pe care le considerăm eficiente, domeniul formării competenţelor de fonetică şi fonologie suntem siguri de faptul că disocierea perspectivelor de cercetare/interpretare, asimilare/transmitere este deosebit de utilă. Rolul pe care-l oferă contextul praxiologic profesorului este cel de facilitator al actului de învăţare şi de formare a dexterităţilor şi abilităţilor care ar constitui un solid fundament al experienţei lingvistice, pentru a fi utilizat în noi circumstanţe de studiere a limbilor străine. Experienţa lingvistică, de comunicare, ontologică şi

metacognitivă este un produs al paradigmei de învăţare selectată dintre multiplele posibilităţi de realizare a instruirii. La baza configurării arsenalului argumentativ în favoarea unei sau altei opţiuni sunt principiile eficienţei. Profesorul măsoară eficienţa în funcţie de timpul alocat, eforturile depuse şi rezultatele obţinute. Învăţământul de calitate evaluează rezultatele prin intermediul viziunilor conceptuale de perspesctivă şi retrospectivă. Procesul de învăţare este unul continuu, cu un caracter permanent bine conturat. Opiniile participanţilor în procesul de instruire sunt indisolubil legate de concluziile formulate în baza experienţelor anterioare. Cadrul didactic realizează o activitate apropriată, conştientizată şi care necesită un sporit grad de implicare. Aspectele teoretice sunt rezultate din observaţiile practice, urmare a diverselor modalităţi de investigare a parcursului didactic. Pledăm pentru argumentarea teoretică a etapelor practice realizate de profesor în interiorul grupului de învăţare. Circumstanţele actuale pe care le poate descoperi un profesor relativ la domeniul fonetică şi fonologie sunt caracterizate prin lexemul „discrepanţă". Patrimoniului luxuriant de resurse teortetice şi didactice referitor la fonetica şi fonologia limbilor europene (franceză, engleză, germană, etc.) i se adaugă sursele bibliografice şi sitografice cu referire la fonetica şi fonologia limbii române care, din păcate, sunt departe de a fi suficiente. Astfel, profesorul poate fi beneficiarul unor acţiuni de diseminare a bunelor practici referitoare la limbile străine europene. Arhetipurile conceptuale configurate şi materializate prin diverse forme de prezentare devin puncte de plecare pentru elaborarea şi crearea noilor resurse de învăţare. Materialele didactice reprezintă un rezultat al muncii creatoare a profesorului sau este o expresie a paradigmei de cunoaştere selectate de grupul de învăţare. Este o reală provocare şi un indiciu al rezilienţei pentru abilităţile ontologice şi formarea competenţelor specifice faptul că pentru arealul studierii limbii române ca limbă străină sunt puţine sursele de prezentare teoretică a compartimentului ***„Fonetică şi fonologie"***. Penuria informaţională este evidentă, dacă vorbim despre nevoi apropiate care corespund realităţilor de activitate cotidiană (fonetica comparată a limbii române şi celei arabe). Studierea limbii române ca limbă nematernă sau străină este un proces puternic conturat de conţinutul standardelor finale, inclusiv cele referitoare la nivelele de utilizare a limbajului de specialitate. Abordarea empirică a procesului de cunoaştere/învăţare presupune stabilirea unor limite ale volumului de informaţii cu caracter teoretic. Principiul paradigmei constructiviste de cunoaştere se bazează pe trei etape cu efect convergent: construire, deconstruire, reconstruire.

Direcţii de cercetare. Elementul liant care asigură conexiunea dintre aspectele teoretice şi cele practice îl constituie procesul de elaborare a arhetipurilor conceptuale de cunoaştere, strategiilor bazate pe algoritmi acţionali de realizare a proiectului personal.Prin urmare, se conturează câteva direcţii de cercetare:

- Modalităţile de prezentare şi transmitere a informaţiilor cu caracter teoretic referitoare la fonetică şi fonologie.
- Implementarea practică a informaţiilor obţinute prin intermediul paradigmelor de cunoaştere/învăţare, strategiei de studiu şi algoritmilor elaboraţi.
- Identificarea resurselor didactice care ar avea rolul de facilitare în vederea realizării obiectivelor. Prezentarea resurselor didactice existente ca mijloace de învăţare sau ca modele de creare a altor resurse didactice proprii, adaptate mediului şi circumstanţelor de învăţare concrete.

Un rol esenţial în realizarea unui discurs didactic eficient îl ocupă selectarea stilului de prezentare a acestuia. De obicei, pledăm pentru modalitatea narativă de expunere a discursului didactic, astfel pot fi valorificate oportunităţile de argumentare a opţiunii pentru o anumită structură conceptuală de ansamblu şi pentru selectarea anumitor paşi algoritmici de realizare a sarcinii din perspectiva valenţelor empirice şi eficienţei acestora.

Configurarea algoritmică a resurselor fonetico/fonologice interactive. Fonetica şi fonologia fac referire la substanţa şi forma exprimării. Sunt noţiuni interdependente. Utilizatorul conştientizează faptul că formarea competenţelor sale lingvistice îi vor oferi posibilitatea de a se integra plenar în cadrul grupului social prin intermediul competenţelor comunicative. Alternativ îi revine rolul de emiţător şi de receptor al mesajului transmis şi receptat prin intermediul undelor sonore care au menirea de a propaga sunetele. Improvizarea diverselor dialoguri în multiple circumstanţe cotidiene, audierea diverselor tipuri de texte şi vizionarea secvenţelor video sunt modalităţile de conştientizare a rolului fiecărui utilizator în calitate de emiţător sau receptor. Astfel membrii grupului de învăţare (utilizator, profesor, coleg, prieten, specialist în diverse domenii, rude) optează pentru diverse mijloace de transmitere/propagare a mesajului (comunicare prin intermediul T.I.C. sau faţă-n faţă). Discuţiile telefonice, prin intermediul mijloacelor on-line oferă utilizatorului oportunităţi practice de exersare a funcţiei de emiţător sau receptor. Din perspectiva stilului autonom de învăţare activităţile de comunicare enumerate anterior îşi aduc contribuţia la declanşarea procesului de conştientizare a importanţei modalităţilor de transmitere a mesajului, dar şi de receptare plenară a acestuia, pentru a se înfăptui un act de comunicare eficient. Din experienţa profesională putem remarca faptul că majoritatea utilizartorilor care au atins nivelul de conştientizare au trecut la etapa de implicare. Bineînţeles, gradul de implicare al utilizatorului este în funcţie de gradul de confort psihologic pe care-l resimte, de amprenta temperamentală personală, de exeperienţa lingvistică anterioară, de competenţele comunicative dobândite deja, de specificul culturii comunicării pe care îl posedă etc. Pentru asigurarea etapelor de conştientizare şi implicare, specifice stilului autonom de învăţare, propunem utilizarea resurselor didactice ***„Fişierul fonetic şi acustic”***, dar şi a ***„Ghidului de corectare a pronunţării”***.

Abordarea narativă a discursului didactic. Urmează a fi descrise structura instrumentelor didactice, concomitent cu relatarea modalităţilor de elaborare a acestora. Relevante pentru stabilirea fundamentelor teoretice ale resurselor didactice elaborate sunt informaţiile referitoare la compartiimentele ***„Foneticii”*** care, ulterior, pot servi drept rubrici ale ***„Fişierului fonetic şi acustic”***, elaborat de utilizator în cooperare cu ceilalţi participanţi în cadrul procesului de învăţare. Considerăm utilă actualizarea aserţiunilor relative la aspectele foneticii care, sintetizate fiind, pot crea imaginea de ansamblu a acestei ştiinţe şi rolul ei în vederea facilitării unor limbi străine. Compartimentele ***„Fişierului fonetico-acustic”*** vor face referire la:

- *fonetica articulatorie sau fiziologică.* Se va descrie structura aparatului fonator şi funcţiile acestuia în procesul de articulare a sunetelor şi realizare a actului vorbirii. Indubitabil, studierea unei discipline nu se mai realizează în mod separat, abordarea interdisciplinară permite potenţarea valenţelor procesului de comporehensiune şi de descoperire a unui fenomen. Cadrul didactic va sesiza momentul oportun *discutării* rolului organelor aparatului fonator. Utilizatorul va integra activitatea de studiere a unei limbi străine proceselor fiziologice existenţiale, iar aspectelor referitoatre la efectuarea modificărilor de ordin fonologic li se vor ataşa informaţiile conştientizate referitoare la modalităţile amiabile de „cooperare” cu funcţiile organelor componente ale aparatului fonator.
- *fonetica acustica/auditivă.* Domeniu al fizicii care presupune înţelegerea şi descrierea fenomenului de propagare a sunetului. Este considerat şi element fundamental în comunicare, deoarece astfel este asigurată conexiunea dintre emiţător şi receptor. Amploarea nivelului de conştientizare a utilizatorului va urma un traseu ascendent, va fi prezentată ideea materializării mesajului transmis şi receptat, iar utilizatorul va fi responsabilizat prin intermediul formulării atitudinii sale vizavi de structura arhitectonică a prezentării mesajului. Relevantă rămâne a fi definiţia acestui compartiment al foneticii realizată de savantul Andrea Marini **în lucrarea *Manuale di Foniatria e Logopedia*** „Fonetica Acustica analizza l’aspetto fisico dei foni, ovvero la loro natura acustica, mediante l’uso di strumenti e tecniche derivate dalla Fisica Acustica; la Fonetica Uditiva studia l’anatomia e la fisiologia dell’apparato uditivo cercando di stabilire come i parlanti siano in grado di decodificare un segnale acustico per arrivare a comprendere le parole di una lingua”[Marini: 2012, 127-128]. Dacă fonetica articulatorie descrie funcţiile şi mecanismele de activitate ale aparatului fonator, atunci fonetica acustică studiază principiile fizice de propagare şi receptare a sunetului, corelate cu informaţiile despre funcţiile fiziologice ale aparatului auditiv.
- *fonologie.* Mijlocul de comunicare orală presupune alternanţa rolului emiţător/receptor şi dexteritatea celui din urmă de a percepe adecvat sunetele emise. Exersarea perceperii sunetelor din multiple registre tonale se va realiza

prin intermediul strategiilor concepute de profesor, discutate şi modificate de toţi membrii grupului de învăţare. Importante rămân a fi etapele algoritmilor acţionali care creează oportunităţi de exersare a competenţelor de percepere a mesajului. Recomandăm diverse tipuri de activităţi care presupun recuperarea sensului. Reluarea activităţilor similare în diverse circumstanţe cu creşterea graduală a volumului de informaţii. Creşterea volumului de informaţii poate fi realizată prin intermediul segmentării discursului, repetării cuvintelor care au un grad sporit de percepere şi înţelegere a sensului, consultarea dicţionarelor sau a colegilor, valorificarea competenţelor lingvistice şi de comunicare din patrimoniul deprinderii şi experienţei de studiu al utilizatorului. În cazul prezentării segmentelor video un rol deosebit îl au metalimbajul, imaginile adiacente. Nu va fi de neglijat, cu eludarea „falşilor prieteni",nici potenţialul activităţii de intercomprehensiune la nivelul interrelaţionării grafem-fonem. Tipurile de activităţi realizate cu scopul de a crea oportunităţi de formare a dexterităţilor de percepere a mesajului oral este în funţie de modalităţile de transmiterea acestora – audio sau video. De asemenea, profesorul va oferi materiale didactice prezentate în multiple registre tonale şi diverse amplitudini ale sunetelor. Fără îndoială, se va contura clar linia de informare a utilizatorului referitor la subtilităţile de diferenţere dintre fonetică şi fonologie. Principiul utilităţii va fi cel care va dicta parcursul teoretic al discursului didactic. Accentuarea caracterului funcţional al foneticii va contribui la ascensiunea motivaţională a nivelului de implicare a utilizatorului. Originală şi cuprinzătoare este definiţia fonologiei – fonetică umană – oferită de Marco Svolacchia în articolul *„Principi di Fonolologia".* Argumentele sale pot contribui la formarea stilului propriu de învăţare. Sunetul este efectul materializat al unei complexe activităţi neurologice. Convertirea mesajului în sunet este posibilă în prezenţa unei programări mentale. Autorul articolului menţionează rolul etapei de producere şi percepere a unui sunet, dar şi conexiunea interpretativă la nivel lingvistic este importantă pentru a conferi sunetelor valoare de purtătoare de mesaj.Recuperarea sensului se poate realiza graţie activităţilor anterioare de recuperare integrală a semnalului sonor. Profesorul şi utilizatorul vor avea drept finalitate elaborarea structurilor algoritmice de exersare a dexterităţilor de transmitere şi receptare a lexemului, conform principiului integrităţii pe parcursul tuturor etapelor de comunicare. ***„Fişierul fonetic şi acustic",*** dar şi ***„Ghidul de corectare a pronunţiei"*** poate conţine imagini adiacente procesului de emitere a sunetului. Pentru pronunţarea consoanelor utilizatorul va prezenta imagini referitoare la fluxul de aer, iar pentru transmiterea sunetelor vocale pot fi constituite diverse reprezentări morfologice ale cavităţii bucale.

Metode specifice compartimentului „Fonetica". Modalităţile de prezentare propuse de profesor pot fi imagini, crearea acestora în cooperare cu profesorul, prezentarea alfabetului audio, realizarea segmentelor video relativ la

pronunţarea sunetelor: transmiterea semnalelor sonore poate reprezenta o corespondenţă directă –grafem-sunet sau sunete specifice unui grup de grafeme. Utilizarea T.I.C. este indispensabilă prin diverse programe de corectare a pronunţiei bazate pe principiul comparaţiei din perspectiva corectitudinii semnalului transmis, dar şi în vederea realizării unei arhive personale care ar permite crearea unui fundament motivaţional al utilizatorului, bazat pe oportunitatea de evaluare a propriului progres.

O altă modalitate de facilitare a integralităţii de transmitere/receptare a sunetelor este utilizarea gesturilor (de exemplu unirea degetului mare cu cel arătător pentru memorarea sunetului corespondent grafemului ***-o***, imaginea gestuală a literei ***-u***, corespondenţa dintre mâini şi poziţia buzelor inferioare şi superioare pentru emiterea şi receptarea sunetelor ***b*** şi ***p***, etc.), activitate practicată de profesori şi utilizatori pe parcursul procesului de învăţare, deseori involuntar, fără a face parte dintr-un discurs didactic proiectat. Nivelul de eficienţă şi performanţă a acestor metode este mai puţin cercetat. În articolul *„Didattica per lo sviluppo della competenza fonetico-fonologica in lingua straniera”*profesorul Paolo Toresan descrie modalităţile de valorificare a asocierilor metaforice care ar putea fi identificate între literă şi anumite obiecte ale realităţii cunoscute de utilizator, aidoma întâlnite în poezia simbolistă şi futuristă. Pentru comparaţie pot fi luate imaginile prezentate în abecedarele utlizate pentru copiii vorbitori nativi de limba română (a se vedea *Abecedarele* utilizate pe un amplu parcurs temporal, dar şi abordarea spaţială este deosebit de importantă pentru iniţierea unor activităţi de fonetică comparată). Expunerea structurii arhitectonice a demersului didactic este argumentată prin liantul activităţilor ce constituie modelul unei integrităţi conceptuale. P. Toresan [p. 4-5] prezintă tipurile de exerciţii care ar contribui la realizarea etapei de recuperare a sensului prin integralitatea pronunţării facilitată de scriere; de identificare a sunetului prin răspuns dual, prin selectare a răspunsului corect din multiple variante, prezentarea cuvintelor în care apare acelaşi grafem sau grup de litere transmise prin acelaşi corespondent sonor. În ultima activitate menţionată pot fi folosite exemple din limba pe care o studiază utilizatorul sau exemple din multiple limbi studiate, având prioritate limba maternă. Avantajul ***„Ghidului de corectare a pronunţării”*** este caracterul său personalizat, iar competenţele ontologice ale participanţilor la actul de predare/învăţare pot permite crearea unui mediu favorabil acţiunilor de corectare a pronunţării. Printre exerciţiile orale sunt deosebit de eficiente activităţile ce comportă un nivel înalt al ludicului. Din propria experienţă, dar şi din articolul citat anterior, menţionăm jocul preferat de copii „telefonul fără fir”, traducere din italiană sau „de-a telefonul stricat” – numele jocului pe care-l cunosc copiii din arealul proxim de activitate. Acestui joc îi propunem următoarea haină a algoritmului didactic:

- primului utilizator i se oferă lexemul scris pe care îl transmite studentului vecin;
- al doilea utilizator scrie lexemul în forma receptată de către acesta şi îl transmite utilizatorului vecin;
- activitatea similară se realizează până la ultimul student care scrie pe tablă lexemul în forma receptată de către el.

În ordinea inversă se vor scrie lexemele corespondente segmentului sonor transmis şi receptat.

- Utilizatorii vor observa momentele de producere a modificărilor morfologice ale lexemului şi vor identifica problemele de emitere şi receptare a sunetelor.
- activitate similară poate fi repetată cu lexeme care au elemente de dificultate asemănătoare.

Elementul ludic poate menţine fascinaţia învăţării,iar acţiunile didactice potenţează valenţele adaptării conceptuale a viziunii profesorului.

Un alt joc didactic este „Aripile fluturelui", a cărui denumire sugerează asocierea. Prezentăm următorul algoritm acţional:

- Sunt selectate mai multe cuvinte a căror pronunţare poate avea un nivel sporit de dificultate.
- Este preferabilă prezenţa caracteristicii de similitudine parţială în pronunţarea lexemelor selectate.
- Fiecare lexem este divizat conform principiului învăţării regulilor de pronunţare şi receptare a conţinutului sonor.
- Utilizatorii din primul grup vor încerca să identifice „a doua aripă".
- Utilizatorul îşi va argumenta opţiunea referitoare la textul selectat.

Activitatea didactică poate fi utilizată în cadrul orelor care fac referire la tematica individuală şi socială, dar şi pentru limbajele specializate. Şi-a demonstrat deplin eficienţă în vederea activităţilor de formare a competenţelor fonologice metoda *Karaoke*, prezentă în multiple programe on-line de studiere a limbilor, dar repertoriul resurselor mediatice poate fi alcătuit de profesor, conform unor criterii de eficienţă. Deseori utilizatorii au blocaje pentru a prezenta mesajul în forma piesei muzicale, iar profesorul poate accepta lecturarea texului. Se poate ulterior reveni la această activitate, oferindu-li-se utilizatorilor oportunitatea de a fi mai degajaţi. Lucrarea menţionată mai sus face referire la jocul didactic *„Ventrilocul"* a cărui descriere este relevantă: „Il recupero dei TS può avvenire durante il completamento di *input* sonori, come nel caso del *ventriloquismo*, ovvero di suoni che l'altro produce mantenendo le labbra in una posizione chiusa o semichiusa. In alternativa, il recupero può avvenire nell'atto di 'riempire' con i suoni un *input* extralinguistico, come avviene *nellalettura delle labbra*: l'altro esegue (meglio se in maniera esagerata, pensando che tra sé e l'interlocutore vi sia un ostacolo, come un vetro spesso) i movimenti articolatorirelativi alla pronuncia di unacertaparola, senzaperòemetterealcunsuono" [Toresan: p. 6].

Ca element inovator pentru aceste metode propunem următorul algorim de acţiune:

- Audierea câtorva (3-4) fragmente muzicale.
- Utilizatorul imită activitatea de prezentare muzicală a mesajului prin mofificarea aspectului cavităţii bucale şi mimicii feţei.
- Utilizatorul lecturează subtitrările specifice prezentării *Karaoke*. Activitatea de lecturare este înregistrată video.
- Celorlalţi membri ai grupului de învăţare li se prezintă materialul video, sunetul nefiind ataşat.
- Colegii încearcă să ghicească, după mişcarea buzelor, care dintre segmentele muzicale propuse este uinterpretat de colegul lor.
- Utilizatorii audiază segmentul selectat (conformobiectivelor de formare a dexterităţilor fonologice) şi argumentează corectitudinea sau incorectitudinea deciziilor în identificarea variantei de răspuns.

Cele două mijloace valoroase de formare a competenţelor fonetice cuprind metode déjà aplicate, însoţite de diverşi algoritmi acţionali, conform nevoilor individuale ale utilizatorilor. Aplicând cunoştinţele teoretice pe un făgaş funcţional şi oferind oportunităţi de degajare a utilizatorului, prin intermediul diverşilor algoritmi acţionali, activitatea de corectare a erorilor va deveni una acceptabilă şi va constitui unaspect important înproiectul personal al utilizatorului.

Bibliografie

1. MARINI, A. Elementi di fonetica e linguistica. În: RUOPPOLO, G., SCHNDLER, A., AMITRANO, A. *Manuale di Foniatria e Logopedia*(p.p. 127-131). Roma: SocietàEditriceUniverso, 2012. Disponibil: www.researchgate.net/.
2. SVOLACCHIA, M. *Principidi Fonologia.* Disponibil: host. uniroma3.it/svolacchia/fonologia
3. TORESAN, P. *Di datti caperlos viluppodel la competenza foneticofonologica in lingua straniera.* Disponibil: www.saber.ula.ve/bitstream/…/1/articulo4.

STUDIEREA TANDEMULUI PRONUME PERSONAL + VERB PRIN INTERMEDIUL DIVERSELOR TIPURI DE TEXTE

Nadejda BÂLICI, Maria PRUTEANU
Universitatea de Stat de MedicinăşiFarmacie „NicolaeTestemiţanu" din Republica Moldova

Marcel BÂLICI
Universitatea Liberă Internaţională din Moldova

The implementation of information and communication technologies is carried out according learning strategies that pursue the achievement of concrete goals. In order to acquire effective ways of using personal pronoun + verb structure it will be applied various methods designed to deliver a message and multiple types of texts. The development of descriptive texts will be achieved through the realization of short advertisements. The user will outline the social role of grammatical structures. Narrative texts will be accompanied by projects supposing the elaboration of dramatized presentation of a message, thus users will find it easy to realize how to apply appropriately grammar rules specific to the language they are studying. The interconnection between grammar elements and elaboration of an argumentative text is sound and it is enhanced by the methodological vision of existing learning resources exploitation and the development of their own multimedia resources through the use of ICT benefits.

Keywords*: varioustypes of texts, grammatical structures, use of ICT*

Conexiunea complexă constant integraţionistă. Printre problemele actuale ale structurii conceptale ale unui manual de studiere a limbii ca nematernă sau pentru studenţii străini este relevarea rolului şi locului studierii gramaticii, în vederea dobândirii competenţelor lingvistice şi de comunicare într-o limbă străină. Indiferent de paradigmele şi abordările de ansamblu ale procesului complex de învăţare a unei limbi, elementul gramatical revine de fiecare dată, având un caracter inevitabil. Aserţiunile conclusive pot face referire la necesitatea schimbărilor de accent. Demersul didactic poate conţine etape de studiere tradiţională a limbii materne ca străină şi, de asemenea, cadrul didactic poate opta pentru valorificarea practică a experienţei de cercetare în domeniul eficienţei studierii gramaticii din perspectiva funcţională cu obiectivul bine definit al utilizatorului de integrare plenară a acestuia în cadrul grupului social. Actul de studiu presupune interrelaţionarea şi interferenţa modalităţilor de prezentare conceptuală a materialului: viziunea de ansamblu şi implementarea detaliată, concretă a abilităţilor lingvistice şi de comunicare. Arealele existenţiale umane: individual, familial şi social generează contexte de utilizare a mijloacelor lin-

gvistice ca nevoi fundamentale de manifestare a personalităţii şi de realizare a performanţelor acesteia. Rolul gramaticii funcţionale contribuie la amplificarea nivelului de apropriere a materialului propus. Perspectiva structuralistă presupune organizarea tematică a materialului de gramatică, iar abordarea formalistă accentuează modalităţile de transmitere /receptare a materialului didactic. În domeniul ştiinţelor cunoaşterii academicianul Solomon Marcus introducea sintagma impregnată de semnificaţii „conexiunea complexă". Deşi contextul menţionat de distinsul savant român făcea referire la complexitatea lucrurilor şi fenomenelor din univers, văzute prin prisma principiului antagonic al ordinii şi dezordinii, în domeniul didacticii studierii unei limbi străine putem vorbi despre conexiunea complexă constant integraţionistă. Patrimoniul experimental prezintă înglobarea logică a componentelor structuraliste şi formaliste într-un sistem conceptual al cunoaşterii, bazat pe principiul funcţionalităţii şi având ca finalitate integrarea creatoare a personalităţii în sistemul axiologic personal şi în deplină concordanţă cu zegest-ul general. Un alt principiu de înţelegrere al fenomenului cunoaşterii raportat la învăţarea unei limbi străine este cel al sinergiei: realitate socială versus mijloc lingvistic de reprezentare. Este evidentă sinergia componentelor interne: fonetica, lexicul, gramatica. Subiecţii grupului de învăţare au menirea de a administra funcţiile clironomiei propriilor oportunităţi sinergetice. Sinergia oportunităţilor derivă din rolul gramaticii în actul comunicării, liant al conceptelor de comunicare şi comunicant. În articolul de investigare a perceperii de către utilizatori a rolului cunoştinţelor gramaticale*„L'enseignement de la grammaire en classe de français langue étrangère"* de Marie-Christine Fougerouse se prezintă remarca concluzivă de o utilitate practică incontestabilă: „Toutefois, il ne faut pas en conclure que cette dernière serait l'unique objet de l'enseignement, car il est précisé que la compréhension et l'expression orales sont également importantes."
[www.lepointdufle.net/didactiquefle.htm]

Oglindirea practică a principiului combinării perspectivei structuralist–formaliste în conexiunea complexă a cunoaşterii poate fi aplicată domeniului gramatical ***„Pronumele personal".*** Modalitatea algoritmică de însuşire a temei respective porneşte de la comprehensiunea dihotomiei logice dintre nume şi pronume ca modalitate de prezentare şi exprimarea interdependenţei semantice. Studiul efectuat s-a realizat în grupul de învăţare constituit din utilizatori al căror impuls motivaţional avea aspect dual: intrinsec – de cunoastere a unei limbi străine pentru augumentarea experienţei personale şi extinderea mijloacelor de cucerire a noilor orizonturi de explorare a realităţilor sociale, culturale şi lingvistice. Motivaţia extrinsecă face referire la posibilitatea de realizare în cariera profesională şi explorarea oportunităţilor derivate din plenitudinea integrării în mediul profesional (cu referire la cel medical) posesor al informaţiilor pre-

zentate în limba română. Aşadar, apropierea participanţilor la procesul complex de învăţare va fi caracterizată de amprenta specificului predării /învăţării limbajului medical specializat. Utilizatorilor li se propune următorul algoritm acţional în vederea realizării obiectivelor enunţate:

- Utilizarea resurselor de învăţare existente, care transmit informaţii utile pentru însuşirea limbajului medical ca şi conţinut (informaţia prezentată face referire la procedeele şi practica medicală, la legislaţia europeană şi internaţională existentă, la rapoartele recente ale O.M.S., la articolele şi studiile din revistele de specialitate, la cercetările care fac referire la noile tendinţe în domeniul medicinei şi farmaciei.
- Receptarea materialului propus având diverse forme de prezentare: scrisă/audio/video.
- Realizarea Contractului de învăţare care conţine mai mult decât regulile de comportament convenite prealabil, dar se bazează pe corelaţia dintre stilul de predare al profesorului şi stilul de învăţare al utilizatorului şi corelarea acestora. Traseul de armionizare a practicii de învăţare presupune implicarea plenară a utilizatorului. O modalitate eficientă de augumentare a nivelului de implicare este îndeplinirea proiectelor personale. O temă interesantă pentru proiectul personal al utilizatorului ar trata modalităţile de utilizare a valenţelor pronumelui personal ca mijloc lingvistic de realizare a oportunităţilor de comunicare adecvată.
- Elaborarea principiilor de structurare a conţinutului.

Relevantă, din acest punct de vedere, este structura oferită de Ion Coteanu în lucrarea sa fundamentală *Gramatica de bază a limbii române*: „Formele pronumelui personal sunt organizate pe persoane, indicând

a) pe cel (cea) care vorbeşte sau persoana I-a, **eu**;

b) pe cel (cea) cu care se vorbeşte sau persoana a II-a, **tu**;

c) pe cel (cea) despre care se vorbeşte, fără să fie persoana.”[Coteanu: 1982, 122]

Graţie domeniului neuropsihologiei – neurolingvistica – sunt studiate conexiunile dinte limbaj şi activităţile cerebrale. Pentru vorbitorii nativi folosirea diverselor structuri gramaticale necesită un infim grad de conştientizare, deoarece comunicarea prin limbaj este un fenomen „natural”, pentru utilizatiorul unei limbi străine procesele neuropsiholingvistice se realizează într-un mod complex şi presupun existenţa experienţei anterioare, inclusuv experienţa de posesor al limbii materne şi realizarea diverselor scheme de structurare a noii informaţii. Din acest punt de vedere considerăm util tabelul referitor la modalitatea de întrebuinţare în diverse contexte a pronumelui personal însoţit de verb.

Tabelul 1.

Model pentru persoana I-a(cel/cea care vorbeşte)

Verb	**Enunţ (pronume personal persoana I)**
A separa	Eu separ elementele componente ale substanţei.
A prescrie	Eu prescriu analgezice.
A anestezia	Eu anesteziez pacientul.
A consulta A examina A diagnostica	Eu consult bolnavul. Eu examinez rinichii. Eu diagnostichez patologia.
A trata A inspecta	Eu tratez infecţia virală. Eu inspectez pacientul.

Algoritmul prezentării structuraliste a materialului de gramatică poate urma traseul logic: persoana **I-a** singular – *eu* /**persoana I-a** plural – *noi*, persoana a II-a singular – *tu* /persoana a II-a plural – *voi*, persoana a III-a singular, masculin şi feminin – *el, ea* / persoana a III-a plural – *ei, ele*. Aspectul ***formalist*** al paradigmei cunoaşterii şi învăţării se bazează pe principalele strategii ale concepţiei constructiviste de: deconstruire/construire şi reconstruire. Algoritmul de învăţare descris anterior continuă cu următorii paşi acţionali care contribuie la dezvoltarea ***gândirii algoritmice ritmice***. De o claritate remarcabilă sunt elementele terminologice circumscrise acestui stil de gândire în articolul *„Gândirea algoritmică – o filosofie modernă a matematicii şi informaticii”* de Marin Vlada: „Complexitatea problemelor care necesită descrierea mai multor procese de calcul complexe a determinat folosirea noţiunii de algoritm în activitatea de rezolvare a problemelor. Multe procese naturale, multe activităţi umane pot fi descrise într-o formă algoritmică prin definirea unor informaţii şi acţiuni clare şi precise, eliminându-se ambiguităţile în interpretare şi în operaţii. Algoritmizarea este o cerinţă fundamentală în rezolvarea oricărei probleme cu ajutorul calculatorului.” [Vlada: 2]. Realităţile pragmatice dovedesc că nu se poate construi decât: organizat, programat, planificat, acţiunile urmează o consecutivitate stabilită. Aceleaşi deziderate sunt conturate şi în următoarele acţiuni:

- Prezentarea segmentului video care transmite mesajul din arealul tematic medical. Sunt utilizate majoritatea verbelor din tabelul 1.
- Utilizatorul acceptă condiţiile jocului de rol şi se transpune în mediul circumstanţial al personajului prezentat în materialele resurselor mediatice.
- Perfecţionarea activităţilor de mediere este un element esenţial al pedagogiei contemporane. Utilizatorul transmite mesajul textului grupului virtual de învăţare din perspectiva persoanei I plural.
- Dezvoltarea competenţelor ontologice se realizează prin modificarea textului iniţial scris la persoana I, singular, *eu* şi persoana I, plural, *noi*. Pentru

a nu realiza o activitate insipidă, ceilalţi membri ai grupului de lucru vor avea posibilitatea să intervină cu modificările pe care ei le vor considera oportune. Utilizatorul care va avea rolul „eu” va comunica, va expune opinii, va aduce argumente în favoarea acceptării sau respingerii unor modificări. Cadrul didactic, dar şi utilizatorul vor urmări din unghiul de cercetare al metacogniţiei modalităţile de formare a competenţelor de persuasiune.

- Următorul pas al algotritmului face referire la etapele de realizare a unui interviu. Este o activitate oportună valorificarea experienţei lingvistice şi a valenţelor de comunicare a celorlalţi: semeni care au studiat limba de mai mult timp, rude, prieteni, cunoscuţi. Interviul care se bazează pe utilizarea limbajului medical specializat poate fi realizat cu colegii care au ore de activitate practică în cadrul instituţiilor spitaliceşti.
- Utilizatorii vor elabora structura interviului şi vor utiliza pronumele personal „tu” ca element al formulării întrebărilor.
- Interviul poate fi încadrat într-un reportaj, mijloc eficient de a folosi pronumele personale – *el, ea, ei, ele.* Astfel de activităţi implică realizarea sarcinilor cu aplicarea multiplelor competenţe care converg din diferite arii disciplinare. Optăm pentru realizarea unor proiecte personale care pot fi flexibile ca timp, dar care au nevoie de elementul tutorial al profesorului.

Activitatea de monitorizare a profesorului este prezentă la toate etapele de elaborare a proiectului de la formarea bibliotecii personale on-line cu sursele bibliografice şi sitografice referitoare la tema studiată (oferirea consilierii relativ la principiile de selectare a surselor de cercetare) până la acordarea sfaturilor relativ la menţinerea confortului psihologic în vederea unei prezentări clare şi coerente a mesajului. Nu ne-am propus drept obiectiv să facem descrierea exaustivă a aspectelor teoretice şi didactice a arealului de cercetare pronume + verb. Ne vom referi în continuare doar la un singur aspect al temei „Pronumele reflexive”. Subcategorie a pronumelui personal, are forme doar la persoana a treia la dativ şi acuzativ. Similar descrierii anterioare se vor prezenta verbe specifice limbajului medical asociate cu formele pronumelor reflexive la acuzativ (vezi tabelul 2):

Tabelul 2.

Verb	**Enunţ/ pronume reflexiv + verb**
A forma	În celulele muşchilor se formează proteine speciale. (ele)
A degrada	Unele ţesuturi se degradează. (ele)
A asimila	Fierul conţinut în carnea roşie se asimilează cel mai bine. (el)
A îngusta	Arterele se îngustează ca urmare a aterosclerozei. (ele)
A îngroşa	Venele varicoase se îngroaşă. (ele)
A fixa	Dintele se fixează în osul alveolar.(el)
A opri	Trebuie să acţionaţi dacă sângerarea nu se opreşte. (ea)
A articula	Omoplatul se articulează cu osul sternului. (el)

A introduce	Se pot introduce substanţe în scop diagnostic. (ele)
A injecta	Soluţia se injectează intravenos. (ea)
A ameliora	După tratament starea de sănătate se ameliorează. (ea)
A transforma	Alimentele se transformă în energie. (ele)
A absorbi	Zincul se absoarbe mai bine pe stomacul gol. (el)
A transplanta	Ştii cum se transplantează o plantă? (ea)
A înregistra	În luna februarie se înregistrează o creştere a cazurilor de gripă. (ele)
A dilata	Venele se dilată ca urmare a consumului de alcool. (ele)
A stimula	Secreţia se stimulează prin intermediul oxitocinei. (ea)
A digera	Numeşte fructele care se digeră cel mai repede. (ele)
A inhala	Masca nu permite să se inhaleze praful. (ea)
A sintetiza	Organismul uman este locul unde se sintetizează glucidele, lipidele şi proteinele. (el)
A produce	Hormoni noi se produc în anumite intervale de timp. (ei)
A elimina	Consumând cât mai puţină sare şi mai mult lichid apa din organism se elimină. (ea)
A regenera	Celulele nervoase se regenerează după un proces complex. (ele)
A cicatriza	Plaga se cicatrizează în timp. (ea)
A extrage	Studentul medicinist învaţă cum se extrage un dinte. (el)
A coagula	Sângele se coagulează şi se stabilizează echilibrul fluidic. (el)
A neutraliza	Toxinele se neutralizează sub acţiunea fermenţilor activi. (ele)
A diminua	Simptomele astmului se diminuează ca urmare a efectuării exerciţiilor fizice. (ele)
A distruge	Flora intestinală se distruge ca efect al alimentării neadecvate. (ea)
A modifica	Structura celulei se modifică sub acţiunea promotorilor tumorali. (ea)
A aplica	Unguentul se aplică pe suprafaţa pielii. (el)
A combate	Patologiile se combat prin mijloace eficiente de profilaxie. (ele)
A bandaja	Plaga se bandajează cu atenţe. (ea)
A sutura	Incizia se suturează cu fire chirurgicale resortabile. (ea)
A îndepărta	Tartrul se îndepărtesază prin proceduri stomatologice. (el)
A contracta	Celulele muşchiului cardiac se contractă spontan. (ele)
A prolifera	Noile metode de tratament se proliferează în spaţiul autohton. (ele)
A acumula	Sebumul se acumulează în pori. (el)

Învestigând, din perspectiva viziunii de ansamblu, propria actvitate didactică profesorul va selecta formele eficiente de transmitere a informaţiei. Optămpentrurealizareaproiectuluipersonalbazatpeinsuficienţainformaţională. Pentru realizarea acestui obiectiv traseul didactic va parcurge următoarele etape:

- Procesul de achiziţionare a informaţiei relativ la utilizarea verbelor cu pronume personal poate deveni anost pentru utilizatori în cazul în care prevalează modalitatea teoretică de prezentare.

- Profesorul va prezenta tabelul 2 şi va formula situaţia de problemă. Utilizatorul va selecta un număr de enunţuri în baza cărora va realiza sarcina.

- Proiectul personal al utilizatorului poate face referire la parcurgerea de către acesta a tuturor etapelor de învăţare în stilul autonom până la transferul de roluri profesor utilizator. Proiectul personal al utilizatorului va avea drept obiectiv utilizarea competenţelor de mediere, elaborând un material didactic propriu la tema studiată prentru colegii care au început studiul limbii străine mai târziu.

- Profesorul va accepta multiplelemodalităţi de prezentare, dar va ghid a utilizatorii să expună informaţii referitoare la formele pronumelor personale+verb pentru toate timpurile. Se va opta pentru activităţi de cercetare a biografiilor personalităţilor din lumea medicală, prezentări ale descoperirilor recente, experienţe de cercetare ale tinerilorspecialişti, descrieri ale experienţelor reuşite de specialişti.

- Utilizarea T.I.C. nu se va reduce la prezentări PowerPoint care sunt de o utilitate incontestabilă, dar pot include activităţi de comunicare pringestionarea on-line a fluxuluicomunicativ.

- Proiectele personale pot fi prezentateînmediu de învăţare formal/instituţionalizat sau informal al tandemului. Sunt deosebit de utile videoconferinţele care oferă oportunitatea de prezentare într-un grup de învăţare extins.

Bineînţeles, tema propusă are o arie de cercetare de o mai mare amploare. Oricum exemplele propuse pot fi puncte de plecare pentru abordarea creatoare a demersului didactic de către cadrul didactic şi utilizator.

Bibliografie

1. COTEANU, I. *Gramatica de bază a limbiiromâne.* Bucureşti: EdituraAlbatros, 1982.
2. FOUGEROUSE, M.- Ch. *L'enseignement de la grammaire en classe de français langue étrangère.* Disponibil: www.lepointdufle.net/didactiquefle.htm
3. MARCUS, S. *Câtă dezordine e în ordine şi câtă ordine e în dezordine.* Disponibil: www.apolloniatv.ro/cata
4. VLADA, M. *Gândirea algoritmică – o filosofie modernă a matematicii şi informaticii*. Disponibil: www.academia.edu/.../Gândirea_Algoritmică.

ÎNVĂŢAREA PRIN LECTURĂ

Ina VERETINA-CHIRIAC
Universitatea de Stat din Moldova

The present article emphasizes the fact that reading that is a written communicative method contributes essentially at knowledge assimilation by pupils/students. As fundamental technique of brain work, reading fulfills multiple functions. It is important that we, teachers, understand the necessity to perfect continuously the reading technique and apply effort for that purpose.

Keywords*: Reading, technique, knowledge, book, assimilation*

Lectura este o formă a fericirii. Ultima la care vom renunţa
(Fernando Savater)

După renumitul psihopedagog francez Gaston Mialaret, lectura este "o activitate de descifrare integrativă a unui text, de înţelegere a textului citit, de examinare şi apreciere a calităţii unui text, prilej al unor acţiuni intelectuale cât mai eficiente". [Mialaret: 1981, 110] Alţi specialişti văd lectura ca o supunere faţă de intenţiile altuia. Ea îndeplineşte mai multe funcţii: a) de culturalizare, b) de învăţare propriu-zisă (de instruire şi autoinstruire), c) de informare şi documentare. În dependenţă de funcţiile acesteia, noi putem privi lectura ca:

a) O cale esenţială de acces la valorile culturii. Deşi tehnologia se dezvoltă cu paşi vertiginoşi, cartea continuă să întruchipeze ideea de păstrare şi transmitere a spiritualităţii omeneşti, de tezaur al valorilor culturale ale umanităţii. Ea rămâne un simbol al memoriei vii a omenirii, înregistrând şi conservând fapte şi idei, simţăminte şi atitudini, expresii ale inteligenţei şi sensibilităţii geniului uman. După cum am menţionat puţin mai sus, au apărut multe alte mijloace moderne de comunicare pe parcurs (televiziune, radio, cinematograf, Internet…), dar cartea rămâne în continuare una dintre sursele principale de cunoaştere existente în societatea contemporană.

b) În acelaşi timp, lectura poate fi văzută ca o cale eficientă de studiu. Odată cu apariţia tiparului şi pătrunderea cărţii tipărite în practica universitară, lectura paginii tipărite a devenit "o parte esenţială a învăţării, o activitate de studiu foarte personală şi formativă". [Cerghit: 2006, 175]

În anii de studiu, a citi cu intenţia de a învăţa s-a dovedit a fi o metodă foarte eficace de acces la cunoştinţe, concepte şi idei noi, de îmbogăşire a orizontului propriu de cunoaştere. Este, în acelaşi timp, o metodă economică şi eficientă, deoarece într-un timp scurt, de două sau trei ori mai redus decât cel cerut de comunicarea orală, se poate asimila un mare volum de cunoştinţe; cu

atât mai mult poate fi prescurtat acest proces faşă de ceea ce oferă „metodele de descoperire". La toate nivelurile învăţământului, manualul se dovedeşte a fi unul dintre ajutoarele esenţiale în optimizarea activităţii de învăţare, în ridicarea calităţii muncii didactice.

Cartea şcolară se afirmă nu numai ca un mijloc individualizat de studiu şi de cultivare, ci şi de organizare socializată a învăţării, căci de lectură se pot lega, în mod firesc, forme colective de activitate: joc didactic, dramatizare, discuţii sau dezbateri în comun, cercetare în echipe…De aici putem deduce că lectura înseamnă mult şi pentru alte activităţi, în corelaţie cu alte forme de lucru.

Este important să orientăm studenşii spre diferite surse de cunoaştere (datele perceptive, acţiunea practică, mass-media, Internetul…), dar în acelaşi timp să învăţăm studenşii să se folosească inteligent de manuale, iar noi, ca profesori, să cultivăm dragostea şi respectul pentru carte. Au apărut foarte multe critici în ceea ce priveşte această metodă. După Aebli, "achiziţiile din carte rămân sterile atât pentru rezolvarea problemelor practice, cât şi pentru dezvoltarea ulterioară a gândirii". [Aebli: 1973, 46] Mulţi sociologi se întreabă unde este acel manual care să educe spiritul descoperirilor, al cercetărilor, al inovaţiei, să descrie căutările, căile şi metodele cu ajutorul cărora gândirea umană îşi obţine împlinirile? De aici putem deduce că nu se duce o luptă împotriva cărţii în şcoli, ci s-ar dori o altă concepţie asupra cărţii şcolare şi a întrebuinşării ei. S-ar dori aşa o carte unde teoria să fie aplicată în practică, să conţină elemente care să faciliteze explorarea textului la maximum, elemente care vor provoca elevul/studentul să afle singur adevărul. Un bun exemplu ar fi "workbookurile" (cărţile de lucru) care deja sunt utilizate pe larg. Prin texte, întrebări, exerciţii, ele sunt manuale de însuşire a unor noi cunoştinţe, dar şi un ghid de aplicaţii practice. Cu ajutorul acestor cărţi, studenţii pot practic studia independent, iar profesorul intervine cu explicaţii doar la aspectele problematice, să aducă informaţii de ultima oră, să ajute în mod diferenţiat pe cei care întâmpină unele dificultăţi.

c) Noi putem privi lectura ca o tehnică de informare şi de documentare. În epoca exploziei informaţionale, lectura rămâne nu numai o activitate strict literar-culturală şi o metodă esenţială de învăţare, ci tinde, în mod necesar, să devină şi o tehnică indispensabilă de informare şi de documentare, operaţiuni absolut utile în activitatea omului modern, evoluţie de care pedagogia modernă nu poate să nu ţină seamă.

Se cunoaşte că există mai multe tipuri de lectură. Unii elevi/studenţi ştiu să citească, dar nu ştiu să exploreze ceea ce citesc. Pentru a obţine o lectură eficientă, s-au folosit şi se folosesc o mulşime de elemente de focalizare a atenţiei, cum ar fi sublinierea ideilor esenţiale în diferite culori, marcajele pe marginea textului a unor cuvinte-cheie, diferitele adnotări, scheme…Deşi sunt utile, adevărata citire activă presupune angajarea unor procese complexe de:

"- percepere corectă a înţelesului cuvintelor şi a înlănţuirilor de cuvinte;

- reactualizare a unor reprezentări mintale, ca repere referenţiale constituite deja ca un fond de cunoaştere sau ca o zestre culturală;

- investigaţie şi sesizare a ideilor principale şi a detaliilor semnificative care le însoşesc şi o anumită ordonare a ideilor;

- anticipare a ceea ce va urma, a posibilelor efecte sau consecinşe;

- punere în mişcare a operaţiilor de gândire, de imaginaşie, îndeosebi a operaţiilor de analiză şi sinteză, de asociaţie şi emitere de ipoteze, dar şi de procesare a informaţiilor şi de stocare a acestora în memorie;

- procesare a cuvintelor, dar şi reactivare a unor abilităţi de bază (deprinderi, priceperi, capacităţi de utilizare a cunoştinţelor, a ideilor în contexte noi, de rezumare…);

- activare a unor stări emoţional-motivaţionale şi metacognitive;

- asimilare a cunoştinşelor, ca efectul cognitiv al lecturii parcurse, dar şi ca reacţie eficientă la acestea, luată în sens de reflecţie, de interpretare, de examinare şi evaluare critică, de atitudine şi decizie, de construcţie a unei argumentaţii şi contraargumentaţii". [Cerghit: 2006, 178-179]

Este important de menţionat faptul că în funcţie de scopul pe care dorim să-l atingem în timpul lecturii, putem distinge mai multe tipuri de lectură. Fiecăruia dintre aceste scopuri îi corespunde o anumită atitudine şi o tehnică specială de lectură. După ritmul imprimat lecturii putem distinge între:

"- lectură lentă (în gând sau mentală, -cum i se mai spune), silenţioasă, de profunzime, consacrată înţelegerii noţiunilor exprimate în textele teoretice, tehnice sau în cele literare şi filozofice – frecvent utilizată şi de importanţă adeseori decisivă;

- lectură rapidă, atât de utilă pentru o promptă sesizare a datelor exacte sau a ideilor principale dintr-un text, pentru reactualizarea unor noţiuni ori pentru obţinerea unei imagini globale asupra unui cuprins. Este o tehnică tot mai solicitată astăzi pentru o informare rapidă, în documentare, în identificarea surselor de informaţie, în evaluarea şi selecţia lucrărilor depistate, în consultarea originalelor". [Cerghit: 2006, 180]

În afară de lectura lentă sau lectura rapidă, mai putem distinge şi alte tipuri de lecturi. De exemplu, Bruner J. susţine că se practică des şi lecturile critice, care invită la analize interpretative subtile, ajutându-l pe cititor să meargă "dincolo de materialul la care se face referire explicită", să înţeleagă semnificaţiile mult mai largi care se găsesc în "subtextul frazelor", să desprindă din contextul acestuia anumite concluzii cu caracter constituţional''. [Bruner: 1970, 194-195] După modelul de realizare a lecturii se practică şi alte tehnici de lectură cum ar fi şi lecturile paralele, care scot în evidenţă ceea ce este comun şi ceea ce este cu adevărat specific unor texte, cu similitudini judecate prin prisma aceloraşi criterii (de exemplu, două cercetări, independente una de cealaltă, pe aceeaşi

temă, două proiecte filozofice, două curente literare…), care favorizează o confruntare a datelor şi ideilor, mijlocind astfel o mai rapidă clarificare şi înregistrare a unor cunoştinţe. Lectura explicativă este cea care are drept scop extragerea unor idei principale, explicarea cuvintelor sau a expresiilor noi/necunoscute pentru cititor. Lectura problematizată este lectura care implică atât profesorul, cât şi elevul/studentul. Întrebările sunt adresate de către profesor, dar studenţii sunt cei care urmează să caute răspunsurile la întrebări. Lectura-investigaţie de text (studiul de text) se aplică mai mult în cadrul seminarului şi presupune un exerciţiu pentru dezvoltarea gândirii. Putem vorbi despre lectura-lineară atunci când ne formăm o imagine incipientă asupra cuprinsului unui text. Pentru a reţine nişte informaţii specializate recurgem la lectura selectivă. Un alt tip de lectură e lectura dirijată. Este atunci când profesorul, prin indicaţiile sale, orientează procesul de gândire al elevilor/studenţilor.

Folosirea diferitelor tehnici de lectură nu sunt suficiente pentru a obţine rezultatul mult dorit. Este nevoie, în acelaşi timp, şi de îmbunătăţirea cărţilor pentru a creşte eficienţa textului tipărit. Există o adevărată prăpastie între a şti să citeşti şi a şti să înveţi, a şti să exploatezi lecturile, adică să te slujeşti cum trebuie de acest mijloc specific care este textul tipărit. Pentru ca lectura să fie una eficientă, este nevoie să se bazeze pe anumite deprinderi şi obişnuinţe încă de timpuriu formate la elevi:

Deprinderea de a înţelege corect cele citite, de a-şi îndrepta atenţia spre problemele-cheie, centrale, de a descoperi noţiunile care exprimă esenţialul, de a analiza şi a aprecia materialul citit, de a reflecta asupra textului şi de a interpreta personal cuprinsul de idei, de a stabili legături între cele citite şi experienţa personală, de a atribui valori relative faptelor şi ideilor cuprinse în text, de a trage concluzii corespunzătoare…;

Deprinderea de a-şi pune probleme ei înşişi, de a cerceta fapte proeminente şi care pot să fie utilizate în situaţii noi;

Deprinderea de a nota într-o manieră şi utilă, şi pratică cunoştinţele esenţiale, datele semnificative asimilate în timpul lecturii, de a utiliza caietul de lectură, fişe rezumative…

O mai mare importanţă trebuie acordată însuşiirii unor deprinderi de "lectură creatoare" (spune Cerghit). Ea este consacrată prelucrării cunoştinţelor reţinute în urma lecturii sub formă de rezumate, conspecte, planuri, referate, compuneri, eseuri, lucrări de semestru, de an, articole…Datorită faptului că în ziua de astăzi manualul este însoţit de alte mijloace şi materiale auxiliare, capătă însemnătate deprinderea folosirii în mod frecvent a unor culegeri de texte originale, crestomaţii, culegeri de exerciţii şi probleme, atlase, hărţi, discuri…

Este important de reţinut faptul că noi, ca profesori, trebuie să deprindem elevii/studenţii să treacă cu uşurinţă de la o tehnică la alta, să folosească prin alternanţă diferitele tehnici de accelerare sau încetinire a ritmului lecturii în

funcţie de sarcina pe care o au înaintată, ceea ce ar preveni practica unor tehnici stereotipe de citire.

Bibliografie

1. Aebli, Hans, *Didactica psihologică : aplicaţie didactică a psihologiei lui Jean Piaget.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1973.
2. Bruner, J., *The intellectual education.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1970.
3. Cerghit, Ioan, *Metode de învăţământ.* Iaşi: Polirom, 2006.
4. Mialaret. Gaston, *Introducere în pedagogie.*Bucureşti: Didactica şi Pedagogică, 1981.

TRĂSĂTURILE DISTINCTIVE ALE TEXTELOR DE SPECIALITATE PENTRU MEDICINIŞTI ÎN CADRUL LECȚIEI DE LIMBA ROMÂNĂ

Aliona BUSUIOC
USMF „Nicolae Testemiţanu''

In the conditions of society's actual development appear the necessity to distinguish the aspects of medical learning based on the theory of cognitive psychology, having as a purpose to constitute and to regulate the material's classification in the medical field. The amelioration in the medical field is due to scientific and technological progress: medicine knows a gradual improvement with an important role belonging to professional communication. In the field of professional communication the objective of attainment and understanding knowledge about specialized texts for medical students need the adoption of specific aptitudes in the doctor-patient relation.

The linguistic formation of medical students gets new distinctive aspects, qualities, properties, functions. Innovatory processes in academic medical studies achieve the structure of organizational pedagogical activity and its content. The formation of communicative skills in oral and written forms, the ability to read and to understand a specialized text, as well as the attainment of performances which will permit the medical student to study specialized literature and will make the practical activity to function according to the followed aim. It is important to distinguish the aspects characteristic for specialized texts for medical students which contain a lot of medical terms. The most important conditions for specialized texts selecting are: the professional orientation of the text; the cognitive value of the text; newness, the text's containment; originality, its communicative value according to the language system.

Keywords: *Text de specialitate, medicinişti, termeni medicali, comunicare profesională, învăţământul superior*

Orice activitate comunicativă se înscrie în contextul unui domeniu; în raport cu învăţarea limbilor putem separa patru domenii principale: domeniul public, domeniul profesional, domeniul educaţional şi domeniul personal. Referitor la subiectul pe care îl tratăm este domeniul profesional care „include toate activităţile unui actor social şi relaţiile acestuia legate de exerciţiul funcţiilor sale." [CECRL: 2003,19].

"Între lexicul obiţnuit şi lexicul terminologic (specializat) există deosebiri fundamentale. Modul de structurare al acestora este diferit. Cuvintele obiţnuite se structurează idiomatic, prin opoziţiile de semnificat cu care funcţionează în limbă, pe când terminologiile nu se structurează decît parţial (sînt simple „nomenclaturi'' enumerative ce corespund delimitărilor din obiecte); în măsura în care totuşi o fac, structurarea lor se face în acord cu exigenţele ştiinţelor şi tehnicilor de care aparţin, care se referă la realitatea însăşi a lucrurilor." [Munteanu: 2010].

Menirea textului de specialitate ia în considerare eficacitatea, utilitatea practică şi reală a acestuia. Scopul textului de specialitate este de a instrui medicinştii, de a informa despre formarea limbajului de specialitate, de a crea modele comunicative ce ar putea servi ca orientare pentru actvitatea profesională.

Unde va fi utilizat limbajul de specialitate:

1. În domeniul public: policlinici, spitale, cabinete medicale etc.
2. În domeniul educaţional: instituţii de învăţămînt superior (săli de seminar, săli de conferinţe, cămine universitare, laboratoare), societăţi ştiinţifice, asociaţii profesionale, stagiaturi, texte, videotexte, diverse dicţionare etc.
3. În domeniul profesional: angajatori, angajaţi, norme, regului etc.
4. În acte publice: regulamente, contracte, programe, acordarea serviciilor medicale (concediul medical, recomandări medicale în tratarea şi prevenirea bolilor etc.).
5. În acte educaţionale: cenacluri, conferinţe, dezbateri, lucrări practice în laborator, lucrul în bibliotecă etc.).
6. În evenimente din viaţa publică: evenimente imprevizibile, incidente, afecţiuni, convocări publice.
7. În texte: reţete, reviste de specialitate, prospecte (afiş, anunţ, scrisoare, broşură, pliant etc).

Pentru a afla trăsăturile distinctive ale textelor de specialitate pentru medicinişti este necesar să se ţină cont de următoarele:

- Ce teme, subiecte vor fi nevoiţi să trateze?
- Cu cine vor comunica în domeniul profesional?
- Ce informaţii vor trebui să transmită?
- La ce teme vor avea atribuţii în cadrul profesional?
- Ce angajamente vor trebui să realizeze?
- Ce vor citi?

- Ce rol vor avea în activitatea profesională?

Avînd răspunsurile la aceste întrebări, în special, la cerinţe, însuşiri, argumente se va putea diversifica prevederile obligatorii cuprinse în elaborarea textelor de specialitate pentru medicinişti. Textul de specialitate este „o unitate funcţională diversă în practica cognitiv-comunicativă. În integritatea şi în clădirea sa are propriile legi.” [Адмони: 1985, 68]. Direcţionalitatea profesională în cazul selecţiei textului de specialitate se impune prin rigurozitatea lexicului de specialitate. „Interpretarea terminologiei ca limbaj specializat presupune o abordare internă din perspectiva specialiştilor din fiecare ştiinşă în parte.” [Bidu-Vrânceanu. 1990, 2-4].

Obiectivele urmărite sînt:

- Asimilarea practică a limbajului de specialitate.
- Însuşirea terminologiei medicale.
- Formarea priceperilor de a studia literatura de specialitate.
- Selecţionarea din textul de specialitate a noţiunilor, termenilor medicali.
- Redarea şi exprimarea ideilor în baza textului de specialitate citit.
- Formarea deprinderilor de a susţine o conversaţie în baza unui subiect de specialitate.
- Traducerea textelor de specialitate.

„Un cuvînt (mai rar o expresie) care aparţine unui domeniu (uneori mai multor) cu o valoare semantică strictă în specialitatea dată se numeşte *termen.*” [Corlăteanu: 2000, 9]. În domeniul ştiinţific medical avem termenii medicali. Terminologia medicală reprezintă totalitatea cuvintelor prin care „vorbirea” specialiştilor domeniului este individualizată între „vorbirile caracteristice unor grupuri sociale sau profesionale.” [Flaişer: 2000, 46]. Pentru textele ce se referă la terminologia anatomică, stomatologică, clinică, histologică, farmaceutică etc. le sînt caracteristice elemente componente ale terminologiei respective. În cazul însuşirii limbajului de specialitate, nu vom putea să studiem doar termenul izolat, ci structuri morfo-sintactice. Prin urmare, termenii medicali au diverse tipuri de formare (derivare: prefixe, sufixe; compunere etc.).

Luînd în considerare cele menţionate, pentru a facilita studierea lexicului medical ştiinţific, din textele de specialitate se va extrage şi analiza minimumul lexical al textului de specialitate propus pentru lecţia practică de limbă română şi terminologie medicală.

Pentru selecţionarea şi elaborarea textelor de specialitate, se vor lua în considerare următoarele criterii:

1. Textul de specialitate să aibă rol de informiv.
2. Să aibă un caracter unitar.
3. Să fie făcut pe teme, în funcţie de specialitate.
4. Să scoată în evidenţă doar subiectele esenţiale.

5. Să fie abordabil (să studieze şi să trateze o problemă în acord total cu nivelul de posedare a limbii române).

6. Să conţină fapte autentice.

7. Textele de specialitate să exteriorizeze dorinţa de a cunoaşte ceva nou.

Prin urmare, însuşirea noţiunilor fundamentale ale textului de specialitate are un caracter aplicativ. De asemenea, şi prin utilizarea cuvintelor cu sensuri opuse, cu sensuri identice sau cu sensuri apropiate; învăţarea termenilor, a formei şi conţinutului lor; învăţarea de a scoate un fragment sau o idee mai complexă dintr-un text ar înlesni pe medicinişti la învăţătură.

Pentru eficientizarea lecturii textului de specialitate se realizează o analiză aprofundată a acestuia prin respectarea celor 3 compartimente fundamentale în însuşirea unei limbi: textul-sinteză, vocabularul, intenţiile comunicative. Textul „Aparatul respirator" şi sarcinile elaborate în baza lui constituie o modalitate de lucru versus textele de specialitate cu conţinut medical.

Aparatul respirator. Cuvinte cheie: respiraţie, faringe, laringe, trahee, bronhie, plămîn.

Respiraţia constă din inspiraţie (absorbţia aerului) şi expiraţie (eliminarea aerului) şi se realizează cu ajutorul aparatului respirator format din căi aeriene superioare (nasul, faringele şi laringele) şi din căi aeriene inferioare (traheea, bronhiile şi plămînii).

Mai întîi aerul pătrunde în cavitatea nazală. Cavităţile nasului sunt căptuşite cu o membrană (mucoasă) bogată în vase de sînge, care joacă rolul unui radiator. În drumul de la nări pînă la amigdale aerul poate să se încălzească cu aproape 30 de grade Celsius. Firişoarele pe suprafaţa mucoasei, mucusul secretat reţin particulele de praf şi microbi, purificînd aerul inspirat. Mucoasa tuturor căilor aeriene pînă la alveole este acoperită cu cili. Ei deplasează lama subţire de mucus care îl acoperă şi care „fixează" corpurile străine fine (pulberi, praf, microbi): 1 cm. de cili vibratili ridică în fiecare minut 6 grame cu 1 mm. Deci, este foarte importantă respiraţia „pe nas" şi nu pe gură, unde lipsesc aparatele de încălzire, de umezire şi de purificare a aerului.

Faringele este un conduct musculo-membranos cu o lungime de 15 cm. Cavitatea faringelui este împărţită în trei etaje: nasofaringe, bucofaringe şi laringofaringe.

Laringele este un organ cu dublă funcţie: conduct aerovector şi organ al fonaţiei.

Traheea este un organ sub formă de tub care continuă laringele. Are o lungime de 10-12 cm. În structura ei se distinge un schelet fibrocartilaginos, format din 15-20 de inele cartilaginoase.

Bronhiile – la nivelul vertebrei Tu, traheea se împarte în cele două bronhii principale (dreaptă şi stîngă). Ele pătrund în plămîn prin hil, unde se ramifică intrapulmonar formînd arborele bronşic.

Plămînii – principalele organe ale respiraţiei.

1. Rostiţi corect: a căptuşi, a purifica, a inspira, a deplasa, nasofaringe, bucofaringe, laringofaringe, fibrocartilaginos, intrapulmonar.

2. Familii de cuvinte:

A respira - respir/ respirabil/ respirare/ respirator/ respiratoriu (-ie)/ respiraţie/ respirometru;

A purifica - purificare/ purificat/ purificator/ purificaţie;

A deplasa - deplasare/ deplasat/ deplasabil.

3. Sinonime:

Aproximativ- cam, aproape, vreo, circa, cu aproximaţie;

A căptuşi – a acoperi, a izola, a dubla;

A umezi – a uda, a îmbiba, a jilăvi, a cerne;

A reţine – a opri, a împiedica// a nu da înapoi, a nu restitui, a păstra;

4. Antonime:

/Inspiraţie – expiraţie/ /Interior – exterior/ /A se încălzi – a se răci/ /Intrare – ieşire/ /A purifica – a polua/.

5. Alcătuiţi un dialog în baza răspunsurilor la întrebările de mai jos.

1. De ce este important să respirăm pe nas?

2. Ce funcţii îndeplineşte laringele?

3. Ce lungime are traheea?

4. Care este principalul organ al respiraţiei?

6. Terminologie**:**

Pulmo - (plămîn) / pulmoaortic / pulmoperitoneal / cardiopulmonar /

Oxy - oxigeno (oxigen) / a oxigena / oxigenare / oxigenat / oxigenoterapie / oximetru /

Bronho - / bronhoscop / bronhoscopie / bronhovascular / bronhospirografie / bronhospirometru / bronhotomie / bronhografie / bronhopneumonie /

Laringo - / laringologie / laringolog / laringopatie / laringoscop / laringotomie

7. Expresii şi locuţiuni:

- ✓ A lua aer = a ieşi din casă pentru a respira aer curat
- ✓ A fi (sau a rămîne) în aer = a se afla într-o situaţie critică, a nu avea nici o perspectivă
- ✓ A avea aerul că ...(sau să...) = a da impresia că ...
- ✓ A-şi da aere = a lua o atitudine de superioritate, a se îngîmfa, a se făli

8. Afecţiuni ale aparatului respirator

/traheită/ / bronşită/ /gripă/ /astm bronşic/ / pneumonie/ /tuberculoză/

9. Asocieri libere: atmosferă, respiraţie, aer, organ, aparat.

10. Potriviţi cuvintele din coloana A cu definiţiile din coloana B.

A	B
1. Bronşită cronică	a) Ne permite să ajungem la înălţimi, fără să suferim de probleme respiratorii.
2. Țesut limfatic	b) Este sistemul utilizat pentru a ajuta să respire o persoană care se află în stare de asfixie sau de stop respirator.
3. Butelie de oxigen	c) Se manifestă prin: dureri de cap, senzaţie de greaţă, insuficienţă respiratorie, oboseală, insomnie.
4. Rău de înălşime	d) O inflamaţie a bronhiilor, care provoacă o reducere a cantităţii de aer inspirat şi expirat.
5. Respiraşie artificială	e) Bogat în globule albe şi are sarcina de a forma o barieră împotriva infecţiilor cauzate de eventualii viruşi sau bacterii, care intră în gură în timpul respiraţiei.

11. Alcătuiţi îmbinări cu cuvintele de mai jos. Alcătuiţi propoziţii cu 5 dintre ele.

A prelua, a asigura, schimb de, stare de, a acoperi, contact, spaţiu, arbore, eliminare.

12. Găsiţi sinonime pentru următoarele cuvinte: a se relaxa, a se micşora, durată, a distinge, a forma, a se împărţi.

13. Alcătuiţi lexeme ce denumesc inflamaţii: trahee, bronhie, faringe, plămîn, amigdală, alveolă, nas.

14. Alcătuiţi întrebări cu ajutorul cuvintelor: Cum? De ce? Ce? Care?

1. Aerul intră în corp pe două căi: fosele nazale şi cavitatea bucală.
2. E mai bine să respirăm pe nas, căci în cavitatea nazală aerul este încălzit, umezit şi filtrat.
3. Epiglota e un fel de valvă care se închide în momentul trecerii alimentelor şi lasă calea liberă atunci cînd respirăm.
4. O fiinţă umană adultă are nevoie să respire aproximativ 9000 de litri de aer pe zi.

15. Scriere liberă:

1. Respiraţia este legătura care unifică Cerul şi Pămîntul. (Morihei Ueshiba în „Arta Păcii”)
2. Viaţa unui om este o gură de aer. (Octavian Paler)
3. Îndrăgostiţii sunt pietoni ai aerului. (Nichita Stănescu)
4. Eleganţa are aerul aroganţei, dar înseamnă modestie. (Liviu Rebreanu)

16. Alcătuiţi un monolog în baza schemei: respiraţie – cavitate nazală – plămîn – pneumonie – ftiziopulmonolog – radiografie – tratament – profilaxie.

17. Alegeţi din lista de cuvinte lexemele ce reprezintă simptome ale bolilor aparatului respirator: tuse, expectoraţi, durere „toracică”, dispnee, cianoză, febră, traheită, gripă, bronşită, pneumonie, astm bronşic, bronhopulmonar.

18. Alcătuiţi 5-7 enunţuri în care să relataţi despre activitatea ftiziopulmonologului:

/a face spirografie/ /a citi spirograma/ /a aplica spirometrul/ /a face axplicaţii/ /a face radiografia/

19. Alcătuiţi o compoziţie la tema: Respiraţie sănătoasă într-un mediu sănătos.

Concluzii: Menţionăm că la selectarea textului de specialitate se ia în considerare minimizarea materialului lexical şi gramatical. Avînd în vedere aspectul cognitiv-intelectual, însuşirea textelor nu constituie un obiectiv în sine, ci mai curînd o sursă de învăţare contextuală a noilor unităţi de vocabular. Analiza adecvată a termenilor medicali incluşi într-un anumit text permite elucidarea semnificaţiei unor termeni noi din alte surse ştiinţifice.

Bibliografie

1. Munteanu, Cristinel. Terminologie şi limbaj specializat: Teze despre problema terminologiei. Perspectiva lui Eugeniu Coşeriu.În: *Limba Română*, 2010, nr.1/2.
2. Cadrul european comun de referinţă pentru limbi: învăţare, predare, evaluare. Comitetul Director pentru Educaţie. Studierea limbilor şi cetăţenia europeană, Diviziunea Politici Lingvistice Strasbourg, 2003, F.E. P., pp.19.
3. Адмони, В.Г. Грамматика и текст, În: *Вопросы языкознания,* 1985, nr.1, pp.68.
4. Corlăteanu, Nicolae. Termenii de specialitate în procesele de neologizare. În: *Terminologie şi limbaje specializate*, 2000, ediţia a II-a, pp. 9.
5. Flaişer, Mariana. Terminologia medicală în primele ziare româneşti. În: *Albina Românească: Terminologie şi limbaje specializate,* 2000, ediţia a II-a, pp.46.
6. Bidu-Vrânceanu, A. Relaţiile dintre limbajele tehnico-ştiinţifice şi limbajul literar standard. În: *Limbă şi literatură.* 1990, nr.3/4, pp.2-4.

LIMBA ROMÂNĂ – LIMBĂ STRĂINĂ. O PAGINĂ INSOLITĂ DE ISTORIE

Constantin-Ioan MLADIN
Universitatea „Sf. Kiril şi Metodiu" din Skopje, Republica Macedonia

The paper aims to present an unusual aspect, unknown and unexplored unti lnow, name lythe mass teaching of the Romanian language as a foreign language during the 50s of the previous century.

Romania has granted asylumto a very large number of children and adults refugees (both Macedonian and Greek) during the civil war that ravaged Greece between 1946 and 1949.

The country of adoption, itself confronted with a difficult economic and social situation at the end of the Second World War, was not adequately prepared (as far as logistics and training is concerned) for an undertaking of such magnitude. Despite this, Romania found exceptionally efficient practical solutions for caring for and integrating the refugees. They were integrated in ample programs for thelearning of Romanian. Today, Macedonia is hostto a significant community of Macedonians who were once refugees in Romania, and who are all wellversed in the Romanian language.

Keywords*: Greek Civil War, Refugeechildren, Romanian language, Western Macedonia*

(1) Exordiu. Chiar dacă numărul locutorilor se împuţinează vădit pe zi ce trece, limba română, în varianta ei dialectală, încă mai este vorbită de un număr considerabil de cetăţeni macedoneni: aromâni şi, într-o mult mai mică măsură, meglenoromâni. Aderând ideologic la teoria ştiinţifică a filiaţiei genealogice a dialectelor istorice româneşti şi vrând să menţină tradiţia raporturilor dintre România şi comunităţile romanice sud-dunărene de până la finele celei de-a doua conflagraţii mondiale, simţindu-se şi considerându-se adică conectaţi prin tradiţie la valorile spirituale ale României, un număr oarecare dintre aceştia au învăţat (ca autodidacţi) limba română standard / literară. În mod constant, această variantă a limbii române este vorbită în Macedonia, în condiţii de bilingvism,de membrii unei foarte mici comunităţi formate din români stabiliţi aici definitiv, de obicei prin căsătorie cu cetăţeni macedoneni, ori de un număr consistent de foşti şi actuali bursieri ai statului român, proveniţi din rândurile minorităţii aromâne[8].

[8] În fiecare an, statul român pune la dispoziţia tinerilor cetăţeni de etnie aromână (cel puţin parţial) aproximativ treizeci de burse, pentru ca aceştia să poată urma în România studii de licenţă, de masterat sau studii doctorale.

Acestora li se alătură un important număr de cunoscători activi ai limbii române standard / literare, care nu au ascendenţă etnică românească, anume *macedonenii egeeni* (mk. *егеискиМакедонци*), foşti refugiaţi în România în timpul Războiului Civil din Grecia(1946-1949). Despre ei va fi vorba în paginile acestui articol.

Rândurile care urmează vor să întregească tabloul limbii române vorbite în afara graniţelor actuale ale României prin prezentarea unui aspect insolit din peisajul multilingvistic al Republicii Macedonia şi să consemneze totodată un moment necunoscut şi necercetat până acum al predării limbii române ca limbă străină.

(2) Războiul Civil Grec – sinopsis. Grecia a ieşit complet vlăguită economic şi zdruncinată social din cel de-al doilea Război Mondial şi, pe acest fond, nu au încetat să se acutizeze tensiunile dintre fracţiunea de dreapta, promonarhistă şi cea de stânga, comunistă. Încă cu ceva vreme în urmă, adică din 1943, vaste regiuni ale ţării au scapatde sub controlul Frontului de Eliberare Naţională[9], locuitorii acestor zone, în ciuda omniprezenţei semnificative a comuniştilor, optând pentru tradiţionala auto-guvernare greacă în locul unor practici socialiste radicale (reformă agrară, colectivizare…). Restauraţia guvernului (1945-1946), sub forma unui regim autoritar patronat de regele George al II-lea[10]şi susţinut mai întâi de Anglia şi apoi de America, s-a soldat cu prigonirea cruntă a membrilor rezistenţei greceşti. Criza a sporit şi mai mult începând din1947, după ce americanii au decis să pună în aplicare *doctrina Truman*[11]. Astfel a început Războiul Civil Grec, care a avut consecinţe mai catastrofale chiar decât războiul mondial ce tocmai se încheiase(pierderi de vieţi omeneşti, răniţi, dislocări de populaţie, pagube materiale…)[12], ţara fiind efectiv scindată în două: o parte controlată de armata proguvernamentală şi de alte miliţii de dreapta, o altă parteguvernată de Armata Democratică a Greciei[13]. În

---

[9] Gr. EthnikóApeleftherotikóMétopo(EAM), principala mişcare de rezistenţă greacă împotriva Axei fasciste (Germania, Italia, Bulgaria). Fondat de Partidul Comunist Grec şi sprijinit de Bulgaria, de Iugoslavia şi de Albania, Frontul era constituit din militanţi socialişti, din sindicalişti, din membri ai partidelor comuniste, dar şi a unor formaţiuni popular-democrate.

[10]George al II-lea al Greciei (gr. Geórgios B′, Vasiléfs ton Ellínon; 1890-1947), suveran al elenilor în două etape (1922-1924, 1935-1947).

[11]Un complex de măsuri economice şi militare de stăvilire a expansiunii comunismului, ale cărei fundamente ideologice au fost formulate în 1947 de Harry S. Truman (1884-1972), preşedintele Statelor Unite ale Americii (1945–1953).

[12]Aproximativ 100 000 de membri ai Partidului Comunist Grec şi ai Frontului de Eliberare Naţională, precum şi foarte mulţi simpatizanţi comunişti au fost executaţi, întemniţaţi sau exilaţi, iar jumătate de milion de greci au rămas pe drumuri.

[13]În 1946 ia naştere Armata Democratică a Greciei (gr. DimokratikosStratosElladas – DSE), o miliţie afiliată Partidului Comunist Grec (gr. KommounistikóKómmaElládas – KKE), sprijinită de Bulgaria, de Iugoslavia şi de Albania.

prima fază a războiului (1946-1947), comuniştii greci au fost sprijiniţi în special de Iugoslavia lui Tito şi de Uniunea Sovietică stalinistă, apoi de Bulgaria lui Gheorghi Dimitrov şi de Albania lui Enver Hogea. Foarte repede, dezechilibrul de forţe între cele două entităţi rivale s-a adâncit vizibil,armata proguvernamentală fiind susţinută de aliaţii englezi şi americani, în timp ce Rusia stalinistăs-a dezis de miliţiile de stânga. Lupta de gherilăa acestora s-a sprijinit aproape în exclusivitate pe susţinerea politică şi logistică a Iogoslavieititiste [Barentzen: 1987, Доровски: 2009, Ташко – Митевска: 2009,Patelakis: 2011, Fontaine: 2012, Фотева – Вера: 2012, Marcu:2012, Кочов: 2013, Farcaş: 2014, Lambru: 2014].

Cele mai sângeroase confruntări dintre forţele beligerante s-au consumat în regiunile muntoase ale Macedoniei Egeene[14], unde partizanii au proclamat o „zonă liberă", în perimetrul Macedoniei Egeene format de oraşele Florina[15] – Kastoria[16] – Edessa[17]. Inspirat de proiectul macedonean al lui Tito (unificarea Macedoniei Egeene cu Macedonia iugoslavă), Partidul Comunist Grec a recunoscut ca atare minoritatea slavă (slavomacedoneană), care a fost foarte bine reprezentată în cadrul Frontului de Eliberare Naţională. Astfel, dacă ţelul urmărit de Partidul Comunist Grec era unul pur ideologic, vizând anihilarea forţelor guvernamentale monarhiste de dreapta, miza Frontului era nedisimulat una de factură naţională, secesionistă (vizând desprinderea teritoriului de Grecia) – unionistă (şi alipirea ulterioară a acestui teritoriu la Macedonia iugoslavă). Războiul Civil s-a sfârşit în 1949, prin înfrângerea comuniştilor greci de către trupele proguvernamentale şi ca o consecinţă a rupturii dintre cei doi lidericomunişti, Stalin şi Tito, acesta din urmă refuzând a mai sprijini armata comunistă greacă. Întrucât comuniştii le promiteau autonomie slavilor, minoritatea macedoneană a luptat de partea acestora în timpul Războiului Civil. De aceea, acuzaţi de către guvernul victorios de sprijinirea partizanilor comunişti învinşi şi de susţinerea ideii unui stat autonom propriu, etnicii macedoneni au fost supuşi fără cruţare unor masacre şi acte de răzbunare cruntă atât pe parcursul desfăşurării Războiului Civil, cât şi după încetarea acestuia. În perioada care a urmat, unii comuniştii greci (de etnie greacă sau macedoneană) au fost închişi în lagăre, în timp ce alţii au ales ca-

[14]Mk. ЕгејскаМакедонија / Приморскаsau БеломорскаМакедонија,teritoriul de nord – nord-vest al Greciei actuale, învecinat cu Albania, Macedonia şi Bulgaria, cu capitala la Salonic, parte din Macedonia istorică şi etnică.

[15]Florina (mk. , bg. Лерин, alb. Follorinë / Follorina), oraş şi centru administrativ al prefecturii omonime din Grecia.

[16]Kastoria (mk. , bg. Костур, tc. Kesriye, arom. Custura), oraş şi centru administrativ al prefecturii omonime din Grecia.

[17]Edessa (mk. , bg. Воден),oraş şi centru administrativ al districtului regional Pella (gr. Péllas) din Grecia.

lea exilului. Mulţi dintre aceştia s-au retras în ţările comuniste prietene, unde aveau să petreacă mulţi ani de acum înainte.

(3) Războiul Civil Grec şi poziţia României. Cu toate că nu s-a implicat niciodată făţiş în Războiul Civil din Grecia, procedând aidoma celorlalte ţări „surori", România i-a susţinut pe beligeranţii comunişti[18] şi, mai concret, le-a acordat un ajutor umanitar excepţional refugiaţilor, prin intermediul Crucii Roşii din România[19] şi al Comitetului Naţional pentru Ajutorarea Poporului Grec[20]. Autorităţile României comuniste au agreat poziţia Uniunii Sovietice de sprijinire a partizanilor greci. De aceea, la consfătuirea care a avut loc pentru constituirea Cominformului[21] (Polonia, septembrie 1947), unde s-a discutat şi despre situaţia din Grecia, Gheorghe Gheorghiu-Dej[22] a lansat propunerea ca toate partidele de orientare comunistă să vină necondiţionat în ajutorul Partidului Comunist Grec. Ceea ce s-a şi întâmplat numaidecât. La propunerea reprezentantului Greciei, ţările membre ale Cominformului au adoptat hotărârea de a oferi azil copiilor între 3-14 ani aflaţi în zonele de conflict şi a căror viaţă era pusă în mare pericol. Două luni mai târziu, a fost înfiinţată o comisia de ajutorare a copiilor, având sediul mai întâi la Budapesta şi apoi, din 1949, la Bucureşti [Patelakis: 2013, Radu: 2013].

Informaţiile vehiculate cu privire la pierderile (umane şi materiale) pricinuite de Războiul Civil nu sunt foarte clare şi nici nu pot fi considerate întotdeauna foarte fiabile. Estimările vehiculate de surse variate diferă atât de mult între ele şi din pricină că emană din izvoare (macedonene sau greceşti) subordonate unor interese deosebite şi chiar divergente, dar şipentru că nu se tranşează întotdeauna cu suficienă claritate între Războiul Civil şi al Doilea Război Mondial). Cu aceste rezerve, se pare totuşi că războiul fratricid ar fi făcut, până în anii 1948-1949, în jur de 150 000 de morţi (victimele provenind din ambele tabere) şi cel puţin 50 000 de refugiaţi [Кирјазовски: 1989][23]. Dintre aceştia, aproximativ 30 000 au fost trimişi în Iugoslavia (Voivodina) şi 20

---

[18] Comuniştii români, de exemplu, au trimis în Grecia, în perioada 1947-1948, alimente, îmbrăcăminte, medicamente, armament, cai şi combustibil.

[19] Crucea Roşie Română, care si-a pierdut autonomia ca urmare a preluării conducerii statului de catre Partidul Comunist în 1947, a avut drept misiune acordarea de asistenţă umanitară refugiaţilor greci (Istoria).

[20] Organism anume constituit de Partidul Muncitoresc Român pentru sprijinirea partizanilor eleni şi condusă de doi activişti de frunte (Gheorghe Apostol şi Dumitru Iulian).

[21] Cominform (Biroul de Informaţii al Partidelor comuniste şi muncitoreşti – Biroul Comunist de Informaţii), succesor al Cominternului (Internaţionala a III-a), a fost prima autoritate oficială a mişcării internaţionale comuniste şi a activat între 1947 şi 1956.

[22] Gheorghe Gheorghiu-Dej (n. Gheorghe Gheorghiu; 1901-1965), preşedinte al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române şi totodată secretar general al Partidului Muncitoresc Român.

[23]După alte surse chiar 80 000-100 000 de refugiaţi.

000 în celelalte ţări comuniste, anume[24]: 5 479 în Polonia, 4 000 în România, 3 800 în Cehoslovacia, 3 299 în Ungaria, 2 954 în Uniunea Sovietică (Kazahstan şi Uzbekistan), 103 în Bulgaria. În ceea ce priveşte, numărul refugiaţilor găzduiţi de Republica Populară Română, sunt vehiculate şi cifre cu mult mai mari decât cele de mai sus: cca. 12 000 de persoane, dintre care 8 000 erau copii[25] [Пановски –Лафазановски: 2005, 5; Цветановски: 2008], sau cca. 8 500 de copii între 2 şi 14 ani, plus 4 000 de adulţi[26] [Глигоровски:2010, 127[27]]. Până şi sursele greceşti, tentate întotdeauna să minimalizeze cât se poate efectele Războiului Civil şi să treacă sub tăcere faptul că o parte însemnată din victime erau macedoneni, nu greci, tot s-au văzut nevoite să vorbească de 5 123 de copii între 2 şi 14 ani [*Ibidem*].

(4) Războiul Civil Grec şi exodul copiilor. În martie 1948, armata, autorităţile locale, şcolile, alte agenţii şi organizaţii, toate aflate sub înaltul patronaj al unei societăţi caritabile regale, patronată de însăşi Regina Frederica a Greciei[28], au început strângerea copiilor. Iar din luna aprilie a aceluiaşi an, când satele din Macedonia Egeeană au devenit zilnic ţinta atacului aviaţiei promonarhiste, gherilele s-au refugiat peste munţi în Iugoslavia, iar sute de partizani răniţi ori bolnavi, precum şi mii de copii, generic numiţi *copii fugari* (vezi *infra*), însoţiţi de femei care şi-au asumat voluntar rolul de „mame" (mk. *мајкит*, sau, cu un termen gr. , *омаδархи*), au fost evacuaţi într-o amplă acţiune umanitară de salvare, primind apoi azil în şapte ţări din lagărul comunist, unde au trăit apoi multă vreme separaţi fiind de familiile lor.

Adevărul este că, de fapt, intenţiile ascunse care au stat la baza evacuării copiilor din Macedonia Egeeană nu au fost nici până astăzi bine lămurite, procesul acesta fiind speculat în mai multe feluri. Opinia cea mai răspândită este cea oficială, anume că exodul infantil a avut doar motive pur umanitare şi atât.

---

[24]Alte surse cumulate (Refugees) indică: Iugoslavia: 4 023 de persoane, Polonia: 12 300, România: 9 052 (1981 de bărbaţi, 1 939 de femei, 5 132 de copii), Cehoslovacia: 11623 (4 000 de bărbaţi, 3 475 de femei, 4 148 de copii), Ungaria: 7 253 (2 161 de bărbaţi, 2 233 de femei, 2 859 de copii), Uniunea Sovietică: 11 980 (8 573 de bărbaşi, 3 407 de femei), Bulgaria – foarte reticentă la început, a acceptat apoi un număr mare de refugiaţi macedoneni, mai ales macedoneni, din dorinţa de a-i asimila: 5 500 (3 000 de adulţi, 2 500 de copii; sau un total de 6 529, după o sursă grecească), Germania Democrată: 1 200 de copii.

[25] Alte surse [Marcu: 2012] vorbesc de 5 600 de refugiaţi în România.

[26] Aceleaşi cifre sunt comunicate şi de către Nicolae Nicoară (filolog-slavist, preşedinte al Societăţii Naţională de Cruce Roşie din România la vremea aceea; *apud* Пановски – Лафазановски: 2005, p. 9), Crucea Roşie ar fi îngrijit cca. 8 500 de copii între 2 şi 14 ani şi 4 000 de adulţi. După Apostolos Patelakis (Patelakis: 2013), în perioada 1948-1949, au fost aduşi din partea nordică a Greciei în România în jur de 5 600 de copii, precum şi circa 1 000 de partizani bolnavi şi răniţi.

[27] Care preia informaţiile de la Nicolae Nicoară.

[28]Frederica de Hanovra (1917-1981), soţia regelui Paul I al Greciei.

Dar foştii copii deportaţi nu exclud nici ipoteza ca plasarea lor în zone securizate prin despărţirea de părinţi să se fi făcut pentru ca aceştia din urmă să se poată angaja nestingheriţi şi plenar în lupta contra regimului monarhist. Sau, mai grav decât atât, tot în cercul foştilor refugiaţi-deportaţi, se vehiculează şi ideea că, sub pretextul de a-i feri de bombardamente, copiii au fost de fapt expulzaţi în ţările comuniste cu intenţia perfidă de a se epura etnic zonele populate de macedoneni, îndeosebi regiunea nordică şi nord-vestică a Greciei [Цветановски: 2008]. Parţial, aceste diferenţe de interpretare răzbat şi din denumirile ce le sunt date copiilor refugiaţi-deportaţi. Macedonenii îi numesc *деца-бегалци* (sg. *дете-бегалец*), iar bulgarii, *деца бежанци* (sg. *дете бежанец*) „copii bejenari (pribegi, emigranţi, refugiaţi din ţinutul natal din cauza invaziilor, a persecuţiilor, a asupririi)", „copii refugiaţi", în timp ce grecii folosesc termenul *pédomazoma* „răpireacopiilor" – calcdupătc. *Osmanli devţirme* „strângerea recoltei", cu sensul de „confiscare şi turcire a copiilor populaţiilor creştine, destinaţi a deveni ieniceri" [*Деца бежанци; Barentzen: 1987].

(5) Copiii „fugari" în România. După atâţia ani de lipsuri şi suferinţe îndurate în Grecia natală, era evident că starea de sănătate a copiilor sosiţi în România nu avea cum să fie alta decât una jalnică. Un raport al Crucii Roşii din România de la mijlocul anului 1948 [Пановски –Лафазановски: 2005, 17] arată că, din 5 664 de copii: 70% au fost depistaţi cu infecţii la ochi, 60% aveau limbrici, 40% erau afectaţi de afecţiuni ale pielii [cruste], 40% sufereau de varicelă, 50% aveau tuse convulsivă, 25% sufereau de difterie şi de rahitism, 50% aveau diferite afecţiuni digestive şi erau malnutriţi, 92% erau subponderali cu 5-10 kg, 21,5% erau afectaţi de reumatism şi de alte afecţiuni, la 10,5% au fost depistate tulburări nervoase. Un alt raport de acest fel constata în 1951 că: 3 262 copii cu vârste cuprinse între 10 şi 14 ani erau analfabeţi [Пановски –Лафазановски: 2005, 105]. Mulţi dintre copiii resortisanţi nu avuseseră niciodată încălţăminte până atunci şi nici nu mai văzuseră dulciuri sau jucării.

În România, refugiaţii din Macedonia Egeeană s-au bucurat de un tratament exemplar, unic între toate celelalte ţări. Este adevărat că aici existau deja câteva premise pentru ca refugiaţii să se simtă mai în largul lor decât oriunde altundeva, să aibă impresia reconfortantă că se află oarecum mai aproape de Grecia natală, pentru că aici trăiau comunităţi tradiţionale de sârbi, de bulgari, de aromâni, greci şi chiar de macedoneni. Încă de la început, România a amenajat casele / coloniile pentru refugiaţii numiţi generic *greci* în clădiri impunătoare şi foarte bine dotate, eventual chiar în zone climatice deosebite. Cu atât mai impresionante au fost toate acestea, cu cât majoritatea copiilor veneau din regiuni foarte sărace, şi acelea măcinate de războaie îndelungate. Asemenea orfelinate, mai mari sau mai mici, au fost organizate la: Arad[29], Băile Felix[30],

[29]În clădirea unei foste şcoli militare.

Blaj[31], Botoşani, Brăila, Braşov, Bucureşti, Călan, Călimăneşti, Cluj, Craiova, Fălticeni, Ştefăneşti[32],Galaţi, Hunedoara, Iaşi, Medgidia, Moineşti, Nehoiu, Oradea[33], Orăştie, Păclişa[34], Piteşti, Ploieşti, Roman, Sinaia[35], Sovata, Timişoara, Tulcea, Tulgheş[36], Vâlcele[37], Vaţa de Jos[38].

Copiilor li s-a asigurat pe tot parcursul perioadei de şedere în România şi pretutindeni o îngrijire generală şi o supraveghere medicală de excepţie, aspect pe care aceştia l-au evocat obsesiv la maturitate: „… la vremea aceea, poporul român n-avea nimic de oferit, dar ceva mai frumos, mai bun şi mai luxos decât atât [la Sinaia] nici nu se putea imagina. ”[39][Пановски –Лафазановски: 2005, 48];„... şi aici [la Arad, un orfelinat de tranzit] s-au organizat pentru copii activităţi instructiv-educative, iar în ceea ce priveşte calitatea hranei şi a îmbrăcăminţii, aceasta a fost de neegalat. ”[40] [*Ibidem*, 65].

(6) Copiii „fugari” şi limba română. Integrarea copiilor refugiaţi în societatea românească a parcurs mai multe etape [Пановски –Лафазановски: 2005, 113-137]: (1) acomodarea copiilor cu noul mediu şi persuadarea lor că România va fi noua lor casă pentru o perioadă lungă şi nedeterminată, (câştigarea încrederii şi socializarea lor, pregătirea psihologică a copiilor şi convingerea lor că vor trebui să înveţe); (2) crearea unor programe speciale, adaptate, pentru studierea limbii macedonene, greceşti şi române, precum şi a celorlalte materii în aceste limbi; (3) nivelarea cunoştinţelor copiilor (gruparea lor după vârstă: 2-5 ani, 5-7 ani, peste 7 ani, urmată de gruparea lor în funcţie de nivelul cunoştinţelor); (4) integrarea copiilor în sistemul de învăţământ public şi orientarealor profesională (la finele ciclului primar şi al celui liceal – prin integrarea în câmpul muncii sau prin înscrierea în învăţământul superior); (5) diri-

---

[30]Pentru recuperare sau în tranzit spre Polonia.

[31]În clădiri transformate ale fostului seminar greco-catolic.

[32]În trecut Florica, jud. Argeş.

[33] În Palatul Episcopiei Romano-Catolice.

[34] Jud. Hunedoara. În Castelul Pogány.

[35] În hotelurile: *Palace*, *Caraiman*, *Casino*, *Royal*, *Bucegi*. La Sinaia s-a aflat primul orfelinat, creat în 1948, după cel de la Călimăneşti, care a avut însă un caracter temporar (de sanatoriu, de preventoriu).

[36] Jud. Harghita. Colonia, care a funcţionat până funcţionat până în 1957, a fost stabilită într-un complex format din nouă pavilioane cu două etaje, plus mai multe anexe (infirmerie, ateliere…), o fostă cazarmă construită de armata maghiară pentru grăniceri (1942-1943; fost sanatoriu TBC, actualmente spital de psihiatrie). Ea a adăpostit între două şi trei mii de copii.

[37] Jud. Covasna.

[38] Jud. Hunedoara.

[39] „… во тоа време, романскиот народ немаше што да понуди, а уште поубаво, подобро и полуксузно, неможеше и да се замисли. ”.

[40] „… и тука беа организирани ците активности за образование и воспитување на децата, а во однос на квалитетот на исхраната и облекувањето беше без конкуренција. ”.

jarea angajării în producţie a absolvenţilor cu studii superioare; (6) controlul orientării politice.

Aşa cum era previzibil, din cauza inevitabilelor dificultăţi de comunicare, primele zile după sosirea în România au fost extrem de traumatizante pentru copiii refugiaţi şi tot atât de anevoioase pentru însoţitorii lor, cât şi pentru noile gazde. Într-o primă fază, tactul comunicării nonverbale şi gesturile de exteriorizare a compasiunii şi a tandreţii au putut să suplinească întrucâtva absenţa unui cod lingvistic comun: „După o vreme, ziua, personalul a fost schimbat cu surori medicale şi cu oameni mai în vârstă, care ne vorbeau într-o limbă de neînţeles. Foarte amabili, ei se străduiau să se înţeleagă cu copiii, să îi ia în braţe, să îi mângâie pe cap. Cu toate acestea, copiii reacţionau cu neîncredere şi, încetişor, se trăgeau înapoi, iar cei mai micuţi plângeau când erau luaţi în braţe şi îmbrăţişaţi. Femeile, educatoarele, şopteau încet: 'Aoleu, mi se pare că ne-au mai adus în Valahia [România]'. "[41] [Пановски –Лафазановски: 2005, 16].

Pe alocuri, comunicarea se făcea cu ajutorul unor aromâni care se aflau printre refugiaţi sau era înlesnită de colaboratori aleşi din rândul comunităţilor bilingve de sârbi, bulgari, aromâni, greci şi macedoneni care trăiau de multă vreme în România: „Educatorii au fost aleşi foarte atent. Ei vorbeau câte puţin ruseşte, greceşte şi câte unul o macedoneană curată; aceştia erau macedoneni din rândul lucrătorilor imigranţi veniţi înainte de cel de-al Doilea Război Mondial în România. [...] Primele cadre didactice au fost meşteri iscusiţi în a crea sufletul copilului. [...] Cu multă răbdare, i-au învăţat pe copii să formeze cuvinte şi propoziţii în română, cântece şi dansuri populare româneşti. Ei stăteau cu copii pe parcursul întregii zile, de la sculare până la culcare. Multe dintre cadrele didactice au devenit 'mamă'."[42] [*Ibidem*, 114].

Treptat, au fost angajaţi educatori români (având, eventual, cunoştinţe de limba rusă), care, fără să fi avut o formaţie specială în comunicarea cu interlocutori alogloţi, au ştiut să găsească singuri mijloace adecvate şi eficiente (de factură ludică) pentru a depăşi barierele lingvistice: „O mare parte dintre noile

---

[41] „По извесно време, во денот, персоналот се менуваше со медицински сестри и возрасни лица, кои зборуваа на неразбирлив јазик за нас. Foarte amabili, ei se străduiau să se înţeleagă cu copiii Тие, многу љубезно се обидува да се разбеат со децата, да ги фатат за рацете, да ги погалат по главите, меѓутоа, децата реагира со недоверба и полека се извлекуваа, а и помалите плачеа кога ги креваа во раце и ги гушкаа. Жените, груповодителки, тихо ќе шепнеа 'Леле, ка ми се пули во Влашко не донесое". ".

[42] „Воспитувачите беа избирани многу внимателно. Тие говореа помалку руски, грчки, а понекој чисто македонски; овие беа Македонци од редот на печалбарите одени пред Втората светска воина во Романија. [...] Првите воспитувачи беа прави мајстори за креирање на детската душа. [...] Со големо трпение ги учеа децата на првите романски зборови и реченици, романски песни и народни танци. Тие беа со децата по цел ден, од станување до легнување. Голем дел од воспитувачките станаа 'мама'".

mame au fost române. Relaţia lor cordială şi prietenoasă cu noi pe tot parcursul zilei a făcut cu putinţă stăpânirea rapidă a limbii române de către copii. ”[43] [*Ibidem*, 117]; „Mai ales s-au promis educatori români. Ei, prin intermediul cântecelor şi dansurilor populare româneşti, i-au învăţat pe copii în modul cel mai simplu şi mai accesibil să stăpânească limba română. Şi aici vom repeta că ne-au rămas adânc înrădăcinate în memorie română cântecele şi dansurile noastre populare ‘Alunelul, alunelul, / Hai la joc’, ‘Trandafir de la Moldova’, ‘Măi Bădiţă, badiule’, ‘Ilenuţa tractorista’, ‘Fetele de la Sibiu’, ‘Marinică, Marinică’ şi multe altele. Educatorii calificaţi, într-o scurtă perioadă de timp, i-au învăţat pe copii să stăpânească pronunţia şi fonetica limbii române literare. Aceasta a avut drept consecinţă faptul că, mai târziu, copiii s-au folosit la şcoală de limba română literară, fără utilizarea dialectelor. Mulţi dintre copiii de odinioară vorbesc limba română foarte corect şi astăzi, deşi nu mai comunică de ani buni cu cetăţeni din România, ca să nu mai vorbim de cei care au rămas să locuiască definitiv acolo. / În acest fel, cu fiecare zi ce trecea, creştea nivelul de stăpânire a dansurilor macedonene şi româneşti, a cântecelor, poeziilor, proverbelor, ghicitorilor şi a multor altor lucruri. Celor care au trecut prin orfelinatele din România încă ne-a rămas în amintire prima poezie românească, învăţată în primele zile: ‘Vânătorul / În pădure ieri m-am dus, / Dar nimica n-am adus [...] / – Stai măi, lupule, pe loc / Să-ţi trag cu puşca un foc !”[44] [*Ibidem*, 239-240].

---

[43] „Голем дел од новите мајки беа Романки. Срдечниот и пријателски однос со нив, во текот нацелиот ден, овозможи брзо совладување на романскиот јазик од страна на децата. ”.

[44] „Особено вети во тоа беа романските воспитувачки. Тие низ народната романска песна и ората ги учеа децата на најлесни и достапен начин да го совладуваар романскиот јазик. И тука ќе повториме дека добро ни останаа врежани во нашата меморија романските народни песни и ора ‘АлоНелу, ај лажок’ (АлоНелу, ајде на игра [sic !: Alunelul , alunelul, / Hai la joc]), ‘Трендафил де ла Молдова’ (Розите од Молдова), ‘Мај Бадица, Бадјуле’ (А бре Бадица), ‘Иленуца трактористa’ (Ленка трактористa), ‘Фетеле де ла Сибиу’ (Девојките од Сибиу), ‘Мариника, Мариника’ и многу други. Вештите воспитувачки, за многу кратко време, ги научија децата да ја совладат дикцијата и фонетиката на литературниот романски јазик. Тоа имаше, како последица, децата, подоцна, во училиштата да се служат со литернатуриот романски јазик без употреба на дијалекти. Голем број од тие поранешни деца и денес, многу коректно, говорат романскиот јазик иако долги години не комуницираат со граѓани од Романија, а да не зборуваме за тие што дефинитивно останале да живеат таму. / На овој начин, со секој поминат ден, растеше фондот од совладани македонски и романски ора, песни, стиховорби, поговорки, гатанки и друго. Од тие што поминале во детските домови во Романија уште ни остана во сеќавање првата романска стихотворба, научена во првите денови: В’наторул / И’н падуре јер мам дус / Дар нимика нам адус, / Стај ма лупуле пе лок / С’ц траг ку пушка ун фок ! – Ловција / Во шумата вчера отидов / Но, ништо не донесов, Застани бре волку на место / Со пушкава да ти удрам еден оган !”.
Poezioara avea un tâlc al ei: „Ei, ghiciţi de ce nu sta ? / Româneşte nu ştia !”.

Încet, încet, copiii au învăţat suficient de bine limba română cât să poată face câtetrei-patruorezilnic(în primeletrei-patruluni). Maiapoi, cândsauconstituitclasele de elevi,s-a trecut la predarea sistematică după programa românească[45]. În continuare însă, predarea intensivă a limbii române s-a făcut prin intermediul unor activităţi ludice, de socializare, sportive, artistice…: „… programele în limba română prevedeau, în primul rând, conversaţie prin intermediul cântecelor şi dansurilor populare, poezioare de poeţi români cunoscuţi. Astfel, încet, a fost stăpânită nu numai alfabetizarea, ci şi pronunţia, vocabularul şi literatura în limba română. ”[46] [*Ibidem*, 117]. Această strategie a fost întrebuinţată mai cu seamă în orfelinatele de tranzit sau în cele folosite ca sanatorii, acolo unde nu se întruneau toate condiţiile unui învăţământ de masă bilingv organizat: „Cu toate acestea [la Călimăneşti], profesorii şi educatorii români au organizat timpul liber al copiilor prin jocurisportive, dansuri, cântece şi plimbări pentru a învăţa mai uşor limba română, socializarea copiilor şi formarea unor deprinderi de igienă şi culturale. ”[47][*Ibidem*, 63].

În primii ani de şcoală, orele de română le egalau pe cele de macedoneană, respectiv de greacă. Pe măsură însă ce au crescut, copiii au fost integraţi în şcolile româneşti, urmând deci planurile de studii pentru autohtoni.

Şi adulţii au urmat cursuri intensive de învăţare a limbii române şi a istoriei României, ceea ce le-a permis foarte repede să fie încadraţi în muncă (dacă erau apţi pentru aşa ceva).

În acelaşi timp, macedonenii învăţau şi greceşte (scris, citit, corespondenţă), alături de geografia şi istoria Greciei, ştiindu-se că ei urmau să se întoarcă până la urmă în Grecia. Nu şi invers însă, grecii nu au studiat macedoneana / în macedoneană, deoarece, şi atunci, ca şi acum, minoritatea de etnie macedoneană era discriminată pe teritoriul Greciei. În afară de aceasta, au studiat cu toţii (macedonenii şi grecii), limba rusă, în conformitate cu politica lingvistică generală a vremii. În Transilvania, acolo unde o bună parte a personalului era de etnie maghiară, copiii s-au familiarizat spontan şi cu această limbă: „… să amintim numele excepţionalului meşter Benedek de la atelierul de croitorie de pe lângă orfelinatul de la Tulgheş. Ungur la origine, acesta nu doar că îi învăţa pe copii toate tainele meseriei de croitor, dar era în acelaşi timp şi das-

---

[45] „се помина на наставна работа по романските наставни планови и програми. ”[Пановски – Лафазановски: 2005, 27].

[46] „... програмите по романски јазик предвидуваа, првенствено, конверзација преку песни и народни танци, стихотворби од познати романски поети. Така, полека, се совладуваше не само писмеността, туку и дикцијата, речникот и литературата на романскиот јазик. ”.

[47] „И покрај тоа, романските учители и воспитувачи го организирале слободното време на децата преку спортски игри, ора, песни и прошетки за што полесно совладување на романскиот јазик, социализирање на децата и создавање на хигиенски и културни навики. ”.

căl de limba română şi maghiară. Îi învăţa pe copii să în vorbească amândouă limbile, numind obiectele din apropiere, apoi, pentru a stăpâni pronunţia,îi învăţa să memoreze şi să recite poezioare. Deşi infirm, Benedek a fost un mare organizator ... [...]. Astfel au fost şi ceilalţi meşteri. Copiii i-au iubit şi i-au respectat mult. Ei se adresau cu multă atenţie copiilor, având mereu grijă să nu ofenseze sau să mustre vreun copil. ”[48] [*Ibidem,* 25]. Toate acestea erau practici neobişnuite pentru copiii sosiţi dintr-oţară obsedată de ideea epurării etnice şi, implicit, lingvistice: „Dimpotrivă, în România, ca şi în celelalte ţări din fostul lagăr socialist, aceştia [copiii refugiaţi] au primit educaţie, o profesie, au avut ocazia de a învăţa limbi străine, de a simţi şi de a practica diversitatea culturală. ”[49][Чулев: 2010].

Trebuie spus că entitatea refugiaţilor în România era departe de a fiuna omogenă. În România, apelativul generic folosit pentru desemnarea azilanţilor a fost cel de *greci*, după originea lor geografică şi pentru că erau cu toţii cetăţeni ai statului grec. Dar două precizări se cuvine a fi făcute în legătură cu această denumire. Mai întâi, termenul folosit maschează deseori realitatea, pentru că, de foarte multe ori, printre refugiaţi se găseau şi aromâni şi, mai ales, pentru că în grupurile *ad-hoc* constituite macedonenii puteau fi adesea majoritari. Astfel, un istoric al Crucii Roşii din România [Пановски – Лафазановски 2005, 10[50]] apreciază că 7 000 de copii din cei 8 500 refugiaţi „greci” erau de fapt macedoneni. În 1957, la Tulgheş, de exemplu, din 1 770 de copii, 1 386 erau macedoneni şi doar 84 greci. Apoi, pentru că grecii au avut în permanenţă o atitudine foarte ostilă atât faţă de concetăţenii lor de etnie macedoneană, cât şi faţă de românii care i-au găzduit, propaganda grecească devenind foarte activă şi pe teritoriul României. Cam ca peste tot, în primele luni, directorii orfelinatelor au fost români, adjuncţii lor fiind greci, rareori macedoneni. Mai târziu, directori au fost grecii, adjuncţii lor putând fi uneori şi macedoneni. Directorii

---

[48] „... да го споменеме името на извонредниот супер мајстор Бенедек од шивачката работилница во детскиот дом Тулгеш. Овој Унгарен, по етничко потекло, не само што ги учеше децата на сите операции од шивачкиот занает, во исто време беше и наставник по романски и унгарски јазик. Ги учеше децата да говорат на двата јазика со именување на предметите во непосредната околина, потоа за совладување на дикцијата ги учеше да запомнуваат и да рецитираат на приредбите мали стихотворби. Иако инвалид, Бенедек, беше голем организатор... […]. Такви беа и останатите мајстори. Децата многу ги сакаа и почитуваа. Тие со големо внимание се обраќаа кон децата, секогаш внимавајќи да не навредат или укорат некое дете. ”.

[49] „Напротив, во Романија, како и во другите земји од бившиот социјалистички лагер, тие добија образование, занает, имаа можност да научат странски јазици, да ја почувствуваат и практикуваат културната различност. ”.

[50] Care preia informaţia dintr-un articol al lui Nicoară, Nicolae, dintr-un articol apărutîn 1997 (nr. 53, noiembrie) în revista *Sănătatea*.

greci ai caselor de copii au implementat un program special de propagandă politică, urmărind să îi pregătească pe copiii mai mari pentru a deveni luptători în armata promonarhistă. Grecii s-au plâns mereu de condiţiile precare de viaţă din orfelinate[51] şi şi-au demonstrat cu ostentaţie refuzul de a învăţa româneşte: „Se aduceau în colonie ziarul *Scânteia*, romane sovietice şi româneşti, romanul *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu, tradus de curând în greceşte, opera lui Lenin tradusă în greacă şi deloc dicţionare sau materiale pentru învăţarea limbii române. Totuşi se ţineau cursuri de învăţare a limbii române, dar fără să existe vreun interes susţinut. S-a ţinut chiar şi o conferinţă cu titlul *Originea şi evoluţia omului* cu o participare de 300-400 persoane, însă atmosfera nu a fost tocmai mulţumitoare datorită 'unui grec care a venit beat şi a strigat acolo că ei nu sunt făcuţi din maimuţe, ci de Dumnezeu'. "[Radu: 2013]. Şi, după cum s-a putut repede constata, grecii nu aveau prea mare tragere de inimă nici pentru a-şi câştiga existenţa muncind: „Erau comunişti greci care luptaseră în munţii Gramos sub conducerea lui Marcos. […] Ţară primitoare [România], i-a fixat la Florica, moşia lui Brătianu, şi a căutat să-i convingă să lucreze. Dar luptătorii din Gramos erau obişnuiţi să cânte, să joace cărţi şi să bea. După vreo doi ani, primind aprobarea Moscovei, i-a închis la Mărgineni, unde de asemenea refuzau să lucreze. Era o adunătură de inculţi, de oameni care nu ştiau ce vor, care în viaţa lor se ocupaseră numai de jafuri şi omoruri. " [Radu: 2013, 208].

(7) „Repatrierea" în Macedonia. În 1982, guvernul grecesc condus de Andreas Papandreu a făcut un prim pas de reconciliere între supravieţuitorii pogromului postbelic şi statul grec, permiţând foştilor luptători de gherilă[52] să revină în ţară. Amnistia generală a fost însă foarte restrictivă şi, de fapt, a continuat politica grecească mai veche de epurare etnică, deoarece permitea doar repatrierea celor care se declarau „etnici greci" (greci prin naştere). Desigur, neacceptând să se dezică de originea lor etnică, macedonenii au fost excluşi de la această reglementare. După 1985, multe familii s-au întors ori s-au reîntregit în localităţile de baştină din Macedonia Egeeană. Refugiaţii macedoneni care nu au acceptat să îşi renege originile fie au rămas definitiv în România[53], fie au îngroşat rândurile diasporei macedonene din alte ţări europene ori pe alte continente (Australia, Canada, America de Nord). În fine, o altă parte semnificati-

[51]Dar comisia internaţională care a inspectat orfelinatele în 1949 s-a declarat mulţumită de condiţiile asigurate copiilor, dezminţind astfel speculaţiile răutăcioase ale grecilor.

[52] Consideraţi fie răpiţi (în cazul copiilor), fie trădători sau dezertori (în cazul adulţilor).

[53]Numărul celor rămaşi în România a rămas destul de mare şi după mai mulţi ani de la terminarea războiului: 5 600 în 1975, 3 500 în 1983. Mai mult decât atât, în toată această perioadă aici, în România, s-au şi născut mulţi copii din părinţi refugiaţi. Conform datelor oferite de recensământul populaţiei din 2002 [*Попис: 2002], 333 de cetăţeni macedoneni s-au născut în România.

vă a încercat să se apropie cât mai mult de ţinuturile de baştină, fixându-se de aceea în Republica Macedonia. Într-o primă fază, Macedonia i-a primit cu braţele larg deschise. Din dorinţa de a-şi consolida componenta etnică majoritară, noua republică iugoslavă a pus de altminteri în practică o amplă politică de recuperare a cetăţenilor de etnie macedoneană, asemănătoare cu cea a Germaniei Federale din perioada de dezgheţ politic şi de prosperitate economică ce a urmat după încheierea celei de a doua mari conflagraţii mondiale. În recuperarea „fiilor rătăcitori", Macedonia a avut în vedere şi alte interese imediate şi foarte concrete. Mai întâi, venirea macedonenilor pribegi în Macedonia a contribuit şi la întărirea imaginii ţării. Macedonenii care au luptat în Războiul Civil au fost aureolaţi ca eroi şi au devenit etalonul însuşi al luptătorului (mk. *борец*): pentru cauza naţională, dar şi împotriva fascismului, cu atât mai mult cu cât rezistenţa antifascistă pe teritoriul Macedoniei iugoslave a fost destul de palidă (unii fascişti bulgari având chiar rădăcini macedonene). Apoi, statul macedonean, abia constituit, s-a ales foarte repede şi cu costuri minime cu o reală şi excepţională elită intelectuală, deîndată ce o bună parte a etnicilor de sorginte egeeană s-au repatriat în republica iugoslavă: „L'éducationreçue dans lespaysd'accueil a transforméces'enfants' d'origine rurale en uneéliteessentielle au développement de la sociétémacédonienne. "[Monova:2001, 4].

Dar nici macedonenii „repatriaţi" care au ales să trăiască în Macedonia nu au avut de urmat o cale tocmai uşoară. Dacă până în 1954, refugiaţii din Macedonia Egeeană au fost primiţi cu mare entuziasm în Iugoslavia[54], încet, încet, ei au început să resimtă din partea populaţiei locale efectele perverse ale discriminării pozitive şi să se confrunte cuatitudinea şovăitoare a autorităţilor (dictate de oscilaţiile conjuncturii politice internaţionale). Dacă termenii oficiali cu care sunt numiţi refugiaţii din partea de nord a Greciei încearcă să exprime o anumită neutralitate afectivă (*macedoneni din partea egeeană a Macedoniei* – mk. *Македонци од Егејски от дел на Македонија* sau *macedoneni din Macedonia Egeeană* – mk. *Македонци од Егејска Македонија* ori *macedonenii egeeni* – mk. *беломорски*/*егејски Македонци*), termenul *egeeni*(mk. *Егеици*), folosit curent în rândul populaţiei locale (grupul dominant), nu este lipsit de o conotaţie peiorativă[55]. Denumirea, care urmăreşte să evidenţieze opoziţia *excluziune vs. acceptare*, este întărită în binomul *egeeni*(mk. *Егеици*) *vs. localnici* (mk. *овдешни* /*тукашни*). Macedonenii egeeni consideră această distincţie

[54]Printr-un decret din 1952, aceştia aveau prioritate în oferirea de locuri de muncă. Macedonenilor stabiliţi în Macedonia li s-au pus la dispoziţie preferenţial locuinţe, iar foştii combatanţi au beneficiat de o pensie specialăde foşti luptători(mk. *боречкапензија*).

[55] Deşi există un număr mare de macedoneni (cei peste 50-60 de ani) ai căror ascendenţi s-au stabilit aici venind tot din Macedonia Egeeană în primele decade ale secolului trecut, adică după Războaiele Balcanice.

o pură născocire (mk. *измислица*) a macedonenilor din Macedonia Vardarului[56], cu intenţia de a se distinge ca singurii macedoneni autentici, adevăraţi (mk. *вистински*). Există în vremea din urmă câteva tentative de a reconfigura această optică deformată asupra identităţii macedonenilor egeeni. NikolaGruevski[57], de exemplu, clama sterilitatea acestei diferenţieri atunci declarând, în 2006 la Sydney (Australia), într-o întâlnire cu reprezentanţi ai diasporei macedonene: „Nu există [macedoneni] egeeni, din Pirin[58] sau de pe Vardar. ”[59][Костова:2009]. De asemenea, tot sub patronajul său, a fost deschis la Skopje în anul trecut o Expoziţie permanentă dedicată refugiaţilor macedoneni din cel de-al Doilea Război Mondial şi din Războiul Civil din Grecia[60]. Asemenea nuanţări ale discursului public nu reuşesc însă să schimbe semnificativ percepţia generală. Oricum, de la statutul de privilegiaţi pe care l-au avut în primii ani după ce s-au stabilit aici, ei s-au văzut repede marginalizaţi. Populaţia locală i-a enclavizat, după ce le-a aplicat necondiţionat stigmatul alterităţii şi al pauperităţii endemice. Atât în Iugoslavia comunistă, cât şi după ce a ajuns la putere partidul VMRO-DPMNE[61]: prin interzicerea revendicărilor politice ale asociaţiilor refugiaţilor egeeni faţă de Grecia, prin nepromovarea lor în funcţii de conducere... Toate acestea nu au făcut decât să sporească şi mai mult nostalgia lor pentru România, ţara care i-a ocrotit, le-a respectat demnitatea şi i-a format: „Din aceste motive, un mare număr dintre copiii refugiaţi simt Republica România ca pe o *a doua patrie*”[62] [Пановски –Лафазановски: 2005, 30].

(8) Remarci conclusive. Astăzi, în Macedonia există o importantă comunitate a macedonenilor egeeni, cei mai mulţi dintre ei fiind foştii copii refugiaţi sau chiar născuţi acolo, cu toţii impecabili vorbitori ai limbii române standard /

---

[56]Mk. Вардарска Македонија, adică teritoriul actual al Republicii Macedonia.

[57]Nikola Gruevski (mk. Никола Груевски, n. 1970), prim-ministrul Republicii Macedonia(din 2006) şi liderul partidului aflat la putere – VMRO-DPMNE. Tatăl său este originar din partea de nord a Greciei.

[58] Adică din Macedonia Pirinului/ mk. Пиринска Македонија – în Bulgaria.

[59] „Нема Егејци, Пиринци или Вардарци, има само Македонци. ”.

[60]Mk. Постојана поставка посветена на Македонците-бегалци од Втората светска војна и Граѓанската војна во Грција.

[61] Organizaţia Revoluţionară Internă Macedoneană – Partidul Democrat pentru Unitate Naţională Macedoneană (mk. Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство – ВМРО-ДПМНЕ), partid autodeclarat de centru-dreapta (creştin-democrat) care îşi propune integrarea Macedoniei în NATO şi în Uniunea Europeană. De aceea, deşi foarte naţionalist, se vede constrâns să evite conflictele cu Grecia, care îi suspectează în continuare pe macedonenii egeeni de iredentism. În 1991, când Macedonia şi-a declarat independenţa, vechea teamă grecească de o eventuală separare a Nordului a început din nou să se manifeste.

[62] „От тие причини и голем број од прогонетите деќа Република Романија ја доживуваат како *втора татковина* [s. a.]. ”.

literare. În plus, aceştia se simt sincer şi puternic ataşaţi de valorile culturale şi spirituale ale României, fiind buni cunoscători ai realităţilor acestei ţări. România îi ignoră şi, prin aceasta, pierde şi o foarte importantă punte de comunicare cu această parte a lumii. Unii dintre aceştia au devenit autentici ambasadori ai culturii şi ştiinţei româneşti[63] [*Ibidem*, 179].

Mari personalităţi ieşite din rândurile azilanţilor din România au marcat definitiv viaţa publică din Republica Macedonia în plan economic, ştiinţific şi cultural. În felul acesta, macedonenii egeeni stabiliţi după refugiu în Macedonia stau mărturie vie a grijii deosebite cu care au fost ocrotiţi în timpul sejurului lor prelung în România, ţară care le-a dat o nesperată şansă la o viaţă demnă: „Ea nu-l poate uita nici pe micuţul bolnăvicios Nume, care, deşi era doar un copil mic, vorbea ca un adult. A fost greu bolnav, şi patru femei l-au purtat în pături. Le repeta necontenit: 'Sunt bolnav, lăsaţi-mă să mor, mai am doi fraţi, vor trăi ei în locul meu'. Când au ajuns în România, l-au dus la spital. Vindecat repede, a urmat şcoala şi a ajuns medic specialist, iar cei doi fraţi ai lui au fost ucişi în lupte ca partizani ai ADG. "[64][Цветановски: 2008]. Recunoştinţa acestora pentru grija deosebită cu care au fost ocrotiţi în România este mereu şi obsesiv mărturisită în evocarea acestei pagini de istorie macedoneană: „Orfelinatul Tulgheş a rămas sinonim cu grija, educaţia, şcolarizarea şi umanitarismul poporului român faţă de copii nefericiţi afectaţi de Războiul Civil din Grecia şi despărţiţi cu forţa de vatra strămoşească şi de dragostea părintească. "[65] [Пановски –Лафазановски: 2005, 46]; „La Tulgheş trebuie să ridicăm un monument al umanitarismului şi al veşnicei amintiri a macedonenilor faţă de poporul frate român. "[66] [*Ibidem*, 46];„Se auzeau doar strigându-se nume: Sofia, coboară, e mama ta !; Elena, coboară ! Dar nimeni nu vrea să se dea jos din tren. Unii cu alţii noi am format o familie. Nu îi cunoşteam pe oamenii aceia de afară care se numeau părinţii noştri. În tren iar se auzeau plânsete, întocmai ca în urmă cu unsprezece ani, doar că acum nimeni nu mai dorea să se întoarcă înapoi. De pretutindeni se auzeau cuvintele: 'Tu nu eşti mama mea, nu eşti tatăl

---

[63]Mk. „амбасадори на романска култура и наука".

[64] „Таа не може да го заборави ниту малиот болежлив Нуме, кој иако бил дете, говорел како возрасен. Бил тешко болен, па четири жени го носеле во веленце. Постојано им повторувал: 'Јас сум болен, оставете ме да умрам, имам уште двајца браќа, тие ќе живеат место мене'. Кога стасале во Романија, го сместиле в болница. Брзо оздравел, се школувал и станал лекар - специјалист, а неговите двајца браќазагинале во борбите како партизани на ДАГ (Armata Democrată a Greciei, mk. Демократската армија на Грција). ".

[65] „Детскиот дом Тулгеш остана синоним за грижата, воспитанието, образованието и хуманоста на романскиот народ кон несреќните деца погодени од Граѓанската војна во Грција и со сила откорнати од родните огништа и родителската љубов. ".

[66] „Во Тулгеш треба да подигнеме споменик на човековата хуманост и незаборавот на македонскиот кон братскиот романски народ. ".

meu, părinţii mei sunt în casa în care am crescut, vreau înapoi, duceţi-ne înapoi... ””[67][Хаџи-Стојанова]; „Copilăria mi-a fost frumoasă acolo. Când părinţii m-au căutat şi când a trebuit să merg în Polonia în 1956, sinceră să fiu, nu am vrut să plec. M-am obişnuit cu copii şi cu mama care ne-a păzit tot timpul, pe care am simţit-o ca pe o mamă adevărată şi aşa am şi numit-o. ”[68][Цветановски: 2008]; „În casele [orfelinatele] din Polonia ne-a fost foarte bine, în România a fost un pic mai greu, deoarece statul a fost mai sărac. Dar şi ei au făcut mult pentru a ne uşura suferinţele. Ne-au dat cât au putut. Nici ei n-au avut mai mult. ”[69][*Ibidem*].

Spre deosebire de toate celelalte ţări care au găzduit refugiaţi macedoneni, statul român s-a implicat în mod exemplar în educarea şi şcolarizarea acestora. Aproape toţi copiii au urmat şcoli de prestigiu şi foarte mulţi au absolvit diferite facultăţi în România[70]: „Mulţumită educaţiei corecte şi politicii educaţionale a statului român faţă de copiii refugiaţi din Grecia, din fostul grup eterogen de copii timizi, analfabeţi şi bolnăvicioşi, prin procesul de învăţământ al gazdelor în anii care au urmat, copiii au crescut sănătoşi cetăţeni educaţi, ridicaţi cultural la nivelul civilizaţiei europene, nutrind sentimente naţionale şi patriotice, impregnate de umanitarism şi respect pentru toată lumea, indiferent de etnie şi de apartenenţă religioasă. ”[71] [Пановски – Лафазановски: 2005, 139].Acolo unde acest lucru a fost posibil, adică în comunităţile mai mari şi compacte de refu-

---

[67] „Се слушаа само извици од имиња Софија дојди слези мајка ти е, Елена слези! Но никој неќеше да слези од возот. Ние едни со други бевме семејство. Ние не ги познававме тие луѓе надвор кои се нарекуваа наши родители. Во возот пак се слушаше плач, исто како пред 11 години само што сега никој не сакаше да се врати назад. Од секаде се слушаа зборовите: “ти не си моја мајка не си мој татко моите родители се во домот каде пораснав сакам назат вратетене назат... ”. Povestitoarea, care a petrecut zece ani la Tulgheş, relatează sosirea a 21 de copii la Skopje, unde îi aşteptau părinţii.

[68] „Убаво ни беше детството таму. Кога родителите ме побараа и кога требаше да си одам во Полскаво 1956 година, искрено да кажам, не сакав да заминам. Се навикнав со децата и мајката што не' чуваше за цело време си ја чувствував како вистинска мајка и така ја викав. ”.

[69] „Во домовите во Полска ни беше многу убаво, во Романија беше малку потешко зашто државата беше посиромашна. Ама и тие правеа многу за да ни ги олеснат маките. Ни даваа колку што можеа. И самите немаа повеќе”.

[70] Dintre copiii-fugari din România, 92% au fost analfabeţi. Dintre aceştia, 98% au avut studii medii şi superioare.

[71] „Благодарение на исправната образовна и воспитна политика на романската држава кон прогонетите деца од Грција, од некогашната хетерогена група на срамежлив, неписмени и болежлив деца, преку воспитно-образовниот процес на домакините, во годините што доаѓаа, децата израснаа во здрави, образовани граѓани, културно издигнати на ниво на европската цивилизација со добро негувано национално и патриотско чувство, задоени со хуманизмот и почитувањето кон секого без ралика на етничката и конфесионалната припадност. ”.

giaţi, alături de română, copiii refugiaţi au învăţat şi în limba lor maternă (limba şi istoria patriei de origine): grecii în greacă, macedonenii în macedoneană. În felul acesta, macedonenii refugiaţi şi instruiţi în România au făcut dovada nivelului extrem de performant al sistemului românesc de învăţământ al acelor vremuri, de departe superior celui din fosta Iugoslavie. Iată, spre ilustrare, câteva asemenea personalităţi macedonene ieşite din rândul copiilor refugiaţi ocrotiţi şi educaţi în România: *TaškoSarov*[72] – profesor de limba macedoneană, redactor la Radio Macedonia şi traducător din literatura română în macedoneană, autor al versurilor oratoriului *Copiii Macedoniei*[73], şi colaborator (pentru traducerea în limba română) la *Dicţionarul Balcanic*[74];*SokratLafazanovski*[75]– absolvent al Liceului de Artă (pictură şi balet) din Bucureşti, precum şi al Facultăţii de Pedagogie din cadrul Universităţii „Sf. Kiril şi Metodiu" din Skopje, pictor şi balerin (la Teatrul Muzical din Braşov,apoi la Teatrul Naţional Macedonean din Skopje); *TanasLulovski*[76]–absolvent al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti şi al Academiei de Arte Frumoase din Roma, pictor şi profesor universitar la Facultatea de Arte Plastice de la Universitatea „Sf. Kiril şi Metodiu" din Skopje; *KoleManev*[77]–absolbent al Academiei de Artă din Belgrad, pictor şi regizor specializat în filme documentare, autor al documentarului*Tulgheş*[78]; *Lefter Boškovski*[79]–absolvent al Institutului de educaţie fizică şi sport din România, selecţioner al echipei feminine de handbal din Macedonia[80]; *StojanKiselinovski*[81]– absolvent al Facultăţii de Istorie de la la

---

[72]Mk. Ташко Саров; n. în 1938 satul în Dâmbeni / mk. Д'мбени, bg. Дъмбени / Дамбени, gr. Dymbeni / Dendrochori.

[73]Mk. *Деџата на Македонија*. Co-autor al textului: împreună cu MetodijaToševski (mk. Методија Тошевски); muzica: StojčeToševski(mk. СтојчеТошевски). Oratoriul a fost prezentat pentru prima dată cu ocazia celei de a doua întâlniri a copiilor refugiaţii din Macedonia Egeeană, care a avut loc în 1998 la Skopje.

[74]Mk. *Балкански речник*, 2001; coordonator:SlavomirMarinkovič (mk. Славомир Маринковиќ).

[75]Mk. СократЛафазановски; n. în 1939 în satul Bâmboki / mk. Б'мбоки, gr. Bomboki / Atavropotamos / Makrohori.

[76]Mk. Танас Луловски; n. în 1940 în satul Želevo / mk. Желево / Желово, gr. Andartiko / Antartikon.

[77]Mk. КолеМанев; n. 1941 în satul Bapčor / mk. Бапчор, gr. Pimeniko / Pimenikon.

[78]Mk. *Тулгеш*. Film distins în 1977 cu marele premiu (*Големзлатенмедал*) la Festivalul filmului documentar şi de scurtmetraj iugoslav (Фестивалнајугословенскиотдокументарен и кусометражен – ФЈДКФ).

[79]Mk. Лефтер Бошковски, n. în 1941 în satul Lobaniţa / mk. Лобаница / Лабаница / Ломбаница / Ламбаница, gr. Lambadica / ÁgiosDimítrios, alb. Llabanicë.

[80] Lefter Boškovski declara cândva în România: „"Eu sunt macedonean născut în Grecia, cu toate astea, aici mă simt un pic şi român" („Ја сум Македонец роден во Грција, меѓутоа, тука се чувствувам помалку и како Романец"[Пановски – Лафазановски: 2005, 18].

Universitatea din Cluj-Napoca, istoric cercetător la Institutul de Istorie Naţională din Skopje, autor, printre altele, al unei *Istorii a României*[82]; *ErmisLafazanovski*[83]– scriitor, istoric şi critic literar macedonean, cercetător la Institutul de Folclor „Marko Cepenkov" din Skopje, traducător din literatura română în macedoneană, preşedinte al Centrului PEN Macedonia.

În fine, este de subliniat faptul, puţin sau deloc cunoscut acum în ţară, că în România acelor vremuri s-a desfăşurat un ambiţios şi vast program de învăţare a limbii române de către străini (copii şi adulţi). Amploarea sa a fost fără precedent, în ciuda faptului că nu a existat o pregătire logistică prealabilă în acest sens. Rezultatele au fost pe măsura ambiţiilor, adică într-adevăr spectaculoase, cu toate că ele nu au fost nicicând evaluate în vreun fel, ştiinţific sau măcar empiric. Cei instruiţi şi educaţi în şcoala românească s-au integrat social foarte repede şi foarte bine, bucurându-se de recunoaşterea capacităţii lor profesionale nu numai în România, ci şi în celelalte ţări în care au ales să trăiască.

Bibliografie

1. ISTORIA *SNCRR*. [Accesat: 23. 02. 2015] Disponibil: http://www. crucearosie. ro/despre-noi/istoria-sncrr-2. html.
2. *REFUGEES of the Greek Civil War*. [Accesat: 09. 03. 2015] Disponibil: http://en. wikipedia. org/wiki/Refugees_of_the_Greek_Civil_War#cite_ref-35.
3. *ДЕЦА бежанци*. [Accesat: 09. 03. 2015] Disponibil: http://bg. wikipedia. org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%86%D0%B0_%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8.
4. *ПОПИС нанаселението, домаќинствата и становите 2002*, Книга XIII:Вкупнонаселение, домаќинства и становиспоредтериторијалнатаорганизацијанаРепубликаМакедонијао д 2004 година. [Accesat: 20. 03. 2015] Disponibil: http://www. stat. gov. mk/PrikaziPublikacija. aspx?id=54&rbr=225.
5. BARENTZEN, Lars, „The 'Paidomazoma'andtheQueen'sCamps". In: *Studies in theHistory of theGreek Civil War, 1945-1949* [Ed.: Lars Bærentzen, John O. Iatrides, Ole Langwitz Smith]. Copenhagen: MuseumTusculanum Press, 1987, p. 127-157. ISBN: 87-7289-004-5, ISSN: 0902-5170.

---

[81]Mk. СтојанКиселиновски; n. în 1943 în satul Bâmboki / mk. Б'мбоки, gr. / Bomboki / Atavropotamos / Makrohori.

[82]*ИсторијанаРоманија*, ИНИ, Скопје, 1997.

[83]Mk. ЕрмисЛафазановски (n. în 1961 la Cluj; tatăl său era refugiat din satul Bâmbel / mk. В'мбел, gr. Bambel / Bambeli / Moshohori, alb. Dhambel / Vembell.

6. FARCAŞ, Sorin, „Războiul Civil din Grecia şi colonia de greci din Oradea”. In *Crisia*, 2014, nr. XLIV, p. 119-129.
7. FONTAINE, Joëlle, *De la résistance à la guerre civile en Grèce (1941-1946)*. Paris: La Fabrique, 2012. ISBN: 978-2-358-72034-2.
8. LAMBRU, Steliu, „România şi războiul civil din Grecia (1946-1948)”. 05. 05. 2014, Radio România Internaţional. [Accesat: 17. 03. 2015] Disponibil:http://www. rri. ro/ro_ro/romania_si_razboiul_civil_din_grecia_1946_1948-16765.
9. MARCU, Daniel, „Ilustrată de propagandă comunistă pentru susţinerea partizanilor greci”, 2012. [Accesat: 07. 03. 2015] Disponibil: http://kolector. ro/2012/09/30/ilustrata-de-propaganda-comunista-pentru-sustinerea-partizanilor-greci/.
10. MONOVA, Miladina, „De l’historicité à l’ethnicité: LesEgéens ou cesautresMacédoniens”. In: *Balkanologie*. 2001, vol. V, nr. 1-2. [Accesat: 20. 03. 2015] Disponibil: http://balkanologie. revues. org/713.
11. OPRIŞ, Petre, „Poziţia lui Nicolae Ceauşescu faţă de emigranţii politici greci”. In: *Jurnalul Naţional*, 23 mai 2009. [Accesat: 09. 03. 2015] Disponibil: http://jurnalul. ro/scinteia/special/pozitia-lui-nicolae-ceausescu-fata-de-emigrantii-politici-greci-508636. html.
12. PATELAKIS, Apostolos, „61 de ani de la terminarea Războiului Civil din Grecia (1946-1949)”. In: *Analele Universităţii din Craiova*. 2011, Seria Istorie, Anul XVI, nr. 1 (19), p. 165-179.
13. PATELAKIS, Apostolos, „Satul Florica, un cămin pentru refugiaţii greci”. In: *Magazin Istoric*. 2013, vol. 47, nr. 8, p. 37-41.
14. RADU, Aurel, „Relatări despre colonia comuniţtilor greci de la Ştefăneşti – Argeş (1949-1953)”. In: *Museum. Studii şi comunicări*. 2013, Anul XII, Muzeul Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Editura Tiparg, Piteşti, p. 204-217.
15. ГЛИГОРОВСКИ, Иван,*УчителинапрогонетитедецаодЕгејскаМакедонија*. Скопје:Аз-Буки, 2010.
16. ДОРОВСКИ, Иван, „Судбинатана децата од Егејска Македонија пред шеесет години”. In: *Предавања на XLI меѓународенсеминар замакедонскијазик, литература и култура* (2008). Скопје: Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Универзитет „Св. КирилиМетодиј”, 2009, p. 17-27. ISBN: 979-9930-2668.
17. КИРЈАЗОВСКИ, Ристо, *МакедонскатаполитичкаемиграцијаодЕгејскиотделнаМакедонијаво ИсточнаЕвропа*. Скопје: Култура, 1989.

18. КОСТОВА, Марина, „Груевскивомисијазапомирувањена Македонцитево Австралија”. In: *Вест*, 26. 10. 2009.
19. КОЧОВ, Стојан, *Биткитенамакедонскитегенерациипод Грцијанизтуѓитеидеологии*. Скопје: МатицаМакедонска, 2013.
20. ПАНОВСКИ, Сократ, Илија ЛАФАЗАНОВСКИ, *Прогонствоштотрае*. Скопје: Алфа 94, 2005.
21. ТАШКО Јованов, Жаклина МИТЕВСКА, *Аргументиодцрниоттефтернажртвуваните. Автентичнисведоштванаучесниците и жртвитенаГраѓанскатавојнавоГрцијаштосеуштетрае*. Скопје: Здруженисенасетинци и попадинциодЛеринвоМакедонијаднид „МакедонскоСонце”, 2009. ISBN: 978-9989-2988-0-6, ISBN: 978-9989-9797-5-0.
22. ФОТЕВА – ВЕРА, Евдокија, *ДоПеколот и Назад*. Toronto: RistoStefovPublications, 2012.
23. ХАЏИ-СТОЈАНОВА, Марија, *Децатабегалциодегејскиотделнамакедонија*. [Accesat: 10. 04. 2015] Disponibil: https://sites. google. com/site/mhstojanova/home/decata-begalci-od-egejskiot-del-na-makedonija.
24. ЦВЕТАНОВСКИ – Цветановски, Виктор, „Драматанаегејскитемакедонци”. In: *УтринскиВесник*, 29. 06. 2008. [Accesat: 20. 03. 2015] Disponibil: http://www. mhrmi. org/media/aegean_drama_01_m. asp.
25. ЧУЛЕВ, Димитар, „Одбележникотнарепортерот”. In: *Утринскивесник*, 13. 05. 2010 ş. u. [Accesat: 17. 03. 2015] Disponibil: http://utrinski. mk/?ItemID=239F4027949F2249A93D74ADA09D4395.

SUGESTII METODOLOGICE PRIVIND REALIZAREA PRACTICII PEDAGOGICE A STUDENŢILOR FILOLOGI

Svetlana DERMENJI-GURGUROV
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

In the present article, we have tried to demonstrate that in many reformissues, initial teacher training is central because here is addressing the quality, professionalism, purposes. To this end we have analyzed anddiscussed how to do practice teaching in initial vocational training in several countries to see comparatively affinity and differences. In the article given considering professional teaching skills involving sound knowledge, methodological and pedagogical training, teaching techniques, teaching, craftsmanship etc. In this regard

note that university lecturer/ philologist becomes a true moderator, counselor reading human model, universal man.

Keywords: *Methodological and pedagogical training, initial professional training; didactic competence; professional competence; linguistic and literary education.*

În cadrul instituţiilor de formare iniţială *stagiile de practică* presupun: practica de specializare, practica pedagogică. Cerinţa de bază a practicii pedagogice constă în formarea deprinderilor practice şi organizatorice în exercitarea funcţiei de profesor-pedagog. *Planurile de învăţământ* prevăd următoarele stagii de practică:

- *practica de iniţiere/didactică*, orientată spre obţinerea abilităţilor şi deprinderilor de bază;
- *practica pedagogică/metodică*, orientată spre formarea şi consolidarea aptitudinilor în activităţile de instruire-cercetare-evaluare în instituţiile de învăţământ preuniversitar;
- *practica de stat* pentru finalizarea tezei de licenţă [7, p. 9].

De obicei, la specialităţile: *Limba şi literatura română; Limba şi literatura română şi franceză; Limba şi literatura română şi engleză* se prevăd două stagii de practică: 4 săptămâni la anul doi şi 6 săptămâni la anul terminal.

Curricula existentă este orientată, în principal, pe metodele tradiţionale de instruire, ponderea instruirii interactive, a celei asistate de computer, a e-learningului fiind mică. De asemenea, aceasta nu oferă studenţilor mai multe posibilităţi de alegere, ponderea disciplinelor opţionale fiind redusă.

Cooperarea între instituţiile de învăţământ superior din Republica Moldova şi instituţiile de învăţământ preuniversitar este realizată prin intermediul practicii pedagogice desfăşurate în şcoli, prin participarea cadrelor didactice universitare la elaborarea programelor analitice, a suporturilor/notelor de curs etc. Analiza datelor din sondajele realizate în Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul şi a celor realizate în instituţiile de aplicaţie evidenţiază că în percepţia subiectivă a respondenţilor se atestă o tendinţa de sporire a calităţii formării pedagogice iniţiale şi a procesului educaţional. În opinia respondenţilor, la creşterea calităţii FPI contribuie:

- cooperarea între şcoli şi instituţiile de învăţământ pentru formarea iniţială şi perfecţionarea profesorilor prin oferirea posibilităţilor de efectuare a practicilor pedagogice anume în cadrul procesului de învăţământ;
- cercetarea (în cadrul facultăţii) a problemelor cu care se confruntă şcoala;
- utilizarea Tehnologiilor Informaţionale în instruirea profesorilor [2, p.52].

Decalajul existent între teoria şi practica educaţională în cadrul instituţiilor de formare iniţială condiţionează contradicţia care există astăzi între formarea iniţială şi formarea continuă. Este de dorit ca formarea iniţială actuală să-şi formuleze sarcina de a forma studentului *competenţe de autoperfecţionare profesională* prin anumite conţinuturi, orientări, direcţii. De multe ori situaţia este următoarea: învăţământul pedagogic universitar se găseşte în întârziere faţă de noile orientări în educaţia preuniversitară. Cercetătoarea T. Callo, în această ordine de idei, menţionează că ,,dezvoltarea profesională presupune sporirea atât a măiestriei profesorului, cât şi a eficienţei lui educaţionale, are un caracter creator şi necesită o pregătire specială. Formarea iniţială, din păcate, nu-şi pune o asemenea sarcină : de a forma studentului competenţele de autoperfecţionare profesională prin anumite conţinuturi, orientări, direcţii de perspectivă. De multe ori este chiar invers: *învăţământul pedagogic universitar este în regres faţă de noile orientări în educaţia preuniversitară*" [1, p. 20]. În acest scop, monitorizând desfăşurarea practicii pedagogice, putem propune câteva sugestii/soluşii de care trebuie să ţină cont cadrele didactice care se ocupă de formarea iniţială la limba şi literatura română:

- 1.) Să se asigure o legătură între gimnazii/licee şi universitate 2.) să se antreneze în pregătirea practică atât conţinuturile teoretice însuşite în timpul desfăşurării orelor de curs la *didactica limbii şi literaturii române* sau *dezvoltarea creativităţii/strategii de predare integrată a limbii şi literaturii române*, cât şi disponibilităţile psihice ale viitorului cadru didactic; 4.) să se relaţioneze pregătirea psihopedagogică şi competenţele profesiei de pedagog de limba şi literatura română.

Cea mai importantă latură a formării iniţiale este *profesionalizarea iniţială*. După parcurgerea activităţii de practică pedagogică, studenţii filologi vor fi capabili a dovedi comportamentele solicitate prin obiectivele generale şi specifice, comportamente ce se subordonează *obiectivului fundamental*: *învaţarea şi exersarea profesiunii didactice*. Aceste comportamente stau la baza dobândirii viitoarelor competenţe generale şi specifice, însuşiri ce intră în structura competenţei psihopedagogice. Ele se află în acord comun cu *standardele profesionale pentru profesia didactică.* Obiectivele generale stau la baza formării viitoarelor *competenţe generale*, motiv pentru care au un grad ridicat de generalitate şi de complexitate şi sunt urmărite pe durata întregii practici pedagogice, orientând studenţii-practicanţi în dezvoltarea şi autoperfecţionarea în viitor a *aptitudinii pedagogice*. Considerăm că putem identifica din timp, în perioada practicii pedagogice, aptitudinile înnăscute ale viitorilor profesori de limba şi literatura română şi mai ales să-i atenţionăm pe acei care nu le posedă la un anumit nivel. Fără îndoială, este necesară colaborarea dintre instituţiile de pregătire a profesorilor în şcoli prin promovarea unei culturi profesionale. În acest

sens, amintim afrmaţia L. Gliga: „un profesor tânăr reprezintă un rezervor de cunoştinţe, de aptitudini şi de energie psihică şi emoţională. Toate rezervoarele trebuie reîncărcate la intervale regulate ca să nu sece sau conţinutul să nu rămână constant... Nimic nu te răsplăteşte mai mult decât să asişti la performanţa unui viitor profesor, care deţine caracteristicile înnăscute ale unui profesor competent şi care va deveni un pedagog desăvârşit" [3, p .198].

În acest sens, înaintăm unele *propuneri* privind îmbunătăţirea realizării practicilor pedagogice în cadrul FPI la limba şi literatura română, ţinând cont de opiniile specialiştilor în domeniu.

A.	**Propuneri/sugestii privind cunoaşterea conceptului şi problematicii curriculumului naţional la limba şi literatura română; a manualelor şi auxiliarelor didactice aferente disciplinei; a modalităţilor de structurare a studiului integrat etc.**
1.	*Cunoaşterea* documentelor curriculare şi şcolare (curriculum naţional bazat pe competenţe) pe care se fundamentează organizarea şi conducerea procesului didactic [4, p.74];
2.	*Studierea* materialelor auxiliare, compararea manualelor alternative şi luarea deciziilor în privinţa utilizării lor;
3.	*Cunoaşterea* conceptelor ştiinţifice fundamentale ale disciplinei de specialitate - limba şi literatura română;
4.	*Însuşirea* principalelor competenţe, responsabilităţi, îndatoriri şi drepturi pe care le reuneşte profesia de pedagog de limba şi literatura română;
5.	*Realizarea* conexiunii cu alte domenii ale cunoaşterii; *Stabilirea* legăturii interdisciplinare şi punerea accentului pe conexiunile între cunoştinţe;
6.	*Efectuarea/exersarea* unor activităşi specifice procesului de învaţământ, urmărind valorificarea cunoştinţelor din Psihologia generală, Pedagogie, Didactica limbii şi literaturii române.

B.	Propuneri/sugestii privind proiectarea eficientă a demersului educaţional pe parcursul realizării practicii pedagogice
1.	*Dezvoltarea* abilităţilor practice în proiectarea didactică;
2.	*Desfăşurarea* activităţii de practică observativă; *Precizarea* etapelor activităţilor didactice şi acţiunile ce au loc, în succesiunea lor, la toate lecţiile sau la alte forme de activitate asistate; *Dovedirea* capacitatii de observaţie a fiecarui eveniment al lecţiei în timpul activităţii de practică observativă;
3.	*Realizarea* fişelor de evaluare formativă/finală, în funcţie de lecţia la care urmează să asiste (cercetătorul *Iucu R.)* [4, p.74-75];
4.	*Stabilirea*, din timp, a datelor necesare proiectarii lecţiei de probă, urmărind parcurgerea etapelor: disciplina, clasa, subiectul lecţiei din sistemul de lecţii - analiza curriculumlui şcolar, identificarea competenţelor (conform curriculumului naţional 2010/2011), diagnoza nivelului de pregatire a elevilor, formularea obiectivelor operaţionale, anticiparea activităţii instructiv-educative.
5.	*Realizarea* activităţii didactice având în vedere acţiuni de evaluare continuă, în scopul perfecţionării lecţiei pe parcursul derulării ei (elemente de conexiune inversă);
7.	*Oferirea* şanselor egale tuturor elevilor prin monitorizarea activităţii lor şi adaptarea demersurilor didactice la particularităţile de vârstă ale colectivului de elevi;
8.	*Redactarea* raportului final de practică (*Iucu R.*) [4, p.75].

C.	Propuneri/sugestii privind aplicarea eficientă a strategiilor centrate pe elev pentru dezvoltarea competenţelor şcolare
1.	*Construirea* unor demersuri didactice bazate pe adoptarea strategiilor didactice adecvate (metode si procedee, mijloace de învăţământ, forme de organizare a activităţii elevilor, tratare diferenţiată, modalităţi specifice de evaluare şi de notare) a conţinuturilor şi a finalităţilor);
2.	*Capacitatea de a face accesibile* cunoştinţele transmise, adaptând metoda fiecarui elev/grup de elevi; sau: „studierea personalităţii elevului şi utilizarea acestor cunoştinţe în organizarea eficientă a procesului educaţional”(*Repida I., Platon C.*) [5, p. 70];

3.	*Folosirea* strategiilor educaţionale centrate pe elev; *Urmărirea* activităţii elevilor şi organizarea studiului diferenţiat;
4.	*Folosirea* resurselor didactice cât mai variate, adaptate obiectivelor propuse;
5.	*Crearea şi folosirea* în clasă a materialelor didactice adecvate (realizarea unor materiale didactice personale, absolut necesare în predarea unei lecţii/sistem de lecţii la disciplina de specialitate – limba şi literatura română);
6.	*Propunerea* exemplelor relevante care stimulează *gândirea critică/analitică* (*Şchiopu C.*) [6, p. 158] şi imaginaţia elevilor; stimularea elevilor de a dezvolta proiecte de microstudiu, agende cu notiţe paralele, jurnale duble şi triple, referate, portofolii etc;
7.	*Utilizarea* noilor tehnologii ale instruirii asistate de calculator în elaborarea materialelor didactice la ore (power-point).

D.	**Propuneri/sugestii privind estimarea impactului evaluării obiective asupra formării personalităţii elevului**
1.	*Corectarea* lucrărilor elevilor, notele acordate urmând a fi confruntate cu cele date de profesorul clasei;
2.	*Utilizarea* eficientă a metodelor şi a mijloacelor de învaţământ, în raport cu situaţia educaţională dată şi formularea concluziilor cu caracter de evaluare;
3.	*Selectarea* metodelor şi instrumentelor de evaluare potrivite şi integrarea eficientă a acestora în procesul didactic;
4.	*Urmărirea* progresului elevilor în învăţare prin realizarea evaluărilor sistematice; *Valorificarea* tipurilor diferite de rezultate ale evaluării; dezvoltarea la elevi a capacităţii de autoevaluare;
5.	*(Auto)aprecierea/ (auto)evaluarea* pe baza unor criterii riguroase ale lecţiei desfăşurate şi *propunerea* variantelor metodologice posibile, prin care lecţia susţinută să poată avea o eficienţă mai sporită.

E.	**Propuneri/sugestii privind construirea demersului didactic interactiv centrat pe interesele şi particularităţile de vârstă ale elevilor**
1.	*Formarea/dezvoltarea* capacităţii de cunoaştere a elevilor (individual şi în grupul şcolar), în vederea tratării diferenţiate a acestora şi „crearea climatului psihopedagogic favorabil instruirii elevilor cu diferite capacităţi şi caracteristici comportamentale (*Repida I., Platon C.*) [5, p. 70];
2.	*Identificarea* acelor căi de comunicare cu elevii, prin care aceştia sunt încurajaţi să dialogheze şi chiar să argumenteze propriile puncte de vedere cu privire la o operă literară sau text literar;
3.	*Stimularea* intereselor şi motivaţiei elevilor pentru studiul şi aplicaţiile practice ale disciplinei limba română;
4.	*Demonstrarea* abilităţilor de comunicare, de empatie şi de cooperare, de menţinere a relaţiilor socio-afective pozitive necesare realizării activităţii didactice.

În această ordine de idei, concluzionăm că asigurarea competenţelor pedagogice se realizează prin parcurgerea unui curriculum structurat după cum urmează: *psihologia educaţiei, teoria şi metodologia curriculumului, teoria şi metodologia instruirii, didactica limbii şi literaturii române, practica pedagogică,* discipline opţionale etc. însumând ore de pregătire teoretică, metodică şi practică, desfăşurate de-a lungul anilor de studiu în universitate. De asemenea, vom observa că, pregătirea pentru cariera didactică, în general, se produce în paralel cu cea ştiinţifică – de specialitate la facultate. Totuşi, semnalăm faptul că această organizare produce, pe lângă efecte pozitive, şi anumite puncte vulnerabile care influenţează negativ dezvoltarea carierei didactice de profesor de limba şi literatura română: ***motivaţional*** – lipsa unei motivaţii precise pentru cariera didactică în domeniul limbii şi literaturii române; ***curricular*** **–** ineficienţa practicii pedagogice.

Pentru îmbunătăţirea realizării practicilor pedagogice înaintăm şi câteva fişe de observare, chestionare pe care le vor completa atât studenţii – practicanţi (fişele 1, 2, 3), cât şi profesorii îndrumători din şcolile de aplicaţie (fişa 4).

Fişă de observare nr. 1

Competenţe ale profesorului îndrumător identificate în procesul predării-învăţării limbii şi literaturii române la etapele <u>evocare, realizare a sensului şi reflecţie</u>.

şi literaturii române la etapele <u>evocare, realizare a sensului şi reflecţie</u>.

Data_____

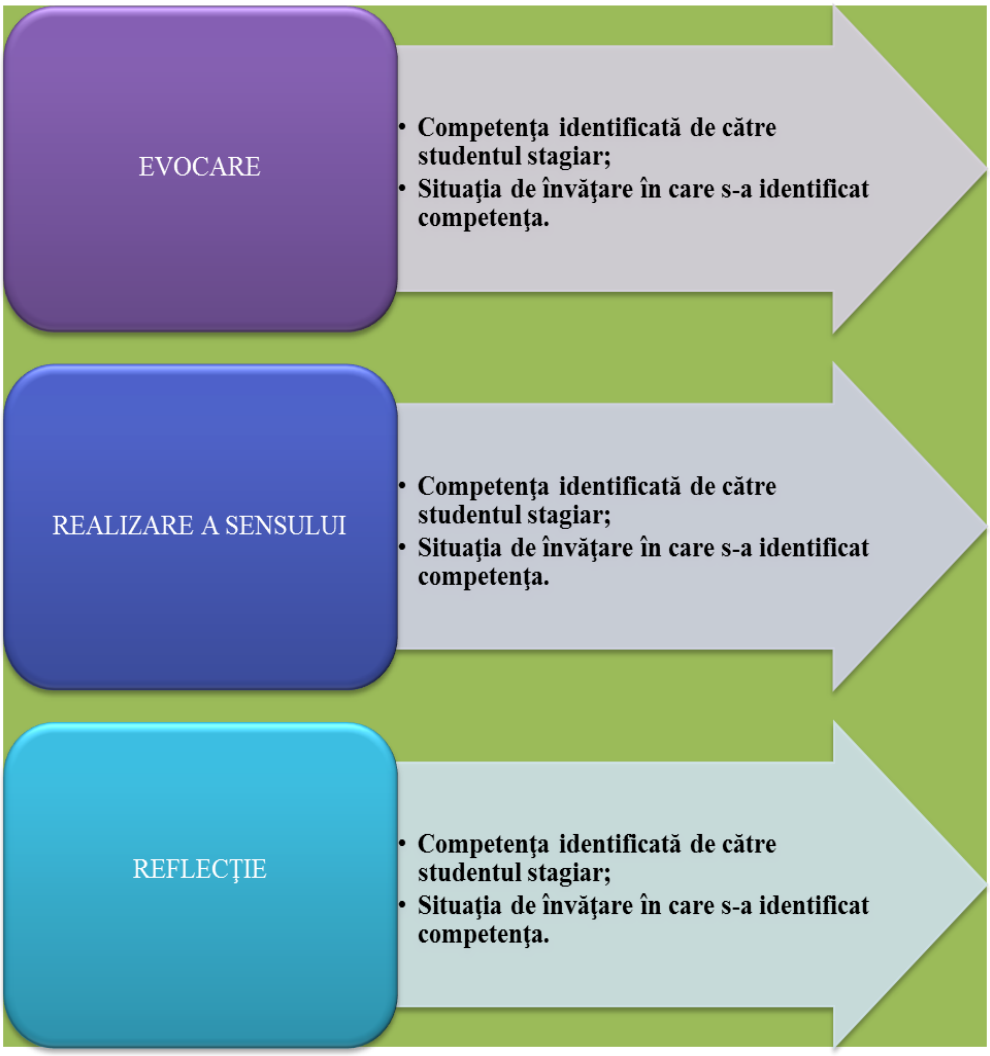
Instituţia de învăţământ_____

Disciplina _____

Studentul (a) _____

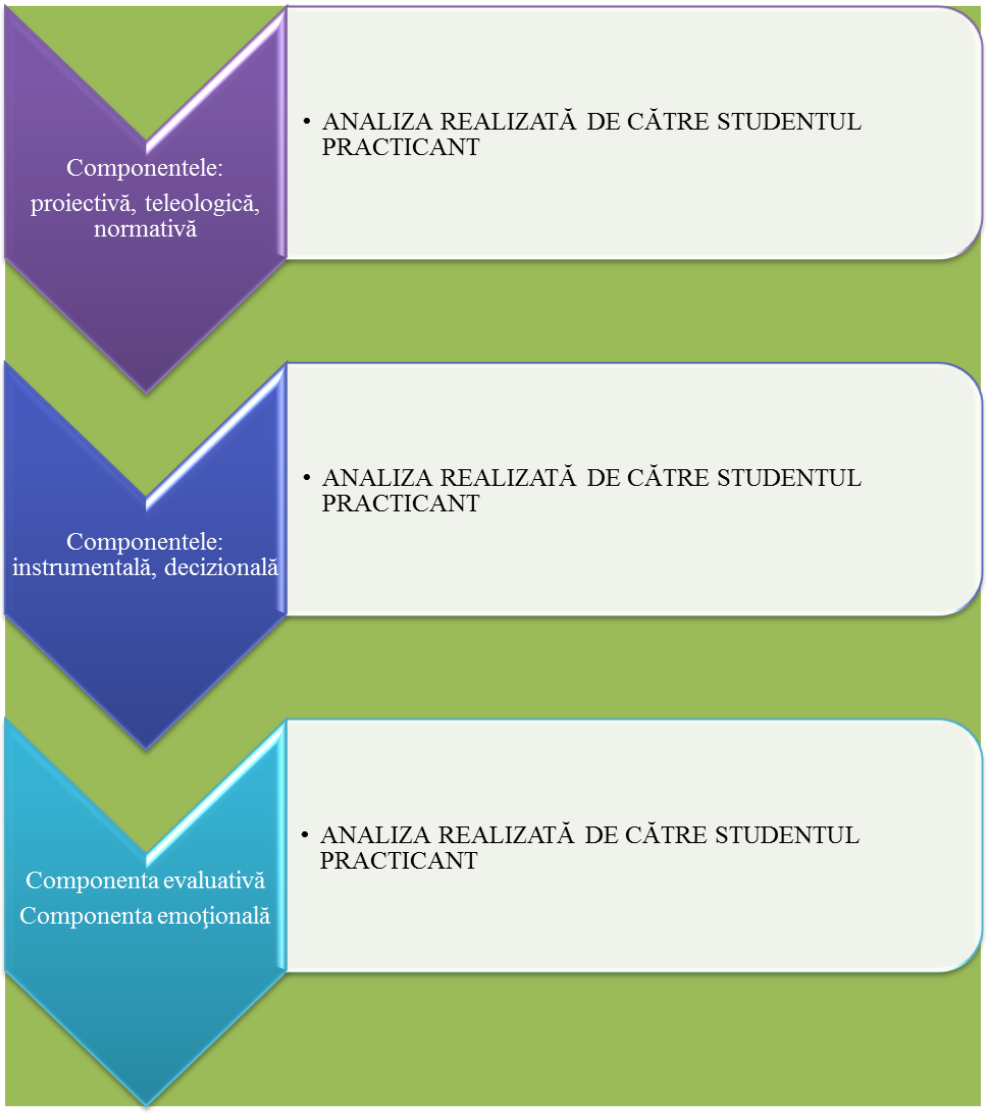
Profesorul îndrumător_____

Metodistul_____

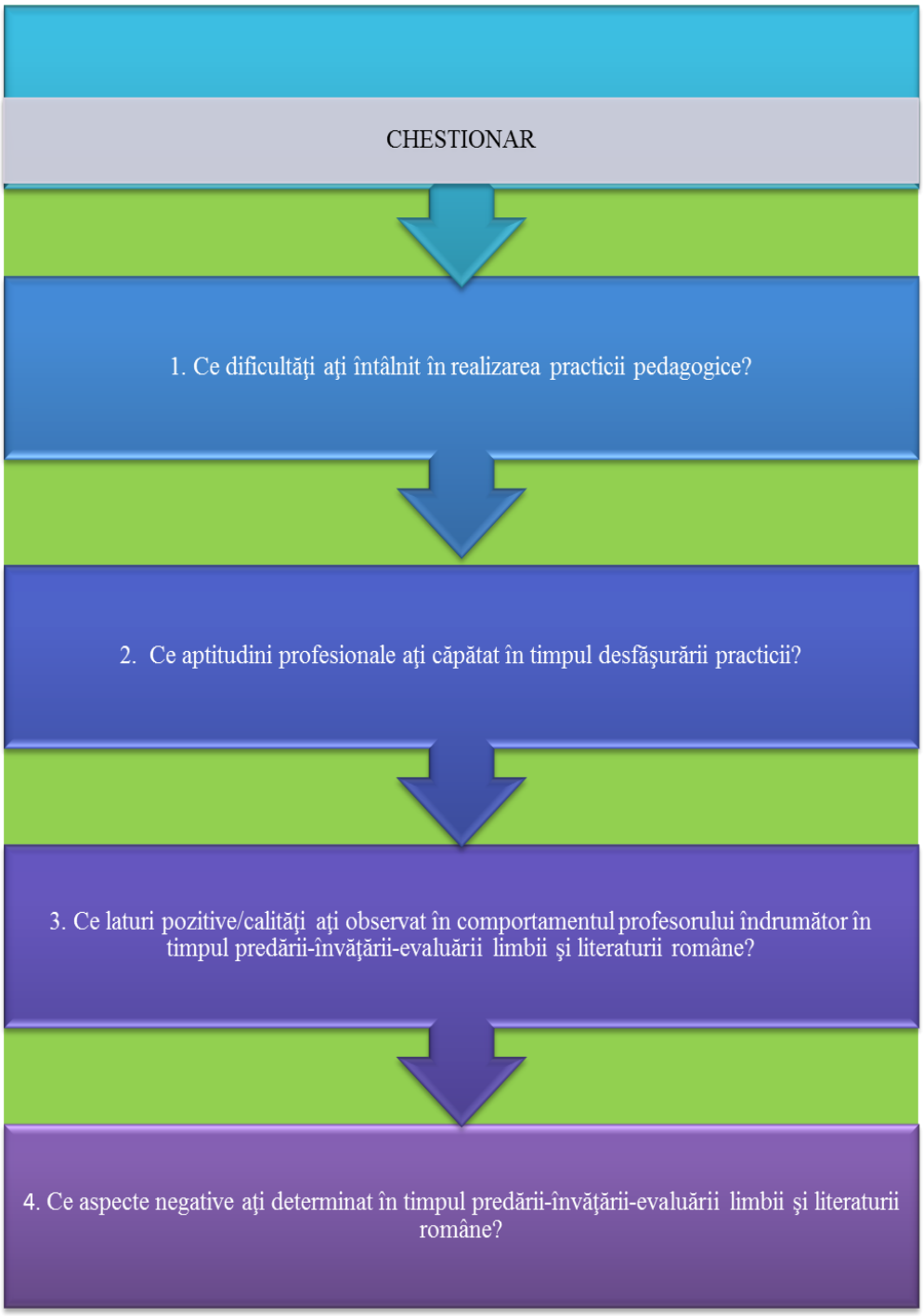

Fişa de observare nr. 2
Analiza componentelor competenţei didactice (CD) în contextul practicii pedagogice

Data_____
Instituţia de învăţământ_____
Disciplina _____
Numărul de elevi _____
Studentul (a) _____
Profesorul îndrumător_____

Fişa 3.Chestionar pentru studenţii practicanţi

Fişa 4. Ghid de interviu pentru profesorii îndrumători din şcolile de aplicaţie

1. Ce puteţi spune despre prestaţia studenţilor pe care i-aţi îndrumat ca profesor şcolar în acest semestru?

2. Ce v-a plăcut şi aţi remarcat eficient, modern, interactiv în activitatea lor didactică, în modalitatea de îndeplinire a cerinţelor profesionale?

3. Care sunt aspectele negative pe care le-aţi observat la studenţi în activitatea lor didactică, în realizarea cerinţelor profesionale?

Bibliografie

1. Callo T. Globalizarea educaţiei şi integrarea cunoştinţelor. În: Didactica Pro. Revistă de teorie şi practică educaţională, nr. 1 (47), 2008, p. 31.
2. Dermenji-Gurgurov Sv. Realizarea practicii pedagogice în cadrul formării profesionale iniţiale: discrepanţe, propuneri, sugestii. În: Univers Pedagogic. nr. 2, 2013, p. 49-55.
3. Gliga L. Standarde profesionale pentru profesia didactică. Bucureşti: POLSIB, 2002. 200 p.
4. Iucu R. Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii. Bucureşti: Humanitas Educaţional, 2004. 161 p.
5. Planul-cadru provizoriu pentru ciclul I – studii superioare de licenţă. http://dmc.utm.md/utilsIRDownloads/acteNL/externe/planCadruCiclulI.pdf
6. Repida T., Platon C. Reprezentările studenţilor cu privire la practica pedagogică. În: Univers Pedagogic, nr. 2, 2004. 80 p.
7. Şchiopu C. Metodica predării literaturii române. Chişinău: Combinatul poligrafic, 2009. 332 p.

TEACHING ADULT LANGUAGE LEARNERS: ADVANTAGES, CHALLENGES AND SUGGESTIONS

Olga DUHLICHER, Cristina BLAJIN
Moldova State University

În prezent, limba engleză ca limbă de circulaţie internaţională este de o importanţă majoră în comunicarea internaţională, afaceri, mass-media şi cultura pop. Rolul învăţării centrate pe student a crescut semnificativ odată cu apariţia abordării comunicative în predarea limbilor străine. O examinare minuţioasă a diferitor studii referitoare la învăţarea limbii engleze ca limbă străină sugerează că în predarea limbii străine este necesar să fie luate în considerare particularităţile de vîrstă la diferite grupe de studenţi. Acest studiu se axează pe avantajele predării limbii engleze adulţilor, pe dificultăţile cu care se confruntă cadrele didactice şi pe modalităţile de depăşire ale acestora.

Keywords*: Adult language learners, EFL, motivation, age characteristics*

Teaching adult learners is substantially different from teaching children. The term *adult language learner* is used to distinguish these learners from younger language learners enrolled in primary and secondary schools; these groups possess very different characteristics from adult language learners.

Adult language learners are goal oriented and direct their learning to fulfill particular needs or demands: to advance their studies, to progress up the career

ladder, to follow business opportunities, to pass a driving test, to assist their children with homework, or simply to be successful users of the language. They usually require immediate value and relevance from their studies, and they often learn best when they are engaged in developing their own learning objectives.

V. Cook (2002) recognizes language learners as having multiple competencies because their languages create different interconnections in their minds compared to monolingual speakers. He suggests that "learning an L2 (second language) is not just the adding of rooms to your house by building an extension at the back: it is the rebuilding of all the internal walls" [Smith: 2009, 1].

Adult learners have characteristics that set them apart from 'traditional' school or college learners. All adults come to classes with a variety and range of experiences, both in terms of their working life and educational backgrounds. This impacts on how and why they participate in learning. While each student has individual learning needs, it is important to consider the dimensions below which are common to adult learners [Wynne]. As a teacher of adult learners, you can strengthen your teaching by understanding adults' needs and their concerns about learning. Successful lessons include strategies/ implications that help adults overcome their concerns and build on their strengths [Daugherty, 1].

Language

First, adults already know one language well, and that language is a vital part of their identity and the means through which they relate to others [McKay: 1999, 2-5]. Implications for Teaching: Adult learners can usually communicate confidently and effectively in their first language and may code switch between several other languages [Smith, 2009, 2].

Background knowledge

In addition to language, adult students bring background knowledge and experience of their own and other cultures as well as knowledge and experience gained from work or home. Implications for Teaching: This knowledge of the world is a rich resource for the teacher who chooses to exploit it. By drawing on the students' previous knowledge, the teacher not only validates a lifetime of learning but also has a base on which to build new knowledge [McKay: 1999, 2-5]. Respect the experience the adult learners bring to your session. Realize that some adult learners participating in your session may know as much or more about your topic as you do. Think about how you can involve these participants to enhance their learning as well as that of the other participants [Daugherty, 2]. Provide opportunities for the adult learners to work together and share their ideas/experiences with each other in small group discussions [Levine, 2001, 1] or group problem solving. Adults value learning which is linked to their experiences. Teach your topic in a way that builds on what the adult learners already know about it [Daugherty, 2]. Ask the adults to use their

own unique experiences to help provide possible solutions to problems and questions that are presented. Each learner's experience is unique and different [Levine, 2001, 1].

Expectations and habits

These learners also bring with them the attitudes and knowledge developed in previous schooling. Those who have studied a second language previously will be influenced by that experience. If they have been successful, they are likely to assume that they will be successful again. Not only will they be more confident, but they will also have developed strategies to help them learn a new language. Students who have had unpleasant or unsuccessful experiences as learners are likely to expect more of the same.

Learners with prior language learning experiences are also likely to bring with them expectations of how language classes should be organized and taught. They may associate language learning exclusively with grammar and translation, and feel threatened when they find that speaking and listening are major features of their new class. Implications for Teaching: It is important for the teacher to find out what the students' expectations are and to address areas in which the students' expectations differ from the teacher's or from each others'. Differences in expectations may sometimes necessitate that the teacher and students negotiate what and how to learn. In addition, the teacher needs to share with the students the goals and theoretical justifications for specific classroom activities [McKay: 1999, 2-5]. The teacher needs to inform adult learners that their ideas and opinions have value and weight.

Learning styles

Like all learners, adults have different learning styles. Some feel comfortable learning by watching and listening, whereas others feel they cannot learn unless they take down notes and analyze rules. They may also have preferences for learning through different sense modalities: touching, hearing, smelling, tasting, and seeing. Implications for Teaching: The teacher will need to understand and cater to these differences by utilizing cycles of teaching that exploit different learning styles at different points in the lesson [McKay: 1999, 2-5].

Confidence

Adult learners also bring many other personal characteristics, perhaps the most important of which is confidence or the lack thereof. Many students with little initial proficiency leap ahead of their classmates, in large part because they are confident that they can and will learn the language. These students go out and take the risks involved in using the new language to communicate with anyone and everyone they encounter. Others of comparable ability and background may languish at a low level of proficiency because they lack the confidence to use the language. Implications for Teaching: It is therefore very important to provide a supportive classroom atmosphere where risk taking and

other positive learning behaviors are fostered [McKay: 1999, 2-5]. First, inform your students on what should be realistic goals. Make sure they're clear on what the course program is for the year and what they are expected to learn. Also, explain to them that their brains are not as flexible as children's brains, which makes it practically impossible for them to lose their accent. This does not mean that they can't improve their pronunciation, but that they'll always have an accent that is part of who they are. Secondly, to help them track their progress, end each class with a *What have you learned today?* They may have learned about a specific topic, a new tense, or a whole new set of vocabulary. But make sure they are aware of this [Pesce].

Motivation

Most adult learning is voluntary; it's a choice. It stands to reason, then, that adults are more motivated to learn. There are several areas that serve as sources of motivation for adults. They include: a) community welfare: adults are interested in the improvement of the community and mankind; b) social relationships: adults have a need for associations and friendships; c) prestige: adults want to enjoy personal advancement and achieve a higher status in their professional position; d) expectation achievement: adults basically want to fulfill the expectations of others and comply with relevant instructions; e) acquisition of knowledge: some adults learn for the sake of learning; they want more knowledge simply because they have an inquiring mind. Implications for Teaching: As educators, rather than focusing on learner motivation, we may want to consider spending more time on facilitating learning in an efficient and interesting way, since older learners are already motivated to pursue it [Barnes].

The Aging Factor

The speed of learning tends to decrease with age, but the depth of learning increases. While it may take us longer to learn as we get older, we do grasp what is learned at a deeper and more relevant level. Other physical factors should be considered as well. Adult learners may experience barriers to learning, such as hearing or vision impairments. Implications for Teaching: As educators, we can compensate by paying attention to the physical learning environment and making adjustments as needed [Barnes].

Lack of time

Very few adult learners have tons of free time on their hands. Most have full time jobs and careers, some study, and it's hard for them to find the time to take an English course, let alone do homework and study after class. Implications for Teaching: Rather than excusing them from doing homework or at home activities, give them several, but shorter tasks to do. For instance, instead of giving them something that might take them from 20 to 40 minutes, give them a 5 or 10 minute exercise, but several, so that they may do one a day, in between meetings, or while they're on their lunch break. Ask them to watch a 5 mi-

nute video while they have breakfast and then summarize it. Keep the tasks short and focused [Pesce].

Self-concept

Adult learners are independent; they value adulthood, resent being treated as children and like to choose what to learn. They are usually self-directed, responsible and expect to be told what to do. They may have set ways of thinking and may resort to judging and stereotyping. Implications for Teaching: Involve adults in planning what they will learn. When possible, contact adult learners before your presentation to find out what they hope to learn. If you do not know who will attend until they show up, spend a few minutes at the beginning of your lesson discovering what they expect from the session. Frequent, brief progress reports help them keep pace with your teaching. Include nonthreatening, fun ways to quiz learners and reinforce learning. Provide a supportive, people-centered climate appropriate for adults. Use a get-acquainted activity to help learners get to know you and each other. Show them that you value their participation. Encourage questions. Be positive. Build their self-confidence by including frequent opportunities for positive reinforcement and success. Remind them often of what they've learned. Design your teaching so that each new idea builds on what they've just learned [Daugherty, 2].

The Goal Factor

Adults enter career education with a specific goal in mind. They want to be able to apply what they have learned as soon as possible. They want the information to be presented in a well-organized manner with all key elements clearly defined. Implications for Teaching: As educators, we need to give them more than theory. They want information that they can grasp and put into practical use immediately. We need to classify and define goals and course objectives from the very beginning of their educational experience [Barnes].

The Change Factor

While some adult learners are motivated by change, others tend to resist it. Learning usually involves changes in attitudes, actions, and behaviours and that can cause some learners to become suspect. Implications for Teaching: As educators, we need to carefully explain the "why" as well as the "how." We need to recognize that small changes sought incrementally will be better received than global changes all at once. This allows learners to see that the change is beneficial, not harmful, and they will become more receptive to future changes [Barnes].

* * *

Teaching adults is of great importance and requires a great sense of responsibility on the part of the teacher. The educators need to take into account learners' attitudes, past experiences, habits, opinions and cultures and should understand their perspectives and be able to engage adult learners in the learning process and help them achieve their precisely defined expectations. Un-

derstanding of the challenges in teaching EFL adult learners and adult characteristics have much to offer teachers as they will be of great help in making lessons challenging, interesting and useful. Applying the implications for teachers will facilitate the teaching and the learning process.

Bibliografie

1. MCKAY, H., ABIGAIL T. Teaching Adult Second Language Learners. Cambridge: Cambridge UP, 1999. ISBN 9780521649902
2. SMITH, A.F. V., STRONG G. E., Adult Language Learners: Context and Innovation. Alexandria, VA: Teachers of English to Speakers of Other Languages, 2009. ISBN 9781931185615
3. BARNES, L. "Achieving Success with Adult Learners." Colorado State University. Web. 02 Mar. 2015. <http://biz.colostate.edu/mti/tips/pages/AdultLearners.aspx>.
4. DAUGHERTY, R. A. "Teaching Adults." The Volunteer Teacher Series T-8202: 1-4. Web. <http://pods.dasnr.okstate.edu/docushare/dsweb/Get/Document-2371/T-8202web.pdf>.
5. LEVINE, S. J. "The Challenge of Helping Adults Learn: Characteristics of Adult Learners & Implications For Teaching Technical Information." LearnerAssociates.net (2001). Web. 01 Mar. 2015. <http://www.learnerassociates.net/workshop/adltlrn1.pdf>.
6. PESCE, C. "Teaching Adults How-To: Advantages and Challenges." Busy Teacher. Web. 01 Mar. 2015. <http://busyteacher.org/3643-teaching-adults.html>.
7. WYNNE, R. "Characteristics of Adult Learners." Web. 03 Mar. 2015. <http://www.assetproject.info/learner_methodologies/before/characteristics.htm.

ROLUL ALGORITMULUI P.I.S.C. ÎN FORMAREA COMPETENŢELOR DE PREZENTARE A UNUI MESAJ

Maria PRUTEANU
Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu” din Republica Moldova
Marcel BÂLICI
Universitatea Liberă InternaŢională din Moldova
Nadejda BÂLICI
Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu” din Republica Moldova

It is indispensable to present archetypal patterns of didactic discourse conceptualisation relative to the training of the skills of appropriate applica-

tion of orthoepy rules in medical language and the development of algorithm of concrete actions aimed to avoid gaps in pronunciation. This work proposes several approaches to the process of reception and presentation of a message in terms of self-assessment of the teaching process and the final product offered by the teacher. The user adopts an autonomy learning style and implements actions to achieve synergy of information, acts and values in cooperation with other social actors from the learning group. It is relevant that the acronym P.I.S.C. stands for the improvement of learning steps aimed to achieve the set objectives. The algorithm involves problem identification, hypothesis formulation and solutions presentation, and conclusions. Educational resources are harmoniously combined with cognitive resources that refer to the orthoepy norms application.

Keywords: *orthoepyrules, conceptual archetype, P.I.S.C.algorithm- model, synergistic behavior*

Rolul pe care-l are astăzi profesorul în cadrul sistemului educaţional se armonizează cu schimbările produse de realităţile vieţii şi conştientizarea fenomenului globalizării. Formarea competenţelor de valorificare a oportunităţilor asigură parcurgerea mai facilă a traseului spre performanţă. Profesorului nu-i revine, în exclusivitate, rolul de tutore, el are menirea de a colabora cu utilizatorul la crearea imaginii eu-lui care descoperă noi orizonturi lingvistice şi care trăieşte experienţa integrării într-un nou grup social (facem referire la studierea limbii române de către studenţii străini sau ca limbă nematernă). Activitatea pragmatică de configurare a discursurilor didactice se bazează pe:

– *experienţa didactică anterioară.* Concluziile formulate şi prezentate în portofoliul profesorului,

– *prezentările narative* ale modalităţilor eficiente de soluţionare a problemelor de învăţare,

– *experienţa lingvistică a utilizatorului.* Descrierea narativă a acesteia poate fi o sursă importantă pentru elaborarea demersului didactic. Sunt semnificative, de asemenea, chestionarele cu răspunsuri duale sau multiple,

– *consultarea studiilor, proiectelor anterioare* care fac referire la modalităţuile de optimizare a procesului de învăţare,

– *elaborarea şi consultarea Fişelor de observare* (este importantă studierea cazului din perspectiva temporală şi a diverselor medii de învăţare).

Astfel, atât profesorul, cât şi utilizatorul contribuie la procesul de investigare a propriilor activităţi de învăţare. Puncte conexe ale motivaţiei intrinseci şi extrinseci fac referire la dezvoltarea unei personalităţi posesoare a abilităţilor de percepere a patrimoniului cultural. Considerăm deosebit de importantă materializarea practică, graduală a idealului de învăţare. Din acest motiv prezentăm descrierea narativ-argumentativă a demersului didactic cu referire la for-

marea competenţelor de pronunţare adecvată. Algoritmul de configurare a discursului didactic are genericul P.I.S.C., care semnifică:

- *identificarea momentelor de formulare a problemei,*
- *de elaborare a ipotezei* cu descrierea unor circumstanţe posibile, care ar augumenta şansele de rezolvare a problemei,
- *soluţia* presupune crearea unui demers didactic practic, care contribuie la eliminarea problemei sau la reducerea impactului ei în vederea obţinerii succesului aşteptat, iar
- *concluziile* au rolul unui Ianus al învăţării, de descriere a experienţei anterioare de învăţare şi de expunere a concluziilor vizavi de proiectarea noilor etape ale discursului de cunoaştere şi învăţare.

Pornind de la o problemă de sociolingvistică, propunem următorul model didactic impregnat de filosofia implicării plenare în realitate.

PROBLEMA. Realitatea comunicării în Republica Moldova descoperă unele devieri de la normele de pronunţie. Astfel de greşeli pot fi comise nu doar de către studenţii străini, ci şi de autohtoni.

IPOTEZA (descrierea activităţilor care ar contribui la crearea circumstanţelor adecvate de obţinere a competenţelor fonetice/de comunicare şi lingvistice).

Dacă utilizatorilor li se vor prezenta exemple de cuvinte pronunţate diferit de norma acceptată aceasta va constitui o excelentă sursă de informare şi conştientizare.

Astfel utilizatorul va fi informat, va exersa pronunţarea lexemelor şi îşi va consolida competenţa de utilizare a normelor ortoepice.

SOLUŢIA. Profesorul va prezenta soluţiile derivate din ipoteză. Acestea vor avea un specific măsurabil, caracterisatica obiectivelor formulate va reflecta măsurarea exactă a realizărilor într-o scurtă perioadă de timp.

Oferim câteva exemple de astfel de activităţi:

– Utilizatorilor li se va cere să exerseze pronunţarea lexemelor incluse în tabelul ce urmează.

CORECT	GREŞIT	**CORECT**	GREŞIT
Afazi**e**	Af**a**zie	ind**u**strie	industr**i**e
antrax	antr**a**x	l**u**men	Lum**e**n
asfix**i**e	asf**i**xie	mal**a**rie	malar**i**e
but**e**lie	butel**i**e (popular)	mir**o**s	M**i**ros
calviţ**i**e	c**a**lviţie	molibd**e**n	mol**i**bden
caps**u**lă	c**a**psulă	p**i**lotă	Pil**o**tă
catet**e**r	cat**e**ter	p**i**potă	Pip**o**tă
d**o**ctoriță	doctor**i**ţă	r**a**bie	Rab**i**e
don**o**r	d**o**nor	rob**o**t	R**o**bot
electrocaut**e**r	electroc**a**uter	şerv**e**t	ş**e**rvet

epocă	ep**o**că	tr**a**nzit	tranz**i**t
him**e**n	h**i**men	tun**i**că	T**u**nică
igras**i**e	igr**a**sie	w**o**lfram	wolfr**a**m

– Profesorul poate acorda studenţilor materiale audio cu modele de lecturare, care vor fi folosite pentru a realiza activitatea de comparare a pronunţării în procesul de dobândire a competenţelor fonologice şi la etapa realizării autoevaluării.

– Utilizatorul va descrie impedimentele întâlnite, dar şi modalităţile de înlăturare a acestora în Portofoliul Electronic al Utilizatorului**.** Datele obţinute (privind dificultăţile, sugestiile etc.),cu acordul utilizatorului, vor fi discutate cu profesorul, pentru a identifica metodele optime de învăţare şi vor sta la baza elaborării strategiilor de predare,realizate de către profesor.

– Utilizatorilor li se va cere să observe plasarea corectă a accentului pentru cuvintele incluse în tabel.

– Exersarea lecturării cuvintelor din tabel se va realiza în mod individual, în cadrul grupului de învăţare, în tandem (în cazul în care tandemistul are deprinderi de accentuare corectă a lexemelor).

– Utilizatorilor li se vor face sugestii de genul: ***Pentru formarea deprinderilor de accentuare corectă, lecturaţi de mai multe ori rubrica „corect" din tabel.***

La rubrica **„Exersaţi"**propunem următoarele tipuri de activităţi:

- Alegeţi lexemul accentuat corect:

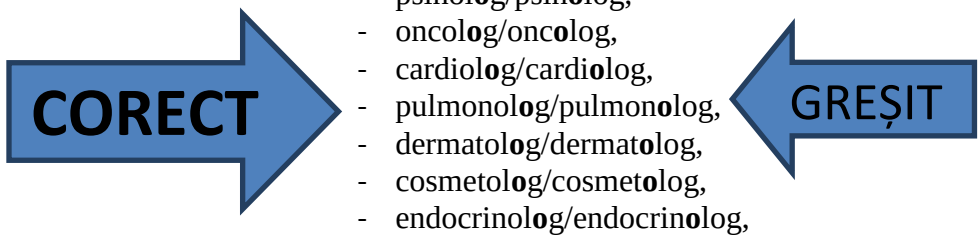
1. O nouă ***e****pocă/ep****o****că* a medicinii este asociată utilizării *r****o****botului/rob****o****tului* medical.
2. *Mol****i****bdenul/molibd****e****nul* ameliorează rezistenţa la coroziune a oţelului.
3. În lista bolilor infecţioase poate fi inclusă şi *mal****a****ria/malar****i****a.*
4. Dereglarea *tr****a****nzitului/tranz****i****tului* intestinal contribuie la apariţia afecţiunilor digestive.
5. *W****o****lframul/wolfr****a****mul* sub formă de pulbere are culoarea gri.
6. Pacientul suferă de *af****a****zie/afaz****i****e.*
7. *But****e****liile/butel****i****ile* destinate transportului, stocării diverselor gaze întrebuinţate în medicină au un rol important pentru un medic practician.
8. Vaginul este închis parţial de *him****e****n/h****i****men.*
9. Actualmente, în chirurgia dentară, deseori se utilizează *electroc****a****uterul/electrocaut****e****rul.*
10. Caracteristicile *catet****e****rului/cat****e****terului* sunt: forma tubulară, dimensiunea mică şi de diverse lungimi.

Utilizatorilor li se va sugera să consulte DOOM-ul (Dicţionar Ortografic, Ortoepic şi Morfologic al Limbii Române) pentru a afla mai multe despre pronunţarea cuvântului ***epocă.*** Activitatea **„Consultă DOOM-ul"**va fi efectuată de câte ori va apărea semnul *(asteriscul).

La compartimentul **„Plăcerea lecturii”** se propune lecturarea unui text. O deosebită atenţie se va acorda cuvintelor evidenţiate.

*Pentru Vera vara aceasta a fost memorabilă. A lucrat **voluntară*** la Spitalul Clinic Republican. A ajutat infirmierele şi asistentele medicale. Sunt foarte multe lucruri simple, dar foarte importante: chimbarea **cearşafurilor***, aranjarea **pilotei*** pe patul pacientului, oferirea **şervetelor** spălate. Principiul oricărei instituţii medicale – igiena este cel mai bun aliat împotriva patologiei. De aceea Vera a înţeles că în spital nu poţi vedea pereţi plini cu **igrasie. Mirosul** de medicamente este atenuat de mirosul proaspăt de curăţenie. Chiar şi pacienţii cu probleme grave de sănătate apreciază munca infirmierelor. Vera nu a dat nici un pas înapoi, a ajutat şi pacienţii cu **rabie, antrax** etc. A fost impresionată de **industria** farmaceutică şi de multiplele forme de păstrare a medicamentelor. Vocabularul ei s-a îmbogăţit cu noi cuvinte: infuzie, comprimat, tinctură, **capsulă,** pulbere, soluţie, unguent. Dar nu va uita momentul în care a alergat cu câteva **capsule** spre un bolnav care manifesta simptomul de **asfixie.** În viaţă sunt multe impedimente, însă oamenii îşi acordă ajutor reciproc. Problema devine mai mică, iar bucuria este într-o dinamică ascendentă.*

Un alt compartiment al discursului didactic **„Formulează şi aplică”**conţine informaţii referitoare la utilizartea de către unii semeni în comunicare a cuvintelor accentuate impropriu limbii române. De exemplu:

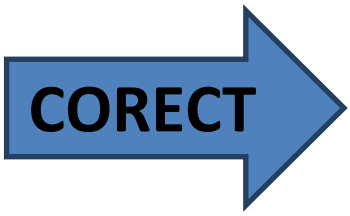

- neurol**o**g/neur**o**log,
- gastrol**o**g/gastr**o**log,
- hepatol**o**g/hepat**o**log,
- psihol**o**g/psih**o**log,
- oncol**o**g/onc**o**log,
- cardiol**o**g/cardi**o**log,
- pulmonol**o**g/pulmon**o**log,
- dermatol**o**g/dermat**o**log,
- cosmetol**o**g/cosmet**o**log,
- endocrinol**o**g/endocrin**o**log,
- oftalmol**o**g/oftalm**o**log,
- stomatol**o**g/stomat**o**log,
- urol**o**g/ur**o**log.

Următoarea etapă a discursului didactic face referire la abilităţile urtilizatorului de a examina informaţia propusă şi de a formula propriile opinii. Profesorul poate oferi următoarea sugestie:

Aminteşte-ţi de medicii pe care-i cunoşti. Ce specialitate au? Aplică cunoştinţele şi deprinderile pe care le-ai dobândit ca urmare a efectuării itemilor anteriori.

O situaţie similară se atestă şi în cazul următoarelor lexeme:

- pulverizat**o**r/pulveriz**a**tor
- catalizat**o**r/cataliz**a**tor,
- extract**o**r/extr**a**ctor,
- elevat**o**r/elev**a**tor,
- perforat**o**r/perfor**a**tor,
- vibrat**o**r/vibr**a**tor,
- analizat**o**r/analiz**a**tor,
- conduct**o**r/cond**u**ctor,
- radiat**o**r/radi**a**tor
- transformat**o**r/transform**a**tor,
- compres**o**r/compr**e**sor,
- separat**o**r/separ**a**tor.

Utilizatorul va examina informaţia propusă şi va formula CONCLUZIA proprie.

Este eficientă activitatea ce presupune completarea spaţiilor libere, conform imaginilor, cu lexemele potrivite din *„**Ceasul sănătăţii**”*. Utilizatorii vor scrie cuvântul corespunzător imaginii şi vor marca litera al cărei sunet este accentuat.

Ora 10. Trebuie să merg la cardiol**o**g.
Ora 14. Am plăcerea să fiu consultat de un (endocrinolog).
Ora 15. Studiez principiile de funcţionare a unui (compresor, perforator).
Ora 16. Iau o (capsulă) gelatinoasă care conţine vitamine.
Ora 17. Aerisesc încăperea şi nu permit să apară (igrasia).
Ora 18. Mă menţin în formă, fac sport, joc (baschet *).
Ora 19. Reglez (climatizatorul) din biroul meu.
Ora 20. Ofer sfaturi pentru buna funcţionare a unui (transformator).

După acelaşi model alcătuiţi enunţuri referitoare la activităţile programate pentru orele 21,22,7,8,9,10 şi 11.

Comunicând, interlocutorii noştri deseori îşi pun întrebarea referitoare la accentuarea corectă a lexemului. Prezentăm câteva exemple de accentuare şi de exprimare diferită, dar corectă.

– C**a**lcar,s. n., pl. c**a**lcare (DOOM) / calc**a**r şi c**a**lcar (pl. calc**a**ruri, c**a**lcare – NDULM) –

1. rocă formată din carbonat de calciu; 2. calcit (mineral);

– f**o**lie (foaie subţire de material plastic, de metal nobil) / fol**i**e (lucru admirat) – DOOM;

– f**i**rav/fir**a**v – DOOM;

– g**i**ngaş (DOOM) /ging**a**ş (NDULM);

– m**o**dem, s. n., pl. m**o**demuri, m**o**deme /mod**e**m, pl. mod**e**muri, modem**e** (DOOM) – dispozitiv electronic utilizat în telecomunicaţii;

– j**i**lav/jil**a**v – DOOM;

– pen**u**rie/penur**i**e, s. f. (DOOM) – lipsă, nevoie, sărăcie;

– preca**u**t/prec**a**ut – DOOM;

– prof**e**sor/profes**o**r – DOOM;

– progn**o**stic/prognost**i**c (prognoză medicală) – DOOM.

Titlul unei lucrări a scriitorului Roland Barthes este „Plăcerea textului”. În cazul nostru putem completa cu„... scris şi lecturat corect”. În viziunea criticului, filozofului şi teoreticianului francez „ ... lingvistica se deconstruieşte. Pentru mine, semiologia este tocmai această deconstruire a lingvisticii”[Barthes: 1987, 356].

Metoda constructivistă promovează rolul înţelegerii şi al dezvoltării cognitive personale. Principiul paradigmei constructiviste de cunoaştere se bazează pe trei etape cu efect convergent: construire, deconstruire, reconstruire.

Procesul învăţării poate fi considerat drept o construcţie personală, inițiată, reglată şi evaluată nu doar de cadrul didactic, ci şi de cel care învaţă.

Un drept fundamental al omului este cel al manifestării sale ca personalitate, inclusiv în domeniul instruirii. Dreptul de a-şi explora lumea interioară, de a prezenta experienţa acumulată, de a percepe, în mod individual, realitatea care-l înconjoară, de a fi posesorul unor atitudini, (de a fi capabil să le expună în cadrul grupului social) şi de a se exprima pentru a fi considerat o parte integrantă a grupului social. Utilizatorul acceptă provocarea de a nu învăţa dirijat, ci de a-şi dirija învăţarea. Personalitatea utilizatorului, prin exersare didactică, posedă diverse nivele de autonomie în procesul de învăţare.

Bibliografie

1. *Dicţionarul Ortografic, Ortoepic şi Morfologic al Limbii Române.* DOOM. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, 2010. ISBN 978-606-8162-08-9.

2. BARTHES, R. Lecţia. În *Romanul scriiturii. Antologie,* Selecţie de texte şi traducere de Adriana Babeţi şi Delia Şepeţean-Vasiliu. Bucureşti: Editura Univers, 1987.
3. COBEţ, D., MANEA, L. *Dicţionar general de sinonime al limbii române.* Chişinău: GUNIVAS, 2013. ISBN 978-9975-4260-9-1.
4. OPREA, I., PAMFIL, C.-G., RADU, R., ZĂSTROIU, V. *Noul dicţionar universal al limbii române.* Bucureşti-Chişinău: Litera Internaţional, 2006. ISBN (10) 973-675-307-7; ISBN (13) 978-973-675-307-7.
5. RUSU, V. Dicţionar medical. Ed. a 3-a, revizuită. Bucureşti: Editura Medicală, 2007. ISBN 978-973-39-1622-3.

SPECIFICUL METODELOR DE EVALUARE LA LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ. SUGESTII METODOLOGICE

Tatiana VERDEŞ
Liceul Teoretic „Ştefan cel Mare", Chişinău

Evaluation is an essential component of didactical activity by which the teacher verifies the efficiency of students, assigning grades, and motivates the overall teaching-learning activity. Pedagogical evaluation reflects the concrete method of integration of measurement-appreciation-decision operations within the didactical activity, realized by initial, formative and summary evaluations.

The new tendencies in modernization of scholar evaluation have had also an echo on discipline Romanian Language and Literature, such that improvement and innovation of evaluation methods forces a technical maturation and refinement, making use of the potential of alternative methods (project, investigation and portfolio), usage of various criteria of evaluation brought in accordance to the educational standards.

In the context of modern education, the "object" of scholar evaluation is competence, as a finality of the educational process.

Key words: evaluation, evaluation methods, evaluation technics, operationalization of evaluation competences, evaluation tools.

Consideraţii teoretice

Evaluarea este un termen foarte general şi frecvent utilizat în diferite domenii, cu multiple sensuri. Paul Valery afirma că *evaluarea este unul dintre acele cuvinte care fac toate meseriile*,respectiv, şi în învăţământ evaluarea este indispensabilă. DEX-ul propune pentru verbul *a evalua* mai multe verbe cu semnificaţie asemănătoare: a determina, a aprecia, a considera, a constata, a

estima, a examina, a cântari, a judeca, a măsura, a nota, a valoriza (sau a devaloriza), a expertiza etc. [4, p. 365]Prin urmare, Evaluarea (E) este mai mult decât o acţiune complexă, *un ansamblu de operaţii mintaleşi acţionale, intelectuale, atitudini, stări afective* ş.a. [A se vedea:2, p.12]

În procesul instructiv-educativ, evaluarea este una dintre componentele operaţionale esenţiale, întrucât prin intermediul ei nu doar se verifică eficienţa strategiilor didactice utilizate, corectitudinea stabilirii obiectivelor operaţionale, ci şi se măsoară care dintre acestea se regăsesc în rezultatele şcolare. Astfel că, evaluarea pedagogică reflectă modalitatea specifică de integrare a operaţiunilor de *măsurare-apreciere-decizie* în activitatea didactică, valorificate prin intermediul diferitor tipuri de evaluări.

Dacă e să facem trimitere la literatura de specialitate,la nivel de macrosistem, vom regăsi E prezentată *ca un subsistem al procesului de învăţământ, prin care se măsoară şi se apreciază eficienţa acesteia*, respectiv nivelul de atingere a finalităţilor educaţionale prestabilite. Evaluarea, având aici funcţia de feedback global, sistemic, ce furnizează informaţii utile pentru stabilirea eficienţei procesului şi sistemului de învăţământ şi pentru fundamentarea deciziilor de politică educaţională. [3, p.7]

La nivel de microsistem, al activităţilor instructiv-educative concrete, E are ca scop cunoaşterea randamentului şcolar, Ioan Jinga o defineşte ca „*barometru" prin care este indicată în orice moment starea pregătirii şcolarilor, succesele şi eşecurile, nivelul performanţelor în raport cu cele proiectate* [Apud:2]

Astăzi evaluarea şcolară are rol de reglare, optimizare, eficientizare a activităţii de predare-învăţare. Credem important a menţiona şi faptul că definiţia Evaluării va căpăta diferite accente în funcţie de perspectiva actorilor implicaţi:

- pentru elev - evaluarea oferă posibilitatea de a sesiza cum este apreciat de profesor, de a se autoevalua şi de a se raporta la ceilalţi elevi;
- pentru părinţi - evaluarea este un indicator al poziţiei copilului la un moment dat, precum şi un reper posibil pentru orientarea şcolară şi profesională a copilului;
- pentru evaluatori (profesori, directori, inspectori) - evaluarea depăşeşte graniţa trasată de evaluarea achiziţiei şcolare, vizând aspecte noi: evaluare a curriculumului, evaluare a stilului de predare, evaluare a stilului de învăţare, evaluare a stilului de viaţă, ierarhia competenţelor etc.;
- pentru evaluatorii evaluatorilor - evaluarea este o problemă de politică a educaţiei ce presupune conturarea unor strategii, tactici şi asumarea de responsabilităţi în mod coerent.

În cele din urmă, evaluarea şcolară rezidă în colectarea, valorificarea, aprecierea şi interpretarea informaţiei rezultate din procesul de învăţare. Iar investigaţia noastră va elucida căile prin care profesorul oferă elevilor posibilitatea de a demonstra nivelul de stăpânire a cunoştinţelor şi a competenţelor formate/dezvoltate.

Ghidaţi de curricula şi de standardele de eficienţă a învăţării, interesaţi de evaluarea competenţelor, credem sine-qua-non a face trimitere la *Referenţialul de evaluare a competenţelor specifice formate elevilor prin Limba şi literatura română*[5],un sistem de evaluare în care obiectivele disciplinei sunt evaluate, propus în scopul validării criteriale a capacităţilor pe care elevii le dobândesc în procesul instructiv-educativ şi al standardizării criteriilor de evaluare în cadrul examenelor naţionale. Capacităţile sunt analizate taxonomic şi descompuse în *competenţe specifice*, concretizate/măsurate prin produse, pentru care se stabilitesc criterii de evaluare şi indicatori de competenţă ce ar permite validarea achiziţiilor.Prin urmare, în cadrul evaluării şcolare se observă o mutaţie radicală de la demersul evaluativ centrat pe produs, rezultate obţinute de către elevi, către un act evaluativ centrat pe procese cognitive ce ar susţine învăţarea şi ar stimula autocontrolul, autoreflecţie, automotivarea.În acest context se impune diversitatea strategiilor evaluative şi alterarea metodelor şi tehnicilor tradiţionale de evaluare cu cele moderne.

În literatura de specialitate sunt valorificate mai multe tipuri de evaluare, noi vom face trimitere doar la cele considerate relavante pentru studiul dat, şi anume axate pe criteriile:

- **Cine evaluează?**

Evaluator intern (profesorul care a şi realizat procesul instructiv-educativ);

Evaluator extern (evaluator din afara instituţiei propriu-zise; examenele naţionale, olimpiade ş.a.).

- **Când evaluăm?**

În faza iniţială, la începutul demersului instructiv-educativ: **E iniţială** (predictivă sau de pornire); pe parcursul anului sau pe parcursul desfăşurării procesului instructiv-educativ – **E formativ-continuă** (de progres); la finalul unei unităţi sau al unui modul – **E sumativ-cumulativă** (finală).

- **Cum evaluăm?**

Prin metode tradiţionale de evaluare: **probe orale; probe scrise; probe practice.**

Prin metode complementare (moderne): **observarea sistematică a comportamentului; investigaţia; proiectul; portofoliul; posterul; autoevaluare** ş.a.

- **Cu ce scop?**

În funcţie de tipul de evaluare realizat stabilim şi scopul acesteia, ce corespunde cu funţiile îndeplinite.

De exemplu: evaluarea iniţială/predictivă are rol diagnostic (funcţie diagnostică, prognostică), de identificare a cunoştinţelor, a competenţelor, a motivaţiei şi a nevoilor de formare ale elevilor, dar şi de cunoaştere a caracteristicilor contextului educativ în scopul cunoaşterii situaţiei de plecare a parcursu-

lui didactic. Evaluarea continuă are drept scop ameliorarea/îmbunătăţirea/optimizarea activităţii şi a rezultatelor şcolare (funcţiile de constatare, de feed-back şi de corectare a greşeilor). Evaluarea sumativă verifică eficacitatea parcursului didactic în raport cu rezultatele prevăzute, dar şi areimportanta funcţie educativă pentru elevi, evaluând competenţele dobândite, resursele activate, limitele identificate şi noile nevoi de formare (funcţiile de verificare a cunoştinţelor, de clasificare, de comunicare a rezultatelor, de certificare a nivelului de cunoştinţe şi abilităţi, de orientare şcolară şi profesională).

Fiecare dintre cele trei strategii de evaluare trebuie folosite echilibrat, întrucât sunt într-o strânsă corelaţie, se porneşte de la E iniţială necesară pentru ca celelalte două evaluări să fie mai concludente, iar E formativă este completată de cea cumulativă, finalitatea este Produsul şi competenţa formată/dezvoltată.

Aceste tendinţe în modernizarea evaluării şcolare (explorarea potenţialului metodelor alternative, introducerea variatelor criterii de evaluare raliate la standardele educaţionale) au avut ecou şi la Limba şi literatura română.

Specificul disciplinei, orientarea comunicativ-funcţională, impune un echilibrul între cele două forme de evaluare (orală şi scrisă). Astfel că, cu ajutorul probelor orale se va forma/dezvolta competenţa-cheie de comunicare în limba română.

Sugestii metodologice

Probele orale de evaluare**,** de obicei, sunt cel mai des utilizate la clasă; prin intermediul acestor forme (în literatura de specialitate utilizate şi cu termenii de tehnici, metode) de conversare evaluativ-stimulative, profesorul de română urmăreştevolumul şi calitatea cunoştinţelor, priceperilor şi deprinderilor elevilor, dar şi capacitatea de a opera cu ele.

În tabelul următorse propun nişte sugestii de aplicare a evaluării tradiţionale (probă orală)la Limba şi literatura română, ciclul gimnazial:

Tabelul nr.1:

Activităţi de evaluare orală

Activităţi de evaluare Orală	**Competenţe specifice formate/dezvoltate**	**Criterii de evaluare**	**Produsul prin caree se va concretiza/ măsura competenţa**
Expunerea rezumativă sau detaliată	C 3: Rezumarea textelor literare şi nonliterare.	- Fidelitatea în raport cu textul rezumat; - Integritatea; - Elidarea detaliilor nesemnificative; - Respectarea cerinţelor specifice vs. de formele gramaticale (persoană);	o REZUMATUL

		- Respectarea limitei de întindere; - Corectitudinea lingvistică a exprimării verbale.	
Prezentările orale (lansarea orală a discursului dat, într-un timp limitat) *Interogarea frontală* (conversaţia catihetică, euristică); *Evaluarea reciprocă,* *Autoevaluarea* Orală	C 5: Elaborarea şi realizarea spontană, fluentă, exactă a diverselor acte de comunicare orală şi scrisă. C 7: Respectarea regulilor ortografice, ortoepice, punctuaţionale, a normei semantice, în textul propus. C15: Exprimarea adecvată a propriei identităţi, prin constientizarea apartenenţei la comunitatea lingvistică a vorbitorilor de limba română	- Adecvarea la tipul textului; - Raportarea la subiectul enunţat; - Respectarea legendei; - Claritatea exprimării; - Coerenţa; - Logica/validitatea argumentelor; - Corectitudnea lingvistică a exprimării verbale.	o ALOCUȚIUNI, o LUĂRI DE CUVÂNT, o INTERVENȚII ÎN DISCUȚIE, o RĂSPUNSURI ORALE LA ÎNTREBĂRI, o COMENTAREA ORALĂ A SITUAȚIEI ATESTATE ÎN TEXT, o BIOGRAFIA, o AUTOBIOGRAFIA, o EVALUAREA/AUTOEVALUAREA ş.a.
Joc de rol, *Înscenarea*	C 12: Resectarea etichetei verbale în orice situaţie de comunicare orală şi scrisă.	- Adecvarea la tipul textului; - Respectarea cerinţei specifice; - Respectarea etichetei verbale; - Claritatea exprimării; - Coerenţa; - Logica/validitatea argumentelor; - Corectitudinea lingvistică a exprimării verbale; - Respectarea limitei de timp.	o DIALOGUL, o INTERVIUL, o DISCURSUL DE FELICITARE, o AUTOBIOGRAFIA ş.a.
ş.a.	ş.a.	ş.a.	ş.a.

În cel din urmă, observăm că **probele oralede evaluare** pot avea atât **AVANTAJE**, precum:

- posibilitatea de a clarifica şi a corecta imediat eventualele erori sau neînţelegeri ale elevului în raport cu un conţinut specific;
- flexibibilitatea şi adecvarea individuală a modului de evaluare prin posibilitatea de a altera tipul întrebărilor şi gradul lor de dificultate în funcţie de calitatea răspunsurilor oferite de către elevi;
- formularea răspunsurilor, urmărind logica şi dinamica unui discurs oral, ceea ce oferă mai multă libertate de manifestare a originalităţii elevului, a capacităţii sale de argumentare etc.
- posbilitatea dată profesorului de a realiza evaluări de ordin atitudinal sau comportamental;
- stabilirea unei interacţiuni optime profesor-elev etc.

dar şi **DEZAVANTAJE:**

- diverse circumstanţe care pot influenţa obiectivitatea evaluării atât din perspectiva profesorului, cât şi a elevului;
- nivelul scăzut de fidelitate şi validitate;
- consumul mare de timp, în cazul în care elevii sunt evaluaţi individual ş.a. [3, p.13]

Probele scrise sunt în special practicate la română, datorită unora dintre AVANTAJELE acestora,creşterea gradului de obiectivitate în apreciere, dar şi datorită faptului că evaluările formale finale sunt probe scrise, prin urmare, este o necesitate a forma deprinderi de muncă, independenţă, putere de sinteză şi exprimare în scris ş.a.Bineînţeles că probele scrise aduc şi unele DEZAVANTAJE: oferă elevului o slabă retroinformare utilă, lipsa climatului psihologic şi al celui afectiv.

În continuare se propun câteva sugestii de aplicare a probelor scrise:

Tabelul nr.2

Activităţi de evaluare (probe scrise)

Activităţi de evaluare PROBE SCRISE	**Competenţe specifice formate/dezvoltate**	**Criterii de evaluare**	**Produsul prin caree se va concretiza/ măsura competenţa**
Dictări de control (de cuvinte, libere, comentate, instructive etc.)	C 7: Respectarea regulilor ortografice, ortoepice, punctuaţionale, a normei semantice, în textul propus.	- Corectitudinea reproducerii; - Adecvanţa exemplelor, în limita cantităţii solicitate;	○ TEXTE SCRISE ○ REZUMATUL (scris)

Rezumatul	C 6 – Explicarea funcţionalităţii sistemului fonetic, lexical, gramatical al limbii române. C 3: Rezumarea textelor literare şi nonliterare. (în scris) (A se vedea cerinţele de redactare a unui rezumat)	- Corectitudinea aplicării regulilor în exemplele propuse; - Numărul, cantitatea erorilor comise în secvenţele scrise. - Corectitudinea lingvistică a exprimării scrise.	○PLAN DE IDEI ş.a.
Compoziţii de caracterizare a personajului literar *Schiţa de portret* *Comentariul de text* *Compoziţia sinteză* *Lucrări de creaţie* *Compunerea*	C 2: Aplicarea tehnicilor şi a instrumentarului ştiinţific adecvat competenţelor de muncă intelectuală. C 7: Respectarea regulilor ortografice, ortoepice, punctuaţionale, a normei semantice, în textul propus. C 9: Operaţionalizarea terminologiei lingvistice şi literare, în limita standardelor de conţinut. C 10: Valorificarea mijloacelor expresive ale limbii române literare, în diferite situaţii de comunicare orală şi scrisă. C 13: Producerea textelor care reflectă propriile experienţe senzoriale, idei, judecăţi, opinii, argu-	- Corespunderea textului propus cu cerinţa formulată; - Respectarea algoritmului; - Corectitudinea interpretării textului; - Utilizarea adecvată a teminologiei literare inerente interpretării textului, exprimarea clară a atitudinii; - Logica/validitatea argumentelor; - Proprietatea unităţilor de vocabular (precizia); - Exactitatea termenilor; - Originalitatea textului interpretativ; - Completarea co-	○TEXTE METALITERARE (comentariul poetic, comentariu literar, compoziţii-analiză, compoziţii caracterizarea personajului, portret literar, compoziţii-sinteză, compunere-paralelă, compunere raţionament, compunere-sinteză) ○TEXTE REFLEXIVE, ARGUMENTA-TIVE, MEDITATIVE ○TEXTE DE FICȚIUNE (descriere, naraţiune, dialog,

	mente. C 15: Exprimarea adecvată a propriei identităţi, prin constientizarea apartenenţei la comunitatea lingvistică a vorbitorilor de limba română.	rectă a formei grafice; - Corectitudinea lingvistică a exprimării scrise; - Respectarea limitei de întindere.	monolog) ○ POVESTIREA ○SCRISOAREA ş.a.
Eseul (structurat, semistructurat, liber)	C 1- Utilizarea diverselor strategii de informare/documentare, în vederea abordării eficiente a comunicării orale şi scrise. C 2; C 3; C 5; C 7; C 8; C 9; C 10; C 13; C 14 – Identificarea propriilor atuuri, nevoi şi puncte vulnerabile în diferite situaţii de comunicare orală şi scrisă. C 15.	- Corespunderea textului propus cu cerinţa formulată; - Utilizarea adecvată a teminologiei literare inerente interpretării textului, exprimarea clară a atitudinii; - Logica/validitatea argumentelor; - Originalitatea textului interpretativ; - Corectitudinea lingvistică a exprimării scrise; - Respectarea limitei de întindere. ş.a.	○ESEUL (ştiinţific; ştiinţifico-didactic) ○ESEUL (literar, poetic, liber)
Testul	C 1; C 2; C 3; C 5; C 6; C 7; C 8; C 9; C 10; C 13; C 14; C 15.	- Exactitatea şi corectitudinea realizării sarcinilor propuse; - Calitatea textului propus. ş.a.	TEST DE VOCABULAR TEST DOCIMOLOGIC (Testul complex)
ş.a.			

După cum se observă, motivaţia cea mai puternică de a propune o probă scrisă de evaluare este posibilitatea de a verifica o sumă a competenţelor dobândite.

Ghidaţi de afirmaţia: *„Aud şi uit. Văd şi îmi aduc aminte. Fac şi înţeleg."* (Confucius) şi de nivelul taxonomiei al sarcinilor de lucru ce a demonstrat că se învăţă: 10 % - din ce se citeşte, 20 % - din ce se aude, 30 % - din ce se vede, 50% - din ce se aude şi se vede, 70% - din ce se spune şi se scrie şi 90% - din ce se spune în timp ce se aplică, credem important, dar şi necesar promovarea **metodelor de evaluare moderne**, care ar pune accent pe investigaţiile proprii ale învăţăceilor, dar şi pe implementarea tehnologiilor informaţionale şi comunicaţionale care ar facilita, dar şi ar asigura pregătirea elevilor pentru o societate bazată pe conceptul de educaţie permanentă (educaţie de-a lungul întregii vieţi). Aici menţionăm produsele multimedia precum: *proiectele, portofoliile, investigaţia, afişele, publicaţiile, blogurile, posterele, hărţile conceptuale*ş.a. (***probe practice***)ce ar oferi posibilitatea evaluării capacităţii elevilor de a aplica cunoştinţele în practică, precum şi gradul de stăpânire a priceperilor şi a deprinderilor formate.

În contextul actual, când demersul evaluativ este centrat pe produs, pe rezultatul obţinut de către elevi, se impune o diversificare a strategiilor evaluative şi o alterare a metodelor, tehnicilor şi instrumentelor tradiţionale de evaluare cu cele moderne, care ar motiva, ar facilita coparticiparea elevilor la evaluarea propriilor rezultate.

Astfel că, metodele şi tehnicile moderne de evaluare asigură calitatea procesului instructiv-educativ, valorificând următoarele valenţe formative:

- accentuarea valenţelor operaţionale ale diverselor categorii de cunoştinţe;
- formarea şi dezvoltarea unor competenţe funcţionale (abilităţi de prelucrare, sistematizare, restructurare, interpretare, utilizare/reutilizare în practică);
- formarea şi dezvoltarea capacităţilor de investigare a realităţii;
- formarea şi dezvoltarea capacităţii de cooperare, a spiritului de echipă;
- dezvoltarea creativităţii, gândirii critice;
- dezvoltarea capacităţilor de autoorganizare, autocontrol, autoevaluare/interevaluare;
- motivarea şi stimularea activismului elevilor, formând un stil de învăţare eficient etc.

Concluzii

Implementarea metodelor moderne de evaluare uşurează activitatea profesorului şi îi oferă informaţii complexe, integratoare şi relevante asupra performanţelor elevilor. Prin intermediului metodelor moderne de evaluare formăm şi dezvoltăm atât competenţele generale (comunicare, analiză, sinteză, evaluare), cât şi pe cele specifice, aplicative (utilizarea intrumentelor digitale, a datelor, informaţiilor, dar şi interpretarea rezultatelor).

Bibliografie

Cărţi

1. JINGA, I. *Evaluarea performanţelor şcolare*. Bucureşti: EdituraAfeliu, 1996.
5. RADU, Ion T. *Evaluarea în procesul didactic*. Bucureşti: Didactica şi Pedagogica, 2004. ISBN 973-30-1805-8.
6. TĂNASE, Mihai. *Evaluarea – componentă esenţială a procesului instructiv-educativ*, Braşov, 2011. ISBN 978-973-0-11834-6.

Dicţionare

7. *Dicţionarul Explicativ al Limbii Române*. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu-Iordan – Al. Rosetti”,Ed. a 2-a, rev. Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, 2012. ISBN 978-606-8358-20-8.

Surse online

8. GHICOV, A., CARTALEANU, T., COSOVAN, O., HADÂRCĂ, M., MARCU, A. *Referenţialul de evaluare a competenţelor secifice formate elevilor prin Limba şi literatura română în gimnaziu şi liceu*.http://edu.md/file/docs/standarde%202012%20Romana.PDF

EŞECUL PRAGMATIC ŞI TRADUCEREA DISCURSULUI ORAL

Elena GHEORGHIŢĂ
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract*: The article will be centred on the concept of pragmatic failure, its types and eventual causes. We shall describe the role of the translator in prevention of pragmatic failure in translation mediated intercultural communication. The best strategy for that seems to be the one called "cautious optimism" in message interpretation. We shall explain ways to apply this strategy and avoid naive optimism in message interpretation, using some practical examples*

1. Introducere

O traducere poate fi considerată adecvată doar dacă redă intenţia comunicativă a emiţătorului din limba sursă în limba ţintă la un nivel maxim posibil de echivalenţă, fără a încălca normele şi uzul limbii în care se efectuează traducerea, adică ţinând cont inclusiv de caracteristicile culturologice şi chiar personale ale emiţătorului. Astfel, în luarea deciziilor privind algoritmul de traducere se ţine cont atât de factorii lingvistici, cât şi de cei extralingvistici.

2. Interpretărea cu nivel de pertinenţă optim vs eşecul pragmatic.

Suntem de acord cu Kasper [Kasper 1984], care susţine că activarea cadrului mintal potrivit, a schemei cognitive şi strategiei de procesare corecte au un impact semnificativ asupra înţelegerii cu succes a mesajului. Unele scheme cognitive posedă specific cultural şi urmează să fie interpretate altfel decât în limba maternă (unele exemple în acest sens se oferă în secţiunea dedicată tipurilor de eşecuri pragmatice). Pe de altă parte, procesarea enunţului „de sus în jos" pare să fie adecvată în situaţii comunicative tipice, atunci când receptorul este destul de sigur de ceea ce urmează să se întâmple şi activează frame-uri de ordin superior. Procesarea „de jos în sus" (e.g. „Ce o fi având în vedere?") este necesară în situaţii de ambiguitate sau în lipsă de scenarii sau scheme cognitive cu referire la interacţiunea concretă.

În timpul procesării enunţului receptorul caută interpretarea cu cele mai multe efecte cognitive, obţinută cu efort cognitiv minim. Cu alte cuvinte, receptorul va căuta interpretarea ce va avea un *nivel de pertinenţă optim* pentru el, realizând procedura, numită în literatura de specialitate *procedura de comprehensiune pertinentă* (în engleză – *relevance-theoretic comprehension procedure*) [Wilson, Sperber 2004].

Cea mai simplă strategie cognitivă de procesare a enunţurilor, disponibilă receptorului este ceea ce Sperber [1994] numeşte *optimism naiv*. Cu siguranţă, nu se poate exclude posibilitatea că un receptor naiv şi optimist va obţine o interpretare diferită de cea intenţionată de emiţător. În procesul de comunicare nu există garanţia că receptorul întotdeauna va interpreta enunţurile în conformitate cu intenţia emiţătorului. [Wilson, Sperber 2004] Receptorul *contextualizează* informaţia comunicată cu ajutorul cunoştinţelor generale sau de cultură generală (de exemplu, ce cunoaşte despre alte persoane, comportamentul acestora ş.a.), prin intermediul cunoştinţelor specifice sau locale (despre aspectele particulare ale realităţii şi a comportamentului) şi cunoştinţelor interactive (despre interacţiune în contexte specifice). [Escandell, Vidal 1996; Hayashi 1996] O bună parte din aceste cunoştinţe sunt rezultatul creşterii într-un anumit mediu sociocultural sau într-o comunitate de practicieni. Anume prin aceasta se explică cerinţa, uneori obligatorie, înaintată faţă de doritorii de a studia traducerea, privind sejurul obligatoriu de cel puţin şase luni în ţara unde se vorbeşte limba străină, care este limba de lucru a candidatului. Aceasta explică faptul că cele mai reuşite traduceri ale operelor literare sunt efectuate, de regulă, de persoane din mediu profesional apropiat de literatura artistică.

În majoritatea cazurilor emiţătorul trebuie să aibă un comportament competent şi binevoitor. Totuşi, lipsa metareprezentărilor de ordin cultural sau diferenţele de conţinut ale acestora pot provoca neînţelegeri şi eşecuri pragmatice, chiar şi atunci când emiţătorul îşi consideră comportamentul perfect acceptabil şi potrivit contextului de interacţiune.

După identificarea interpretării cu nivel de pertinenţă optim, receptorul poate lua decizia că anume aceasta a fost intenţia informativă a emiţătorului, adică intenţia de a-i induce receptorului o anumită reprezentare mentală, un anumit set de presupoziţii. Dacă receptorul nu reuşeşte să identifice interpretarea cu nivel de pertinenţă optim sau interpretarea identificată nu corespunde cu intenţia emiţătorului, comunicarea eşuează.

Atât traducătorul discursului scris, cât şi al celui oral, trebuie să fie conştient de faptul că poate şi chiar trebuie să contribuie la evitarea eşecului pragmalingvistic şi chiar a celui sociopragmatic, însă e foarte important să fie extrem de precaut şi să intervină doar atunci când este absolut sigur că greşeala comisă nu este una intenţionată. Cauza eşecului pragmatic este procesarea incorectă a enunţului la nivel cognitiv. Uneori însă, chiar dacă înţelege sensul tuturor cuvintelor, interlocutorul nu este în stare să perceapă nuanţele sensurilor sau sensurile implicite într-un anumit context sau să vină cu o reacţie adecvată din punctul de vedere al emiţătorului. Într-o astfel de situaţie traducătorul, dacă este posibil, poate şi uneori chiar trebuie să intervină şi să comunice autorului despre un eventual eşec pragmatic. Iată câteva exemple de astfel de situaţii. În filmul cu desene animate „Chip 'n Dale Rescue Rangers” există un personaj cu

numele Monterray Jack, iar altul – cu numele Gadget. Traducerea în limba rusă a acestor nume proprii a fost respectiv «Рокфор» şi «Гайка». La prima vedere s-ar părea că e vorba de un eşec pragmatic, pentru că Monterray Jack, fiind o denumire de caşcaval foarte popular pe atunci în SUA, nici pe departe nu este echivalentul variantei alese de traducătorul filmului cu desene animate. Însă în acest caz este vorba de o decizie conştientă a traducătorului, care a selectat o variantă de traducere aparent greşită, însă eficientă din punct de vedere pragmatic. Se transmitea ideea că personajul respectiv era mare amator de caşcaval şi s-a utilizat o denumire de caşcaval exotic pentru majoritatea auditoriului, însă totuşi cunoscută. Astfel s-a evitat eşecul pragmalingvistic.

Eşecurile pragmatice se produc atât la nivel implicit, cât şi la nivel explicit. Să examinăm pe rând cazurile de eşec pragmatic la nivel implicit şi explicit, identificate ca rezultat al observării traducerilor efectuate de studenţi în grupul *The Craft of Language*, cât şi de către colegi. Le vom reprezenta sumar cu ajutorul următoarei figuri:

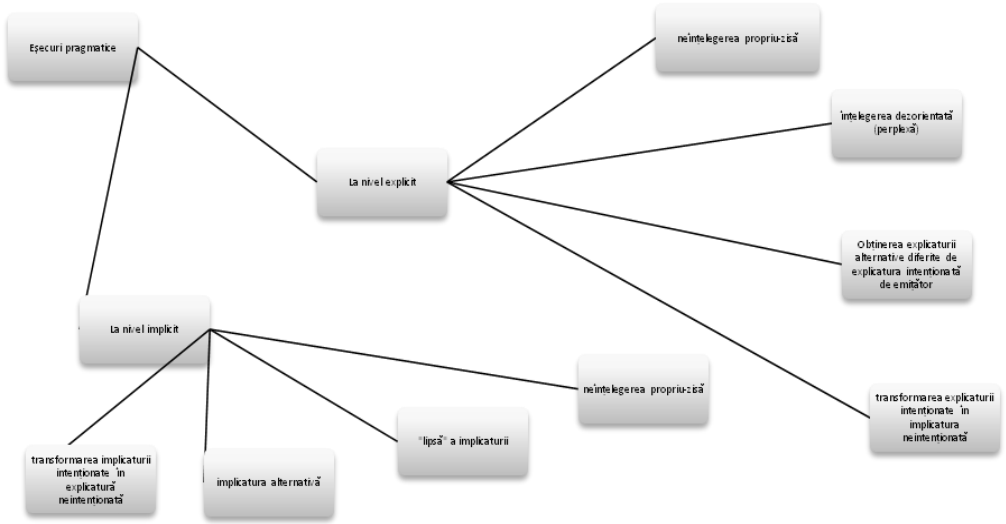

FIG. 1 EŞECURI PRAGMATICE LA NIVEL IMPLICIT ŞI EXPLICIT

Atunci când în literatura de specialitate se vorbeşte despre originea şi cauzele eşecului pragmatic se pare că cercetătorii se limitează în exclusivitate la rolul vorbitorului nenativ în comunicarea interculturală. Traducătorul în oricare din situaţiile descrise se confruntă cu o problemă foarte delicată, depăşirea căreia necesită o evaluare foarte atentă a situaţiei. În marea majoritate a cazurilor un adevărat „colac de salvare” devine cunoaşterea contextului general de co-

municare sau aşa-numita cunoaştere a domeniului, nu atât a terminologiei specializate. Simpla cunoaştere a terminologiei, fără încadrarea acesteia în tezaurul personalităţii lingvistice integrate a traducătorului, contextualizarea acesteia, nu este utilă. În astfel de situaţii de un adevărat ajutor este studierea detaliată a materialelor suplimentare. Aşa-numita pregătire pentru eveniment permite evitarea neînţelegerilor între emiţător şi traducător, cauzate de zgomote în canalul de comunicare. Studiind materialele oferite pentru pregătire, sursele suplimentare disponibile în biblioteca personală a traducătorului şi nu doar, traducătorul poate identifica caracteristicile lingvistice şi extralingvistice ale comunicării, ce urmează a fi mediată prin traducere, şi chiar prognoza anumite reacţii de ordin lingvistic şi extralingvistic din partea auditoriului la informaţia comunicată. Astfel, se pregăteşte material lingvistic cu caracter neutru (e.g. terminologie), pozitiv (e.g. expresii de apreciere) şi negativ (e.g. expresii de dezacord).

Materialele de studiu disponibile pentru instruirea traducătorilor au mai multe neajunsuri cu referire la modalităţile de prevenire a eşecului pragmatic. Chiar dacă conţin material lingvistic autentic, ele se bazează pe corpusul colectat de expert sau pe intuiţia autorilor. Deci, adesea se oferă material lingvistic considerat de autor ca reprezentând situaţii autentice de interacţiune prin traducere, iar adevăratele eventuale dificultăţi cu care se poate confrunta traducătorul în situaţii reale nu sunt abordate în mod adecvat. Sarcinile din manuale deseori conţin un limbaj aproape imaginar, iar studenţii sunt puşi în situaţii în care puţin probabil se vor regăsi vreodată în practicarea profesiei. Se propune traducerea propoziţiilor izolate, a textelor din literatură artistică, şirul de sarcini de natură exclusiv lingvistică poate fi continuat. Aspectul extralingvistic al comunicării mediate prin traducere practic nu este luat în discuţie.

Din punctul nostru de vedere, una din cele mai eficiente tehnici de instruire a traducătorilor întru evitarea eşecului pragmatic sunt exerciţiile de aplicare a strategiilor compensatorii: parafrazarea, exprimarea aceleiaşi idei cu mai multe sau mai puţine cuvinte, cu explicarea detaliată a efectului pragmatic obţinut. Este foarte important să fie folosite materiale cu adevărat autentice, în nici un caz propoziţii scoase din context. Se va solicita argumentarea variantei de traducere selectate. Astfel se va obţine cel puţin implicarea în materiale autentice şi o experienţă culturală realistă. O altă tehnică eficientă ar fi alcătuirea fişelor cu notiţe privind comportamentul interlocutorilor nativi în anumite contexte. Este utilă participarea vorbitorilor nativi şi a traducătorilor-practicieni, analiza cazurilor din practică, a greşelilor comise, a situaţiilor penibile create, înscenarea interacţiunii prin intermediul traducătorului în contexte diferite şi cu scopuri diferite. Se va analiza şi discuta ponderea variabilelor sociale, a normelor şi valorilor culturale în situaţii concrete, se vor examina comportamentele, deciziile luate de traducător şi eventualitatea eşecului pragmatic.

Traducătorul trebuie să fie conştient de rolul său activ de mediere a comunicării. Rolul său este, de fapt, unul de ascultător activ. Este important ca traducătorul să fie conştient de aceea că este absolut normal uneori să nu înţelegi ceva din cauza unei abrevieri necunoscute, unei pronunţii mai puţin obişnuite a cuvântului, utilizării unei expresii mai puţin cunoscute. Pentru aceasta e nevoie de a stăpâni modalităţile de verificare a corectitudinii înţelegerii mesajului, de solicitare a clarificării sau chiar a repetării unor fraze în cazuri excepţionale. Traducătorul este responsabil pentru procesarea şi atribuirea corectă a intenţiilor şi redarea lor cu mijloacele limbii-ţintă. Or, comunicarea nu se bazează în exclusivitate pe existenţa unui cod comun şi procesele de codare şi decodare a mesajelor. Pentru a stabili mesajul emiţătorului şi a-l reda cât se poate de exact cu mijloacele limbii-ţintă traducătorul face uz de „dovezi" lingvistice oferite de emiţător, de propriile cunoştinţe contextuale şi culturale (în literatura de specialitate acest proces se numeşte *mind reading* sau prognozarea gândurilor interlocutorului [Wilson, Sperber 2004]).

Traducerea eficientă şi adecvată este posibilă doar prin contextualizarea enunţurilor. Anume în acest mod se realizează interpretarea cea mai pertinentă. O dificultate în acest sens este elaborarea unei strategii cognitive, care va permite luarea deciziei corecte şi atribuirea corectă a intenţiilor şi mesajelor. Problema reală a eşecului pragmatic constă în aceea că se realizează o interpretare a intenţiei interlocutorului care, în mod normal, nu trebuia să acumuleze un nivel de pertinenţă optim. Strategia ce permite evitarea unei astfel de situaţii s-ar numi *optimismul precaut* (în engleză *cautious optimism* [Sperber 1994, p.192]).

Un traducător bun este un optimist precaut. El trebuie să accepte că cuvântul „domnişoară" nu este de gen feminin în toate limbile (de exemplu, în germană este de gen neutru), să accepte că autorul poate să nu posede limba utilizată suficient de bine sau să aplice principii interactive diferite în momentul concret al interacţiunii. Optimismul precaut este necesar pentru evitarea eşecului pragmatic, care îşi are originea în *pertinenţă întâmplătoare* (în engleză – *accidental relevance*) şi *lipsă întâmplătoare de pertinenţă* (în engleză – *accidental irrelevance*) a enunţurilor şi comportamentelor. [Wilson 1999, p. 137] Optimismul precaut ajută la depăşirea situaţiilor de lapsus. Optimistul naiv în acest caz va face uz doar de „probe" lingvistice. Optimistul precaut observă irelevanţa aparentă, corectează singur sau atenţionează emiţătorul şi aşteaptă confirmarea sau infirmarea necesităţii de a face corectări în traducerea enunţului. În loc să oprească procesarea informaţiei şi să piardă efectele cognitive, un traducător ce manifestă optimism precaut în procesările cognitive îşi pune întrebarea ce ar fi putut avea în vedere emiţătorul şi accesează contextul ce îl ajută să stabilească interpretarea cu nivel de pertinenţă optim. Drept exemplu, putem aduce cazul vehiculat în comunitatea traducătorilor despre un traducător de limbă franceză invitat să traducă un film, care s-a dovedit a fi în

limba arabă. Traducătorul a luat decizia să explice auditoriului cele petrecute pe ecran de fiecare dată când se făcea un comentariu pe ecran. Un alt caz similar a fost descris de R. Miniar-Belorucev, care a fost impus să traducă simultan discursul unui lider african, având la dispoziţie doar versiunea franceză imprimată pe hârtie. Alături s-a aşezat un membru al delegaţiei, reprezentantul căreia urma să ţină discursul, şi indica cu degetul ce parte a textului imprimat urma să fie tradusă. Atunci când s-a terminat textul de pe hârtie, discursul încă nu se finalizase. Traducătorul a luat decizia să înceapă iarăşi să citească discursul disponibil. În acele condiţii era probabil unica modalitate de a acţiona.

3. Concluzii.

În pregătirea traducătorilor profesorul trebuie să ofere studenţilor instrumente lingvistice, care îi vor permite să interacţioneze în felul cât mai apropiat de vorbitori nativi în contexte diferite. Important este însă că spre deosebire de un multilingv, traducătorul trebuie să înveţe să proiecteze mai multe personalităţi discursive. Traducătorul trebuie să facă alegeri informate în mod conştient, în baza normelor de interacţiune, ce urmează să fie respectate în contextul comunicativ concret, şi a normelor de comportament verbal adecvat situaţiei de comunicare. Totuşi, scopul instruirii traducătorilor nu este *„clonarea”* vorbitorului nativ, ci producerea unui *„străin competent”*, care ştie să se exprime eficient şi în mod acceptabil, evitând eşecurile pragmatice.

Bibliografie

1. KASPER, Gabriele. 1984. Pragmatic comprehension in learner-native speaker discourse.
2. WILSON, Deirdre & Dan SPERBER. 2004. Relevance theory. In Laurence Horn & Gregory Ward (eds.), *The handbook of pragmatics*, 607-632. Oxford: Blackwell
3. SPERBER, Dan. 1994. Understanding verbal understanding. In Jean Khalfa (ed.), *What is intelligence?*, 179-198. Cambridge: Cambridge University Press.
4. ESCANDELL VIDAL, Maria Victoria. 1996. Towards a cognitive approach to politeness. *Language Sciences* 18. 629-650
5. HAYASHI, Takuo. 1996. Politeness in conflict management: A conversation analysis of

dispreferred message from a cognitive perspective. *Journal of Pragmatics* 25(2). 227-255

6. TANNEN, Deborah. 1990. *You just don't understand. Women and men in conversation*. London: Virago Press.
7. WILSON, Deirdre. 1999. Metarepresentation in linguistic communication. *UCL Working*

Papers in Linguistics 11. 127-161 *Language Learning* 34(4). 1-20.

ANALIZA COMPARATIVĂ A DISCURSULUI JURIDIC COMUNITAR ÎN LIMBILE ROMÂNĂ ŞI FRANCEZĂ

Ina ZAPOROJAN
Universitatea de Stat din Moldova

In this study we will analyze the community discourse under its various forms by examining in details the linguistic parameters that are essential in order to obtain a reliable translation of a message in this field. Although the legal discourse is generally considered to be very clear and unambiguous, built according to precise rules and which does not arouse too many questions, the community discourse, following the principle of proximity of all Member States, represents a kind of rather complicated discourse, since it is a social phenomenon specific to several communities, the joint product of different cultures with different criteria of development and expression.

Cuvinte-cheie: *Discurs juridic, parametri lingvistici, terminologie juridică, limbaj juridic comunitar, lexem*

Scopul acestui articol este de a aborda complexitatea discursului comunitar sub diferitele forme de concretizare prin analiza parametrilor lingvistici care sunt esenţiali pentru fiabilitatea unei traduceri din acest domeniu. Prin urmare, nu vom încerca să definim dreptul comunitar/dreptul Uniunii Europene ca atare, dar vom acorda importanţă termenilor din acest domeniu, operînd cu banca de date terminologice „Terminologie interactiva pentru Europa", dar şi cu legislaţia Uniunii europene. Menţionăm că pagina oficială a Uniunii europene la capitolul legislaţie, cuprinde următoarele elemente componente :

- tratatele fondatoare, prin care s-a creat uniunea şi care reglementează activitatea instituţiilor sale,
- regulament, directive şi decizii, care au un efect direct asupra statelor membre.

Conform altei păreri, enunţate de Ludmila Hometkovski în teza de doctor "Taxonomia paradigmatică şi sintagmatică în terminologia dreptului comunitar", pentru realizarea ordinii juridice comunitare, acquis-ul comunitar conţine un şir de instrumente juridice exprimate sub formă de texte oficiale, cum ar fi:

- tratatele Comunităţilor Europene (tratate fondatoare, de aderare, de modificare etc.);
- legislaţia adoptată de instituţiile UE pentru punerea în practică a prevederilor tratatelor regulamente, directive, decizii, opinii şi recomandări);
- jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Comunităţilor Europene;
- declaraţiile şi rezoluţiile adoptate în cadrul UE;

- acţiuni comune, poziţii comune, convenţii semnate, rezoluţii, declaraţii şi alte acte adoptate în cadrul Politicii Externe şi de Securitate Comună, precum şi în cel al cooperării în domeniul Justiţiei şi al Afacerilor Interne;
- acordurile internaţionale la care CE este parte, precum şi cele încheiate între statele membre ale UE cu referire la activitatea acesteia.

Objectivul de baza a acestui discurs în opinia francezilor este de a armoniza legislaţiile naţionale sau de a le coordona. După caz acesta completează normele proprii fiecărui stat sau chiar îl înlocuieşte, în baza principiului subsidiarităţii. Conform acestui principiu comunitatea europeană intervine doar cînd obiectivele acţiunii planificate nu pot fi realizate satisfăcător de către statele membre. Domeniile sale de intervenţie sunt foarte variate:

- tranzacţii economice,
- politică socială,
- formare,
- drepturile cetăţenilor.

Tindem să conchidem că discursul comunitar împrumută şi poartă amprenta discursului juridic, întrucît acesta este redarea acestuia din urmă întro formă complexă, standardizată şi uniformizată. Unii specialişti sunt de părere că discursul juridic dezvoltă texte al căror limbaj îndeplineşte următoarele funcţii:

- de documentare (proces verbal, raport, referat, ordin circular, procură) ;
- de informare (declaraţia, anunţul, cererea, scrisoarea de reclamaţie, citaţia);
- de reglementare a relaţiilor de muncă (contractual individual de muncă, convenţia colectivă de muncă);
- de reglementare în temei legal ;
- de normare a activităţii.

Evitarea ambiguităţii duce la suprapunerea „volumului" mesajului cu dezvoltarea textului prin păstrarea identităţii dintre planul paradigmatic cu semnele lingvistice specifice şi prin anularea progresivă a polivalenţei semantice a semnelor lingvistice în acelaşi plan sintagmatic.

Textul juridic evidenţiază necesitatea nuanţării şi a depăşirii generalului în particular ceea ce determină distribuţia uniformă a informaţiei pe un plan sintagmatic mai amplu. Textul este performativ, adică formulează un act de limbaj care poate fi: o afirmaţie, o negaţie, o confirmare, un ordin, o interdicţie etc. Emiţătorul textului (**E**) se depersonalizează. Receptorul (**R**) este mereu direcţionat în sensul dorit de **E**, astfel încît **R** se află, aproape tot timpul, sub autoritatea lui **E**. Retorica acestui text nu este subordonată calofiliei, ea răspunde unor necesităţi de ordin practic.

Deşi am tinde să considerăm discursul juridic comunitar ca unul foarte clar si fără ambiguităţi, construit după reguli precise şi care să nu suscite prea multe

semne de întrebare , transpunerea mesajului din limba româna spre limba franceză şi invers ne determină să conchidem că acest gen de traducere este unul destul de complicat, întrucit dreptul reprezintă un fenomen social, produsul mai multor culturi cu criterii diferite de elaborare şi exprimare. Traducerea documentelor UE implică un transfer semantic realizat prin noţiuni, o corelare a conceptelor şi o îmbogăţire a inventarului termenilor de drept în limbile statelor-membre ale Uniunii. Terminologia dreptului internaţional inclusă în documentele UE prezintă interes sub aspect lexical, semantic, sintactic, în traducerea şi stabilirea echivalenţelor în sistemele juridice ale statelor-membre.

Structura acquis-ului comunitar ne permite să afirmăm că textele respective, exprimând conţinutul şi principiile sistemului juridic în cauză, reprezintă sursa şi baza terminologiei comunitare. Termenul dobândeşte o semnificaţie doar la nivelul exprimării dreptului, adică în text.

Întrucît, în materie de drept comunitar, ţara noastră nu are o experienţă îndelungată, ne vom fundamenta concluziile pe *Acordul de asociere între Republica Moldova,* pe de o parte*, şi Uniunea Europeană şi comunitatea europeană a energiei atomice* şi *statele membre ale acestora,* pe de altă parte şi jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Uniunii Europene. Precizăm că acordul de asociere vizează pilonii de bază din toate domeniile vieţii sociale, economice, politice, de securitate a datelor cu caracter personal, de luptă cu corupţia, de reformă a administraţiei publice locale etc. şi prezintă astfel un şir de principii directive în aceste domenii, principii care vor constitui drept punct de reper pentru toate domeniile pe parcursului procesului de racordare a legislatiei Republicii Moldova la cea a Uniunii europene cu scopul de aderare ulterioară. Vom da cîteva exemple de noţiuni/termeni din actul de asociere, care provin din limba franceză :

Multilateralism, s.n. presupune politica comercială constând în aceea că fiecare ţară trebuie să-şi asigure o echilibrare globală a balanţei dintre ea şi ţările cu care întreţine relaţii comerciale [fr. *multilatéralisme*].

Convergenţă, s.f. Faptul de a converge; îndreptare spre acelaşi punct, *fig.* către acelaşi scop. fr. *convergence.*

Arierat, s. n. Obligaţie financiară neonorată la scadenţă din contracte, recunoscută de regulă şi de debitori fr. *arriéré.*

Omologa vb -A aproba, a sancţiona anumite acte pentru a le da valoare juridică, A confirma oficial calităţile unui produs, aprobând folosirea lui în anumite scopuri. [fr. *homologuer*].

Monopol, s. n. - Drept exclusiv al cuiva, de obicei al statului, de a dispune de ceva, de a efectua ceva; dominaţie într-un domeniu, într-una sau mai multe ramuri economice. Din germ. Monopol, fr. monopole.

Pedinte adj. inv. 1. în curs de judecată; asupra căruia nu s-a luat o hotărâre. fr. *pendant*)

Vom mai enumera cîteva exemple care vor fundamenta ideea conform căreia discursul comunitar are tangenţe cu toate domeniile, întrucît scopul său este de a reglementa toate aspectele vieţii social, politice, economice, ecologice, juridice : *practici anticoncurentiale, conformitatea aparatelor, criterii de omologare, reclamanta în acţiunea principală, întreprindere cedentă, cedent, cesionar, principiul egalitatii de tratament între bărbaţi şi femei, practici concertate, pronunţarea unei hotărâri preliminare, producţie excedentară, exploataţii agricole, politici agricole.*

Terminologia dreptului comunitar inclusă în documentele UE prezintă interes sub aspect lexical, semantic, sintactic, în traducerea şi stabilirea echivalenţelor în sistemele juridice ale statelor-membre : *dreptul naţiunilor,* cf. fr. *droits des nations*, *libertatea navigaţiei*, cf. fr. *liberté de navigation*, *principiul reciprocităţii,* cf. fr. *principe de réciprocité*.

Republica Moldova realizează apropierea legislaţiei sale naţionale de actele normative ale UE şi de instrumentele internaţionale menţionate în anexa II la prezentul acord, în conformitate cu dispoziţiile din anexa respectivă.

Într-o abordare diacronică, o mare parte din terminologia comunitară este formată prin modificarea sensului cuvintelor usuale, care cu timpul acaparează semnificaţii speciale. Astfel remarcăm verbul „*a achita*", care în trecut, dar şi în prezent are semnificaţia de *„ a plăti, a da o sumă de bani în schimbul unui lucru sau serviciu* ", cu timpul acest cuvînt se încetăţeneşte în terminologia juridică ca procesul de absolvire de pedeapsă a unui deţinut. Din limba franceză aducem exemplul lui „*saisir*" care semnifică „ *prendre vivement et avec vigeur* ", cu totul alt sens îl capătă în sintagma „*saisir un tribunal d'une affaire* ", care are sens de „*a acţiona în justiţie*" , aceeaşi semnificaţie acaparînd-o şi în limba română *a sesiza* - „*a înştiinţa o autoritate despre un caz care trebuie luat în cercetare* ".

Cealaltă categorie de structuri sintactice schematice reflectă o dezvoltare specifică de raţionamente în scopul întemeierii unei chemări în judecată sau a unei hotărîri judecătoreşti. Se constituie în marcă definitorie reluarea obsesivă a unor construcţii gerunziale absolute (în special în baza verbelor şi locuţiunilor verbale a considera", „a lua în considerare") cu funcţie circumstanţială nedeterminată.

La nivel lexical sunt definitorii pentru discursul comunitar:

- unicitatea semantică a cuvîntului. Fie că aparţin exclusiv stilului juridic (*jurisdicţie, cerere de ofertă*), fie că se întîlnesc şi în limba comună (*majoritate, reparare a pagubei, délai de livraison…*) cuvintele prezintă un singur sens lexical specific;

- caracterul funcţional al diferenţierilor semantice în interiorul unor serii de sinonime, aparent perfecte din perspectiva limbii comune: *învinuit - inculpat, decizie -hotărîre;*

- caracterul relativ stabil al vocabularului determinat de specificitatea comunicării prin textul juridic şi administrativ.

O mare parte din termenii acestui discurs sunt veniţi în limba română prin împrumut, importarea cuvintelor din alte limbi şi răspunde nevoii de a exprima un concept, care a luat naştere într-o altă ţară : Adaptarea formei străine, de obicei, are loc în modul următor:

- Se adoptă termenul străin fără a fi modificat (ex.: *acquis comunitar, summit*);
- Se modifică forma grafică a termenului străin (ex.: *miting/meeting; lider/leader*);
- Se traduc elementele preluate (calchiere) (ex.: *Europe à plusieurs vitesses – Europa cu mai multe viteze; livre blanc – carte albă*). [Hometkovski, 2012, 27]

În acelaşi timp discursul comunitar se caracterizează prin elemente neologice: *decizie, instanţă, jurisdicţie, ,donator, cargo, accréditif…*

Nucleul principal al acestui strat îl constituie terminologia juridică, administrativă şi comercială ai cărei componenţi reprezintă un cod metalingvistic specific. Acest strat se întemeiază pe două categorii principale de termeni:

a) termeni ştiinţifici, care definesc prin chiar sensul lor naţional primar diferite categorii şi instituţii juridice şi administrative. Termenii sunt :

- neologici: *credit, debit, autoritate, acreditare, culpă, decont;*

- vechi româneşti, originari sau formaţi pe teritoriul limbii române: *pricină, împricinaţi, făptuitor.*[IORDAN: 1975, 67]

b) termeni de circulaţie în limba literară comună sau în limbajul popular, dar deveniţi specifici stilului juridic, printr-o serie de mutaţii semantice. Ei sunt:

- neologici: *„ratifică şi denunţă tratate internaţionale";*

- vechi româneşti sau populare: *„celor vătămaţi în drepturile lor*”, *„dojenirea minorului*”.

Codului metalingvistic oficial, incluzîndu-l şi pe cel juridic, li se adaugă alte categorii lexicale, indispensabile constituirii textului din diverse puncte de vedere:

❖ termeni supertextuali, prin care se orientează procesul de întemeiere şi împlinire a planului semantic al unui text dat: *articol, alineat, paragraf, literă, capitol*;

❖ termeni-suport cu o sferă semantică generică, aceştia se constituie într-un sprijin sintactic şi semantic al termenilor categoriali definind diferite concepte juridice: *faptă, persoană, măsură, infracţiune, acreditif, emballage, délai de livraison…*;

❖ unităţi perifrastice situate la interferenţa nivelului lexic cu cel sintactic, devenite specifice stilului administrativ: *„a se aduce la cunoştinţă”, „punere în libertate”, „aflat în stare de detenţie”*.

În calitate de concluzie putem constata că discursul comunitar poate pune în discuţie probleme de orice tip şi importanţă. Astfel unghiul traducerii, în acest context, se lărgeşte şi avem de tratat o reţea mult mai largă a interacţiunilor culturale din ambele limbi, aşa cum am enumerat supra. Demersul traducerii nu neagă interesul purtat, în acest caz, corespondenţei acestor denominaţii, dar în acelaşi timp cu menţinerea şi păstrarea culorii locale proprie limbii din care se traduce.

Bibliografie

1. HOMETKOVSKI, L., *Taxonomia paradigmatică şi sintagmatică în terminologia dreptului comunitar*. Chişinău, ULIM, 2012, ISBN 978-9975-101-78-3
2. IORDAN I., *Stilistica limbii române.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1975.
3. Institutul European din România, [Accesat 04.03.2015], Disponibil http://www.ier.ro/

VIVA VOX ALIT PLENIUS: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Ольга КУДІНОВА
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

The article offers for consideration one of the modern European methods of teaching Latin tending to learn it as a living foreign language. Mastering Latin as a mediator in transnational intercultural dialogue is an important component of training specialists of modern world level. Latin on philological departments has to be studied as a linguistic discipline that should approach students to modern living languages, give them some information about the history and culture of the ancient world and, at the same time, as a practical discipline that involves communicative activities.

Keywords: *speech activity, multimedia, information visualization, video*

Звернення до проблеми використання мультимедійних матеріалів, як одного з вагомих досягнень комп'ютерних технологій, «обумовлено протиріччям між досить високим і постійно зростаючим рівнем інформатизації навчального процесу вузів, з одного боку, і браком досліджень на предмет виявлення умов ефективного застосування мультимедіа в практиці

вищої школи, з іншого боку» [1]. Актуалізація розгляду зазначеної теми обумовлена тим, що дана освітня практика може стати сучасною спробою "пожвавлення" викладання латинської мови в університетських аудиторіях.

Вивчати латину – це «намагатися краще зрозуміти західну цивілізацію» (Ремі Браг). Загальновідомо, що елементи давньоримської історії, культури, фразеології завжди входили в систему гуманітарної освіти всіх країн Європи, і саме на цих елементах протягом багатьох століть базується фундамент новоєвропейської культури. Прилучення до латинської мови як «колективної пам'яті європейських націй» (Аделіна Дебуа) сприяє розширенню кругозору людини, осмисленому сприйняттю сутності та значення як багатьох сучасних слів і понять, так і європейських культурних традицій. Дослідники підкреслюють, що латина служить для розширення лінгвістичного кругозору, розвиває у студентів абстрактне граматичне мислення і формує науковий підхід до вивчення мов [2, с. 7]. Але сьогодні латина вивчається ще і як практична дисципліна, що передбачає комунікативну діяльність, і ця тенденція робить ще більш актуальним використання мультимедійних засобів навчання, які полегшують вирішення таких завдань, як мотивування навчання, сприяння розвитку самостійності студентів, вдосконалення мовних компетенції, забезпечення сучасного, автентичного і актуального матеріалу, що відповідає інтересам і потребам студентів.

На потвердження вищесказаного наведемо так звану «таблицю запам'ятовування», яка пояснює, звідки виявляється те, що запам'ятовуємо: «10% того, що прочитаємо, 20% того, що почуємо, 30% того, що побачимо, 50% того, що побачимо та почуємо, 80% того, що скажемо і 90% того, що виразимо в дії» [3]. Отже, створення ситуації «переживання та випробування» активно сприяє «глибшому проникненню в зміст та кращому запам'ятовуванню» [4, с. 24]. Дійсно, відеоматеріали належать до групи тих сучасних допоміжних засобів навчання, які здійснюють насамперед емоційний вплив на студентів, відповідають їхнім інтересам, а тому виступають позитивним мотивом-стимулом у навчальному процесі. Їх застосування характеризується певними методико-дидактичними перевагами: завдяки звучанню аутентичного мовлення створюється наближене до реального іншомовне середовище, відбувається економія часу, здійснюється навчання з елементами індивідуалізації, реалізується принцип аудіовізуальної наочності навчання.

Використання відеоматеріалів бачиться особливо необхідним у процесі самостійної підготовки студентів з латинської мови. Практика доводить, що їх застосування дозволяє істотно вдосконалити ефективність навчального процесу, зміцнити інформативність та стимулювати мотивацію навчання, здійснити повтор найбільш складних його моментів, реалізувати доступність у сприйнятті інформації за рахунок паралельного її пред-

ставлення у візуальній і слуховій модульностях, здійснити повтор (перегляд) матеріалу попередніх уроків тощо.

Адепти активного введення мультимедійних засобів у процес навчання радять ділити роботу з відеофільмом на три етапи: переддемонстраційний, демонстраційний та після демонстраційний [5, 6]. Завдання переддемонстраційного етапу мають на меті зняти мовні труднощі та полегшити сприйняття змісту відеофільму. Це вправи на введення та закріплення нової лексики, аутентичних розмовних формул, засвоєння граматичного матеріалу, аналіз лінгвокраїнознавчих реалій тощо. Під час демонстрації відео студенти виконують різноманітні завдання на встановлення характеру співвідношення звукового та зорового ряду, перегляд і відзначення правильного варіанту відповіді, зіставлення фактів, відновлення послідовності тощо. Завдання післядемонстраційного етапу передбачають перевірку розуміння змісту і використаних у відеоматеріалах мовних та мовленнєвих засобів. Пропонуються вправи на дослідження лексичного складу, граматичної структури, стилістичного оформлення та лінгвокультурного компоненту латиномовного матеріалу. Значне місце посідають завдання на переклад і порівняння з наявними іншомовними варіантами, на розвиток навичок і вмінь усного мовлення (інсценізація діалогів, рольові ігри, переказ змісту, вивчення напам’ять) тощо.

Наведемо (у скороченому вигляді) приклад розробленого нами самостійного заняття з вивчення сучасного комедійного відеоспектаклю «De tribus porcellis» [7], яке складено з урахуванням сучасних європейських методик викладання латинської мови, що адаптовані до сьогоденного культурно-історичного контексту і тяжіють до навчання латини як живої іноземної мови:

Comoedia «De tribus porcellis»

Ridentem dicere verum quid vetat?

Що заважає, сміючись, говорити правду?

(Квінт Горацій Флакк)

Обладнання: відеоматеріали до уроку.

І. Переддемонстраційний етап

1. Лексичний мінімум:

Tribus *numerāle, ablativus* від tres (m, f), tria (n) – трьох

Porcellis *ablativus* від porcellus, i (m) – поросят

Porca, ae f – свиня

Filius, i m – син; *pluralis* – діти

Primus, secundus, tertius – перший, другий, третій

Magisrer, tri m – вчитель, начальник, голова (magistra, ae f – вчителька, начальниця)

[…]

2. Розмовні формули:

Huc venite, fili mei. – Йдіть сюди, діти (сини) мої

Assidite circa me. – Сідайте поруч зі мною

Nolo. – Не хочу

Nimis politica ! – Забагато політики!

Tu me spectas ? – Ти мене бачиш?

Quaeso! – Прошу! Будь ласка!

Non haec est veritas! – Це неправда!

[…]

II. Демонстраційний етап

1. Під час перегляду відеоспектаклю зверніть увагу на класичну (на відміну від традиційної) вимову слів: por**c**ellus – [k], **c**irca – [k], zoologi**ae** – [ae].

2. З'ясуйте імена дійових осіб театралізованої вистави.

3. Визначте авторство наступних висловлювань та перекладіть їх українською мовою:

- Multum amo meos filios, multum amo meos porcellos.
- Non amo scholam!
- Nimis politica!

[…]

4. Виділіть епітети, які використовує мати для характеристики кожного з своїх синів.

5. Розпізнайте речення, з якими вовк звертається до глядачів.

6. Відновіть послідовність реплік (розставте речення за порядком подій у виставі):

– Valete, porcelli, ite in mundum, explorate mundum.

– Non sum malus, sum bonum animal!

– Huc venite, fili mei, huc venite.

– Amo mathematicas, et amo studere.

– Parentes mei stupidi me mittunt ad scholam, ut magistros stultos totum diem audiam.

7. Відзначте правильний варіант самохарактеристики найрозумнішого порося:

A) Non amo scholam!	**B)** Ego sum altermundista et credo in augmentum durabile.	**C)** Ego sum solus in mea silva.

8. Визначте істинність поданих реплік:

MATER PORCELLORUM:

– Non habeo pecuniam.

– Ego amo scholam.

– Vultis ire in mundum ad eum explorandum et invenire vestram propriam fortunam.

LUPUS:

–Non sum bonum animal!

– Habeo amicos.

– Parentes mei mortui sunt.

[…]

III. Післядемонстраційний етап

1. Запам'ятайте латинські мовленнєві формули (*loquendi formulae*):

Salve! – Здрастуй! (Привіт!)

Salvēte! – Здрастуйте (Всім привіт!)

Quid agis? – Як справи? (Що ти робиш?)

Bene mē habeo – Я в порядку (У мене все добре).

Ut vales? – Як поживаєш?

Valeo! – Дуже добре!

Ignosca mihi! – Вибачте!

Discēdere dēbeo – Я мушу йти.

Miseret! – Мені шкода!

Dolendo est. – Це прикро.

Gratias tibi ago ! – Дякую!

Non meretur singularem graciam officium meum! – Нема за що! (Моя послуга не варта благодарності!)

[…]

 Nota bene!

В офіційних формах звернення – *Salve! – Здрастуй!, Omnes salvos volo – Бажаю всім здоров'я (блага) – salv-* означає не лише побажання фізичного здоров'я, а й блага, добра, хорошого настрою: *Ut salutas, ita salutaberis – Як ти вітаєшся, так і тебе привітають (Як ставишся до людей, так і до тебе ставитимуться)*.

У формах прощання *Bene valete! – Будьте здорові! Vale! – Будь здоров! Прощай! Vale et me ama! - Будь здоров і люби мене!* дієслово *valetudo* має значно ширшу семантику, ніж просто побажання здоров'я, і позначає побажання людині всього хорошого, добра, успіхів, тобто реалізується через поняття *благо*.

2. Зробіть морфологічний аналіз підкреслених іменників за зразком:

 Nota bene!

Exemplis discimus
Вчимося на прикладах
(Федр)

Зразок морфологічного аналізу: **amica** – nomen substantivum, genus femininum, declinatio prima, nominativus singularis

Mater *porcellorum*
non amo *scholam*
circa *matrem* vestram.

3. Знайдіть синоніми, які застосовуються у тексті на позначення слова «гроші».

4.Визначте ступінь порівняння наведених прикметників: carissimus, pulcherrimus, intelligentissimus.

5.Продублюйте відеоспектакль при вимкненому звуці.

6.Прочитайте латинські вислови. Знайдіть у тексті до відеоспектаклю лексеми, що мають спільний корінь з підкресленими словами:

1. Errare humanum est, *stultum* est in errore perserverare – Людям властиво помилятись, але наполягати на помилці властиво тільки дурням. 2. *Ridendo* dicĕre verum – Говорити правду сміючись. 3. Cui *bono*? – Хто виграє? (На чию користь?)

7.Запам'ятайте латинські прислів'я з лексемою «lupus». Порівняйте латинське прислів'я з його варіантом тією іноземною мовою, що вивчаєте, і знайдіть лексико-граматичні відмінності у передачі сенсу:

1. Lupus non mordet lupum – Вовк вовка не кусає.

Укр.	**Англ.**	**Нім.**	**Фр.**	**Рум.**
Вовк вовка не кусає.	A dog does not bitfe another dog.	Ein Wolf kennt den anderen wohl.	Un loup ne mange point l'autre.	Corb la corb nu scute ochii

2. Lupus pilum mutat, non mentem – Вовк змінює шкуру, але не вдачу.

Укр.	**Англ.**	**Нім.**	**Фр.**	**Рум.**
Вовк линяє, а натури не міняє.	The leopard cannot change its spots.	Der Wolf ändert wohl das Haar, doch bleibt er, wie er war.	Les loups peuvent perdre leurs dents, mais non leur nature.	Lupu–şi schimbă părul, dar năravul, ba!

3. Lupus sub ovis pelle celātus – Вовк під овечою шкірою захований.

Укр.	Англ.	Нім.	Фр.	Рум.
Вовк в овечій шкурі.	Wolf in sheep's array.	Ein Wolf im Schafspelz.	Un innocent fourré de malice.	Lup (îmbracat) în piele de oaie.

8.Поясніть, користуючись лексикою до відеоспектаклю, від яких латинських основ походять деривати в українській мові: егоїст, мати, філіал, школа, магістр, політика, інтелігенція, студіювати, кредит.

9.Визначте ступені порівняння прикметників та прислівників:

A bove maiore discit arare minor – Гарний результат за гарним прикладом.

Ad maiorem Dei gloriam – для більшої слави Бога.

Amicus Plato, sed magis amica veritas – Мені дорогий Платон, але істина ще дорожча (Арістотель).

Viva vox alit plenius – Жива мова живить рясніше.

Satius est supervacua discere quam nihil – Краще вивчити зайве, ніж нічого не вивчити.

[…]

10.Перекладіть латинською мовою:

Я дуже люблю своїх дітей. Я не люблю школу. У майбутньому я хочу поїхати до Америки. В мене є гроші. Я непоганий. Я самотній. Ніхто мене не любить. Ти мене любиш?

11. Розіграйте (або прочитайте за ролями) діалоги з відеоспектаклю «De tribus porcellis» (текст відеоспектаклю додається).

Отже, успіх процесу навчання студентів латинської мовленнєвої діяльності значною мірою залежить від раціонального та ефективного використання допоміжних засобів як одного з найважливіших компонентів навчального процесу при оволодінні мовою. Мультимедійні матеріали, завдяки мотиваційному, стимулюючому, еталонному і естетичному потенціалам, виступає тим важливим засобом навчання, який позитивно впливає на процес засвоєння студентами інформації та значно прискорює цей процес. Використання навчально-методичних відеоматеріалів дає можливість урізноманітнити методи вивчення латини, сприяти формуванню та розвитку комунікативної компетенції і підвищенню мотивації вивчення цієї мови.

Бібліографія

1. Решетняк С. Б. Использование интерактивных мультимедиа в вузовском учебном процессе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/999/1/Reshennia_Multimedia_2011.pdf

2. Кацман Н. Л. Методика преподавания латинского языка в институтах и на факультетах иностранных языков / Н. Л. Кацман. – М. : Высшая школа, 1979. – 142 с.
3. Karnikau R., McElroy F. Communication for the Safety Professional. – Chicago, 1975. – 240 p.
4. Інтерактивні методи навчання: навчальне видання / За редакцією Петра Шевчука та Пшемислава Фенриха. - Щецін – Львів, 2005. – 138 с.
5. Верисокін Ю.І. Відеофільм як засіб підвищення мотивації учнів /Іноземна мова в школі, 2003. – № 5-6. – с.31-34.
6. Яхунов Т.О., Верисокін Ю.І. Типологія кіноінформації та її використання для навчання лексики соціокультурним компонентом / Іноземні мови, 2000. – № 3. – С. 33-36.
7. De tribus porcellis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=eWRBysjCAqM

CONTRIBUŢII LA STUDIUL INTERDISCIPLINARITĂŢII ÎN TERMINOLOGIE

Inga DRUŢĂ
Institutul de Filologie al AŞM

Interdisciplinarity is one of the actual problems of modern science, an issue determined by the reorganization of knowledge, which started in the past few decades of the 20th century. In terminology, interdisciplinarity results from the migration of terms from one field to another, it being encouraged by the recent stage of the research, characterized through an interdomain mobility and a collaboration between professionals from different areas of scientific expertise. Therefore, some terms are considered a part of the interdisciplinary scientific lexicon, and others are called interferences.

Keywords: *interdisciplinarity, terminology, interdomainmobility, interdisciplinaryscientific lexicon, interference.*

Interdisciplinaritatea constituie una dintre problemele actuale în ştiinţele moderne, problemă determinată de restructurarea cunoaşterii, ce a început în ultimele decenii ale secolului al XX-lea ca urmare a „noii diviziuni a cunoaşterii, a echipelor mixte de cercetare, a domeniilor hibride, a studiilor comparative, a împrumutului în creştere între discipline, a unei varietăţi de perspective «unificatoare», «holistice»” [Klein: 1990, 11, *apud*Ciolăneanu: 2010, 159]. Interdisciplinaritatea este o caracteristică frecvent invocată în studiile actuale,

deoarece tendinţele de specializare duc specialiştii în diverse domenii spre găsirea de noi perspective de cercetare, care adesea reunesc ştiinţe între care nu există, aparent, nicio legătură [Ciolăneanu: 2010, 159]. În ceea ce priveşte limbajul unui domeniu, interdisciplinaritatea se referă la „prezenţa unui termen specializat în minimum sau în mai mult de *două domenii ştiinţifice*" [Bidu-Vrănceanu: 2007a, 181]. Alţi autori [Toma: 2006, 347] consideră interdisciplinaritatea un rezultat al migrării termenilor ştiinţifici dintr-un domeniu în altul, migrare determinată de stadiul actual al cercetării, caracterizat printr-o manifestă mobilitate interdomenialăşi o colaborare a specialiştilor care vin din ramuri diferite ale ştiinţei.

Fenomenul interdisciplinarităţii a constituit obiectul unor cercetări relativ recente, similar şi simultan cu perspectiva terminologică mai complexă detaşată în ultimele două decenii (terminologia „externă"). Studiile care tratează în mod explicit interdisciplinaritatea nu sunt prea numeroase, predominând referirile corelate cu alte probleme terminologice. Printre cele mai substanţialecontribuţii la cercetarea fenomenului, menţionăm lucrările: *Interdisciplinarity. History. Theoryand Practice* de Klein J. Thompson (1990), *Social Sciences-Terminology*de F. Riggs (1993), *Terminologie et interdisciplinarité*(ed. C. de Schaetzen, 1997), *Lexic ştiinţific interdisciplinar* (coord. Angela Bidu-Vrănceanu, 2001), *Lingvistică şi matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă* de Alice Toma (2006).

În opinia lui Pierre Lerat, interdisciplinaritatea „începe acolo unde specialistul unui domeniu cunoaşte o *parte utilă* a proprietăţilor unor concepte [din alt domeniu] de care are nevoie în *interacţiunea profesională*" [Lerat: 1997, 8-9]. Astfel, interdisciplinaritatea presupune o colaborare între specialişti din domenii diferite şi implicarea a cel puţin două discipline distincte, de unde rezultă nevoia de a preciza *conceptele*şi*sensurile* din perspectivă interdisciplinară şi posibilitatea creării unor *concepte interdisciplinare*.

Volumul *Terminologie et interdisciplinarité*(1997) oferă exemple de domenii ştiinţifice interdisciplinare actuale: *biotehnologia, biochimia, bioinformatica, marketingul politic, inteligenţa artificială, lingvistica computaţională, psiholingvistica*. Maria Teresa Cabré abordează problema interdisciplinarităţii ca o caracteristică proprie terminologiei, menţionând disciplinele ştiinţifice implicate în această relaţie: *logica, ontologia, lingvistica, informatica, teoria comunicării, teoria informaţiei, traductologia*.

Aşa cum precizează Angela Bidu-Vrănceanu, interdisciplinaritatea pare limitată la *interacţiunea*dintre *domenii ştiinţifice independente*şi nu pare să aibă în vedere relaţiile dintre *subdomenii* ale aceleiaşiştiinţe [Bidu-Vrănceanu: 2007a, 183]. De exemplu, **pragmatica**, deşi operează cu elemente din ramuri diferite, este o disciplină lingvistică şi nu e considerată interdisciplinară [Ionescu-Ruxăndoiu: 2003]. Or, **lingvistica computaţională**, constituită pe baza colaboră-

rii între specialişti din domenii ştiinţifice diferite, este un exemplu convingător de interdisciplinaritate[Tufiş, Filip: 2002].

Astfel, se înregistrează multiple situaţii în care interdisciplinaritatea este justificată de necesitatea de a opera cu *concepte fundamentale* în mai multe ştiinţe, numite de specialişti***concepte supradisciplinare,*** care ar putea constitui un ***lexic ştiinţific interdisciplinarde bază***. Acest lexic pare să provină din ştiinţe fundamentale (**matematica**, **filosofia**, **logica**) şi ar putea facilita cercetările bazate pe *inteligenţa artificială*, aplicate în diverse domenii de cunoaştere [Bidu-Vrănceanu: 2007a, 184].

Termenii în număr mic sau „împrumuturile" dintr-un domeniu în altul, bazate deseori pe analogii aleatorii, nu ar putea fi interdisciplinarităţi (de exemplu, în terminologia politică, în care migrează termeni proveniţi din diverse terminologii deoarece exprimă anumite analogii utile).

Prin urmare, se impune distincţia între ***interdisciplinarităţi*** reale, propriuzise şi***interferenţe***.În cazul ***interdisciplinarităţilor***se constată *identitatea* sau *echivalenţa semantică* dintre un termen utilizat în terminologii diferite (*acelaşi sens* sau *aceeaşi medie semantică* la care se adaugă seme specifice), iar *diferenţierilesemantice* destul de mari (proprii transferurilor prin metaforă), *modificările de sens*, multe metaforice, constituie ***interferenţe***[Bidu-Vrănceanu: 2007a, 185].

Pentru a delimita ***interdisciplinarităţile***de ***interferenţe***, se iau în considerare anumite criterii: *indicaţiile* din dicţionarele generale, enciclopedice şi specializate privind domeniul de apartenenţă al unui termen, indicaţii date explicit prin *mărcile diastratice* sau deduse din definiţii; *criteriul cantitativ* (frecvenţa unui termen în interiorul unui domeniu); *direcţia de extindere* a unui termen de la un domeniu la altul (stabilirea unui *punct de plecare*, în cazul în care este posibil).

Migrarea conceptelor între domenii poate fi studiată statistic: frecvenţa ridicată a unui termen într-un anumit limbaj arată că termenul este *specific* acelui domeniu, pe când frecvenţa scăzută indică*împrumutarea* termenului. Alice Toma [Toma: 2005, 39; 2006, 217-219] operează cu termenii ***ştiinţă-donator*** sau ***ştiinţă-gazdă***, reprezentând *punctul de plecare*faţă de o ***ştiinţă-receptor***, care preia termenii interdisciplinari.

Cercetătorul rus Vladimir Leitchik consideră că în situaţiile în care un domeniu recurge la împrumuturi de termeni din alt domeniu are loc fenomenul numit ***terminologizare secundară***, întrucât semele esenţiale se păstrează: unitatea terminologică nu se determinologizează, ci se specializează în noul domeniu pentru a exprima un alt conţinut conceptual. Autorul îşi ilustrează afirmaţia prin următorii termeni: *vânt*,preluat din **meteorologie**, migrează în **astrofizică**, construind unitatea terminologică complexă *vânt solar*; *memorie*, din **psihologie**, este preluat de sistemul terminologic al **informaticii**, menţinând caracteristica (semul) „memorare". În acest mod, susţine V. Leitchik, *punctul de ple-*

care al termenilor formaţi prin derivare semantică, utilizaţi în alte domenii decât cele primare, este reprezentat cel mai frecvent de ***termeni***, nu de ***cuvinte*** din limba comună. Fenomenul se explică prin faptul că structura semantică a termenului este mai „sobră": termenii, în mod obişnuit, tind spre monosemantism, sunt mai motivaţi decât cuvintele din limba comună, conţin seme mai adecvate pentru aplicare în alte sisteme terminologice. Or, se constată totuşişi procese de migrare a unor unităţi lexicale din limba comună în lexicul specializat, ceea ce confirmă, o dată în plus, că între lexicul comun şi cel specializat există o relaţie strânsă, care favorizează schimbul reciproc de unităţi lexicale [Leitchik: 2012, 47].

Aplicând criteriile de interpretare a interdisciplinarităţii, combinate într-o grilă unitară, terminologiilor din trei domenii – **economie**, **educaţie**şi**mediu**, am stabilit un număr de termeni care fie se încadrează în conceptul de ***lexic ştiinţific interdisciplinar***(LSI), fie reprezintă ***interferenţe***. Astfel, am detaşato serie de termeni comuni celor trei domenii cercetate, dar şi altor domenii: *activitate*, *acţiune*,*analiză*, *categorie*, *coeficient*,*efect*,*exerciţiu*, *factor*, *formă*,*funcţie*, *indicator*, *metodă*, *model*, *modul*, *obiectiv*,*operaţie*,*plan*,*principiu*, *proces*, *program*,*relaţie*, *resurse*,*rezultat*, *sistem*, *teorie*, *unitate*, *valoare* ş.a., care se pot constitui într-un ***lexic ştiinţific interdisciplinar de bază***.

Economia are termeni comuni cu **fizica** (*absorbţie*, *circuit*, *diluare*, *echilibru*, *dezechilibru*, *elasticitate*,*emergenţă*, *entropie*, *fluiditate*, *flux*, *fuziune*, *instrumente*, *mecanism*, *presiune*, *randament*, *volatilitate*), cu **medicina** (*asanare*, *colaps*, *criză*, *fractură*, *injecţie*, *simptom*, *sindrom*, *terapie*, *transfuzie*), cu **geometria** (*segment*, *segmentare*), cu **psihologia** (*atitudine*, *comportament*, *tendinţă*), cu **arta militară** (*campanie*, *strategie*, *tactică*), cu **sociologia** (*sondaj*, *eşantion*), cu **informatica** (*a accesa*), cu **teoria jocului** (*joc*, *jucător*), cu **politica** (*politică*).

Ştiinţele educaţiei au un ***lexic ştiinţific interdisciplinar*** variat. Se înregistrează termeni comuni cu **fizica** (*acroşator*, *ancoraj*, *amorsare*, *devoluţiune*, *randament*), cu **chimia** (*izomorfism*, *valenţă*), cu **psihologia** (*atitudine*, *comportament*, *empatie*,*formare*,*motivaţie*, *test*, *transfer*), cu **medicina** (*diagnoză*), cu **economia** (*broker*, *contract*, *credit*, *negociere*, *management*, *tranzacţie*), cu **tehnica** (*proiectare*, *tehnică*, *tehnologie*), cu **informatica**(*a accesa*, *feedback*, *informatizare*, *interfaţă*), cu **sportul** (*competiţie*, *emulaţie*, *handicap*, *profesor-antrenor*), cu **ecologia** (*microclimat*, *prognoză*), cu **politica** (*democratizare*, *pluralism*, *politică*), cu **arta dramatică** (*dramatizare*, *joc*, *scenariu*) ş.a.

Ştiinţele mediului, foarte complexe, constituite din mai multe discipline, au cel mai bogat ***lexicştiinţific interdisciplinar***. **Mediul** are termeni comuni cu **biologia** (*aclimatizare*, *adaptare*, *biodegradare*, *biodiversitate*, *bioindicator*, *biotă*, *biotop*, *biocenoză*, *biosferă*, *biostazie*, *biotip*, *habitat*, *metabolism*, *migraţie*, *mutaţie*, *xenotop* ş.a.), cu **ecologia** (*ambianţă*, *antroposferă*, *depoluare*,

ecobilanţ, *ecobiom*, *ecocid*, *ecosistem*, *ecosferă*, *ecostabilitate*, *mutagen*, *noxă*, *noxologie*, *oicumena*, *salubrizare*, *smog*, *tehnotop*), cu **chimia** (*aditiv*, *biogaz*, *decantare*, *decontaminare*, *desalinizare*, *diluare*, *dioxid de carbon*, *erbicid*, *freoni*, *metan*, *monoxid de carbon*, *neutralizare*, *nitrat*, *nitrificare*, *nitrit*, *pesticid*, *pH*, *plumb*,*valenţă*), cu **botanica** (*fenotip*, *habitus*, *vegetaţie*), cu **fizica** (*absorbţie*, *albedo*, *echilibru*, *emisie*, *energie*, *entropie*, *sinergism*), cu **climatologia** (*ariditate*, *caniculă*, *cataclism*, *climat*, *microclimă*, *prognoză*,*secetă*, *topoclimă*), cu **biogeografia** (*deşertificare*, *inundaţie*), cu **geomorfologia** (*aluvionare*, *decopertare*,*denudaţie*, *eluvionare*, *eroziune*, *savanizare*), cu **silvicultura** (*împădurire*, *despădurire*, *reîmpădurire*), cu **hidrologia** (*desecare*, *eutrofizare*, *irigaţie*, *îndiguire*, *înmlăştinire*), cu **agricultura** (*agrobiocenoză*, *asolament*,*defertilizare*, *desţelenire*, *fertilizare*,*înţelenire*, *salinizare*), cu **medicina** (*criză*, *epizootie*, *saturnism*, *silicoză*, *stres*, *zoonoză*), cu **cibernetica** (*feedback*,*funcţie*), cu **dreptul** (*acord*, *autorizaţie*, *Cartă*), cu **economia** (*audit*, *bilanţ*, *ecoetichetare*, *ecoindustrie*, *ecomarketing*, *management*), cu **tehnica** (*monitoring*, *proiectare*, *toleranţă*), cu **politica** (*politică*), cu **arta militară** (*strategie*, *tactică*, *ţintă*).

Aplicând *criteriul semantic*, adică urmărind păstrarea ***identităţii*** sau ***echivalenţei de sens*** în trecerea de la o terminologie la alta sau, dimpotrivă, ***modificările semantice*** survenite (în cea mai mare măsură prin metaforizare), am constatat că în terminologiile investigate de noi numeroasele interdisciplinarităţi sunt justificate extralingvistic, prin conţinutul exprimat. În majoritatea cazurilor, bine reprezentate cantitativ, situaţiile semnalate constituie ***interdisciplinarităţi***reale, propriu-zise, întrucât în domeniile implicate în relaţia de interdisciplinaritate se observă identitatea sau echivalenţa sensului exprimat. Acolo unde am stabilit ***diferenţieri semantice*** mai mari, transferul unui termen dintr-o terminologie în alta se bazează pe analogii mai mult sau mai puţin izolate, cu reprezentări cantitative minore, fiind calificate drept ***interferenţe***. E cazul sintagmelor *anestezie fiscală*, *transfuzie de capital*, *diluare de capital*, *elasticitatea impozitului*, *asanare monetară*, *fractura preţurilor*, *sindrom al instabilităţii*,*terapie economică* ş.a. din **terminologia economică**,*acroşator cognitiv*, *devoluţiune didactică*, *punct de ancoraj* [al cunoştinţelor], *valenţăeducaţională*din **terminologia educaţiei**, *plasticitate ecologică*, *valenţă ecologică* din **terminologia mediului**. Chiar dacă metafora nu mai este întotdeauna percepută, sensul termenilor în aceste sintagme este unul nou, iar distanţa semantică dintre aceştiaşi punctul lor de plecare este destul de mare.

Situaţiile de ***interdisciplinarităţi*** analizate permit formularea unor aprecieri privind direcţia de „migrare” a termenilor. Astfel, pentru **economie**şi**educaţie**, cele mai generoase ***ştiinţe-donator*** sunt **fizica**, **medicina**şi**psihologia**. Un număr semnificativ de termeni migrează în aceste domenii şi din **arta militară**, **sport**şi**artadramatică**. **Educaţia** preia, la rândul ei, termeni din **econo-**

mie, **tehnică**, **informatică**. **Mediul**, domeniu cu multiple interdisciplinarităţi, preia termeni din diverse ştiinţe pe post de „donatori”: **biologia**, **ecologia**, **chimia**, **botanica**, **fizica**, **climatologia**,**biogeografia**, **geomorfologia**, **silvicultura**, **hidrologia**, **agricultura**, **medicina**, **matematica**, **economia**, **tehnica**, **arta militară** ş.a.

Utilizarea unui termen în mai multe terminologii (sau LSI) este o tendinţă remarcată şi acceptată a ştiinţelor actuale. Fenomenul deseori reprezintă un factor de ambiguitate semantică, ce încalcă principiul univocităţii sensului în comunicarea ştiinţifică, de aceea importanţa contextului pentru identificarea şi dezambiguizarea sensurilor în LSI este majoră, iar dependenţa sintagmatică (care ar contraveni condiţiei de ***decontextualizare*** a termenilor) trebuie admisă ca o modalitate de a satisface precizia semantică necesară.

Astfel, lexemul *reciclare* este cunoscut cu două sensuri de bază, cel din domeniul educaţiei („formă de perfecţionare profesională a cadrelor”) şi cel din domeniul mediului („refolosirea unor materiale sau deşeuri”). Un context pertinent sau sintagmarea (*reciclarea deşeurilor*, *reciclarea hârtiei*, *reciclarea PET-urilor*) permite decodarea corectă a termenului ca aparţinând domeniului mediului sau educaşiei (*reciclarea profesorilor*, *reciclarea specialiştilor*).*Mobilitate* (fr. *mobilité,* lat. *mobilitas, -atis*), definit în DEX ca un cuvânt aparţinând limbii comune: „1. capacitatea de a fi mobil, de a se mişca, de a-şi schimba locul sau poziţia; proprietatea de a fi mişcat, deplasat. ♦ uşurinţă în mişcări; vioiciune, degajare, naturaleţe (a mişcărilor); ♦ capacitate a feţei de a-şi schimba uşor expresia, de a exterioriza stările sufleteşti; ♦ instabilitate, nestatornicie; 2. capacitate de a se schimba, de a se transforma”, devine termen prin ***specializare*** întoate domeniile investigate de noi, iar în aceste situaţii contextul oferă indiciile de rigoare în vederea încadrării termenului într-un anumit domeniu şi a dezambiguizării sensului: „Una din platformele pe care costul sistemic ia naştereşi se sprijină este cea de *mobilitate economică*. Această *mobilitate* este cea care deosebeşteintervenţionismul/planificarea, care pune bază pe stabilitate, pe ultraliberalism, care favorizează realocarea optimă continuă…” (http://store.ectap.ro/articole/547_ro.pdf) – **economie**; „Programul Erasmus oferă studenţilorselectaţi sprijin financiar pentru efectuarea unei *mobilităţi de studii* sau practică în statele membre ale Uniunii Europene, Croaţia, Turcia, Elveţia, Norvegia, Islanda sau Liechtenstein…” (http://www.upt.ro) – **educaţie**; „Inovarea reprezintă unul din cele cinci obiective principale ale Strategiei Europa 2020; *mobilitatea ecologică* contribuie în mod considerabil la atingerea obiectivelor privind energia şi clima stabilite pentru 2020…” (https://toad.cor.europa.eu,3.12.2012) – **mediu**. În contexte economice, *mobilitate* are un sens apropiat de cele consemnate în dicţionarele generale: „capacitate de schimbare, de transformare”. Sensul termenului discutat în limbajul **ştiinţeloreducaţiei**este însă altul, calchiat după (engl.) *mobility*: „*Mobilitatea*

academică presupune o perioadă de studii, predare, cercetare într-o altă ţară decât ţara de reşedinţă a studentului sau cadrului didactic...” (http://www.allmoldova.com).În domeniul **mediului**, sensul specializat al lui *mobilitate*, în contextul citat, este de „transfer, trecere la tehnologii nepoluante (în transporturi)”: „Autovehiculele cu pile de combustibil alimentate cu hidrogen oferă condiţii excelente pentru o *mobilitate ecologică*, cu păstrarea resurselor naturale...” (www.mercedes-benz.ro).

Un caz special de utilizare interdomenială reprezintă termenul de origine engleză *cluster*. Înregistrat în MDN (2000) şi în DEXI (2007) numai cu sensul din muzică „efect sonor prin suprapunerea mai multor tonuri şi semitonuri sau numai semitonuri”, *cluster* este frecvent şi în alte domenii, în texte cu grade diferite de specializare, inclusiv în mass-media. Sensurile specializate ale termenului *cluster*şi domeniile în care funcţionează acesta se delimitează – exclusiv – graţie contextelor edificatoare (dată fiind absenţa lexemului în dicţionarele de referinţă ale limbii române):

*clusterul*este „un grup de firme, actori economici conecşişiinstituţii localizate într-o proximitate geografică şi care au ajuns la gradul de mărime necesar dezvoltării de expertiză specializată, servicii, abilităţişi furnizori” (Comunicarea Comisiei Europene COM 652/2008 *Către**clustere** de talie mondială în Uniunea Europeană – implementarea strategiei bazată pe inovare*) – **economie**;„Profesorul va utiliza *metodaclusterului* (strugurelui). Pe tablă, ca model, pentru a ajuta elevii să identifice cât mai multe cuvinte şi sintagme aferente temei, profesorul propune elevilor să completeze o schemă… (www.lromana.proeducation.md/docs/ghid/8.pdf) – **educaţie**;„Lansarea primului *Cluster al Apelor* din România a avut loc miercuri, în cadrul unui eveniment organizat la Cluj-Napoca” (www.clon.ro, 8.12.2010) – **mediu**.Termenul *cluster* este prezent şi în alte domenii: **informatică** (*cluster de servere*); **fizică** (un grup mic de atomi sau molecule); **chimie** (o serie de atomi legaţi); **statistică** (*cluster de prelevare de probe solide*: o tehnica de eşantionare folosită atunci când grupări naturale devin evidente în statistica unei populaţii; *analiză de cluster* „algoritm de grupare”: o tehnică pentru analiza datelor statistice); **astrofizică** (*cluster stelar*: roi stelar).

Prin urmare, interdisciplinaritateaeste o orientare specifică ştiinţelor moderne, cu consecinţe asupra problemelor şi metodelor de investigare terminologică.

Bibliografie

1. BIDU-VRĂNCEANU, A., coord.*Lexic ştiinţific interdisciplinar*.Bucureşti:Editura Universităţii din Bucureşti,2001. ISBN 973-575-577-7.
2. BIDU-VRĂNCEANU, A.*Lexiculspecializatînmişcare. De la dicţionarela texte.* Bucureşti: EdituraUniversităţiidin Bucureşti, 2007. ISBN978-973-737-336-6.

3. CIOLĂNEANU,R. Terminologiamarketingului economic. In: Bidu-Vrănceanu, A.,coord.*Terminologieşiterminologii*.Bucureşti: EdituraUniversităţiidin Bucureşti, 2010, p. 159-177. ISBN978-973-737-788-3.
4. IONESCU-RUXĂNDOIU, L.*Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmaticălingvistică.*Bucureşti: ALL Educaţional, 2003.ISBN973-684-557-5.
5. KLEIN, J. Thompson.*Interdisciplinarity. History. Theoryand Practice*.Detroit: Wayne State University Press, 1990. ISBN 978-08-1432-088-4.
6. LEITCHIK, V./ЛЕЙЧИК, В.М. *Терминоведение: предмет, методы, структура.*Москва: Editorial URSS, 2012 (изд. 5). ISBN978-5-397-03118-9.
7. LERAT, P. Le contenuterminologique au péril de l'interdisciplinarité. Le cas de *connaissances*. In: *Terminologie et interdisciplinarité.*Peeters, 1997, p. 5-14.ISBN978-90-6831-949-1.
8. SCHAETZEN, C. de, ed.*Terminologie et interdisciplinarité*.Peeters, 1997. ISBN978-90-6831-949-1.
9. TOMA, A. Perspective lingvisticeîncaracterizareaştiinţelor„tari" şi a ştiinţelor„slabe". In: *AnaleleUniversităţii din Bucureşti – Limbaşiliteraturaromână*, LIV, 2005, p. 33-40.ISSN 1220-0271.
10. TOMA, A. *Lingvistică şi matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă.*Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2006. ISBN978-973-737-206-2.
11. TUFIŞ, D., FILIP, F. Gh.*Limba română în societatea informaţională – societatea cunoaşterii*. Bucureşti: Academia Română, Editura Expert, 2002.ISBN973-8177-83-9.

TERMINOLOGIA MEDICALĂ ROMÂNEASCĂ – EXPRESIE A SPIRITULUI ROMÂNESC

Eugenia MINCU
Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

The Romanian medical language was formed in the virtue of the Romanian traditions, under the influence of the universal medicine, exteriorizing the age-long medical experience and the medical philosophy itself.

The mythology is giving birth to popular medicine, and the philosophy to scientific medicine. Among Romanian people, two categories of scientists were preoccupied of diseases studies: folklorists and doctors.

According to Romanian people's beliefs, a person's strength (health) depends on the strength of the guardian angel. If the entity wearies, the person becomes vulnerable, then "se lipesc tot felul de boale" on him. (P.

Ştefânucă).Nothing except the pathological condition of the organism produces such a deep impression on a human. In chronicles the human affected by some disease becomes „bolnav de sănătate" (Gr. Ureche), "obositu de vârtute" (M. Costin),"cade în boală" (Gr. Ureche), "se războleşte" (M. Costin) etc.The universe (macrocosm) and organism (microcosm) communication which is part of the existential philosophy of the Romanian people penetrates in medicine, whose study object is the human in his physical and spiritual integrity.

Key-words:medical language, national terminology, international terminology.

"Doar medicina ne priveşte în egală măsură pe toţi şi nimic nu este atât de necesar întregului neam românesc ca medicina". Quintilianus

Limbajul medical românesc s-a format în virtutea tradiţiilor româneşti, sub influenţa medicinii universale, exteriorizând experienţa medicală de veacuri şi însăşi filosofia medicinii. Mitologia naşte medicina populară, iar filosofia – medicina ştiinţifică.De studiul bolilor la români s-au preocupat, în special, două categorii de savanţi: folcloriştii şi medicii. Folcloriştii au studiat bolile din perspectiva medicinii magice, iar medicii – din perspectiva medicinii ştiinţifice. În credinţele poporului român, tăria (sănătatea) omului depinde de tăria îngerului păzitor. Dacă acesta se istoveşte, omul devine vulnerabil, de el „se lipesc tot felul de boale" (P. Ştefânucă). Nimic nu produce o impresie mai profundă asupra omului, decât starea patologică a organismului. În cronici, omul afectat de vreo maladie devine „bolnav de sănătate" (Gr. Ureche), „obositu de vârtute" (M. Costin) „cade în boală" (Gr. Ureche), „se războleşte" (M. Costin) etc. Comuniunea *univers* (macrocosm) şi *organism* (microcosmosul), prezentă în filosofia existenţială a poporului român, pătrunde în medicină, obiectul de studiu al cărei este omul în integritatea sa fizică şi spirituală.

Introducere. De studiul bolilor la români au fost preocupaţi, în special, folcloriştii şi medicii.Folcloriştii au studiat bolile din perspectiva medicinii magice, iar medicii – din perspectiva medicinii ştiinţifice.

1. Boala şi sănătatea – stări existenţiale. Cuvântul *boala*< sl. *boli* este prezent în *Letopiseţele Tarii Moldovei* alături de variantele populare *betejeală, lâncizime, lingoare, pătimire, vătămare*.

Principiile hippokratice (relaţia *sănătate / boală)* se regăsesc în cronici şi în scrierile lui Dimitrie Cantemir. Nicolae Iorga explică acest lucru prin faptul că însuşi Hippokrate ar fi avut un dascăl trac în ale medicinii, Herodicos din Selimbria[1, p. 77].

Sănătatea este cea care se urează şi pentru care merită „a închina pahar" – pentru „sănătăşi": „Rândul obiceilormeselor...a închina pahar pentru sănătăţilepriciatinilor..." (M. Costin) [2, p. 23].

În credinţele poporului român, tăria (sănătatea) omului depinde de tăria îngerului păzitor. Dacă acesta se istoveşte, omul devine vulnerabil, de el „se lipesc tot felul de boale” (P. Ştefânucă) [3].

Organismul este un tot întreg. Starea de echilibru este sănătatea; oricare dezechilibru instalează starea de boală. Dimitrie Cantemir echivalează noţiunile *sănătate* şi „simbatia”. În *Scara anumerilor şi cuvintelor străine tâlcuitoare,* savantul explică cuvântul: „ Învoinţa a firilor…”; adică armonia sistemelor anatomice în a asigura activitatea organismului: „...că simbatie a dezvăluirii prieten din durerea a osului zdrobit puţină şi nici mai puţină osebire are o sănătate în mai multe mădulare a trupului” [4, p.164].

A doua parte a definiţiei „…împreună pătimire” indică unitatea a tot ceea ce formează corpul uman: „Că precum o boală şi o hierbinţeală cât de puţin în trup sau o durere cât mai mică într-un mădular tot trupul spre neadşezare şi pătimire aduce” [4, p. 111]. Stare de boală este definită, empiric, prin simptomele: „hierbinţeală” (febră); „durere”.

Nimic nu produce o impresie mai profundă asupra omului, decât starea patologică a organismului. În cronici, omul afectat de vreo maladie devine „bolnav de sănătate” (Gr. Ureche) [5, p. 96], „obositu de vîrtute” (M. Costin) [*ibidem,* p. 140] „cade în boală” (Gr. Ureche) [*ibidem*, p. 84], „se războleşte” (M. Costin) [*ibidem,* p. 152]. Prefixul *răz-*, productiv în limba româna veche, însumează semnificaţiile de intensificare a acţiunii sau de repetare a acesteia. În ceea ce se refera la valorile lui *răs-* (*răz-*), I. Iordan [6] menţiona „că el este pe de o parte moştenit, pe de altă parte împrumutat”, făcând aluzie la controversele versus originea prefixului (latină sau slavă). Verbul *a se îmbolnăvi* este prezent în forma sa arhaică: „Iar Antonie-vodă au dat sama că au bolnăvitu şi n-au putut veni în oaste (I. Neculce) [5, p. 296]. Prefixul *îm-*, o formă a latinescului *in-*, din componenţa cuvântului *a se îmbolnăv,* indică o interioritate, o „intrare” a organismului în starea de „boală” (I. Neculce) [*ibidem,* p. 466].

În lucrările lui Dimitrie Cantemir [4], aflăm două definiţii ale „bolii hronice”: a) „Boala hronică (elină) – boală care ţine cu anii, cum este dropica, oftica alalte”; b) „...că gâlceava lungă este atocma ca boala hronică”. Ultima este o definiţie indirectă, dar explicită. O neînţelegere a organismului cu boala, nesoluţionată imediat, riscă să se transforme într-o „lungă gâlceava”.

Febra deseori însoţeşte boala şi omul care „este cuprins de hierbenţeală” are „friguri în corpuri”, „pârjol în tot trupul” (D. Cantemir) [4]. În primul model de dicţionar explicativ (1705) savantul include termenul *cfartană* „frigurile a patra zi”. Boala devine o personificare a răului. Şi odată omul „cuprinsu de boală” (Gr. Ureche) [5, p. 152]., este „asuprit de boală” (Gr. Ureche) [*ibidem,* p. 101], care „betejindu-l” îl face „omuboleacu” (M. Costin) [*ibidem*, p. 170]. Unele forme sunt atestate şi în prezent.

Cronicile prezintă o etiologie a bolilor, care reaminteşte doctrina hippokratică:

1. Boala este produsă de forţele supranaturale, mitologice. În mitologia românească boala este considerată o tulburare parţială sau totală a corpului unei fapturi pământeşti, datorate unor forţe supranaturale (R. Voiculescu) [7].

Apoplexia (< lat. *apoplexia*< gr. *apoplexy*) este paralizarea unui organ, pierderea cunoştinţei şi a sensibilităţii cauzate de o hemoragie cerebrală. Variantele ştiinţifice sunt *atac, ictus apoplectic, paralizie*; variantele populare – *cataroia, damblaua, stigetătura:* „ Atunci în Leov ...şi oblicind (descoperind) c-au poprit (au reţinut) ungurii banii, l-au lovit cataroia, de voie re, ş-au murit pe loc"(I. Neculce) [5, p. 307].

În cronică boala este provocată de „voie re", o stare de iritare majoră a sistemului nervos în urma unui stres. În folclorul medical această boală este rezultatul unor întâlniri întâmplătoare a omului cu demonii bolilor „în condiţii de suspiciune, iritare, spaimă, atât pentru făptura mitică, cât şi pentru om" (A. Candrea). Termenul *dambla* (de origine turcă) este conservat în expresiile frazeologice de tipul: „a-1 lovi (pe cineva) damblaua"; aici lexemul având semnificaţia de acces de furie, năbădăi.

Leucomul (< gr. *leucos* „alb" + < gr. *-oma* „prezenţa tumorii") este o creştere excesivă a unui ţesut, boală de ochi constând în formarea unei pete albe pe cornee, care poate duce la orbire. Variantele populare sunt *albeaţă, apă albă, prevesteală*. „Ş-având fata lui Scarlet albeaţă pre un ochiu, n-au avut viaţă bună cu Alexandru-vodă" (I. Neculce) [5, p. 366]. În folclorul medical se consideră o boală întâmplătoare provocată de Vârtecuş (Vânt Rău), un joc al diavolului sau o nuntă a dracului. Omul cuprins în mijlocul acestui „dans" ologeşte, muţeşte, orbeşte.

2. Boala este o pedeapsă divină şi se stabileşte în momentul în care omul este în dezacord cu divinitatea. „Când lumea era încă nouă... oamenii nu sufereau de nicio boală" (M. Costin) [2]. Cronicarul face remarca „lume nouă" care înseamnă lume „fără păcate". Absenţa păcatului este echivalată cu absenţa bolii.

Bolile infecţioase (ciuma, lepra etc.) erau considerate pedepse divine. Astfel, „…neunirea în politie şi neînvoinţa în cetate" produce „ciuma şi lîngoarea cea mai rea şi troana cea mai lipicioasă este, căruia lucru cea mai de pre urmă a tot statul răzsipă." (D. Cantemir) [4, p. 113].Alte atestări: „Cu chipul ciumii era boala, că iau ieşit şi o bolfă la o mână, însă nu era ciumă, ci era lungoare carii boală îi zic doctorii maligna…au stat a treia dzimortu…" (M. Costin) [5, p. 248]. „S-au scornit o ciuma mare în toată ţara în dzille acestui domnuvleato 1675… "(I. Neculce) [5, p. 295]. „Iar la anul după foamete scornitu-s-au şi un omor mare de ciumă în ţară şi au ţinut un an" (I. Neculce) [5, p. 422].

În sec. III *post Chr*. autorul tratatelor clasice *Febrele,* alchimistul KoHung, descrie ciuma şi variola. Prima atestare a ciumei datează anii 531-580 *post Chr*., când ciuma, zisă „a lui Iustinian" bântuie în lumea mediteraneană [8, p. 17]. Ciuma este o făptură mitică din categoria zânelor patogene care prin boală ucid. În folclorul medical Ciuma este personificată, apărând sub chip de femeie în alb, identificându-se astfel cu imaginea Morţii. Variantele populare sunt *Buboasă, Maica Calea, Maica Călătoarea* (numele vin din capacitatea rapidă de răspândire a bolii), *Moartea Neagră, Boala turcilor, Alba* etc.

3. Boala este un rezultat al influenţei mediului. Pe lângă alte explicaţii etiologice în stabilirea bolii, în cronici este oferită şi o altă patogenie – violarea normelor igienice.

O versiune despre apariţia bolilor pe pământ este prezentă în *Istoria în versuri polone despreMoldova şi Ţara Românească* (traducere) de M. Costin [9, p. 288]: „În Egipt Traian, după atâta muncă muri de slăbăciunea măruntaielor şi fu îngropat tot acolo… Boala lui o numesc grecii *dizenterie* şi socotesc că nu este altă mai veche, că ea ar hi cea dintâi, care s-a ivit printre oameni... afară din desfrâu se slăbeau măruntaiele şi se distrugeau din prea multe plăceri". Cronicarul face o definiţie a bolii, care este generată de „slăbirea măruntaielor", nu mai puţin convingătoare decât cea contemporană. Concomitent, cronicarul utilizează şi forma populară „ventre", stabilind astfel o relaţie de sinonimie: „…şi boale se scornise multe în nemţi şi în Ieşi, şi mai ales boala de ventre" [5, p. 163]. Termenul *dizenteria* (< gr. *dys*- „disfuncţie, afectare" + < gr. *enteron* „intestin") desemnează o „boală infecţioasă, contagioasă care se manifestă prin ulceraţii intestinale, dureri abdominale violente etc." şi se include în terminologia naţională, rezervându-şi statut translingval. În 1616 Fabricus von Hilden oferă prima descriere a acestei maladii [8, p. 50].

4. Boala este produsă de starea de dezechilibru a 4 umori (< gr. *umor* „lichid").

Medicul grec Polib deduce echilibrul numit sănătate prin izonomia a 4 umori: s*anguis* (sânge), *chole* (fiere galbenă sau bilă), *melan* (*chole* sau fiere neagră), *flegma* (salivă) [1, p. 64].

- *Sanguis*– umoarea roşie provoacă febră, transpiraţie: ciuma, variola, varicela etc.

- *Chole* – umoarea galbenă pigmentează în culoare galbenă, portocalie: hepatita.

- *Flegma* – umoarea albă a mucozităţilor formate în nas şi în plămâni expectorată prin tuse: tuberculoza.

- *Melan* – umoarea neagră care se formează în adâncul corpului, organele încep să putrezească, se instalează moartea:

Lepra (< gr. *lepo*) este o boală contagioasă cronică produsă de un bacii specific, caracterizată prin leziuni ale pielii, mucoasei viscerului. Variantele populare sunt *gubăvie, stricăciune, pricază.*

„Aflară-să şi aici sfetnici fără lege... rană fără leac şi se cheamă lepră sau fistulă în pântece”(I. Neculce) [5, p. 328]. Sintagma „fistulă în pântece” (fistulă – ulceraţie adâncă într-un ţesut al organismului) poate fi categorisită la primele încercări de definire a bolii.

În mitologia românească se consideră, de asemenea, şi o boală trimisă de Dumnezeu drept pedeapsă pentru nerespectarea anumitor porunci, stare de lucruri atestată în cronici prin echivalarea „sfetnici fără lege... rană fără leac”. Această boală are o origine veche, atestându-se şi în mitologia greacă. „Unde el (Inorogul) la loc slobod şi la câmp larg a trăi deprins fiind, de nevăz în curândă vreme, în melanholie în buhăbie, din buhăbie în slăbăciune, din slăbăciune în boală”(D. Cantemir)[4, p. 167]. Aşadar, este prezentat un alt simptom, „slăbăciunea”, care prevesteşte boala şi face parte din şirul logic: „melanholie”→ „buhăbie” → „slăbăciune” → „boală”. „…ce nici împins de flegmă a tuşi macară nu mi s-ar cădea” : „flegmă”→ „a tuşi”

Se oferă o etiologie a tuberculozei rezultată din acest dezechilibru: „Vulpea…întâi în melanholiia ipohondrică, apoi în *tusa cu sânge* mutându-să de multă vitionare*şi boală uscăcioasă* toate vinile i s-au întins şi toate mădularele…(D. Cantemir) [4, p. 125]: „melanholie”→ „tusa cu sânge” → „boală uscăcioasă”

Cronicarii folosesc cuvântul *boală* pentru a denumi toate maladiilor (ex., boli de ochi, de inimă, de stomac etc.), localizându-se doar organul şi neprecizându-se afecţiunea propriu-zisă: „Radu-vodă s-au războlit de ochi... singur s-a cerut la împăraţi să-i vină mazilia” (M. Costin) [5, p. 152]. Utilizarea sintagmei „a se războli de ochi” indică o nedeterminare a categoriilor de afecţiuni oftalmice, unificând o serie de „boli de ochi”: *cataracta, leucomul* etc.

Concluzii. Mitologia românească, folclorului medical, *Letopiseşele* sunt surse care facilitează înşelegerea şi studierea terminologiei medicale. Limbile latină şi greacă constituie nucleul terminologiei medicale şi asigură procesul de globalizare a cunoştinşelor de medicină.

Rămâne a fi actuală învăţătura lui Dimitrie Cantemir despre „împrumuturile cuvintelor streine...” şi care spre „hirişa limbii noastre a purcede a îndrăzni a aduce” [4, pp. 6-8] „…precum toate alalte limbi de la cea elinească întâi îndemnându-să, cu deprinderea îndelungă şi a limbii sale supţiere şi a cuvintelor însămnare ş-au agonisit. Aşa cât, cel ce va să dzică / *hypotheais* / înţelege latinul, leahul, italul şi alţii, *hypothesis*macar că cuvântul acesta singur a elinii numai ar fi. Într-acesta chip, spre alte învăţături grele, trebuitoare numere şi cuvinte, dându-te, a le moldaveni sau a le români sileşte”.

Bibliografie

1. Iftimovici, R. Istoria medicinii. Bucureşti: Ed. ALL, 1995.
2. *https://ro.scribd.com/doc/.../De-**Neamul**-**Moldovenilor**-Miron-**Costin***
3. Ştefanucă, P. *Folclor şi tradiţii populare*. Chişinău, 1991.
4. http://libraria-electronica.blogspot.com/2011/08/dimitrie-cantemir-istoria-ieroglifica.html
5. *Letopiseţul Ţării Moldovei* (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce). Chişinău: *Hyperion*, 1990.
6. Iordan, I. *Unele aspecte ale formării cuvintelor în limba română actuală.* În: Studii şi cercetări lingvistice, Bucureşti: Ed. Acad. Române, nr. 4, 1964.
7. Voiculescu, R. *Mitologia română*. Bucureşti, 1985.
8. Dicţionar Cronologic de Medicină şi Farmacie, Bucureşti: EŞE, 1975.
9. Costin, M. *Opere.* Chişinău: Literatura Artistică, 1989.
10. Ursu, N. *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962.
11. Toma, Cr.-Al. ***L**imbă, limbaj, comunicare*www.upm.ro/cci/volCCI_I
12. Dauzat, Al. *Dictionnaireétymologique de la languefrançaise*, Paris: Librairie Larousse, 1938.
13. 13.www.crestinortodox.ro/.../**patimile**-omenesti-piedica-calea-mantuirii-7

ECONOMIC TERMINOLOGY IN THE STUDY OF LANGUAGE

Svetlana CORCODEL, Dan CORCODEL
Universitatea de Stat din Moldova,

Artur CORCODEL
Universitatea Academiei de ştiinţe a Moldovei
Institutul Naşional de Cercetări Economice

Prezenta lucrare reprezintă un amplu studiu al terminologiei economice. Actualitatea subiectului este indiscutabilă dat fiind faptul că trăim în epoca globalizării, în care terminologia economică nu numai că ia amploare, dar şi interacţionează cu alte sfere ale vieşii. Obiectivul lucrării derivă din tendinşa actuală de cercetare lingvistică a limbajului din sfera economică. Scopul ei este de a evidenşia importanşa terminologiei economice, a dificultăşilor survenite. Materialul de studiu include evoluţia, analiza şi previziunea termenilor economici, apariţia, asimilarea, provenienţa şi implementarea acestora în vocabularul de specialitate deja existent. Studiul teoretic şi practic al limbajului economic demonstrează că stilul terminologiei economice este în perma-

nentă schimbare, prezentând o structură complexă, aflată într-o continuă modificare, ce reflectă dinamicitatea şi schimbul de idei dintre alte limbi, cu scopul progresării şi îmbogăşirii acesteia, iar problemele lingvistice pe care le ridică terminologia economică, sunt pe cât de multiple, pe atât de vaste.

***Cuvinte-cheie**: terminologie economică, strategie, evoluţie, limbaj, sistem.*

Introduction: What some people may call the economic approach to language is not, as yet, constituted of many well-defined propositions. Scholars and others who choose to reflect on language problems by making use of concepts and methods borrowed from economics have no more than a few papers, their imagination, and their sense of reality to guide them. There are, to be sure, some basic arguments that appear to have gained acceptance and that provide guidance to new research, but there are remarkably few of these. Probably, when discussing with some economists one could be a little surprised to discover that they (these economists), did not know about the work on the economics of language that had been done over the last decades. If an economics of health, of family, or of culture exist, there is still no field of language economics, which is really unfair because without language itself economics would have never existed. That is why, in our opinion, more attention should be paid to the language of economy and its importance in our day life.

Results and Discussions: Economy is a sphere of reality where actors behave rationally. Although it is a relatively young branch of explorations a vast literature devoted to this issue has been accumulated. Our chances, though limited, to add something new to the conceptual framework of the topic we tie are more than modest, but they do exist.

One can encounter a great variety of terms which, usually implicitly, are attributed to different aspects of economic reality. "Underground economy", "hidden economy", "shadow economy", "informal economy", "parallel economy", "unofficial economy", "grey economy", "black economy", "illicit economy", "unrecorded economy" are the terms widely used in the economic literature, unfortunately, in many cases without a proper explanation of the content attributed by these terms.

Such terminological and conceptual disarray leads to huge cognitive losses – often we confuse discussion on terms, on the "names" of the concept with discussion on the substance, on the contents of the concepts. The latter problem is more important than the procedure of "baptizing", "christening" of a defined concept. Conceptual and terminological strictness has a fundamental influence on the accuracy of measuring the outcomes of economic activities taking place outside official economy or representing a circumvention of official requirements. In this respect we agree with J. Thomas who is critical of "measurement without theory" [Thomas: 1999, 382]. Having this in mind, we will begin with

the conceptualization of these, usually implicitly understood, aspects of economic life.

Let us begin by differentiating among *five aspects* of economic life. *The first* aspect reflects the officially regalement (regulated) economy, *the second* deals with non-regalement (non-regulated) economic processes, *the third* shows practices of non-compliance with official requirements, *the fourth* is related to recorded activities and *the fifth* to unrecorded activities. It is worthwhile to stress that the first three aspects are connected with the officiality, formality, legality of economic processes, the last two dealing with the possibility to detect and to record (to measure) different economic characteristics. That means that in fact we have to talk about two different classifications of economic phenomena.

The criterion of the first classification is relation of one or another element of economic life to officiality, formal requirements of legal authority, and the criterion of the second classification is visibility, covertness (and measurability) of an economic phenomenon. By the first criteria of the former classification we can distinguish between the economic practices that comply with the official order, that deviate from this order and that are not officially regulated by legal authorities and are an expression of the free will of economic actors. The official order requires registering our economic activities, to pay taxes, to abide by labor–capital relations regulating and other laws. But there are cases of non-compliance with official requirements: economic actors do not register their business, they avoid taxation, and they break labor and other laws, and so on. At the same time, people have a certain freedom in their activities; part of their economic life is not regulated by law or other official requirements.

One of the least regalement fields of our economic life is the household. Though even there exist some official regulations concerning relations between spouses, between parents and children, most of the decisions made in this domain are free.

After demonstrating the difference between the three aspects of economic reality connected with the criteria of formality, officiality, we can talk about the existence of three different, distinct economic concepts. Having the definitions of these concepts, we have to solve the terminological problem – to give those three concepts the appropriate names. In doing this, we have to bear in mind at least two things. First, we should not be afraid of the situation when one concept has several names. In other words, nothing is wrong if the same phenomenon is reflected by several terms. The opposite case – when one term is used to denote two different things (phenomena) – is much worse. Several names for one concept simply mean that we have several synonyms, which are useful when we want to express ourselves more eloquently, elegantly. The main caveat here is the lack of terminological discipline when one confuses

terms and misuses them. We will show below how this danger becomes a reality. Instances of the use of one term to denote ("baptize") two or more things are an obvious, blatant logical mistake – every "child" must have its own separate name [Thomas: 1999, 389].

Another rule which should be observed in solving terminological issues is semantic connotation, the traditional sense connected to a given term. In other words, a term should not create misleading cognitive situations, should not distort the contents of the concept. Here we would like to stress that this threat does not exist when terms are semantically neutral, i.e. when they have no clear connotation. Our emphasis on the terminological discipline is not incidental, because in a discourse devoted to the problems investigated in this article one has to detect the cognitive "mist" created by the shortage of terminological order. Let us try to "baptize" the first concept which reflects officially endorsed economic practices. We can choose several terms to name this concept: "official economy", "formal economy", "legal economy", and "illicit economy". Being the "names" of the same thing, they are synonyms and are convenient to use avoiding too often the repetition of the same words in our everyday and scientific parlance. In this case there are no major conceptual and terminological misunderstandings. The picture is different when we turn to the other two concepts, which reflect, first, deviations.

Unfortunately, in the field under discussion there are instances of such terminological confusion. For example, both cases of non-compliance with formal order and unrecorded elements of economic reality are often given one name – "informal economy", "shadow economy", "underground economy", etc. [Cross, Fleming: 2003, 53], from official requirements and, second, unregulated economic actions. For the first group of economic phenomena we could, rather safely, use the terms "illegal economy", "illicit economy", "underground economy". All of them carry a certain sense of illegitimacy, anti-legitimacy, non-compliance with official order. The other terms such as "informal economy", "unofficial economy", "shadow economy", "hidden economy", and "parallel economy" are more ambiguous. They could be used, and are used, to reflect both cases – instances of non-compliance and unregulated activities. The term "informal" could be interpreted as non-formal, beyond formal, non-regalement and as deviant from formal. The same interpretation applies to the terms "unofficial", "parallel" and to a lesser extent to "shadow economy" [Cross, Fleming: 2003, 74]. The latter carries a sense of illegitimacy. These arguments show that the practical way out of the situation is a convention among the leaders of the field to accept one or another terminological option. Without it, most of polemics will be caused by differences in terminology rather than by the essence of the problem.

Our suggestion for this future terminological convention would be as follows: the terms of shadow, informal, parallel economy should be treated as synonyms to underground, illicit, illegal economy, which reflects the aspects of noncompliance with the formal requirements of the authorities.

The third group of the phenomena could be called unregulated economy represented by household, by non-governmental organizations, neighborhood activities, etc. The separate group of terms should represent the other two aspects of economic reality, namely, recorded and unrecorded elements of this reality. Here we would like to stress that hidden, difficult to record facts do not exist only in the underground economy, but also in unregulated economy (household, neighborhood assistance, activities of NGOs), and even in formal economy (especially in the public sector). For denoting the unrecorded elements of economy, the terms "hidden economy", "invisible economy", "unreported economy" is semantically suitable.

It is worthwhile to emphasize here that the term underground economy makes sense only in the presence of the clearly expressed, defined official order. Without explicitly pronounced official norms, rules, procedures there is no much sense in talking about digression from the official order. When the formal order is vague, amorphous, one faces essential difficulties in finding out which elements of our life are belonging to the underground, illicit economy. In times of wars, revolution, the formal order weakens or is almost completely destroyed. Without clear authority, without solid legal rules and strong legal and other institutions the process of demise of official order takes place. That means the disappearance of the clear cut criterion along which the identification of illicit, underground activities could be carried out. The dividing lines between legal and illegal activities blur out the sanctions, punishment for alleged non-compliance become more arbitrary, etc. Such a situation implies at least three major negative impacts on the economic life. Firstly, M. Fleming and others define shadow economy as consisting of four components: criminal, irregular, household and informal [Fleming, Roman: 2000, 54]. Such a description of shadow economy raises doubts for two major reasons. On the one hand, three of four (except household) components represent one or another form of different level of illegality. The household as such represents mostly unrecorded activities but not illegality or circumvention of official order. Therefore, to put in one classification the phenomena of different origin, in our view means to violate the principles of classification. Ch. Grantham, too, describes "hidden economy" in terms of its invisibility [Grantham, Ware: 2005, 55], disorganizes economic activities, and evokes chaos, entropy in economic systems. Secondly, it means the devaluation of formal economic order which (provided it is optimal) is a public good. Thirdly, the negative activities that lead to destruction of

existing wealth and to proliferation of production of economic bads become widespread.

The other caveat should be mentioned here as well. It is important to bear in mind that formal rules, norms, etc. may be to a bigger or lesser extent irrational, suboptimal. In other words, one should avoid identifying the notions of official order and good order and hence formal economy and "white" economy. Moreover, researchers rightly state that one of the main reasons for the emergence of underground economy is the flaws in official regulations; the more imprudent formal requirements, the higher the motivation for economic actors to withdraw from official economy to underground economy [Fleming, Roman: 2000, 56].

Thus, one can quite safely conclude that elements of anti-economy might be found in official, in underground and in unregulated economy. But it would be dangerous, as is often the case, to identify, especially in the domain of common sense, underground economy with anti-economy or, using another term, with black economy. As we already have shown, the concepts of economy and anti-economy reflect an independent, different classification which should not be confused with the classification, categorization along the criteria of formality, officiality and represented in terms of official, underground and unregulated economics. In this framework all these spheres belong to the economic reality.

Conclusions: It should be stressed that the application of economic concepts and economic methodology to the analyses of language has many potential advantages. More than the other social sciences, economics possesses rules and criteria which at time may seem pedantic and redundant, but which serve as guides to insure completeness – to insure, for example, that the assumptions which underlie hypotheses are spelled out and analyzed. That being said, it should also be clear that in many areas, of which language is certainly only one, there are problems and issues which economics cannot illuminate.

Through the use of economic language, the exchange of information and goods between different nations is possible. Without a parlance of this kind no exchange of economic ideas would ever be feasible. There are many international terms that cease the international economic collaboration, especially in the field of science and technology (particular for the economy) allowing economists to do it in a language specific only to the economy. Once new technology and science improve and develop it is obvious that the level of the language in economy increases and by so doing, registering an economic vocabulary growth including new terms, results of the name of the innovations themselves.

Economic parlance is a difficult one and it needs to be examined thoroughly and comprehensively.

Bibliography
1. CROSS, J., FLEMING, M. The Informal Economy // *Journal of International Affairs*. 2003, No. 2, pp. 51/79;
2. FLEMING, M., ROMAN, J. The Shadow Economy // *Journal of International Affairs*. Spring 2000, No. 3, pp. 52/61;
3. GRANTHAM, Ch., WARE, J. Understanding the Hidden Economy // *Future of Work Agenda*, October 2005, No. 4, pp. 49/59;
4. THOMAS, J. Quantifying the Black Economy: Measurement without Theory // *The Economic Journal*. 1999, Volume 109, Issue 456, pp. 381/389.

FORMAREA TERMINOLOGIEI ECOLOGICE ROMÂNEŞTI. MIJLOACE EXTERNE

Dorina MACOVEI
Universitatea de Stat din Moldova

The expansion of new fields of knowledge and modern technologies has an increasingly important impact on the development and the evolution of terminological systems of languages. Thus, ecological terminology, as a part of this field, is continuously changing and undergoes the same processes that belong to the common language. Moreover, the ecological terminological system is an open system which allows the penetration of new terms by various ways due to the connection with and the influence of foreign languages. The present article deals with a detailed analysis of calques and borrowings from English, French, German and Russian that now form a part of Romanian ecological terminology. The terms taken from specialized sources are presented in groups and categories according to taxonomies developed by Romanian linguists.

Key words: *terminology, term, calque, borrowing, taxonomy*

Vocabularul terminologic al ecologiei este un sistem deschis care permite pătrunderea termenilor noi prin mai muilte căi atât interne, cât şi externe. Mijloacele externe de îmbogăţire lexicală sub influenţa limbilor străine sunt calcul lingvistic şi împrumuturile. Calcul lingvistic reprezintă un fenomen complex şi discutat de diferiţi lingvişti, fiind deseori situat între traducere şi împrumut. Conform celor mai mulşi lingvişti, termenul tradus va reda semantica cuvîntului dintr-o limbă străină, termenul împrumutat va copia atît sensul, cât şi modelul sonor al cuvântului din limba sursă, în timp ce calcul va copia contururile expresiei din limba-origine, în alte cuvinte, va reprezenta o traducere a structurii termenului străin. Găsim această definiţie a calcului lingvistic chiar şi în explicaţia cuvântului calc, care „a fost împrumutat din domeniul ar-

telor grafice, unde se întrebuinţează cu sensul de „reproducere a unei schiţe sau desen.” Lărgindu-şi sfera semantică prin folosirea lui în alte domenii decît cel al artelor, *calc* (de origine franceză şi italiană) a ajuns să însemne „copie”, „imitaţie” sau „reproducere” în general.” [Hristea: 1984, 100]

În literatura de specialitate străină, deseori gasim calcul ca o subdiviziune a împrumutului, ceea ce diferă de opinia lingviştilor români care separă calcul de împrumut deoarece „...orice tip de calc are la bază un model străin (cuvînt simplu sau compus, îmbinare de cuvinte etc.), care reproduce, cu ajutorul materialului autohton de limbă, „structura formală sau semantică, respectiv modul de organizare a unităţii străine.” [Bahnaru: 2013, 275] Această explicaţie motivează calificarea calcului ca un *împrumut indirect* sau *mascat.*

Conform altor definiţii, calcul reprezintă „traducerea morfemelor unui cuvînt sau a componentelor unui cuvînt compus ale unei locuţiuni prin echivalente româneşti” [Andrei: 1996, 77]; „transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară, a unui sens, a unei unităţi frazeologice sau a unui procedeu gramatical străin” [Stanciu Istrate: 2006,61]; „a cuvintelor semantice analizabile, a construcţiilor” [DŞL: 2005, 90] dintr-o limbă în alta, cu material lingvistic specific limbii receptoare.

Noi vom susţine ideea lingviştilor români (T. Hristea, V. Bahnaru etc.) şi vom analiza calcul lingvistic ca mijloc extern de îmbogăţire a vocabularului, separat de împrumut.

Terminologia ecologică înregistrează, în mare parte, calcuri după cuvinte din limba engleză şi franceză şi ar putea fi grupate în trei categorii (*lexical, frazeologic şi lexico-frazeologic*), care, la rîndul lor, cunosc mai multe subtipuri. Deoarece în terminologie se întîlneşte un număr mare de sintagme şi din considerentul că termenul sintagmatic *siguranţă ecologică* nu poate fi încadrat în grupul cuvintelor compuse, vom înlocui termenul *frazeologic* cu *sintagmatic,* obţinînd astfel *calc sintagmatic* şi calc *lexico-sintagmatic.* Aşadar, prezentăm în continuare tipurile de termeni ecologici calchiaţi în limba română:

~ calc lexical morfematic (sau lexical de structură) [Hristea: 1984, 106] după derivate cu prefixe: *a dezinfecta, a dezinsectiza, a împăduri, anticorp, antidrog;*

~ calc lexical morfematic după derivate cu sufixe: *fertilizare, aerare, aeraj, epurare;*

~ calc lexical morfematic după derivate parasintetice: *dezintoxicare, dezurbanizare, împădurire, însămînşare, îngrăşămînt, autoagresiune, autoepurare, declorurare, subpopulaţie, agrofond.*

În funcţie de gradul de utilizare a structurii modelului străin, calcul lexical morfematic este de două feluri:

- total (în care ambele parţi ale derivatului sunt traduse): *îngrăşământ (engraissement);*
- parşial (în care una din părşi ale derivatului este tradusă (adică rădăcina, tema lexicală sau un afix): *anticorp (antibody).*

~ calc lexical morfematic după cuvinte compuse, care, la fel, în funcţie de gradul de reproducere a compusului strain, poate fi:

- total perfect (cu respectarea topicii compusului străin): *acvacultură (acquaculture), copii-lup (child-wolf), viitorologie (futurology), sulf-reducător (sulphur-reducting), suprapopulaşie (superpopulation), contraotravă (antipoison);*
- total imperfect (în cazul în care nu se respectă topica compusului străin): *rocă-mamă (mother-rock), sector-cheie (key-sector), specie-martor (witness-species), specii-gemene (twin-species), ciuma-apei (water pestilence)*;
- parţial: *videoecologie (videoecology), radioactivitate (radioactivity), naturoterapie (naturotherapy), test-peşte (test-fish).*

Din exemplele enumerate putem observa că termenii formaţi prin calc morfematic sunt fie alcătuiţi în întregime din material lexical preexistent (în cazul calcurilor totale), fie că ei conţin cel puţin un element lingvistic tradiţional (în cazul calcurilor parţiale), în acelaşi timp, există o identitate sau cvasiidentitate între termenul strain şi cel calchiat.

~ calc sintagmatic (se calchiază structura unei expresii sau sintagme străine):

- total: *aerul solului (en. soil air), siguranţă ecologică (en. ecological security), vulcan noroios (en. mud vocano);*
- parşial: *reacţie antigen-anticorp (en. antigen-antibody reaction), screening genetic (en. genetic screening), control top-down (en. top-down control), coridor verde (green corridor), var stins (rusă. Гашенная известь).*

La fel ca şi calcurile lexicale, calcurile sintagmatice sunt la fel de productive în terminologia ecologică, acestea având în majoritatea cazurilor caracter internaşional.

În cele mai multe cazuri, calcurile sunt formate după modele preluate din limba franceză, alteori însă se pot solicita două sau mai multe modele străine pentru a explica acelaşi calc românesc. Spre exemplu, *autoepurare* se poate raporta atât la termenul francez *auto-epuration*, cât şi la cel englez *self-cleaning.* Acest fenomen este motivat prin faptul că aceste limbi au la bază o limbă de prestigiu (de regulă, limbile clasice). Aceste calcuri au etimologie multiplă şi caracter internaţional, prin urmare, au acelaşi sens şi sunt construite în mod similar din punct de vedere morfologic.

Încheind examinarea fenomenului calcurilor în terminologia românească, menţionăm importanţa calcului lingvistic în domeniul dat, deoarece el este ca o legătură între limbi care coexistă sau între o limbă clasică (latină sau greacă) şi una modernă (ex. româna), contribuind la apropierea dintre limbi şi, prin

urmare, la asigurarea unei comunicări prin limbaj şi, nu în ultimul rând, la dezvoltarea limbilor.

O altă consecinţă nu mai puţin importantă a interacţiunii lingvistice o reprezintă pătrunderea în vocabularul unei limbi a împrumuturilor care se considerau la început un fenomen negativ, numite străinisme. Referindu-se la problema împrumutului lingvistic, academicianul M. Sala scrie, citandu-l pe J. Vendryes: „Contactul dintre limbi există din cele mai vechi timpuri; diferite colectivităţi umane au intrat în relaţie unele cu altele în diverse etape istorice, astfel că acest fenomen a jucat un rol important în evoluţia lingvistică. Este un fenomen care se regăseşte în toate regiunile globului, căci nicăieri nu s-a putut constata existenţa unei limbi complet izolate, fără contact cu limbile vecine". [Sala: 1997, 44]

La fel ca şi calcul lingvistic, împrumutul este rezultatul cunoaşterii unei limbi străine şi influenţa acesteia asupra limbii receptoare. Această influenţă este determinată de diverşi factori şi relaşii de ordin istoric, socio-politic şi economic. Numărul de termeni împrumutaşi într-un domeniu se explică prin faptul că propria limbă nu posedă termenul necesar pentru a denumi un concept. În acest caz se vorbeşte despre împrumut necesar. Aceste cuvinte, sintagme sau unităţi frazeologice împrumutate necesare pe lîngă faptul că nu au corespondenţi în limba română mai prezintă unele avantaje în raport cu termenii autohtoni. În acest sens, împrumuturile necesare au avantajul preciziei, al brevilocvenţei şi, nu în ultimul rând, al circulaţiei internaţionale. Ele sunt motivate de noutatea referentului şi totoadată păstrează caracterul tehnic al termenului. Considerăm importantă ideea cercetătoarei L. Hometkovki că ponderea termenilor noi introduşi „se schimbă miraculos pentru ţările în curs de dezvoltare, care sunt obligate să importe tehnici şi tehnologii din ţările avansate. Aceasta este situaţia şi în Republica Moldoa, unde îmbogăţirea limbii, în special în ştiinţă şi tehnică, se face pe cale externă, adică prin împrumuturi. În multe cazuri, în limba română cuvintele importate, care exprimă obiecte şi raporturi noi, au forme care corespund spiritului limbii noastre şi pot căpăta aspecte morfologice acceptabile", de ex: *ecologizare*.

În continuare vom face o scurtă trecere în revistă a împrumuturilor din diferite limbi cu exemplificări şi unele explicaţii, acolo unde este necesar.

Termenii împrumutaţi au origini variate, dar cele mai importante vor fi limbile clasice, romanice şi germanice; fiecare asigurîndu-şi etape diferite în diacronia unei limbi.

Vocabularul ecologic s-a îmbogăşit cu un număr apreciabil de neologisme luate direct din greacă şi latină, prin intermediul cărora şi-a revigorat caracterul său romanic. Putem include aici expresiile latineşti uzuale: *in vitro (din **in vitro** – în sticlă), in vivo (din **in vivo**), insitu (din **insitus** – înnăscut, nativ), in utero (din **uterus** – uter, caviatate, pîntece), continuum ecologic;* „tot din această ca-

tegorie fac parte împrumuturile „neobservabile", provenite din latină sau greacă, dar care au evoluat în forme moderne" [Hometkovski: 2012, 116]: *program, strategie.*

Aceste împrumuturi sunt deseori percepute ca unităşi naturale ale limbii, ceea ce confirmă opinia M.T. Cabre despre statutul acestor termeni care este „deseori neobservabil în comparaţie cu împrumuturile ce provin din limbile moderne, chiar dacă sunt din aceeaşi familie de limbi" [Cabre: 1998, 159].

Influenţa franceză a avut un rol primordial la formarea terminologiei ecologice româneşti din motivul originii romane comune a celor două popoare şi a înrudirii lor lingvistice. Majoritatea termenilor noi sunt împrumutaţi în secolul al XVIII-lea şi mai cu seamă, la începutul secolului al XIX-lea însă continuă şi astăzi. Neologismele de origine franceză se modelează, de regulă, sistemului fonetic şi morfologic al limbii române: *antibioză, anorganic, antiparazit, ecosistem, ecotip, ecostabilitate, enveronmentologie.* Există totuşi şi împrumuturi din limba franceză ce îşi păstrează pronunţarea originală. Totodată, prin împrumuturile din limba franceză s-a realizat o „relatinizare" a limbii române, deoarece multe împrumuturi din latina savantă, pe care celelalte limbi romanice le-au preluat în mod direct, au pătruns în terminologia ecologică prin filieră franceză.

În ultimele decenii, limba franceză a cedat locul influenţei engleze, care „pune în umbră orice altă sursă de împrumuturi lexicale, de calcuri semantice şi frazeologice", după cum observă [Zafiu: 2001, 41].

Procesul împrumuturilor din limba engleză s-a intensificat după anul 1989, în contextul în care engleza a devenit „limbă a globalizării". Invazia anglicismelor este privită uneori ca o sursă de poluare a limbii române, iar în acelaşi timp este considerată o sursă importantă şi inevitabilă de îmbogăţire, modernizare a terminologiei ecologice. Chiar dacă numărul şi frecvenţa anglicismelor nu depăşesc neologismele de origine franceză, limba română are însuşirea de a filtra împrumuturile, asimilând şi păstrând pe cele pe care le consideră necesare. Printe alte exemple putem enumera: *blizzard, darwin, green peace, feedback, mull de pădure, scrub, scul, skinning, tehnologii end-of pipe, ecobusiness, background, biohazard, biomonitoring, germ-free, deepecologie, insait (insight),*

Nu putem ignora şi prezenţa termenilor împrumutaţi din alte limbi, cum ar fi limba germană: *inşuht (Inzucht - autopolenizare, cosangvinizare), waldsterben (Wal – pădure, sterben - a muri din cauza unei boli)), şlam (Shlamp-god, mâl), tabagism (din germ. Taback –tutun), termafrost (Thermafrost – pământ veşnic îngheşat)* etc., *sau slavă: jarişte (scrum, cenuşă, foc cmare), jgheab (uluc, canal)* etc.

O dată ce termenul străin pătrunde în limba română, se asimilează suportând sau nu modificări. Aşadar, ca şi oricare alşi termeni ştiinţifici, termenii ecologici vor fi împrumutaţi:

- fără a suferi modificări: *biomonitoring, biofeedback, biohazard, germ-free, wolds, umwelt, inwelt, formenkreis, scull, scrub, set-aside, sex-ratio, hedging, CSR-strategy, darwin, earth summit, feed-before, fuling, Green Peace, „Homo Economicus", „Homo Faber", in cross, intuht, in vitro, in vivo, skinning, ecobusiness; silc, washout;*
- cu modificări de ordin grafic: *sibşi (en. sibs), stigon (en. stygon), stres (en. stress), şunami (en. tsunami), urbasistem (en. urbasystem), insait (en. insight), apveling (en. upwelling);*
- prin traducerea elementelor preluate (calchiere):

a. totală: *val de eroziune (en. erosion wave), valută ecologică (en. ecological currency), vîrstă ecologică (en. ecological wave), vid ecologic (en. ecological vacuum), vinerea sanitară (en. sanitary Friday), voluntarism ecologic (en. ecological voluntarism), vulnerabilitatea ecosistemului (en. ecosystem's vulnerability), ziua mondială pentru reducerea dezastrelor naturale (en. international day for diminuation of natural disaster);*

b. parţială: *self-reglare, self-purificare, tehnologii end of pipe, mull de pădure, feedback pozitiv/negativ, screening genetic, screening toxicologic, smog de gheaşă (en. ice smog), smog fotochimic (en. photochemical smog).*

Ca şi oricare altă terminologie, cea ecologică a cunoscut şi ea o recuperare după o perioadă mare de izolare geografică şi socioculturală, care s-a caracterizat prin preluarea masivă din alte limbi a unor procedee moderne de formare a cuvintelor, mai ales prin intermediul afixoidelor, compunerea tematică, compunerea prin apoziţie şi chiar sintagme întregi de termeni. În concluzie, putem accentua că terminologia ecologică ca parte componentă a lexicului comun românesc a cunoscut diverse influenţe străine de ordin lingvistic ce i-au îmbogăţit tezaurul fără a altera caracterul său latin. Ca urmare a acestor împrumuturi şi calcuri, observăm o evoluţie calitativă şi cantitativă favorizând formarea unui sistem terminologic caracterizat prin stabilitate, funcţionalitate şi modernitate.

Bibliografie

1. ANDREI, M., *Limba română. Fonetică, lexicologie, morfosintaxă.* Corint, 1996, ISBN 973-97792-5-5;
2. BAHNARU, V., *Lexicologia practică a limbii române.* Chişinău : Institutul de Filologie al AŞM, 2013. ISBN 978-9975-4460-4-4;
3. BIDU- VRÎNCEANU A., CALARAŞU., C., IONESCU-RUXĂNDOIU, L., *Dicţionar de ştiinţe ape limbii* . Bucureşti : Nemira, 2005. ISBN: 973-569-762-9;
4. CABRE, T. M., *La terminologie. Theorie, methode et applications.* Ottawa :1998. ISBN 9782200218911

5. DEDIU, I., *Axiomatica. Principiile şi legile ecologiei.* Chişinău : Ştiinşa, 2010. ISBN 978-9975-67-747-9.
6. DEDIU, I., *Tezaurul terminologic al ecologiei.* Chişinău : Ştiinşa, 2010. ISBN 978-9975-67-746-2
7. *DEXI Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române.* Chişinău : Gunivas, 2007. ISBN 978-9975-61-155-8.
8. HOMETKOVSKI, L., *Elemente de terminologie şi terminografie.* Chişinău : 2012. ISBN 978-9975-101-79-0.
9. HRISTEA, TH. *Sinteze de limbă română.* Bucureşti: Ed. Albatros, 1984. p. 383.
10. SALA, M. *Limbi în contact.* Bucureşti : Editura Enciclopedică, 1997.
11. STANCIU-ISTRATE, M., *Calcul lingvistic in limba romana. Cu speciala referire la scrieri beletristice din sec.al XIX-lea.* Bucureşti : 2006. ISBN 9789732714195.
12. ZAFIU R., *Păcatele Limbii: între franceză şi engleză*. [Accesat: 05 03 2015] - Disponibil: http://www.romlit.ro/ntre_francez_i_englez.

SUMAR

EVOCĂRI .....

Anatol CIOBANU
ACADEMICIANUL NICOLAE CORLĂTEANU – FONDATORUL ŞI PROMOTORUL LIMBII ROMÂNE ÎN BASARABIA POSTBELICĂ .....

Anatol EREMIA
ACAD. NICOLAE CORLĂTEANU, ÎN APRECIEREA GENERAŢIILOR DE FILOLOGI .....

Onufrie VINȚELER
NICOLAE CORLĂTEANU OMUL ŞI SAVANTUL.....

GRAMATICĂ, FONETICĂ, DIALECTOLOGIE .....

Emilia OGLINDĂ
CONJUNCTIVUL, EXPONENT AL DIVERSELOR TIPURI ALE MODALITĂȚII .....

Vasile BAJUREANU
FRAZE CU PROPOZIȚII SUBORDONATE SINCRETICE ŞI CONTRIBUȚIA UNOR FACTORI EXTRAGRAMATICALI LA IDENTIFICAREA LOR .....

Vladimir ZAGAEVSCHI
ADAPTAREA ÎMPRUMUTURILOR DIN ALTE LIMBI LA TIPURILE ACCENTUALE DE BAZĂ DIN LIMBA ROMÂNĂ .....

Estelle VARIOT
UNELE ASPECTE FILOLOGICE ALE LETOPISEȚULUI ȚĂRII MOLDOVEI AL LUI ION NECULCE .....

Alexei CHIRDEACHIN
PARTICULARITĂȚI ACUSTICE ŞI GRAFICE ALE STRUCTURILOR MONOFONEMATICE CONSONANTICE COMPUSE CA UNITĂȚI FONETICO-FONOLOGICE (ÎN BAZA MATERIALULUI LIMBII ENGLEZE) .....

Angela BOICENCO-ARSENI
LITERARIZAREA UNOR ELEMENTE POPULARE ÎN OPERA LUI GEORGE COŞBUC.....

Ludmila STARODEDOVA, Sonia DOLAPTCHY
PERSPECTIVE LINGUISTIQUE, HISTORIQUE ET SOCIALE DE CERTAINES VARIÉTÉS GÉOGRAPHIQUES DU FRANÇAIS CLASSIQUE EN FRANCE .....

PRAGMATICĂ, STILISTICĂ ŞI CULTIVAREA LIMBII .....

Viorica MOLEA
LEXICUL ORAL NEOLOGIC. TERMENI LA MODĂ .....

Ludmila BOTNARCIUC
CULTIVAREA VORBIRII – PREOCUPARE CONTINUĂ ÎN FORMAREA INIŢIALĂ A SPECIALISTULUI MEDICAL.....

Maria ONOFRAŞ
CÂTEVA OBSERVAŢII REFERITOARE LA CORECTITUDINEA LIMBII .....

Tatiana VERDEŞ
NOI TENDINŢE ALE DISCURSULUI POLITIC DIN REPUBLICA MOLDOVA (Campania electorală din 2014).....

Elena UNGUREANU
DYNAMIC HYPERTEXT OF WIKIPEDIA .....

Tatiana TREBEŞ
ACTUL DE NUMIRE CA ACT DE VORBIRE .....

Dorina BOICO
LET'S SPEAK A PLAIN LANGUAGE OF ACRONYMS, ABBREVIATIONS, CLIPPINGS, INITIALISMS AND BLENDS.....

LINGVISTICĂ GENERALĂ ŞI CONTRASTIVĂ .....

Ion DUMBRĂVEANU
TIPURI ŞI MODELE DE COMPUSE TEMICE ÎN LIMBILE ROMANICE ACTUALE .....

Liuba PROCOPII
ANALIZA LINGVOCULTUROLOGICĂ A PROZEI LUI ION DRUŢĂ.....

Viorica LIFARI
AFECTIVITATEA ŞI LINGVISTICA COGNITIVĂ.....

Natalia CELPAN-PATIC
POBLEME DE GRAMATICALIZARE A UNOR VERBE DE MIŞCARE (STUDIU CONTRASTIV) .....

Наталия ГОЛОВИНА
ЗАИМСТВОВАНИЯ В ДИСКУРСЕ НЕМЕЦКИХ КОЛОНИСТОВ ЮЖНОЙ БЕССАРАБИИ (1814-1940) .....

Татьяна СОРОКА
АКСІОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА В ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ .....

Valentina CHEVTCHOUK
L'ARGOT COMME TYPE DE COMMUNICATION DANS LE LANGAGE DES JEUNES (en exemple de la nouvelle de M. Cardinal «La clé sur la porte»).....

DISCURS LITERAR ŞI LINGVISTICĂ TEXTUALĂ.....

Victoria FONARI
DE LA ORFISMUL VIEREAN LA ANA EURIDICIZATĂ A LUI NICOLAE DABIJA .....

Dorina ROTARI
RESCRIEREA STĂNESCIANĂ A „ODEI (ÎN METRU ANTIC)".....

Victoria VÎNTU
ARTELE POETICE CA ASUMARE A TRADIȚIILOR NAȚIONALE .....

Татьяна ПОДДУБСКАЯ
ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА С ПОЗИЦИИ ФЕМИНИСТСКОЙ ЛИНГВИСТИКИ .....

Валентина РАДКИНА
ФЕНОМЕН БИЛИНГВИЗМА В РОМАНЕ А.МАКИНА «ДОЧЬ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА».....

Oxana CREANGĂ
CONSTITUIREA CENTRULUI DEICTIC ÎN TEXTUL LITERAR NARATIV .....

Ina DRIGA
DESCRIEREA COMUNICĂRII NON-VERBALE ÎN DIDASCALII.....

TEXT ŞI DISCURS RELIGIOS.....

Irina CONDREA
„LITURGHIERUL" PUBLICAT ÎN 1815 LA CHIŞINĂU: ASPECTE GENERALE.....

Gheorghe COLŢUN
MOTIVE BIBLICE ÎN POEZIA LUI VASILE VOICULESCU .....

Octavian MOŞIN
RUGĂCIUNILE PARTICULARE: DIFICULTĂȚI SEMANTICE ŞI PSIHOLOGICE LEGATE DE VÂRSTĂ.....

Oxana BASHIROV
PAREMIOLOGIA ROMÂNEASCĂ - MODEL DE EDUCAŢIE MORAL-SPIRITUALĂ A TINEREI GENERAŢII .....

Тетяна ШЕВЧУК
ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЬСКОГО ЄПИСКОПА ВУЛЬФІЛИ У МЕЖИРІЧЧІ ПРУТА І ДНІСТРА .....

Людмила ЛУЗАНОВА
СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕКСТУ ДИТЯЧИХ МОЛИТОВ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІСТІВ БЕСАРАБІЇ .....

DIDACTICA DISCIPLINELOR FILOLOGICE .....

Marcel BÂLICI, Nadejda BÂLICI, Maria PRUTEANU
MODALITĂŢI DE ELABORARE ŞI VALORIFICARE A RESURSELOR FONETICE INTERACTIVE .....

Nadejda BÂLICI, Maria PRUTEANU, Marcel BÂLICI
STUDIEREA TANDEMULUI PRONUME PERSONAL + VERB PRIN INTERMEDIUL DIVERSELOR TIPURI DE TEXTE .....

Ina VERETINA-CHIRIAC
ÎNVĂŢAREA PRIN LECTURĂ .....

Aliona BUSUIOC
TRĂSĂTURILE DISTINCTIVE ALE TEXTELOR DE SPECIALITATE PENTRU MEDICINIŞTI ÎN CADRUL LECȚIEI DE LIMBA ROMÂNĂ.....

Constantin-Ioan MLADIN
LIMBA ROMÂNĂ – LIMBĂ STRĂINĂ. O PAGINĂ INSOLITĂ DE ISTORIE .....

Svetlana DERMENJI-GURGUROV
SUGESTII METODOLOGICE PRIVIND REALIZAREA PRACTICII PEDAGOGICE A STUDENŢILOR FILOLOGI .....

Olga DUHLICHER, Cristina BLAJIN
TEACHING ADULT LANGUAGE LEARNERS: ADVANTAGES, CHALLENGES AND SUGGESTIONS.....

Maria PRUTEANU
ROLUL ALGORITMULUI PISC ÎN FORMAREA COMPETENŢELOR DE PREZENTARE A UNUI MESAJ.....

Tatiana VERDEŞ
SPECIFICUL METODELOR DE EVALUARE LA LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ. SUGESTII METODOLOGICE.....

TRADUCERE ŞI STUDII TERMINOLOGICE.....

Elena GHEORGHIŢĂ
EŞECUL PRAGMATIC ŞI TRADUCEREA DISCURSULUI ORAL.....

Ina ZAPOROJAN
ANALIZA COMPARATIVĂ A DISCURSULUI JURIDIC COMUNITAR ÎN LIMBILE ROMÂNĂ ŞI FRANCEZĂ .....

Ольга КУДІНОВА
VIVA VOX ALIT PLENIUS: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.....

Inga DRUŢĂ
CONTRIBUȚII LA STUDIUL INTERDISCIPLINARITĂȚII ÎN TERMINOLOGIE .....

EUGENIA MINCU
TERMINOLOGIA MEDICALĂ ROMÂNEASCĂ – EXPRESIE A SPIRITULUI ROMÂNESC .....

Svetlana CORCODEL, Dan CORCODEL, Artur CORCODEL
ECONOMIC TERMINOLOGY IN THE STUDY OF LANGUAGE.....

Dorina MACOVEI
FORMAREA TERMINOLOGIEI ECOLOGICE ROMÂNEŞTI. MIJLOACE EXTERNE.....

PROBLEME ACTUALE
DE LINGVISTICĂ

Materialele simpozionului ştiinţific cu participare internaţională
Chişinău, 15-16 mai 2015
In memoriam

Acad. NICOLAE CORLĂTEANU
100 de ani de la naştere

Bun de tipar 11.05.2015. Formatul 70x100 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 31,7. Coli editoriale 24,0.
Comanda . Tirajul 60 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009